

श्री मृपेन्द्रसूरिजैनसाहित्यसमिति तरफसे प्रकाशित ग्रन्थ

- | | |
|---|--|
| १ सूक्तमुक्तमखी संस्कृतमयमयी | २ विनेन्द्रगुणमंजरी |
| ३ श्री मृपेन्द्रसूरि जयन्ती | ४ भगवत्पञ्चमस्तवमाला |
| ५ सिन्धुप्रश्नर सान्त्वय हिन्दी अर्थ सह | ६ श्रोतव्युपासमाख्या हिन्दी भावार्थ सह |
| | ७ पटान्वद्धवक्त्र संस्कृतव्याख्यायुक्त |

वक्त्र पुस्तकें भेट शरीर पोस्ट खर्च के भेजने पर निम्न पते से मिलेगी ।

श्री मृपेन्द्रसूरिजैनसाहित्यसमिति

मु० आबोरी (भारत)
(बाबा परमपुरा रोड)

दो शब्द

प्रिय पाठकगण ! स्वर्गीय पू० पा० साहित्यविशारद विद्याभूषण आचार्यदेव श्रीमद्विजयभूषेन्द्रसूरीश्वरजी महाराज सा० विरचित टीकायुक्त दृष्टान्तसूक्त ७ वें पुष्प तरीके प्रकाशित हो रहा है । आपके रचित ग्रंथ प्रकाशनार्थ आहोर (मारवाड़) में सं. १९९५ चैत्र वदि २ को वर्तमानाचार्य पू० पा० व्या० वा० आचार्यदेव श्रीमद्विजयतीन्द्रसूरीश्वरजी महाराज आदि मुनि-मंडलने एकत्रित हो ' श्रीभूषेन्द्रसूरिजैनसाहित्यसमिति ' नामक संस्था कायम की, इस संस्थाद्वारा प्रकाशित होनेवाले ग्रंथों के संशोधन तथा प्रकाशनकार्य संपादन करने के लिये पू० पा० उपाध्यायजी श्रीमान् गुलाबविजयजी, मुनिराज तपस्वी हर्षविजयजी, मुनिराज श्रीहंसविजयजी, और मुनि श्रीकल्याणविजयजी इन चार मुनिवरों की नियति की गई । समिति के कायम होजानेपर समितिने सद्गत पू० पा० आचार्यश्री के रचित-ग्रंथ संशोधन तथा प्रकाशन का कार्य प्रारम्भ करदिया है । अतः शनैः २ पाठकवर्ग के हाथों में आपश्रीके द्वारा रचित ग्रंथ क्रमशः प्रकाशित होकर पहुँचते रहेंगे और पाठकवर्ग भी श्रुतियों को सुधारकर सद्गत आचार्यदेव तथा समिति के मुनिवरों का परिश्रम अपनाकर सफल करेंगे ।

निवेदिका—श्रीभूषेन्द्रसूरिजैनसाहित्यसंचालकसमिति

मु० पो० आहोर (मारवाड़)

श्रीभूषेन्द्रसूरि-जैनसाहित्य-पुष्पाङ्कः ७

साहित्यविशारद-विद्याभूषण-श्रीमद्विजयभूषेन्द्रसूरीश्वर-विरचितं संस्कृतव्याख्यायुतम्

दृष्टान्तशतकम् ।

तत्रादौ ग्रंथकर्तृमंगलाचरणं-शार्दूलविक्रीडित-छन्दसि—

नत्वा श्रीऋषभं सदा वृषधरं सौख्याकरं सुन्दर, देवेन्द्रादिनुतं सुनन्दिमहितं पौरस्त्यतीर्थकरम् ।
श्रोतॄणां प्रतिबोधकं सुखकरं दृष्टान्तकानामहं, कुर्वे काव्यशतं निजापरवृणां व्याख्यानसङ्केतवे । १ ।

अर्थः—मंगलं प्रारम्भितकामो ग्रंथकर्ता पूर्वं श्रीतीर्थङ्करनमस्कारात्मकं मङ्गलं करोति नत्वेत्यादिना सदा निरन्तरं वृषो धर्मस्तस्य धारकं, सुखराशि, सुन्दर मनोहरं रूपवन्तं, देवेन्द्रादयो यं नमस्कुर्वन्ति, तं पुण्डरीकादिभिर्मुनिभिरर्चितमीदृशं प्रथमं तीर्थङ्करं श्रीऋषभदेवं भगवन्तं नमस्कृत्य श्रोतॄणां भव्यप्राणिनां, प्रतिबोधकं ज्ञानमयं, सुखकरं, कल्याणकरं, एवमात्मने परजनेभ्यश्च, व्याख्यानपौरुषाय दृष्टान्तानां शतकाव्यात्मकानामर्थान् दृष्टान्तशतकनाम्नो ग्रन्थस्य रचनामारचयामि करोमीतिभावः ॥ १ ॥

व्याख्याकर्तुर्मङ्गलाचरणम्—धसन्ततिलका-वृत्ते—

भीषर्द्धमानमथनम्य जिने शवोपं, राजेन्द्रसूरिस्तुगुरुञ्च गुरोर्गुणाख्यम् ।

हृष्टान्तकाव्यशतकोपरि संसृष्टेऽर्धं, व्याख्यां करोमि भविनामुपवेष्टावातुम् ॥ १ ॥

अत्र मंगलेश्चक्रो व्याख्याकर्त्ता समस्तदोषनिर्मुक्तं रासद्वेषो वपरीति जिने जिनेभरं भियाः शान्ताविक्षस्म्या युतं एतारब्धं भीषर्द्धमानं—महावीरस्वामिं पुनस्तत्रैव गुरोर्गुणैर्युक्तं श्वरोः पट्टप्रियङ्गुगौः सहितं स्वकीयं भीषिभ्यस्तारैर्नेत्रघरिं गुरुवरभवनम् नमस्कृत्य मन्त्रप्राप्तिनामुपवेष्टार्थमाहं विजयवर्षेनेन्द्रघरिर्वृष्टान्तद्वयकास्मकम्भमानुसारेण सरस्वतस्फुटे व्याख्यां करोमि रक्षयामीतिभावः ।

अथऽनित्यपञ्चेन्द्रियविषयसुखोपरि मधुचिन्द्योः १—हृष्टान्तः—

तत्र तावत् प्रसारमुद्यस्य मधुचिन्पमां दध्वा मधुचिन्पुष्टान्तमक्तावति, शार्ङ्गविक्रीडित-छन्दसि यथा—

कश्चित्काननकुञ्जरस्य भयतो नाग्य कुबेराख्य-शाखास्तु ग्रहणं चकार फणिमं कूपे त्वचो हृष्टवाद् ।

युक्तो धारणकम्पितोऽय मधुनो चिन्तूनितो लोहि स, लुग्यभ्याऽमरशाब्धतोऽपि न ययौ संसारसको यथा ॥२॥

कश्चिच्चरो बने मच्छन् कश्चिदस्तिनं दृष्टवान् तद्भयेन च पलायितः । यदा नामकस्य सुधीपमायवस्तदा स पुङ्गवः कुबेराख्य इति कुबेरस्य-पक्षराजस्याऽऽख्यं कुबेराख्यम्, अर्थात् न्यत्रोपनिषट्-कूपे सम्भवानां दृष्टव्यवदो बभ्राह । एतावता भयेन व्याकुलः सन् कूपे सम्भवानां दृष्टाक्षां गृहीत्वा मय्य एव सम्भवानः स्थितः । तदनन्तरं स पुङ्गवोऽग्रे विभोक्त्येव हिं वस्मिन् कूपमण्ये

बृहत्कायांश्चतुरोऽजगरमुजंगानद्राक्षीत । यदा चोपरि वीक्षते, तर्हि यां जटां स्वयमवलम्ब्य स्थितोऽस्ति तामेव जटामेकः कृष्णो-
 न्दुरोऽपरश्च शुक्लोन्दुरस्तिथं द्वौ मृषकौ कृन्ततः । एतदवसरे गजेनागत्य वटवृक्षो विध्वनितः । भूयो भूयोऽतिकम्पनेन तत्स्थितक्षौ-
 द्रपटलान्मधुमक्षिका उड्डीय २ तं पुरुषं ददंशुः । क्षौद्रपटलश्चापि विशीर्णः, तस्मात् स्थित्वा २ मधुनो बिन्दवः पुरुषस्य मालम-
 भिपेतुः । ततो मन्दं मन्दं प्रवहन्तस्ते बिन्दवस्तस्याधरं पस्पृशुस्तान् स जिह्वया लेढि तदा तन्माधुर्यमुपलेभे । पश्चात्सोऽसकृत्
 न्योतस्तु मधुबिन्दुषु प्रसक्तः पुरुषो विमानमधिरुह्य गच्छता केनाऽपि विद्याधरदेवेनाऽकारितः । भोः पुरुष ! त्वमिमं विमान-
 मधितिष्ठ, ब्रज चास्माभिः साकम्, अहन्त्वां व्यसनादस्मान्मोचयिष्यामि । इत्थं पीनः पुन्येनोक्तोऽपि यथा स पुरुषो मधुबिन्दु-
 रसलुब्धो देवेन सह नो जगाम । तथैवायं सांसारिकजीवोऽपि संसारमध्ये मधुबिन्दुसदृशेषु विषयभोगेषु क्षणमंगरेषु रतो देवविमान-
 प्राप्तिरित्यं सद्धर्मं तीर्थकरादिनोक्तं नाङ्गीकरोति । अत्रैवमुपनयनमतारयति—अस्मिन् संसारे चतुरशीतिलक्षयोनिरूपाऽटवी, तत्राज्जा-
 दिकालतो मिथ्यात्विनः प्राणिनो भृशं भ्रमन्ति, उक्ताटव्यां जरामरणमेव कूपो विज्ञेयः, तस्मिन् पृथक् पृथगप्यप्रकृतिस्वरूपाण्यष्टक-
 र्माण्येव जलम्, पुनस्तत्र नरकतिर्थं च गतिरूपाजगरावतिदुःखप्रदौ चतुष्कपायरूपाश्चत्वारो बृहत्काया विषयराः, शुक्लकृष्णपक्षरूपौ
 मृषकौ मृत्युमंतं गजकंपितस्यार्धवटस्य जीवनजटां कृन्ततः, पुनर्वियोग-रोग-शोक-भोग-संयोगादय एव मधुमक्षिकादंशनानि
 सन्ति । तत एवं स्थितौ सद्गुरुरूपेण विद्याधरदेवेन धर्मविमानं संस्थाप्याकारिता अपि मधुबिन्दूपमेषु पंचेन्द्रियविषयभोगेष्ववासक्ता
 मिथ्यादृष्टयस्तं सुगुरुमनादृत्योक्तविशेषणविशिष्टभवकान्तरमटन्तीति सम्वन्धो विज्ञेयो धीधनैः सज्जनैः ॥ २ ॥

यदुक्तं जम्बूस्वामिना स्वभार्यो प्रति दोहा—

जन्मरुगामी पूसवे, म करो घुठ घुस नार । नर लुग्पो मधुविन्दुए, तिम न रहुँ संसार ॥ १ ॥
मयुपिन्दु संसार सुख, जाणी छाहँ भाज । सायुपणुं अ विमान सम, छीजे अविषल राज ॥ २ ॥

अयाज्जेफान्तवायेफान्तवादिनोः २-कथानकम्—

तथैकान्तवादिनो पञ्चदशनिष्ठानो पञ्चान्वेगवदशैर्गोमोदारणेन तन्मिप्यात्वं द्रढयति—

पंचाचा गजदर्शनार्यमगमन् फर्णीघिशुण्ढादिज-सुच्छान् पीक्य गजो वदन्त्यय मियो द्रुमो मया कीदृशः ।
शूरपस्तम्भकदल्यपालकुटयचक्रुर्विवातं जह-स्तद्वरसर्वमतानुगा मदयुताः सर्वाङ्गवादी जिनः ॥ ३ ॥

स्मिन्निदिष्टिष्ठाने पंचान्वाः पुरुषा मासन्, ते हरिर्म विस्कोक्तिु वत्समी । वयुः । तदैकेनाचेन गजः भोत्रदेसे हस्तेन परानु
द्योदरेणाप्रिपु, वृक्षेयेन शुण्ढादण्डोपरि, चतुर्थेनाप्रदन्वयो, पञ्चमेन लोणूत्तरेद्ये, एवं पाणिपरामर्शानन्तरं समुपेत्य मियो मत्तम-
जाठरि बर्जितुं प्रारंभिते । अयं तेषां मय्ये यो हि स्त्रेन गजहर्षमनुवृत्तं सोऽपह-शूर्पनिमो मातङ्गः, यः हरिबलणयस्यावीप् सोऽ-
वर-दिदन्तस्तु देवान्नवस्तम्भसदृशः, यस्त पागो दुग्ढादण्डोऽपहृत्त ऊवे-गबद्धु कद्वीक्ष्यमोरम, यस्य हस्ते करिद-नौ स दगाद-
द्वयरो मुसस्सुकादः, लोणून्मृसार्धं ह्रमापि पंचमोऽज्जीव-नागस्तु वेदुरिष क्षरपथे । एवं मियो विषदमागस्ते मृदा अन्योन्यं
जगदु यत्तं मृषासापक्षि, बहन्तु तच्छपमेय वक्ष्मीति । तथैवाऽत्राज्जयेऽपि धर्मापाः कुमदिद्विषा बर्हमावरीश जितपर्मविमुखा
भगोऽज्जर्गलं प्रलपन्वा पंचान्वसदृशाः कञ्जनीयाः । तस्मात्सर्वाङ्गवापनेकान्तरविश्रस्तवर्धन्मत्तममं प्रथानत्वेन बरीवर्ति ॥ ३ ॥ एतु छं—

दोहा-षट् मत है संसारमें, पंच ते अंध समान । इक इक वस्तूने ग्रहे, जिनमत सर्व प्रधान ॥ १ ॥
काल सहावो नियई, पुव्वकयं पुरिसकारयं चैव । समवाए सम्मतं, एगंतं होइ मिच्छत्तं ॥ २ ॥

अथाऽऽहारानुकूलनीहारो भवति तदुपरि दीपकस्य ३-दृष्टान्तः—

संपृष्टा विमुनैरुदा निकटगाः कृष्णं कथं कज्जलं ? नो वर्त्यादिषु कालिमा किल ततः प्रहिकथीमान्मृपम् ।
ध्वान्तं भक्षति दीपकस्तु नृपते ! तेनैव कृष्णाञ्जन-माहारो भुवि यादृशो भवति वा नीहारकस्तादृशः ॥ ४ ॥

एकस्मिन्नहनि केनचिद् भूपालेन स्वरियदि निषण्णाः सम्भाः पृष्टाः । यत्प्रज्वलिते प्रदीपाविधि कालिमा रुग्णाद् दरीदृश्यते ?
यतो हि दीपे कार्पासवर्तिका तु धवला तत्र काण्यं निमाल्यते न । वह्निरपि रक्तं पेत्यं च विभर्ति, तेलमपि पीतं, न ह्येतासु दीपसा-
मग्रीषु काण्यं विद्यते, तस्मादस्मिन्नसितेन कज्जलेन चोभ्यते, तत्किन्निमित्तं ? तत्रैकः कोविदः समापद्यस्थितो राजानं प्रत्युचै-
भोः पृथ्वीपते ! प्रज्वलितो दीपस्तमस्तविक्षणाय प्रभवति । यतः प्रदीपो ध्यान्तं भुंक्ते तत एवा कालिमा संजायते । लोकेऽपि श्रूयते-
यादृश आहारस्तादृश एव नीहारः । अत्रायमभिप्रायो मनुजो यथा शुभाशुभं कर्म कुरुते तथैव तत्कच नृपते ॥ ४ ॥

उक्तं च-वर्तितस्तु धवला ज्ञेया, तैलं पीतं च दृश्यते । दीपोरक्तस्तथा भाति, कज्जले श्यामता कथम् ? ॥ १ ॥

यादृशं भुज्यते चान्नं, पच्यते जठराग्निना । प्रदीपेन तमो भुक्तं, नीहारोऽपि च तादृशः ॥ २ ॥

अथात्मश्लाघी गुणिषु न गण्यते तत्र सिंहसुकरयोः ४-दृष्टान्तः—

मग्ने षोडशमगाधिपौ च मिसितौ ब्रूते हरिं सूकरो, वाव त्वं कुरु रे ! मया सह धरे ! नो चेन्मया हारितः ।
 मृत्गा तद्रचने हरिर्गदितवांस्य याद्वि रे सूकर !, लोफान् ब्रूहि मया जितो मृगपतिर्जनन्ति मे शा बलम् ॥ ५ ॥

एवमत्र विविनमज्ये शराक्षेत्रिणौ संगतौ, तदा मृगाधिपं घृस्त्रोऽप्योषद-हे सिंह ! बहुकलान्मां त्वं प्राप्नोऽसि, मत्स्ये
 विवादो मया सार्वं शोभनीतु । अयं च वादं कर्तुं नो बान्धसि वेचहिं त्वयपरामर्शनिर्वापकं शर्पणं व्याचक्ष्व । इत्थं निर्णये साते
 सति मत्र, एवमाह्वय कण्ठीरवो व्यथितवत्-यवनेन ईन्तिशब्देन सह मे विवाहोऽग्राम्भ्रं, एवमालोष्य क्रोढं प्रवि बगाद-मो
 बगाह ! त्वं गत्वा लोफान् मग, पदई मृगेन्द्रं व्यपेपि । किन्तु रे क्रोढ ! ये बुद्धिमन्तो नरास्ते मे अपुर्बुद्धियस्तु सम्पत्तया विदन्ति । ५।
 उपर्युक्तं चापि-गच्छ सूकर ! मद्रं ते, यद्वं सिद्धो जितो मया । पण्डिता एव जानन्ति, सिंहसूकरयोर्यत्नम् ॥ १ ॥

अथ कुसगप्रसंगेन मृत्युस्तत्र धंसकाकयोः ५-दृष्टान्तः-

भूपो दृश्यतले स्थितस्तनुपरित्यौ धंसकाकौ तदा, विद्रु काकेन कृता द्रुपोपरि शरं क्रोधान्द्रुपो मुच्यति ।
 लग्नः पक्षिपतेर्गतम् बलिमुगं धंसोऽपतद्भूतले, तं दृष्ट्वाऽहं नृपो मयोऽज्यलतरो दृष्टोऽसुतो वापसः ॥ ६ ॥
 एवमत्र द्रुमिभानापो बान्धिकाद्वो विभ्रामाय द्रुमतलमधिष्ठौ । अस्मिन्नेव यादये एको रावदसोऽयरो वापस उमावपि पत्रिणौ
 स्थितवन्तौ । ६योः काको राह उन्मत्तवर्षं विमोक्ष्य विष्टामकार्षीत् । पक्षद्रुपकं वापसं दृष्ट्वा सख्येपो द्रुपत्पत्नीराष्ट्रं निष्कास्य विष्टेय ।
 तदानीमुद्रित्ये तु काका, बायेन हलो ईलो मदीयतेः पुरः प्वाव । वक्ति वमीक्ष्य रावा, न मयैवविचः द्युम्नो बावसो बस्तु विलो

क्तिः । अदृष्टपूर्वेषु, हंसस्तदोषे-राजन् ! नाहं बलिष्ठक, किन्तूज्ज्वलो हंसोऽहमस्मि । परं नीचाश्रयेणेमां मृत्युददशामनु-
प्राप्नोऽस्मि । अतो भव्यजनैर्नीचप्रसंगः सदैव हेयः ॥ ६ ॥ पुनस्तदैवं हंसेनापि श्लोकोऽपाठि—

नाहं काको महाराज !, हंसोऽहं विमले जले । नीचसंगप्रसंगेन, मृत्युरेव न संशयः ॥ १ ॥
हंस तरन्तो देखिके, तुम किम तरियो कग ? । तोरी यारी जे करे, तल शिर ऊपर पग ॥ २ ॥

अथ नरः कृतकर्मफलमश्नुते तत्र चौरस्य ६-प्रबन्धः—

दुर्भेदाढ्यगृहेऽकरोन्निशि हरः स्वातं च पद्माकृतिं, तन्मध्ये क्षपितौ क्रमौ धनतृषा ज्ञातस्तदा स्वाधिपैः ।
चान्तस्यैर्ग्रहणं पदोर्निजजनैर्वाह्यैः कृतं हस्तयोः, खातान्तैर्निशितैः प्रपीडिततनुः संघृष्यमाणो मृतः ॥ ७ ॥
एकदा कस्याऽपि श्रेष्ठिनो गृहे तस्कराश्चौर्यं कर्तुमागताः । परं तद्धर्म्यमपि काष्ठफलकैः जटितमासीत् । तेषामेकश्चौरः पद्मा-
कृति-कमलाकारं खात्रं कृत्वा धनगृध्नुस्तस्याऽन्तर्द्वावपि चरणौ चिक्षेप, तदानीं गृहपतिर्जजागर । तस्मिन्नानुशाधिभिर्मनुजैस्त-
त्यादयुग्मं जगृहे । ततः स सजातीयानन्यान्वाह्वय निजगाद, भोः ! निगृहीतोऽस्मि निष्कासयत माम् । तच्छ्रुत्वा ते तत्करो निगृह्य
चक्रुः । तदनन्तरेऽन्तःस्था जना अन्तर्गृहं बहिःस्था बहिश्चाकर्षन्ति । एवमुभयतोऽन्योन्याकर्षणेन कमलाकारसन्धिमध्ये निशि-
तश्चरामिन्नीरो विव्यथे क्षतांगः संश्व ममार । तस्माज्जनेन यादृशं कर्म क्रियते, तादृशमेव फलं भुज्यते ॥ ७ ॥
तथा चोक्तम्—यादृशं क्रियते कर्म, तादृशं प्राप्यते फलम् । यथा प्राप्तं तु चौरेण, हस्तखातकृतेन वै ॥ १ ॥

तयोस्तरारपयनेऽपि—तेनो जहा संधिमुद्य गहीप, सकम्पुणा किणइ पावकारी ।

गधं पया पेव इधं ॥ लोप, कडाण कम्माण न मुक्ख अत्थि ॥ २ ॥

अथ प्रत्युरपभ्रपिपया नट्टमपि वस्तु पुनरुपलभ्यते तत्रार्थमनुजयो ७—कयानकम्—
कस्याऽप्याध्यनिकस्य सत्रमिक्तो भालुल्लादा तच्छ्रुती, द्वे गृह्णाति तदम्बरं दितमतस्तस्याऽपलभाणकम् ।
तत्राऽऽत्स्य जह किमस्ययमिति प्राह स्म वज्रमादिदं, स प्राद्याऽस्य मुलं प्रदेहि सुमते । तेनाऽऽद्यु दत्तं करे ॥ ८ ॥

स्त्रादिददीनये गच्छदः कस्याऽपि दान्यस्य भालुमिहितः । ततः स इगितेर्विनसुं व विदित्वा तस्येमे मोत्रे वज्राह ।
अमुत्तवो किमपि कर्तुं न शक्नुवतः । अपि च मित्रो बाणबाहि प्रकुर्वीतस्वयोः पबिकस्य वलं छिन्ने, तदा तदा कटिस्वले सुन्दा
स्वर्ममलताप्यवद । तस्मिन् क्षणे केनाऽपि मन्मथिनाऽऽत्स्य गृहे—यो ! किमेव पबिकमस्ति ! तदा प्रत्युत्सममतिना
तनाक्तम्—अमुत्स्य कम्पौ निगृह्याऽमर्दितस्य मुखादिनिर्गते नातरुमेवद । तदिगदिनें वज्रमेव मगनाः स वृद्धः प्रोवाच—दे
मुमते ! बस्य मुनी मामपि प्राह्य । एवोऽविलम्बमेव स वदस्ते तस्मार्थाप्राहवद स्वं शिरण्यं च राव ॥ ८ ॥

उक्तम्—शीघ्रमुत्पयते मुक्तिः, सा मुक्तिः फलदा मता । भालुकर्गो करे वस्त्वा, पान्देन रक्षितं धनम् ॥ १ ॥
अथ प्रत्युत्पन्नसुमतिर्नरः सर्वत्र पूज्यते तत्र ८—वृष्टान्तः—

केपिप्राजकुलं ययुन्निपुरुषा भूयेन ते तत्कलाः, पृथ्वा कजुरयोक्तोत्तरकलाः पद्मात्समायां पृथक् ।
हृषे ते धासितं कथं तव सितं ? सोऽयमजरापाण्डुर, बान्योऽस्मादितरं प्रधावनसितं कूर्ध्वं न मार्षगकात् ॥ ९ ॥

कदाचिन्नयः पुरुषा भृत्यर्थं राजसमीपं ययुः । भूपस्तेभ्यः पप्रच्छ-कस्मिन् कर्मणि वृथं निष्णाताः ? तदा त्रयोऽप्यचकथन्,
हे स्वामिन् ! वयं कस्याऽपि गूढग्रन्थस्याऽविलम्बमेव प्रतिबचोदायिनीं कलां जानीमहे । एतन्निशम्य भूपालो भृतिकर्मणि तान्य-
योजयत् । अथैकदा नृपस्तान्परीक्षितुं सदसि समाहूय त्रिप्रश्नान् पप्रच्छ । प्रथमोऽभाणि भूपालेन-किं भोः ! ते कूर्चिकाकेशाः
श्यामाः, मस्तकस्थाश्च सितास्तस्य किं कारणम् ? ततः स प्रत्युवाच-प्राप्तयौवनस्य जनस्य कूर्चिकाः समुत्पद्यन्ते । शिरोलोमानि
तु जातमात्रस्यैवातो गरीयस्त्वात्तेषां शुक्लता । अथाऽग्रमब्रवीत् कस्मात्ते कूर्चिका शुभ्रा, शिरः कचश्च कृष्णः ? सोऽवादीव हे राजन् !
कूर्चिका भृशं प्रक्षाल्यते, अस्मादेवोज्ज्वला । तृतीयमप्राक्षीत् भद्र ! तव श्मश्रूणि कस्मान्न विनिर्गतानि ? तेन व्याहृतं-जायमानो
वै शिशुर्मातृसमः पितृसमो वा भवति । तस्मादहं जननीमेवाऽनुगतोऽस्मि । ततो हृष्टेन राज्ञा बहुमानितास्ते सुखेन तस्युः ॥ ९ ॥
तथा चोक्तम्-न दृष्टं न श्रुतं येन, प्रश्ने पृष्टे तदुत्तरम् । दीयते स महाप्राज्ञ-स्त्रिभिर्दत्तं नरैर्यथा ॥ १ ॥

अथ हतविधिना जनेन पुरःस्थितमपि वस्तु नासाद्यते तत्र ९-दृष्टान्तः—

काष्ठार्थं ह्यधनौ च गच्छत इतो गौर्यां तु दृष्टौ तदा, प्राहेशं च सुखीक्रु र्त्त्वमबले ! भाग्यं तु नैवैतयोः ।

तद्ययं कुरुतेति मुंचति तयोरग्रे यदा कुण्डलं, भूमावन्धगतिं तदाऽग्रचलतावन्धाविवापश्यताम् ॥ १० ॥

कौचिदधनी जायापती समिन्धनमार्हतुमगमताम् । ततस्तौ दृष्ट्वा करुणापरा भवानी भृतपति बभाषे-हे प्राणनाथ ! इदं
निःस्वं दम्पतियुगलं वसुभाजनं कुरुष्व महेशः प्रोवाच-भो अबले ! सुन्दरि ! कथमिदं क्षीणप्रारब्धं जम्पतियुगलं शर्मभाजनं

क्रोमि ! तदा एवाप्याम्नामि भवास्तौ विचिन्वतो कर्तुं कामयेत तच्छक्येतां भवितुं । शंकरः प्रियावाचमङ्गीकृत्योमे स्वकर्मोद्बुद्धसे
 कर्मन्वपातयत् । उवाच तौ इदमग्नौ पुंसियुनो व्यपिन्वयतां, कवीकलोचनो बनोऽप्यनि कर्मकरं दौकते ! वाधामपि तदनुसृत्य
 पश्चात्, एवं विचिन्त्य द्वावपि षडुपी निमीन्य षष्ठिपुं प्रवृषी । अतः पथि पठितं कुण्डलं तयोर्दोष्टिमां नामकत् । अथ क्वचित्चित्स्त्वानि
 गत्वोन्मीत्य नेत्रे कस्यवा ! इदमाश्चर्यद-इतमाग्यक्षीपुस्त्वयोः कृच्छ्रप्रार्थितस्त्वसे एव कर्मण्याः प्रचकन्तीति श्रेमुवी समुत्पन्ना ॥ १० ॥
 तच्छावि-भाग्यहीना न परयन्ति, नयनाज्योपि मानवाः । दम्पतिभ्यां यथा मार्गे, न दृष्टं कर्णमुचणम् ॥ ११ ॥
 अथ मूर्धेप्सितकर्ता सचिवो राज्ञा सुत्थियते तत्र ? ०-दृष्टान्तः—

मूत्रं रात्रुरिणा कृतं च विविने गत्याऽऽगतस्तस्मिन्, इमा विनितवान् सरो ध्रुवि मवेत्तद्वक्षितं मंत्रिणा ।
 तेनाऽऽगत्य सुकारितं यदि वृषाः प्रोचे तदा मंत्रिणं, केनात्रेदमतो मया स भूयते । विभेत्पित्तं पस्वया ॥ १२ ॥
 क्वचिद्राजा विपिनं गतस्तत्र एवाविना वृत्रोत्सर्गेण गोपदो गर्हाः समपूरि । ततो घरापतिः परिभ्रम्य क्वादाकर्ममानो यत्
 से तद्वृष्कं वारि किन्नोस्य चिन्तयामास ' यत्र यमाये क्वातारोऽमविष्यर्षस्रक् नः श्रुष्यदिति । राज्ञा विचिन्तितं मन्त्रसिद्धं कार्यं
 तपितोऽप्यपुद । ततः स कममुपेत्य कविष्विदां पयाचत्र तवागमकारकत् । अर्येष्वेव वस्त्रेषु वस्त्रिमेव घरावसे प्राप्तो चूवो
 अन्ताड्यं प्रेत्य मदितुमारोये । केनैतत्त्वानिवद् ? तदा मंत्रिणा प्रोक्तम्-रात्रन् ! मयैषा क्षान्तिवाः सरोवरः । तच्छ्रुत्वा अस्यपिर्म
 निजमभिविक्तम्-मो मंत्रिन् ! त्वमस्माकं मनोगतं बुदयसेऽथाः कुवाप्रपुदिरसीत्युक्त्वा मुरेण षडु द्रव्यं दत्त्वा स सत्कृतः ॥ १३ ॥
 तथा प्रोक्तम्-अन्येन चिन्तितं कार्यं, जानाति स विचक्षणः । मत्तामङ्गी मवेत्तद्वक्षो, यथाऽमृतम् सरस्वरः ॥ १४ ॥

मूर्खोक्त्याऽचेतनस्यापि कोपो भवति तत्र ११-कथा—

स्थित्वैकः कृतिदृष्टके जडमतिः प्राद्यानृतार्थो कृतिं, दृष्टस्थाः समशैलकाः सुचलिताः श्रुत्वा जडस्योदितम् ।
क्रोधात्तेऽकथयन्नेरे जडमते ! त्वं याहि वक्त्राग्रतो, हस्ते कोऽपि बलं ददाति हि करिष्यामो रदोत्पादनम् ॥ १२ ॥

कश्चिन्मन्दमतिः कोविदाणो स्थित्वाऽतथ्यां गाथामवादीत् । तद्वेलायां प्राज्ञस्तु कार्यान्तरेण कुत्राऽपि गत आसीत् । परं
मन्दमतिनिगदितामपगाथां निशम्य तत्र निहितानि पंचसेटकप्रभृतीनि शैलमानानि भृशं चुक्रुधुः, निगदितवन्ति च रे बालिश !
त्वमितिः प्रयाहि । वयं बुधस्य शैलमानानि स्मः, अस्मदग्रेऽपगाथां मा ब्रूहि । एवं स्थिते सति कदाचित् ब्रह्मा नः करे बलमाद-
धीत । तर्हि ते दशनद्वार्त्रिशिकां समूलमुन्मूलयेम ॥ १२ ॥ पठ्यते चाऽऽपि—

गाद्या भणइ गमारो, पत्थरा थरहरन्ति दृष्टमज्झंमि । पाडेमि दंतपंतिं, चउक्क जे को हत्थ बलं देइ ॥ १ ॥
अथ मूर्खस्य बालिशत्वं विदेशेऽपि न निलीयते तत्र १२-दृष्टान्तः—

कंचित्स्वेष्टजना वदन्ति जड रे ! त्वं गच्छ तिष्ठाऽथवा, श्रुत्वा नागरिकास्तथाहुरखिला रोषाद्विदेशं गतः ।
दत्त्वाऽऽस्ये स करं जलं पिबति तत्पूर्णेदरो मस्तकं, नार्याकंपयति प्रवीक्ष्य हि जडोऽसि प्राह कैर्लक्षणैः ॥ १३ ॥

कंचिन्मूढं तदात्मीया जनाः सम्बोधनवेलायां रे जड ! त्वमत्रोपविश, याहि वेति प्रवदन्ति । इत्येवमाकर्ण्य तत्रत्याः पौर-
जना अपि तमनयैव संज्ञया व्याहरन्ति । तस्मात्स सरोषो विदेशान्तरं जगाम । पथि नगरोपश्लेये तृषितस्तत्र अमदर्धदृक्कं यन्त्रं
दृष्ट्वा मुखे हस्तपुटमाबध्य पानीयं पातुमारेमे । उदरपूरं पयः पीत्वाऽपि लपनात्पाणि नाऽप्यार्कषत् शिरो विध्वनितुं च प्रवृत्तः ।

वदित्वाप्य जलवाहिनाः समवोषन्-अरे ! नस्तत्र मृदाः प्रतिमासि । मातृश्रासितः समपृच्छन् भवतीभिः केरुङ्गवेगेन मोहय
 स्मृत्यम् । तवस्ता उचुः-अअलिपुटं मुखादपनयसि न, क्षीर्षेण विपूनयसि तवो निर्माग्याः संलघितोऽसि ॥ १३ ॥

उक्तमपि—स्वदेशे परवेशे वा, यत्र गच्छति निर्मितिः । तत्राऽपि प्रकटं मायि, यथा मस्तककंपका ॥ १ ॥

अयं मूर्खशिष्यो न कर्तव्यस्तत्र कस्यचिद् पतिशिष्यस्य १३—दृष्टान्तः—

एस्यौ शिष्यगुरु विनेयक इतो भक्तास्तुलुब्धा वदा, दार्त्रिशात्प्रमिताम्ब विन्तयति मेघार्दान्यब्रह्मवो गुरोः ।
 सोऽर्चानसि तदाश्चनीह वदकस्तस्येक्षितोऽन्याक हो, जग्धाः पूर्या मया कर्था निजमुल्ले निक्षिप्य शोषोजदितः ॥ १४

अस्मिन्निषर्चने पतिस्त्वष्टिभ्योऽप्यपि न्यवाचाम् । एकदा शिष्यो विद्यापटितुमाट, यत्र कोऽपि मत्तन्वनो दार्त्रिष्व-
 द्ब्रह्मनदात् । मार्गमन्ये मिधुचित्वयामास-विमर्के सति गुरोः शोषवदक्षास्त्वष्टिष्यन्ते, क्षेपोधापीति चिन्तयन्नेव ज्वाप्त ।
 म्नापेव चलिताः पयि व्यचिन्तयत् । गुरोस्तत्रविदितमस्ति, तस्माद् गुरवे विमन्य निरिरेम्यो वदकेभ्यः समविभागयन्नामीदि
 विमृदयन्नाह । पुनरीप्समार्गमतिक्रम्य यावद्रच्छति तावद्गुरो वदकानपरानसृक्त । इत्थमेव क्रमेण द्रावेक इति कृत्वा ब्रह्मवस्त-
 स्नेकवदक एवादिपद । यत्रादुपाययमियाय, वदा गुरुणा मिधाऽमत्र निमास्य पृष्टा । मोः शिष्य ! एक एव वदका केनोपाहवा । केनाय
 क गताः ? शिष्यस्तदा प्रावाच-भगवन् ! अयमर्थमिति मार्गे परिकल्प्येकत्रियवदकानरपययाम् । गुरुणा पृष्टः-कस्मन्वादी ?
 तदाऽऽनने व्यादाय वदकेकं निक्षिप्य गुह्यपकथय । पञ्चत्वार्ये ! एवंकारमश्लिषिषि ॥ १४ ॥ अथितश्रापि—

मूर्खशिष्यो न कर्तव्यो, गुरुणा सुखमिच्छता । पिबन्मयति सोऽप्यन्त, यथा हि वदमस्तका ॥ १ ॥

अथ निर्घृणस्वजनात्करुणापरश्चरौऽपि वरस्तस्योपरि १४-दृष्टान्तः—

चौरो निःस्वगृहे गतो हिमनिशि प्राह प्रियं स्वाबला, त्वत्पार्श्वेऽम्बरखण्डकं झटिति वा तदेहि लाह्यभक्तम् ।
नो गृह्णाति क्षिशुं ददाति न तदा द्वन्द्वं च जातं तयो-स्तच्छृत्वाऽम्बरकं शिशूपरि हरः क्षिप्तवा गतोऽन्यालये ॥ १५ ॥

कश्चित्तस्करः शरत्काले कस्याऽप्यवनस्य निकेतने विभात्र्यो स्वं मोषितुं जगाम । तदानीं सदन उभे दम्पती अशयिषाताम्,
यश्चाद्विमव्यथिता स्त्री प्राणेशमवादीव । त्वत्सन्निधौ वासःखण्डश्चेत्तर्हि महामर्षय, हिमजडं शिशुं वा गृहाण, परं सोऽभक्तमपि
माऽनृहान्न चाग्न्यक्षकलमेवाऽदाव । ततो मियो युध्यमानो तौ दृष्ट्वा सदयश्चौरः स्वानि वासांसि बालकोपरि प्रचिक्षेप ॥ १५ ॥

तत्पथ्यतेऽपि—

दयायुक्तो दरिद्रोऽपि, दस्युर्हि सुखकारकः, । प्राविष्टे हि यया गेहे, चैरेणाप्यर्पितं पटम् ॥ १ ॥

अथ कार्यसिद्धेः प्राग् द्वन्द्वोपरि स्त्रीपुंसोः १५-दृष्टान्तः—

कोऽप्याह स्ववशां च लामि महिषी त्वं साशु नायाऽनय, मातुर्दुग्धतरीं ददामि हि तदाऽन्योन्यं विधत्तः कलिम् ।
श्रुत्वाऽऽगत्य विशारदेन हि घटा भग्ना महिष्याऽऽदत्ते, क्षेत्रं मे यदि भक्षितं न ललने! यूयं कथं युद्धचय । १६

कश्चिन्नरः स्नायत्तां सीमन्तिनीमृचे-हे प्रिये ! महिषीमहमानयामि । तदा जाया जगाद-भो भर्तः ! क्षिप्माहरत्पृदीर्याऽ-
वक्त्रं यदहं महिष्याः पयः पूर्णं क्षीरसन्तानिकां स्वजनन्यै प्रदास्यामि पत्या चोक्तमहं भोक्ष्ये । एवमुभयोरपि वाक्कलहः प्रादुर्बभूव ।
तत्क्षेपप्रशमकः कश्चित्सुधीस्तत्राऽऽगत्य सदनमध्यस्थापितानि मुद्गाण्डानि चमज्ज । तदा स्त्रिया सोऽभिहितः-भो ! कस्मादभूमि

पात्राण्यर्माधीः ? एतौऽस्म्यधापि तेन-अस्मत्सेनं तत्र मरिष्या खादितम् । एतौ द्रामपि कलिं प्रक्षाम्य कथितुमारेमावे । ममो ! मरिषी काऽन्नामिषाऽसि शपितम् । एताः प्राप्तेनोक्तम्-मरिष्या श्वावे दुग्धवरीसुदिरस्य कस्माद् विप्रवधो युवाम् ? एतत्त्वये तेनोमावपि विद्याकथं हितकरं मन्यमानो सर्वत्र हास्वजनकं निष्ययोन्ननं निष्यकलिं त्वरितं विहाय मियो यद्वातुरागावद्वयम् ॥ १६ ॥ यतः--
दोहा-घरे मेस आणी नर्ही, मांगया भांका सात, झगढो तो दम्पती करे, वूघ तरीनी पात ॥ १ ॥

एतौ तो झगढो सुणी, पण्डित आयो दोबि, झगढो तेजे भस्मियो, ढोबर सचळा फोडि ॥ २ ॥
अथ कौतुकिनः सविधे विदुषोऽपि विषया मोघा भवन्ति तत्र १६-दृष्टान्तः--
मूपान्ते द्रविणेच्छया कृतिगमे दत्तं न किञ्चिदकदा, धीर्येयो नटनाटकं बहुजनं तस्याशु सोऽवादताः ।

गौड्यद् स्यजनान्न तत्र पठने यत्नस्तु कार्यो विदा, कर्तव्यं नटनाटकं न भवतां द्रव्यं नृपो दास्यति ॥ १७ ॥
स्मिन्द्यो द्रविणेच्छया कस्मादपि धर्मीयवस्य सकाद्ये सेवितुं यतः । त्वर्षिषं सेवमानस्य तस्य घना वस्त्रा व्यरीयुः । परं विरगयोऽपि नाऽऽहारितः । यत्स्मिन्नगरे वातु नृपतिर्नटानां नृत्यं च निमान्न प्रीतः तन् प्रसूतं स्वं ददौ । इत्थं यस्तुञ्जवरित इमे । पदमात्रकव्यच्छन्दोऽस्कारादीनघ्येतुं किमर्थं परिग्राम्यन्, यतस्तेभ्यो न प्रसस्त्वति कदापि प्रमानावः । किन्तु नटनाकादीननृतीतिपिप्यय रविं राक्षः सकाशादनन्यं द्रविण्याप्यस्य । यतः सारासारविवेकश्रमो नास्ति महीपालः, किन्तु घेतुं धीर्यप्यतः ॥ १७ ॥ उक्तं च--

विद्वांसः ! सावधानाः शृणुत मम वचो ब्रव्यलोभार्थिनश्चै, ह्रन्तव्यं सादरेण क्षितिपतिभवेन भूपसेवां विधातुम् ।
मीमांसान्यायतर्काऽऽगमविधिबहवो दूरतो वर्जनीयाः, शिक्षेतव्यास्तु ! शिष्याः ! धिगाधिगतिगतां ताथयीति प्रशब्दाः

भावी भवत्येव तत्र नरकपालस्य १७-दृष्टान्तः—

कनेभ्येन बहिः स्थितेन नृशिरो दृष्ट्वाऽऽर्यकाऽवाच्यत, लात्वा सन्नानि ताच्छिरः प्रतिदिनं तत्पश्याति ह्येकदा ।
तात्पिष्ट्वा वटिका कृता निजपतेर्मुक्तासि सोऽवक् शुभा, स्वेष्टं यत्नव भवद् वराणि ! लिखिते दोषो न ते मे वक्षे

एकदा बहियतिन केनाऽपि श्रेष्ठिना श्वश्रुवि पतितं नरकपालं ददृशे । तत्र लिखितगाथावाचनानन्तरं तत्कपालमानीय स्वपेटायां
संस्थाप्य तत्कपालं प्रतिदिनमेत्य समपश्यत् । एकदा तत्पत्न्या विलोक्य चिन्तितम्—निजगृहे असावस्माकं स्वामी प्रतिवासरं किं
वस्तु वीक्षते ? तदा पश्यन्त्यास्तत्र श्वकपालं दृष्टिपथमयासीत् । ततो रोषपरीतमानसा सा तत्कपालमादाय तनु संपिष्य
तस्मिन्नन्यानि तद्योग्यवस्तूनि मेलयित्वा वटिका व्यरीरचत् । ततस्तथा स्वभर्त्रे शाकं निर्मितमशनवेलायां तत्स्वादमास्वाद्य तत्पतिः
प्रीतः सन्नाचचक्षे । यदिमा वटिकाः स्वादुतमाः संपन्नाः । कस्येमाः संस्कृताः ? तदनु तयोक्तम्—यद्भवतः प्रियतरमासीद्यं च पुरो
धृत्वा पश्यति स्म, तस्येमा वटिकाः सन्ति । धनिकोऽवदत्—भो ललने ! यल्लिखितं तद्दृष्टमत्रावयोरनीस्ति दोषलेशोऽपि ।
पश्चात्सीमन्तिन्या आमूलचूलतः सर्वमप्युदन्तजातं निवेदितम् ॥ १८ ॥ सांप्रतं कपाले यद्विन्यस्तमासीच्चदभिधीयते । गाथा—
जम्भो कलिंगदेसे, पाणिगह्वणं मरुदेसमज्झमि । मरणं समुदतीरे, अज्ज वि किं ते भविस्सइ ॥ १ ॥

अथ कविः प्रसन्नपण एव प्रतिषक्तिः, तत्र १८-दृष्टान्ताः—

पुटः केन गुरुर्हि लिपयति मनो नेत्रं कथं रोदिति १, प्रोचे तं च गुरुर्मनोनयनयोर्भो व्यङ्ग्यनाचप्रद्वः ।

वेदाक्षयकरः प्रपगु भवति मद्रुर्ज्य मनोनेत्रयोः, मलयिकण्डो दियतौ समस्तुल्यं लज्जयति कुलं तयो ॥ १९ ॥

अविच्छिन्नाक्षो गुरुमप्रावीत्—यगन् । यदा विषं विपीयति, तदा चक्षुषा कथं स्वये ? तच्छ्रुत्वा गुरुष्याडिमिरितम्—भोयप्रसन्न-
रसनात्त्वच इति चत्वारिन्निद्रयापि यदा पुद्गलमासृदति तदा विषयावबोधे प्रमथन्ति, तस्मात्तुच्छनाद्वह इत्युच्यते । अन्तःक-
रत्नचक्षुषोर्निद्रयः पुद्गलस्पर्शमन्त्रैरेव ज्ञायते, त्वयस्विग्रह इत्युच्यते । तस्मान्ननसम्बन्धोऽयं प्रीतिसम्बन्धो यथा मानसेन
निर्दिश्यते तदा लोचनेन स्वये । यथैकस्मिन् स्वने निस्सन्तौ द्वौ मनुजविरिन्देतरव्यसने प्रसाये च समवेदनी भवतस्त्वयैवान्ताः हर-
हरयनमनयोवैक्रमव गावस्त्वाने ॥ १९ ॥ तदुक्तम्—

सिद्धान्तशास्त्रकैष्यस्ति, नास्ति वा हि तयाऽपरे । सम्पक् प्रहने कृते क्षीयं, प्रदवात्सुत्तरं कविः ॥ १ ॥

अथाऽज्ञातकुलक्षीलाय वासो न देयस्तत्र यूकामत्कुणयोः १९-दृष्टान्ताः—

सुप्तो राट् निशि मत्कुणो गत इतोऽभूत्कया वारिता, प्राचूर्णोऽस्मि तवेति मातृमगिनि ! प्रोचे तया मानिताः ।
तेनेनो दक्षितस्तदानुपतिना शरण्या हि चालोकिता, लब्धा वदपटिका हि मत्कुण इतस्तेनाशु सा मारिता ॥ २० ॥

कस्मादपि राट् क्वेदं मन्दविरिषिणी नाय यूक्य निवसति स्म । तत्रैको दुन्दुक्नाभा मत्कुणोऽप्येव । तयालोचय यूक्योक्तम्—

भोस्त्वमत्र मा प्रविश । निद्रानिमग्नोऽस्माकं स्वामी शेते । तदा मत्कुणोऽवादीत्—अये ! अहं तत्र गृहे प्राघ्वर्णकः समायातोऽस्मि ।
 अथ च त्वग्मे मातृवत्साम्यमीति कृत्वा प्राप्तोऽहं । अथाऽविमृश्यैव यूका तत्प्रवेशमादिदेश । मत्कुण उपक्रामन्नेव त्रिंशोपति ददंश ।
 ततो नरपतिना शय्या दर्शिता तु मत्कुणः पलायितो, यूका सरला वराकी करे पतिता, नृपानुरैः करेण हता, अतोऽज्ञातकुलशीलो
 मधुरां वाचं वदन्नपि स्नान्तिकं न प्रापणीयो यश्च तं विश्वसेत्तर्हि मत्कुण इदं स स्वात्मदोषं तस्मिन्निक्षिप्य तमेव नाशयेत् ॥२०॥ यदुक्तम्—
 अज्ञातकुलशीलस्य, न दातव्यः प्रतिष्ठया । दुन्दुकस्याऽपि दोषेण, हता मन्दविसर्पिणी ॥ १ ॥

अथ च्छलेन सुगधा लोका वञ्चयन्ते परैस्तत्र २०—दृष्टान्तः—

गुर्विण्यां निजयोषिति क्षितिपतिर्विप्रं तदा पृच्छति, पुत्रः किं च सुता भविष्यति हि मे ? पुत्रो नहीत्यंगजा ।
 संलिख्य च्छदने ददौ नरपतेः पुत्रो भविष्यत्यय, पुत्री चेद्भुत वाशु दीर्घलघुकान् वर्णोस्तु वक्ष्ये तदा ॥२१॥

कस्याऽपि भूजानेः सुतो नाऽभवत्, परमेकदा तत्पुण्यप्राचल्यसंयोगेन महिषी अन्तर्वत्नी समजायत । तदा राज्ञा कश्चिद् भूसुरः
 पृष्टो द्विजवर ! मम पत्न्या जठरे पुत्रो भविता वा पुत्री ? तदा व्याजेनावादीद् द्विजः—भो राजन् ! कर्गले कृत्वाक्षराणि तव
 प्रदास्यामि, नृपस्तदुदीरितमुरीचकार प्रीतश्चाऽभवत् । ततो विप्रश्चिन्तयामास—‘ पुत्रपुत्र्योर्मध्ये केनाऽपि भवितव्यमेवेति
 विविच्य ’ पुत्रो न पुत्रीति विलिख्य राज्ञे कपटलेखमर्पयत् । यदि पुत्रश्चेत्तर्हि ‘ न पुत्रीति स्पष्टमेवोक्तम्, ’ अथ पुत्री जायेत,
 तदापि पुत्रो नेति पठनीयमुभयतोऽपीष्टसिद्धेः ॥२१॥ तथा चोक्तम्—

अज्ञाना बहवो मर्त्या, दृश्यन्ते छलकारकाः । छलं कृत्वा यथा राज्ञो, दत्तं लेखं द्विजेन वै ॥ १ ॥

अथाध्यातरि पाषकयाश्वा मोघा ज्ञायते, तत्र २१-कथा-

द्वारस्ये गजपित्रकं दालिरिहाऽऽद्यानस्य दृष्ट्वाऽऽगतं, तद्वृण्वे स्थितर्वास्तवाह कविराष्ट्रध्यात्वाऽऽशु तं पदपवम्।
अत्राऽऽखेक्षि कथं स्थितोऽसि जटरो दानप्रदा धारणा स्ते सर्वेऽपि वने वसन्ति च गिरी त्वं तत्र याहि हुताम्। २२।

व विन्दुबरो द्वारयेक्षे वित्रयै वनिषं विमोक्षय विवेकैकस्यावृ मदयन्ममाग्रामं उत्राऽयासीष्ट। अथ च गजगण्डस्वळमासीना
वत्तं शुण्ड। वसिष्ठं वने वदित्कविः स्वार्थनि विचार्य अमरं वसुमुपकृत्वा। रे मूढ मधुच्छिद्र! त्वं कस्मादत्र निपण्णोऽसि,
अस्माचे प्रयोदनं न सेतस्वति। मद्रप्रदायको वारणो नाऽसौ, दानवारिमुषः सर्वेऽपि गन्धहस्तिनो विपिने वृद्धेषु वा वसन्ति।
अरिदानगन्धक्षिप्त्वा वेचर्हि मंदु तत्रैव प्रयाहि ॥२२॥ गीतमपि—

रे वंशरीक! मदकोलकपोलवासी, मिस्तिस्वनागवदनेऽत्र कथं स्थितोऽसि ?।
ये दानदा घनघना यमघोरशाब्दा-स्ते वारणा वरतरा विपिने वसन्ति ॥ १ ॥

अथ मूर्खः सह धीमतां वादो न युज्यते, तत्र तयोः २२-कथा-

मूर्खसौ पाथि गच्छत कुसुमिर्न ताम्नां पलाशवृक्षं, दृष्ट्वा वकिं हि पाटलं जम्भमतिर्हो मूर्ख! भो पाटला!।
वादौ तौ कुरुतो जटेन सुकविर्पट्यादिभिस्ताडितो, यच्छया मुष्टिबशाद्विधुं च जट रे मो! पाटलापाटला! २३।

पुनः कदाचिद् दालिग्रन्थेविदो वर्त्मनि ब्रजतः स्म। तत्र मार्गमये पुष्पिताः किङ्कलादयो व्यलोकि। एता कृषीर्बकि

एष पाटलः कथं कुसुमितः फलितश्च ? । तन्निशम्य बुधोऽवदत् रे मातृशासित ! एष पालाशविटपो, न पाटलः । ततो मन्द ऊर्चेत्वं किं जानीषे ? एष तु पाटलः । इत्थं मिथो विवदितुं प्रारम्भते । ततोऽतीव रोषविवशो बालिशो यष्टिमादाय प्राज्ञं हन्तुमुद्यतस्तदानीं पण्डितेनाञ्चादि-भोः ! कथं मां तुदसि ? अथ च कविरपि पीडनवशात्पाटलः पाटल इति मुहुर्व्यजिहार ॥ २३ ॥ अत एवोक्तमपि—

पलाशं पुष्पितं दृष्ट्वा, मूर्खो वदति पाटलम् । यष्टिमुष्टिप्रसादेन, शोऽवक् पाटलपाटलः ॥ १ ॥

मूर्खदम्पत्योः कदाचरणोपरि तयोः २३-कथानकम्—

लात्वा र्खीं पथिको गृह्णात्प्रचलितो ह्यग्रे सनीरां नदीं, दृष्ट्वा साऽह धवं ममांग्रियुगले रंगोऽस्ति संगृह्य सः । तस्याः पादयुगं हि कर्षति सरित्तीरे गतः सा मृता, न्यस्ता मूढ ! कृतं किमाह मतिमान्नष्टा न रंगस्थितिः ॥ २४ ॥

अथ कश्चिदाध्वनिकः स्वकान्तां श्वशुरसन्ननः समादाय स्वावासं प्रति प्रस्थितः । मार्गे यान्त्या सरित्प्रवाहं प्रपद्य प्रियया स्वामिनं प्रत्युक्तम्-भोः प्राणनाथ ! ममाऽङ्घ्रियुगले निषक्तो रंगो यथा नापमृज्येत तथा विधीयताम् । तदनु ना तच्चरणानुत्पाद्य करनासं जले न्यस्य चलितः । यावत्स स्रवन्तीपारं प्राप्तस्तावदेव सा नासाऽस्य श्रुतिषु पथः पूरेण कीनाशनिकेतनमभ्येत । तदा गतासु महिषीमिव समाकुप्य सरित्तटमानिनाय । तत्र स्थितः कश्चिद्धीमान्रस्तमचकथत्-रे मूढ ! किमेतदनुष्ठितम् ? यस्मादेपाऽचेतना संवृत्ता । तस्मात्कथमेनामघोमुखी नीरमध्यादानीतवानसि । मन्दप्रज्ञेनाऽप्यवादि-यदहं कृतवानस्मि तदवगत्यैव यद्यपि ममार सा परं तच्चरणयो रंगस्थितिस्तदवस्थैव ॥ २४ ॥ कथितञ्चाऽपि—

मूढबुद्धि मारी प्रिया, गया मदीरे तीर । देव अन्य नर अमियो, कां कीना ऊढ पीर ? ॥ १ ॥
 मूढ तेह प्रति पोखियो, कीयो पढ प्रकार । जीव गयो पण रंग है, मुझ मन एह विचार ॥ २ ॥

भाग्यरहितो यत्र गच्छति तत्रैवापदो यान्ति तत्र २४-क्या—

ग्रीष्मे पशुरयो वने विवस्मः प्राप्नोऽर्षिया पीडितः, छायां योस्य गतोऽपि बिस्वस्युतले तत्के फल प्रायवत् ।
 तच्छ्रुत्वा पततीति चिन्तति तदा यामि क मर्न शिरो, दुःस्यो गच्छति यत्र याति तदनुच्छायेय शीघ्रं विपत् २५

कविमि स्वः खन्वाडो निदापकाळे निर्वासा मानुमानुमिगळे शैवापितोऽनतासोदन्याम्बां बाधितो माक्षपादपस्याऽवस्था-
 न्यसीदत् । तदनन्तरं शिखे वनं बिल्वच्छमभिसमाटयत् । अथ चिन्तयामास—काऽनुना प्रशमि ? सखादन्तपत्रासेन व्रस्तो
 बिरबुजमुपगतस्तत्रात्रपि फलपात्रेन मे शिरो मघम् । देवहस्त्य मे प्रोछायेषामुगच्छति विषयः ॥ २५ ॥ यवद्याकम्—

खत्वाडो दिवसेश्वरस्य शिरणैः सन्तापितो मस्तके, वाम्छन् देयामनात्तपं विधिवशाद् बिल्वस्य मूलं गतः ।
 तस्योद्योपतता फलेन महता मर्न सत्राष्ट शिरः, प्रापो गच्छति यत्र भाग्यरक्षितस्तत्रापदो राशयः ॥ १ ॥

भाग्यवता प्राणिनाः स्वेष्टवस्तुनः प्राप्तिर्मवत्येव तत्राष्टोः २६ कयामकम्—

क्षिप्ता केन करदकेऽपि मुजगाः क्षुत्पीडितोऽनाशको, राक्षो स्वादिमकांशयाऽऽशु विवरं कृत्वोदुक्तस्तन्मुखे ।
 ममपावेव तदा स्वयं निपतितस्तन्मांसतृप्तोऽभवत्, यस्तस्तेन पथा वृणो स्थिरतरं नोर्गीव भाग्यं भवेत् ॥ २६ ॥

कश्चिद्भ्रातृकः फणितमेकं निगृह्य करंडके न्यधात् । तस्मिंश्च क्षुद्राधितस्तृप्तश्च जीवने हताशः सन्नास्त । तस्मिन्नेव क्षणे कश्चि-
दुन्दुररागत्य खाद्यं द्रव्यं विज्ञाय करंडकं भित्त्वा प्राविशत् । प्रविष्ट एव भुजंगो दैववशात् स्वाशनमुपलभ्य तेन सुहित आसुक्रुतविवरे-
णैव निष्क्रान्तो यथेच्छं जगाम । अहिरिव व्यसने पतितस्यापि स्थिरनियतेर्नस्य शातमेव संपद्यते । भाग्यस्थैर्यं नाम धृतिपरि-
पालनं ॥ २६ ॥ सूक्तं केनापि—

नो कार्यो पुरुषैश्चिन्ता, निगडे पतितैरपि । यद्भाले लिखितं धात्रा, भवेद् भोगीव नापरम् ॥ १ ॥

बहुसम्मतिके कार्येऽविचार्योत्तरदानेऽनादरो भवति तत्र २६-दृष्टान्तः—

नत्वा पृच्छति कार्षिको निजगुरुं वर्षा न वा वर्षति, क्षेत्रे ते निश्चि वक्ति सोऽपि न परे लात्वा सशिष्यो घटान् ।
कूपार्तिसचाति कं परा हि मनुजाः श्रुत्वोति वार्ता गुरो-स्ते पृच्छन्ति तथा ब्रवीषि वहसि प्राहुर्विनेयास्तदा ॥ २७ ॥

कश्चित्कृपकः स्वगुरुं प्रणम्य पृच्छति—भगवन् ! देवो वर्षिष्यति न वाऽस्मत्क्षेत्रे सर्वमप्युप्तं धान्यं शुष्यति । गुरुत्वाच—भो !
अद्य ते केदारे मेघो वर्षिष्यति, परमन्येषां न विजानामि । अथो सशिष्यो गुरुर्गामिन्यां शस्यक्षेत्रे अन्योर्जलकलशमापूर्य आरात्रं
क्षेत्रं परिषिषेच । ततः क्षेत्रपतिः स्वं केदारं सिक्तं विलोक्य तुष्टोऽभवत् । अमुमुदन्तं परे जनाः समाकर्ण्य गुर्वन्तिकमुपेत्य यथापूर्वं नति
प्रकल्य पप्रच्छुः । तदा गुरुणाऽपि तेभ्यः पूर्ववदेवाऽभिहितम्—तन्निशम्य विनेया अपि गतशर्वरीनाऽपि क्षेत्रसिञ्चनं विधातव्यमिति
विज्ञाय गुरुं गदितवन्तस्ते—यो वक्ष्यति स एव विधास्यति । नास्माकं कापि क्षतिः ॥ २७ ॥ पठ्यतेऽपि—

कार्पायिनो हि यद्वयो, शुस्व पृष्णन्ति स्वार्यगाः । शामदीनेन दातव्य-मुत्तरं कोविदैर्यया ॥ १ ॥
एक धार कृदने यथा, त्वे न यदसी कोय । गुरु प्रति शिष्ये बोधिया, ले कृदसी ते होय ॥ २ ॥

सधिसोऽपि यो दानं न यच्छेत्तर्हि सचनं नश्येत्तत्र भोजनृप-आघपुत्रयोः २७-कथा-

भोजो यकि कवे ! मृदंगसुरवरस्यार्थं यदाष्ट्याहि सा, शालं मान्पज्जैः करिष्यसि यदीमारोहणं वक्ष्यि तम् ।
मृद्वेयशान्तगताः किमस्त्ययमतोऽर्थं यस्वति त्वाववत्, त्वद्व्याघं सुपदेशमीषा ! तव भो नो दीयते तद्वृगतम् ॥ २८ ॥

एकदा सुयो मोहनयो नृत्पमकारकदानीं मृदंगवदमाकर्ष्य मोहरास्यो माधकवि प्राह-भोः किमसौ जनति ? तवो
माधकविरसि तस्मिन्प्रदानायाष्टदिवसाभ्यं यथावे। तवः श्लाघाणि विमोक्षितानि, पर मृदंगवद्व्याघं नावपुष्पव । तदा श्लोकसंदि-
यमानसं माधकवि निमात्योपायतो विप्रस्यं कुच्छनिवान्मप्राधीय । तदनु माधः प्रोवाच-विप्रवर ! मृदंगवद्वेन कोऽर्थः प्रति-
पादते । तदा स श्लेविदं बलि यच्च मः करिष्यामोह नरपतिमविच प्रापयेत्तर्हि मृदंगवद्व्याघं मृगालं बोधयेद्भूम् । पश्चाद् दन्ता
वत्तमृमारोह नृपान्तिरिक्मानिन्ये । तं द्विजं गज्राज्जीनेन विलोक्य भोक्ता प्राह-कोऽर्थ ! तदा माधो बभाण यवसौ ना मवन्तं मृदंग
रवार्यं प्रत्यापयिष्यति । तद्वचनपुरीकृत्य यनायेनानुयुक्तो युषोऽवादीत्-ठर्षपिठे ! धमपमेसि प्वनि कुर्वाणो मृदंगो मवन्तमृ
वदिद्वि-यो हि प्रान्त्यं राज्पमाष्टाय त्रिबिजन्तु इरमास्तां परं कषर्दिकामपि न प्रपच्छति तद्विचममृहोपमेवेति निश्चितं
जानीदि । मायेव वीक्षस्व, कस्मैचिद्विप्राय जीर्णपादनाभस्य विहापिठेन नागाकृत्तः समयवम् ॥ २८ ॥ तस्यैवत्पत्तम्—

उपानहौ मया दत्ते, जीर्णे कर्णविवर्जिते । तत्पुण्येन गजारूढ-स्तद्गतं यत्न दीयते ॥ १ ॥

अथ मायाविषु मायिभिर्भवितव्यं तत्र २८-कथा—

पर्वधन्यकविः करोत्याभिनवं भोजस्य काव्यं तदा, श्रुत्वाह्व्य पुरातनं कविजना भूयोऽपि किं तेऽपठन् ।
राज्ञा तैश्च तिरस्कृतः प्रतिदिनं धादोऽभवच्चैकदा, कृत्वा वेधयुतं स्थिता विमनसो लक्षं च लात्वा गतः ॥ २९ ॥

कदाचिद् भोजराजस्य परिपदि कोऽपि नव्यः कोविदः समाययौ । स प्रत्यहं भोजराजं नृपं श्लोकैरुपश्लोक्याऽऽशीर्वचोभिरे-
दिधत् । परं तन्निर्मितपद्यानि कल्मषधिया संसदि निषण्णाः कालिदासादयः कवयः प्रतिघत्सं प्रत्याख्याय क्षिपन्ति स्म । अथ
च महीपतिमुक्तवन्तः—राजन् ! कवेरस्य कृतिः पूर्वकविकल्पितैव, एतत्काव्यं त्वस्माभिरपि प्रागेव स्मृतिविषयतां नीतम् । तदा
धाराधिपेन भोजेन पृष्टास्ते श्रुतधराः कालिदासादयः कवयः कण्ठतः समुदाजद्गुः । तदानीं नृपः सुकृत्रिमवमत्य बहिश्चकार,
एवं नित्यं वाक्कलहः प्रावर्तत । ततः पण्डितोऽपि स्वापमानेनाऽन्तर्दग्धो वेधयुक्तं काव्यं चक्रे । स्वकाव्योच्चारणेऽक्षमांस्तान् कालि-

दासादिकवीन् क्षीणप्रमान् कृत्वा नृपतिसकाशाह्वं द्रव्यं जग्राह ॥ २९ ॥ तत्कवेः सैषा कविता—
भोज! त्वराजराजः क्षितिपातितिलको घार्मिकः सत्यवादी, पित्रा ते या गृहीता नवनवतियुता हेमकोट्यो मदीयाः।
त्वं ता देहि त्वदीयैः सकलबुधजनैर्ज्ञायते सत्यमेतत्, नो जानन्ति त्वदीयाः सकलबुधजना देहि लक्षं तथापि ॥ १ ॥
तदर्थः—भो भोजनृपते ! त्वं राज्ञां मध्ये स्थासक इव, धर्मिष्ठः सत्यवक्ता चाथ निजान्वयस्य सुपमाकरोऽसि, परं तव तावेन

पा मे नरकोटयो दीनारा गृहीतास्तास्त्वं प्रयच्छ । तदुदन्तं ते परिपद्याया अनेस्तो विदन्ति, यदि चेमां वार्तां तव सिद्धासौ
नो जानन्ति, तप्यापि सधं द्रव्यं वेदि । अपमयाभिधृषि-यदि चार्यं पुराणः सोऽस्तर्हि नवनविकोटिसौवर्णान् वेदि । येषानि-
३८ त्यापयति सधं वेदि ॥ १ ॥

अथाऽत्र भयेऽदन्तसृणं परभयेऽपि दानं विना न मुच्यते तत्र २९-दृष्टान्तः-

भोजनीं हि विषाय पारमयिकं तैलपालये च स्थितो, वृत्तान्तं प्रतिकर्ण्य स त्वननुहोर्दृष्ट्वा प्रमातेऽल्लिलम् ।
गत्या भोजगृहं समर्प्य सरुलं भाण्डारिकानां घनं, तान्योषे लहर्ण क्षमोऽन्यमधिकं दातुं न मेहे गताः ॥ ३० ॥

अथिदर्थमित्यपामाद्य, यदस्मिन्मये रातं सारं वा पराऽऽत्रेह प्रवेपं च न भविष्यतीति मत्वा तेन मोक्षप्रपात्तमुपेत्या
मिहितं, यदहममे जनने तुल्यं सकृदीह लघरात्रवानाप्ये । यदि नियोगेऽपेक्षेह कृत्वा समर्थयामि, इत्युक्त्वा सेहं विन्यस्य रात्र-
नेपागारिकेभ्यो सधं विषमादाय यामिन्यां वैठिकागारे सुम्नः । तत्र निधीये वैठिकलसीषदीं विषः सममापेयाम् । तयोरेक्यटे-
यदस्माभिः पूर्वमेव गृहीतविषमप्यावेकं फणकं देवमस्ति । तदहं बतलो अमीः कृत्वा मृत्वा विमोक्षे, फलोकं च सुखं प्राप्स्ये ।
तदेवापर ऊने-धन्योऽसि त्वम्, मया तु वैठिकस्यापायि त्वममुद्रा प्रवेपाः सन्ति । अथ च राजा मोक्षो मे पूर्वव्रज्जनोऽचमर्ष्या ।
निश्चित एव भूमिः प्रगे भोजरात्रान्तिकं गत्वा गदेत् । यथैव वारणमुकयेन साकमस्य वैठिकदृपयस्य प्रतिपुर्द मवेत् । यदि वृषो
अपेक्षर्हि स्वपासौ त्वद्रूप्यकाणि देयानि । एवं समये कृत्वा गजमुकयेन सह मां प्रविशोषयेच्छर्हि चित्वा ते वैठिकलस्यरात्रवान्
प्रदायाऽनुजो भूत्वा प्रेत्य चेत् दर्भमात्रजो भवामि । इमां वार्तां भुत्वा स भूमिः प्रमाते प्रमुञ्च पणकाचमर्णस्यानङ्करो गदितमुदन्तं

यथातथमपश्यत् । तदानीं मनसि विचारयामास—प्राप्ते जनने गृहीतं स्वं देयमेवेति मतं सम्यग् निर्णीय मनसि निकषा भोजन्युपं प्राप्नो रात्रिवृत्तमामूलतः समचकथत् । अथ चान्यजन्मनि त्वदृणेनाऽऽनृण्योपायं नाऽवलोकयामि । तस्मात्स्वमर्थं प्रत्याहर, अहं तु भृतिकर्मणा स्वजठरं पूरयिष्यामि । एवं निवेद्य समाहृतं स्वं कोषाध्यक्षाय ददौ । पुनश्च करिमुख्येन सह ककुद्मन्तं योधयित्वा तैलिककऋणादनृणं चकार ॥ ३० ॥ उक्तं च दोहा—

इह भव देणुं दोहिलुं, परभव चलो विशेष । बलद कथाने सांभली, तजिये ऋणो अशेष ॥ १ ॥

गाथा-दासत्तं देह ऋणं, अचिरा मरणं पुणो त्वि संपण्णे । सव्वस्स दाह मग्गी, दिंति कसाया भवमणंतं ॥ २ ॥

अथ पांशुला जीवदानादपि स्वीया नैव भवति तत्र ३०-दृष्टान्तः—

प्रीत्या तेऽपि सह त्वयाऽद्य निधने धक्ष्यामि संकेतकृत्, तत्सर्वं रचितं सुर्येदि तदाह्वयिष्युश्च दत्तं स्त्रियै ।

मुक्त्वा सापि तमन्यपत्तनगता तस्मिन् पुरेऽसौ गत-स्तद्भार्या मिलिता तदा च कुटिला स्वार्थं विनाऽनर्थकृत् ॥ ३१ ॥

कश्चिन्मनुजः प्रेम्णा निजजायया सार्धं मिथो भाषमाणः समयमकार्षीत् । यत्तत्र निधनं मत्तः पूर्वं चेत् ज्वलने त्वामहमनुसरिष्यामि । तत्पश्चाद् भार्ययाऽप्यभाणि—यद्दहमपि त्वदृते वह्नावात्मानं होष्यामि, इत्थं परस्परं निश्चिक्थते । तदखिलमुदन्तजातं कश्चिद्देवः समश्रुत, ततः स देवः स्त्रियं गतासुमकरोत् । तदानीं स पुरुषः समित्समिद्धे ज्वलने प्राणान् होतुमुद्यतः, तस्मिन्नेव क्षणे देवः प्रभृतं वर्षित्वा वह्निं निरवाप्सीत् । तदनन्तरमक्षतस्य पुरुषस्य स्त्रिया आयुषोऽर्द्धभागं ददौ । अथ तत्पत्नी स्मभर्तारं त्रिसृज्य पारेसमुद्रं विषयान्तरं जगाम । पुरुषोऽपि देशदेशं परिभ्रमन् तस्मिन्नेव नगरे निजभार्यां दैवात्प्राप । तदानीं ब्रीडयाऽधोमुखी

बय, यदा परित्यक्त्य स्वामिने पठायाच्चाक्रं । तत्र स्त्रीपरित्रं प्रकटयन्ती स्ववासोऽसि परिशिष्टव च पूषाक्रे-यदयं नरो मम सखीस्त्वं
 भ्रमसि, वभिद्यम्य राधपुल्यास्तं निगच्छे वषा झलमारोहयामासुः । एवं पुंयल्या तथा सार्यमन्तरेवाज्यादितमकारि । ३१ । उक्तमयि-
 बहु कारिये उपकार मी, योग न माने जेह । अरधुं दीधुं आखलुं, तेनी यई न तेह ॥ १ ॥

अथ यस्मिन्नितं ललाहफळके नूनं तदरातिर्भवेत्तत्र ३१-कथा-

दारिद्र्यपक्षान् सदाऽसि मगिनी सोऽपि तयन्मेऽस्ति हि, मिष्टाभेच्छिकाया स्वसुगृहगतो धातुश्च हूर्योन्विता ।
 सुस्त्ययं पतिता गृहेऽपि वपलाः स्यास्यां तदा धुंयति, वस्वा स झलिके करं वदति तां रात्रौ गता येऽग्रता ॥ ३२ ॥

कश्चिद् दुर्गोच्चर्दिषं वप्लान् छादयि स्म । एस्ता वप्लान्मन्तस्तस्य छर्दिरमय, वदा सोऽपि त्वस्त-भरो ! कष्टमापन्नोऽस्मि ।
 वयान्मिष्टाभश्चिबत्सया धातुश्चिबो यत्ना भगिनीनिश्चयमभ्यगात् । तत्र आतरं वीक्ष्य प्रीता सा भोजयितुं वप्लान् रसवत्सो
 संतराव, मोदनबेलायां च धातुं स्मात्वा वप्लान् परिबिषेय । तान् विस्फोक्त्य विषण्यो धावा माछे पाणि न्यस्य मगिनीमवदीत-
 वभिद्यमानेव म्भागमनात् प्राप्तेव वप्लस्तत्पुद्गलागमयिषि तर्हेऽग्रम् ॥ ३३ ॥ दोहा-

मैं स्त्रीधो छे प्रहसमो, बोले स्त्रीधी रात । पथी भागो भावियो, भगिनी ! थोडा लाल ॥ १ ॥
 देश तजी परदेश ममे, घरे घणी मन आस । सरख्यो ते, नर पाविये, बयला पडिया पास ॥ २ ॥

या पापं विधाय पम्मात्तापं कुर्यात्स सुखी स्यादभ्यया दुःखी तत्र राजसौचे ब्रजतोर्धमीणयोः ३२-कथा-

हर्म्यारोहणवारितं नृपतिना भृत्यः कथं कार्यतां ? वामं गच्छति, सुच्यतामिह गतौ ग्राम्यौ तदाऽऽक्रोशितौ ।
वक्त्येकः किमु ? मारितोऽपरनरो भीत्याऽऽशु मां रक्षतु, गत्वाग्रे यदि गम्यतां त्वरगतेमुक्त-सुखी सोऽभवत् ॥ ३३ ॥
केनाऽपि भ्रमृता वाटिकाया मध्ये सौधः कारितः स्वनियोज्यांश्च समादिदेश-यत्कोऽप्यस्मिन्मवने न प्रविशेत् । तदा द्वाः-
स्थैः पृष्टम्-अजानन् कश्चित्प्रविशेत्, किमु तस्य विधेयं ? तदानीं नृपोऽब्रवीत् सोऽपि हन्तव्य एव न तु मोक्ष्यः । तन्निशम्य दीवा-
रकाः सप्रश्रयं निवेदयामासुः-राजन् ! कठोरोऽयं दण्डः । तदनु नृपः समचकथत्-यदि प्रवेशकः प्रतीपपाद एव व्रजेत्तर्हि स
हेयः । एकदा प्रस्तावे द्वौ ग्राम्यजनौ विस्मृत्य तत्राऽऽजगमतुः । तदानीं राजपुरुषैर्निगृहीतयोस्तयोरेको वाचाटो जीवनाशं नष्टोऽ-
परो भयभ्रान्तो मां त्रायध्वमित्यभाषत । अथ च प्रतीपगमनाब्रूयानुचरैर्विस्मृतः स्वान्धवेषु प्राप्तः सुखमुवास ॥ ३३ ॥ उक्तञ्चापि-
पापं कृत्वा पुनः पश्चात्, यो निन्दति नरोत्तमः । स सुखी जायते लोकैः, यथैको हर्म्यवीक्षकः ॥ १ ॥

अविचार्य मन्दधिषणे विश्वासवाक् न देया तत्र ३३-कयानकम्-

भूपाऽभरिषुते सदाभिरमतो रोदित्यभीरांगजा, वक्त्याः ! रोदिषि किं ? भवद्विरहतः सत्यं धवैको हि नौ ।
याम्यागच्छसि विट्समं निशि सखे मार्गे मिलित्वा गता, श्रुत्वार्याञ्चलहंतुकां वरमतो ज्ञात्वा गता स्वालये ॥ ३४ ॥

एका राजकन्याऽपराऽभीरकन्या बोधे सख्यावास्ताम्, मिथः संगते चिक्रीडतुः । एकदा वाण्यं विमुच्यती साऽभीरवाला
नृपकन्यया पृष्टा-किन्निमित्तं रोदिषि ? अथैनां सा वमाण-राजसञ्चनि परिणीता बहिर्निष्क्रमितुमक्षमा सती त्वं मया सह नोपस्थास्यसे,
तत्त्वद्वियोगपीडिता रोदिमि । तदानीं राजदुहिताऽपि तस्यै यो हि त्वद्भर्ता ममापि स एव, इत्थं वचनं ददौ । जात्वाभीर-

वाठिन्ना केनाडपि सुद्रेयेन साकं गन्तुं प्रवृत्ता, तस्येव तथा महीप्सुवाड्यादि—स्वर्गमेन सत्रा वयम् । एवात्सा प्रबमोदितवचनवा
विता तेन ॥ नगराभियन्त्रणम् । अग्रे गच्छतां तेषां पटीर्यत्रासकः समुद्रमाप्तस्तदास्यादाप्रप्यन्तं निवृत्त्य सुवाना मयकुमारी
स्वनिवेष्टनाय निवृत्ते ॥ ३४ ॥

बोधा—कास्तुं वाक्यं सुव करी, रत्नदा ययो अशास । तं फल दीये कवण गुणः, जो फल विये पलाश ॥ १ ॥
सुरतव जाणी सेविआ, तुं तो निगुण पलाश । अब तें मुख काळो कियो, तब तें छोदी भाश ॥ २ ॥

अथ महतामनुकारी मीषोऽवसीदति तत्र ३४—इष्टान्तः—

क्यञ्जयेऽग्निमयानुग्रहे पतति वै सिखादिप्रभुप्रजा, शान्ते वह्निमये हरिर्षदति तान् पुच्छं गृहाणाऽऽशु मे ।
ते सुवृणन्ति तदा हताः स्यलबरास्तव्यरितं केदगा, पञ्चास्तेन कृतं तयापि न हताः पुच्छं तदा श्रोतितम् ॥ ३५ ॥

कस्मिन्निदं गहनमग्रे वह्निमयात्प्रवन्तः केसरिप्रभुवरा प्राकिनोऽगावे सरसि निपेतुः । एवात्वाग्नौ शान्ते क्कठोत्थो मृगादीन्
व्याचहार—मोः सरगा ! यूयं मम शलपि शुद्धीव, सर्वानप्यहं तारयिष्यामि । तदाह्मं सयेऽपि तच्छाङ्गुत्तमपुद्गलमव मृगेन्द्र
माप्नुत्प्राखिलान् वह्निमहार । सा गार्वा केनाडपि क्रोष्टा इदि निहिता, पुनः कतिप्येरेवाहोमिदां पञ्चासमीरये म्रष्टान् जन्तु
सिद्ध ३५ वम्भुकोऽवदत्—म पुच्छमाहव, गुणमभिगच्छसमिष्येऽहं । अथ तलमापाय शब्दुत्पद्यति, तावदेवात्स पुच्छं मयम्, अन्य
पय सर्वे मृगाः । यतोऽयमो वनः स्वाधिकरीर्षमनुकुर्वन् क्षिमास्तेषां ॥ ३५ ॥ तथा बोक्तम्—

आत्मवीर्यं न जानाति, दृष्ट्वा दृष्ट्वा करोति यः । स दुःखी स्याद्यथा फेरु-स्युद्यत्पुच्छो ह्यधोऽपतत् ॥ १ ॥

अथ महतां छायापि सत्फलदा तत्राऽजापालस्य ३५-सूपनयः—

च्युत्वाऽधो न्यपतन्फलानि स ततो दृष्ट्वा तदाचितयद्, गोपो मूर्ध्नि हि खेगमस्य पतिता छाया वरा बुद्धिदा ।
श्लोकस्तेन कृतश्च पादरहितश्लया गता नो पदं, तादृक् तेन हि पूरितं निजधिया डुब्कं च डुब्कं पदम् ॥ ३६ ॥

एकस्मिन्नधुमध्ये जंबुफलानि पतंति स्म, तानि दृष्ट्वा कश्चिच्छागपालो व्यचिन्तयत्—यदिमानि फलानि खाद्यानि । तस्मिन्न-
वसरेऽजापालस्य भालोपरि सरस्वतीविमानस्य छाया पपात । तदानीमजापालस्य बुद्धिरुत्पन्ना, तथा श्लोकस्य पादत्रयं तेन रचितं
पर तत्क्षणे एवाऽगता विमानच्छाया । ततः सहजधिया तेन चतुर्थश्चरण इत्थं निर्मितस्तन्निर्मितं पद्यमीदृक्—॥ ३६ ॥

जम्बूफलानि पक्वानि, पतन्ति विमले जले । पतितान्येव दृश्यन्ते, चतुर्थेऽन्तु डुब्क् डुब्क् ॥ १ ॥

छायापि फलदा पुंसां, महतान्तु विशेषतः । विमानच्छायया वाण्या, गोपोऽपि पटुतां गतः ॥ २ ॥

अथ सद्विद्या सर्वेषां विस्मयकरी भवति तत्र ३६-कथा—

कोप्यागत्य विचारदो वदति मे विद्यां नृपं पश्य भोः !, स्त्रीं मुक्त्वेशशृहे गतो हि गगने मृत्वाऽपतत्तत्समम् ।
सा दग्धा पुनरागतो मम कंधूं त्वं देहि वार्ताऽपि सः, कूटं मा वद चानयामि हि चरं लात्वा गतो विस्मितः ॥ ३७ ॥
कश्चिद् विप्रः सस्त्रियमादाय कस्याऽपि भृशतो भवनमाससाद । अब्रवीच्च—मम विद्यावैभवं पश्य, नृपोऽपि चरं प्रदर्शयेत्य-

पिबान् । तदन्तरमन्तःपुरे निजभार्यां विसृज्य गगने च देवासुरसंघामो व्यापरे, तत्राहं प्रयामीत्युक्त्वा गतः । संसृजे इतः क्व
 ब्रह्मापचयैः संहितो हवि न्यपतत् । तं त्रिलोक्य तस्मीमन्विनी समिद्रेऽनौ तेन सौभाग्येन जुहाव । तत्कालमेव सोऽपि पुरुष
 ऐन्द्रमालिङ्ग्य श्वसमीपमागत्य जगाद्-भोः पृथ्वीश ! प्रवच्छ मे दारान् । नरपथिरपि यायातभ्येन सर्वमुदन्तनातमाश्ल-
 वृतो न्यपेदवत् । परं सोऽपि तदुदितं मृषा मन्वानो वमाण-मम भार्यां त्वयोह एवास्ति । अर्चने नृपोऽप्यभाषत्-ममर्च्ये तव
 पत्नी वेत्समानय, इत्युक्तः सोऽपि निमग्ननीयानयत् । तद्विधायां प्रमाथं विलोक्य सदसि निषण्णाः सर्वेऽपि विस्मयमापुः पुनः
 प्रह्वरूपदानेन तं प्रमादयामासुः ॥ ३७ ॥ कथितमपि—

यिमेण दर्शिता विधा, विक्रमः सदसि स्थितः । तमीक्य सुभटाः सर्वे, तदा तस्मै धनं ददुः ॥ १ ॥

अयं रूपेण कुलटा मृतिमाप्नोति तच्च ३७-कथा—

नो पुष्पाति पतिं तन्माह कुलटा मेऽयं कुलत्वं सुर !, मृत्वेतो हविषा ततो हि हविषा पीनस्तदान्धाऽभवत् ।
 पश्चात्तोपमुपागतो घदति स परयामि नो निर्मया, सुकेश्या सह भोगमस्ति बलवान् युग्मं गृहीत्वा ज्ञतम् ॥ ३८ ॥

कपि कुस्त्य क्षमिनी स्वपतिं न पुष्पाति, स्वयं च स्वेरिणीति स्वपतेन्दुरागं नाऽऽहितवती परस्मिभारन्वत । एकदा
 सा यक्षमर्चयित्वा पूजासनेन तं प्रार्थितवती-भो यक्ष ! मे मर्ता यक्षुर्विच्छो मयेदिति । एवमविक्रमसि कासे तद्वदोऽपि वां वातां
 मुतवान्, तदा हस्तद्वेषेण यक्षप्रतिमायाः पृष्ठद्वेषे निक्षीय स्थिताः । अयं तत्क्षी यक्षप्रतिमासमीपमागत्य यावत्प्रार्थयते-भो यक्ष !
 मयं पतिं नेत्रहीनं कुरु तावत्पृष्ठमाये समुपनिष्टाः पुरुष-प्राद-हे भवले । यदि त्वमन्वाहं स्वमर्तारं भिद्यिमान् घृणपुरानपुपादीन

वनवान्धोनिर्मितान् पदार्थानाशयिष्यसि, तर्ह्यविलम्बेनैव सोऽन्धः संपत्स्यते । तन्निशम्य सा तथैवोपाचरत् । तस्याः प्राणेशोऽपि हतलोचन इव प्रणिगदति-अये सुन्दरि ! मे दृष्टौ किमपि नाऽऽपतति, किमहमधुना करवाणि, देहि मेऽवलम्बनमिति । तदानीं सा पुंश्चली निर्विशंका विटेन सह रममाणा रतिजनितसुखमन्वभूत् । तस्या हृदि शंकागन्धोऽपि नाऽऽस्पदं चकार । यदा स सद्यो निर्मिताज्यबहुलभोज्यद्रव्यैः पितृद्वगात्रः समजायत, तदा व्यभिचारतं गुणलं संनह्य यमसदनातिथिमकरोत् ॥ ३८ ॥

उक्तञ्च-कथं हससि भो हंस !, नाहं ददुरवाहनः । कालक्षेपं करिष्यामि, धृतान्धो ब्राह्मणो यथा ॥ १ ॥

अथ गुरुः शिष्यान् परीक्ष्य निजास्पदे स्थापयेत्तत्र ३८-कथा—

शिष्यान् वक्ति गुरुस्तदाभ्रफलमिच्छाम्यानय त्वं पृथक्, पारीक्षाय निवेदिताः प्रथमकोऽवगृह्यता ते गुरो ! । अन्यो गच्छति शब्दितस्त्वथलघुर्गत्वा विधिं पृच्छति, त्रैविध्यं ज्ञाविनीतकं हि गुरुणा ज्ञात्वाऽर्पितं सत्पदम् ॥ ३९ ॥

अथ कोऽपि गुरुः स्वपदे कमपि शिष्यं नियोजयितुं प्रशस्य शिष्यपरीक्षणाय प्रथमं तेषु वयसा ज्येष्ठं प्रत्याह-यन्त्वमस्मभ्यमाभ्रफलमाहृत्य प्रयच्छ तदा सोऽवक्-हे गुरो ! ते मतिः क्व विलीय गता, यद् वार्धक्येऽपि रसालफलमुपभोक्तुं मनः प्रसरति । पश्चादपरं शिष्यं प्रत्याह-भोस्त्वमाभ्रफलमानय । अथ सोऽप्यानेतुं प्रस्थितः, पश्चात्तमाजुहाव । पुनरित्थमेव तृतीयं कनीयांसं प्रत्यवदत् । स त्वमिवाद्य गुरुं पप्रच्छ-कृपालो गुरो ! त्रैविध्यमाभ्राणां कतममहमानयानि ? । इत्थं तस्य वाक्पाटवं प्रसमीक्ष्य ज्ञानवन्तं क्रियावन्तं विनयाश्रितञ्च तं शिष्यं स्वस्थाने स्वपट्टे वा संन्यवेशयत् ॥ ३९ ॥ तथा चोक्तम्—

परीक्षा सर्वसाधूनां, शिष्याणां च विशेषतः । कर्तव्या सूरिणा नित्यं, त्रयाणां हि कृता यथा ॥ १ ॥

निगुणस्त्रीभिर्गृहलघुता भवति तच्च सचिववधूनां ३९-दृष्टान्तः—

लोलामात्ययशाब्दतुमुल्लसमाः भुत्वा घृपस्तद्वृणुहे, गत्वा पश्यति ताः पतिर्वदति भो ! मौनं विधेयं तदा । तत्रोज्ये नृपवर्णिताः सुयटिकास्तिन्नो गिरोयुः स्वतः, दृग्भां लोधाति तूर्यकां स हसितः सोचे मया किं कृतम् ४०

कस्यापि द्रष्टुः सचिवस्य पतस्रो रोषितः स्वस्तिववाच आसन्न, तदुदन्तमाकर्ण्य रात्राग्रि चिन्तयामास—येषु उदन्तो विद्योऽस्तिवो वेशि मार्गज्जीव यवेष्टि संप्रधार्य, एकाकसरमाप्य मन्त्रिजमुखास्येनोवाच—सचिव ! कदाप्यद्यामपि स्वैस्त्वारमाह स्वाकये न मोचिवोऽय एकास्तद्वृणुहे मास्तुमिच्छामीहि मदाररात्सचिवेन निमन्त्रितो रात्रा स्वमन्त्रिणो गृहे ज्ञयाम । तदानीं सचिवेन स्वीयाज्ज्वारो दाराः संशोषिताः, गुण्यामिस्तुर्णीययाऽवस्थाप्यमिति, तदुदीरितं वामिस्तरिक्तवम् । पद्माब्राह्मन्माञ्चसिंहं वटशृङ्गाकं पर्ववेषयत् । अथ नृत्यो यदाऽनुमतिपुचदा जिवो हासयितुमवनिपेन प्रोक्तं—वटकाः स्वादुवमाः सुम्यमाः । पतम्बुक्तं निमम्बैका भार्वा स्ववाचं नियन्तुं न ददाक । कदाऽविच्छिन्नामवीत्—“ए वविवो वो मे वविवो ” एता वटिका मया ललिता । ततोऽप्याप्रापत्—“ए वविवो वो ते वविवो भो माहै कर्दयी रोकाहै कर्काः ” एते वटकास्तु त्वया तदा ललिता यदाहमागत्य तैजम्बदम् । तदन्तु तुरीयाऽवदत्—“आहिया र्हीयत् इमा ” अथैषु त्रिगु निविस्तम्, एवं मुक्ता मृषालो जहास । तदानीं कसुवी विस्मयं तुरीयां प्रत्यवातुलोकं सचिवः । साऽप्युवाच—“मद माए बायां नारी, बायो नरी, बायो नरी कादिया वो ” हे स्वामिन् ! मयात्र क्वपि चोक्तिः प्रत्युक्तिरुवा, पुनः कथं मयता नेत्रे विस्फारये ? ॥ ४० ॥ मणितवयि—

गुणहीनाः सुरुपाब्ध, भवन्ति गृहभण्डनाः । क्षियोऽपि सबृगृहस्थामां, वटिकापायिका यया ॥ १ ॥

भद्रजनः सर्वत्र भद्रतामेव लभते, तत्र ४०-कथा-

यज्ञे जग्धिकरीं निरीक्ष्य हरिकेश्यन्नं तदा याचते, तस्मै ते न ददुः सकृद् विषधरं दृष्ट्वा हतस्तैर्नरैः ।

द्वाःस्थान्ते हि तथाऽवदन्त्विविषकैषास्तोऽपि नो मार्यतां, ज्ञात्वा स्वावगुणं ललौ व्रतवरं प्रोक्ता नु तेनाऽऽर्यका ॥ ४१ ॥

कस्मिंश्चिदध्वरे बहवो भूमिदेवा निमन्त्रिता भुञ्जते स्म । तत्र हरिकेशीनामा श्वपचो भक्तं ययाचे । परं ते तस्मै न ददुः
प्रत्युत चुक्रुशुस्तदनन्तर एव विलादेको भुजंगो निरियाय । तं वीक्ष्य विप्रा जम्बुहरिकेशी चाण्डालोऽपि तदपश्यत् । अथो कति-
पयैरेव क्षणैस्तत्रैका गोधा निस्ससार तां दृष्ट्वा हरिकेशी हन्तुं प्रधावितः । तदा तत्रोपविष्टा भूसुरा व्याजहुः-अङ्ग ! अवध्यैषा

निर्विपत्वात्तदा स स्वयमेव स्वापराधं परिज्ञाय जातिस्मरणोदयाच्चारित्रव्रतं जग्राह ॥ ४१ ॥ अथ च गाथामुच्चार्योपदिदेश ।

सैषा गाथा-भवेण होइ सब्वं, भद् पावेइ सब्वओ भद् । हणिओ कण्हो सप्पो, भेरंडो तत्थ मुंच दिट्ठो ॥ १ ॥

सत्प्राणिनो वस्तुवैलक्षण्यं निरीक्ष्य विरज्यन्ते तत्र ४१-उदाहरणम्-

दृष्ट्वेशोऽप्यति सुन्दरं च वृषभं सोऽटाट्यते चैकदा, मार्गे सत्करकण्डुराह निजकान् कस्याऽयमुक्षा तदा ।

प्रोचुस्ते तव भोः ! कमिष्टवृषभं श्रुत्वेति दीनोऽपि सन्, वैराग्यं हि विधाय राज्यमखिलं त्यक्त्वा सुनीशोऽभवत् ४२

कस्यचित्करकंडुराजस्य कमनीय उक्षाऽऽसीत् । बहुकालानन्तरमेकस्मिन् दिवसे मार्गमध्य उच्चैराक्रन्दन्तं तं दृष्ट्वा स मनुजानपृ-
च्छत्-कस्याऽयं बलीवर्द इति ? कश्चिदप्येनं न बध्नाति ? तत्र स्थितः कश्चिन्मानवो वक्ति-राजन् ! भवतां निकाममभिमत एष वृषः ।

पशानेन न प्रापते तदा कोऽन्यः परिपालयेत् ! कुत्सेतां प्रवृत्तिं राक्षसिते निर्देवैराम्यमुदपादि । तेन प्रसृतं रान्तं पुत्रकलत्रा-
दिषु च परिहाय दीप्तां तप्तौ । इवान्तदन्तान्तरविधीषिते इताद्यो ह्यस इव वृणर्मगुरं वस्तुभावं परिहाय, संसाराऽस्रातां
पोषचिर्मिर्दीकृत्य, मोहं तसु पापीयानिति इति संप्रचार्यं मुनिसत्तमः समधायत ॥ ४२ ॥ क्वचिठा गायायि—

संय सुजायं सुविपक्षसिगं, जो पक्षिया वसतं गोहमख्ये ।

रिद्धिं भरिद्धिं समुपेक्षियाणं, कलिंगराया विसम्बिक्ख वम्मं ॥ १ ॥

एकाकी सदा सुखी भवति, तत्र नमे राज्ञः ४२—कथा—

नम्यं तुदति ज्वरोऽपि ललना चर्यन्ति ताम्रन्दनं, शब्दं मां वलयोन्नयं सञ्चति स त्यक्त्वा समं रक्षितम् ।
पृष्टत्वेन कथं रवो भवति नो ! ताः प्रोचुरेकैकक, चिन्तमो बहुता सुखं मम तदैकाक्यस्ति जातो मुनिः ॥ ४३ ॥

एकदा नमिनुपाज्जे दाहन्तः समुत्पन्नस्तदा सर्वाः स्त्रियध्वने निवृष्य २ लेपं चक्रुः, परं स झान्ति न प्राप, चन्दनं निर्वर्ष्य
मन्त्रास्ता वल्वानां विद्धितेन दुर्गनायमानं तं तोषयितुं मंगलप्रयोजनमेकैककं वलयं करे धृतवत्याः शेषान् सर्वान् निबद्धुः ।
ततो यत्नस्ये ध्वान्ते राज्ञाऽप्राक्षीच्छब्दः कस्मान्न जायते ! तदा योषिताः प्रोचुः मागलिक एकेको वलयः पाजो न्यस्तोऽजोऽजनि
ध्वनिविरहः । अमुमुदन्तं निवृष्य नृपभित्तपामास—यथेकाकिनो यावत्सुखं जायते, तावज्जनवर्गे नास्ति । यदि ज्वरः घाम्येचरिं वीक्षितो
मृत्वा केसलो विवराभि । परं धर्ममुप्यायतस्तस्य तापे ध्वान्ते तत्कासमेव प्रव्रज्यां गृहीत्वा स वने पणने च विचरन् मुक्तोऽभवत् ॥ ४३ ॥

दोहा-दोकल स्वातां देखिने, होँस दुई मनमाँय । सेह कुलहाको वनगयो, सुर थंभी तस काय ॥ १ ॥
यनिता पनिनुं घीनचे, घणी ते कथपच कीय । दोकल लो पाभ्या नहीँ, घरना बूका घीय ॥ २ ॥

सत्पुरुषो धीनगुणं वस्तु पुरो न न्यसेत्तत्र ४४-कथा—

एतद्वाङ्गीकममात्पमाह नृपातिः कस्यास्ति शौर्यं बले ? क्वास्वेभ्यस्य तदा युगाधिपपदे श्वाङ्गोपितः स्वामिना ।
यदा कृत्रिमका सदा यत्नमुत्वे संस्थापिता श्वा शुन-स्तन्नागाश्च मयतीति पृष्ठवरणाभ्यां सोऽपि नष्टोऽयमः ॥ ४५ ॥

कस्यापि दूतवो विपये तत्रिपूर्वतमाद्य वेद्यं लुप्यितुमागाह । तवायानं भुक्त्वा मृपो मंत्रिभ्रमपृच्छत्—हे मंत्रिन् ! सेन्ये
कस्याधिकं बलं भवति ? तदा सविपेनोक्तम्—सेनायां करिबलं दुरुष्म् । नृपा प्रोवाच—सिंहमेकं कृत्रिमं कृत्वा सेन्यसम्यं स्थापय ।
इत्येवञ्छ्रुत्वा मंत्रिणा कश्चिदेकः सातमेवः कृत्रिमैकतादिना सिंहीकृत्य मयक्राकृतिः सेनायाः पुरः समानीतः । स शत्रुनृपस्य
यत्नमुत्वे नूतनभक्तवत्कीर्त्ता मन्त्रयटां प्रेक्ष्य मयन् पराङ्मुखा सन् यत्नार्थोपेक्षे । यथा २ सेन्यमभ्यागच्छति, तथा २ शत्रुरा श्रेष्ठे
पदानि निदधौ । तस्मात्सर्वेष्टेष्कुलो मन्त्रपुरुषः कस्याप्यनुकरणं न कुर्यात् ॥ ४५ ॥ तथा चोक्तमपि—

आश्चर्यकृत्रिमछटा विकटास्यमक्ति-रारोप्यते युगपतेः पदवीं यदि श्वा ।
मत्तमकुंभतटपातनलपटस्य, नार्ह करिष्यति कथं हरिणाधिपस्य ॥ १ ॥

अथ चिच्छन्नार्द्धपुच्छखरीप्रहेलिकायाः ४५-कथा—

भूपः प्राह ददामि यो मम सुताप्रश्नोत्तरं दास्यति, राज्यार्धं तनयां च तस्य यदि नो शूलं च दत्तावुभौ ।
दृष्ट्वेकन कृता प्रहेलिकवरा मेऽर्थं कुरु त्वं प्रिये !, प्रोक्त्वा बंडखरीं विवाह्य नृपजां राज्यं च लात्वा गतः ॥ ४६ ॥

कश्चिद्राजा मनुष्यान्प्रत्युवाच—यो मम सुतायाः प्रश्नोत्तरं प्रदास्यति तस्मै राज्यार्धं स्त्रां दुहितरं च दास्ये । अथ च वार्दं
कुर्वन् कश्चिदुत्तरं न प्रयच्छेत्तर्हि शूलमारोपयामीति प्रतिश्रुतम् । अनेन पणवन्धेन स पुरुषयुगलं शूलमारोपयामास । अत्रान्तरे कोऽपि
राजन्यः स्वस्त्रिया द्विरागमनं कृत्वाऽऽजामत, मध्येमार्गं च शूलमारोप्यमाणी द्वौ पुरुषौ विलोक्य प्रहेलिकामेकां च समीक्ष्य स्वयं
कुमार्याः पुरो गतो विचिन्त्य च राजपुत्रीं वक्तुं प्रचक्रमे—हे राजसुते ! तव प्रहेलिकायास्त्वर्थो बंडखरीति वर्तते । परमस्मदीयां
प्रहेलिकामपि विशदीकुरुष्वेति वाक्यविन्यासेन भूपालः समबुद्धः, यदनेनास्मत्प्रहेलिका प्रतिपादितेति मत्वा स्रतनयां राज्या-
र्द्धञ्चाददत् । सोऽप्युभे भार्ये राज्यं च लात्वा प्रस्थितः ॥ ४६ ॥ अथेदानीं नृपदुहितवृष्टां प्रहेलिकां प्रकटयति—
दुततो तिवारे खाजे नहीं, न हुतो तिवारे खाजे । ए हरियालीनो अर्थं कहे, तेहने कुमरी छाजे ॥ १ ॥

करी करम तो एक तेम बीजी, करी करम तो छे तेम बीजी ।

राणी कंकण शीतल थासे, कहक रंक पर कागड़ा वासे ॥ २ ॥

० आँख माहिं पांख विआई, शूली दीधुं पाणी । एहनो अर्थ बांडो गधेडो, तेहने कहे ते राणी ॥ ३ ॥

अथ पुत्र्या शशसेन सिंह दूरे निपातितसाध ४१-श्लो-
जयिन् हति हरिस्तदा वनचराः प्रोक्षुः किमर्थं हरे !, प्रत्येकोऽप्यपरे क्रमे हि शशको घमे विलम्बागतः ।

वस्मिन्निवृत्ते सिंहो बहून् प्राक्निनो हन्ति, तव एषा समेदपि वनचराः प्रेक्षीष्य क्ठीरपं प्रायशु-मो मृगापिप !
पुष्टोऽप्यगत् तनु नो ? घने तव रिपुभ्यो ! दर्शयाऽऽहृदिमत्तं, कृपे स्व प्रतिविम्यमीश्वर पतितस्तेनाशु पुत्र्या दत्ताः ४७
वस्मिन्निवृत्ते प्राक्निनो नृप रिपुभ्योऽप्युभयं बवं प्रतिपद्ये श्रीवमकदास्याम अथ सिद्धोऽपि तद्वचनमंगीषकार । ततस्ते नित्यमोद-
रे अबस । इत्थान् कस्मादपि दृष्टव्यस्य एतानि आभीष्ट, स विरादागतस्तदा कोणफुरिखोष्टः सन् दृष्टकर्मवादीन्-
मार्गमकृष्य । हरिस्त्वहीह-मोः दृष्टक ! मम दृष्टुं इदंय, तदा देवसिंहं वने नीत्वाऽऽपुमस्ये वरिप्रुनददयन् । सिद्धोऽपि स्वप्रति-
विम्यं निमित्तस्य, एष एव मे रिपुरिति मन्वानः कृपे वसितम ममार । इत्थं बुद्धिपूर्वकार्यकरत्वेन तनुक्रायः दृष्टकमेव क्ठी-
रपस्मिन्निवृत्तः ॥ ४७ ॥ तद्वत्तद्वत्ति-
बुद्धिर्पस्य बलं तस्य, निपुर्बेद्य कुतो बलम् ? । वने सिद्धो मयोन्मत्ता, शशकेन निपातितः ॥ १ ॥

अथ कविकौशलोपरि ४७-श्लो-

भ्युद्ये पाति कविः करेण स्रपतिः कूर्चपयाऽऽकर्षति, केदां तेन करे विखोक्त्य कथितो निर्माण्य । लाघेककम् ।
सोऽप्यदि हि करे दशति तव मे भाग्यं तदा द्वापते, तुष्टः मन् प्रविणोदो म कथये कृपेनाकाप्यं गतः ॥ ४८ ॥

एकस्मिन् दिने प्रभाते कश्चिद् बुधो राजपरिषदि स्वं याचितुमभ्यैत् । परमस्य नृपतेः प्रतिज्ञाऽऽसीत्-यदि कोऽप्यर्थी धनं याचितुमुपागच्छेत्तर्हि स्वकूर्चिकोपरि दक्षिणहस्तपरामर्शेन यावन्तः कचाः प्राप्ताः स्युः, तावत् एव दीनारान् प्रयच्छेयम्, इत्थस्य कोविदस्य सभासुपगते भूपतिर्हस्ते स्वकूर्चिकाया एक एव केशः संप्राप्तस्तदा राज्ञा कवि प्रत्युक्तम्-भो हतभाग्यशेखर ! गुहाण दीनारमेकमिति । प्राज्ञोऽत्रक्-कथम् ? महीपतिः प्राह-यतो मम करे कूर्चिकाया एक एव कचः समागतस्तस्मादेकामेव स्वर्णमुद्रामादत्स्व, यदि चास्मादधिकाः स्युस्तर्हि तुभ्यमधिका दद्याम् । तच्छ्रुत्वा कविरचकथत्-

त्वदीया दंष्ट्रिका राजन् !, मदीये चेत्करे भवेत् । तदा भाग्यमभाग्यं वा, ज्ञायेत् स्फुटमेव च ॥ १ ॥

अर्थात् तव कूर्चिका मम हस्तगता भवेत्तदाऽहं निजभाग्यं विद्यामित्येवं समयप्राप्तं वचनं निशम्य बुधोऽयमिति परिज्ञाय प्रीतः सन् प्रजानाथो विप्रमाहूय दानार्थं संकल्पितुं जलं जग्राह । तत्पयः प्रपश्यन्नेव स भूपतिगुणवर्णनात्मकं काव्यशतं चकार । तदनन्तरं प्रभृतं द्रविणश्च नीत्वा गतः ॥ ४८ ॥ तत्काव्यानां द्वौ श्लोकौ निदर्शनरूपेण प्रदर्शयते-

निवसतु तव गेहे निश्चला सिन्धुपुत्री, प्रविशतु भुजदंडे चण्डिका वैरिहन्त्री ।

तव वदनसरोजे भारती-भातु नित्यं, न चलतु तव चित्तात्पादपद्मं सुरारिः ॥ १ ॥

यो गंगामतरत्तथैव यमुनां यो नर्मदां शर्मदां, का वार्ता सरिदम्बुलंघनविधेर्यश्चार्णवांस्तोर्णवान् ।

सोऽस्माकं सहजाऽऽश्रितोऽपि सहसा दारिद्र्यनामा सखा, त्वद्दानांभुसारित्प्रवाहलहरीमग्नश्च संभाव्यते ॥ २ ॥

अथाऽसुन्तोषिणः पुरुषस्य ४८—रुष्टान्तः—

व्रंगे कुत्र जटी स्थिताः प्रतिपृहस्यास्याऽऽशु भिक्षां दिने, पृच्छन्त्यत्र समे जना मम सुहावायाति नो वा तदा ? ।
सोऽथगुपुजना वसन्ति सकलाः किं मे गृहाभागतं, स्वीकारं न महोदरं मरिर्यं ज्ञात्वेति निष्कासिताः ॥ ४९ ॥

अस्मिभिलषने ऋजुपि साधुव्रंगे निवसति स्म । एषा सर्वसि संस्रव पृष्टा-साधो ! कस्यापि गृहाद् भिक्षा समापञ्चति न वा ?
सर्वे सोऽन्नाः सौख्यायनिष्ठाः सन्ति किम् ! कदा तेनोक्तम्-अस्वां दुष्टमानसा जावाः को भिक्षां दद्यात् ? तदा सर्वेऽप्येकैक्यः
प्रभुं प्रारमन्त-मगबन् ! मम मेहावायाति न वा ! कदा साधुः सर्वानपि भोमित्युवाच । इत्थं भिक्षाप्राप्तिं स्वीकृत्य तमापू-
नमिति ज्ञात्वा, सर्वभाषणार्थं प्रयुक्क इति निर्णीय देः स ग्राप्यप्रतिपदे ॥ ४९ ॥ कश्चित्तमपि-
दुःखिन्ताः सन्ति ससारे, जीवाः संतोषवर्जिताः । संतोषरहितो मर्त्यो, व्रंगानिष्कासितो जटी ॥ १ ॥

अथ भाववदनोत्कृष्टस्वमचिह्नस्य शाम्बकुमारस्य ४९-कथानकम्—

कृष्णो वक्ति सुतो ! ददामि वयमाद्यौ यो जिनं वन्दते, तच्छ्रुत्वा सुतपालको जिनतटे गत्वाऽऽजये शाम्बकः ।
अथाऽऽज्ञात्वाभिमं प्रदेहि मम भीः ! पृष्टे जिते नेमिना, दद्यान्नावफलं महश्च हरिणा शाम्बस्य दत्तो वयः ॥ ५० ॥

एकस्मिन्दिने भीकृष्णः शाम्बपालको सुतो वक्ति-योः ! यो हि युक्तयोर्मध्ये भीनेमिनां व्रजं गत्वाभिवन्देय तस्मै पशुपात्रिनं
वदीय, तच्छ्रुत्वा पालकनामा सुतो रात्रावेव भीनेमिनां व्रजं गन्तुं वन्दे । शाम्बकुमारस्तु सबन्धेन विधिना भाषकन्तुं वक्ष्यते ।

पथात्पालकेनागत्य श्रीकृष्णं प्रत्युक्तं मद्यमर्वन्तं प्रयच्छ, तदा श्रीकृष्णचन्द्रेणोक्तमहं श्रीनेमिनाथं पृष्ठाऽऽप्स्ये । ततो गत्वा भगवन्तमपृच्छद्-भगवन् ! पूर्वं भवन्तः केन चन्दितास्तदा भगवतोक्तम्,—द्रव्यवन्दनां पृच्छस्युत भाववन्दनामिति तदानीं श्रीकृष्णः प्राह—यस्या आचरणेन परमश्रेयः प्राप्नुयात् तामेव पृच्छामि । अथ श्रीनेमिनाथेनाभिहितम्—यद् भाववन्दनं गरीयस्तस्मात्पूर्वं शाम्ब-कुमारेण वन्दितोऽस्मि । इति तद्वचो निशम्य श्रीकृष्णः शाम्बकुमाराय पट्टाक्षं प्रायच्छत् ॥ ५० ॥

पथतेऽपि-भाव एव मनुष्याणां, कारणं सुखदुःखयोः । पृष्ट्वा नेमिश्च कुण्ठेन, कृतं यद्वत्स्वपुत्रयोः ॥ १॥

अथ भिन्नरुचिर्लोकस्तत्र ५०-कथा—

अश्वस्थं जनकं सुतं विचरतं प्रोचुर्विशोऽधो व्रजा-श्वारूढं कुरु पुत्रकं कृतमतो दृष्ट्वा च पुत्रं तथा ।

आरूढौ पथि गच्छतो जडधियौ ताक्ष्ये हि किं मार्थतां, पद्भ्यां दुग्धमयं वदति तुरगो युष्मभ्यमानतिवान् ॥ ५१ ॥

कौचित् पितापुत्रौ हयमादाय कंचिद् ग्रामं प्रस्थितौ, मध्येवर्त्मे जनकस्तुरङ्गमारूढः सुतश्च पदातिग्रे व्रजति । तदनन्तरं सर्वेऽपि मेलकाः पान्था ब्रुवते—यदसौ स्वयं घोटकमारुह्य प्रयाति सूनुं पदातिं गमयति, कीदृशो निर्दृगः ? तदनन्तरं तत्पित्राऽभिहितं भोः पुत्र ! त्वमश्वमधि तिष्ठ । पश्चादात्मजमर्वन्तमारूढं समीक्ष्य पथिका अब्रुवन्—हृष्टपुष्टाङ्गः सुतः सैन्यवमधिरुह्य प्रयाति स्थविरो जनकश्चरणौ निघृष्य निघृष्य भुवि गच्छति । तद्वचस्तदाकर्ण्य उभावपि बाहमध्यारुह्य तुस्तदनु पितापुत्रौ तुरङ्गमारूढौ वीक्ष्य प्रेक्षकाः प्राजल्पन्—हन्त ! वराको वाजी हन्यते । तच्छ्रुत्वा द्वावपि पद्भ्यां यातः स्म । अथो दर्शकैर्गदितमहो ! युवां मन्दधिषणशेखरी स्थः,

को इति वदन्तं गच्छन्, सहस्रीशोऽपि किं युष्मभ्यं पथो दास्यति ? अत्रोपरिष्ठनेन कृत्वाजनेन प्रतीयते यच्छोको बहुभाषी,
स्वाभाविकं हि जगतां यत्कर्तुमिच्छति सोपरिष्ठमिति उवाचसुतः ज्ञाननेकान् कथं सर्वोपयति सञ्जना ॥५१॥ अतश्चोक्तम्—
सर्वं वा स्वच्छित्तमाचरणीय, किं करोति हि ज्ञानो बहुजल्पः ? । विद्यते च नष्टिकश्चिदुपायाः, सर्वलोकापरितोषकरो यः ?

अथाऽनृताचरमेव नरकधासो नियतो भवति तदुपरि वसुनृपस्य ५१-यवन्धः—

तान्संपादय परीक्षण कविवरः कृत्वा त्रयाणां भूतो, धावं पर्वतनारदो च वतनौ राक्षः सम्मर्षां गतौ ।
ज्ञात्वा सस्यदहं वस्तु नरपति मास्माऽऽग्रहावृत्तिं तौ, मिथं वाक्ययज्ज्जो गतः स नरके सुत्वा नृपः सप्तमे ॥५२॥

पुरा वीरघ्नश्चक्रन्मोहाध्याय स्वसुखं, द्वितीयं नादं, तृतीयं वसुधाध्याय्य भगवत् । पुनर्वसुनामको नृपः पितृव्य
सिंहासनमाधत्ता, नारदश्च सिंहासरोऽनन्तरं पर्वताग्रं निवसितुं व्यासपीठमभितष्टौ । अथैकदा पर्वतनारदयोर्मध्ये अग्रहावृ
त्तिं कृत्वा वदतः सम्पदास्तु । कृत्वा त्रयाणां स्मर्त्तव्यं तृतीयस्य वसुनृपतेः पारिपतिं वत्सलं, पृथक्कनौ वाऽऽग्रहावृत्तिम् ।
तदानीमुपायान्वाऽऽग्रहेण युवाको भिन्नवक्त्रे वरगौ—अग्रहावृत्तिमेकौ द्वौ, तयोरेकस्तु मिथं प्रपन्नौ न कातिः, द्वितीयस्तु छागोऽ-
ग्रहावृत्तिः, इदं मिथं प्रपन्नौ नारदः स ग्रीष्मिदेवे सिंहासनावधः पावितो भूतश्च सप्तमे नाकं गतवान् ॥५३॥ मण्यतेऽपि—
परोपरोपादतिं विदितं वचो, सुपन्नरो गच्छति नारकं पुरीम् ।

कमिन्दुसुतोऽपि गुणी नरेन्द्रो, वसुधैवाग्नायिति भोक्तविभूतः ॥ २ ॥

गुणिनि पुरुषे दोषोऽपि निलीयते तत्र ५२-दृष्टान्तः—

जातो माघगृहे सुतो हि हरभे पित्रा सुतः पाठितो, भोजश्रीसदने गतो निशि हरो गृह्णन् धनं जागृतः ।
शय्याऽधो नृपतेः स्थितश्च स तथा काव्यं नृपोऽवक्त्वा तदा, ज्ञात्वा गर्वयुतं हि तेन पदतुर्येश्वरो बोधितः ॥ ५३ ॥

माघपण्डितस्य सन्नि चौरनक्षत्रे पुत्रोऽजायत । तत्पिता चौर्यं महत्पापमिति हेतुमच्छास्त्रवचनं तं पपाठ । परं तत्पुत्रश्चौर-
भोत्पन्नत्वाचौर्यपि भोजभूषणद्वयस्य धनगारे प्रविवेश, द्रविणं चादातुमुद्यतः, परं तदानीमेव कश्चिद् भाण्डागाररक्षको जजा-
गार । पण्डितसुतस्तं वीक्ष्य तत्रैव राज्ञः शय्याधः सुष्वाप । प्रभाते प्रबोधयितुं नृपं चारणा विरुदावलीं जगुः । तदानीं भोजः
कवितामेकां कर्तुमारमत, तन्निर्मितानि त्रीणि पदानि भुत्वा राजानं गर्वयुतञ्च दृष्ट्वा स चतुर्यं चरणमुवाच । तच्चरणं श्रुतिगोचरी-

गार । पण्डितसुतस्तं वीक्ष्य तत्रैव राज्ञः शय्याधः सुष्वाप । प्रभाते प्रबोधयितुं नृपं चारणा विरुदावलीं जगुः । तदानीं भोजः
कवितामेकां कर्तुमारमत, तन्निर्मितानि त्रीणि पदानि भुत्वा राजानं गर्वयुतञ्च दृष्ट्वा स चतुर्यं चरणमुवाच । तच्चरणं श्रुतिगोचरी-

कृत्य राजा प्रतिबोधं प्राप, तस्मै च संतुष्य प्रभूतं धनं ददौ ॥ ५३ ॥ तत्पद्यञ्चैत्थम्—
चेतोहरा युवतयः स्वजनोऽनुकूलः, सद्बान्धवाः प्रणयगर्भगिरश्च भृत्याः ।

वल्गन्ति दन्तिनिवहास्तरलास्तुरङ्गाः, सम्मीलने नयनयोर्नीहि किञ्चिदस्ति ॥ १ ॥

अथ स्त्रीवशः पुरुषः किं किं न करोति तत्र ५३-दृष्टान्तः—

प्राज्ञेऽप्रमदे मिथो विवदतां वश्योऽस्ति मे वल्लभो-ऽन्योन्यं दर्शयति च्छलेन च पतिः प्रोक्तोऽत्रिये चेत्कथम् ? ।
जीवेऽश्वोपरि रोहणं यदि तथेशोनापि च स्वीकृतम्, तद्दृष्ट्वाऽपरया पतेः समकचा मुण्डापितास्ते तदा ॥ ५४ ॥
भोजनपस्य कालिदासपण्डितस्य चोभे भार्ये मिथो धर्मभगिन्यौ बभूवतुः । एकस्मिन्दिनसे द्वे पत्न्यरं, गदितुमारेभाते-यद-

स्वदीपो मर्ता मम बन्धे कर्तये । तदा पण्डितस्तस्या पृथा राक्षी, कथा रीत्या स्वदीपो मर्ता स्वदीपिनस्तन्म पुरो विद्मदय । तदनन्तरं
 मरिष्याऽभिहितं यथा दिध्यसे तथैव दर्शये, तदा कोविदसीमन्तिनी जगाद—यदि त्वं स्वपतिमर्थं परिकल्प्याऽऽकरोस्वहि ते पति
 बन्धे विधाय । तत्काल एव सा भ्यानीकृत्य मुष्टितले पर्वके समासीनो वैषम्यन्द—हा ! हृदयं निदीर्यते प्रियेऽहम् । अस्मिन्नन्तरे
 विसिपतिरभ्यर्पणगत्य पप्रच्छ—अस्मादेवं गरितं दुबाना क्रन्दसे ? अथ राक्षी जगाद—उदन्तो वस्तुमर्ताः । तदनन्तरं राज्ञाऽप्या-
 ब्रूयेण तद्वृषान्त्ये प्रष्टुं कथः । तदा रामपुराण—स्वमय इव यत्ना मामारोहय तत्काळे कृन्तामिः सप्तकृत्यस्त्वाममिहान्तां ततः
 स्वस्या मयेवम्, ततस्त्वत्सर्वमपि नृपभक्ते । तत्सर्वं कश्चिदासस्तस्या दष्टं प्रच्छन्माह्वया । पुना राक्ष्या बुधमार्थो प्रत्युक्तं—यदि त्वं
 स्वर्ग्यः अमन्त्रिणि मुम्भिवमुन्मन्त्र्य कारयित्वा संसदि प्रवेद्यपिप्पसि तदा त्वां मर्तुमोहिनीं विधाम्, तदनु तस्या आप्रद्वेष कश्चिदासोऽपि
 दधानिदेवं कृषवान् । पर्यदि तथायान्तं कविमात्रोक्त्य युगतिः पप्रच्छ—कस्मिंस्तीर्थे मुषिहतोऽयम् ? ॥ ५४ ॥ तदा कश्चिदासः
 पयगिरा प्रत्यमाकृत—

कश्चिदास ? कविभ्रमेष्ट !, कुत्र पर्वणि मुण्डनम् ? । अनन्धा गत्र नैत्यन्ति, तत्र पर्वणि मुण्डनम् ॥ १ ॥
 किं किं नाशरते प्राक्त, स्त्रीवाचा मेरितो भरः । अम्बकपी मयेव्राजा, मंत्री मस्तकमुषिहताः ॥ २ ॥

अथ यद्वचनस्य विन्वासो गताः स जीवन्मपि मृतो ज्ञेयस्तत्र ५४—इत्यान्तः—

रष्ट्वा काकमसिं हि मार्गेति नृपो बाणं गृहीत्वा छत्तात्, पुस्तिस्वा सुबलेन मुञ्चति पदा काकस्य छन्नं दृढम् ।
 प्राप्नोऽपो बलिमुक्त् तदाऽऽह दृपतिं माहं मृतस्त्वं मृतो, वाक्यं ते भरमृषणं गतमर्तो पिङ्ग स्वादृशां जोजितम् ॥ ५५ ॥

कश्चिद्राजा तरोरध आस्त, अत्रान्तरे कोऽपि काको द्रुमोपरि स्थितः सन् कर्कशशब्देन रटितुमारेभे । तं वीक्ष्य भृत्यमसि-
मानेतुमादिशद्राजा, स्वयं प्रच्छन्नतथा च तूणीराच्छरमेकमुद्धृत्य कार्मुके सयुयोज । तां वार्तां श्रुत्वा वायसो व्यचिन्तयद्—यावदसौ
खड्गं गृहीत्वा वृक्षमारुह्य हन्तुमुद्यतोऽभविष्यत्तावदेवोदडयिष्ये, इत्थं विश्वसन् स्थितः स नृपेण बाणेन हतो विह्वलश्च सन्नधो
भुवि न्यपतत् । अथ सन्निहिते मृत्यौ राजानमृचे, यदहं न म्रिये, त्वमेव म्रियसे, यतो मनुष्यस्य वाक्यमेव म्रणं भवति तस्मात्त्वं
च्युतोऽसि, सत्यवचनरूपध्वणाभावे मुखान्निःसृतं वचनं चार्मणं वाद्यमिव विज्ञेयम् । यस्य वचसि जनस्य विश्वासो नास्ति तस्य
त्वादृशस्य जीवितं धिग्, किन्तु मरणमेव गरीयः । ॥ ५५ ॥ उक्तञ्च—

असारः सर्वसंसारो, वाचि सारस्तु देहिनाम् । वाचा संस्खलिता यस्य, सुकृतं तेन द्वारितम् ॥ १ ॥

मग्नियं लग्नफल्य, को उद्देसेण संधिओ द्याणो ? । सयं मूओ ण काओ, मुआ ते वयणञ्चुक्काओ ॥ २ ॥

अथ वने तृषार्तानां यक्षशापमृतप्रायाणां चतुःपाण्डवानां यक्षप्रश्नोत्तरेण जीवापने युधिष्ठिरस्यापि ५५—कथा-
सन्ने पांडुसुताः सरोऽपि तृषिता दृष्ट्वाऽब्धिसंख्या गता—स्तत्राऽऽह्लादप्य मे ततोऽपि मरिष्यस्युत्तरं नो जलम् ।
नोक्तवार्थं च तदा सुपीतसलिला निश्चेष्टितास्तेऽभवन्, दत्त्वार्थं हि युधिष्ठिरः प्रातिसुरं जीवापयत्याशु तान् ॥ ५६ ॥

जातु विपिनमध्ये पाण्डवास्त्वपार्ता अभवन्, तत्र नीरं पश्यन्तो चिरकालेन जलसंभृतं तडागमपश्यन् । तदा पञ्चानां मध्या-
देकः पयः पातुं वारि, समानेतुञ्चाऽगमत् । तत्र गत्वा यावत्पयः पातुं प्रारेभे तावत्सरःस्थामी कश्चिद्देवस्तं प्रत्याह—यदि मम

प्रभस्योत्तरं दास्यसि, तर्हि नीरं पातुं यस्मदीति तदुक्तममुतमिव कृत्वा जलं पयो मृतम् । बहुकालं पराङ्मयागतमनवेत्याडपरो
 गतः, इत्थं पत्नारोऽपि आठर एकैकशः कृत्वा तत्र अमृताः । परमुत्तरस्याज्यादानेन तद्वत्पसा निगता सुवि पेतुः । अयाड्यातद्यत्रुपु
 धिष्ठिरो व्यक्लिप्तसद-यो दीवा गच्छति, स न पातवर्तते, कात्र पार्ता ! तस्माद् युधिष्ठिराः स्वयं तत्राजामत, चतुरो आरुंम त्रिचेत
 नानद्वर्षीन् । दुरितम् बलं पातुं प्रवृत्तस्तदा देवताज्यवीश-मम प्रभस्योत्तरभदास्येभ्यं तर्हिमि स्वत्वारोऽपि तवानुवा अक्षीविष्यन्
 सखिन्त्राज्यास्य, उत्तरभदस्या पपाः पातसि चेत्तर्हि त इव स्वयमि मरिष्यसि । तच्छ्रुत्वा धर्मराजोऽयादीत-कथम् किं प्रष्टुं
 कायवसे ! तवो बहुराजः प्रमानपृच्छत् धर्मपुत्रो युधिष्ठिराः प्रमानानुत्तरं ददौ ॥ ५६ ॥ ते च स्त्रोका अवस्तना -

का वार्ता ? न किमाश्चर्यं २, का पन्या ३, का पन्या ३, का पन्या ३ । इति मे चतुराः प्रमान्, पूरयित्वा जलं पिबाम् । १ ॥
 अस्मिन्महामोहमये कटाक्षे, सूर्योग्निना रात्रिदिवेननेन । भाससुदुर्बपरिचयनेन, भूतानि कालपचतीति वार्ता २
 अहन्यद्धानि भूतानि, गच्छन्ति यममन्दिरे । शोपा जीवितुमिच्छन्ति, किमाश्चर्यमतपरम् ? ॥ ३ ॥

तर्कोऽप्यतिष्ठा भुतयो विभिन्ना, नैको ह्यनियस्य वचः प्रमाणम् ।

धर्मस्य तस्य निहितं गुहापार्थ, महाजनो येन गताः स पन्या ॥ ४ ॥

पञ्चमेऽहनि पाँडे वा, शाकं पचति यो गृही । अनृणी चाप्रवासी वै, स वारिषर । मोदते ॥ ५ ॥

इत्थं युधिष्ठिरस्य प्रभोत्तराणि निद्रम्य ग्रीठ समु वेभो वरं ददौ, यत्ते मृता जीवन्तु न्यापारो आठर ।

अथेदानीं स्त्रीद्वाराचारचरित्रोपरि ५६-कथा—

अथेदानीं स्त्रीद्वाराचारचरित्रोपरि ५६-कथा—
विप्रस्त्री च बहिर्विभेमि दिवसे काकात्तदा प्रेषति, सार्द्धं छात्रकमेकदा निशि गृहात्सा निर्गता पृष्ठगः ।
मार्गे पश्यति नर्मदोत्तरगतां दत्त्वा हरस्याज्ञां, सुप्ताऽऽगत्य गृहे तथा ह्यवगतं सोऽवक् चरित्रं तदा ॥५७॥

पुरा कस्यापि श्रोत्रियस्य गंगापाठकस्य भ्रमुरस्योपकण्ठे बहवश्छात्राः पठन्त आसन् । परं विप्रस्त्री दिवसे यदा बहिर्याति, तदा मार्गे पश्यति नर्मदोत्तरगतां दत्त्वा हरस्याज्ञां, सुप्ताऽऽगत्य गृहे तथा ह्यवगतं सोऽवक् चरित्रं तदा ॥५७॥

विप्रस्त्री च बहिर्विभेमि दिवसे काकात्तदा प्रेषति, सार्द्धं छात्रकमेकदा निशि गृहात्सा निर्गता पृष्ठगः ।
मार्गे पश्यति नर्मदोत्तरगतां दत्त्वा हरस्याज्ञां, सुप्ताऽऽगत्य गृहे तथा ह्यवगतं सोऽवक् चरित्रं तदा ॥५७॥
पुरा कस्यापि श्रोत्रियस्य गंगापाठकस्य भ्रमुरस्योपकण्ठे बहवश्छात्राः पठन्त आसन् । तदा मया सार्द्धं स्वकीयः कश्चिच्छात्रः प्रेषणीयः,
स्वभर्तारं प्रत्यहं वक्ति-बहिर्निःसृताऽहं वायसाद्विभेमि, तस्माद्यदाऽहं बहिर्यामि, तदा मया सार्द्धं स्वकीयः कश्चिच्छात्रः प्रेषणीयः,
औचित्याद् विप्रोऽपि तथा चक्रे । अत्रान्तरे विप्रान्तिके कश्चिदेकः प्रवीणश्छात्र आसीत्, स व्यचिन्तयदेषा गुरुपत्नी स्त्रीचरित्रमातनोति,
अहनि यदा बलिमुजो विभेति, तदा यामिन्यां किं करोति ? एवं विचिन्त्य केनाऽपि व्याजेन स प्रच्छन्नः स्थितः । तदाऽर्धयामिन्यां
सा स्त्री गेहाविर्गता नर्मदायाः पारे गत्वा तत्र स्वेकेन जारेण सहाऽरंस्त, पश्चान्नदीमुत्तीर्याऽन्वारमुपागमत् । तत्पृष्ठे कासुकोऽपि
नीरममिताड्यनैत्, तावदेव जलान्तः कश्चिन्नको धुजङ्गस्यां ध्रिमग्रहीत् । तदानीं तथा स्त्रियाऽभिहितम्-ग्राहस्य नयनोपरि पादा-
घातं कुरुष्व, तथाकृते चरणेन शटित्येव मकरमुखान्मुक्तः । एवं द्वावपि निकेतनमागत्य सुपुपतुः, एतदखिलमपि चरित्रं तेन
च्छात्रेण निलीय विलोकितम्, अथ च स्त्रीचरित्रं सम्यग् बुबोध । पश्चादप्यागामिनि दिवसे तथा पूर्ववदेव निगदितम्, तत्समये तेन
द्विजोऽपि तां स्वैरिणीं विज्ञाय तस्याज ॥ ५७ ॥ तथा चोक्तम्—
दिवा विभेति काकंभ्यो, रात्रौ तरति नर्मदाम् । कुतीर्येष्वपि जानाति, जलजस्याश्चिरोधनम् ॥ १ ॥

अथ संसर्गेण दोषगुणा भवन्ति तत्र श्रयोः शुक्रयोः ५७-कथानकम्--

इष्टदैवकं चरति यने निगदिताः कीरेण मित्रास्तदा, चाकर्ण्योऽङ्गु गतोऽग्रे के हि मुनयोऽन्येनाऽपि भात्यर्थकम्।
तेऽन्यागत्य घटन्ति तिष्ठ चरते । वाक्यान्तराद्विस्मिता, सोऽप्यङ्गु संगुणा हि तस्य पितरावेकौ मम स्तस्तथा ५८

वस्तिमिमपर एवदा वस्तिमिवास्तिममास्व वनं गत्वा । तत्रान्तरे प्राप्तमिष्टसंघे कोऽपि तस्करकर्ण्यार्थकः कीर
प्राप्तीष्ट, स वृगार्धं प्रेक्ष्य वक्तुमारोये-योः । वाक्पठ वाक्पठ, इषे सुष्टयेनमिति वाचं कर्णपुटीकृत्य रात्रा चोदकं प्रपञ्चय्य ततः
पञ्चार्थावकं । किञ्चिदप्यनं गत्वा कस्यापि श्रेष्ठोपेनं प्राविशत्, तत्रापि पञ्चगताः श्लोके रात्रान्तरान्तं विस्त्रोक्त्य तापसाबुवाच-
मो 'आतिथेया' । एष नरपतिर्बुध्पदावासे प्राप्ता, ततोऽस्य धान्तस्य सत्कारेणोपकृष्टं, तदाकर्ण्यं वपतिस्तद्योऽभवत् । तदानीं सर्वे मुनयः
क्षीवीरककुम्भस्ता विटपरायचन्दनमास्तेर्मदिरिति समपुञ्चन् । रात्राऽपि विधिमपुञ्चस्तस्करं विरसा परित्यज्य बभाद-किरातसंघे
कोऽपि श्लोको ना निमात्योषारं बुकोष, सुष्टय सुष्टयेनमिति, एष च क्षीण्यो मधुरवाक् शुक्र इति वृद्धस । तदुक्तं निम्नम्
कीरोऽङ्ग-रात्रन् ! संसर्पश्च एष गुणः, नाभयोः पितरावेकौ परं स तस्मान्नाभा मध्ये विष्टुषि, अहश्च मुनित्प निक्तामि, तस्मादिदं
संगविस्तम् ॥ ५८ ॥ तदोक्तं तेन श्लोकेन--

भाताऽप्येका पिताऽप्येको, मम तस्य च पक्षिणाः । अहं मुनिभिरानीताः, स च नीतो गवाशनेः ॥ १ ॥

गवाशमानां स गिरा शृणोति, अहश्च रात्रन् ! मुनिपुङ्गवानाम् ।

प्राप्यक्षमेतत् भवताऽपि इष्टं, ससर्गजा दोषगुणा भवन्ति ॥ २ ॥

अथाऽल्पपठनेऽपि सफलपरिश्रमवतो यवमुनेः ५८—कथा—

भूपो यत्र हि गर्दभो यवमुनिं हृष्ट्वाऽऽह तं धीसलः, शत्रुस्तेऽस्ति तदा वधाय निशिगः श्रुत्वाऽऽर्यैकां तन्मुखात् ।
बुद्धोऽन्तःकरणे विचारयति राट् मे दीर्घपृष्ठोऽनृतो, ज्ञानी साधुरयं हिनो मम रिपुर्ज्ञात्वा गतः स्वालये ॥ ५९ ॥

कस्मिंश्चिन्नगरे गर्दभसेनो नाम राजा राज्यमचीकृत । तत्पिता यवनृपो वार्धक्ये वैराग्येण दीक्षं जग्राह, स च यवमुनिरपठितोऽपि
सद्गृत्तो विनयी निष्प्रमादी चाऽऽसीत् । अथैकदा कैवलं मार्गे चलन् पामरजनेभ्यस्सित्तो गाथाः श्रुतास्ताः कण्ठीकृताश्च । ततः स
साधुः स्वपुत्रादिनाऽऽत्मानं वन्दायथितुं तस्मिन्पत्तने कुम्भकारगृहमध्यतिष्ठत् । तत्काले राज्ञो दीर्घं पृष्ठनाम्ना मुख्येन सचिवेन नृपस्य
रूपवती 'अडोलिक्कारुणा' भगिनी निजनम्रानि संगोप्य स्थापिता । यदा साधुरागतस्तदा मन्त्री मनसि भीतो व्यचिन्तयत्—असौ
साधुरन्तर्यामित्वादम् वार्तां राज्ञे निवेदयिष्यति, तस्मादीदृशः कश्चिदुपायो विधेयो येन भूपो विमनस्को भूत्वा साधुं हन्यान्निस्का-
सयेद्वेति विचिन्त्य भृगालं प्रत्यवोचत्—तव पितुश्चेतः स्वधर्माच्चलितं, अतो दत्तमरीदं राज्ञं पुनर्जिघृक्षति, इति श्रुत्वा गर्दभनृपश्चकोप ।
अथ स निशि परमर्षिं हन्तुं कुलालनिकेतनमायात्, तदागमनवेलायां यवमुनिर्विजने पूर्वश्रुतं गाथात्रयमभ्यसन्नास्ते । ता गाथाः
समाकर्ण्य परमार्थं विदित्वा राजा प्रतियोधं प्राय, विवेद चाऽस्माकं जनकस्तु तत्त्वविद्, मम स्वान्तस्योदन्तं याथार्थ्येनाऽचकथत्,
तस्मादेव प्रधानः किंसखा । अस्या गाथायाः प्रमाणेन मदीया भगिनी स्वहर्म्यं भूमिगर्भे प्रच्छन्नीकृता तेन दुष्टेनेति ज्ञायते, अत
एव साधोर्मम पितुरुपकण्ठं गन्तुं निषेधति, परमेव कथमपि रिपुर्न प्रतिभाति, मद्राज्यमपि न कामयत इत्यालोच्य स्वसौधं

भाषवर्तठ । द्वितीयेऽपि मंत्रिसूदनमशेषयत्, तदन्तर्वैश्वदेव स्यां मयिनीं निष्कस्रस्यामास । ततो राज्ञा निर्वाहितः प्रधानो महतीं
 शतनाम्नभ्यः, साधुषु तत्प्रमाणस्थीविशोऽकात्मयुषुना ॥ ५९ ॥ यामिर्वाचाभिस्तस्यार्थो निष्पन्नस्ता अवस्तनाः—
 भाषावसि पद्यासि, यमं चायि शिष्यवसि । लक्षितो ते मया भावो, जवं पत्येति गद्यश्चा ॥ १ ॥
 इमो गया तमो गया, मरिगच्छति न दीप्सति । अहमेवं विजाणामि, अगदे द्रुवा भडोलिया ॥ २ ॥
 सुकुमाल्या ! भदल्या !, रत्तिं हिंक्षणीसीत्तगः ।। मयं ते गत्यि मंमूला, वीचपुङ्गाव ते मयं ॥ ३ ॥
 सिक्खिन्नअब्बं मनुस्सेणं, अयि जारिसत्तारिसं । कीत्त मूहसिखोगण, जीविणं परिरक्खिये ॥ ४ ॥

अथ प्रत्युत्पन्नमतेः कृते ५९-कथा—

तस्मिन् बाभ्रफलं सदा कपिवरो मीनाय दत्ते तवा, लात्वा रा स्वगृहे स्मियै धवति सा तद्भक्षकं ज्ञानय ।
 तृत्वाऽऽरोहणमेत्य तं जलनिधौ मेऽन्यद्भना ते दृढं, बद्धं मूढ ! नगे मया किमु कृतं ? मुदयाऽऽगतो जीवितः । ६० ।

इति तस्मिन्प्रोपकण्ठे कश्चिदाभ्रपदोऽस्ति, तस्य मधुराणि फलानि कयवः क्षारनिवस्य । तत्र कस्वधिदानस्य मत्स्वेन सह
 सुखममपठं, तस्मात्तु ज्ञाय सुस्वातु रसाक्षफलं प्रपच्छति । एवं कुर्वेच्छस्मिन्निति मीनो माकन्दफलं निवस्त्रिणा बदाय,
 मयने मातुर्पतया मत्स्यमवादीत्सा, यो बभूवि फलानि लावति तस्य हृदयं तु मधुरकर्म यमिष्यति, तस्माद् मोः स्वामिन् !
 तन्नामय, तद्भुदयाम्भस्वरुणेन मं मानसेप्सितं पूर्णं स्यात् । तदाकर्ण्य ज्ञायो हरिमयेत्याज्ववीत्—यो मित्र ! मधुरं चक्षित्वा
 बभ्रविमस्मरन्निवितकौतुकं वीक्ष्य, भस्त्रार्वाजपि तत्र प्रेम्णा वर्धनमधुसुखा विषये । अपि च म एव सुहृदरो यो हन्योन्यमबनि

गमनागमने पानाशने च करोति, परस्परमादानं प्रदानञ्च विदधाति, इत्थं कर्णामृतं तद्वचनं निशम्य झटित्येव सरलचित्तत्वेन मर्कटोऽपि गन्तुमुद्यतः । अथो मीनः कपि स्वपृष्ठमारोप्य पयोधौ च चाल, किञ्चिद् व्रजित्वा मत्स्यः कीशमृचिवान्-सखे ! त्वं कथयेत्तर्हि तथ्यं वच्मि, हरिर्जगाद-सुखेन ब्रूहि । मत्स्य उवाच-मद्योषिते हृदयं जिघत्सति, इत्याकर्ण्य समुत्पन्नमतिः आखामृगो जहास, तमवोचच्च-भो भ्रातः ! किमत्र दुष्करम् ? परं त्वम्मे मूढः प्रतिभासि । अरे ! प्रागेव, तत्कस्मान्न निवेदितम् ? अहन्तु तदाग्रे बध्वाऽऽगतोऽस्मि, त्वद्वाञ्छा वेदधुनाऽप्याऽऽहरामि, झषोऽपि तथाकर्तुमादिश्य परावर्तत । पश्चाद् वानरोऽपि तीरमासाद्योत्प्लुत्य च सहकारविट-पमारोह, प्रत्युत्पन्नबुद्ध्या जीवैश्च भद्रशतानि ददर्श ॥ ६० ॥ उक्तञ्च-

दोहा-मिस्त ! फुड़ाफुड़ि बोलिए, न जंपीह अलिएण । सुझ महिला तो जीवशं, खाघे तुज्झ छिएण ॥ १ ॥

रे जलचर ! सुहलकूवणा, एको काज न किद्ध । घटभीतर जे कालजू, सो में आवे बद्ध ॥ २ ॥

गया कपी महिमंडले, जलचर जा निज घर । तुझ महिला जीवे नहीं, तो तू साथे मर ॥ ३ ॥

जलचर जीव कुबुद्धिआ, एको काज न सिद्ध, । घटभीतर जे कालजू, सो किम आवे बद्ध ? ॥ ४ ॥

अथोत्तमानुत्तमैरपि शोभते समुदायस्तत्र ६०-कथा-

वक्तीशः सचिवं हि दीर्घलघुभिर्द्रगं गृहैर्भाति नो, ये पूर्णा धनमन्दिरेण च पुरे ते रक्षणीया जनाः ।

विधन्ते यदि पञ्च षड्वदति भोः ! शून्यं पुरं स्यात्तदा, तत्त्वं मा कुरु तं तथाऽस्तु नृपते ! तद्वद्गणे साधवः ॥ ६१ ॥

एवमिन्द्रोऽपि दृष्ट्वा शङ्कीरं सवित्रं कञ्चरति स्म-अस्माकं पवने किपन्तो रक्षा विषादथाय मनुष्या निवसन्ति, तेषु
 ह्यति विघ्नस्मभ्यन्यति, सधुरस्यामि ध्याज्यो नगरे न द्योमये, तस्याथशुद्धनिष्पन्नो जवापीडाः पञ्चमृमिप्राप्ताश्चका एव रक्षणीयाः,
 सामान्वाद्य निष्कस्नास्वर्हि मे नमरे प्रेक्षणीय स्वात् । एवं नश्यति क्वचने भुत्वा कुशाप्रभुर्दिमेन्त्री व्याजहार-नाञ्जन् ! एवं कृते
 सति पंषपाण्येव गृहागवधिरुहन्ते, कृत्स्नं च पवनं रिक्तं नविधति, तस्यामेवं कुठमेति संवोचितो द्यो मन्त्रीवचनाशुद्धले
 ववाञ्जस्त्वानेन नगरिकानस्वापयत् । एतत्तु छान्दोग्यप्रश्न-प्रकृते पण्डितैः सर्वे साधरो ज्ञानक्रियाभ्यां सद्यदा न मन्त्रीति योज्य-
 कृताः स निष्कसनीयो न मवति, प्रस्तुत तस्य पर्यशुद्धिः स्थिरीकृत्या, धर्मपात्ररितुं सर्वर्षनीयम् सज्जनैः ॥६१॥ तदुक्तमपि—
 नगरे सहसाः सर्वे, भवन्ति घनिनो नहि । गच्छेत्तपि साधवो ज्ञान-क्रियाभ्यां सहसा नहि ॥ १ ॥

अथ प्रिय एव सत्कारमेति तत्र द्वयोजार्जमाद्योः ६१-दृष्टान्तः—

स्वेष्टानिष्ठसमागतौ स्वसदने जामातृकावेकवा, सुस्त्यर्थं निकटे स्थितौ जनितया स्यात्प्रां तदाऽऽर्द्धैरम् ।

भक्तं सत्तरत्नं परस्य द्वायिक्तं स्पृष्ट्वां विलोचयाम्यस्य किं, सोऽवगम्ये यदि वा किमस्ति तिलकं स्वभूः करोम्यास्यकम् ६२
 कस्यापि भेट्टिनो दूरे द्वौ बाधवतौ प्राशुषिह्यै धृता समागतौ, तयोर्-तथाः सनीपस्थाः प्रियवर मासीत्, द्वितीयभाज्जनि-
 मता, पञ्चात् द्वावपि भोक्तुं निष्ठ एवोपनिवृत्तौ । तथा तथा श्रद्धा स्वेष्टाप जामात्रे स्यात्प्रां विलोचयाम्यादिकं परिषेयितमपर-
 स्मै च यजानां स्थितिर्ज्ञां संपदश्च परिदेहिता । तथा निष्ठभोक्तो बाधवतारस्य बाधातुः पुरो विदिष्टाभं प्रेक्ष्य प्रेक्षाच-दे श्रुत्वा !

त्वं परिवेषयन्ती विसस्मर्य, उत मम भाग्यदोषैर्नैव श्राणापायसप्रभृतीनि व्यञ्जनानि च किं स्थूलिकारूपेण संपन्नानि ? ततः श्वश्र्वाडमि-
हितं नाहं व्यस्मार्यम्, न चापि क्षेरेदणायन्नावदिः स्थूली परिणजा, किन्तु वदनं वीक्ष्य स्थासकः स्थापितः, तस्मात्स्थूलीमेव जग्ध्वा
सन्तोषेण सहर्षं समुत्तिष्ठ ॥ ६२ ॥ तयोरुक्तिप्रत्युक्ती यथा—

दोहा-एके भाणे लापसी, एके भाणे शूली । केतो सासू साबकी, परसण वाली भूली ? ॥ १ ॥
तदुत्तरं-नहि है सासू साबकी, न परसण वाली भूली । मुख देखी टीलुं किधुं, मार गटागट शूली ॥ २ ॥

तदुत्तरं-नहि है सासू साबकी, न परसण वाली भूली । मुख देखी टीलुं किधुं, मार गटागट शूली ॥ २ ॥

स्वल्पोऽपि नियमोऽतिलाभाय संपद्यते तत्रैकश्रैष्ठिनः ६२-कथा—

शीर्षं वीक्ष्य ततोऽत्रि सदगुरुमुखादेतद् गृहीतं व्रतं, चक्री त्वेकदिने गतः स मृत्तिकाखन्यां वणिक् पृष्ठगः ।
द्रव्यं तत्र हि निर्गतं स च वणिक् दृष्ट्वा तत्रैव दूरतः, त्वं मा याहि गृहाण चार्धविभवं लात्वाऽऽलये सोऽगमत् ॥ ६३ ॥
पुरा कस्मिंश्चिन्नगरे धर्मगुरुरागात्, तदा बहुभिलोऽर्चयितुं गृहीतं, तेष्वेकेन वणिजा कुललमस्तकं वीक्ष्यैवाहमब्रवीति नियमो
गृहीतः, पश्चात्स निरन्तरं कुलालकपालं विलोक्यैव भोजनं कुरुते स्म । एवं कुर्वन्नेकस्मिन्नहनि कुम्भकारो मृत्त्वामानेतुमगमत्, स
च वणिक् तद्गृहमागतस्तदानीं तद्भार्यया तदुदन्तं लब्ध्वा पुनर्मृत्खननस्थानेऽगसीत्, तस्मिन्नेव क्षणे कुलालो मृत्तिकां खनन्
द्रव्यमाण्डं प्राप । ततः कुलालमस्तकं विलोक्य श्रेष्ठी कथयामास-दृष्टं रे दृष्टं, तन्निश्चयं चक्री व्यचिन्तयदनेन द्रव्यमाण्डो विलोकितः,
अतस्तत्रैव स्थितः सन्नाजुहाव वैश्यम् । 'यदानन्दमेवानन्दं लभ्यमेव लब्धमिति ब्रुवंस्तदभिमुखं प्राधात्रीत्, अत्रदचार्धं ते त्रितर्पणं च ममेति
भुत्वा वणिक् परावर्तिष्ट द्रव्यार्धमादाय गृहमागतः । तस्माद् यादृशस्तादृशः कोऽपि नियमो नूनं फलप्रदो जायते ॥ ६३ ॥ कथितमपि—

योऽपि सोऽपि ध्रुवं प्राप्नो, नियमः पुण्यकाक्षिणा । स्वर्गोऽप्यनस्यलामाध, यथा स्वस्वाटदर्शकः ॥ १ ॥

अयानन्तामुबिक्कोपस्योपरि दन्तपातककुशिष्यस्य ६३-कथा—

लब्ध्वा सूर्यपशाकमाशु गुरुणा अर्घं तदा कोपता, शिष्यश्चिन्तति पातयामि दधानानास्याद् गुरोर्भैकदा ।
कृत्वा तेऽनशन दिवं दधमुखादन्तोऽद्य सोऽपातयत्, मृत्वा क्रोधवशेन वैव नरकं प्राप्नोऽविनीतो जगः ॥ ६४ ॥

कस्मिंस्त्वस्मिन्ने गुरुशिष्यो विचरन्तो समागतौ, तत्र शिष्यो मिथामटितुं गतो, मिथार्थां सूर्यपश्चाकं सम्भवान् । तत्र गुरु-
काक्षिणैश्चादिवद्, शिष्याय न दधम् । गतो कथं शिष्यो व्यमृष्ट-मनेन भवं छाको नार्पितस्वस्माभूनेवास्य रत्नानुत्पादयिष्यामि
वीरवस्तु केनाप्युपायेन दधानास्त्रोट्यदितुं न दधन्ते, इत्थं चिन्तयतस्वस्मिन् विनानि व्यतिपन्ति स्म । एकस्मिन्दिवसे गुरुः सुषुब्धया
नष्टं कृत्वा दिवमान्नोद । शिष्यवान्तेऽस्तरं प्राप्य केनाप्युपायेन स्वगुरोर्बन्धान्नोदयत् । तेन कर्मणा स मुञ्चन् प्रेत्य चोरे
नरके पतिता, भस्मिनीवश्च सोऽकं चिन्तयन्तदपकोऽमन् । एवोऽनन्तानुबन्धी रोषोऽप्यादिवस्वस्मात्परिहर्ष्यः ॥ ६४ ॥ तर्कं च-
यो भवेच्चगतिर्गर्वगर्जितो, वीरर्वरोपसहितश्च मानवः । प्रेत्य चोरनरके प्रजेतया, दन्तपातकालुपान्दुनिर्यया ॥ १ ॥

अथ वनस्याऽऽद्वरोपरि भगिनीसोदरयोः ६४-कथा—

भिस्त्वं सोदरकं निरीक्ष्य भगिनी भ्राता न मे सुपन्नत, भुत्वा तद्वर्षनं धनं जनपदे लात्वाऽऽयातस्तवगृहे ।
स्यात्पां मुञ्चति स्वादिमं धदति स स्वामृषणान्यत भो ! किं भ्रान्तो धवसीति ? येषु सुदृढस्तेषामहं पूर्वगा ॥ ६५ ॥

कश्चिदधनो मनुष्यः कयाचिदाशया स्वभगिनीसमीपं गतः। तत्र सा सोदरं मलिनवेषं दृष्ट्वा व्रीडिता सती बभाण-नायमस्मदुभ्राता
किन्त्वस्मत्पितुर्गृहे चुल्लीकृतत्वादः। तस्या वचनं श्रुत्वा व्यग्रीभूय स वित्तमुपार्जितुं विदेशे गतः। तत्र प्रचुरं धनं संचित्य गृहीत्वा च
स्वसुवैश्व पुनः प्रत्यागतः। तदानीं तं धनवन्तं बुध्वा द्रव्यप्रेमवशेन साधु पर्यपूजयत्, भोजनवेलायाश्च पात्र्यां पद्मसभोजनानि
पर्यवेषयत्। तदानीं स पूर्वगतदिवसं स्मृत्वा कैदारप्रभृतीनि श्रृण्वान्युत्तार्य स्थाल्याममुंचत्, तथा च वक्तुं प्रवृत्तो येन मद्भगिनी
श्रृणुयात्। भो श्रृण्वानि ! यूयमेव पुरःस्थितं भोजनं भुङ्क्ष्वम्। ततः स्वमाज्ज्वत्-हे भ्रातः ! किमु निगदसि ? विचारमृदस्तु न
संवृत्तः ? अथ सोदरः प्रत्युवाच- नाहं विचारमृदः किन्तु यान्यवैश्य त्वयैतदशनं परिवेषितं तान्येव भोजयामि। यदा प्रागागमं
तव गृहे तदा त्वया स्वपितुः सुपक्रुद् मापितोऽहं तस्मान्नान काञ्चनमेवाश्रयते ॥ ६५ ॥ यतः—

दोहा-गरयें आदर दीजिये, सत्कारीजे दाम। पहिले फेरे आपिओ, चुल्ली-फूँकण नाम ॥ १ ॥

अथैकान्तेनैव सुनास्मि गुणो न भवति तत्र ठण्ठणपालस्य ६५-कथा—

नाम्ना ठण्ठणपालकोऽस्ति धनवांस्तस्यांगना चिन्तति, नो तिष्ठामि गृहेऽस्य यामि धनपालस्य स्वर्गेहाद् गता।
दृष्ट्वाऽध्वन्यमरं मृतं च धनपं ह्यन्यालये भिक्षितं, लक्ष्मीं काष्ठकविक्रयां गृहगता ज्ञात्वा शुभं ठण्ठणम् ॥ ६६ ॥

कस्मिंश्चिन्नगरे सर्वकलाकुशलः पंचाग्रगण्यो ठण्ठणपालनामा धनिको निवसति स्म। तस्य स्त्री यदा बहिर्याति तदा ठण्ठणपाल-
योषिन्नाम्ना लोकास्तामाह्वयन्ति। ततः सा व्यचिन्तयत्-अधुना ठण्ठणपालस्य गेहे नैव स्यातव्यं, किन्तु कस्यापि धनपालस्य

जगत्पाठस्य वा शुभसंज्ञस्य सप्तमि पत्नी मृत्वा निवासाः शेषान्, एवं संश्वार्यं गृहाभिषेकक्राम । अग्रे पयि वान्ती-अमरपालनामानं
मूर्धं वदर्श, तत्रा किञ्चिद्वेगसरा वनपाठमङ्गं पाषपानमाश्रयत्, पुनः कतिचित्स्थानि यास्या कर्मनिष्पन्नीभिन्वनं विक्रीयवीम्बालोक्ष्य ।
इत्थं सप्तमिपि स्वराभिषागविकृतमाश्रयो विठोस्य निर्दिनाय-गुणेषु नाभ्यां काजला नास्ति, तस्मादस्माकन्तु ठंठणपालमतिरेव शुभाः ।
तयोक्तं, दोहा-अमर मरन्तां मे सुना, भीखन्तां धनपाल । छछमी छाणा वैधली, मल्लो छे ठंठणपाल ॥ १ ॥

अयं गुणप्राप्तिना सप्तरेण भवितव्यं तत्र कृष्णस्य ६९-कथा-

इन्द्रा संसदि वाक्पयमाह नृमये कृष्णो गुणप्राप्तको, मृत्वा भवानमृतः सुरो निपतितो मार्गे तमालोक्ष्य स्थ ।
वन्तमैरिगिशुभां शुनोऽपि सकलं त्यक्त्वाऽशुभं दोषकं, श्रुत्वाऽमृतप्रकटः सुरो विवि गतो धन्योऽसि नत्वा हारिम् ॥

बामु शक्रा सप्तमदीत्यममास्य, पस्यसि मत्संलोकं कृष्णसुखप्रतिभाः कोऽपि गुणको नास्ति । तद्वचनं निधुम्ब कोऽपि वैवः
भीकृष्णस्य गुणप्राप्तित्वं परीक्षितुं श्रेयश्चक्रुरर्कं इत्याऽम्बनि पपाव, तवदत्तात् एविष नित्सुमार । कृष्णवासुदेवस्तं विठोक्ष्य तदोपाय
इत्य जगाद-अस्य सारमेयस्य द्विजगम्भी कीदृशी मनोभासा ? एवं मुञ्चतु गो गुबान् अमाह, दोषोऽयं जहो । भीकृष्णस्यैव गुणप्राप्तो
एवमा प्रवीतो वैवः सप्तमरूपस्यायं भीकृष्णस्य परमौ भवत्ये । पुनस्तं संस्तुत्य वारञ्च दद्या स्वावाप्तमासीत् । जहो मध्येगुणो
प्राप्तो दोषस्तु हेय एव ॥ ६७ ॥ उक्तत्रावि-

सप्तारे सुखिनो जीवा, भवन्ति गुणदर्पाकाः । तप्तमास्ते च विसेषा, वन्तधीसकृष्णवत् ॥ १ ॥
ममलस्य रससाया, मिश्रयोः क्षीरनीरयोः । विविच्य विवति क्षीरं, मोरं प्रसोऽपि मुञ्चति ॥ २ ॥

विधन्ते किल पञ्चषाः ॥ ३ ॥

असंख्याः परदोषज्ञाः, गुणज्ञाश्चापि केचन । स्वयमेव स्वदोषज्ञाः, विधन्ते किल पञ्चषाः ॥ ३ ॥
छीरमिव जहा हंसा, जे छुटंति गुरुगुणसमिद्धा । दोसे विवज्जयंतो, तं जाण सुजाणयं पुरिसं ॥ ४ ॥

अथ सम्यक्त्वधर्मदार्ढ्यं श्रेणिकनृपस्य ६७-कथानकम्—

सम्यक्त्वं किल वर्णितञ्च हरिणा श्रीश्रेणिकस्यामरो, भूत्वा साधुनिभस्तदा जलचरान् गृह्णान्ति तत्राऽऽगतः ।
दृष्ट्वा वक्ति किमाः करोषि ? हि मुने ! त्वं सद्व्यहतेवे, दुर्मव्यस्त्वमसंगति नो जिनमते कृत्वा स्वरूपं स्तुतः । ६७ ।

कदाचित्पुरन्दरपरिषदि सम्यक्त्वत्रार्ता समुपक्रान्ता तदानीमिन्द्रः श्रेणिकनृपतेः सम्यक्त्वं प्रशंस । तदाकर्ण्य मिथ्यादृष्टिः
कश्चिदेवो भूपं परीक्षितुं मुनिनेपथ्यं विधाय धर्मघञं मुखपत्तिकां दण्डं कम्बलञ्चानीय सरस्ते स्थितः । तत्र मत्स्यान् ग्रहीतुं प्रवृत्त-
स्तं तथा दृष्ट्वा मार्गे गच्छता श्रेणिकेन राज्ञोक्तम्—साधो ! मुनिप्रतीपं कर्म कस्मादनुष्ठीयते ? मुनिवेषञ्च कथं विडम्बयसि ? तदा
कपटमुनिर्विभाषे—राजन् ! त्वं साधुधर्मविषये किं जानीषे ? अहं क्षषाभिष्कास्य विक्रीय च कम्बलं क्रेष्यामि, तस्माद्वर्पतां जीव-
रक्षा भविष्यति । यतो भगवता जलस्यैकस्मिन्निन्दावपरिभिता जीवा भवन्तीत्युक्तम् ते वै जीविष्यन्ति चाज्यथा मरिष्यन्ति । तच्छ्रुत्वा
राजाऽनोचत् त्वं दुर्मव्योऽनंतसंसारी परिदृश्यसे यत्साधुवेषी भूत्वापीदृशं कुकर्म करोषि । जैनशासने तु नैवं क्वाप्यमाणि, जैनागम-
विरुद्धमेतद् इत्थं त तिरस्कृतवान्, परमपरं मुनिं न निनिन्द । स देव इत्थं नृपं सम्यक्त्वेऽतिदृढं विदित्वा स्वरूपं प्रदर्शय तं भृशं प्रशंसं,
स्वस्थानञ्च गतः । ॥६८॥ कथितं चापि—

क्रियादीनं कुसायुज, दद्याद्विसं न बालयेत् । तत्सम्यक्त्वं ददं श्रेयं, धर्मे भोगिकमृषयत् ॥ १ ॥

अथ जीवयामधिकृत्य सत्रैकस्य मृषस्य १८-कथा—

मृषाः संसदि धर्षितो हि हरिणा देहीति देवो गताः, भुत्वाऽवक् च्चबलिं न येत्युरजनान्दन्मीति मंत्रोऽभवत् ।
सोपायञ्च तदा जनैर्नृपिण्डशुकं सात्वा धचायर्पित-स्तस्थाने वृषतिः स्थितो ननु सुरस्तुष्टो नृपं स्थाघते ॥ १८ ॥

पुनः पुनन्दरेण निजपरिपदि कश्चिद् भूवा संसृताः, तच्छ्रुत्वा च परीक्षितुं दधिनिष्पाद्यद्विवेकं आगत्य रावानमुवाच-रावन् ! महे
नृवर्ति देहि, न प्रपच्छसि धेत्सर्पानेव नगरवासिनो हन्मि । नृपेणोद्यम-नरबलिपार्तां स्मरेयि कर्तुं न शक्या कं पुनस्तदानम् ?
तदा देवो नगरमात्रीं द्विषां नगरोपरि प्रवेष्टुं सखिवोऽभवत् । तां वृष्ट्वा भीतिविह्वलाः पत्न्यासिनो द्यास्तमृषिरे-भो महीपते !
एकस्म कुरे बहूनां बभौ मयिपति, अत एवं नृवर्ति दम्बाऽखिवाञ्जनान् रव । तव त्वर्पितिराह-एतत्कर्तुं मया न शक्यते, कष्ट-
माव्यं तदेव माप्ति । पुनः किमस्ति कोऽप्यीदृशा परोपकारी यो इहो मर्तुं वाञ्छेय, येन नरेण च देवं यजेयमिति ? इत्थं बृहदां रावोक्तिं
निदम्य सर्वैः सम्भ्रय तदानीं चिन्तितम्-कोटिमुद्राणां स्वर्गपुत्रिकां कोटिदीनारां च कस्मैचिन्निर्धनाय प्रयच्छामः, प्रविच्छेदे
च तस्मात्सृष्टुकं गृहीमरवर्हि देववर्ति दम्बा स्वस्यपिशा भवेम । शब्दं सर्वैर्निस्सृतवाकृते सति कल्पन निःस्वाः पुरुषाः प्रीतिः पुत्रं प्राप-
च्छ, तमुपराने नीत्वा बलिसदने स समुपवेष्टिता । बाह्यो नृपं निगमस्य हसन्नुवाच, सुप्रमातमय मे यतः-श्राकिनां मृत्युधुवा,
तस्मादेष्टेऽहं सद्यरीरव्ययेन सर्वानपि पवनवासिनो वनान् महीपिप्ये । पल्लवपुष्पा कुपस्तुः प्रमानाश्चतस्तस्यधमच्यविष्टा । यतः
प्रीतो देवो महीपतिं स्तुवन् वर्णुं वन्याः-दे इवातो ! त्वं यद्येतेष्व सवसि यजितस्त्वेषेवासि । इत्युक्त्वा देवा स्वस्थानमगमत् । इति तत्र-

सोनुं शरीर देहने, ऊपर कंचन कोड़ि । आनि बाल बेसाड़ियो, बालि देवाने ठोड़ि ॥ १ ॥
नृप सासुं देखी हसे, बालक मन उल्लास । देखि दया नृप मन धरी, घेठा बालक पास ॥ २ ॥
बाल तजी सुझने भखो, जो हो बलिनुं काज । सुर संतोषे इम कहे, कर नृप अविचल राज ॥ ३ ॥

अथ पुनर्दयोपरि मेघरथनृपस्य ६९-कथा—

वज्री पर्षदि वक्ति मेघरथको भूपः कृपातत्परो, भूत्वा तौ विहगौ तदा हि नृपतेरुत्सङ्गके साधवसात् ।
रक्ताक्षोऽपतदीश ! रक्ष शरणे तं तद्भयं मा कुरु, श्येनायाऽऽत्मपलं ददौ स च सुरो नत्वाऽऽशु नाकं ययौ ॥ ७० ॥

अथैकदा सुनासीरः सदसि मेघरथनृपं दयालुत्वे धीरत्वे च नुनाव । तां वार्तां श्रुत्वैकः कश्चिद्देवः पागवतस्य परः श्येनस्य च
स्वरूपमास्थायोभौ प्रस्थितौ । श्येनः पारावतमभ्यवहतुमभ्यधावत्, पारावतो धावित्वा मृजानेरङ्गमध्यतिष्ठत्, वेपमानश्च महीपालं
प्रोवाच—हे घरापते! श्येनादस्मात् त्रायस्व माम्, तदा नृपस्तं स्वाङ्गे समुपावेशयत् । तत्रान्तरे श्येन आगत्य क्षोणीपतिं व्रमाण—“भो
मनुजेश्वर ! त्वममुं विहगं परिहर, यतो बहुदिनेभ्यः क्षुधया पीडितोऽस्मि । न मुञ्चसि चेन्महामित्यपरिमाणमेव स्वमांसं देहि । तच्छ्रुत्वा
पृथ्वीपालः स्वमांसं कर्तित्वा २ दातुं प्रवृत्तः, परं देवमायया तन्मांसं कपोतपरिमाणकं नाऽभवत् । ततो राजा सदेहस्तुलायामारूढः,
श्येनञ्चावदत्—भोः पत्रिवर ! मत्पिण्डमशान । तथा गदन्तं नृपं निभाल्य देवस्तुतोष व्याजहार च—गरीयसी ते सत्यसन्धतेति
तं ग्रणम्य च स्वावासमुपेयाय ॥ ७० ॥ उक्तञ्च—

दयावन्त सुर सामली, कर पंखी ये रूप । एक मूप खोले पड़ा, एक दिये तस दूप ॥ १ ॥
 राजा सुरशुं इम कहे, मुक कदतर एव । इठ पकड़ी मुके नर्ती, मूप दिये तस देव ॥ २ ॥
 अतुल पुण्य अपराधियो, पासे पदयुग ठोड़ । दया प्रभाये देवता, सेव करे कर जोड़ ॥ ३ ॥

अथ हिंसानियेषोपदेशो धनपालपण्डितस्य-७०-कथा—

मुत्वाऽऽपचयनं हि भोजनपतिर्यज्ञे दुर्बान् पृच्छति, प्रोदुस्ते किममी वदन्ति ननु ? तं विश्वसिकामीश ! ते ।

कीदृक् सा दाशु काव्यमेव कविना प्रोक्तं प्रबुद्धस्तदा, सुक्त्वा सर्वपद्मन् कृतो हि नियमो पद्मस्य धर्मे रताः ॥७१॥

अथैव मोक्षपला यज्ञे इस्माँ छाणानासवाप्राप्त 'ते शुद्धो मे मे वृद्धाश्च' । ततो नृपो धनपालपण्डितं पृच्छ, इस्माँदे छागाः वृद्धाप्ते ! बुद्धोऽदत्त-राजन् । एते प्रार्थयन्ते, सर्वे स्वेच्छा सम्पन्न भूयुत । तदैव पुनर्नृपः पृच्छ-
 'किमेते निवेदयन्ति ! यदि जानासि तर्हि कथय ।' तदा क्विपि पचगितोवाच—

नाजहं स्वर्गफलोपभोगतृपितो नाम्यर्थितस्त्वं मया, सम्पुष्टस्तृणमक्षणेन सततं साधो ! न युक्तं तव ।
 स्वर्गे यान्ति यदि स्वया विनिश्चिता यज्ञे भुवं प्राणिनाः, यज्ञं किम करोषि मातृजनकौ पुत्रैस्तथा बान्धवैः ? ॥१॥

'हे नानाव ! एते कथयन्ति—यदि मेव पद्मो होमेन स्वर्गं लब्धे, तदापि नो वयं स्वर्गिणाः,' यथाच बीषाः स्वर्गं याया-
 चर्हि समन्तपद्मन् इत्ता सर्वे कथं न प्रेषयसि ! । यतः प्रिय एव गरीयसा भवसा सुपुत्रा यो न्यवेतरा । नाहं नो धननी जनकश्चेति

तथा च-गुरयो यत्र पूज्यन्ते, यत्र धितं नयाडर्जितम् । नो दन्तफलही यत्र, तत्र शकः ? वसाम्यहम् ॥ २ ॥

अथ कृपणानामोच्चारणमपि धिक्नजनकं तत्र ७२-कथा—

कश्चित्पृच्छति किङ्कुर वद हयाः करेपेति यस्यारम्यहं, कस्य त्वं जयनेषितुर्मम तवेशाक्या न किं कथ्यते ? ।
सोऽप्यक्वे । क्षुधितोऽस्मि म्यादिममिदं खाहीशमोत्रं द्रुतं, प्रोक्तं तेन तदा हयेन निवृत्तस्तन्नाम्नास्तत्फलम् ॥ ७३ ॥

ब्रह्मविष्णुमहेश्वरैर्मनुजैर्मनुष्यैश्च नृपैश्च । ततस्तद्वसुधैकमाधीष्ट-कस्याप्यमथा ! किङ्कुरः प्राह-यस्माञ्च किङ्कुरोऽस्मि,
तस्यैव हयः । पुनरपि तेन दृष्ट-त्वं कस्य कर्मक्षरोऽसि ? सोऽबोवद-यस्यैव हयाः, इत्थं द्विविवारं पृष्टस्तथैवोक्तवान् । ततो
मनुजा प्राह-ने स्मद ! तव स्वामिन् ! काचित्संज्ञाऽस्ति न वेति मया, तेषां कुतो न मूषे ! पुना स उवाच तं प्रति मो कार्ये ! इदानीं
इत्युवाच न कुतः, न च सुकं, तस्मादस्य नामोच्चारण न भेषः । तच्छ्रुत्वा स उवाह-अरे ! तममृतं वदसि, नैतद् विभ्रमि
वचः, यदि त्वं निवस्वामिनो नाम गृह्णीयास्तदा तुभ्यं मिष्टान्नं दृष्टुं लब्धं प्रपच्छेयम् । ततः स मिष्टान्नलिप्सया स्वस्वामिनो नाम-
प्रपायोपेतोऽभवत्, मिष्टान्नञ्च वक्षेऽन्तात् । तदानीमेव तुङ्गम उत्पुस्य पशूम्यामलादवयम् । तेन तर्वां दृष्टुं लब्धं योदकजैस्ततो
विहीर्णमभवत्, मदद् व्यसनञ्चान्नमवत् । एवं दुर्जनानां निष्पुण्यकृपणानाञ्च नामिन् जिह्वाग्रे स्थिते सत्यपि विप्रव्यूहा अवश्यमेव
संभवन्ति । तस्मादीदृशानामवमकृपणदेवराणां नाम भोक्ताभ्याम् नैव प्राप्तं स्वकृपणमिच्छन्निर्मेने ॥ ७३ ॥

पयोक्तव्य-कृपणाभ्यां न दृष्टुं शक्यां, प्रत्युपे तु कदापि न । योक्तं लोभवशापेन, हतो घोटकलशया ॥ १ ॥

अयाऽन्यसंस्थानां मांसमल्पमुत्पेन लभ्यते तद्याऽप्यवकाशमप्य ॥ ७३ ॥

भूपः पृच्छति मांसमौल्यमनुगान् प्रोचुश्च तेष्वप्यं सुतो-ऽनल्पं वक्तव्यभयो निवारयति भोस्तं दर्शयामि प्रभो ! ।
गत्वा सर्वगृहे नृपाय हृदिजं तद्देहि नाऽऽप्तं पलं, ग्राह्यं लाहि धनं न तेन तदितो लात्वाऽर्पितं भूपतेः ॥७४॥

अथैकस्मिन् दिवसे श्रेणिकनृपः सदसि स्वसामन्तान् पप्रच्छ—भोः ! किमद्यश्चो हीनमूल्यं वस्तु लभ्यते ? ततस्ते प्रोचुः—
राजन् ! मांसमल्पमूल्येन प्राप्यते । तत्क्षण एव राजकुमारोऽभयः कथयामास—राजन् ! मांसस्य महन्मूल्यं वर्तते । ततस्त-
त्पित्राऽभिहितं—त्वमर्मकोऽसि, मूल्यस्याऽल्पाऽनल्पत्वे किं वेत्सि ? अभयकुमारः पुनरप्युचै—नहि राजन् ! अस्य निर्णयमल्पे-
ष्वेव दिवसेषु प्रत्यक्षं कारयिष्यामि । पश्चादभयकुमारेण राजानं प्रत्युक्तम्—पितः ! आमयच्छलेन भवता सौध एव स्थातव्यं,
परिषदि च नाऽऽजान्तव्यम् । ततोऽभयेनाखिलेऽपि पत्तने पटह उद्धोषितः—श्रेणिकभूपो व्याधिपीडितोऽस्ति । तदाऽभयकुमारेण युक्त्या
सर्वसामन्तगृहे गत्वा निवेदितम्—सामन्तहन्मांसं नृपोऽश्रीयात्तदा निरामयो भवेदिति मिषगूभिर्गदितमस्ति, तस्माद्देवस्तन्मांस-
मिच्छति, भवन्तश्च पलं पलं छेदं छेदं निजहन्मांसं ददतु । तन्निशम्य सर्वेऽपि मिथो मुखं वीक्षमाणाः प्रोचुः—नृपाङ्गज ! यथेच्छं धनं
प्रयच्छामः परं स्वात्माधार मांसदानन्तु दुष्करमेव सर्वेषाम् जीवानां । पश्चादाग्रहेण तेभ्यो द्राविणं गृहीत्वा महीपतिमदर्शयदचकथञ्च—
स्वमांसाऽर्पणमसंमि लोके परेषान्तु प्रयासमन्तरेण लभ्यमपि । तमुदन्तं श्रुत्वा समेऽपि सामन्तास्तूष्णीं भूत्वा समुपाविशन् ॥७४॥

नृपः स्वात्मजगदितं वचनं युक्तियुक्तं विज्ञाय जगाद—

स्वमांसं दुर्लभं लोके, लक्ष्णेणाऽपि न लभ्यते । अल्पमूल्येन लभ्येत, पलं परशरीरजम् ॥ १ ॥

अयाऽमम्यजीवाः भीतीर्थंकरस्योपदेशोनाऽपि न भियन्ते तत्र मुद्रशैलस्य ७४-कथा—

मेघं यत्किं च नारदस्तव रिपुर्मुद्राख्यशैलो भुवि, भुत्वा कुप्यति सोऽणुकस्थमसि तं रे ! याहि मुद्राऽद्यातः ।
कोऽग्नेर्ज्यं मम वर्षति प्रपलकं भेषुं न मां घातयते, वक्त्रे घ्रास्यमतो ह्यप्यदि तथाऽमम्यो जिनैर्मापितः । ७५।

कदाचिद्भारदो मेघमुपेत्वाऽत्रोक्त्वा-नर्त्यलोके मुद्रशैलोऽतिरुद्धोऽस्ति यतोदरः स वकि-जगति मां मेघु क्वेऽपि प्रहर्तुं
वियते । गर्वगमिदं तद्वचो नारदाऽज्ज्याभिषम्य नीरदोऽपि सार्धंकारमाह-जरे ! व त्वहमुनैव नीरजंजीर्णं करोमि । एवमुक्तं पयो-
दवाक्षं भुत्वा देवर्षिर्नारदो मुद्रशैलमुपेत्योवाच-रे शैल ! त्वमितो ह्यतिरि प्रयाहि, तयोपरि वीरुतो ह्यमङ्गरीपवः सन् त्वां
घ्राययितुमायाति । तदाऽऽकृण्वं मुद्राचलः प्रविवर्णुं क्षणः-रे वेत्से ! पराक्तस्य बलवरस्य मम पुरः का ह्यतिरिक्तां ग्रावयेदहन्तु
विपुलशक्तिमानस्मि । एतावदुक्त्वा विरलं परं तस्मिन् पुष्पटवर्तकायाः प्रक्षयपवोदाः सप्तविनानि याक्नुमुक्ताचारवृष्ट्या वर्षयुः,
परं स शैलो मनागपि नाऽस्मिषत्, प्रत्युत निर्विको त्रित्यक्तः सन् शेतलः समवापत् । तदा सर्वेऽपि हास्यतस्तदा मनुवा वारिवर्धं
वीरस्य बहसु । एवमवाऽमक्याः प्राणिनोऽपि भीतीर्थंकरस्य भवाब्जिवर्तनिभेनोपेक्षेनाऽपि कराचिदपि नाऽज्जगृह्यन्ते । ७५॥
ईशदो भारो वीतरागेण भीजिनेत्रेऽपि मध्यवीनानां क्लृपणार्थं प्रकटितोऽस्ति । तपोकण्ड—

मुद्रशैलो मुद्रमानः, पुष्करावर्तको घनः । जम्बूद्वीपप्रमाणोऽसौ, नारदः कलिकृतयोः ॥ १ ॥

अपार्यावर्तदेवो जनिं लब्ध्वा यो जनो धर्मं नाऽऽचरति स पशुरेव तत्र जलमेष्टिनः ७५-कथा—

केन श्रेष्ठिजनेन हाटकमयी स्थाली गृहे कारिता, धृत्वा रूपकपीठके प्रतिदिनं तस्यां रजः क्षिप्यते ।
 तद्वच्चार्णसुदेशजं नरवपुर्धर्मश्च लब्ध्वा जडा, मानुष्या यदि नाऽऽचरन्ति सुखदं मोक्षस्य कामे रताः ॥७६॥
 अथ कश्चिज्जडः श्रेष्ठी स्वर्णस्थालं कारयामास । तद् रूपकपीठे संस्थाप्य तस्मिन्नहो रजोनिःकरं विफ्रिति स्म, एतन्निर्दर्शनमात्रम् ।
 प्रकृते तु यो नर आर्थावृत्तविषये दुष्प्रापं जन्म प्राप्य निर्वाणपददातारं श्रीजिनमतं नाऽऽराधते, स हतभाग्य एव ज्ञेयः । यतो मानुषं
 जन्म सुवर्णप्रतिमं तत्प्राप्य येन धर्मो न सुविहितः स स्वर्णस्थाल्यां रजःप्रक्षेपकः श्रेष्ठीव स्वजन्म निष्फलमेव यापयति । ये कामोप-
 भोगलम्पटा मूढधियस्ते धर्माऽऽचरणपराङ्मुखत्वेन नरकाऽवटे मुहुर्मुहुः पतिता न जातु शर्म समुपलभन्ते ॥ ७६ ॥
 दोहा-सोनाथाली मनुज-भव, पाप धूलिकण जोय । न करे ते नर जाणजो, मूर्ख शोठ सम होय ॥१॥

अथ जडमतिमूर्खवैद्योपरि ७६-कथा—

मृत्वा रोगहरो गतो दिवि यदा ज्ञात्वा स्वपुत्रं जडं, दत्ता तेन सुधा तदा जनकृते गच्छन्ति रोगाः समे ।
 पीयूषैर्विशदं कृतं निजवपूराज्ञी गदैः पीडिता, राजा वक्ति निरामयं कुरु भिषङ् नो चेत्स निःक्रासितः ॥७७॥
 कोऽपि भिषक् शुभध्यानेनेतः प्रेत्य व्यन्तरोऽभवत् । ततस्तस्य पुत्रो मूर्ख आसीत्, इति स व्यन्तरदेवः पुत्रस्नेहशतं स्रनवे
 सुधाकलशं प्रायच्छत् । ततः स सुधाप्रयोगेण सर्वानपि गदन्निवास्यामास । एवमतिक्रामति काले तदात्मजः सुधया जगति विख्यातो
 जातः, प्रचुरं वित्तञ्चोपार्जयत् । एकस्मिन् दिवसे सुधाकुम्भं दास्याः सकाशादानाथ्य स्वपुः सर्वथा जीनर्थन्तं निरामयं कर्तुं सत्नौ ।

अथ इदं विषयवृत्तास्य राजमहिषी गदग्रस्ताऽभवत् । ततो यूपो मियकपुत्रमाहूय पञ्चष्ठ-मो वैद्यवर ! मम महिष्या रोगापन्नयनस्य त्वयि
 रुचिकेविषये प्रयच्छीयस्व । तदाऽभुवव्यबाहू व्याधिनिवारणे स्वाऽरुचिं विहास्य मदसाधोऽयं रोगस्त्वयाऽमृताऽव्ययवृत्तान्तं
 ब्रूयिते दन्मौढ्यात् सक्रोदेन रक्षा स निबोधेऽस्तु परिष्कृतः । स पाऽविधारितकारी विभिक्षकपूढामभिरसहं दुःखमन्वयते ।
 तदैवेदममृतसच्छं दुरापं नस्तत् प्राप्य वे वना दृष्या गमयन्ति, वे दुःखमगिनो भवन्ति ॥ ७७ ॥ उक्तमपि—

अमृतं यद्धो ते नरवपू, लोय अकारजं ठाम । सकल जन्म ते हारिणो, मूर्खं वैप सम काम ॥ १ ॥ अपि ख-
 स्वर्णस्थाले क्षिपति स राजः पादशौचं विधत्ते, पीपूषेण प्रवरकरिणं बाह्वयत्येन्यन्वमारम् ।
 चिन्तारत्ने विहरति करात् वायसोऽुपयनार्थं, यो दुष्प्रापं गमयति शुषा मर्येजन्म प्रमत्तः ॥ १ ॥

अथ सरलजडबुद्धिषिष्योपरि ७७-कथा—

शिष्यान् ध्वस्तं बिलम्बिताः क हि शुद्धः प्रोक्तुस्त्वृषीसामहे, तस्मात्वं हि नटस्य भो ! लिनमते नैवेक्षणीयं कदा ।
 सत्यं तेऽपि तमेति सङ्कृतं प्राप्तास्तदा कालके, नत्वा व्याडपि कूलं न्ययेधि तत्ततो नाऽग्ने त्वया दृश्यताम् ॥ ७८ ॥

कस्मिन्निवसे गुरुः शिष्यानुवाध-युग्मेतादन्तं कालं काऽस्त ! हेवैको मुष्मक्षिष्य उक्तवान्-यगत्तन् ! मर्येवर्त्तं नटा नृत्यन्ति
 स, तान् प्रेषितुं प्रवृत्तः । गुरुमोक्षय-अस्मज्जनशासने नाटकारिप्रेक्षणं प्रतिषिध्यस्ति । तथा शिष्यस्त्वद्वचनमुरीकृत्य नाटकर्यर्चनं निन्द्य
 भिति मर्यादपि पुनः कठिणैरेवाऽभिमर्शितं भविषुं यथाप, तत्र विलम्बे नास्ते समागते च तस्मिन् योऽपि गुरुणा पृष्टः—कस्मादि-

रादागतोऽसि ? तदानीमपि शिष्यस्तथैवोत्तर ददौ-गुरो ! अद्य नद्याः प्रयोगं निमालयितुं स्थित आसम् । तन्निशम्य गुरुरवादीत-
 अरे मन्दबुद्धे ! मम पुरः पुरा त्वया नाटकविलोकनं परित्यक्तम्, पुनस्तत्र कथं स्थितोऽध्वः ? तदा शिष्येणोक्तम्-आर्य ! मया तु नट-
 स्य नाट्यं परित्यक्तमासीत्, न तु नद्याः । तदा गुरुणा पुनः प्रतिबोधितः-नटनट्योर्नाटकावलोकनेन सांसारिकमोहोत्पत्तिः कर्मचन्धश्च
 बोध्यते । ततः शिष्योऽपि नाट्यं ह्येणं पौंसं वा स्यान्न द्रष्टव्यमिति तदण्डं स्वीचकार ॥ ७८ ॥ कथितमपि—
 निर्दम्भास्तु वरा मूर्खाः, साधवो ये भवन्ति ते । आलोचयन्ति गुर्वन्ते, यथा नाटकवीक्षकः ॥ १ ॥

अथ मूर्खपुत्रोपरि कस्यचित् श्रेष्ठिपुत्रस्य ७८-कथा—

दातव्यं पितरौ न वत्स ! कथितः प्रत्युत्तरं वै त्वया, गेहाद् द्वौ विगतौ तदा जडमतिद्वारं जटित्वा स्थितः ।
 माताऽऽगत्य सुतं ब्रवीति बहुशो नोद्घाटयोद्घाटति, गेहे ह्युत्तरतः कृतं किमिह रे ! सोऽवगु युवाभ्यां मतम् ७९

कदाचित्केचिच्छ्रेष्ठिन्यौ स्वसुतं शिक्षयतः-भोः पुत्र ! पितृभ्यां पुरो विनयेन वर्तितव्यं, जातु प्रत्युत्तरमपि न देयम् ।
 पुत्रस्तयोर्वचनं स्वीचकार, परं स वटुर्जडमतिरासीत्, इति तद्वचनाऽभिप्रायमज्ञात्वा मनसि निदधौ । पश्चादेकस्मिन् दिवसे तज्ज-
 ननीजनकौ कार्यवशाद् बहिर्गतौ । तदा स मन्दमतिर्बालोऽभ्यन्तरतः कपाटौ पिधाय गृहे स्थितः । यदा तौ परावृत्त्याऽऽगतौ
 पुत्रमृचतुः- हे पुत्र ! कपाटमुद्घाटय २, एवं बहुकार्थोऽपि स बालिशोऽरं नोद्घाटयन्न च प्रतिवचनमेव वदौ । ततो
 हताशी भूत्वा छदिमुत्पाट्याऽन्तः प्रविष्टावपश्यतां हसन्तं बालकम् । ततः पितृभ्यां भाषितम्-अरे मूढ ! जानन्नपि कपाटं कथं

नोपचाटितवान् न चोपरं दधवान् ! तउत्तेनाऽग्नि-पितरौ ! मयदृग्भाभव माहं शिवा वचा-मातापित्रोः पुरा कदापि क्षिप्रिदपि न वक्तव्यम्, तस्मादेव मया मयदाज्ञाभंगदोषमभात् प्रत्युपरं न दधम् ॥ ७९ ॥ एयोऽग्निनीपपुत्रस्व इष्टान्ताः । तफत्र-जडोऽपि वक्रगन्धैव, यो मधेव सुवि मानवा । स्थाप्यते नैव लोके स, पयाऽमृतं श्रेष्ठिनन्दनः ॥ १ ॥

अथ सुपात्रदानं निष्कलं न याति तत्र ७९-कथा—

दवाद्युर्येऽपि गच्छता अिनमुनोः कृत्वाऽष्टवं पारणं, पद्मास्त्वेष्टगृहे गतो हि गृहपं ज्ञात्वा द्रुपं देव्यवक् । तादित्वं प्रचुरं न गेहचकितो छात्सोपलाभैर्भरन्, रत्नान्याशु कृतानि वीथप गृहिणी पित्रा सु रत्नं कृतम् ॥ ८० ॥

एष्या इविभिःस्वो जामाता इन्द्रराज्ये धनछिष्यया फल्पा प्रेरितः प्रस्थितः । सोऽप्यनि मिलितं कृत्वाऽष्टाद्विस्वपनं साधु निवसंसेन पातनं कारयित्वा इन्द्रगृहाऽग्निमुष्टं चकितः । अत्राज्वरे तत्सद्वृत्तयेव्या तस्य अचुरं प्रत्युक्तम्—तव जामाता दादित्वयवीरितो विषाची त्वदगृहे समेति, यं तेनमार्गमन्वे वो धर्माः कृतत्वं तुम्हं दयावर्हि तस्मै वनं प्रवेयम् । एतावत्येव जामाता वद्वृष्टमुपागतः । तदा अचुरेणाऽभिरितम्—वत्सवा वर्त्मनि पुष्टं कृतं तन्मथं प्रयच्छ, प्रविच्छे च धनं गुहाय । परं जामाता एवमर्षलं नाऽशद, परावृचय रिक्त्वकर एव निवृष्टं प्रवि, मार्गे सरितो मयबाध् इपदः संचित्य पेटिकायां धृत्वा मस्तके संस्थाप्य स्वस्रदनाऽग्निमुष्टं प्रवत्से । तस्यां वेत्तायां धुनितपोऽधिष्टायक्येवेन अर्कता रत्नानि चकिते । गृहाऽज्यस्य तस्य पेटिकां विधा समुदयाय विलोकिता, गदुरत्नानि चाग्रस्यत्सा । एतः सा वमाय-स्वामिन् ! मत्पित्रा फलोपकारः कृतो येन तुम्हमियद्वन्मर्षितम् ।

तदा जामात्रा रत्नानि विलोक्य ज्ञातम्-मार्गे मया यो दानधर्मः कृतः-सुभावेन साधवेऽन्नं दत्तम्, तत्पुण्यप्रकर्षेण सर्वमेतत्फलितम्, पश्चात्कृत्स्नमपि वृत्तं याथातथ्येन स्वकलत्राय निवेदितम् ॥ ८० ॥ तस्मात्काले दत्तं सुपात्रदानं किं किं न सृते ? गदितञ्च—

धर्मयुक्ती धन संपत्ते, धर्मे शिवसुखं याय । कंकरं पणं रत्नं जं कियौ, देवे धर्मपसाय ॥ १ ॥

धर्मेण कुलप्पसुहं, धर्मेण यं दिव्वरूवसंपत्ती । धर्मेण घणसमिद्धी, धर्मेण सुवित्थरा कित्ती ॥ २ ॥

अथाऽसंभवं नैव संभवति तत्र ८०-कथा—

श्रेष्ठयद्यौ यदि कंटकं हि निशितं भग्नं तदा सेवकान्, गृह्णीताह वणिकस चर्म बहुलं धीमान् किमर्थं तदा ? । भूम्याच्छादनहेतवे परपदत्राणाय तं नाऽधुना, भूतं नैव भविष्यतीति किमु भोस्ते पादरक्षां कुरु ॥ ८१ ॥

कस्याऽपि मन्दमतेः श्रेष्ठिनः पादे तीक्ष्णं कण्टकं विद्धम् । तेन स दुःखीभूय सेवकानुक्तवान्-यतस्ततो यावन्ति चर्मणि समुपलभ्यन्ते तावन्ति सर्वाणि समानेयानि, तत्र समर्घमहार्घयोश्चिन्ता न विधेया । तच्छ्रुत्वा कश्चिद्धीमानिभ्यमत्रोचत्-भोः श्रेष्ठिन ! इयच्चर्मं गृहीत्वा किं विधित्ससि ? निकृष्टो व्यवसाय एषः । तदा धनिना जल्पितम्-धीमन् ! मम चरणे कंटकं लग्नं भग्नञ्च तत्पीडितोऽहं सर्वजनहिताय समस्तक्षोणीं चर्मपरिचृतां कारयिष्यामि, येन सर्वेऽपि कण्टकाऽऽर्तिविरहिता भवेयुः । तन्निशम्य कोविदोऽवक्-नेदृशं कार्यं कदाचिद् भूतं भविष्यति वा, तस्मान्मौढ्यपरीतमसुं विचारं जहीहि, उपानहं कारयित्वा चरणं परिरक्ष ॥ ८१ ॥ उक्तञ्च—

चरणे कण्टके भग्ने, श्रेष्ठिना चिन्तितं तदा । आच्छाद्या चर्मभिः पृथ्वी, सर्वरक्षणहेतवे ॥ १ ॥

दीक्षा-अणुहृती कीले नहीं, कीजे द्योय सुजाण । शोधने पण्डित पोलियो, तव समज्यो ते जाण ॥ २ ॥

अय सत्सु सतामुपदेशाः शीघ्रं फलति तत्र ८१- कथा—

राज्यं धर्मरुचिं ददौ न च ललौ गच्छामि पित्रा समं, मृत्वा तापसकौ गतौ यदि वनेऽप्यास्यकायामवक् ।
ऐसक्यं नहि पत्रकादिकमुपि दद्या सुधर्मचक्रको, रस्यं त्वेकदिनं च सोऽनिशमहं श्रुत्वा प्रबुद्धस्तदा ॥ ८२ ॥

कदाचिज्जिवदनुनामा नृपतिः स्वकीयं राज्यं धर्मरुचिनाम्ने स्वपुत्राय ददौ, स्वस्य च दाप्सत्वाङ्गीकरणं प्रक्रीयकत् ।
तदा राज्यमगृह्णतां पुत्रेणोक्तम्—पितर ! अहमपि त्वया सुदैवागमिष्यामि, तत्र च सर्वेव वपवरिष्यामि । यथाव पितापुत्राष्टुमात्रवि
दने गत्वा तपेदेवतुः । न वै कदाऽप्यावास्यादिभस्ते ज्येष्ठेन मुनिना कनिष्ठं प्रत्युक्तम्—अथाऽप्यावासेति पुष्पफलादिकं न श्रोतनीमित् ।
तस्मिन्मय धर्मरुचिरितरतः परिक्रामकरणे षाष्टुमेकं ददर्श, तमभ्युपेत्य षाष्ट्रोचर-मगतम् ! अयमावस्येति मवान् पुष्पफ-
लादिकं न छेत्स्वसि किमु ? तदाऽऽकर्ण्य मुनिनाऽव्यमाधि-अहम् ! अस्माकं सर्वदेव फलादिश्रोतनस्वाऽनभ्यासः । तत्सदुपदेवं भूत्वा
धर्मरुचिर्माहिस्त्वपि प्राप्तः । तदप्रमृति तेन पापमीरया धर्मरुचिनापि फलपुण्यादिश्रोतनप्रत्याख्यानं त्रिविधेन विदधे ॥ ८२ ॥
वक्तव्य-शुक्रपदेवात्तो धर्म, केषिज्जानन्ति भानयाः । अन्ये धर्मरुचेस्तुल्यं जातिस्मरणज्ञानतः ॥ १ ॥

अय मनसः सुपरिणामेन प्राप्तकेवलज्ञानस्य प्रसन्नचन्द्रराजर्षेः ८२-कथा—

न त्वाऽपृच्छदधिर्गमिष्यति धूपो वीरं क मृत्वा प्रभा !, सोऽवकर्तं षाष्टुनैव सप्तमसुयो हेतोः कुतो ? दृष्ट्रणान् ।
पद्मावाशु पुनः स्वरपचरमे देवाः क यान्त्युत्सवे, लब्ध तेन च केवलं जिनवचः श्रुत्वैति शं भेजिक्तः ॥ ८३ ॥

एकदा श्रेणिकनृपः श्रीमहावीरप्रभुं वन्दित्वा पप्रच्छ-भगवन् ! राजा प्रसन्नचन्द्रो दीक्षामादाय वने कायोत्सर्गध्याने दूर्याऽभिमुखं
 पश्यन्नेकेन चरणेन स्थितोऽस्ति, तस्माद्यदि साग्रतं त्रियेत, तर्हि कस्यां गतौ जायेत ? भगवता प्रोक्तम्-प्रथमनरकतः सप्तमं यावद्
 गमिष्यति । ततः पुनरपि श्रेणिको जगद-प्रभो ? यद्येतादृशस्तपस्वी नरकं व्रजेत्तदा धर्माचरणं कः करिष्यति ? एतन्निशम्य भग-
 वताऽभिहितम्-तस्य मानसिकः संग्रामस्तं नरके नेष्यति । क्षणान्तरे श्रेणिकः पुनरप्राक्षीत्-भगवन् ! यदीदानीं प्रसन्नचन्द्रराजर्षि-
 त्रियेत, तदा कां गतिं लभेत ? भगवता पुनरप्यभाणि-प्रथमदेवलोकादारम्य पञ्चममनुत्तरोविमानं यावत्तस्य गतिः स्यात् । अत्राऽ-
 न्तरे भगवतः समवसरणाद्वैवा गन्तुमुद्यता बभूवुः, तदानीं श्रेणिकोऽपृच्छद् भगवन्तम्-भगवन् ! एते देवाः कुत्र गच्छन्ति ? तदा
 भगवता व्याहृतम्-प्रसन्नचन्द्रराजर्षेः केवलज्ञानमुद्भूतमस्ति, तदुत्सवं विधातुमेते व्रजन्ति । तदा राज्ञा मनसि ध्यातम्-अधुनैव
 भगवता व्याहृतम्-प्राप्तं, पुनरिदानीं केवलज्ञानमिति विरुद्धमिवाभाति तथापि भगवतो वचनं त्वन्यथा न भवितव्यम्,
 भगवता तस्य नरकगमनं भाषितं, पुनरिदानीं केवलज्ञानमिति विरुद्धमिवाभाति तथापि भगवतो वचनं त्वन्यथा न भवितव्यम्,
 विपरीतमपि न संभवेत्, निराधारमपि वक्तुं न शक्यम्, इत्थं संदिहानस्त्वपनेतुं भगवन्तं पप्रच्छ । ततः प्रभुरवदत्-प्रथमं यन्मयोक्तं
 यन्नरके गमिष्यति, तत्तव दुर्मुखमुखनाम्नोद्भूतयोर्वचो निशम्य मनोयुद्धे प्रवर्तमान आसीत्प्रसन्नचन्द्रराजर्षिस्तस्मान्नरकगमनाऽहोऽ-
 भवत्, परं स मनोयुद्धं कुर्वन् सर्वमस्त्रजातं परित्यज्य शिरोवेष्टनोत्तारणार्थं शिरसि हस्तं न्याक्षिपत्तदा लुञ्चितं शिरो निभाल्य व्रीडितो
 विचारितुं लग्नः-क एष दुर्विलासः ! अहन्तु दीक्षितोऽस्मि, क एते रजःपरिणामाः पुत्रादयः ? कः कस्य पुत्रः ? कः संग्रामः ? कस्या
 दुर्गः ? कस्य केन संग्रामोऽनित्यैषा क्षणभंगुरी मनोभावनाऽनिशं दुःखोदघौ निमज्जनोन्मज्जने कारयति जीवानस्मान्, इत्थमभेदभावं
 भावयतस्तस्य कैवल्यं समुत्पन्नम् । तदेतदाश्रयं करमलोकसामान्यं वृत्तं श्रुत्वा श्रेणिकस्ततोप ॥ ८३ ॥ उक्तमपि-

सप्तमापुर्वलं कृत्वा, प्रसन्नेन्दुर्नृपो यथा । संक्षिप्य तत्पूजया सथा, केवलं लब्धवान् भुतम् ॥१॥ अपि च-
मन एव मनुष्याणां, कारणं यथमोक्षयोः । सप्तमे नरके याति, जीयस्तन्बुलमस्त्यवत् ॥ २ ॥
मनसैव कृतं पार्यं, न शरीरकृलं कृतम् । यथा ह्यलिङ्गिता कान्ता, तथैवाऽऽलिङ्गिता सुता ॥ ३ ॥

अथ सुखैः स्वर्गोपं न पश्यति तत्र ८१-कथा—

सिन्धुयोर्धीं रथिमर्यपत्पविरतं कलयेऽपला गोविदा, विद्वदुक्तेन किलैकदा च कुरुते नत्वाऽर्धेन वा रवेः ।
नासाञ्ज्रे करयुग्ममेत्य दिवसे दुर्गन्धमायाति सा, हाऽयं गूयमयाः स्तगोदय इतोऽमृत्स्वाऽगुणोऽश्वापि नो ॥८४॥

अथ क्षत्रियोपिदहरां मोमयेन बभ्रि कित्वा ह्यर्थाऽमिमुखं कराञ्जलिं वशा साधोर्गं मातुं प्रभ्रमवि स । एवं प्रत्यहं कुर्वती
न्यत्रैकस्मिन्दिने रात्र्यवसाने गोमयस्थाने विष्टा इत्से समुपागता, तथा गुरे संक्षिप्य दिनकरं प्रथमत्याः कुरी नासाप्रमुपागवौ
वर्तुर्गोपितो दुर्मेनावमाना प्रमाकरमद्वयवत्, हा ! क्षिप्य विष्मयाः समुदितः पपी ? प्रत्यहं सेविदस्याऽपि पाप्मस्य समक्षो दौ
र्गन्धमेवाऽऽप्नोति, एवं सा मातुर्मेवाऽऽप्यत, परं स्वाश्रयं न बुबोध । इत्थं लोके मया महात्मानमेव क्षिपन्ति, स्वच्छिद्रं न
विदन्ति ॥८४॥ फलहेऽपि-कर्मणा दीयते दोषो, न दोषो दीयते स्वके यथैकया पुरा दत्ता, सूर्यस्य सूर्यमक्तया ॥१॥

अथ मीचैः सद्य प्रतिप्रवन् महापि नीचतामेति तत्र ८४-कथा—

कृत्योत्सर्गमलं शिशोर्पारिं मुनिस्तस्यौ द्वि निर्णे प्रको, धन्स्यागस्य धिसुभतां पटयुधिं कुर्वे ततो भायणम् ।
दूरे तेन कृतस्तदपि रजको लग्नी मियो माऽन्तरं, निर्मन्यस्य ॥ तस्य देवि ! न क्षि मां स्व' रक्ष जाने मुमिम् ॥८५॥

अथैकदा नदीतीरे शिलोपरि कायोत्सर्गध्याने कोऽपि तपस्वी यतिः स्थित आसीत् । अत्राऽन्तरे कोऽपि राजनिर्णजसो वस्त्रप्रक्षाल-
नार्थं तत्राऽगात्, साधुश्चाञ्चदत्-हे मुने ! इतो दूरमपसर, अत्राऽहं नृपासांसि प्रक्षालयिष्यामि, परं मुनिर्ध्यानलीनस्तूष्णीमेव
स्थितोऽभूत् । अथो रजको रोयेण मुनिं भ्रमात्रपातयत् । ततो मुनिरपि क्रोधवशतस्तेन सह योद्धुं लग्नः । इत्थमुभावपि मियो-
बाहूचाहवि चक्रतुः । तदा प्राप्ताऽभिप्लवो मुनिः शासनदेवतामधीयन्नुवाच-हे देवि ! त्रायस्व मां दुष्टादस्मात् । ततो देवताऽऽभि-
र्भयाञ्चक्र-कमहं त्राये ? कतरोऽजयोः साधुरिति निस्पष्टं न येभि ॥ ८५ ॥ उक्तञ्च—

कुत्र याताऽसि भो देवि !, तदा देव्यवदन्मुनिम् । निर्णेजके मुनौ चापि, भेदो न ज्ञायतेऽयुना ॥ १ ॥
को यती रजकः को वा ?, संतोषः पोषवाञ्छकः । कः पूज्यो वा ह्यपूज्योऽस्ती-त्येवं भेदो न दृश्यते ॥ २ ॥

अथ बुद्धिपरीक्षाविषये राजमन्त्रिणः ८५-कथा—

भूपोऽमात्यमवोचदानय पुरास्त्वं त्वब्धिसंख्यानि किं?, चास्त्यस्त्यादिममस्ति नास्त्यवरकं नास्त्यस्ति नास्तीतिरः ।
नास्ति श्रेष्ठिपणाङ्गने मुनिवरो व्याधो नृपं दर्शिता, -स्तान्वीक्ष्याऽह किमत्र चाऽपरभवे द्रष्टव्यमेतत्खलु ॥ ८६ ॥

कश्चिद् अगालः स्याऽमात्यं वक्ति-नगरमध्याच्चत्वारि वस्तूनि समानय । मन्त्रिणि नाम सुष्टुष्टे सति नृपः प्रदेलिकारूपेणोवाच-
एकं वस्तु इह भवे परत्र चाऽप्यस्ति, अपरमिहैवाऽस्ति न परमवे, तृतीयमिह नाऽस्ति परत्राऽस्ति, तुरीयमिह परत्राऽपि च
नाऽस्ति । तदनन्तरं सचिवः श्रेष्ठिनं, पण्यस्त्रियं, साधुं, व्याधश्चानीय नृपतिं दर्शयामास । उक्तमांश्च-भवत्यश्नाऽनुरूपाणीमानि

वक्तारि वस्तुनि समुपस्थापितानि । राजा घृष्ट-कृषम् ? यन्त्री कथयति-ययु भेटी इह सुखमनुभवत्येव, धमावरणाच्च फलोकेऽपि
 नौम्यमनुभवति । परा एवाङ्गनाञ्च वाञ्छितविचारागिण्णां परलोके वाङ्निष्ठमाग्निनी भविष्यति । दूरीयः साधुरिह धीर
 क्षेममाप्नोति धर्माऽऽचरणाच्च परमये परमाऽऽनन्दमाप्सति । चतुर्थो व्यापस्तस्योपपन्नाऽप्यसुखमेव विधत्ते ॥ ८६ ॥ उक्तञ्च—
 सखियस्य परीक्षायै, राज्ञा कथितमानय, समहयवाऽयं यत्वारि, शीघ्रं वस्तूनि मे पुरात् ॥ १ ॥ अपि च—
 दोहा-सखिद-सुयुक्ती समक्षिने प्राणी यस्तु ज चार । इह भग परमय कारणे, सुखदुख तनो विचार । २ ।
 अयं कटुवचनमपि पठ्यं तथ्यञ्च भवति तत्र ८६-दृष्टान्तः—

पीरान्ते परिपारपुष्कन्वर्षति हृष्ट्वा सुरो जल्पति, धीर ! त्वं हि त्रिपस्व जीव वृषते ! जीवाऽभय ! त्वं न वा ।
 मा त्वं कालिकजीय रौ नृप इति भुत्वा सक्रोपोऽभवद् धीरोऽहं क्षमतेऽनुस्वी विधि वृषे पापे त्वघो यास्यति ॥ ८७ ॥

एतदा धीमताचोत्सामिनमभिवाच्य तन्ममोपे सङ्कटम् निषण्णं भेगिकराधं किञ्च स सम्यक्स्वरूपिः कश्चिदेवो जगद्-मो
 धीर ! त्वं त्रिपस्व, तवः धेविः नृपवृषे-दे वृष । त्वं दीर्घायुर्मेव, भवयङ्गमारमप्यवद- त्वं जीव, त्रियस्व वा यथाकामस्ते, पापे
 रिष्यं वापि क्षतिरुत्तरिषामिधानं सौनिकञ्चाऽचोच-त्वं पा त्रिपस्व मा च जीव । एतदाऽऽरुण्यं समन्युः भेगिको वस्तुमुपचक्रमे-
 क एव भिष्यातिदेवोऽस्ति ? तदा भगवान् कथयति-एष दृढसम्यक्स्वरूपिदेवोऽस्ति । ततो राजा पप्रच्छ-कस्मादेव भवन्तं त्रियस्वेति
 इत्थिदं प्रापे ? ततो भगवान् विप्रदयति-हे राजन् ! यन्मामवोचस्य त्रियस्वेति, तस्याऽयमभिपायो यत् न मृत्वा मोक्षमुत्तमा-
 प्स्यति । त्वां प्रति त्वं धीरेत्पुस्तं तस्येदं कारणं त्वं मृत्वा नारके यास्यति, तस्मात्पापञ्जीविष्यसि वायदेव ते धर्म । भवयङ्गमारमपि

यत्त्वं जीव त्रियस्व वा यथा तवेच्छेति यदुक्तं तस्याऽयमाशयः—प्रेत्य त्वं देवलोके यास्यसि, जीवंश्च घर्मशतानि शुभकार्याणि करिष्यसि । कालिकक्षरिं सौनिकं प्रत्यपि त्वं मा त्रियस्व मा च प्राणेति यत्कथितं तस्येदमाकृतम्—यज्जीवन् प्रत्यहं पञ्चशतमहिषान् हनिष्यसि- यत्त्वं जीव त्रियस्व वा यथा तवेच्छेति यदुक्तं तस्याऽयमाशयः । अनेन साधु गदितं, अतः समेषां शुभचिन्त-
कालिकक्षरिं सौनिकं प्रत्यपि त्वं मा त्रियस्व मा च प्राणेति यत्कथितं तस्येदमाकृतम् । अनेन साधु गदितं, अतः समेषां शुभचिन्त-
मृत्वा च नरके गमिष्यसि, तस्मान्मा जीव मा त्रियस्व च, एवमस्य वाक्यार्थो विज्ञेयः । अनेन साधु गदितं, अतः समेषां शुभचिन्त-
कोऽयमिति जानीहि ॥ ८८ ॥ उक्तमपि—

श्रीमद्वीरजिनादीनां, चतुर्णां सदसि स्थितः । देवेनाऽनिष्टमिष्टं त-च्चोक्तं श्रुत्वा स कोपितः ॥ १ ॥

भूपस्तदा जिनेनोक्तः, सत्योक्तं सत्यवाद्यसौ । शुभेच्छुकः सुवक्ता चा-ऽस्मदादीनां विशेषतः ॥ २ ॥

अथ स्त्रीचरित्रमधिकृत्य भर्तृद्वरेः ८७—कथा—

भर्त्रीशाय ददौ द्विजोऽस्मरफलं तेनापि दत्तं स्त्रियै, साऽदाहस्तपकाय सोऽपि गणिकां साऽदाच राज्ञे तदा ।

पृष्ठानुक्रमतः प्रिया निगदितं तदग्रं तथा साध्वत्वा राज्यपदं भवं हि धिगरं दीक्षां विरागाह्वलौ ॥ ८८ ॥

एकदा भर्तृहरिनाम्ने नृपाय केनचिद् भूदेवेनाऽमृतफलं प्रदत्तम् । तच्च पिंगलाभिघायै प्राणग्रहभायै राज्ञा दत्तम् । सापि हस्तिपकाय

स्वप्राणवच्छ्वाय जारुपुरुषाय प्रादात्, अथ तेनाऽपि प्रियस्यै गणिकायै दत्तम् । पुनर्वेश्यापि महोत्तमं फलं मत्वा सर्वहितैषिणे राज्ञे

समर्पितवती । तन्निभाल्योपलक्ष्य च विसिधिमये भूजानिः । ततो भूपो गणिकां पप्रच्छ—कुतस्त्वयाऽऽमादितमेतत् ? ततः सा प्रका-

शमाघोरणस्य नाम जग्राह । अथ सोऽपि भूपतिना पृष्टो नाऽहं वेद्वि कुतो लब्धमिति जगौ, पुनर्भूपमगेन वेयमानो ययातश्रमच-

कथत्—भवन्महिष्या पिंगलया मह्यं खादितुमर्पितम् । मया च स्वप्रियायै गणिकायै प्रदत्तं तथा भवते । तन्निगम्य राजा चिन्तयामास-

कथत्—भवन्महिष्या पिंगलया मह्यं खादितुमर्पितम् । मया च स्वप्रियायै गणिकायै प्रदत्तं तथा भवते । तन्निगम्य राजा चिन्तयामास-

पां चिन्तयामि सततं मयि सा विरक्ता, साप्यन्यमिच्छति जनं स जनाऽन्यसक्तः ।

अहमस्तूते च परितुष्यति काचिदया, चिह्नं तां च तं च मदनं च इमां च मां च ॥ १ ॥

अहो ! स्वार्थपरायणः खलु संसारः, आत्ममोहनं राज्यम्, पुत्रकन्यादयो न्यायप्रशक्तिद्वन्द्वः, एवमनेकधा संसारासारं विमृश्य मान्यं राज्यं त्यक्त्वा वैराग्योदयायोगमात्माप्यहान्निमादस्याऽऽस्थानं संश्लेष्य तपस्वी भूत्वा दुष्टं तपश्चकार ।

यतः—मोहा मेघचितानमग्न्यविलसत्सौदामिनीचञ्चला, आपूर्वायुविषदिताम्रपटलीलीलाम्बुधङ्गगुरम् ।

छोला यौवनलालसास्तनुमृतामित्याकलय्य द्रुतं, योगे वैर्यसमाधिसिद्धिसुलभे युद्धे विदग्धं युवाः ॥ १ ॥

अथ दुराग्रहान्मरणं भवति तदुपरि कस्यापि न्यूनस्य ८८—कथा—

सुपस्थाऽन्नं परमन्दिरं रसयुतमाऽऽगास्ततः स्वालय-मन्येयुर्निजकामिनीं कथितवाम्नाऽन्नि प्रिय ! तेऽन्नदम् ।

साऽवकारणमस्ति किं ? निगदितो यस्मिन्नपूपादिकं, जगधं तेन कथं च नीरसमिदं मोक्षये कश्चन ? मृताः ॥ ८९ ॥

एवमस्मिन्पुरे कथिन्मूर्खः परगुहे स्थाप्योषकृद्बलिहारीति मिष्टमोक्षणानि सुकथा स्वाऽऽन्नपमायाया पुनरागामिनि दिवसे स्त सप्तनि जेम्नरैलापां भार्यया समत्योक्तम्—स्वामिन् ! सम्यग्वा रसस्ती क्षीयं सुंक्षवाय् । तवस्तेनोषउम्—मिष्टासं भवेच्छदि मोक्षं प्रदानि । स्त्रियाऽभाभि-मित्रनिर्देहने तु सामान्यमभगानं मिळिष्यति, मिष्टाबन्तु मोन्ये कदापिन्मिन्नवि । तथापि सेनोक्तम्—मम तु यदा मिष्टासं मिळिष्यति तदेवाऽऽस्वाभि, यतो येनाऽऽस्वेन सम्मोदनानि सुकानि, तेन स्वभन्या कथं मोक्षये । पथावस्य

दुराग्रहं ज्ञात्वा प्रातिवेशिकाः परिवाराश्च संवोधनार्थमागतास्तं सम्बोधयामासुः—यदि जीविष्यसि तदा बहुधा मिष्टान्नानि खादिष्यसि, अथ कदाग्रहाद् यद्युपवासेन जीवनं त्यक्ष्यसि, तदा कुतः परमान्नं भोक्ष्यसे ? परमित्थं बहुबोधितोऽपि समूहो न बुबोध चाऽन्तेऽनशनं कृत्वा पञ्चत्वं गतो दुर्गतिमाप । अत्राऽयं परमार्थः—अस्य नियमपरिपालनन्तु वरं परं तस्मिन् कदाग्रहो न हितकारकः, तथा हे भव्याः ! धर्मेऽपि कदाग्रहं मुक्तैव नियमपरिपालनं श्रेयस्करमिति वित्त ॥ ८९ ॥ तथा कथिनमपि—

येनाऽऽस्येन सुमिष्टान्नं, भक्षितं मयकाऽबले ! । तस्मिन्स्तु वदने भोक्ष्यं, कथमग्नि रसोऽिह्यतम् ? ॥ १ ॥ एवं भव्यत्वयुक्तोऽपि, कदाग्रहयुतो नरः । अन्ते संवरप्राप्तोऽपि, दुःखभागी भवेद् भुवम् ॥ २ ॥

अथ हंसकाकवकसदृशेषु साधुषु ८९—कथा—

गोचर्या क गृहे गतेन मुनिना नाऽन्नं गृहीतं ततो—ऽन्येनाऽऽनिन्दित आदिशोऽपरमुनिं पप्रच्छ किं वो वृषम् । गेहेऽशा सरला त्रिधा वदति तां हंसैकहक्कवत्, हंसाभः प्रथमः परस्तु बलिभुस्तुल्यो वकाभोऽप्यहम् ॥ ९० ॥

एकदा कश्चिन्मुनिः कस्याऽपि गृहे भिक्षितुं गतः, तद्गृहस्वामिनी गोचरी दातुमुद्यता बभूव । तदानीं तस्या अशुचि शङ्कमानो गोचरीमगृहीत्वैव स ततः परावहृत्वे । ततोऽपरः साधुर्भिक्षितुमागमत्, निशंक्य भक्तमग्रहीत् । ततो भिक्षादात्री तमप्राधीत्—प्रथमो मुनिरभमनादार्यैवाऽवजत्तस्य किं कारणम् ? ततो मुनिरब्रवीत्—स वञ्चको भविष्यति, एवं तं विनिन्द्य गतः । क्षणाऽन्तरे पुनस्तृतीयः साधुः समागतस्तमपि गोचरीदानान्ते सा पृथ्वती—हे साधो ! कीदृश एव वो धर्मो यत्प्रथमो भिक्षामलत्तैव, द्वितीयस्तु भिक्षां

नीत्या प्रथमे च निन्दित्वा वगाय । ततस्तुहीपस्तत्कारणमवद-हे भद्रे ! अत्र भिनशासने त्रिविधाः साधनो भवन्ति, तेषु प्रथमो
ईशमभिधा, द्वितीयो बायससना, तृतीयोजन्तु पक्षोकाश्वाः स्तोदरमरिरस्मि ॥ ९० ॥ द्वात्रेऽप्युक्तम्—

धर्मगकाकलयकरूपधरा विधिना, सन्त्यग्र शासनयत्ने मुनयो बलेन ।

अन्तर्पद्भिर्विधावभावयुता मलीना, अन्तर्पद्भिर्न विषादो न सितम्ब मादक ॥ १ ॥

यो मानयो नरत्वं प्राप्य धर्मकायात्प्रमार्पति स पद्मात्तप्यते तत्र ९०-कथा—

निःस्यो जातु वृषस्य पर्पेदि गतो राज्ञा तु तस्मै वरो, दत्तो लघि गृहापदीकणसि धनं गेहे गतोऽवकृ स्त्रियम् ।
तं साप्यानय स्वादयामि पुरतो मुपस्था प्रस्तुतस्तदौ,—स्याप्याप्रेष्यत नाव्यमैक्षत ततस्तन्नासमस्ते रवौ ॥ ९१ ॥

कासि पवने कथिदात्रन्मद्विदी द्विभो राजपरिषदि स्वं वाचितुं गवस्तदा राजा दृष्ट्य सोऽवह-बहमान्मद्विद्री विप्रोऽस्मि ।
तदा दृपस्तस्मै सत्कृषा वरं ददौ-अथ दुर्योधनस्वाम्याऽऽचर्यास्तं मदीयकोषागारयो यावद्विषं प्रतिमुमिच्छसि तावदाहर । एवं
मदीयदक्ष्णं धुत्वा स वास्तिनाः स्वमार्गो प्रष्टुं गृहमागतः, आगत्य च राजवार्तां तस्याः पुरो न्यवेदयत् । तदा वत्पत्नी प्राह-स्वामिन् !
द्विदयेवाऽऽज्जीकृताम्, सोऽयनोऽवद-प्रिये ! वृकत्वा यास्यामि यतः-धृतं विहाय मोक्षतव्यम् । ततः स्त्रिया घनडिप्सवा द्रुतमेव
रखवती कृता, ततोऽत्रि स दुर्भाग्योदोदरो सुकम्पा अगाह-प्रिये ! किञ्चिद् विभ्रम्य गयिष्यामि, यतः-सुप्तवा अतपर्व गच्छेय्यदि दृष्ट्वा
न सस्यते । पशुमुत्तया गाढं सुप्तः, तवो योपिताऽविप्रबोधिदाः प्रस्थितो मार्गे नाटकं वीक्षितुं स्थितः, तावद्गानुरपि तदभागेन स्वरस्मीन्
समहातः । वधासु द्रिदी तत्र गतो माण्डागारिकं च बहुप्रार्थयामास तथापि समवाचितक्रमात्तेन न्यकृत्तः, पथाचापमुत्सातोऽपि

तत्प्राप्तुं यथा प्रभुर्नाऽभवत्तथा यो जनो दुरापं नरत्वं संप्राप्य प्रमादवशेन धर्मं नाऽऽचरति सोऽन्ते भाग्यरहितो विप्रदरिद्रीव दुःखी भवन्नतिक्लिश्यति ॥ ९१ ॥ तथाह—

नृजन्म दुर्लभं प्राप्य, ये धर्मं नाऽऽचरन्त्यथ । ते भाग्यहीनवन्मूढाः, शोकमेति भवाऽवटे ॥ १ ॥
 राज्ञोक्तं मूढ ! लाहि त्वं, श्रीगृहात्स्वं तवेच्छया । नाऽऽदात्प्रमादतो मूढो, धर्मेऽप्येवंविधो मतः ॥ २ ॥
 राजा जिनेश्वरो ह्यत्र, नृभवः कमलागृहम् । द्रव्यं दानादिकं ज्ञेयं, मार्तण्डश्चायुरेव हे ! ॥ ३ ॥
 विषयादिषु ये सक्ता-स्तथास्मिन् कौतुकादिषु । त द्वायन्ति सर्वस्वं मानवा मोहयन्त्रिताः ॥ ४ ॥

अथ भव्यपुरुषस्य स्तोकोऽपि नियमः फलदो भवति तत्र वंकचूलस्य ९१—कथा—

क्रोधः स्याद्यदि पृष्ठसप्तकपदं देयं गृहीतं व्रतं, गेहे भूरिदिनात्समागतपतिस्तल्पे स्वपुत्रस्त्रियौ ।
 सुप्तौ वीक्ष्य वधाय पृष्ठचलितः पुत्रस्तदा बोधितो, मातर्वक्ति हि सोऽपि हन्ति वचनं श्रुत्वा प्रशान्तोऽभवत् ॥ ९२ ॥
 कदाचिद् भद्रो नृपपुत्रो वंकचूलो गुरुमुखाद्देशनां श्रुत्वा व्रतं जग्राह—यदा कस्याऽप्युपरि कोपः समुत्पद्येत, तदा सप्तपदानि पृष्ठतो गत्वा पुनरभ्येत्य मानवोपरि प्रहारः करणीयः । एवं नियम्य विदेशं जगाम, पुनश्चिरकालेन स्वदेशं परावर्तिष्ट । तत्क्षणे तत्पुत्रो भार्या च शय्यामधिशयानावास्ताम्, तौ वीक्ष्य सक्रोधः खड्गमादाय हन्तुमुद्यतस्तस्मिन्क्षणे गृहीतं व्रतं सस्मार । पश्चाच्च समांर्द्धि प्रतिगत्य यावत्पुनः सेधति, तावदेव प्रतिबुद्धस्तत्पुत्रो वक्तुमुपक्रान्तः—मातर्मातः ! कश्चिन्मां हन्तुमभ्येति । तन्निशम्य वंकचूलस्य मन्युः शशाम । पुनस्तदाऽचिन्तयत्—वत ! अहं स्वपुत्रं सीमन्तिनीं च चेद्वन्यां तर्हि कियत्पापं पश्चात्तापश्च भवेत् ।

महा ! सुप्रभातमप मे, येन गृहीतो नियमः क्षोभं ननाश, बधोऽपि न संभाषितः कस्यापि, तस्माद् ग्रन्थेनाऽपि कुर्वो नियमः
कुर्यान्मिरस्तुलं ददात्येव ॥ ९२ ॥ उक्तम्—

पन यथाऽपि हि स्तोकाः, कालस्य नियमः कृताः । तस्याऽपि विष्कलो न स्या-रससप्तकचौरवत् ॥ १ ॥

अथ पदकायद्विस्तां द्यातु न शक्यमेतयापि त्रसकायस्य तु वर्जनीयिव सद्य ९२-कथा—

भूपो पन्क्ति जनाग्र याति पुरुषस्ते हन्मि योऽप्युत्सवे, पद् नेर्यस्य गताः सुता हि पितरौ हन्त्याद्यु ताभौ सदा ।
मुमाऽऽप्लाहि घर्नं तमाद्वतुरर्मूरर्षं नाय । पद्माऽब्धिर्कं, त्रिद्वयेकं हि सुतं विमुञ्चति तथा घर्मानुयोगे सुनिः ॥ ९३ ॥

बधिरू भूपातः पौत्रनान् सुषवति-भद्रमुत्सवं प्रक्रमामि, यो मरे संमिलितो न मविष्मति सं दण्डयिष्ये । इत्याऽऽङ्क्य सर्वे
नागरा तत्सर्वं द्रुमागणाः, परं हेतु कस्यापि भेष्टिना पदवत्त्वानि नाऽऽप्नु । वधूत्वं प्रणिविग्नो विदित्वा भूत्रानिस्थान् पद्
स्वदप्यनयेकमपि न स्वीचकार । पुत्राणां प्रतिदण्डे द्रविणन्वादातुं प्रीतो नाऽभवत् । निरुधं परवती द्विदोषश्चादित्रिद्वयेनादि
कमेनात्मवान् बन्धितुं यमो वारं वारं निवेशमासतु, किन्तु नृपवेशि वदन्त्यमासां नो वकार । अन्ततो गत्वा विधियेरितो
निर्गुनो नृपसेन्येकमत्र प्राणन्तमुत्समर्ग्य । अस्मादेव मीनवपासकाः सस्यापः उपदिशन्ति-पदूकापनीवक्त्रे यूपानवमोस्ति, अतः
पदूकाया रक्षणीयाः । यदि पदूकापनीवपासने न संभागेय तथापि त्रसकायस्तु नूनं रक्षणीय एव ॥ ९३ ॥ उक्तम्—

संप्रतिः पितृतुल्योऽस्ति, षड् जीवाः पुत्रसन्निभाः । आद्या दृपतयो ज्ञेयाः, कुटुम्बं चोत्सवाभिधम् ॥ १ ॥
 दनन्ति षट्कायकाञ्जीवान्, अद्यावन्तः कुटुम्बिनः । षट् ते साधोः सदाच्छेद्या, रक्षकं रक्ष भो ! दनतः ॥ २ ॥

—कथा—

अथ शुभे सर्वे सहाया अशुभे न तु कश्चन तत्र ९३—कथा—
 मुष्ट्याऽऽमन्त्रति भिक्षुमीड् यदि कणं नो लाति किं मानवं !, तं मे देहि तदाह चैभ्यसच्चिवेशाग्रे गृहेशोदितम् ।
 प्रोनुस्ते त्रियतां परान्हि कथितं व्याजेन नाशं गतो, दंडं तेऽस्ति तदाऽर्पिता स्वमहिता कार्यं न मेऽवक्तया ९४

कस्मिंश्चित्पुरे कस्याऽपि घनिरस्य गृहे कोऽपि भिक्षुको भिक्षितुमयासीत् । तेन धनिना तस्मै मुष्टिमितमन्नं दातुमारब्धं परं स
 नाऽगृह्णात् । ततः श्रेष्ठिनाऽभाणि—किं त्वं घातं कृत्वा जनान्नेतुमिच्छसि ? याचकोऽपि प्राह—यद्यहमाग्रहरो भवेयं तर्हि जनानपि
 नयेयम्, इत्युक्त्वा श्रीमतो गृहद्वारदेशे सुप्तः । तदा श्रेष्ठी कोट्टपाल—प्रधान-व्यावहारिक—भूषप्रभृतीन् प्रत्यवक्—असौ याचको मम
 गृहिणीं याचतेऽदत्ते द्वारि प्राणानुत्सृष्टमुद्यतो भवति । ततस्तैरुक्तम्—त्रियते चेत्तर्हि त्रियेत, एवं सर्वेषामभिप्रायं विदित्वा गृहमायातः ।
 पुनः सत्वरमेव प्रत्यागत्य सर्वेषां पुरो निवेदितं स तु ममार । तन्निशम्य सर्वे वक्तुं लग्नाः—त्वं नरहत्याऽभियोगे गृहीतो भविष्यसि,
 यत्तेनाऽपि न मुच्यसे किल्बिषादस्मात् । इत्याऽऽकर्ण्य भीतः श्रेष्ठी निजप्रियां तस्मै दातुमुद्यतः किन्तु भिक्षुकः प्रत्यभापत—नाऽर्थो
 ममाऽन्या, इयन्तु मे भगिनीनिभा वर्तते । इत्थं पर्यालोचनेन सर्वेऽपि जनाः शुभे सहाया भवन्ति न त्वशुभे ॥ ९४ ॥ उक्तञ्च—
 शुभे कार्ये हि सर्वस्य, सर्वे सन्ति सहायकाः । अशुभे न युतः कश्चिद्, धनदश्रेष्ठिनो यथा ॥ १ ॥

अथाऽसमये मण्डुकपरादाहुम् यत्फलं जायते तत्र १४-कथा-

स्वर्गोरस्ति पदं तदा पनयति। पुच्छं गृहीत्या गतो-ऽन्येषुः स स्वगृहे च मोक्षुरिति तं काऽप्याऽऽह भो मोदकान्
 स्वर्पायो हि समं स्यथा वरमतस्तत्पलना ययु-स्तन्मात्रं किमु ? दर्शितं पथि करो विस्तार्य सर्वेऽपतन् १५
 कस्मिंश्चित्प्रमये सर्वेभ्यः प्रत्यक्षमेव पति वरं क्षेत्रविस्वद्वर्चं न विवेद, यरुः पशुराऽऽस्य क्षस्यं खादति । एकदा
 वृत्तगिरिचित्रेण छत्रं स्थितस्तत्काळे स्वर्गगा समेत्य क्षस्यं चरितुं प्रकान्धम् । यदा क्षस्यं खादित्वा दिवं गन्तुं तत्साम्रवचदा
 सोऽपि क्षेत्रेऽस्तपुच्छे निगूढं स्वर्गमाहू- । पुनरपरात्रे पराहृत्याऽऽयान्त्या तथा सास्मेव स शुभागादिवतवार, निरुवनमागतः
 स्रक्कुम्भैः पृष्टः सर्वं वमाण--अहमिन्द्रपुरीं गतस्वत्र मोदका मयितुं उभयमेव, सुप्तेन चाऽज्ञात्सम् । अभिद्यम्य तद्वारं च वा अपि अगदुः-
 बन्मानसि तत्र नय, पद्मात्सर्वेऽपि कोटिमिका क्षेत्रे गत्वा निषेदुः । यदाऽऽस्य मोक्षसि गन्तुं च प्रवृत्ता तदा सर्वे संक्षयं ययु
 स्वर्गतेन प्रथमेन वस्तुञ्जयवर्त्मनम्, द्वितीयेन तस्य पुत्रस्य, तृतीयेन च द्वितीयस्यैवमकैः स्व वरणाञ्जलम्बिताः सर्वे दिवं
 प्रस्थितवा पन्था सह गमनमर्थे गतास्तदा स्वर्गपदं प्रथमं द्वितीयेऽपुच्छद-हे विषयवो ! किवत्स्वरिमाणक्य मोदकास्तथा
 वृत्त्याः स्वर्गे । तस्मिन्नासरे स प्रमोक्षरादित्यश्च स्वरिवमेव करो प्रसार्य मोदकप्रमाणं दर्शयितुं लघुस्वदानीं मुक्ते पुच्छे सर्वे
 ऽहस्माद् वृत्तिं पविताभूयिष्ठकापास्ते सर्वे सुप्तेन यमात्स्यं अगुः । तस्मात्कालप्राप्तिमन्तरा पुच्छा न कार्या ॥ १५ ॥ तर्कं हि-
 वेष्टां विचार्य पक्व्यः, सन्देहो न ययातया । स्वर्गेनोरत्र दृष्टान्ताः, पुच्छलजनाः कृषीयलाः ॥ १ ॥
 सर्वेऽपि सोमिनो यत्र, मन्दबुद्धिं गुरुं श्रिताः । तत्र तेनैऽज्जुगेर्माव्यं, श्रुत्यैनां मोदिका कथाम् ॥ २ ॥

—कथा—

अय बुद्धिमता भवभीरुणा नरेण वित्तगर्वो न कर्तव्यस्तत्र ९५-कथा—

कश्चित्प्राढ्यनरो दरिद्रपुरुषं द्वास्पृं च मार्गेऽकरोत्, दत्त्वा तालपुटं निरीक्ष्य निकटे धीरस्तदा वक्ति तम् ।
किं रे ! द्रव्यमदं करोषि ? हि गुरोर्वाक्यं श्रुतं नो त्वया ? पश्य त्वं जलयन्त्रके जलघटीं तद्वद्भवे स्याद्धनम् ॥ ९६ ॥

कश्चिद्विचाढ्यः पुरुषः पथि प्रयान्तं कंचिन्निःस्वं जनं विलोक्य गर्वितस्तालिकां दत्त्वा जहास । तत्क्षणे कोऽपि प्राज्ञस्तन्निक-
टान्निर्गच्छन् धनगर्वितं तमुवाच—अरे ! त्वं मन्दः प्रतिभासि, अतो धनमदं करोषि । सुगुरोर्वचनान्यपि त्वया न श्रुतानि, सत्संग-
तिश्चाऽपि न कुर्वेति लक्ष्यते । अवहितः शृणु—घटीयन्त्रचालनेन यथा घटिका जलपूर्णा अपि च क्षणे रिक्ता भवन्ति, तद्वद्धस्मीश्च-
चला चपलेव यत्र तत्र क्षणं द्योतते क्षणान्तः एव निलीयते, तस्मान्नैषा विश्रमयोग्या । तामाश्रित्य न परेषां परिहासमाचरेत् ९६

सुक्तं केनाऽपि—आपद्गतान् हससि किं द्रविणान्ध ! मूढ !, लक्ष्मीः स्थिरा न भवतीति किमत्र चित्रम् ? ।

किं तन्न पश्यसि ? घटीजलयन्त्रचक्रे, रिक्ता भरन्ति भरिताः पुनरेव रिक्ताः ॥ १ ॥

अथ सर्वशास्त्रसारः परीपकारस्तत्र प्राज्ञपृथ्वीशयोः ९६-कथा—

भूत्वा कोऽपि कविस्तदा वृषशतेर्वाशांतिकं पंचसु, संप्राप्तो यदि पृच्छतीति किमिदं तं प्राह सत्पुस्तकम् ।
ओतव्यं भवता क्षमो न सकलं ओतुं हयारोहणं, कृत्वा यामि नृपं हि वृत्तशकले यत्कोटिशाल्मर्मतम् ॥ ९७

एकदा कश्चित्कविः पञ्चशतेषु बलीवर्देषु पुस्तकानि धृत्वा कस्यापि नृपस्यान्तिकं गयौ । तदानीं भूपालोऽर्धन्तमारुह्य बहिर्गन्तु-

मुपत मासीद । अथ पंडितः श्रुमादिष दद्या तस्यो, उर्वीशस्त्वमपृच्छ-मोः ! पञ्चशतेष्वसु किमारोहितमस्ति ? प्राञ्चनोक्तम्-देव !
 एषु पुस्तकानि विपन्दे, तानि भवन्ते आश्रयितुमुपागतोऽस्मि, सावधानेन निश्चम्यताम् । अपेनोक्तम्-सांप्रतं मृतः द्वास्त्रीषाना
 कर्णयितुं मे शक्तिमाजसरोजसि नास्ति । पुनः प्राह-यदि निखिलाभिप्रायं शृणोषि, तर्हि तुरीयांशमेव श्रुत्वाऽऽस्मानं पुनीरि ।
 विहारस्त्रैतुकी शोषीयतिः पुनरप्युचिवात्-अधुनाऽहं परिगच्छामि, तस्मात्ते यद्वक्तव्यं तदेवावस्थानेन वेलायां श्रावय । ततः को-
 न्निदोऽनृत-पञ्चशतवृषस्त्रिपुस्तकेषु यः परमार्थस्तं पश्यद्युत्मेनाप्रविश्यन्ममि, दद्यादश्वाना समाकुर्य-
 स्तोकार्हेन प्रवक्ष्यामि, यदुक्तं ग्रन्थकोटिभिः । परोपकारः पुण्याय, पापाय परपीडनम् ॥ १ ॥

अर्थात्परोपकारः पुण्यम्, परार्थिः पापमिति कोटिद्वयपरमार्थः । इति श्लोविदवापिऽ निश्चम्य प्रीतो भूयानिस्त्वसौ सद्यमेकं
 तुष्टिदानं दत्त्वा विसर्ज्य । तस्माद् मो भव्याः ! सर्वदाश्वगारे परोपकारे नागरूढया स्येयमिति सत्यसिद्धान्तं बानीत ॥ ९७ ॥

अथ सामायिके समभावः स्थापनीयस्तत्र ९७-कथा-

युक्तं पाण्डुसुतैर्विधाय दमदन्ताः सार्धैर्मग्नं प्रतं, तस्यो तद्विपिने समीक्ष्य हृमिपं तन्नाऽऽगताः पाण्डवाः ।
 पद्मारक्षोरचकास्तमरमनिकरैर्धृत्वा गतास्तद्वयु - स्तन्नाथः सवृशोऽभयस्तपुपरीत्येयन्तु सामायिके ॥ ९८ ॥

एकदा पाण्डोः पञ्चपुत्राणां दमदन्तं सह युद्धमभवत् । पाण्डवास्तत्र पराजयं प्राप्य कान्दिषीका पशुधुः । अथ दमदन्तप
 त्रिदिवगणेन दीर्घां क्षलो । एकदा दमदन्तो युनिः पाण्डुराप्रस्य नगरोपवनमेत्य कायोत्सर्गे स्थितोऽधुप्र, बन्नाज्ज्वरे तन्नोपवने पाण्डवाः

क्रीडितुमागतास्तत्र मुनि तथा वीक्ष्योपलक्ष्य च तद्गुणवर्णनं कर्तुं लग्नाः । पश्चात् शतभ्रातरः कौरवास्तत्राऽऽगतास्तं मुनि वीक्ष्य क्रोधकम्पितकायाः सर्वे तं पापाणश्चकलेस्ताडितवन्तः । तदाऽऽघातपीडितस्याऽपि मुनेस्तयोः पाण्डवकौरवयोरुपरि समभाव एवाऽ-
तिष्ठत् । एष दृष्टान्तः सामायिकसमये शत्रुमित्रादिसर्वभूतेषु साम्यमेवोपदिशति ॥ ९८ ॥ तथा चोक्तम्—

भक्ततेषु पांडुपुत्रेषु, धार्तराष्ट्रेषु हन्तृषु । समो भावोऽभवत्तस्य, स राजार्विरुदाहृतः ॥ १ ॥

अथ विद्याध्ययनोपरि ९८-कथा—

स्नानार्थं जलमाहरन्निजसुतं दृष्ट्वाऽवदत्तं प्रसू-मूढस्त्वं कथमाह शास्त्रसकलं ज्ञात्वाऽऽगतः सा पुनः ।
नाऽधीतं यदि दृष्टिवादमखिलं श्रुत्वा क्व? तत्तोशलेः, गत्वा पाठय तं मुनिं मम समो भूत्वाऽभवज्जो वरः ॥ ९९ ॥

कश्चिद् ब्राह्मणो ज्योतिषादिचतुर्दशविधाः समधीत्य गृहमागतः, स चैकदा स्नानार्थं स्वां दुहितरं जलमयाचत । तदा सा कलशमे-
कमापूर्य समानयत्, तदवलोक्य सोऽवदत्-मम स्नानं नैवं भविष्यति, किन्तु घटं भृत्वा २ मम मस्तके जलं प्रक्षिप । ततस्तन्मात्रा
भणितम्-त्वं मूर्खे एव दरीदृश्यसे, भणितः परं गुणितो नाऽसि । ततो रुष्टेन पुत्रेण गदितम्-अहं सर्वाणि शास्त्राणि सम्यगधीत्य व्यव-
हृत्य विचार्य प्रवचनीकृत्य चाऽऽगतोऽस्मि, पुनः कथंकारमहं मूढः? तदा जनन्याऽभिहितम्-त्वया यात्रद् दृष्टिवादो नाऽधीतस्तावत्त्वद-
धीतमप्यनधीततुल्यमेव । पश्चात्स व्यचिन्तयत्-अमुं ग्रन्थं कोऽध्यापयिष्यति? माता पुत्रस्य हार्दमभिप्रायं विज्ञाय सस्नेहमुवाच—
पुत्रक ! तोशलेराचार्यस्य सविधं त्वमुपेहि, स एव त्वां पाठयिष्यति । तव आचार्यमुपेत्य कृताञ्जलिः स प्रोवाच-भगवन् ! मां

रक्षितारं पठय । त्वो गुण्या व्यवहृतम्-स्वं ग्राह्यो गयेस्तथा त्वां ग्राहयेयम् । तदा स साधुसदृशो भूत्वा पठित्वा च पुभोऽञ्जनि ।
 पञ्चाचत्वमावादसारं संसारं ब्राल्मा पारमविकं च कल्याणमीप्सुर्देनघर्मे दीक्षितोऽमवघेनादितं समीक्षितं सम्पन्नश्च तस्य ॥ ९९ ॥
 तच्छब्द-किं ताप परिघाय, पयकोटीप परालभूयाप । जं इत्थियं न नार्यं, परस्त पीडा न कायन्वा ॥ १ ॥

अथ सर्वदानेष्वभयदानं प्रवरं तत्र कस्याऽपि राज्ञश्चतसृणां मष्टिपीणां ९९-कथा--
 क्षीणाभिष्टवरा कदा वृपतिना तुष्टेन वृत्तम् तं, प्रोपुस्ता धि पर वरं न जति मो ! ज्यैष्ठिकयज्ञोऽर्पिताः ।
 तस्य स्वो महिमा तया कृत इतो ब्रान्यां च तद्वृत्ता, स ब्रातोऽन्तिमया तदा कश्चिरमृत्स्तेनेन ता वारिताः ॥ १०० ॥

नातु अग्निद्रावा चतसृषु स्वराष्ट्रीषु तुगोष, वरं च वृषीष्मिति ताः प्रस्त्वोचत । तदा वृषभार्या वमापिरे-स्तयवसरे प्रार्येयि-
 ष्याम् । नैवेकस्यां रात्रौ रुचिबोरः कृपस्वापहारो राज्ञाक्षतेन सौमिकः । श्रुलाऽङ्गारे नीतस्य निभान्य दातु चतसृषु राजयो
 पितु रिज्ञां मरिष्यः पूर्वदचदरेण वीरस्यैकेकं दिक्षु बीचनमवाकन्द, राज्ञा च वरे । तवस्थास्तिज्ञाऽपि क्रमेण पानाश्चननुयना
 समनसुनयपणादिभिर्निर्दिष्टं स सुखस्यासातु । अं निचनमयेन वराका क्षमसेक्षुमपि न विदाञ्चकार । तुरीया नृपप्रिया तस्य यावदा-
 नुपं बीचनं वषार, राज्ञापि तवाञ्जुमेने । ततो द्वितीयदिने चतस्रोऽपि राजभार्या विकृत्यनपरा मया षड्पट्टमित्यं तारक्षरेण मिथो द्विद
 दन्ते च । एवं परस्परमीप्सां कुर्वन्तस्मा ठकाञ्चम्युः । द्विदिपक्षिरपि तन्मिथेयार्थं तन्मिथेयार्थं तन्मिथेयार्थं तन्मिथेयार्थं तन्मिथेयार्थं
 भिम्मा गरीचमी द्विदिपिमीति वद ? स्पेनः ग्राह-राजन् । सर्वासाभमपि देवीनां मयि इवमाग्ये मन्नादुरकारो वरिष्वदि, परं तन्नाऽपि

महत्तरोपकारस्तस्यास्तुर्याया विद्यते या मम जीवनलतां स्नेहरसेनाऽमिषिच्यैषयामास । तस्मात्सर्वेषु विश्राणनेष्वमयमेवाऽनुत्तमं दानमस्ति ॥ १०० ॥ कथितमपि—

मृतेर्भीतिस्तु न ज्ञातः, सुजगधमहिमा मया । कदन्नं भक्षितं चाद्या-ऽभयाद्धे ? चामृताधिकम् ॥ १ ॥

अथ सहसा किंचिदपि न कर्तव्यं तत्र नृपचकोरयोः १००-कथा—

तस्यौ हस्तचकोरभृच्च तृषितो वृक्षाश्रयेऽहेमुखो-त्तत्रोर्ध्वादपतद्गरं नृपतिना नीरेच्छयाऽऽत्तं करे । तस्यौ हस्तचकोरभृच्च तृषितो वृक्षाश्रयेऽहेमुखो-त्तत्रोर्ध्वादपतद्गरं नृपतिना नीरेच्छयाऽऽत्तं करे ॥ १०१ ॥

तद्वरीकृतमग्नौ स परं क्रोधेन वै मारितो, भूपस्तत्तदनूरगश्च पतितः खेदन्तु दृष्ट्वाऽकरोत् ॥ १०१ ॥ एकदा कश्चिन्नृपचकोरकं करे कृत्वा कस्मिंश्चित्कानने तरोरधस्तस्थौ, तत्कालं गजा पिपामापीडितोऽमगत् । अथ दुमोपरिष्टात् कस्याऽपि महाकायस्याऽजगरभृजंगस्याऽऽस्याद्गलं व्योतति स्म, स्रपश्च भ्रान्त्या तदच्छं पयो विदित्वा पाणिसंपुटे न्यस्य तृषितः पातुं प्रवर्तते स्म । ततश्चकोरोऽपि यद्यसावेतन्नीरमपास्यचदा गतासुरमविष्यदिति विचार्य पक्षाम्यामम्भश्चिक्षेप । स्रयोऽपि स्रपः पत्र-पुटं वारिणा बभार, परं तदपि न्यपातयदिति कुपितो नृपोऽविचार्यैव विहगं जघान । ततोऽचिरकाल एव शशुरपरिष्टादथोऽपतत् । तं पतितं विलोक्य भृजानिर्भृशं तप्यते स्म-हन्त ! निरपराधोऽयं वराको विहगो मया हतः । बत ! अहन्तु तेन रक्षितोऽन्यथा शशु-मुखनिःसृतविषयानान्नूनं प्राणान् जह्याम् । धिङ् मां यदुपकारिणं प्रति मयैषोऽनुचितव्यवहारोविहितः, प्रतिफले च वराकस्य प्राणाऽप-हारः कृतः । केनोपायेनाऽऽस्याऽनृण्यं समुपेयाम् ? मयाऽविचारितमेव विहितम्, किमु कुर्याम् ? क्व गच्छानि ? कमालपानि ? कमा-श्रयाणि ? निस्त्रयोऽस्मि, यदुपकारिणमपकृत्याऽपि धारयामि प्राणान्, देवि वसुन्धरे ! देहि मे प्रवेशार्थं विवरम् । एवं करुणापश्चात्ताप-

मारणानि, त च मदे न पेहती(स्ति)स माममन्दः न प्रवति तं स एव वराकः, अप्पाऽहितवण्णाणो० सिलोगो॥३६॥ विसम माम
 हूतैः पाओपैगैः आक्कीणं तं हारं व विसमं समं वा तेण गतः उपागतः से बद्धे पयपासेहि 'से' चि स मृग' वध्यते स वध्यः पद
 पाओपतीति पदपात्रः स च कूटः उपगो वा, तरयेति तेहि पासादिपि बद्धे, घतः घातकः घातक एवातर्प्यत' यातनामेव स करोतीति
 पत' नियनमचिकं वा पतं गच्छति नियच्छति। एव तु सम्मणा गृगे० सिलोगो॥३७॥ अप्पमवधारणे तुधिगेपये निर्मयन्वातिरिक्ता
 एके न सर्वे, के व ते?, नियतिवादिन , जे य चण्णे भाषाविधदिट्ठिणो, मिच्छादिट्ठि चि विपरीतप्राणिनाः अकारियति गाणदसणपरित्त-
 ववारिया ते असंक्खिज्जाइ संकत्ता, भाषदसणपरिचाइ असंक्खिज्जाइ तइ अन्ये जीवबहुत्वादिभि' पदेनात्र वृकयते अहिंसा निप्पा
 दयितुमिति संकति-व नरहति, संकिताइ कुट्सवपाइ ताइ असंक्खिणो सरहति पवियति, स्यात्किं वृकनीय किं नेति? उच्यते-वम्म
 पणवणा जा तु० सिलोगो॥३८॥ यावान् कथित वेयधम्म' समयेन प्रज्ञाप्यते सा धम्मप्रज्ञापना, अहवा दुविधो धम्मो-सुतधम्मो
 चरिषधम्मो य, दसविधो च समवधम्मो आचारमभायारिओ धम्मो, स जेव पणविज्जाइ स धम्मपण्यणा एती, सेसं कंडयं, वज्झचि
 दुइत्यं कज्जति, अहवा व सरहति, अहवा किमेव व चचि वा संकति, पृथिव्यादिजीवत्वं प्रकृत, मृदा अज्जानेन-दर्शनमोहेन आर-
 माय व संकति, दब्बारमे भावारमे य वदंति कुपासंठिणो, तमेव आरंभं बहु मर्हति, अयियथा वाम अव्यक्ता , वारमादिसु दोसेसु
 विसेसितपुदयः, अओविता अविपथित इत्ययं, मिच्छककदोसेण सन्पूत विमार्थ पदय व संकति-ण वुज्झति, स्यात् पुदि-
 यथा मृगाः पाओपदोः प्रपुग्गुणोदकत् बन्धामसुत्ता व्यर्थते एव मिथ्याएय', कुतः व्यवन्ते?, उच्यते-सवप्यग विउक्कस्स०
 सिलोगो॥३९॥ सर्वत्रारमा यस्य स यवति सर्वात्मका, अहवा जे भावकसायदोसा तेजवि सुब्बे लोमे संभवतीति सुब्बप्यगं, उक्त व-

“लोभो सन्धविणासओ०” त्रिविधं जात्यादिभिर्मदस्थानैरात्मानं उक्कस्सत्ति, नूमं गहनमित्यर्थः, दव्यणूमं दुग्गं अप्पगासं वा भावणूमं
 माया, एए तिण्णिवि कसाया, विविधैः प्रकारै धुणिय विधुणिय, किंच अप्पत्तियं णाम रुसियव्वं तदपि अप्पत्तियं, अकम्मसे साधो
 अकम्मसे, एभिः सर्वैर्विधूणितं अकम्मं भवति, न वाऽस्य बालबुद्धिणो अप्पत्तियं-अकर्मत्वं भवति, सिद्धत्वमित्यर्थः, अहवा
 अप्पत्तिय कोहो, तेण जइया अकम्मसे भवति, असगहणं तिण्णि २ कसाये सेसे काऊण खवेति, एवं सेमाणि वि कम्माणि खवेत्ता
 जीवो अकम्मसो भवति, तं पुण सम्मदंसणचरित्ताओ विणएहि खवेति, ण मिच्छादंसणअन्नाणऽविरतीहिं, एतमट्टं मिण्णुत्तेति जो
 मियदिट्ठतो भणितो यथा मृगः पाशं प्रत्यभिसर्पन् प्रचुरवृणोदकगोवरात् स्वैरप्रचारात् वनसुखाद् भ्रष्टः मृत्युमुखमेति एवं ते वि
 णियतिवादिणो जे ते तं (एनं) णाभिजाणं ति० सिलोगो ॥४०॥ कंठ्यो, णियतिवादो गतो । इदाणि अण्णाणियवादिदरिसणं-
 अण्णाणकतो कम्मोवचयो ण भवति तत्प्रतिषेधार्थमपदिश्यते-माहणा समणा एजे० सिलोगो ॥४१॥ माहणा णाम धीयारा, समणा
 समणा एव, एजे णोम ण सव्वे, जो अण्णाणियवादी, अहवा अमहंतणए मोत्तूण ते सव्वे वि अप्पणो सपक्खं पसंसता भणंति, सव्व-
 लोगंसि जे पाणा ण ते जाणंति कंचणं अस्मान्मुत्तवा मर्वलोकंऽपि वादिनः सर्वप्राणभृतो वा येऽस्मदंशे नव्यतिरिक्ता ण ते जाणंति
 संसारं मोवखं वा, ते हि मिच्छादिट्ठिणो सद्भावबुद्ध्यापि यथा स्वान् २ कुममयान् प्ररूपयंतः ते तत्र सद्भावं वदंति, दृष्टान्तः-मिल-
 कखू अमिलक्खुरस्स० सिलोगो ॥४२॥ यथा कश्चिन्मलेच्छयुवा केनचिद् विद्वद्वर्गेणाचार्येण पथि गृहे वाऽपदीष्टः-पुत्र ! कुतः आग-
 म्यते ? ण हेतुं से वियाणातिचि दूवचोऽमिहितं दृष्टिमुखप्रमादादिभिराक्रूरैः परिशुद्धाकारं ज्ञात्वा किंतु तमेव भाषितं प्रत्यनुभाषते, अथवा
 पृष्टः किंचित्तरं पृच्छतां सोऽपि तथैवाह, आर्यकुमारको वा पित्राऽपदीष्टः-भण पुत्र ! सिद्धं, एए दृष्टान्तः, एवमपणाणि या नाणं०

सिद्धो गो ॥४३॥ एवमवधारणे, निबधार्थो नाम यथा भावोऽवस्थितः तत्र आत्मादिपदार्थान् दर्शयतोऽप्यन्येषां अविप्रकृताभिज्ञा इव
 न सम्यग्वाचावदिति, तदेवोदाहरणमिदमसुखं यथोच्यते, अथोचिरज्ञानमित्यर्थः, स एव तेषां अणुणागियाण बीमसा० सिद्धो गो
 ॥४४॥ संशयं संदिग्धं विवर्तकः अथ बीमसेत्यनर्थान्तरं, तेषां हि असर्वज्ञत्वात् सौ बीमसा प्रत्यक्षेभ्यः, न चेत् प्रविश्यादियु संदिग्धते
 किं पुनरारम्भादिषु अप्रत्यक्षेषु ? तदेव सा बीमसा, इह निबधयत्वेन नियच्छति-न युज्यते न षट् इत्यर्थं, स एवं संदिग्धमतिस्तावदारम्भान
 मपि न द्रव्योति प्रत्यययितुं, कुतस्तर्हि परं ? संसारतो वा सहस्रं !, एव ते मिच्छादिद्विभो तदुपविष्ट वा मिच्छादस्य पण्डित्यस्ति, तदा
 इत्य-वर्णे नृभो जहा ऊतू० सिद्धो गो ॥४५॥ अथा कोऽमहति वये विशामूढेय मण्यति-आत्मा ! क्वरस्यां दिशि पाटलिपुत्रमिति,
 तेनापदीक्ष्यते अत्र तत्र नयामीति, ततो सो तेन सह पटितो, तौ हि मूढानुगामिनौ दुर्गतो वि अक्लोविता, दुर्गतो नाम तावेव द्वौ, अथवा
 तमयावि न यावन्ति-कुतो गम्यते आगम्यते वा ? किं वा गतमवशिष्टं वा ? अक्लोविता नाम अयाणगा, तिष्ठ सोय विपच्छति, तीव्र
 नाम अत्यर्थं पर्वतात्सरिदृक्पृथग्पृथगुत्पल्लादिना गहनं, क्वति तेनेति श्रोत मयद्वारमित्यर्थं, नियतमनियत वा गच्छंति निय
 च्छति, अथवा त्वावारेण महासरस्वादेण कोऽगमिदेसजो गरितो, सो य दिसामूढताय अण्यतो येह, तस्य ते मज्झिमप-
 च्छिमा त आनंति, अग्निमगा न आनति पथमिति, तेऽपि मूढा सुगाया, दुर्गतो विसामूढदिद्वितो । इवाणि अघदिद्वितो मण्यन्ति-
 अथे अघ पदं येति० सिद्धो गो ॥४६॥ अथा कोऽमहो अद्याप्यद्वारे च क्वचि अंघ मण वा समेत्य मवीति-अत्र ते अभिरुपितं
 गामं पगरं वा येमिपि तेष सह पटितो मण्यन्ति दूरमद्वारंति, नासौ आनाति, यत्र बलभ्यं यातव्यं वा इत्यत्र तस्य तदपरिमाणमेव
 अध्वानमित्यतो दूराध्वान, अत्र वा अंघ अंघो अंघ अतो स एव पर्येवं पटितो वि द्युगन्तरं पादस्पन्देन गत्वा तत्स्पष्टमापद्यते यत्र विनाशं

प्राप्नुते प्रपातकंटादिस्वापदादिभ्यः, अथवा यदृच्छया पंथानमेवानुपतति, अथवा अचलएहि बहुगे हि दिङ्ङतो-बुग्गाहेतूण अच-
 लया पव्वयं परीयंचावेळण अग्निछं पच्छिछयस्स लाउं मुत्तो, तेऽवि इच्छित्तव्वं वयं भूमिं वच्चा मोत्ति तत्थेव भमंति, स मतं चेव
 आवज्जे उप्पधं, जंतूणुणाश्चरवत्, एते दिङ्ङता दव्वदिसामूढेण बुत्ता अणिययवुत्ती, तस्समवतारः-एवमेगे णियायट्ठो० सिलोगो ॥४७॥
 एवमवधारणे, एगे ण सव्वे, भावदिसामूढा भववायसाः, नियतो नाम मोक्षः, नियतो नित्य इत्यर्थः, वयमेव धम्ममाराधकाः नान्ये,
 ते एवंप्रतिज्ञा अपि धम्मममावज्जेऽपिः संभावने, मूलपाठस्तु अधम्ममावज्जे, अदुना णाम सरणार्थमेव, अप्येवं अधम्ममापधंते,
 यथा शाक्या आरंभप्रवृत्ताः धर्मयोत्थिता अधर्ममेव आपधंते, येऽपि च कष्टतपःप्रवृत्ताः आजीविकादयः तेऽपि धम्मं अधर्मा-
 नुबन्धनं प्राप्य पुनरपि गोशालवत्संसारार्थैव भवंति, ण ते सव्वुज्जुगं वए, सव्वुज्जुगो णाम संजमो सर्वतो ऋजुः अकुटिलः निरु-
 पधः न कस्यांचिदवस्थायां अकल्पानुज्ञानमलिनो भवतीति, पुनरपि विशेषोपलंभात् स एवार्थः उपसंह्रियते-एवमेगे वितक्काहिं०
 सिलोगो ॥४८॥ उक्तो हि सिलोगो, उक्तं हि-“पुव्वभणितं तु जं भण्णती तत्थ कारणं अत्थि । पडिसेहमणुणाकरणहेउविसेसोवलंभो वा
 ॥१॥ अथवा द्वौ दृष्टान्तावुक्तौ, उपसंहारानपि द्वावेव, एवमवधारणे, एते इति ये उक्ताः, परं तत्र तीर्थकरा वितर्का मीमांसेत्यनर्थान्तरं,
 एवं स्यादिति, ते तु नान्यं पर्युपासितवन्तः, अन्ये नाम ये छत्रस्थलोकादुत्तीर्णाः सर्वज्ञाः सर्वदर्शिनः तानुपास्य अप्पणो य वितक्काहिं
 चशब्दादन्यमतेथ, यथा व्यासः-अमुकेन ऋषिणा एवमुक्तमिति, हासमानयंति, यथा कणादोऽपि महेश्वरं किंचिद् आराध्य तत्प्रसाद-
 पूतमनाः वैशेषिकमकरोत्, एतैरात्मवितर्कैः परोपदेशैश्च यथास्वं अयमस्मिन्मार्गः ऋजुः, अरिजुना शेषाः प्रदुष्टमतयो दुर्ममतयः ।
 एवं तक्काए साधेत्ता० सिलोगो ॥ ४९ ॥ एवमवधारणे स्वमतिवितर्काभिः, साधयंतो योजयन्तः कल्पयन्त इत्यर्थः, धम्मो

नाम यया द्रव्यपर्यायवस्तुमावाबत्सानं, विपरीतोऽधर्म इति, अथवा कारणे कार्यवदुपचारं कृत्वापदिश्यते—संसारदुःखकारणमधर्मम्,
तत्र कोविदा धर्माधर्मकोविदा असंपुदा इत्यर्थः, दुःखं येति दुःखं—संसारो यं नातिवर्षते न उचरतीत्यर्थः, अथवा कारणे कार्यं
वदुपचारं कृत्वाऽपदिश्यते संसारदुःखकारणमधर्मम्, दिष्टतो सउभयवर्, यथा शुक्रकोकिलामदनशुलाका द्रव्यपञ्जरं नातिवर्षते,
पत्रयिमे पत्रविरियया द्रुस्त्वनिमोक्तकारण मावपजरं नातिवर्षते, विठवृत्ति श्रोतयंति अतिवर्षन्ते वा, त एतं परतंत्रा—सयं सयं
पससन्ना० सिलोगो ॥५०॥ खं ख नामारणीय २ प्रश्नसंतः स्तुवंत स्यापयन्त इदमेवैक सत्यमिति, नान्य, न तानि गर्हन्ति, परेषां
वचनानि प्रकटीकुरुंति, एव ते परस्परविरुद्धद्वन्द्वना पुस्तमयतीयकराः दृष्टव्योऽपि न संसारपञ्जरमतिवर्षते, येऽप्यन्ये सतोऽभितास्तेऽपि,
यया ज उ तस्य विउरसंति, विसेषण उरसंति-इदमेवैक तत्रमिति विद्वेषेण उवृषोपयति गब्धेन उरसंतीति, ते संसारतो विउरसंति ।
अण्णाजिया यादी परित्स्ममस्ता ॥ इदानीं यत्कर्म चतुर्विधं यत् न गच्छति वि गिज्जुपीए पुत्र आक्यानां तत्प्ररूपकार्यमपदिश्यते
अथावर परिकृत्वाय० सिलोगो ॥५१॥ अपेत्य निपात पूर्वप्रकृतापेक्षस्तेभ्यः समयेभ्य प्रकृतेभ्य अथ इदमपरं पूर्वमाख्यात
उक्त्वाय, त एव ब्रूते गंगायातुकासमा हि पुदा, ते पूर्वमेवेदमाख्यात, अथवा पुराभ्यातमिति पूर्वेषु मिथ्यादर्शनप्रकृतेभ्याख्यातं,
अथवा प्रख्यात क्रिया कर्मेत्यनर्थान्तरं, कर्मवदिदप्रश्नमित्यथ, विगत पीयत्सं वा दर्शनप्रश्नोमनमित्यर्थं, कम्मचिन्ता नाम
यथा येन यस्य येषु च इतपु प्रवर्तमानस्य कर्मं ब्रूयते ततो कर्मचिन्तातः प्रनष्टः, अथवा अतिकर्मापीकृत्वाचै कर्माधवा केचि-
दिद अथ चत्वायापदिष्टास्तेषां कुदर्थेन दुःखस्य विवर्द्धनं कर्मसमुद्भवदर्शनमित्यर्थः, तेषां हि अधिष्ठानोपचिठ ईपापय द्यर्मातिक च
कर्मं यय न यातीत्यतस्ते कर्मचिन्तापण्डा, स्यात् कथ पुनरुपपीयते?, उच्यते, यदि सद्यश्च भवति तत्त्वसंज्ञा च संचित्य जीवितान्

व्यपरोपणं प्राणातिपातः, अत्र भङ्गाश्चत्वारः जीवो जीवसण्णा य, प्रथमे भङ्गे बंधः, त्रिष्वबन्धः, अथवा सत्त्वश्च भवति १ सत्त्वसंज्ञा वार
संचित्य संचित्य ३ जीविताद् व्यपरोपणं, चतुसु पदेसु मोलस संग्गा, पहमे बंधो सेसेसु अबंधो, अथवा ज्ञाणं काएणऽणाऽउट्टिं
सिलोगो ॥५२॥ जानानः सत्त्वं यदि कायेण णाउट्टति, काउट्टणं नाम जिघांसिका उत्थाणं हत्थपदादिव्यापारो, स एवमणाउट्टमाणो
जइवि हिंसति तहावि अबंधगो, अबुहो जं च हिंसतिचि माता प्रसुप्ता पुत्रं मारयति, स्तेनेन मुखमाष्टृत्यान्यतरेण वा गात्रेण, अथवा
स एव अबुहो बालको यदा पिपीलिकादीन् सत्त्वान् घातयति, मातापितरौ किंचिदवचनं ब्रवीति, न चास्य कर्ममोपचयो भवति, यद्यपि
च कश्चिद्भवति स तद्यथाऽऽसमाक्रमीर्यापथं तथा पुट्टो वेदेति, परं पुट्टो णाम स्पृष्टमात्र एव तं कर्म वेदति, मुंचतीत्यर्थः, अव्यक्तं
नाम सूक्ष्मं तंतुबंधनवत् शीघ्रमेव छिद्यते, सह अवधेन सावधं, अथवा जानंतिचि पडमिज्ञस्य बुद्धस्य हिंसतोऽपि यत् बध्यते,
काएण ण आउट्टतिचि स्वप्नान्ते घातयन्नपि सत्त्वं न कायेन आउट्टति, न समारभते इत्यर्थः, अबुहो नाम अल्पबुद्धीन्द्रियो बालः,
सो हिंसादिकर्मसु वर्तमानोऽपि अबंधक एव, अथवा अबुद्धो बालः अज्ञश्च पथि वच्चेते, न च पथ्युपयुक्तः, असावपि अनुध्यमानो
यानि सत्त्वानि व्यापादयति, नानयोः पापोचयो भवति, पुट्टो वेदेति पर, एतानि च उरो वर्जयित्वा योऽन्यः स स्पृष्टः कर्मणा भवति,
बध्येत इत्यर्थः, तं णियमा वेदयति, चतुर्म्यो बन्धहेतुभ्यः परत इत्यर्थः, तच्चाव्यक्तं सावधं, अमूर्त्तमित्यर्थः, अथवा व्यक्तं तेषां
त्रिकोटीशुद्धं मांसमपि मक्ष्यं अन्यथा त्वमक्ष्यमित्यतो व्यक्तं स्यात्, कथं पापं बध्यते?, उच्यते-संतिमे तयो आदाणां सिलोगो
॥५३॥ संतीति विद्यते, आदानं प्रसूतिराश्रयो वा यैः क्रियते पापं कर्म, तं च अभिकम्माय पेसाया, अभिमुखं क्रम्य अभिक्रम्य
म्वयं घातयत्वेत्यर्थः, प्रेष्यनाम अन्यः कारयित्वा, हुतं हन्यमानं वा मनसाऽनुजानंति । गते तु ततो आदानां सिलोगो ॥५४॥

पुष्पदं ईंठय, एव माववास्तुदीए, मावयति तां माव्यत वाजनयति मावना, वृद्धिर्नाम नात्र विचिक्वित्साप्त्यादयंति, किंच-एव तस्य
 मावनादुदात्मनः त्रिकोटीद्वयमोयिनः यद्यपि कश्चित् पुत्र पिता समारम्भः सिलोगो ॥५५॥ अपि पदार्थसम्बन्धे हि, उक्त हि-
 प्राणिनः प्रियतराः पुत्राः, तेन पुत्रमपि तावत्समारम्भ, समारंभो नाम विद्वायायामारब्धत्वात्, मासेन वा द्रव्येण वा, किमग गरपुत्र
 दृक्करं वा छगल वा !, आहारार्थं कुर्याद्भ्रूय भिक्खुण, असंश्रतो ब्राम्भ भिक्खुभ्यतिरिक्त, स पुनरुपासकोऽन्यो वा, तच्च भिक्षुः त्रिको
 टिद्वयं संभवानो यो मेवासी कम्मुआ ओवलिप्यति, तत्रोदाहरण उपासिकायाः भिक्षु पात्रुपत्रो गतो, वाए लावगो मारेत्तम उवक्कल-
 ठिवा तस्स दिप्पो, वत्तामिपुच्चा अदो गिक्खिणि(क्वि)णि, ताहे तेव भिक्खुणा कवक्कल ठठ, मा, कप्परेण इत्ताम्पां गृहीत्वा
 स्वेदय इमेज्जातानि, त्वमेव दण्ठसे, नाहं, एवं मत्कृते वातक एव वय्यत, नाहं, एयामुत्तरं-मणसा जे पउस्सति० सिलोगो ॥५६॥
 एवं हि सत्त्वेषु निर्धुमवोत्पद्यते पद्मादपदिश्यते यः परः नीतवह करोति न तत्र दोषोऽस्तीति, ते हि पुण्यकामकाः मातुरपि स्तन छिन्वा
 तेभ्यो ददति, अग्रदुष्टा अपि मनसा दुष्टा एव मन्तव्या, यत्तरेल्लकृत्वं वृजते, एव ते संयमक्तादिषु, मरस्यायितेषु च मूर्छितानां
 ग्रामादिभ्यापारेषु च नित्यामिनिविष्टानां कुशलविचि न विद्यते, अशोभन चिर्ष व्याकुल वा, सदचिर्षमेव यया अशीलवति, लोकेऽपि
 दृष्ट व्याकुलविद्याष्व मवति अभिषिचर्ष, एव तथा सावद्ययोगेषु वर्धमानानां अणवत्त-अनय(इं)त्तेसि न, न इत्यतीत्यनह मास्तीत्यर्थः,
 का ताहि मावना !, न तेषामनवद्ययोगोऽस्ति, नित्यमेव हि ते असंबुद्धचारिणो वचहेतुषु वर्धते, असंबुद्धत्वात्, ते हि तत्प्रदोपनि-
 हृतमात्सर्गविष्वामवद्यारेषु यथास्व वर्धमानाः तदनुरूपमेव च यथापरिणाम कम्म वर्धति, दव्वसंबुद्धा पावसियालचौरादयः, माव
 संपुद्धा सावधः, संबुद्धचारिणो नाम संबुद्धः संयमोपक्रमः, सव्वरणधीलः संबुद्धचारी ! इवेताहि विट्ठीनि० सिलोगो ॥५७॥ इति

उपप्रदर्शने, एतादृति इहाध्याये या अपदिष्टा नियतिकाद्याः, सातागारवो नाम शरीरसुखं तत्र निःसृताः, अज्ज्ञोववण्णा इत्यर्थः,
 हियंति मण्णमाणो-एवमम्माकं हितं भविष्यतीति सुखानि एव-अहितमेव सेवते, अथवा अस्मिन्नर्थेऽयं दृष्टान्तः-जहा आसाविणि
 णावं० सिलोगो ॥५८॥ आश्रवतीत्याश्रविणी अकतकेट्टा पुण्णकोट्टा वा, जात्यन्धग्रहणं नासौ नावो मुखं पृष्ठं वा जानाति, यो
 वा अवल्लकपत्रादेरुपकरणस्य यथोपयोगः, स एवमिच्छन्नपि पारं समुद्रपारं वा, अंतरा विपीदति, सद्य च एव ह्रियते, निमज्जते वा,
 सोहणिछिड्ढं पि ण सक्केइ वल्लिजुं तेषु, किमंग पुण मयछिदं, एस दिडुं तो, उवसंहारो एसो-एवं तु समणा एगे० सिलोगो ॥५९॥
 एवम्-अनेन प्रकारेण, तुर्विशेषणे, अस्मान् मुक्त्वा मिच्छादिद्वी अणारिया णाम चरित्ताणारिया अणारियाणि वा कम्माणि कुर्वन्ति ते
 संसारपारमिच्छन्ति संसारे च अणुपरियदंति, अवि णाम सो जातिअंधो देवतापभावेण वा अण्णेण वा केइ उत्तारिज्जेज्ज, ण य मिच्छादिद्वी
 संमारादुत्तरन्ति । वित्तिओ उद्देस्सिओ सम्मत्तो १-२॥ समयाधिकारोऽनुवर्त्तत एव, तत्र प्रथमे द्वितीये च कुट्टादिदोषा अभिहिताः,
 तृतीये तेषामेवाचारदोषा अभिवीर्यन्ते, अथ द्वितीयावसाने सूत्रं-‘पुत्तं पिता समारब्ध आहारद्वमसंजते’ आचारदोष उक्तः, इहापि स
 एवाचारदोषोऽभिवीर्यते, दृष्टिदोषाश्च तेषामेव तेरासिगत्तं च भाणिहिति, इत्यतोऽपदिश्यते-जं किंचि उ पृतीकडं० सिलोगो ॥६०॥
 यदिति अणिदिद्विस्म णिद्देसो, किंचिदिति यदाहारिम उवधिजातं वा, पूतिग्रहणादाधाकम्मापि गृहीतं, आधा कर्मिकं एव हि पूति,
 यदपि च तदवयवोऽपि, न वर्त्तते कथं तर्हि आधाकर्म ? तद्ग्रहणाच्च सर्वा अविशोधिकोऽपि गृहीता ‘एगग्रहणे गहणं तिकाउं तजाति-
 याण सन्वेसिं’ तिणिण विसोहिकोटीवि गहिता, श्रद्धा अस्यास्तीति श्राद्धी, आगच्छंतीत्यागंतुकाः, तैः श्राद्धरागंतुकाननुभूये-
 प्रतीत्यं उवक्खडियं, अथवा सड्डिचि जे एगनो वसंति ते उद्दिश्य कृतं, तत् पूर्वपश्चिमानां आगंतुकोऽपि यदि सहस्संतर्कडं भुंजे,

दुपपस्त्रं नाम पक्षो द्वौ सेवत, तद्यथा—गृहित्व प्रव्रज्यां च, अर्चनं सुजति सोऽपि दुपपस्त्रं सेवति, कथं?, दृश्यो
 विंग मावओ अर्चनो, एष ते प्रव्रजिता अपि भूत्वा आधाकर्मविमोक्षेने गृहस्था एव संपद्यते । तमेव अविजाणतो० सिलोगो
 ॥६१॥ तमिति पिरिरे, ययोरिष्टेन तदर्थ, एषमनेन प्रकारेण मूलगुणे उच्यते तदुपपातं च अयानंता, अविष्टुदमोगदेशेन
 ददा 'आधाकर्मण्यं भवे ! सुजमापे किं पकरेति किं पिणाति०, विसमा नाम बधमोक्त्वा कर्मबंधो विविधो, एकेन कर्ममयोगे
 प्यगारं अयेगेहि च पगारेहि वन्दते अतो विसमति, अन्वेषित्व असंभुदा इत्यर्थः, ते अयाजगा प्रत्युत्पन्नगृहाः अनामनदोपदा
 र्चनाद् आधाकर्मविमोक्षो वै कर्मबदा संसार दुःखमाप्नुवति, मच्छा वेसाक्षिया नैव विद्याल' समुद्रः विद्याले भवाः वैद्यालिका
 गृहस्थमाणा अवदा विद्यालिकाः वैद्यालिका, पञ्चते च 'मच्छे वेयालि ए वेव' वैताली कूलमिष्यते, लोक सिद्धमेव तदभिधानं, यथा
 पूरा वैताली दक्षिणाऽपरो वरेति सामुद्रकलोम्यवो, स वैद्यालिच्छो वैतालीकूलो वा मस्य' सामुद्रकैवा विप्रहारैर्मस्त्यैवान्यैर्वृद्धिभ
 वाच्यते स फयपि देवतातो निरूपसर्गाधिष्ठकात्समुद्रवेलाया निरुपकाय' यतो, रुद्र इव पुमान् परप्रयोगेन अनूपमानः सुदूरम
 पद्मना उदगस्तस अमिआगमेपि उदगस्य म्रम्यागमो नाम समुद्राभिस्तरन, केचित्तु पुनः प्रवेद्यः, स एवं क्षरीरमुत्साय अद्यानात्,
 छत्रावायात् । उदगरस्तस्य भावेन० सिलोगो ॥ ६२ ॥ अप्यभावो नाम उदगस्त अस्यभाव', प्रत्यावृत्ते उदगे ह्युक्त एव वास्तुका
 संयुता पक्षो वा, अथवा अप्यस्वभाव' अप्यभाव, स्तोफ इत्यर्थ, स च महाकायत्वात् न तत्र द्रव्योति, न परिबर्धमानो वा नवीमुखे
 लग्यते, एवं अप्यकाओ विद्यालयसी घनघातेन वा, घातं करोतीति घतः, अकर्म च कर्मकर्तेतिकृत्वाऽपदिश्यते—स्वयमेव असौ घातार
 एति प्राप्नोतीत्यर्थ, अथवा घंतो नाम मच्छू त मच्छुमेति, के ? उच्यते—हकेहि य ककेहि य० सिलोगो ॥ ६२ ॥ पच्छदं, एते चान्ये

आमिपाशिनः शृगालिपक्षिमनुष्यमार्जारदयः कल्पन्ति तत्रैव यदृच्छयात्रि, केचित्पुनः वीचीमामाद्य वर्द्धमाने चोदके समुद्रमेव
 विशन्ति, दुहिर्वि तैस्तीक्ष्णतुण्डैः पिशिताशिमिरस्यमानास्तीव्रं दुःखमनुभवंतो अह(इ)दुहसहा मरति, एस दिङ्ढतो, एवं तु सममणा
 एगे० सिलोगो ॥६३॥ एवमनेन प्रकारेण वर्त्तमानमेव जिह्वासुखमिच्छन्ति, अण्डतिथया पासत्थादयो वा एगे, समुद्रमुत्तरितुं, अवि-
 सुद्धाणि आहारादीणि गवेसंतो जहा मच्छा एगभवियं मरणं पावन्ति एवमणेगाणि जाइतव्वमरितव्वणि पावन्ति, एवं पासत्थादयोवि
 जोएयव्वा, इण्णमणं तु अउणाणं० मिलोगो ॥६४॥ इदमिति जं भाणिहामि जहा लोको उप्पज्जति विणस्सति य, इहेति इहलोगे,
 एगेसिं, ण सव्वेसिं, अथवा एगे णाम न ज्ञानमहा, एतं कहं?, देवउत्ते अयं लोगे० सिलोगो ॥६५॥ केइ भणन्ति-देवेहि अयं लोगे
 कओ, उप्पइत्ति वीजवत् वपितः आदिसर्गे पश्चादंकुरवत् निसर्पमानः क्रमशो विस्तरं गतः, देवगुत्तो देवैः पालित इत्यर्थः, देवपुत्तो
 वा देवैर्जनित इत्यर्थः, एवं बंभउत्तेवि तिणिण विकप्पा भाणितव्वा, बंभउत्तः बंभपुत्त इति वा । इस्सरेण कते लोगे० सिलोगो
 ॥६६॥ ईश ऐश्वर्ये, ईश्वरः प्रभुः, स महेश्वरोऽन्यो वाऽभिप्रेतः, तथा प्रधानादन्य इच्छन्ति, प्रधानमव्यक्त इत्यर्थः, जीवाश्चाजीवाश्च
 जीवाजीवास्तैः जीवाजीवैः संयुक्तः, सुखं च दुक्खं च सुखदुक्खे स एकीभावेन अन्वितः सुखदुःखसमन्वितः, अनुगत इत्यर्थः, तथा-
 ऽन्ये इच्छन्ति संयंभुणा कते लोगे० सिलोगो ॥६७॥ स्वयं भवतीति स्वयंभूः, स तु विष्णुरीश्वरो वा ब्रह्मा वा इति, वुत्तन्ति, इतिचि-
 इतिरिति उपप्रदर्शनार्थः, उक्तं कथितमित्यर्थः, महक्कपिनाम स एव ब्रह्मा अथवा व्यासादयो महर्षयः, यो वा यस्याभिप्रेतः
 स तं ववीति महर्षिमिति, एवं यो यस्याभिप्रेतः स स तं लोककर्तारमिति । केचित्पुनस्त्रयाणामपि साधारणं कर्तृकत्वमिच्छन्ति, तद्यथा-
 'एका मूर्तिस्त्रिधा जाता, ब्रह्मा विष्णु०, कारणिका ब्रवते-विष्णुः स्वर्लोकादेशेनावतीर्थ इमान् लोकानसृजत्, स एव मारयतीतिकृत्वा

मारोऽप्यदिश्यते, ततस्तत्र मारण मारण सत्तुना माया, एके प्रवृत्ते-यदा विष्णुणा सुष्टा लोका तदा अत्रामरणत्वात् तै सत्रा एवेय मही
 निरंतरमाकीर्णा, पश्चादसाधतीवतरे क्रान्ता मही प्रसापतिः (म्) उपस्थिता, नागार्जुनीयास्तु पठति-अनिविष्टिय जीवाणं मही
 वण्यते पशुं ततो से मायासमुत्पन्नरसोगस्त मीत्वा तवस्तेन परिधीय स्वय मया विद्येतेन मा भूद्धोकाः सर्व एव प्रलय यास्यतीति
 भूमेरमावात्, तां च मयविद्धलांगी अणुकपता व्याधिपुरस्सरो मृत्यु सुष्ट, तवस्ते वर्ममयिष्टा प्रकृत्याः जीवयुक्ताः मनुष्या
 सर्व एव दवेपूपयते स्म, ततः स्वर्गोऽपि अतिगुरुत्वो क्रान्तः प्रजापतिपुत्रतत्सौ, तवस्तेन मारेण संस्तुता माया, मारो गाम मृत्युः,
 संस्तुतो नाम सांगत्य, उक्त हि-भारुपुत्रसंयव, मृत्युसहगता इत्यर्थ, तवस्तेन मायाबहुला मनुष्याः केचिदेकं मृत्युवर्ममनुमृप
 नरभ्रविपु यथा क्रमेण-उपपद्यते स्म, उक्त च-‘जानत’ सर्वस्वास्त्राणि, छिन्दतः सर्वसंशयात् । न ते अप्यकरिष्यति, गच्छ स्वर्गं
 न त मय ॥१॥” येन वा मारेण सस्तुता माया विवित्या तेन लोप असासते । अत्र-माहणा समणा एगे-सिलोगो ॥६८॥
 माहणा धियारा, समणा सांख्यादय, एगे, ण सग्वे, ब्रह्मात् कुरुं ब्रह्मा किलाष्टमसुब्र, ततो मिथमानात् शकुनबद्धोका प्रादुर्भूताः,
 एवमेते सर्वेऽपि लोकोत्पत्तादवादिन स्व सर्वं पश्य प्रशंसतो भवते-अमौ तत्तमकासी य, अयाणता मुस वदे, असाविति अत्रावेकः
 योऽब्रह्ममित्रेत् विष्णुरीधरो वा, तच्च नाम असावेव, नान्यो, लोकमकार्षीत्, शेषास्तु लोकोत्पत्तादमजायंतो मुसं वदे, अथवा वय
 न्म न च वराका लोकस्वभाव अयाणता मुसं वदे, कथं?, सं ते वदति देवा यणुस्ता तिरिक्त्वा पारगा सुहिता दुक्खिता राणा युवराजादि
 सुद्धाणि वा विग्राहाणि वा सुभिक्षाणि वा दुभिक्षाणि वा सन्वमेतत् विष्णुकृत, ये वाऽन्ये ते सर्वे अयाणता मुसं वदे, किंच-अं ते
 सगण परिपाण्ण, लोय मूया कन्दे सिलोगो ॥३९॥ विधि-स्वर्गयो नाम आत्मा मिश्राय अप्यपि लो गमकः, य एव स्वेन

पर्यायेन ब्रुवते लोगस्स कडविधी, विधिर्विधानं प्रकार इत्यर्थः, तेषामुत्तर-तत्तं ते णवि जाणंति, तस्य भावस्तत्त्वं लोकमद्भाव इत्यर्थः, यथा उत्पद्यते पलीयते च स्वकर्मभिः तत्त्वं न जाणंतीति, उक्तं हि-अणंता जीवघणा उपपज्जिता णिलिज्जंति, एवं परिचावि इत्यर्थः, कर्मभिरुत्पद्यमानः प्रलीयमानश्च, संततीः प्राप्य नायं नासीत् कदाचिदपि, नित्यः दण्डया ए सासओ, पज्जवड्डया ए असासओ, अथवा सन्व एवायं उत्तरसिलोगो, तेषां कडवादीनां विप्रसृतानि निशम्य सएण परियाएण बूया लोककडे विहिंति अप्पणियाएण परियाओ णाम वीतरागागमक्कयता, बूया लोए कडे वा णविचि, ते उ सन्वे कुवादिणो, तत्तं ते णवि जाणंति-णायं णासि कयाइवि, तत्त्वं यथा भगवद्भिरुपदिष्टं, किमुपदिष्टं, 'किमिदं भते ! लोकेत्ति पबुच्चति ? पंच अत्थिक्काया, तत्थ दण्वओ णं लोणे ण कयाइ णासि जाव णिचे' एवं ३ भावओ जे जहा भावा-पज्जवा उपपज्जंति विणस्संति च ते पडुच्च अणिच्चो, पठ्यते च-लोकं बूया कडेति च, चशब्दा-दकडेत्ति वा, नित्य इत्यर्थः, भावं पडुच्च कडे, कि चान्यत्-ते ह्यसर्वज्ञा नैवं दुक्खं जाणंति ण च दुक्खुप्पायं नैव तं निरोधं, कथं तर्हि लोकोत्पादं ज्ञास्यंति ?, कथं-अमनुष्णसमुत्पायं ० सिलोगो ॥७०॥ अमणुणो णाम असंजमो, न हि कस्यवि संजमत्त्वं परि-णामिन्यात्मनि क्रियमाणमिष्टं इत्यतः असौ दुष्टासीविषवत् सर्वस्यैवावमन्यः असंजमः, तेषां च यत्पूर्वं नासीत् पश्चाद् ज्ञानं तत्सर्वं दुःखं, जपि किंचि सुखसाणितं तं पि दुःखमेव, चंक्रमितं दुक्खं पवट्ठति आसितं सयं दुक्खं दुधावि वातगततणं पि दुक्खं एवमादीणि, पुन्र्वं णासी पश्चाज्जायंत इति दुःखानि, तानि चेत्तरकृतानि नासाभिरिति, त एवं तस्य दुःखस्य समुत्पादमयाणंता किं णाहिंति तं वराका, तर्हि भावना-तद्विधैरात्मा, नैव पूर्वं कृतं, पश्चाद् द्वैतं, ततः तेज्वपि एकं, तद्यथा नाम कृष्यादीनि कर्माणि स्वयं कृत्वा तत्फलमुपभुञ्जाना ब्रुवते यदस्मत्सु किंचित् कर्म विषय्यते तत्सर्वमीश्वरकृतमिति, एवं तस्स दुक्खस्सम समुत्पादमयाणंता कह-

मन्विषुषा संसारगता यासर्वं द्वात्यति !, संसारदुःखसुखीस्वर्णोपाय च कर्हं नादिन्ति संवरं, मणिषा कदवादिणो, तेरासिइया इद्राणि,
तेवि कदवादिनो चेह, तेरासिया नाम अेसिं सारं एक गीसहुवाह तेरासियासुचपरिवाहीए, ते मणति-सुन्द्रे अपावण आया०
सिलोयो ॥७१॥ तेषां हि यथाकथमर्थविश्लेषेण घटमानोऽयमात्मा इह सुखाचारो भूत्वा मोक्तो, अप्पा एको भवति, अकम्मो इत्यर्थः,
‘इहे’ति इह लोके मिथ्यादर्शनसमूहे वा स-मोक्षप्राप्तोऽपि भूत्वा कीलारण्यपदोसेण रजसा अवहरति, तस्य हि स्वशासनं पूज्य
मानं दृष्ट्वा अन्यदासनान्त्यपूज्यमानानि च कीला भवति, मानसाः प्रमोद इत्यर्थः, अपूज्यमाने वा प्रदोषः, ततोऽपि घृस्मे रागे हेये
वाऽनुगतान्तरात्मा ध्वनैः ध्वनैः निर्मलपट इव उपसृज्यमानः कृष्णाभिः कर्माभिः पपुज्य स गौरवाचेन रजसाऽवधार्यते, ततः पुनरपि
इह संघुहो (इह संघुहे सुखी वाया) भविताण सुन्द्रे सिद्धीर्यं चिद्धति इहेति इह आगत्य मानुष्ये च यः प्राप्य प्रमज्ज्यामभ्युपेत्य
संघृतात्मा भूत्वा, जानको नाम जानक एव आत्मा, न तस्य तज्ज्ञानं प्रतिपत्ति, यतर्धेतत् दासनऽभवति, तत एव प्रज्वालय किञ्चि
त्कालं संसारे च स्थित्वा प्रेत्य पुनरपापको भवति, मुक्त इत्यर्थः, एव पुनरानन्तेनानन्तेन कालेन स्वदासनं पूज्यमानं वा अपूज्यमानं
वा दृष्ट्वा तत्त्व से भवरज्ज्जति-अवरापो नाम गग दोसं वा, ततः सापराधत्वात् खोरवत् रागद्वेषोरस्यैः कर्म्मभिर्बध्यते, ततः कर्म्म
गुरुत्वात् पुनरवधार्यते, तेनैव क्रमेण दासनं प्रज्वालय निर्वाप्ति च, उक्तं च-दुर्गेष्वन पुनरस्यैति भव प्रमथ्य, निर्वाणमप्यनवपा-
रितमीरुमिष्टम् ! मुक्तः स्वयं कृतमवध परार्थं भूत्वा स्वदासनप्रतिहेतुविह मोहरज्य ॥१॥ यतर्धैव-गन्तानुबीयि मेधावी० सिलोयो
॥७२॥ एवं त्रेताधिक्रमते धान्ये प्रागुक्ता इवादिनः तेष्व गच्छति स्वच्छदुद्विक्लस्यैः पूर्वोपराधिष्ठितः मत्ती, न तु चित्त्य, द्वास्वे
त्वर्थः, नैवे निर्वाणायति, द्रव्यप्रवर्धयेर ‘न त वसे’ वसति य त रोपणा आयेरजा वा, ज वा तेहि समं वसेजा, संसर्गि वा कुर्यात्

ते दास्यति, मा भूत् सेदमिति, चुग्गाहेजा उक्तं हि-“शंका कांक्षा जुगुप्सा च०” सन्वेवि एते पुढो पात्रादिया सन्वे अवखातारो मयं, पुढो
 णाम ग्रयम्, यथामति विरुलपणो वा स्वं स्वमिति स्वं स्वं सिद्धान्तं प्रशंसति परसिद्धान्तं च निन्दति स ए स ए उवङ्गाणे० सिलोगो
 ॥७३॥ स्वं स्वे आत्मीये उपतिष्ठति तस्मिन्निति उपस्थानं, सिद्धिरिति निर्वाणं, एवमवधारणे. नान्यथेति नान्येन प्रकारेण, मुच्यन्ते
 सर्वा, अनेपां तु साख्यातं चरणधर्मावशेषादिह्याष्टगुणैश्चर्यग्राप्तो भवति, तद्यथा-अणिमानं लघिमानमित्यादि, अहवा अवोधि
 होति च मति, अवोहिनाम अवोधिज्ञानः, वशवर्त्तो नाम वशे तस्येन्द्रियाणि वर्त्तते नासाविन्द्रियवशकः, सव्वकामसमर्पियो णाम
 मयं कामाः समर्पिताः तस्य यथेच्छातः उपनमंत इत्यर्थः, तस्य सर्वकामा अर्पिताः, सर्वकामानां वा समर्पितः॥ ‘सिद्धा य ते
 अरोगा य०’ सिलोगो ॥७४॥ ते हि सिद्धिमंतः शरीरिणोऽपि भूत्वा सिद्धा एव भवंति, निरोगाश्च, नीरोगा णाम वातादिरोगै-
 रागतुकैश्च न पीड्यन्ते, ततः स्वेच्छातः शरीराणि हित्वा निर्वाति, एवं ‘सिद्धिमेव पुरो काउं सएहिं गढिता णरा’ सिद्धिं पुरस्कृ-
 त्येते सिद्धा एव वयं, अनेन वाऽचारेण सिद्धिं यास्यामः पूजापुरस्कारकारणात्, हिमादिषु गढिता णाम मूर्च्छिताः, संसक्तभावात्,
 तत एव ‘सिद्धाः’ सिद्धादिनः ये वान्ये आश्रयगढिता वादिनः ते “असंबुद्धा० सिलोगो” ॥७५॥ अणादीयं भमिहिंति पुणो
 पुणो, एतत्कंठ्यं, ‘कप्पकालुवज्जंति ठाणा असुरकिन्मसा’ कल्पपरिमाणः कालः कप्प एव वा कालः तिष्ठत्यस्मिन्निति
 स्थानं, असुरं पूषधन्ने किन्निरपिकंषु च, ततो उव्वङ्गा अणंतं कालं हिंडंति संसारे । इच्चेते कुसमये बुज्जेज्ज तिउड्डेज्ज ॥ तत्तिओ
 उद्देशो सम्मत्तो १-३॥ उद्देशाऽभिसंवधो ‘किञ्चुवमा य चउत्थे’ णिज्जुत्तीए उत्तं, किच्चेहि-कृत्यैरुपमीयंते इत्यतः कृत्युपमाः,
 स्रस्य यदेण मह संबंधने मोक्षार्थमुपस्थितः आत्मनोऽपि ताव सरणं नो भवति जेण कप्पकालुवज्जंता, किमंग पुनरन्येषां ?,

इत्यतोऽपदिश्यते 'एते जिज्ञासो सरणं०' सिलोगो ॥ ७६ ॥ 'एते' इति य उच्यते, अयति तमिति श्रवण, 'मो' ! इति
 द्विष्यामग्रं, जिज्ञा नाम विषयकथायैस्ते जिज्ञा, न मर्नति श्रवणाय, दुर्बला इत्यर्थः, अथवा एते मो असुरणं, परीपहजितत्वात्,
 अतश्चो य परेसि च, स्यात्-कथं अश्रवणाय भवति !, उच्यते, येन 'बाला पण्डित्याणिजो,' अथवा पयस्ययावणादिआरंभविदारयण
 षण्यगोमदिससपणासपादिरिच्छन्, पाण्डित्येहिं दुर्बलेहिं अमिथूता आत्मनः सरणं मणले ते कथं अण्येति सरणं भविस्संति !,
 ते असुरणे सरणमुदिद्या राजा पण्डितमाणिजो, संबन्धो य सावसरणं, अतश्चो य ताव परसि च सं प्रति जिज्ञा, अहिता पुन्व
 संयोग, के ते !, इतित्या लिंगत्या य, पुन्वसंयोगो णाम स्वमनचन इत्यादि, सं च हित्वा 'सिता किद्योवगा' सिता वद्वा इत्यर्थ,
 सितानां कृत्यानि सितकृत्यानि, तथा-पचनपाधनारंभपरीप्रहासीनि, उपगा नाम योग्याः, अथवा 'सितकृत्योपगा' इति सिता
 गृहस्था' नित्यमेवारंभोपजीवित्वाद् अमुमाप्यवसिताः पापोपगा मर्नति, ततश्च नरकोपका इति, एतत् दिङ्मो सुशवादिबोरेण,
 अंतरदीवे एकस्स मिण्णादणियस्स पुन्वपविट्ठस्स उच्छुत्थाइयस्स समुद्रकुलावस्करस्याने सुण सण गुलमद्वियतिक्काज्ज मध्ययति,
 इतरवर्दन, सक्कावे कथित अस्मि सुशचि समिह वेय इवमागते, यतदैवं तेन 'त च भिक्खु परिणगाय०' सिलोगो
 ॥ ७७ ॥ 'तदि' ति तेषां आरंभादि सितकृत्योपगतत्वं अयम्वत्कुददर्शनग्रहण अन्यच्च छठमत्वं चतुपञ्चव चाणयापरिष्वाए परि
 आणिया (पचद्वत्सावपरिष्वाए) पचकत्वाहु तदानारस्य विजं नाम विद्वान् संस्तुतापमंअ न मूर्च्छां तेषु कुर्यात्, यथा एतेचि
 गिप्पाजाय, अथवा यतेषां परैः क्रियतं च तस्य पुच्छए, अमूर्च्छमान एव च 'अपुक्काय अपुवलीचे' अपुक्कायो नाम तज्ज
 क्काओ, यथाऽपुत्वात्परमाणु नोपसंभ्यते एवमस्यापि यद्यप्यधीणाः कयायाः सथाप्यजुत्वाओपलभ्यते, निगृहीत्वाओदीर्यत इत्यर्थः,

पठ्यते चान्यथा सद्भिः अणुकोसे अणुवलीणे, तत्राणुकोसो णाम न जात्यादिभिर्मदस्थानैरुत्कर्षं गच्छति, अपलीयते स्म अप-
 लीनः, यो हि जात्यादिरहितः पूर्वमासीत् स नापलीयेत, न गूहयेदात्मानमित्यर्थः, तत आत्मोत्कर्षत्वापलीनत्वे वर्जयित्वा
 मज्झिमेण मुणि जावए, ण-नोत्कृष्येत् लज्जेत इत्यर्थः, अथवा रागद्वेषौ हित्वा तयोर्मध्येन मुनिर्यापयेत्, अरक्तदुष्ट इत्यर्थः,
 अथवा मध्यमिति 'सपरिगगहा य सारंभा य०' सिलोगो ॥ ७८ ॥ परिग्रहारंभावुक्तौ प्रथमोद्देशके, 'इहे'ति इहलोकं, एकं
 न सर्वं, आहितं-आख्यातं, यदेषामारंभपरिग्रहौ व्याख्यातौ निर्वर्णाय अतत्त्वं, साधवस्ताद्विपरीतास्तन्मन्वे अपरिग्रहे अणारंभे
 ज्ञानवान् ज्ञानी भिक्षुः पूर्वोक्तः संसंताड् व्रजेत् परिव्रजेत्, स्यादेतत्-अनारंभापरिग्रहवतो अपरिचयस्य च भिक्षोः कथं शरीर-
 यापनाप्रक्रिया स्यादिति ?, नैवाशरीरो धम्मो भवति, ततः उच्यते-'कडेसु घासमेसेज्जा०' सिलोगो ॥ ७९ ॥ अथवा जावएत्ति
 बुत्तं, सा चेयं यापना-कडेसु घासमेसेज्जा, तैरेवारंभपरिग्रहवद्भिः पचमानकैः अर्थाय कृतेषु प्रासुकीकृतेष्वित्यर्थः, ग्रस्यत इति
 ग्रासः, तेषु कृतवन्तु स भिक्षुर्यचित, यदुक्तमेषणीयं चरेत्, चर गतिभक्षणयोः, भुंजीतेत्यर्थः, एवमाहारउपवधिसेज्जाओवि, तदपि
 भुंजानाः अगिद्धे विप्पमुक्के य, अगिद्धो अरक्त इत्यर्थः, बायालीमदोसविप्पमुक्कं, एसणं चरेदिति गवेसणा गहणेसणा य गहिताओ,
 अगिद्धेति घासेसणा, विप्पमुक्केत्ति न तेष्वामारादिषु ममीकारः कर्त्तव्यः, यत्र वा इष्टो आहारो लभ्यते तत्रापि कुले ग्रामे वा न
 संगः कार्य इत्यतो विप्पमुक्को य, 'उम्माणं परिवज्जिए'त्ति सपक्खपरपक्खउम्माणपेल्लियं च खेत्तं वज्जेतब्बं, मा भूत्-एवं दोषाः
 स्युरिति, उपवहसेज्जाहिवि जोइज्जा आदिगहणा, किच्चुवमाहिकारो गतो, समयधिकारोऽनुवर्त्तत एव, लोकस्य च-पाखण्ड-
 लोकस्य च तदधिकारेऽनुवर्त्तमाने इदमपदिश्यते लोगावायं निसामेज्जा०' सिलोगो ॥ ८० ॥ लोका नाम पापंढा गृहिणश्च, लोकस्य

लोकायावां यादः लोकवादस्तान् 'अनपत्यस्य लोका न सति, गानान्ता नरका', तथा गोभिर्हस्तस्य गोमस्य नास्ति लोका, तथा जेसि
 मुगया उस्मया, विष्णा देवा, विनामदा काया, न लोगदुम्बियदो दुष्कर्मोक्त्वा विबोधितुं, तथा पुरुषा पुरुष एव, स्त्री स्त्रीत्येव,
 तथा पापंडलोक्तस्यापि पृथक् तयोरिव प्रवृत्त्याः, केषांचित्सर्वगतः असर्वगतः नित्योऽनित्य अस्ति नास्ति चारमा, तथा केष्वित्तु
 गन पर्ममिस्ति, कश्चिदुत्तेन, केष्वित् तानेन, कश्चिदाम्युदयिका घर्मपरा नैव मोक्षमिच्छति, 'इहे'ति श्लोके आहित-
 आत्पान, पठ्यते च 'लोकावाद गिलामेवा' गिलामेवा' गिलामेवा नाम अज्ञानित्वाद्यत्तिकचिदुमापिता,
 उक्त च-"एव स्वभाव एतु एव लोकः, न स्वार्थदानिः पुरुषेण कार्या!" अथ कस्माच्च भदेया परतमया इति?, यस्माचे 'विप
 रीपपच्यसंभूया' प्रयाणामपि ज्ञानानां विपरीतया प्रवृत्त्या संभूता, उक्तं हि-"मतिश्रुतविमगा विपर्ययश्च" (तत्त्वा० अ० १ सू०)
 विपरीतप्रज्ञा सबाजा येषां ते विपरीतपण्यसंभूता, अन्योऽन्यस्य पुरतं अणुगच्छतीति अप्योप्यपुरावाणुगा, तत्त्वं?, व्याख्योऽपि
 हि इतिहास्यमानो यत् मन्यस्य चच प्रमाणीकरोति, तथा-अमुक्त्वा ऋषिणा एवं इष्टमन्येनैवमिति नान्योऽन्यस्य वचनमस्ति-
 वर्धते, प्रायेण हि वार्त्तानुपाधिको लोकः, तथा चोक्तं-"गतानुगतको लोकः," अस्यामेव लोकश्चिन्तायां केष्वित्पाषडा तच्छ्रावका
 धेर प्रतिपक्षा -'अणते गियते लोका' सिलोगो ॥८१॥ अनन्तो नाम नास्ति परिमाणमस्य क्षेत्रं 'कालवोऽपीति, प्प्रितिये नित्य
 इत्यप', ननु कः, मास्त्याः, तपां सर्पगतः क्षेत्रज्ञ', दृष्टम्यग्रहणं यथा वैद्यपिकाणां, प्रतिपक्षाः परमाणवः, द्वास्वस्तत्वेऽपि सति
 नहि मागप्यति, न तेषां कश्चिद्वाचो विनस्पत्युत्पद्यत वा, अन्ये तु ब्रुयते 'अर्णत च गितिए लोए' यथा पौराणिकानां सप्त श्रीपाः
 मस ममुद्राः क्षेत्रलोकपरिमाण, कालवस्तु नित्य, केष्वित्पद तथाभित्यथ, एवमवधारणे, सीरो नावकः, अधिकम्-अन्येभ्यः, सुर्वे-

भ्योऽन्यतीर्थकरेभ्यो वा पश्यत्यधिपश्यति, किंचान्यत्—‘अमितं जाणति वीरे’ ॥८२॥ न मितं अमितं, का तर्हि भावना?—
केषाचित्सर्वज्ञत्वादिनां अनंतं ज्ञानं सर्वत्राप्रतिहतमिति, अथवा लोकेष्वेव अमितं जाणति, अमितो नाम अपरिमाणो लोकः, तच्च
सर्वज्ञो वीरः तथैव जानाति, अन्ये पुनः सव्यत्य सपरिमाणं इति, वीरोक्ति, ‘सर्वज्ञे’ति तिर्यगूर्ध्वमधश्चेति क्षेत्रतः, कालतः केषां-
चिद् दिव्यं वर्षसहस्रं केषांचिदन्यथा, इति उपप्रदर्शनार्थः वीर उक्तः, अधिकं पश्यतीति, एवं यस्य परिमाणमिष्टं स तेनार्थमिष्टेन
परिमाणेन, नानन्तलोकमिच्छन्ति, तत्र ये ब्रुवते ‘अणंते णिति ए लोए’ त एं ब्रुवते—यो हि यथा भावः स तथैवात्यन्तमविकल्पो
भवति, तद्यथा—यस्त्रसस्त्रस एव स्थावरः स्थावर एव सर्वकालं, न त्रमत्वं जहाति न स्थावरत्वं जहाति, एवं देवा देवा एव, मनुष्येणु
स्त्रीपुंनपुंसका इति, अथवा यदुक्तं ‘लोकावादं णिमामेज्ज’ ते च लोकावादा उक्ताः, अथवा स्त्री स्त्री एव, एवं त्रमस्त्रस एव, स्थावरः
स्थावर एव, भट्टारगो भणति—मिच्छा एयं, जो जहा सो तहेव, अव्यक्तं भणति, अयं तु स्वभावो—‘जे केडवि तसा पाणा’सिलोगो
॥८३॥ ‘जे’त्ति अणिहिंहे णिहेसे, केचिदिति न सर्वे, त्रसा न स्थावराः, तत्र त्रसतीति त्रमाः तिपुंतीति स्थावराः, ‘परियाए अत्थि
से जाय’ पर्यायो नाम पर्यायः प्रकार इत्यर्थः, अथ कोऽर्थः, असत्यसौ कश्चित् प्रकारः येन ते त्रसा भवन्ति स्थावरा वा, तत्र तावत्
त्रसनिर्वर्त्तकानि कर्मण्युपचित्य त्रमा भवति, एवं स्थावरा अपि, नागार्जुनीयास्तु पठन्ति—त्रसनामउदयेण त्रसं न तु
स्थावरोदयनामेन, उक्तं च—‘अणिच्चमावासमुविंति जंतवो, परलो० सोच समेच्च इंतयं’ तथा चोक्तं ‘ठाणी विविधा ठाणा०’ अन्य-
चोक्तं ‘अशाश्वतानि स्थानानि’, यो हि यथाकर्ममां स तथा भवतीति, तद्यथा—नारगो तिर्यग्मनुष्यो देवो वा, तथा स्त्री पुं नपुं-
सकं वा, न तु जातिमनुष्योऽस्ति जातिस्त्री वेत्यादि, यतश्चैवं तेनायमन्यः पर्यायो भवतीति वाक्यशेषः, येन ते त्रसा भवन्तीति

स्वावरा वा, किं चान्यत्—इहैव तावदासौ भूत्वा राजा भवति राजा भूत्वा ब्रह्मकः, तथा बालकौभारयौवनमभ्यस्य विर्याभ्य-
 न्योपमर्देन प्राप्नोति, गतिस्थाननयनामनसप्रमोषादयोऽन्येऽपि विद्येया वक्तव्या इति, किंचान्यत्—प्रत्यक्षेण परोक्षं साध्यते, तस्मात्मी
 सत्त्वा 'उरास्त जगतो जोग' सिलोगो ॥ ८४ ॥ ओरास्तं प्रागल् स्पूलं जगतो योगो, तथा—गर्भबालकौभारयौवनमभ्य-
 मस्याविर्याभ्योरात्राणि प्रागल्भानि द्रुवति विजुहति, तथा च तस्मिन्नेव वयसि क्वचिदासौ भूत्वा राजा भवति, ईश्वरस्य भूत्वा
 निर्दिनो भवति, 'अस सवि' विपरीततामेवेति विपर्ययः, विपर्ययेन प्रलीयन्ते, अन्यथाभावगमयेनेत्यर्थः, चतुर्दशसर्वथा प्रली-
 यन्ते, द्रव्यतो हि अवस्थिता एव, अनेन प्रत्यक्षरूपेण सामान्येनानुमानेनैव साध्यन्ते, यथैह जातिभ्रमणादा महवो विद्येया दृश्यन्ते
 एव भवान्तरगतस्य अप्रत्यक्षा, नतिकावेन्द्रियलिङ्गस्य स्वावराप्रयुक्ता इत्येवमिदं ब्रह्मकादयमोक्षमाया विपर्ययाः, मया
 न्तरेष्वपि प्रत्येकव्या, एते तु प्रत्यक्षपरोक्षाः तांस्तान् पर्यायविद्येयान् परिणमतः 'सर्व्वे अक्षमदुष्स्वा य' सर्व्वे इत्यपरिद्येया
 क्मन्त्' प्रिय इत्यर्थः न क्मन्तमकान्त दुष्स्व अनिष्टं अक्षम अप्यय आव अभगाम दुष्स्वं, अनुकूलमपि चैतत् ज्ञायते, तथा सर्व्वे
 इहा सुमा फला सुमा जाव मन्माना सुमा 'अत' इति अस्मात्कारणात् अहिंसगाः, एव ज्ञात्वा सर्व्वसर्व्वान्त्यस्य मायो रहिसनीयानि,
 किं कारणः, तदुच्यते—'एव सु पाणिणो सारं' सिलोगो ॥ ८५ ॥ 'एतदि'ति यदुक्तमुच्यते वा सारं विदीति वाक्यशेषः,
 यत्किं?, उच्यते, जे न हिसति किंचिच्च, किंचिदिति प्रसं स्थावरं वा, अहिंसा हि ज्ञानगतस्य फल, तथा चाह—'योऽधीत्य ज्ञास्त्र
 मखिलं' एव सु पाणिणो सारं जे न मासे अलियपय, एव अदृष्ट, मेदुर्णं, परिगृह्य, सं च रागादि अज्मत्थदोसे विवजेति
 तदप्युच्यते एव सु पाणिणो सारं, स्यात्किं कारणं सुत्वा न हिंसनीयाः, उच्यते—'अहिंसा समय भेव' अहिंसासमयो नाम

तुल्यता, यथा मम दुःखमप्रियं एवं सख्यसत्त्वानां, एतां अहिंसां समतामात्मनः सर्वजीवैः एतावन्तं वियाणिष्या न हिंसति कंचन-
मिति वर्तते, एतावांश्च ज्ञानविषयः यदुन सर्वत्र समया भाव्येति, तथा मृषाऽदत्तादानादिष्वपि आश्रवेषु यथासंभवमायोज्यमिति,
उक्ता मूलगुणाः, उत्तरगुणसिद्धये व्यपदिश्यते 'बुसिए य विगतगेही आयाणं' सिलोगो ॥ ८६ ॥ 'बुसिते'ति स्थितः, कस्मिन् ?
धर्मे, विगता गृद्धिरिति अलुङ्घः, 'आदिरन्त्येन सहिति'ति अक्रुद्धः अमानः अमायावी, पठ्यते अक्रमायी, सदाधिगतबोधी,
कृपायाः क्रोधाद्याः, गृद्धिर्लोभः, एगगहणे गहणमिति 'आदिरन्त्येन महितेति' वा गृद्धिग्रहणात्सर्वे आक्रुष्टाः, 'आदाणं सारक्ख-
ए'ति आत्मानं सारक्खति असंजमाओ, आदीयत इत्यादानं-ज्ञानादि, तं सारक्खति मोक्खहेतुं, किं ? - 'चरियासणसेज्जासु
भत्तपाणे य अन्तसो' सारक्खति इति वर्तते, चरियत्ति इरियासमिति गहिता, चरियाए पडिवक्खो आसणमयणे, एत्थ आदाणं
सारक्खति, अथवा चरियागहणेण समिईओ गहिताओ, आसणसयणगहणेण कायगुत्ती, एरुगगहणेणं गहणंतिक्कलण मणवइ-
गुत्तीओवि गहिताओ, भत्तपाणगहणेण एसणासमिई, एवं आदाणपरिह्ठावणीयाई सइयाओ, 'अन्तस' इति जाव जीवितान्तः ।
'एतेहिं तिहिं ठाणेहिं' सिलोगो ॥ ८७ ॥ 'एतानी'ति यान्युक्तानि इरिया एगं ठाणं आसणसयणंति विइयं भत्तपाणेति तईयं,
अहवा एतेसु चैव इरियाइगेसु मणोवयणकाएणं, अहवा इरियं मोचूण सेसेसु उग्गमउप्पायणेसणासु संजमेज्ज सया मुणी, सदा-
सर्वकालं । इयाणिं एतेसु संजमंतो इमानन्यानध्यात्मदोषान् परिहरेत्, तद्यथा- 'उक्कोसं जलणं णूमं' सिलोगो ॥ ८८ ॥ उक्क-
स्यतेऽनेनेति उक्कोसो-मानः, ज्वलत्यनेनेति ज्वलनः-क्रोधः, नूमं णाम अग्रकाशं माया, अज्झत्थो णाम अभिप्रेतः, स च लोभः,
स एवं परसमयाः, न मद्भाव इति मत्वा सम्यग्दृष्टिज्ञानवान् यथोक्तेषु मूलोत्तरगुणेषु यतमानः 'समिते तु सदा साधू' सिलोगो

॥ ८८ ॥ समिते तु तेषामेवोपरगुणानां पूर्वोक्तानां परिसमानन क्रियते सदा-नित्य, तुर्विद्वेषणे, साधयतीति साधुः, पंचासवरा-
 प्राणातिपाताद्याः तत्संहृतत्वाच्च पापमादधे इति, स एव संहृतत्वात् सितोहि असिते मिक्खु, सिता वद्वा इत्यर्थ, गृहिङ्गुपापवद्वा-
 दिभिर्गृह्णन्मित्रादिभिः संगी सितः तेषु सितेष्वसितः, अबद्ध इत्यर्थः, तैर्याज्यमानः तानाश्रितो वा अणसित, एव कथं?,
 उक्तं हि 'वज्रमन्त्रेण वसंतो एगंतो' आच्छादयामि विष्णोः परि समतात् आदिमध्यावसानेषु यावन्न द्रव्यसे ताव आभोक्त्वा ए
 परिवर्त्तयामि विष्णोः शिष्योपदेशो । गतः सत्राणुगमो, इदानीं कथा- 'णायम्मि गिण्णिव्वे' गाथा ॥ 'सुव्वेसिपि णयाणं'
 गाथा ॥ इति श्री सुत्रकृतांगे समयाक्य प्रथमाध्यायन समाप्त ॥

अन्वयजामिसंबंधो तसमयगुणे वाक्ये परसमयदोषे य सप्तमए अयमाक्षो कर्म विदालेकासिपि वेयाखियज्जसयणमागत,
 तत्सुवक्कमादि चचारि अपुयोगदारा, अन्वयणरथाचिकारो कम्म वियालियव्वति, उदेसत्थाचिकारो पुण "पढमे संयोयि अणि
 वयाय" गाथा ॥ ४० ॥ पढमे उदेसए दिसाहिता संयुज्जितव्वं अपिबता य 'इहरे बुद्धे य पासचा' एवमादि, वित्तिए उदेसए
 'माणवच्चणता' माम्भो वक्ष्येव्वो, 'जे यावि अजायए सिदा' एवमादि, 'उदेसम्मि तत्तिए' गाथा ॥ ४१ ॥ तत्तिए मिच्छादिचि-
 त्तस कम्मस्स अवचयो 'सयुद्धकम्मस्स मियसुणो' एवमादि, णामणिण्णवे विस्सेवे वेयालियति तत्त्व गाथा ॥ वेयाखियमि
 वेयालगो य वेयालय वियालगिय । तिणिणवि चउक्काइ वियालगो एत्थ पुण जीवो ॥ ३३ ॥ तत्त्व वेताल्लिगो णामादि
 चतुर्विधो, णामठवणाओ तदेव, दम्बवेयालगो जो हि अ दम्बं वेयालियति रक्कगरादिः, मावे जोआगमतो मावदियासगो साधुः,
 जीवो कम्मं विदालयति कम्म वा जीव, विदालणंपि णामादि चतुर्विध, तत्त्व गाथा "वड च परसुमादी" गाथा ॥ ३४ ॥ विदा

लणमिति करणभूतं, तत्र द्रव्ये परश्चादि, ज्ञानाद्यात्मकेन भावेन भाव एव मिथ्यात्वादिरूपो विदार्यते, भावे विदारणं णाणदंसण-
चरित्ताणि, विदालणियंयि नामादि चतुर्विधं, णामठवणाओ तहेव, दव्वविदालणियं दारुणं, भावे अट्टविहं कम्मं विदारिज्जति,
वेयालियस्स गाथाए णिरुत्तं भण्णति-“वेयालियं इहं देसियंति वेयालियं नतो होति ।” एतदेव करणभूतं वेयालियकमध्ययनं,
किं विदारयति ?, तदेव कम्म, आह-यद्येवं सर्वाणि कम्मविदालणानि, विशेषो वा वक्तव्यः, उच्यते, अयं विशेषो-“वेयालियं इहं वित्त-
मत्थि तेणेव य णिवद्धं” ॥ ३८ ॥ वेतालियं नाम वृत्तजाति तया वा बद्धत्वात् वैतालियं । अस्योपोद्धातः “कामं तु सासतमिणं कथितं
अट्टावयम्मि उसमेण । अट्टाणउतिसुताणं सोऊण य तेऽवि पव्वइया ॥ ३९ ॥” भरेहेण भरहवासं णिज्जिऊण अट्टाणऊतीवि भायरो
भणिता-ममं ओलग्गय रज्जाणि वा सुयधत्ति, अट्टावए भगवन् उसममामी पुच्छितो, एवं भरहो भणति, किमेत्थ अम्हेहि करणी-
यंति ?, ततो भगवता तेसिं अंगारदाहगदिहंतं भणिऊण इदमध्ययनं कथितं, यद्यपि चेदमध्ययनं शास्त्रतं तथापि तेन भगवता
पुत्राः संवोधिताः इतिकृत्वा स एव विशेषस्तीर्थकरैरप्यस्य उपोदघातेऽनुवर्त्तते स्म इति । एवं उवग्घातणिज्जुत्तीए ‘उहेसे निहेसे य
णिगमे’ति अक्खवाणं समोतारेयव्वं, स भगवान् तान् तत्संसारविमुमुक्षुराह-भो ! ‘संबुज्झह किण वुज्झह’ वुत्तं, (८९)
सम्यक् संगतं समस्तं वा बुध्यत संबुज्झह, स्यात् कर्हि बुध्यते ?, धम्मं, किमिति परिप्रश्ने, स्यात्किं कारणं बुध्यते ?, संबोधी खलु
पेच दुल्लभा, संबोधिस्त्रिविधा-णाणदंसणचरित्ताणि, खलु विशेषणे, चारित्रसंबोधि रधिन्नियते मनुष्यत्वे, न शेषगतिस्त्रिति, अथवा
बुज्झह, किं रज्जेहि विसएहि कलत्तेहि वा करेस्सह ?, प्रसुप्तस्य संबोधिर्भवतीत्यतः सुप्ता एव वक्तव्याः, एत्थ णिज्जुत्ती गाथा-द्वे
णिदावेए दरिसणणाणतवसंसजमा भावो । अधिकारो पुण भणितो णाणे तह दंसणचरित्ते ॥ ४२ ॥ सुत्तो दुविहो-दव्वसुत्तो

मासुचो य, तस्य दम्भसुचो दुविहो-उवचासुचो गिरासुचो य, उपचारसुत पतित ओदक', निद्रासुचो नाम निद्रावेदोदयाविष्टः
 भवति, पञ्चानामपि विषयाणां तत्कालभावभ्रो, भावसुतस्तु ज्ञानादिविरहित' अज्ञानी मिथ्यादृष्टिरचारित्री च, जो दम्भसुचो
 मो भावभ्रोऽपि मतिभ्रो, एव जागरिभ्रोऽपि, द्रव्यजागरिता भावसुतेन चाचिक्कर'। स्यात् कथं संबोधि दुष्टमा ? उच्यते, 'माणुस्स
 दमद्वल्लाला' गाथा ॥ इतथ संपोदस्यं धर्मे यस्मात् 'जो हवणमति रातिभ्रो जो सुलभं पुणरावि जीवियं,' नष्टतिक्रान्तरा
 ग्रय पुनरुपनमत, कथं ? न हि शालरात्रयो यौवनरात्रयो वाऽतिक्रम्य पुनरुपनमते, का तर्हि भावना !, न बूढो भूत्वा पुनरु-
 तानन्नायी धीराहारो बालको भवति, नवा खिल्यककलाग्रहणसमर्थ' कुमारको रक्तगढमसु भवति, नवामिनवस्मभुभूषितावरोष्ठक
 पोत' काममोगोन्वप्यमना पुत्रा भवति, अत्रोदाहरण लौकिक, मन्दः किल मृत्युद्वैराकृष्ट आह-कोटीमहं दद्यां यद्येकाहजी
 वेद्, तथापि न लब्धवान्, इत्यत जो सुलभ पुणरावि दीवितं, ब्रह्मणेण अंतोबुद्ध्याकृष्टि उक्तेसेण पुण्वकोटीआयुगेहि अहियारे
 ऊढिण पर्यतर कस्मि उपक्रमो होळ, न पुण निष्पन्न सकति पुणो बद्धावेतुं, सदोपक्रमोऽनियतो, तद्यथा 'बहिरा बुद्धा य
 पामया गरुमस्था य नयती माणया' (९०) मनोरपत्यानि मानवा', मानवग्रहणेन मनुष्याणां कल्पते, अथवा सर्व एव
 मानवा' अपदिश्यत, 'सेय जह बट्टय हरे' 'यथ'ति येन प्रक्षरेण, बट्टया नाम तित्तिरिवास्ति इपदचिक्रप्रमाणा उक्ता वार्तक',
 परमवधारणायां, आयुषः धय' आयुः धय, स तु उपक्रमादन्यथा वा 'तुष्टइ'पि श्रुत्यत जीव' शरीरात् वा शरीरं नीवात् अथ
 मनुष्यनीयिनासुद्याति स्वजनादिमिर्चा, योऽपि नाम कश्चित्स्वजनप्रमथो न पुष्प्यते यथा मातापितरौ ये बूढो, ताभ्यां मृताभ्यां
 पद्मं करिष्यामीति, एतदप्यकारण, कथं ? तर्हि उच्यत-'माताहि पियाहि सुत्तप' इत्तं (९१) मातृम्य इति मर्षमाद्यग्रामो

गृह्यते, पितृभ्य इति पितृग्रामः, लुप्यत इति छिद्यते तेषु जीवात्, स्वयं कदाचित् पूज्यतरं त्रियते, न च सैव माताऽन्यत्रापि भवति
 पिता वा, अथैकोन्द्रियादिषु प्रक्षिप्तः नैव मातापितृसंबन्धं लभते, न वा सुगतिः प्रेत्य सुलभा भवति, सुगतिर्नाम सुकुलं, प्रेत्य योनि-
 स्थितिरेव, नागाज्जुनीयास्तु पठति 'माता पितरो य भायरो विलमेजसु केण पच्चए' नारकदेवैकेन्द्रियासंज्ञिषु च, यतश्चैवं
 तेण एताणि भयाणि वेहिहया एतानि यान्युक्तानि—णो हूवणमंति राइओ, पेक्खया—देहिया पस्सिया, आरंभो नाम असंयमः
 अनुक्तमपि जायते, परिग्रहाच्च, कथं ? आरभपूर्वको परीग्रहः, स च निरारभस्य न भवती ततः आरंभग्रहणं, स्यादारंभादनिवृत्तस्य
 को दोषः ? उच्यते, 'जमिणं जगति पुढो जगा' वृत्तं ॥ ९२ ॥ 'यदि'ति यस्मात्कारणात् अस्मिन् जगति, पुढो नाम पृथक्,
 कम्ममेहिंति यथाकम्ममिः लुप्यंति नरकादिषु विविधैर्दुःखैर्लुप्यन्ते, सर्वसुखस्थानेभ्यश्च यन्ते, किंच—'सयमेव कडे मि(व)गाहतु' ण
 इसरादिकृतं एव, येन यथा कर्म कृतं असंबन्धिदोषात् अष्टप्रकार आत्मनि अवगाहति, आत्मा कर्मसु वा, अकारलोपं कृत्वा तमेव
 अवगाहति 'णो तेण सुच्चेज अपुहुवं' नासौ तेण—कर्मणा मुच्यतेऽस्पृष्टमस्यास्तीति, आह हि 'पावाणं च भो ! कडाणं कम्माणं'
 किंच-न केवलमिहानित्यता भवति, अन्यत्रापि एषा भवत्येव, तथा 'देवा गंधर्वरक्खसा असुरा' वृत्तं (९३) अथवा मा भूत्कश्चिद्देव-
 सुखेषु संगं करिष्यतीत्यतस्तदनित्यताज्ञापनार्थं अपदिश्यते 'देवा गंधर्वरक्खसा' देवग्रहणात् त्राणमंतरभेदो, असुराणां प्रतिपक्षः,
 सुरा वैमानिकाः, भूमिगता असुरा एव, अथवा भूमिगता भूमिजीवा एव, अथवा भूमिगताः सरिसृपा गह्यन्ते, इहापि च 'राया णर
 सेट्ठि माहणा' राजानः—चक्रवर्त्याद्याः नरा-पृथग्जनाः सेट्ठिणो-णोगमाद्या, अधिपास्तु अधिकं पांतीत्यधिपाः, ते तु मन्त्रिमहामन्त्रिगणक-
 दौवारिकादयः, माहनग्रहणात् जातिभेदः, त एते सर्व एव स्वस्थानेभ्यश्च यन्ते, दुःखिता नाम, नवा स्यात्कस्यचिन्मग्णमिष्टं, उक्तं

च 'मरणमिति महद्भय' इदमपि च कालवशेन किं !, येऽपि कामनिभिचेनोद्यमते तान् प्रत्युपदेश्यः, 'कामेहि य संपदेहि यं दृष्ट(९४)
 पत्य इत्यासमा अप्समरियञ्चाकामा मयणक्रामा य, अविशिष्टा वा दृढदायः, कामोपग्राह्य स्यादयं संस्तुता वर्चन्ते, अथवा संस्तुता
 इति पूर्वापरसंस्तवो गृह्यते, स एव तेभ्यः कामेभ्यः संस्तवेभ्यश्च 'कम्मसहि' ति कम्ममिः सह तुयतीति, कोऽर्थः !, न ते कामाः
 संस्तुताभेन गच्छन्तमनुयास्यति, 'कालेने' ति सोपक्रमेणान्यतरेण वा, कार्यत इति खन्तव्यं, 'काले बह वचनञ्चुतो' काले ज्ञातं
 काल, ताल हि गुल्फाद् दूरपाताच्च क्षीप्र पततीत्यतस्तद्वहण, तालस्यापि शिवा पात - उपक्रमात् कालेन च, एव आउक्त्वप्येव तुष्टति
 जीवोऽपि सोपक्रमेणान्यथा वा, किंच-न केवल कामेषु संस्तुतेषु च सत्त्वा गुरियस्तावत् पठति, कन्वेऽपि हि तथैव, संज्ञा-
 'जे यावि भवे बहुस्तुता धम्मिय माहण भिक्खुए' ॥८५॥ बहुस्तुता धम्मं नियुक्तो धम्मिका, बृहन्मना ब्राह्मणः, भिक्खु
 गसीलो भिक्खु, सुचिरिति यथावत्स्वधर्मम्यवस्थितः, परिवाजको वा, 'अभिनुमकरोहि सुच्छिया' नूनं नाम कर्म माया वा, अभि-
 मुल नृमीकृष्वन्तीति अभिनुमकरा-विपयास्तेषु मूर्च्छिता-गृद्धा, लोभो गुरीता, एगमाहणे गहणति सेसकसायावि गहिता, कय
 त नेच्छति !, पत्यति परियञ्जति च अण्णोहि तेहि माहारादिषु कामसु सत्त्वा, इह च परत्र च तीव्रमेव तदुपचिदे कम्ममिः कृत्य
 त्ते कामजनितैरित्यर्थः, सात्-कयं ते कम्मभिरेव कृत्यन्ते न निर्वात !, उच्यते, 'अथ पास विवेगमुद्धिते' इत्थं ॥ ९६ ॥
 'अथे' ति प्रकृतिअपसं, अथवा कम्मविभागो यत्र, किं न पश्यसि विवेगमुद्धिते !, विवेगो नाम स्वयनगृहादिभ्यः प्रवज्यात्सान-
 मन्यतरं, अथवा कम्मविभागो यत्र स्थिताः कम्मनिवाणायेत्यर्थः, विविच तीर्णां वितीर्णां न वितीर्णां अपितीर्णां न काममोगामाव
 तीर्णा, 'इह' मसिंछोके, अथवा इहेति पूरणार्थः, घृत नाम येन कम्मोणि विधूयन्ते, वेराग्य इत्यर्थः, चारित्रमपि, केचिन्नजति-

वयं स्वतः विरता, विरताः अपापकर्ममाणः, अथवा अपि संभावने, तीर्णा अपि गृहादिसंग्रयं केवलं भाषन्ते, न तु कुर्वन्ति, स एवं
 भाषमाणः पाखंडी पाखंडगणो वा, अणेशेषु च एकादेशो भवत्येव 'णाहिसि आरं कतो परं' ज्ञाम्यति आर-गृहस्थत्वं परं-
 प्रव्रज्या, किमुक्तं भवति-न त्वं जानीये, कैः-किर्मभिः गृही भवति प्रव्रजितो वा, अजानन् कथं कुशलानि वेत्स्यसि?, अथवा
 आरमित्ययं लोकः परस्तु परलोकः, अयं सौत्रोऽर्थः-आरः-संसारः परो-मोक्षः, तदिति आरं पारं वा न ज्ञास्यति, कुतः?-कुमा-
 र्गश्रयात्, अथवा 'ण णाहिसि' ति न जानिष्यमि मोक्षमात्मानं परं वा, तत्रात्मा आरं परं पर एव, अथवा णाहिसि गिही ण पव्व-
 इओ, आरो पव्वइओ, आरो गृही परः प्रव्रजितः, चेहासं नाम अंतरालं, न गृहित्वे नापि आमण्ये, अंतरगले वर्त्तते, ते हि आहारादिषु
 सक्ता इह परत्र च तीव्रमेव तदुपचितैः कर्मभिः कृत्यन्ते, कामजनितैरित्यर्थः, आह-एते तावद्वितीर्णत्वात् मा भवन्निर्वाणाय,
 अथ ये इमे उदंडिकाः चूर्णिकादयश्च एते कथं न तन्निर्वाणाय?, उच्यते, "जइवि णिणिणे क्खिसे चरे" वृत्तं ॥९७॥ यदित्य-
 भ्युपगमे णिणिणो नाम नग्नः, कृशस्तपोभिर्निष्ठत्वाद् आतापनादिभिः, मामो संख्यातप्रतिभाग इति कृत्वा यासस्य अंते मक-
 कुं इति मासान्तशः 'चउत्थछइड्डमदसमट्ठालसमेहिं' म एवं निष्ठप्रशरीरोवि 'जे इह मायादि म्मिज्जति' अणिद्धिणिदेसा
 माया आदियेषां कपायाणां, आदीयत इत्यादिः, माइ माने, वथं?, मीयते, पूर्यत इत्यर्थः, मायादीनां कपायाणां योजनं, अथवा
 मीयत इति-यथा धान्यस्य कुडो मीयते एवं मायादिभिः कपायैः म मीयते, पूर्यत इत्यर्थः, म एवं कपायाणामाकंठं मितः मर-
 णमितो 'आगंता गवभादणंतसो' आगमिष्यतीति आगंता, गर्भः आदिर्यस्य संसारक्रमस्य भवति स गर्भादिः, तद्यथा-
 गर्भप्रसवचाल्यकौमारयौवनमध्यमस्थारिव्यमाणनरकटुः रान्त इति, उत्तीर्णस्य च नरकात् म एव ध्रुवः, पुनः स एव क्रम इति,

यन्तर्ध्वं' मिथ्यादर्शनोपहृतं तथापि न दुर्गतिनिवारकमित्यतो भारश्चित्तमार्गमास्थाय "पुरुसोरम पर्वकामुणा" पुरि श्रयनात् पुरुष, हे पुरुष ! पुरुषा वा उपस्य उवरम-उपरम पावानि-प्राणातिपातावीनि मिच्छावसमसंस्तुति अहंसा तापाणि, स्थात् कामभोगजीविषनिमिष नोपरमसि इत्यथोऽपदिश्यते 'पल्लिर्यतं मणुयाण बीविठ' परि-समतात् आदियति जीवितस्य परं वर्यं देवै, अथवा प्रलीयं-कर्म यावदायुर्निर्वर्षि सत्यरिषयान्त, अथवा यस्यान्तोऽस्ति तत्प्राप्तमेव वेदितव्यमिति, आह हि दूर स्वमिपि भावित्वात् आगतमेव, तथा उदधीन्यपि विव्युपितो, जे पुण असखमजीवितेण कसप्रादीपकावसथा 'इह' मनुष्यलोकं श्रुर्दीदिविषयेषु 'मृच्छिता' अच्युपपन्ना 'मोहं जति नरा असंबुद्धा' मोहो नाम कर्मं तु अति, मोहतश्च गर्भमन्ममरणादिः स एव संसारक्रम', असंबुद्धा हिंसादिपि हिंदिपि वा, यतमेव तेन 'जयत विहराहि जोगव' वृत्त ॥९९॥ जययं नाम गामे एगराईय नगरे पचराइय यस्ततः, योगो नाम संयम एव योगो यस्यास्तीति स भवति योगवान्, जोगा वा जस्तु वसे वड्ढति स भवति योगवान्, जोगादीया, अथवा योगवानिति समितिगुप्तिषु नित्योपयुक्तः, स्वार्थीनयोग इत्यर्थः, यो हि अन्यत् करोति अन्यत्र चोपयुक्तः स हि तत्प्राप्तयोग प्रति अयोगवानेव भवति, लोकेऽपि च वक्तारो भवन्ति-विमना अह, तेन मया नोपलक्षितमित्यतः स्वार्थीनयोग एव योगवान्, स्यात् किमर्थं नित्योपयोगः?, उच्यते, 'अणुपाणा पया पुरुस्तरा' मयव प्राप्ता यपु ते इम भवन्ति अणुपाणा-मृत्स्मा, यदुक्तं भवति तानविराषयकि, दुःखेन उवीर्यन्त इति दुरुपरा, अत्र अणुपरिष पाणा अणुपरिष वीयहरितादि, 'अणुसासणमेव परक्खमे' अनुशास्यतज्जेनेत्यनुशासन-युत्र तथाया धुओपवेअेनानुद्धास्यते यथावाय-साऽन्तरा अननुशासनमेव पराक्खमेः-मृश क्रमः, स्यात्तेनेदमनुशासनः?, उच्यते, 'वीरेहि सम्म पवेदित' नित्यमात्मनि-गुरु-

[illegible]

सए, अकारलोपो द्रव्य, स एव परीपहसहिणु “घुणिगा कुलिय च छेयव” इति ॥१०२॥ घुणिगा नाम घुणेष्वेवा कम्म, कर्म !, जरा करणङ्ग उमयोपासे लिण चिरेण कालेण घुण्णलेव, सततं लिप्यत व ओग वा लेईम, उपमाने वति, ‘कसए’सि कञ्च कृपन्ति, दिद्यत इति देह’ यथा कञ्च लकटादिभिः प्रहरैः लेपापगमात् कशीभवति एव साधुरनन्दनादिभिः तपोविशेषैः कञ्चं वेद दृगति, वेदे च सम्यस्तपोमिरेव कञ्चयमाणे कर्मवेदोऽप्यपकृत्यते एव, द्रव्यकर्मणा कृते दुरीरे वा, मावकर्मणा रागद्वेषो कर्म यति, त एव अनन्दनादितपोयुक्ताः रागद्वेषापकृष्टाः ‘अविहिंसामेव पञ्चए’ न विहिंसा २ अतस्त्वामविहिंसा पञ्चए, कयमदि सक्क स्यादिति, ‘अनुपम्मो’ अनु पद्यान्नावे यथाऽन्येस्तीर्यकस्त्वथा वर्तमानेनापि हुनिना प्रवेदित, अनुवर्म्मन्—सूक्ष्मो वा वर्म्मन्; पुप्पयन् दृप्त, अप्ससरयभावपुण्यं, तमि विपुए कम्मरयो विपुत एव भवति, स्यात्—कय घृत्यते !, ‘सउणी उ जह पसुगु णिता’ इति ॥१०३॥ सउणि—काठछी, घूलीए वा लेहिंत्तं तत्रवः पथातो घुन्वति—ध्वंसयति सित—बद्ध, रञ्जयतीति रब्, एपो दृष्टान्त ‘एय वविओयथाणय’ दविओ रागदोसरादितो, द्रव्यमात्रमेव, उवः उपदधातीति उपधान तदस्यास्तीत्युपधानवान्, कर्म घपति, ‘ववस्सि मादणो’ सम्पत्ति वा मादणेषि वा, अय तं कथित् “उट्ठितमणगरमेसण” इति ॥१०४॥ उट्ठितो नाम घमे प्रव्रज्यायां, नास्यागारं विद्यते अनगारः, अनगारत्वमपति, अथवा मोक्षमेव एपति, समजाणं छप्पे ठित वरिचे गाणा- इमु वा, तप स्थितं तपस्सिय, पारसविदे तय, तमेय घम्मे दृष्टयति “इहारा पुद्दा य पस्थए” इहिरिपि पुचनमुआदयः, तेसु चित्तसतो पदो भवति, अन्तुपियं कारंतमु वहुमाइपितिमातुलपिवृष्यादयः ‘पस्थए’सि उपपन्नाहु इच्छति, ते आसम्मएण ठिता तणाए दुराण प अत्रि मुस्से ण उलमेळण, अवि मरेळणवि उपपन्नावेतु सक्कति, जनानामधर्मव्ययस्वित्तवत्ताजनवत्स हान् पश्यति,

न तु स्वजनवत्, “जइ कालुणियाइं से कए” वृत्तं ॥१०५॥ कालुणिया नाम ‘णाह ! पिय ! कंत ! मामिय ! उइंमण णिप्प-
णत्त भुवणंमि । सव्वं सुणं पणंइणि पुत्ता ते पितु विधोगवेल्पा ॥१॥’ सण्णा गामो गोड्डीं गणो व तं जत्थ होसि सण्णिहितो ।
दिप्पति सिरीए सुपुरिस ! किं पुण णियगं घरहार ? ॥ २ ॥ पुत्रकारणाद् एकमत्र ताव कुलतंतुवद्धं पितृपिंडं घनगोसारं च
जनयस्व पुत्रं, ततो यास्यसि, एव कलुणाणि रुदंता ‘दवियं’ति दविओ-रागदोषरहिओ, भिक्खणशीलो भिक्खू, मम्यगुत्थितं
समुद्धितं संजमुद्दणोण समुद्धितं ‘णो लब्भति णं’ति ण सक्केति ‘सणवेत्तए’ति आणेतुं ‘जइ णं कामेहि भा(ला)विया’वृत्तं ॥१०६॥
यदीत्यभ्युपगमे, कामा-सहादि घणाड वा ‘लाविय’ति णिमंतणा, जइ कामेहि घणेण वा बहुप्पगारं उवणिमंतंज वंचित्ता वा
घर आणंज ‘तं जीवित्तणावकंस्विणं’ तमिति-तं साधु जीवितं-असंजमजीवितं नावकांधति नावकांधिणं ‘णो लब्भंति ण सण-
वित्तए’ नोकारः प्रतिषेधे लब्भतित्ति ण ते लभते सणवेत्तए, किंच-‘सेहंति अ णं ममाइणो’वृत्तं ॥१०७॥ असंजमं ममा-
यंतित्ति ममायिनः ते मातिपित्तिस्त्रिपतिभायारो ‘सेहंते’त्ति रेहावेन्ति, कथं रेहावेति ?-‘पोसाहि ण पासओ तुमं’ तुमं अतीव
पासओ जं अतीव पस्मसि, भोगनिरिक्खितो भवान्, जतो एक एवात्मा पायभीरु पासएत्ति प्रवचनवयेणं, कहं अम्हेहि दुक्खि-
ताणि ण पाप्मतित्ति, यदि त्वं एवं दीर्घदर्शी परलोगंमि जहाहि उत्तमंति, इमो ताव त्विमो लोगो जहो, अम्हेहि य तुज्झ निमि-
त्तेण अद्वितीए किलिस्समाणेहि अम्ह य दुहुत्तणे सुस्सुसाए अकीरमाणीए पुत्तदारं य अभंरिजमाणे य परलोगोवि ते ण भवि-
स्सति, उक्तं च-‘या गतिः क्लेशदधानां, गृहेषु गृहमेधिनाम् । पुत्रदार भरतानां, ता गतिं व्रजं पुत्रक ! ॥ १ ॥’ उत्तमो नाम
तव एव मातापितृसुश्रूषया उत्तमो लोको भविष्यति, अन्यथा त्वधमः, एवं तैरुपसंगैः क्रियमाणैः किञ्चिदेवं धर्ममकारः ‘अण्णे

अण्णेहि मुच्छिन्ता' वृष ॥ १८८ ॥ अन्योऽन्येषु मूर्च्छिता , तथया—कश्चिद्भार्यायां कश्चित्युत्रे कश्चिन्मातरि पितरि वा 'मोहं
 जनि पारा असंयुता' मृदते येन स मोह—कर्म अज्ञान वा सत्कृतो वा नानायोगनिगहन' संसार, भयवा स्वजनस्नेहमोहिताः
 कृत्याकृत्य न जानति, न संयुता असंयुता—इन्द्रियनोद्विन्दित संवरहिता 'विसर्गं विसर्गमेहि गाहिया' विसर्गो षाम असं
 जमो तमसंजम असंयुतरेव प्राहिता, 'स पावेहि पुणो व गच्छिमाता' पापानि—छेदनभेदनविग्रमनमारणादीनि प्राप्तिवधादीनि
 वा तेषु पापेषु वर्तमाना पुनरपि गर्भभीषया उन्मार्गमाचरंतो न लज्जते, पुराणमदानर्षितकर्मसत्सादनविधाचरस्तावमारणं, अह
 संसारस्म न वीममि, कुतस्तर्हि !, तव यतश्च 'दक्षिण व समिषम्ब पद्धिते' वृष ॥ १०९ ॥ दक्षिण उक्त एवम्—अनेन प्रकारेण
 योऽप्यमुक्त मम्यक्त इत्य समीप्य पाप—द्वेमादि, अन्यथा पाठस्तु 'तन्महा दक्षिण्यम्ब पद्धिते' तस्मादेव ज्ञात्वा विरठाणं अवि
 रताय च गुणदोष पाशाओ विरता अद्वारमृद्धाणाओ सयणाओ व विरतो मवाहि, 'अमिषिष्वुहो' असंजमठष्ठाओ सीतीभूतो 'पणता
 बीरा महाचिचि' मृद नता प्रणता प्रमत्तार इत्यर्थः, कतरं?, नो इहा संबोदणमगो मणितो, बीरा' उक्ता, बीही नाम मार्गो
 चरुवीथिवत् महती बीही महावीही, अथवा माववीही एव महावीही, तत्र द्रव्यवीची नगरगामादिपथाः माववीची तु सिद्धिपथाः
 'पञ्चाउत्रं' त्रिद, पाठविशेषस्तु 'प्रणता बीधीमेतमणुत्तर,' एतदिति भाववीचीं चं मणिठामि अणुत्तरं—असरिसं अणुत्तरं वा
 ठाणणाणादि, सेदनं मिदि , पणत इति पथाः, नयतीति नैयायिक , शिवं निरोग, धुषं वा धुवो सासओ स एवं प्रणतः 'वेया
 स्त्रिणमगमागमो' वृष ॥ ११० ॥ वेतालिकमुक्त, अथवा विदातय सि वेतालिकाः मगवानेय—वेतालिकस्य मार्गः वेतालिकमार्गः
 नं प्रागन , प्राप्त इत्यर्थ , मणमा वयमा क्काण संयुहे'णि गुणो 'विषा विषं व जालयो' विषा नाम त्यस्या विषं बाधमद्विमतरं

च, बाह्यं गोमहिष्यादि अभिभूतं हिरण्यसुवर्णादि, अथवा अभ्यन्तरं विद्याबुद्धिकौशलयादि, शेषं बाह्यं, 'णातय'ति पुष्पावरसं-
स्तुता, आरंभस्तु पचनछेदनादि प्राणातिपातो वा चशब्दात् शेषा अवयवा अपि, चिच्चा अपि वर्तते, संवुडे इंदिएहि, चरेदिति अनु-
मतार्थे, अथवा परिन्वइज्जामिच्चिन्वेमि ॥ वेय्यालिण पढमो उद्देसओ सम्मत्तो २-१॥

उद्देसत्थाहिगारो माणो वृज्जेतव्वो, तत्थ गाथा-तवसंजमणोणोसुवि जइ माणो वज्जिओ महेसीहिं । अत्तसमुक्कसणट्ठा
किं पुण हीलामणु अणोसिं ॥४३॥ महानवस्मिणा-संजसे अतीव अप्पमत्तेणं अतीव बहुस्सुतेण जइ ताव माणो वज्जिओ तेन तप-
स्सित्वे अप्रमत्तत्वे बहुश्रुतत्वे वा गव्वं न याति, किमग पुण नातिकृत्तनतपोयुक्तेन प्रमादवता अल्पश्रुतेन वा गव्वो कायव्वो ? परो वा
हीलेनव्वो ? किचान्यत्-जइ ताव णिज्जरमनो पड्डिसिद्धो अट्टमाणमहणेहिं । अवसेसस मयट्ठाणा परिहरियवा पयत्तेणं
॥४४॥ भणिओ य उद्देसत्थाहियारो, सुत्ताभिसंबंधो पुण उक्तं प्रथमस्यान्ते-चिच्चा वित्तं च णातयो, एव वित्तं स्वजनारभं विहाय
तपसि स्थितत्वात् 'तयस व जहाइ से रं'वृत्तं ॥११॥ तया णाम कंचुओ, स्वमित्यात्मीयां, उपमाने वति उग्गवत्, 'म' इति
म पूर्वविवक्षितः साधुः, रज्यत इति रजः, तत्केन जहानि ?-अरूपायत्वेनेति वाक्यशेषः, अरूपायस्य हि मर्ष्यत्पगिव च हीयति रजः,
'इति संखाय सुणी ण मऊण' इति-उपप्रदर्शने 'एवं संखाए'ति एवं परिगणेत्ता, एवं ज्ञात्वेत्यर्थः, 'ण मज्जए'ति न मदं
कुर्यात्, तत्केन मज्जते ? 'गोयण्णयरेण जे विण' गोत्र नाम जातिः कुलं च गृह्यते, अन्यतरग्रहणात् क्षत्रियः ब्राह्मणः इत्यादि,
अथवा अन्यतरग्रहणात् श्रेयाण्यपि मदस्थानानि गृहीतानि भवन्ति, इत्थिणी णाम स्विमणा णिंदणा हीलगा, अन्ये द्रुवन्ते रिक्तता, अथवा
गोतण्णतरेण माहणे-साधू, अहिंसगो सुन्दरो अणो अमोभणा, स्यात् य एया मदानां एकेन नैकैर्वा मदस्थानैर्मत्तः पर परिभवति

तस्य ह्य दोषः !, उच्यते—‘जो परिभवसि पर जन’ इत्थं ॥ ११२ ॥ परो नाम आरम्भ्यतिरिक्तं सुपथ परपक्षो वा, अथवा
‘पर’—अस्वजनं, परिभवो नाम चास्यादिश्रेष्ठत्वं हीनत्वातिरिति, एवं कुलादियु, नान्यथापि, सो अणादीण यपज्जन्ते अप्यवद्गमे
‘संसार परिश्रमसि चिर’ सर्वतो वर्धते परिवर्धते, ‘चिर’ मिति अर्धतकाल, विसर्सेण कुत्थिता मुकुत्थिता तासु ज्वातिसु एगि-
दियवेददियादिसु, यतमेव तन ‘अनु इस्मिण्या तु पाथिया’ अनु इति यदुक्तकारणात् इस्मिण्या प्रागुक्ता पातयतीति पातिस्त्र,
बानगपिटिका इह सुचरीरदान्त, परलोकं कोकिलकम् परिमण्डुत सङ्गुणञ्चो ज्वाञ्चो, इति उपप्रदर्शनार्थं, ‘गृह संस्वाण’ एवं
परिगण्य सुधी ‘ण मज्जन’ मद् न कुर्यात्, ‘जे पाथि अणातए सिया’ इत्थं ॥ ११३ ॥ जेषि अगिदिदुमिरेसे नान्यो नाय
को‘स्यान्तीत्यनायक’—चक्रवर्ति बलदेवो महामहर्षिजो वा, वासुदेवो ण पश्यति, निदानकृतत्वात्, तेन नाधिकारः, पसगपेसगो
मान तस्मिं येव चक्रिमादीष वो पङ्क्तिमावाहगो प्रवर्जित स्यात्, असायपि तं चक्रवर्ति प्रवर्जितः पूर्वं दासदासं वारसावसेण
वदप्यण वदति, वदयमाणाऽपि वा ‘इद मोणपदमुवदिप’ इदमिति आख्यं मुने पदं सोनं पसतेऽनेनेति पद—मोक्षं गम्यत
इत्थं, उपेत्य स्मित उवदिदो, न तेन पूर्वस्वामिना लज्जा कर्षण्या आह्वयं पुण्यदासदासं वदविज्जामि, इतरेणापि न गर्वं,
अह सामिगनामिणा पूइज्जामि, ‘समन’ति आरागपेयवानित्यर्थः, ‘सदा’ मुख्यकाल चरेदित्यनुमतार्थः, स्यात्—कथं ताभ्यां लज्जा
मदो न कर्षण्याविति !, उच्यते, ‘समगणायपरम्मि संयमे’ इत्थं ॥ ११४ ॥ ते हि सय तच्च प्रति सुमा वेव, अथवाऽयमपि
छदोपस्थानीय, एव परिहारविशुद्धिकादियु श्रेयस्वपीति, अरिस्त मि-इत्थं, सो हि संयमस्य प्रति सुमावेव, अथ ममेति पक्षस्मिन्नेव तौ
संयमश्चाने वर्धयेतां अण्यपर पति विसम वा छट्ठोणपडितस्स, तसु सम्यक्त्वादिव्यसंजम इति कत्वा अन्यसरे अभिक्क वर्धमानं-

पूज्यः, संयतत्वादेव, अथवा जे यावि भवे अणायगे, जेविय पेंसगस्स पेंसएत्ति, एगिगो माणेडई उक्तः, इह तु 'समअणत्तरमि
 वा सुते समेऽवि सुएणमिमं परिचिततरंतिकाउं स माणो ण कायव्वो, लहुं वा मे अधीतंति, अण्णयरं तु एगो गणी एगो वायगो,
 पूर्वगतं वाचितं येन स वाचरुः, न च वाचकेन मानः कार्यः, संशुद्धो स एव, संयमः शुद्धः यत्रासौ वर्तते, अथवा स एवं लजा-
 मदोसादिहिं संशुद्धो 'समणे'ति सम्यक् मणे समणे वा समणो, परिसमंता मन्वातियारसुद्धो मन्वओ वा परिचए परिव्वए,
 स्यात्क्रियच्चिर कालं?, उच्यते 'जा आवकथा समाहिते' यावदस्य कथा प्रवर्तते देवदत्तो यज्ञदत्तो वा, दन्विओ णाम रोग-
 दोसरहिओ, स्यान्मृतस्यापि कथा प्रवर्तते तत उच्यते 'कालमकासि पंडिते' यावत्कालं न करोति तावन्मानादिदोपरहितेन
 भवितव्यं, स्यात्किल किमालंघन कृत्वेति यतितव्यं?, उच्यते 'दूरं अणुपस्सिया' वृत्तं ॥१५॥ दूरं नाम दीर्घं अनुपश्यति तं धम्म-
 मणागतं, तथा धम्मः स्वमात्र इत्यर्थः, वर्त्तमानो धर्मो हि कालानादित्वाद् दूरः, स तु अविरतत्त्वान्मानादिमदमत्तस्य दुक्खभूयिष्ठो-
 ऽतिक्रान्तः, किं च इमेण खलु जीवेण अतीतद्वाए उचणीयमज्झिमासु गतिसु असति उच्चगोते असति पीयगोते होत्था, तथा च
 अतीतकाले प्राप्तानि सर्वदुःखान्यनेकशः, एवमनागतधर्ममपि, अथवा दूरमणुपस्मिअत्ति दढं पस्सिय, अथवा मोक्षं दूरं पस्सिय
 दुल्लभबोधितां पस्मिय जात्यादिमदमत्तस्य च दूरतः श्रेयः एवमणुपस्सिय इत्येवमादि अतीतानागतान् धर्मान् अनुपस्सिता 'अट्ठे
 फरुसेहि माहणे' फरुसा नाम स्नेहवियुक्तैः वाचिकाः कायिकाश्चोपमर्गा क्रियन्ते, तत्र वाचिकाः आक्रोशहीलनाद्याः कायि-
 कास्तु वधबंधनताडनाङ्गनच्छेदनमार्गाः, अथवा ग्रतिलोमा फरुसा, तैरुदीणैः 'अवि य हण्णू' अपि हन्यमानाः अविहण्णू यथा
 खन्धकशिष्याः, न तु खन्दकः, 'समयंसि रीयति'ति यथा समयेऽतिदिष्टं तथा रीयने प्रसन्न इत्यर्थः, पश्यते च 'अविहण्णू

समयाधियासए' अस्यार्थः अविहणू अविहन्यमानः सम्यक् अहियासए, अथवा अविहणू इति हन्यमानो न हन्यात् किञ्चित्, अथवा
धर्ममसोपदिष्टेन स कीटकधर्मकयिक उच्यते, 'पणसमसे सया जए' इव ॥११६॥ प्रच्छति तमिति प्रश्नः यावत्प्रश्नान्
पा' दृष्ट्वा तं व्याकृत्य ममर्थः, पठ्यते च- 'पणहसमसे सदा जए' समाप्तप्रश्न इत्यर्थः, सदा जएयि ज्ञानवान् अप्रमत्तश्च, अप
तस्य हि धीरं परिचिक्किस्मिक्कसेव न बभः प्रमाण मवति, उक्तं हि- "अद्रितो न ठवेति परं" समिठा णाम सुम्मं धम्म उदाह
रेत्त, तदा पुण्यस्स कवति तथा तुच्छस्स कयति, 'सुद्धमे ह सया अत्तस्सए' सुद्धो नाम स हि सुद्धमेणवि अतिधारेण क्वसि
ज्जति, कवयतो वा सुस्सेमापि आत्तोत्तरेण परीलया वा लुसिजति, पूयागारवसकारहेठं वा कवयतो क्वसेति, अहवा सुद्धमेसि
सुम्मदुदि' कवयत्, अत्तस्स क्वस्तु स एवमनादमी, न च मार्गविराषना करोति, अयरियच्छंते य परेण क्वप्यजा, येन कवणकदी
संपण्यताइ माणी माहो होजा, अथवा कवयतो न परं क्वोवये-अन्यतरं क्वाय गमयेत्, स एव बहुज्जणमणमि संवुडे०
इवे ॥११७॥ बहुजनं नामपतीति बहुजननामन, अहवा नम्यते-स्वयत् इत्यर्थः, स धम्म एव, सर्वलोको हि धम्ममेव प्रवतः, न
हि क्विस्सरमाषाभिकोऽपि प्रवीति-अधम्मं करोमि, तदोदाहरण-सेविओ राया, तस्स अत्थाणीए धम्मं लिहासायां के धम्मिया
इति, ततो वरिसुद्धि मज्जति-दुलभा धम्मिया, णाय अधम्मिओ लोओ, अमयो मण्णति-लोगस्स मावपाएण एस पइप्पा अहा
वय धम्मिया इति, परित्राण अमइहीए अभवा मज्जति-परिक्खामो, ततो रायाणुभाए सितासितापि इवे भवणाणि कारवेति,
पउउज्जमवसा मज्जिया-उ सुम्हं धम्मिया त वषस गिहं पविसंहु, अधम्मिया असियमिति, ततो ते सुम्ह पउउज्जणा पवलयइय
णुपविद्धा अचिगारिगेहि पुच्यता-कि मवतो धम्मं करहिंति? तत्थेणो मज्जति-अय करिस्सुणो, तत्थ मे अणेगेहि सउणमइस्सेहि

धणं उवजीविञ्जति, अण्णो भणति—अहं वणिज्जो, कलोपजीवि वंभणो मे णिच्चगं भुंजतिच्चि, अण्णो भणति—अहं कुटुंबभरणपविचो
 किलेसभागी, किं बहुणा ? सोयरियादयोऽपि कुलधम्ममनुवर्तित्वाद्यमपि धम्मिया, एवं धवलगिहमणुपविट्ठा, उक्तं च—“सोत-
 सुतघोररणमुह०” अथ तत्थ दुवे सावगा सकृत्तमद्यपाननिवृत्तिकृतभङ्गा असितभवणमणुपविट्ठा पुच्छता भणन्ति—सुमाहुणो
 सुमावगा य धम्मिया जे सया अपमत्ता, अम्हे पुण पमादिणो स्वकृतमद्यपाननिवृत्तिकृतभङ्गा ण धवलगिहारुहा, अतो असित-
 भवणमणुपविट्ठा इत्येवं बहुजननमितो धम्म इति, तस्मिन् बहुजननमिते संवृतात्मा भवेदिति वाक्यशेषः, अन्ये त्वाहुः—बहुजन-
 नमनो—लोभः, सर्वो हि लोकस्तस्मिन् प्रणतः, असंयतास्तावत् सर्वे शब्दादिविषयप्रणताः, प्रमत्तसंयता अपि तेनैव केचित्प्रणताः,
 वीतकपायास्त्वप्रणताः, जे य जयणा अपमत्ता इति तेऽपि न प्रणताः, उक्तं च—‘कोधस्म उदयणिरोद्या वा उदयपत्तस्म वा
 कोहस्स विहलीकरणं’ एवं योगेन्द्रियाणामपि वक्तव्यं, संयतो नाम विरतः निवृत्त इत्यर्थः, ‘संव्यट्ठेसु मदा अणिस्मिते’ति सन्वेसु
 इंदियत्थेसु यावंतो वा असंयमार्थाः अथवा ऐहिकामुष्मिकेषु अणिस्मितो नाम नाकाक्षति ‘हरदे व तुमे अणाडलो’ हरदत्ति,
 महासमुद्रः, स हि तत्कादिभिः महामत्स्यैः स्फुरद्भिर्गपि नाकुलजलो भवति, न क्षुब्धजल इत्यर्थः, पद्ममहापद्मादयो वा ह्रदाः स्वच्छ-
 प्रसन्नगंभीरजलाः गंभीरत्वादनकुलाः, एवमसावपि पूर्वापरज्ञेयपरिशुद्धस्वच्छज्ञानवान् प्रमत्तवाङ्मनाः न च परप्रवादिभिः शक्यते
 विक्षोभयितु इत्यनाकुलः, कोधादीहि वा अणाडलो, अथवा अणाडल इति निरुद्धाश्रयः अनातुरो—न ग्लायति धम्मं कथयन्,
 ‘धम्मं प्रादुरकासव’त्ति प्रादुः प्रकाशने स भगवान् आर्यसुधम्मः अण्णतरो वा गणधरो ह्रद इवानाकुलः धम्मं प्रादुरकार्षीत्,
 एवमन्येऽपि स्थविराः प्रादुरकार्षीत् प्रादृक्कुर्वन्ति करिण्यंति च, कस्यपश्यायं काश्यपः, म एवं लक्षणकं धम्मं कथयति, तं च वा

'पहवो पाणा पुगे सिपा०' इत्थं ॥ ११८ ॥ अथवोपदेश एवाय, यहयो प्राणा पुगे सिता, यहव इत्यनन्ताः, पृथक् पृथक् सिता
 पुगेसिता, तत्राह-पुगविकल्पयथा०, तेषां तु प्रत्येकानन्तानामप्येको धर्मः समान एव, सुखप्रियत्व 'समिय उवेदाए' सि
 समिता धाम समता, प्रत्येकाभयेऽपि सति अमीएमुससा दुःसोद्रेयता च समानमेतत्, अथवा समिया इति समं उवेदिताः जे
 मोचपदं उवदिप, सुनेरिद मौनं, विरमण विरति तेषामतिपातादीनां अकासिपि करिप्यसि, पापाङ्गीनः पठितः, का मावना !,
 यथा तवैत इदानीं सुसदुःखे एवं पाणाबमवि इत्थेव मत्वा विरति तेषामकासि रंछिते, स एव विरतात्मा 'धम्मस्स य पारप
 सुणी०' इत्थं ॥ ११९ ॥ धम्मो दुविहो-सुतधम्मो चरिषधम्मो य, तयो' पारं गच्छीति पारग', सुवच्चानपारगतः चोइसपुब्बी, पारं
 वा कंछति, इव पारं गत कंछति वा अरुणाय, तस्य च चारित्रमचिह्नत्वापदिश्यते, आरमो नाम जीवक्यसमारंभस्तस्यांते व्यव-
 स्त्वो, नरपठ इत्यर्थः, अ य पुण आरमपरिगहं यहुति ममायसि वा ते त परिगह गट्टविषडुं 'सोयति य ण ममायणो'
 अलम्यसाबमपि ययेपरिमाह सोयसि ष ममाइणो, ठकं हि--"परिमाहेप्पप्राप्तनेएण काह्वाञ्चोक्को, प्राप्तेषु च रक्षणमुपमोगे बाड-
 इति" णो लब्धमति मिय परिमाहति अग्गिसामण्यसाए ओरसामण्यसाए मितप्रो ण मयति, अयमपरकल्पः तमिव, धम्मस्स य
 पारए सुणी, आरमस्स य अन्तिप्रद्वितं सोयति य णं ममाइणो अग्गे सुदिता, तुग्ग संतविमवोऽवि अतिदुकरं तवचरणं करेसि, जेणं
 ममापते तेषं ममायणो-मातापुत्रादयो णो लब्धमति परिगहति, स तेषां नित्यं वल्लक आसीदिति नित्य परिग्रहः पदा, तत्तत्तत्प्रत्ययि
 क णो लभति मिसिप परिगहं, प्रमुमेचार्य नागाउर्जुनीया विफलपयति-सोळण तय उवद्वित केयि गिही बिग्गेण उट्टिता ।
 धम्ममसि इहं भणुत्तरे, तंपि जिजेज्ज इमेण पंछिते इह लोका अभावाट विदा परलोके य पुइ पुइवाचइ' ॥ १२० ॥ कृपियुत

चौरादीनां इहलोगे एव दुहावहं धणं, उक्तं हि—अमभा जनयंति कांक्षितां, निहिता मानसचोरजं भयम् । विड्वंति जना हि०” पर-
 लोकेऽपि च दुहं असाद्धनोपार्जनदुःखात् सुमहचरं दुःखं समावहंतीत्यतो दुहादुहावहा, अथवा दुहादुहा वा पुनरनन्ते संसारे पर्य-
 टन्तः शरीरादिदुःखं समावहंति ‘विड्वंसणधम्ममेव या’ अग्गिचौराद्युपद्रवैः कालपरिणामतश्च विड्वंसणधम्ममेव या इत्येवं
 विद्वान् मत्वा को नाम आगारमावसे?, किंचान्यत्—पव्वइतेणवि न मत्कारवदणमंमणाउ वहु मागितव्वा, उक्तं च तत्थ—‘महता
 पल्लिगोह जाणिया०’ वृत्तं ॥१२१॥ परिगोहो णाम परिश्वंगः, दब्बे परिगोहो पंको भावे अभिलापो बाह्याभ्यन्तरवस्तुषु, परस्प-
 रतः साधूनां जावि वंदणमसणा सावि ताव परिगोहो भवति, किमंग पुण मदादिधिसयासेवणं?, अथवा प्रव्रजितस्यापि पूजा-
 सत्कारः क्रियते, किमंग पुण रायादिविभवांससा?, ‘सुहुमे सल्ले दुरुद्धरे’ सूचनीयं सूक्ष्मं, कथं?, शक्यमाक्रोशताडनादि तिति-
 श्छितुं, दुःखतर तु बन्धमाने पूज्यमान वा विषयैर्वा विलोभ्यमाने निःसंगतां भावयितुं, इत्येवं सूक्ष्मं भावशल्यं दुःखमुद्धतुं हृदया-
 दिति वाक्यशेषः, इत्येवं मत्वा विद्वान् ‘पयहंज संथवं’ सम्यक् स्तवः सतो वा स्तवः संथवो, नागाज्जुनीयास्तु पठंति-पल्लिमथ
 महं विजाणिया जाविय वंदणप्पया मह । सुहुमं सल्लं दुरुद्धरं तं पि जिणे एएण पंडिए’ ‘एगे चरे ठाण आसगे०’ वृत्तं
 ॥१२२॥ द्रव्ये एगल्लविहारवान् भावे रागद्वेषरहितो वीतरागः, ठाणं—काउस्सगो आसणं—पीढफलग भूमिपरिगहो वा सयणति
 शुवण्णो, एगो रागद्वेषदोसरहितो, सव्वत्थ पवादणिवादसमविसमेसु ठाणणिसीयणमयणेसु एगमावेण भवितव्वं, णाणादिसमाहितो,
 चरेदित्यणुमतार्थे, भिक्खु ‘उवहाणवीरिए’ उपधानवीर्यवानिति तपोवीर्यवान्, ‘वड्गुत्ते’ति वयगुत्तिगहिता ‘अज्झप्पसंबुडे’ति
 मणोगुत्ती गहिता, पूर्वज्जिन तु कायगुप्तिः । उदाणिं जो मो एगल्लविहारी तं दुच्चरे य णिक्कारणेण भण्णति—‘णो पीहे ण याच-

वयुज' इव ॥१२३॥ पिहित नाम वक्ष्य, अथगुणद्वयारिण सुगणधरे वा मिमधरे वा, श्रुतां हितं शून्य, शून्यं वा यत्राऽन्यो
 न भवति पुनो न उदाहरे वयि, वचरि भासाओ सोषूण उदाहरति वयि, अवस्सं संयुज्जिगुक्कामस्स वा एगनार्य एगवागरणं
 वा आप वचरि, बिस्सीयणाद्वाये मोषूण सेसं वसधि 'ण संमुच्छति' चि न पमजति, 'यो संघे ठये' चि न वा तथाइ संघरेति,
 किमंग पुन किंदि योचि वा?, स एव सरीरोवस्सयादिषु अयतिवद्वाः अभियतवासित्वात् 'अस्स' इत्यमिते अणाइले' इव ॥१२४॥
 अत्थ स आरथमिति सरो वत्त यत्त वा तत्थ वसति, अणाइलो वाम परीपरोपमुगं नैकः महुउवद् नाइलीक्रियत्, समविसमाइ
 ठापपयवासणप्प सुषीजचिपासए, न रागेद्वेयो गच्छेत्, तत्थ से अज्जमाणस्स 'वरगा अइवाचि मेरवा' वरतीति वरका-
 पिपीलिकामत्तुमधुतपायिकादयः मेरवा-विद्याचयापवादयः सरीसृपा-अहिमृषिकादयः सव्वे अहियासएचि, एवमन्येऽपि 'तिरि
 या मणुस्ता य दिविग्गा' इव ॥ १२५ ॥ तिरिया चतुर्विधा उवमग्गा तिविहाचि सेविया नामासेवित्वा अपुभूय 'लोमावी
 यपि ण इारित्से' लूयत् इति लोमा लोमहरिस्सो दुवा मवति-प्रतिओमैर्मयात् अनुलोमैः प्रहरेण हासताः, आविग्राणात् इटिसुख
 प्रमादो दैन्य वा, 'सुआगासगत मग्गमुणी' स तेमैरैरपुपसगैस्वीर्बच्छिद्यमानो मार्यमाणो वा 'णो ताव मिकत्थ जीविन'
 इव ॥ १२६ ॥ अनुलोमैर्वा उदीमै अंसमजीविर्त ण वा पूयासकारं पत्थेज्ज, तेनैव वीक्षितमनाकांक्षता पूजासत्कारी च, मया-
 नक वाऽऽवसये वसुता 'अकमत्तवदुवति मेरवा' अम्यस्ता नाम आसेविता असकृद् अमकुत्सहमानेन बावा उदिता आसेविता अम्यस्ता
 इत्यतः उपन्ति-उपयान्ति मयानका, पठ्यते च-'अप्पुत्थं उव्वेति मेरवा' अस्या न बहव विद्याचयापदव्यालादयः जीविता
 न्तपिका उव्वेति, धीतोष्णदध्रममृकादयस्तु उदीप्ता अपि अकयाऽपिपोलुमिति, अम्यस्तान्वाभिरागितवारणस्येप मेरवा एव मवति,

तस्यैवं 'उचनीततरस्स नाइणो०' वृत्तं ॥ १२७ ॥ भिक्षोः धम्ममुपनीतः परीपहजयं वा, अयं चोपनीतः २ अयमनयोरुपनी-
ततरः ज्ञानदर्शनचारित्रेषु यस्यात्मा उपनीततरः स भवत्युपनीततरः, त्रायतीति त्राता, स च त्रिविधः—आत्म० पर० उभयत्राता—जिन-
कल्पिकार्हद्भच्छवासिनः 'भयमानस्म विविचमासनं' इत्थीपसुपंडगाविरहितं विवित्तं आसनग्रहणादुपाश्रयोऽपि गृहीतः 'सामाइय-
माहु तस्म तं' समभावः सामाइय आहुः तस्स तं समभाव सामाइयं तस्सेवंगुणजातियस्स सामायिकं, कतरं, चारित्तसामाइयं,
आहु—उक्तवानिति तित्थकरो अजसुहम्मो वा सिस्साण कथेति, तस्य चारित्रधम्मः, किं करोति, यः आत्मानं भये न दर्शयति,
न क्षुभ्यत इत्यर्थः, किंचान्यत्—'उस्सिणोदकत्तत्तभोयणो०' वृत्तं ॥ १२८ ॥ उस्सिणग्रहणात् फासुगोदगं सोर्वीरगण्डोदगादीणि
गहितानि, तप्तग्रहणात् स्वाभाविकस्यातपोदकादेः प्रतिषेधार्थः, धर्मेण यस्यार्थः स भवति धम्मडो, ही लज्जायां, असंयमं प्रति द्वीय-
स्यास्ति स द्वीमान् तस्य द्वीमतः, स हि लोके शीतोदकं पिबन् लज्जते, द्वीयत इत्यर्थः, तस्यैवमप्रमत्तस्य आमतः संमग्नि असाधु
'रायिहि' राजादिभिस्तस्यासाध्वी, कथं, रिद्धि दृष्ट्वा तं मा भून्मूच्छीं कुर्यात्, मूच्छतश्च अममाधी भवति 'तधागतस्स-
वि'त्ति वैराग्यगतस्यापि, अथवा यथाऽन्ये, यथा जिनादयो गता वीतरागं तथा सोऽवि अप्रमादं प्रति गतः, इदानीं प्रमत्ता उच्यन्ते—
'अधिकरणकरस्स भिक्खुणो०' वृत्तं ॥ १२९ ॥ अधिकरणं करोतीति अधिकरणकरः, 'प्रसह्ये'ति आक्रम्य परपरिभवात् संबंधं
स्नेहसंतति दारयति ततः दारुणं, 'अट्ठे परिहायते ध्रुवं' अर्थो नामा मोक्षार्थः तत्कारणादीनि च ज्ञानादीनि परिहायति, "जं अज्जियं
ममीखल्लएहिं तवणियमवममइएहि । मा हु तयं छेडुहि य बहुतरयं सागपत्तेहि ॥ १ ॥ एतेण कारणेण अधिकरणं करेज्ज संजते
स्वपक्षपरपक्षाभ्यामिति वाक्यशेषः, तस्यैव अधिकरणमकुर्वाणस्य 'सीतोदगपरिदुगुच्छिणो' वृत्तं ॥ १३० ॥ सीतोदगं णाम अवि-

गतजीने अष्टयुगं प्रती, प्रतिदुर्गुच्छति नाम न निवति, यो हि यद्य सञ्चति स तत् शुगुप्सत्वेव, अहा धीपारा गोमांसमण्डलसुन-
 पत्तं दुर्गुच्छति, न केवल धीपारा गोमांसं दुर्गुच्छति, तद्विशिनोऽपि दुर्गुप्सति, अण्विष्णो नाम अप्रतिष्ठ, नास्य प्रतिष्ठा भवति यथा
 मय अनन तपसा इत्यं नाम भविष्यतीति, तत्राह—गो इहलोगदुताए तव करोति० अहा धम्मियय भवन्ता, आसयाहारउचविपू-
 याणिमिष वा अप्रतिष्ठ, तव—कर्म येन सस्फुटम भवति सतः आश्रयात् स्तोत्रादप्यवसकति, तस्यैवंविधस्य 'सामायिकमाहु
 तस्म' त्रं तद्वत्तास्य सामायिक—परिग्रमामायिक, यत्किं !, न करोति, न करोति, न करोति, मा भूत् पञ्चाकम्मदोसो,
 भविस्मन्ति नष्टे हिन धीमरित, न एव सीतोदगवव स्यादिति । किं च 'न य संस्तममाहु जीवित' वृत्त ॥ १३१॥ गहि छिन्न
 ततुवन् इह जीवित पुनः दुषयत संस्क्रुते, 'तथे'ति तन प्रक्षरेण, बालवजो नाम असंयतजन, प्रगल्भीभवति प्राणातिपातादिपु
 प्रवर्तमानो पृथो भवतीत्यर्थ, न एव बाल पापपु कर्मसु प्रगल्भीभवन् तैरव बाले पावेदि मञ्जति विसादीहि, वञ्जयिष्य वा
 कर्मणा मानमडमिव भीयत पूर्यत इत्यर्थः, मायेते वा संसार, 'इति संस्वाय सुणी न मज्जति' इति संस्कार्यते, एव परि
 गणय्य न मज्जतिचि—न मद इयात्—न दुष्येत्, मानाधिकार एव अभिषुदरेयके वर्ण्यते, तेन इति संखाए सुणी न मज्जति, कोचो
 मान(मदो)ऽपि गृहीतो, सोमस्तु 'उद्वेण पछेति मायया' वृत्त ॥ १३२॥ छदो षाम लोमः इज्जा प्रार्थना, तव छेदं प्रलीयते य
 प्रजा तासु तासु गतिपु मृदं लीयते—गच्छति, पठ्यत च 'उण्णेण पछेति मायया' छेदेति वमेणोवदिना कूटतुलकूटमाना
 दिभिः तथा हिमादिपु कम्मसु प्रवर्तते दमणव, पलायितुमिच्छति कर्मबन्धात्, यथा मारेतोऽत्रि य देवस्तुवरि छुमति, महवि
 प्रवीतोऽप्य माग, तथा पि न दूषयितव्यं इति पापंदिनोऽपि द्वाकयादयः छयेण पलायितुमिच्छति कर्मबन्धात्, तपया—संय

संतगा ग्रामाः, दासीदासहिरण्यादि च ते उपासगमंता वा, भागवता ब्रुवते-सर्वं देवो करेति, यथा छण्णेण तथा लोभादिभिरपि
‘बहुमाये’ति उत्कंचणादि, पापंडिनोऽपि मायाबहुला कुकुडेहिं लोअ उवचरंति, उक्तं हि-कुकुडसाध्यो लोको नाकुक्कुटतः
प्रवर्तते किंचित् । तस्मात् लोकस्यार्थे पितर (अवि) सक्कुटं कुर्यात् ॥१॥’ चित्तप्रामाण्यं वर्णयन्ति, मोहो नामाज्ञानं तेन प्रावृता
छादिता इत्यर्थः, शासनाश्रितास्तु ‘वियडेण पलेति माहणे’ भावेनेति वाक्यशेषः, तेनाकुडिलेनावि अवि कुत्थितेनाजिम्हेन, कुतः
पलीयते ?, संमारात्, न केवलमात्मा शुद्ध्या पलीयते, बाह्येनापि पलीयते, तद्यथा-‘सीउण्हं वयमाऽधियासए’ सीते अप्रावृतः
उण्णे आतापयति, अथवा सीता अनुलोमाः उण्णाः प्रतिलोमाः, वयसेति वाचा, यथा वयसा तथा मनसावि, एवं सेसिदियदमोवि,
किंच-जं बहुपमणं तं गेण्हाहि चिहुंते, ‘कुजए अपराजिए जहा०’ वृत्तं ॥१३३॥ कुच्छित्तो जयः कुजयः द्यूतेण शोवं विहप्पति,
यद्यपि अपराजितो अक्खेहि देवताप्रसादेन वा अक्खेहि तत्तेण वा अपराजितो तथापि कुत्थित एव जयः, अक्खापासगादिपु
क्रीडाव्यवहाराः, अर्धैर्दिव्यति दिव्यं, दिव्यं चास्यास्तीति दिव्यवान्-क्रीडावान्, जह सो दिव्यं च कडमेव गहाय, णो कलि
णो त्रेतं णो चेव दावर, उवसहारः ‘एवं लोगंसि ताङ्णो०’ वृत्तं ॥ १३४ ॥ एवम्-अनेन प्रकारेण अस्मिंल्लोके पापंडलोने वा
‘ताङ्णो’त्ति आत्मपरोभवत्रायिणो-जिनतीर्थकरस्थविराः ‘बुडते’ उक्तः ‘अयं’ति इमो जडधम्मो सुतचरित्तधम्मा य ‘अनुत्तरे’
बहुफले, अतुल्ये इत्यर्थः, ‘तं गेण्ह हेतंति उत्तमं’ तमिति तं धम्मं गेण्हाहि इहलोए परलोए य हितं, इहलोए आमोमहिल-
द्वीओ परलोए सिद्धी देवलोगसुकुलपच्चायादि, ‘ते’ इति तस्य ग्रहे, कस्य निर्देशः ?, उत्तमः-प्रधानः, धम्म इति वर्तते, कडमिव
भूतकरवत् सेमा तिण्णि आता, पायत्था अण्णत्तिथया गिहित्था य, अवहाय-छेडुत्ता, को भवति ?, उच्चयते, पंडितो भवति, किं

च-एषा हि शुद्धादीनां स्वर्गरीपद् एव गरीयान् अत एवोन्यते 'उत्तरमणुयाण आहिता' वृत् ॥ १३५ ॥ उपरा नाम शेष-
 निरयेग्यः ग्रामधर्म्मो एव गरीयात् , यथा मयाऽनुश्रुतं स्वधिरैर्म्यस्तै पूर्वं द्रुत पथापेभ्यो मया श्रुत, उक्तं हि- "मुखस्यातिरसः-
 स्वर्ग, स्वर्गस्यातिरस म्रिय । गवामतिरसः धीरं, धीरस्यातिरसो दृढ ॥ १ ॥ सर्व एव वा विषयग्रामधर्म्मः, अथवा उपराः-
 शुद्धादयो ग्रामधर्म्मो मनुष्याणां चक्रवर्तिवत्पराश्रुतद्वयमल्लिङ्गानां तेषु उपरेषुवि 'असि विरता समुद्रिता' बाहु इत्यगस्तु
 सम्यक् उद्धिता समुद्रिता, 'कासवस्स अनुधम्मचरिणो' काश्यपो-चर्द्धमानस्वामी काश्यपधीर्णानुवरणशीलाः कासवस्स
 अनुधम्मचारिणो, अथवा श्रुपम एव काश्यप" तेन धीर्णमनुचरन्ति ययोरिष्ट 'जे एत चरेत्ति आहित' वृत् ॥ १३६ ॥ जे इति
 अनुदिद्विणिइसे, जे अशुधम्मचरित् कुर्वन्ति, आदितं-आस्यात्, केम ? 'आएण महता' द्वातकुलीयेन महता इति, कावत्सेऽपि
 सति राजयजुना कवत्तञ्चानवता च, महोवासो कपिथ मरुपि , अथवा मोक्षेसिष्णा, ते उद्धिता, उत्थिता नाम मोक्षाय, सम्यगुत्थिता
 समुद्रिता, न जमातिवत्, शान्त्यादयोऽपि हि मोक्षार्थमग्युत्थिता, 'अन्योऽन्यं च सीदत सारेति धर्म्मव' इति धर्म्म सीदत,
 अथवा धम्मियाए पढिचोयणाए, अथवा धर्म्मं सालित स्तलत वा धम्मियाए पढिचोयणाए धम्मिएण, पढोआरेणो, धर्म्मं सम्य
 गवसितव भूत्वा 'मा पढ पुरापणाभए' वृत् ॥ १३७ ॥ अमानोना प्रतिपेवे, मा प्रेक्षस्व, पुरा नाम पूर्वकालिए पुण्वरतपुण्व
 कीलित्तादि, प्रणामपतीति प्रणामकः दुमाति संसारं वा प्रति धर्म्मं म्रियत, संक्षेपार्थस्तु पुण्वकीलित एव सुमरेमा, धर्म्मं वा प्रति
 प्रणामयेदात्मानं, उपधि दब्बे हिरण्णादि मावोवधि अट्टविच कर्म्म, अमिसुत्त क्खेआसिपि अमिक्खे उपधि पुण्णिचए, मानाविक्ख
 रऽनुपसमाने 'जे नृपणतेहि णो णत्ता' ये इति अप्पिदिद्विणिइसे इष्ट प्रणता" नृपनताः शाक्यादयः, ते हि मोक्षाय प्रवृत्ता अपि

विषयेषु प्रणता रसादिषु, नेति प्रतिषेधे, आरभपरिग्रहेषु ये न नता ते जानन्ति समाहितं, त एव ज्ञानवन्तः ये सम्यङ्मार्गाश्रिताः, न तु अज्ञानिनो, न वा समाधिं जाणन्ति, समाधिर्नाम रागद्वेषपरित्यागः, स एवं समाधिमार्गावस्थित, 'णो काधिऐ होजा संजते' वृत्तं ॥१३८॥ कथयतीति कथकाः अक्खाणगाणि गोयरगगतो उवस्सयगतो वा अप्रतिमानानि कथयति कथिकः, पासणीओ णाम गिहीणं ॥१३८॥ कथयतीति कथकाः अक्खाणगाणि गोयरगगतो उवस्सयगतो वा अप्रतिमानानि कथयति कथिकः, पासणीओ णाम गिहीणं व्यवहारेषु पणियगादिसु वा प्राप्तिनको, न भवति, अपाया तत्थ जो जिह्वति तस्स अप्पियं भवति, संपसारको नाम संप्रसारकः, तद्यथा इमं वरिसं किं देवो वासिस्सति णवत्ति, किं भंडं अग्घिहिति वान वा १, उभयथापि दोषः, अधिकरणसंभवात्, अग्घिहिति णवत्ति, 'नच्चा धम्मं अणुत्तर' एवंविधेन न भाव्यं, कतकिरिओ णाम कृतं परैः कर्म पुडो अपुडो वा भणति शोभनमशोभनं वा एवं कर्त्तव्यमासीत् नवेति वा, मामको णाम ममीकार करोति देशे गामे कुले वा एगपुरिसे वा, किञ्च-अयं चान्यः कर्मविदालनोपायः, तद्यथा- 'छण्णं च पस्सं णो करे' वृत्तं ॥१३९॥ द्रव्यच्छन्नं निधानादि भावच्छन्नं-माया, भृशं पसंसा-प्रार्थना लोभः उक्कोसो-मानः प्रकाशः-क्रोधः, स हि अन्तर्गतोऽपि नेत्रवक्त्रादिभिर्विकारैरुपलक्ष्यते, उक्तं हि- "कुद्धस्स खरा दिट्ठी" य एवं रुपायनिग्रहोद्यताः तेसिं सुविवेकः गृहदारादिभ्यो विवेको बाह्योऽभ्यन्तरस्तु कपायविवेकः, आहितं-आख्यानं, सुविवेगोत्ति वा सुणिकखंत वा सुपव्वज्जत्ति वा एगडं, भृशं नता प्रणताः, कुत्र नता १, धर्मे वा 'सुज्झोसितं' ति जुपो प्रीतिसेवनयोः, धूयतेऽने नेति धृतं-ज्ञानादि संयमो वा येषां सुज्झोसितं-स्वभ्यस्त्वं तेसिं सुविवेगमाहिते । स एवं विदालनामार्गमाश्रितः 'अणिहे स-हिते सुसंखुडे' वृत्तं ॥ १४० ॥ अनिहो नाम अनिहतः परीपहैस्तपःकर्मसु वा नात्मानं विंधयति, ज्ञानादिषु सम्यगाहितः पाणादीहि ३ आत्मनि वा हितः स्वहितः, अथवा यस्मिं गुप्तः स समाहितो, धर्मेण यथार्थः स भवति धम्मड्डी तवोवधानवीरीय-

संपुक्त तत्रे वारसविध, स एव गुणश्रुचो 'विहरत्त समाहितंदिप' अनियतवासिस्व गृह्यते, समाहितो, निगृहीतेन्द्रियस्य च, उक्तं हि--"सरेसु य मरयपावपसु, मोतच्चिसय उवगतेसु । तुष्टेण च रुट्टण च समयेण सया न होयन्व ॥१॥" एवं सेसिन्द्रियविसु-
 एमुवि, त्वान्-किमप्य पर्वविष- प्रयत्न- क्रियते अतिदु स्वध !, उच्यते, 'आतहितं दुस्खेण लम्भते' वज्रहा- 'माणुस्सखेच ज्ञाती' गाथा ॥ स्यात्-कच अनादिमति संमारे अयमात्मा न पूर्वमेवानेन पथा प्रयात इति !, उच्यते 'णहि गूण पुरा अणुस्सुत्त' पृथ ॥१४१॥ नति प्रतिपप, हि पादपूरणे, नूनमनुमाने, पुरा इति क्रमात् अतिक्रान्तकालग्रहण, अनुगतं भुत अनुभुत, किंच तत् !, उच्यते, वच्यते हि-श्रुणिषा सामाग्य पद, अथवा श्रुणेयापि अविताह नो अविष्टितं, अविताह नाम यथावत्, अविष्टित नाम करणै, तदिदं मुनिना सामाग्य पद आख्यात इत्यर्थः, समता सामाग्य, वच अनेकप्रकारं, क्तरण मुनिना तदाख्यात !, 'णालप ण जगम्मरुवदसिणा'जग सच्च पस्मति बगमुम्बइसी, 'णव मात्ता(मत्ता)महन्तर'बुर्व ॥१४२॥ एवमचारणै, महन्तरं मत्वा-
 ज्ञात्वा, तन् क्रत्य कयोः केसो वा !, उच्यते, सुवस्स य असुवस्स य, विरतीए अविरतीए, मोक्खसुहस्स संमारसुहस्स य सज्जा सननयस्स मिध्यादइदनानां च, अथवा इम धम्म महचरं मत्वा कुप्रवचनेम्यः, सुदिता नाम ज्ञानादिभिः, बहवो ज्ञाना इति अणंता-
 तीतकान्ते मिदा संपद च, 'गुल्लो छट्ठाणुवचणा' गुरव-तीर्थक्यादय छंद अभिप्राय विरता यूत्वा विषयकपायेम्य- तीणा मवोध तरति च, द्रव्यौष ममूत्रः मावौषस्तु ससार', आहितमाख्यात कथितमित्येवोडर्थ इति येत्तालीये द्वितीयोवेषकः २-२ ॥

मयणाधिकार प्रस्तुते विदारणाधिकारोऽनुवर्षते, उक्त हि- 'उदेमगमि ततिण् अण्णाजविपस्स खबणयो होदि । म न सुइसा तन्म ण भवति, परीपहमहिप्पोभयति, म कप !, उच्यते 'समुट्ठकम्मस्स मिक्खवुणो' बुर्व ॥१४३॥ संवृतानि यस्य प्राप्तव

परैश्रोद्यंते तदा ब्रुवते—किमनेन स्वल्पेण दोषेण भविष्यति?, वितथं वा दुष्पडिलेहितदुःभासितअणाउत्तगमणादि, एवं शोवे शोवे थोवं
 पावमायरता पदे पदे विसीदमाणा सुबहून्यपि पापान्याचरति, उक्तं च—‘करोत्यादौ तावत्सघृणहृदयः किञ्चिदशुभं०’ दिङ्तो जहा
 एगस्म सुद्धे वत्थे पंको लग्गो, सो चितेति—किमेत्थिं करिस्सतित्ति, तत्थेवाज्झवसितं, एवं वितियं मसिखेलसिंघाणगसिणेहादीहि
 सव्वं मइलीभूतं, अथवा मणिकोड्डिमे चेडरूवेण सण्णा वोसिरिता, सा तत्थेव घट्ठा, एवं खेलसिंघाणादीणि वि कताणि, कि करि-
 स्संतित्ति तत्थेव तत्थेव घट्ठाणि जाव तं मणिकोड्डिमं सव्वं लेक्खादीहि—इलेब्भादिभिः मलिनिभूतं दुग्गंधिगं च जावं, भद्दगमहि-
 सोवि एत्थ दिङ्तो भाणितव्वो, आचंचलक्खो राया दिङ्तो य, एवं पदे पदे विसीदंतो किमणेण दुब्भासितेण वा स्तोक्त्वा-
 दस्य चरित्तपडस्स मलिणीभविस्सति जाव सव्वो चरित्तपडो मइलितो, अचिरेण कालेण चरित्तमणिकोड्डिमं वा ‘णवि जाणंति
 समाहिमाहितं’ ते हि णिच्छयणयतो अण्णाणिणो चेव लब्भंति, पदे पदे विसीदत्तणा जया साधम्मि एहि परेहिं वा चोइता भवंति
 तदा ‘वाहेण जहा व विच्छन्ते’ वृत्तं ॥ १४७ ॥ वाहो णाम लुद्धगो तेण सरेण तालितो मृगोऽन्यो वा स तेण ताव परद्धो यावत्
 श्रान्तश्चत्वारि वि पादे विन्यस्य वयश्चित्तः ततो मरणं चाप्तः, अयं तु सौत्रो दृष्टान्तः, वाहेण जहा वच्छते, वाहतीति वाहः—
 शाकटिकोऽन्यो वा ‘ग्रथे’ति येन प्रक्षारेण तेन वाहेन विषमतीर्थश्रान्तो वा अवहन् प्रतोदेन विविधं क्षतः, अवलो नाम क्षीणबलः,
 भरोद्धनं श्रान्तो वा, गच्छतीति गौः, भृशं चोदितः, चोद्यमानोऽपि न शक्नोत्युद्धोढुं, जेण तस्य तर्हि अप्पथामता ‘तस्ये’ति तस्य
 गोः तस्मिं न्वति पांसुनिकरे विपमे वा, अप्पथामया णाम जेण अग्हंतो तात्तगप्पहारे सहति, जइ थामवं होन्तो तो ण तुत्तगप्प-
 हारे सहंतो, सव्वत्थाप्पचयंतो खलु से तीक्ष्णैः प्रतोदाग्रैः तुद्यमानो अवसीदति, अथवा से ‘अन्तए’ अन्त्यायामप्यवस्थायां अन्तशः

दृष्ट्वा ह्यममोगा द्रष्टव्या, एकार्बुदपरिभाववत्तु द्रव्यालेपनपद्मा, पठ्यते च—‘उद्गृहीतरिय अये तद्वा’ उद्गृहीत्वा कामा अवे
 मवगवाप्तिं तिरिय तिरिस्त्वमणुस्सज्जोभिषाणमतारा, ते तिविवेक्षि य दृष्ट्वा कामाणि रोगवत् अधिक अत्यर्थं वा, यथा रोगा
 दुपस्त्वायदा एव ह्यमा अपि, अट्टविषकम्मरोगापत्तेः, सो भवति एव, सेमावि आसवदाराणि जोएयव्वणि, एय संबुद्धण विरई
 च कूद तरेस !, दिट्ठतो ‘अग्ग वणिपदि आणिय’ इव ॥१४५॥ यदुत्तम किञ्चिद्वग्ग, तद्यथा वर्णतः प्रकाश्वनः प्रभावत
 धेत्यादि, तच्च रत्नादि, तत्तु द्रव्य वणिगिरानीतं राजानो धारयंति तत्प्रतिमा वा, तत्तु वस्त्रमामरण्यादि वा, तथैव चाम्भो हस्ती
 स्त्री पुरुषो वा, यो वा यस्मिन् क्षेत्रे प्रधान द्रव्य धारयति, द्रव्यदिविषयोपगतः परिरुक्त इत्यर्थः, राजस्थानीया जीवाः, जेहिं
 मिच्छादि दोसे त्वविषा खयोधसमगणिता वा धारसविषा वा ह्यमाया ते परमाणि महत्तरयणाणि राईमोयणवेरमणच्छाणि राजान
 इवाग्राणि रत्नानि वणिगिरानीतानि धारयतीति अग्र प्राधान्य, पूर्वार्थेद्विवासिनामाचार्यणामयमर्थः, अपरद्विभिवासि-
 नस्तथैव कथयन्ति—जे जे विष्णवणाहिं अबोसिता संतिण्णेहि तम विहायिता तेन सर्वं एवाय लोकः महाव्रतानि प्रतिपद्यते, उच्यते,
 ‘अग्ग वणिपेदि आहिं’, अन्नाणि—वराणि रयणाति वणिगिरानीतानि धारयति द्रव्यसाहस्राण्यनर्थाणि वा राजान एव धारयति,
 तत्तुन्या तत्प्रतिमा वा, किपन्तो लोकऽस्ति वणिग्गः क्रायिक्का वा, एव परमाणि महत्त्वयाणि रत्नपूतान्यतिदुर्द्वराणि तेपामन्या
 एवोपेदणो धारयितारव, जे इह मायाणुगा णरा’ इव ॥१४६॥ जे इति वणिगिदुस्स विरेसे साय अणुगज्जंतीति साया
 णुगा—इल्लोगपरलोगनिरवेक्खा, एवं इद्विरसमायागारवसु ‘अन्धोववण्णा’ अधिक उपपण्णा अन्धोववण्णा तस्मिन्नेव सोत्तिदि
 यादिण इच्छामदणक्कमेसु वा मुच्छिता—गिद्धा गरिगा अन्धोववण्णा, ‘किमयेण ममं पगविमता’ ते हि अइयारेसु पयज्जमाणा यदा

मानसस्तापः, निस्तननं तु वाचिकं किंचि, कायिकं च, सर्वतस्तप्यते परितस्तप्यते बहिरतश्च, कायवाङ्मनोभिर्वा ब्रह्मति—अपरिमाणं
पंकोसणनागवत्, किं च 'इह जीवितमेव परसद्वा' वृत्तं ॥ ९५० ॥ 'इहे'ति इह मानुष्ये जीवति येन तत् जीवितं, एवमव-
धारणे, तरुणगो णाम असंपूर्णवया वा अन्यो वा काश्चित्, पृथक्ते च दुर्बलं वा, वासमयं परमायुः ततो 'तिउट्टति' छिद्यते प्रत्य-
पायबहुलात्, वक्ष्यति हि—गन्धमयमिति ज्ञातिं गन्धमया, 'इत्तरवास च बुज्झथा' इत्तरमिति—अल्पकालमित्यर्थः, तं बुध्यत-
अवगच्छत, एवमल्पेऽप्यायुषि बज्झपाये वा, तथापि नाम गृद्धा नरा कामेसु चिप्पित आक्रान्ता, न पुनरुत्तिष्ठति तदुल्लंघनाय, किं-
च 'जे इह आरंभणिस्सिता' वृत्तं ॥ १५१ ॥ जे इति अणिद्धिद्विणिहेसे, इहेति इह मनुष्यलोके, पापडिनोऽपी भूत्वा शक्या-
दयः आरंभे हिंसादि तणिणस्सिता परदंडप्रवृत्ता आत्मानमपि दंडयंति, अथवा ण तेसि इमो लोगो न परलोगो, तेनात्मानं दण्ड-
यंति, 'एगंतलूमगा' एगन्तहिंसगा इत्यर्थः, येऽपि स्वयं न घातयन्ति तेऽपि उद्दिश्यकृतभोजित्वाद्बधनमनुमन्यन्ते, एवंविधा 'गंता
ते पावलोगयं' गंतारो नाम गमिष्यन्ति, पापानि पापो वा लोगः नरकः, 'चिरकालं'ति ब्रह्मणि पलिओवगमागरोचमाणि, आसु-
रिका दब्बे भावे य, आसुरियाणि न तत्थ स्युरो विद्यते, अथवा एगिंदियाणं णत्थि जाव तेइदिया असूरा वा भवंति, दिसन्ति
दिश्यत इति दिग् दिग्गहणादष्टादशक्रारा भावदिक, एवं गिहिणो विव इत्थं आरंभणिस्सिता आतंडा एगंतलूमगा ते, न खंतिया,
'ण य संवयमाहु जीवितं' वृत्तं ॥ १५२ ॥ असंस्करणीयं असंस्कृतं, उक्तं हि—'दंडकलितं करेन्ता वचंति हु राइणो य दिवसा
य। आसुं संवेछेन्ता गता य ण पुणो णियत्तिन्ति ॥ १ ॥ तहवि य णाम बालजणो हिमादिपु पापकर्मसु प्रवर्त्तमानः प्रगल्भी-
भवति धृष्टीभवतीत्यर्थः, यदापि च पापकर्मणाचरन् परेणोच्यते—किं परलोगस्य ण वीभेसि?, ततो भणति—'पच्चुप्पणेण का-

'भाविष्य' न मुच्यति, अत्रसो विस्तीर्यति, एवं सोऽपि संख्यया विनिर्णय्यमः 'एव कामेसुखा विद्' इत्य ॥१४८॥ एवमवधारणे, उक्ता
 'कामैषणा' कामकायमार्गणा, विदुरिति विद्वान्, कामविपाकं विदधिर परत्र च कामविद्याचपीक्ष्यमानमिन्त्यति 'अज सुए पय
 इमि संयव' संयवो नाम पुण्यावरसंबंधो तं संयवं अथ यः परमो वा प्रहास्यामि, स हि त संयव उत्तिसुखुरपि शुद्धसुरपि कुटुम्ब
 मरणादिदुःस्त्रेरेव हि विवक्षतो गौरिच न श्रुकोति उत्सुष्टुं, अथबोपदेष्ट एवार्थः—'एव कामेसुख विद्' इत्थं, एवमनेन प्रकारेण का
 म्यत इति कामा, एषा मागलैव, विदुरिति विद्वान्, नाविद्वान्, कुटुम्बमरणे दुस्त्वज्ञान् मत्वा तत्र वा द्रुकोति गौरिवावहन्
 तुव्यत कृपिपशुपाल्यादिषु च कर्मसु वर्तमानो वाच्यते, एवं बहुपायान् कामान् मत्वा अज वा सुते वा संयवं भुत्वा च संयवं
 'कामी कामे न काम्य' काम्यीया काम्यत वा कामा इत्येसुवि जहा पण्डुमधुरुत्तरमधुराह माया संयोगविध्ययोगा, विमं-
 तिसमाप्नो वा जहा-कम्पाए य वयेन य निर्मतियो जोष्यर्णमि गहयतिवा । येच्छति विणीतविणयो त बहररिसि गमसामि ॥१॥
 अतद्वे-असंत परयेति त्वन्निविवा ईजीहामि 'कम्पु'ति क्वचित् ग्रामे वा पुरे वा, अथवा दीजोचममप्यमे उपदेष्ट क्रियते तेसु
 तेसु पमचस्स 'मा पच्छ असाधुता मवे' इत्य ॥१४९॥ मा सेति इयं असाधुता, तप्यते नाम हिंसादिकर्मप्रवृत्ति मरणकाले
 तप्यते, परत्र वा, उक्त हि—'जहा सागडिओ जप्प, सम्म ईषा महापई । विसम मग्गमोतिग्गे, अक्खे मग्गमि सोयते ॥ १ ॥
 मोयए चैव यदुं, अपत्थं आमक मोषा, राया ग्गं तु हाए ।" एवं ज्ञात्वा 'अवेही मधुसास अप्पण' अतीव अतीहि अत्यन्त कम
 इत्यर्थः, इति !—प्रमादात्, आरमानमवारमना अनुदासि, किं 'अपिय च अमापु सोयती' अथा असाधुता तथा तहाजिगं सोयति,
 इदमपि ताव चोराती अमापूणि कम्मणि काठं गहिता मोयति, किन्तु परत्र !, एतत्ते च दरीसदिमिदुं-लैर्वाध्यमाना, जोषनं

चिविक्कतववंभवेरदेवाणं सलोगतं, किं पुण जो महव्वयाइं फासेति ।, यत्तथेवं श्रावका अपि देवलोकं गच्छंति जिनेन्द्रवचनानु-
 शास्ताः, तेण 'सोच्चा भगवानुशासनं' वृत्तं ॥ १५६ ॥ अनुशास्यते येन तदनुशासनं श्रुतज्ञानमित्यर्थः, अथवा अनुशासनस्य-
 श्रावकधर्मस्य फले 'सच्चे तत्थ करे उवक्कम' मत्थे-अवितथे सद्भवो वा हितं सत्यं मत्थवचनं नानृतं संयमो वा, तत्र कुर्या-
 दुपक्रमं, उपक्रमो नाम यथोपदेशः, अथवा सत्यमिति सत्यं, तत्थ करेज्ज उवक्कमंति, न वितथं, 'सन्वत्थ विणीतमच्छरे'
 सर्वत्रेति सर्वाथेषु येन विनीतो मत्सरः स भवति विनीतमत्सरः, मत्थरो नामाभिमानधुरस्मरो रोपः, स चतुद्धां भवति, तंजहा-
 खेत्तं पडुच्च वत्थुं पडुच्च उवधि पडुच्च सरीर पडुच्च, एतेसु मन्वेसु उप्पत्तिकारणेषु विनीतमत्सरेण भवित्वं, तत्थ जातिलाभतपो-
 विज्ञानादिसंपन्ने च परे न मत्सरः कार्यः यथाऽयमेभिगुणैर्युक्तोऽहं नेति, तद्गुणसमाने च, दब्बुच्छं उक्खल्लखलगादि भावुच्छं अज्ञा-
 तचर्या, विशुद्धं नाम उग्गममादीहि कल्पितं 'आहरे' आदद्यात्, एवं 'सन्वं णच्चा अहिट्टण् धम्मं' वृत्तं ॥ १५७ ॥ मर्वं जेयं
 यावत् शक्तिर्विद्यते तावद्धेयं, ज्ञात्वा च अकृत्य न कर्त्तव्यं, कृत्यमाचरितव्यमिति, उक्तं हि- "ज्ञानागमस्य हि फलं" अचि-
 ट्ठए धम्मं, पाणादीणि वा, धम्मेण जस्स अत्थो स भवति धम्मद्वी, तपोपधाननीर्यवान्, 'शुत्ते जुत्ते सदाजते'ति त्रिगुप्तः, जुत्तो
 णाम पाणादीहि त्वसंजमेसु वा सदा-नित्यकालं जतेत यत्नवात् स्यात्, कुत्र यतेत ।, तदिदमात्मगरे, आत्मनि परे च आत-
 परे, णो अत्ताणं अतिवातेज्ज णो परं अतिवातेज्जिति, आत्मनः परं आत्मेसु वा परं, किं तं ?, आयतार्थिकत्वं, अत्थो णाम पा-
 णादि, आयतो णाम द्दग्गहः, आयतविहारकमित्यर्थः, 'वित्तं पसवो य पातयो' वृत्तं ॥ १५८ ॥ वित्तं-दिरणादि पसवो-
 गोमहिमाजाविगादि पातयो-मातापितासंबन्धिणो, चालजणो सरणंति मण्णती, एतान् चालजनः अरणं मन्यन्ते, एते हि मां दुःखा-

रित, को बद्धं परलोगमागत ?" प्रत्युत्पत्तेनैव सौख्येन कार्यं, को हि दृष्ट्वा स्वर्गं मोक्षं वा तत्सुखं वा परलोकादायातः ? , कथं वा
 साक्षाददृश्यमानः परलोकोऽस्तीत्यध्यवसेयः, उच्यते—'अदक्स्तु वक्स्तु आदित' इति ॥ १५३ ॥ न पश्यतीति अदक्स्तु अद-
 क्तुणा तुल्य अदक्स्तुवद, वक्स्तु नाम द्रष्टा, दक्स्तुणा व्याहृत दक्षुवाहितं अदक्स्व, हे अदक्स्तुदसणो !, योऽपि क्षर्याकार्यानि-
 मिश्रो सोऽपि अंश एव, न वक्स्तुवर्धनी, 'वन्दि हि सु निरुद्धदसणे' इतीति संप्रपञ्चे, हि पादपूरणे, दृश्यते येन तदर्थेन, निरुद्ध
 वर्धनं यस्य स भवति निरुद्धवर्धनं, तत्केन ? , मोहनीयेन कर्मणा निरुद्धं, मिच्छादिद्वी, एव चारित्रनिरोधेन चरित्ते अचरित्ते
 वा भावना, निरुद्ध एव ज्ञानं-सन्निरुद्ध, कन ज्ञास्यसि परलोकां ? , अथवा निरुद्धमिति ज्ञानं न, न चक्षुर्दर्शनं, तत्कथं परलोकं द्रश्य-
 तीति, आरम्भादीनि बाध्याद्युपाणि, 'दुक्स्वी मोक्षो पुणो' इति ॥ १५४ ॥ इत्थमस्यास्तीति दुःस्वी तैस्तैर्दुःस्वैः पीड्यमानः
 पुनः मोक्षमुपार्जयति, मुञ्कति ज्ञेयं मोक्षिति वा स मोक्षः कर्मैत्यर्थः, संसारमनुपरीति, यतश्चैव ततो' निर्विदेज्ज स्तिलोगपूर्यणं'
 सिलोगो नाम स्थावा यज्ञ'कामता, पूजा आहारादिभिः, दोष्यिवि पिण्डिवन्देख-गारेह, सक्तापुरकारो न प्रार्थयिदयमर्थः, 'एवं
 सधिते धिपासिया' एवमनेन प्रक्षरेण, सहितो णाम ज्ञानादिभिः, अथिय पत्तिपया आयतुले पाण्डेहि भविज्जसिदि, यदा
 त्मनो नेच्छसि तत्परेपामिति, योऽपि तावत् 'गारपिअ आबसे णरे' इति ॥ १५५ ॥ आगारत्वं, अपिद्वन्द्वार्थं सम्भावने,
 किमुतानगारत्वं, आवसतीत्यावसे, अनुपूर्वं नाम पूर्वं भवणं ततो ज्ञानविधाने संयसासंयमण, इह तु संयमासंयमो अधिकृतः
 दुवाकसविष सावगवम्मं फासितो 'समया सबस्य सुवसे' समभाव समता तां समतां सम्बस्य भावप्रमदा, क्वत्सामाए
 हि सम्बस्य समतां माययति, तदनु चाकृतसामायिकः, शोभनव्रतः सुव्रतः, 'देवाण गच्छे सुखोगतां' समानलोगत मल्लोगर्षे,

विराहितसामणस्स हि दुल्लभा बोधी भवति, अवहुं पोगलपरियट्ठं उक्कोसेणं हिडति, 'एवं सहितेहि पस्सिया' एव मत्वेति वाक्यशेषः, गाणातीसहितो अधिया(वा)सए परीसहे, पळते च 'एवं सहिते अधिया(वा)सए' अधिया वासए अधिवासए, यदुक्तमेवमेतत्, क एवमाह—'आह जिणेइणमेव सेसगा' रिसभमामी भगवं अट्ठावए पुत्तसंबोहणत्थं एवमाह इदमेव, जे वाऽजिताद्याः ओपका जिनाः ते प्राहुः, किमतिकान्ता अनागताश्चैवं जिनाः कथितवन्तः कथयिष्यंति च?, ओमित्युच्यते 'अभविंसु पुरापि भिक्खवो' वृत्तं ॥ १६२ ॥ अभविष्यन्नतिकान्ताः भिक्खव इति आमन्त्रणं, 'आएसावि भविंसु सुवत्ता' आदेशा इति आगमेस्सा 'एताइं गुणाइं आहिते' एते ये उक्ता इहाध्ययने अप्रमादादिगुणा सिद्धिगमणसफला काश्यपो उसभस्वामी वद्धमाणस्वामी वा अरुगतो अनुक्कलो वा अनुलोभो वा धम्मः अनुधम्मः काश्यपस्यानुचरणशीलाः, द्विधा समासः क्रियते—कासवो जं अनुधम्मं चरति जो वा कासवस्स अनुधम्मं चरति ते च गुणा उक्ताः, पुणरपि चोच्यन्ते—'तिविधेणवि पाण मा हणा' वृत्तं ॥ १६२ ॥ त्रिविधेन योगत्रयकरणत्रयेण, प्राणाः आयुःबलेन्द्रियाः प्राणाः ते मा हण आत्मनोऽहितं, अणिदाणो ण दिव्यमाणुस्स एसु कामभोगेषु आसंसापयोगं करेति, इन्द्रियणोइन्द्रिएसु संबुडो, 'एवं सिद्धा अणंतगा' एतं मगं अणुपालित्ता अतीतकाले अणंता सिद्धा, संपतं संखेज्जा सिज्झंति, अणागते अणंता सिज्झस्संति, अवरं नाम ये वर्तमाना आगमिष्याश्चेति, 'एवं से उ-आहु अणुत्तरणाणी अणुत्तरदंसी ॥ १६४ ॥ एवमवधारणे 'स' इति सो उसभमामी अट्ठाणउतीए सुताणं 'आह' कथितवान्, अणुत्तरणाणी अणुत्तरदंसी अणुत्तरणाणदंसणधरो, एतेण एफत्वं णाणदंसणाणं ख्यापितं भवति, 'अरहा णायपुत्ते' पूजादीन-ईतीत्यर्हन् नास्य रहस्यं विद्यते वा अरहा ज्ञातस्य पुत्रः, णातकुलपसूते सिद्धत्थखत्तियसुते भगवान्—ऐश्वर्यादिशुक्तः, 'वैसाली-

स्वरिप्रास्यति इदं परश्च, तं च न भवति, कथं ? इह तावत्-स्रयणस्मवि मन्त्रगतो रोगामिहो किलिस्तए एगो । सयणो वि
 य से रोयं च विरिपिपिषि बेष वासेति ॥१॥ सव्यजयहेतुसिद्ध अप्याप्य खाण निच्छएवेकं' यथा ते मम न प्राणाय तथाऽहमपि न
 तेषां प्राणाय क्षरण च, इतश्च न भवति क्षरणं, यत 'अरुभागमियसि वा बुहे' वृण ॥ १५९ ॥ अमिमुल आगामिक अग्या-
 गमिग-व्याधिविह्वलः, स तु घातुघोषादागतुक्षो वा, उपक्रमाजातमित्युपक्रमिक, अनानुपूर्वार्ण इत्यर्थः, निरुपक्रमायुः क्राण,
 भवंतो नाम मन्त्रान्ते मरणमेव, का भावना !, तदि यद्गालमरण न भवति, बराकमाधुपक्रमतो वा फलप्रपातवत्, तस्यैव विधिमृतस्य
 'गगस्तस गती च आगती' एकस्येति पञ्चश्रुतिहीनस्य, एव विदुः मत्वा न तां विपपशुनाति च क्षरण मन्यते, 'सव्ये सयक
 म्मकप्पिया' वृण ॥ १६० ॥ सर्वे इत्यपरिदोषा, स्वे कर्ममि कल्पिताः प्रविमकविदोषा इत्यर्थः, तद्यथा-युपिविक्कायिकत्वेन,
 कृती च्छेदन, न विकृतं अन्विममित्यर्थः, अवियत्तेन वा अधियच्छतेनेत्यर्थः, 'दुद्धिणे'पि दुःखिनः प्रायिनो जीवा 'हिंति मया-
 कृता सदा' मयै जाकृता मयाकृता, मयानि सप्त, मयानि वा दुःख, तेषाङ्कता, सदा नाम तपप्रारये निरुपमाः दृढीभूता वा, पापक-
 र्म्मभिः ओतप्रोता इत्यर्थः, 'वाहिजरामरणेहि मिदुता' नारकतिर्यग्मनुष्येषु व्याधिः बरा तिर्यग्मनुष्येषु मरण चतसृष्वपि गतिषु,
 'दुणामो न्वण विगणिया' इवं ॥ १६१ ॥ 'दुणामो'पि इदं वीयत इति ध्वनः, सतु मम्यचमामाद्यादिष्वतुविधिम्यापि, एवेकाः
 स चतुर्विधो स्वणो भवति, तज्जहा-लेखस्वणो कालस्वणो रिक्खस्वणो, एते चचारिणि अहा लोगबिजण पढमे उदेसए
 'स्वण बाणादि पंडिप'पि सुते मणिता तथा मणितब्बा, विविच बाणिया विजामिया, 'जो सुळमं बोधी य आहिं' बोधी बाणासि
 तिबिधो आदितमारभ्याहं, उक्तं च "लदेहििय च बोधि अकरेतोआगय च पत्थनो । अण्णं दाह बोधि छविमयि कपरेण मोल्लेण ॥१॥"

अचंननदधोवसग्गो चेतनदन्विगं जं तिरस्वमणुआ णियगमरीरावयेण आहणति, अचेतणदन्विगं तं चेव लउडादीहिं, अथवा
 अभिघातो तडिमादि उवरिं पडति, अथवा उवमग्गो दुविधो-आगंतुगो पीलाकरो य, आगंतुगो चउप्पदलउडादीहि, वातियपेत्ति-
 यादि, खेत्तोवसग्गो 'जं खेत्तं बहु ओघभवं' गाथा ॥४६॥ ओघो बहुगं उप्पणं बहूपसग्गो, जहा बहुउचसग्गो लाढावि-
 सयो, जहिं भट्टारगो पविट्ठो आसि छउमत्थकाले सुणगादीहि तत्थ णिद्धम्मा खवेंति, ओहभयं भवति जहा भरहवासे, कालो-
 वसग्गो एगंतदूसमा, सीतकाले वा सीतपरीसहो वा णिदाघउसिसिणकाले उणपरीमहो वा, एवमादि कालोवसग्गो भवति, भावोवसग्गो
 रुममोदयो, मो पुण दुविधो-ओहतो उवक्कमतो वा, ओहतो जहा णाणावरणं दंसणमोहणीयं असुभणामं णियागोत्तं अन्तरायिकं
 कम्मोदयितं, उवक्कमिय जं वेदणिजं कम्मं उदिज्जति । 'दंडकस्ससत्थरज्जू' गाथा 'उवक्कमिए संजमविग्घकारए०' गाथा
 ॥४७॥ जे संजमा उवक्कमेन्ति उवमग्गा तेहिं अहिगारो, जेण वा दव्वेहि वा तं कम्मं उदीरिज्जति, जेण संजमाओ उवक्कमाविज्जति
 तेणवि अघियारो, ते चउव्विधा-दिन्वा तिरिक्खजोणिया माणुस्सा आयसंवेतणिया, दिन्वा चउव्विधा-हासा पदोसा वीमंसा पुढो-
 वेमाता, मणुस्मानि चउव्विधा-हासा पदोसा वीमंसा कुसीलपडिसेवणता, तिरिया चउव्विधा-भया पदोसा आहारा अवच्चल्लेण-
 मारक्खणता, आयसंवेतनीया चउव्विधा-घट्टणता लेमणता थंभणता पवडणता, अथवा वातिता पेत्तिया संभिया सन्निवाडया, एवं
 'एक्केक्को चउविहो०' गाथा ॥४८॥ अट्टविहो कहं होति ?, एक्केक्को अणुलोमो पडिलोमो य, अथवा सव्वेडवि सोलमविधा
 उवसग्गा, चत्तारि चउक्कगा सोलस भवंति, एवं उवमग्गा जाणितन्वा जाणणापरिणए, पच्चक्खाणपरिणए अधिआसेतन्वा,
 परिहरतेण तहा तहा घडितव्वं परक्कमियव्वं जहा परीसहा णिज्जेज्जति । गतो णामणिप्फणो । सुत्ताणुगमे सुत्तमुच्चारियव्वं, 'सूर

न'ति गुणा अस्य विशाला इति वैशालीय , विशालं द्वासन वा इहवाकुवद्ध भवो वैशालीय , 'विशाला जननी यस्य, विशालं कुतमत्र वा । विशाल [प्र]वचन चास्य, तेन वैशालिको बिन ॥१॥ 'वियाहितो' व्याख्यात , इति-एव अप्रुस्वामिन इन्द्रमग वानार्यसुचर्मा कथयति-एवं से उदाहु आब वियाहितो, 'इति' परिसमाप्तौ, अथवा एवमर्थ, एव इति धेमि, सुषम्मशामिस्स वयणमिद, मगवता सर्वविदा उवदिदु अहमवि धेमि, नयाः पूर्ववत् ॥ इति वैशालीयाक्य त्रितीयमण्ययनं समाप्न ॥

इदानीं उवसगपरिणति अन्वयणं, तस्मवि चचारि अणुयोगदारा परूवेयञ्चा, अचियारो दुविचो-अन्वयणत्याहियारो उवसत्थाचियारो य, अन्वयणग्याचियारो सन्वे उवसग्गा चाणिचा सुम्म अचियासेतब्बा, उवसत्थाचियारो 'पठममि य पडिलो मा०' गाथा ॥ ४९ ॥ पडमे उवसेए पडिलोमा जहा पुठ्ठे दसमसएहि तवफ़समसएइता आयपरतदुमपसमस्या उवसग्गा मण्णंति, बितिए तु मायादि अणुलोमा उवसग्गा अण्णे य रायमादी पाएण अणुलोमे उवसग्गे उप्पारंयति, ततिए उवसेए अन्वयविसेसेवदसण मण्णिइति, क जाणंति विठवात् ? इत्थीओ उदयाओ वा, परवादी वयणं सुधुदा समरूप्पाओ अण्णमण्णेहि मुच्छिता परसमयिका परतितियमविदा य उवसग्गा उप्पायन्ति, 'हेउसरिसेहि' गाथा ॥ ५० ॥ अतएवेसए हेतुसरिसा अहेत्तु मण्णिइति, जहा मववदं पाम सीलक्खलिवक़ुत्तिवया एव परूविन्ति इत्वाभासादि, अहेतवो भूत्वा हेतुमिवात्मानमाभासयन्ति हेत्वाभामस्स 'समयय वितेहि' ससमयसोगहि, ओ तसि समया ज़ुजमाणया णित्ता मणित्ता, अथ आयरिओ ससमयपट्ठितेहि प्पित्तेहि दिट्ठितेहि तेसि सीलखलियतारं अण्णउरिययाण पण्णवणं करति वउत्थे, एवं दुविचोऽपि अस्याहियारो मणितो । इदानीं पामपिप्पण्णो गिक्खेवो तस्य गाथा 'उवसग्गमि य छब्ब०' गाथा ॥ ४५ ॥ पामठवणाओ तइव, वरिचो दब्बोवसग्गो दुविचो-वेतनदब्बोवसग्गो य

वा न जानीते 'जेतेण परिविच्छित्ते' जयतीति जेता अतस्तेन जेत्वा, तेण जयएण, परि सव्वतो भावे समंता बाणादिभिरायु-
 धैस्तैः कृतः परिविच्छित्ते, सव्वतो छिण्णमित्यर्थः, 'एवं सेहेवि अप्पुट्टे' सिलोगो ॥ १६७ ॥ अपुट्टो णाम अप्पुट्टधम्मो, अस्पृष्टो
 वा परीयहैः, अट्टधर्मा इत्यर्थः, भिक्खूणं चरिया भिक्खुचरिया, कोविदो विपश्चित् न कोविदो अकोविदो, न तावत्परिपहो-
 पसगैः विकोविदः, सो पव्वयंतो चित्तेह मणति य-किं पव्वजाए दुक्कर काउंति ?, किं णिच्छियस्म दुक्करं ?, णणु सीहवग्घेहिंवि
 समं जुज्झिज्जति, संगामे य पविसिज्जति, अग्गिपडणं च कीरुह, एवं अदिट्ठपरीमहो खर मण्णति अप्पाणं तपःशूरं, जहा दव्व-
 सगामे कुंतासिन्नाणगहणेसु, युद्धे उव्वडित्ते केड परबलमहं सोऊण चेव णम्संति, केड प्रवृत्ते प्रहताः अप्रहता वा, केड मारिज्जति,
 एवं भावसंग्रामेऽपि खर मण्णति अप्पाणं जाव ल्हं ण सेवएत्ति, रूक्षः-मंजम एव, रूक्षत्वात् तत्र कम्मर्माणि न दिलब्धंति, रूक्ष-
 पटे रजोवत्, तत्र केचित् दृष्ट्वैव माधून् जल्लादीहिं लिप्पज्जान् केचिदद्वक्कते लोचे केचित्परिसमाप्ते केशान् उत्त्वण्डुं गतास्तत् एव
 यांति, उक्ता ओघउपसर्गाः । इदानीं विभागशः उपदिश्यन्ते, तत्थोवसग्गा परीमहा य एगं चेव काउं उव्वदिस्संति 'जदा हेमं-
 तमासम्मि' सिलोगो ॥ १६८ ॥ यत्रातीव शीतं भवति वर्षवर्षालादयो वा तीव्रवाता भवंति, वातग्रहणात् सीधवग्घविरालोपा-
 रूयानं, यथा पोसे वा माहे वा 'तत्थ मंदा विसीदंति' तस्मिन् काले तत्र मंदा उक्ताः, विविधं सीदंति विसीदंति, अहो इमा
 सुदुक्करा पव्वजा, बहवो परीसहोवसग्गा विसधितव्वा, ते एवं चित्तेता सीयाभिभूया 'रट्ठहीणा च ग्वत्तिया' जहा परचलेण उच्छा-
 दिते रट्ठे हितसारे य परबलकंने विलुप्यमाने वा, खत्तिओ णाम राया, सो जहा सोयति, एवं सेहोऽपि णिरिगिगे रणे गुत्ताव-
 गुत्तावसधीसु मीताभिहुतो विचिंतेति-किमेवंविधाए पव्वजाए गहियाए ?, भणिनो सीतपरीमहो, एए एवोपसर्गः, तत्पुरुषोऽयं

मण्णन्ति अप्पणं०'सिलोगा ॥१६५॥ कश्चित्संग्राम उपस्थितो स्वामिप्रायेण घूरमिस्थात्मान मन्यमानो बागिमधिसूजंशुपति
ष्ठति जाय जेय न पस्सन्ति, त्रियति जिनाति वा, गज्जेते कलमस्तावद्, पनमाभित्थ निर्मयः॥ गुहान्तरविनिष्क्रान्त, यावत्सिद्ध
न पयति ॥१॥ तावद्भजः प्रभुतदानगढः, करोत्यकालीपुद्गलचितानि । यावन्न सिद्धस्य गुहास्थलीषु, लाङ्गूलविस्फोटव वृणोति
॥२॥ निदरिम्पण 'जुज्झंत ररं चतुर्यस्य स भवति दडधन्वा च 'सिन्धुपालो च महारण' मधारयो-केसवो शिशुपालेन तुल्यं
द्विष्टुपालवद्, न किञ्च माद्रीसुताः बहुसुत्रो जात', भीतया पथात् तथा नैमषी पृष्टः-किमिदं क्व ? तेनापदिश्यते-महान्धुतमे
तद्, ये दृष्टास्य एतौ द्वौ सुजो स्वामाविज्ञौ भविष्यत' ततोऽस्य मृत्युरिति, तत' सा माद्री दारकज-मवदपि क्कतामागतानां च
दारक दण्डयति स्म, यथाह च पादप्लपातयत्, वासुदेवस्य चागतस्य समालोक्य तौ सुजौ नष्टौ, पद्माचस्य मात्रा वासुदेवोऽभय
यारित', तेनापदिश्यते-अपराधद्वतमस्य क्षमयिष्यामि, ततोऽसौ प्रहृष्ट वासुदेव समक्ष परोक्ष वा गोपालवत्सपालादिमिराक्रोद्भि-
राकृष्टवान्, अद्याप्रतिपेवादीर्घांपराधान् कृतवान्, ततोऽपराधद्वते पूर्णे कश्चिदेव अमिस्तुभापयत आक्रोष्टत मत्पवोऽसर्पस्व इति,
नाहमपया गच्छामि, अल्पनैवापासेन चक्रमुक्त्वं सुदधनं चक्रभारातिपातेन द्विरभिष्ठम कृतवानिति परोक्षो दृष्टान्तः, अयं तु प्रत्यक्षः
'पयात्ता त्तरा रणसीसे' इय ॥ १६६ ॥ मृद्व याताः प्रयाताः, क्षयति क्षय्यते वा शूद्र, मरत उच्छिष्टिरीहणातपोलकलक-
तसदृश प्रयाता, रणसीसं नाम अग्राणीकं, समस्त प्रास्यते प्रस्यन्ते वा तस्मिन्मिति संग्रामः, उपस्थितो प्याम अन्योऽन्यबलेषु संग्रा-
मायोपस्थितेषु, माता पुत्रं न याप्सति, अमातापुत्री यदा संग्रामो भवति, का मावना !, तस्यामवस्यायां याता पुत्रं हृत्क उचान
नय धीराहारमर्धगर्भं मयोद्भूतान्नलोपना अबादण्णा न याप्सति-नापेक्षते, न प्राणायोपमते, इत्वास्कीतो वा प्रस्यमानं ग्रहं वा

वा न जानीते 'जेतेण परिविच्छित्ते' जयतीति जेता अतस्तेन जेता, तेण जयएण, परि'सञ्चतो भावे समंता वाणादिभिरायु-
 धैस्तः क्रतुः परिविच्छित्ते, सञ्चतो छिण्णमित्यर्थः, 'एवं सेहेवि अप्पुट्टे' सिलोगो ॥१६७॥ अप्पुट्टो णाम अप्पुट्ठधम्मो, अस्पृष्टो
 वा परीयहे, अट्ठधर्मा इत्यर्थः, भिक्खूणं चरिया भिक्खुचरिया, कोविदो विपश्चित् न कोविदो अक्रोविदो, न तावत्परिषहो-
 पमगैः विकोविदः, सो पव्वयंतो चित्तेह मणति य-किं पव्वजाए दुक्कर काउंति ?, किं णिच्छियस्म दुक्करं ?, णणु सीहवग्घेहिंवि
 समं जुज्झज्जति, संगामे य पविसिज्जति, अगिण्डणं च कीरुह, एवं अदिट्ठपरीसहो सूर मणति अप्पाणं तपःशूरं, जहा दव्व-
 संगामे कुंतासिचाणगहणेसु, युद्धे उवाट्ठिते केइ परव्वलसहं मोऊण चेव णस्संति, केइ प्रवृत्ते प्रहताः अग्रहता वा, केइ मारिज्जति,
 एवं भावसंग्रामेऽपि सूर मणति अप्पाणं जाव ल्हं ण सेवएत्ति, रूक्षः-मंजम एव, रूक्षत्वात् तत्र कम्मणि न दिलब्धंति, रूक्ष-
 पटे रज्जोयत्, तत्र केचित् दट्ठैव माधून् जल्लादीहिं लिप्ताज्जान् केचिदद्वक्कते लोचे केचित्परिसमाप्ते केजान् उत्तखण्डुं गतास्तत एव
 यांति, उक्ता ओघउपसर्गाः । इदाणि विभागशः उपदिश्यन्ते, तत्थोवसग्गा परीसहा य एगं चेव काउं उवदिस्संति 'जदा हेमं-
 तमासम्मि' सिलोगो ॥ १६८ ॥ यत्रार्ताव शीतं भवति वर्षवर्द्धलादयो वा तीव्रवाता भवंति, वातग्रहणात् सीधवग्घविरालोपा-
 ख्यानं, यथा पोसे वा माहे वा 'तत्थ मंदा विसीदंति' तस्मिन् काले तत्र मंदा उक्ताः, विविधं सीदंति विसीदंति, अहो इमा
 सुदुक्करा पव्वजा, बहवो परीसहोवसग्गा विसधितव्वा, ते एवं चिंतता सीयाभिभूया 'रट्ठहीणा व म्वत्तिया' जहा परव्वलेण उच्छा-
 दिते रट्ठे हितसारे य परव्वलकंते विलुप्यमाने वा, खत्तिओ णाम राया, सो जहा सोयति, एवं सेहोऽपि णिरगिगणे रणणे गुत्ताव-
 गुत्तावसर्धीसु मीताभिहुतो विचिंतेति-किमेवंविधाए पव्वजाए गहियाए ?, भणितो सीतपरीसहो, एय एवोपसर्गः, तत्पुरुषोऽयं

मण्णाति अप्पणं ० 'सिलो गो ॥ १६५ ॥ क्वचित्संग्रामे उपस्थितो स्वामिप्रायेण धरमिष्यात्मान मन्यमानो वाग्मिर्विस्मयश्चपति-
ष्ठति जाव जेयं न पस्सन्ति, क्षियति विनाति वा, गन्ति कलमस्तावद्, घनमाभित्य निर्भयः ॥ गृहान्तरविनिष्क्रान्त, यावत्सिद्ध
न पश्यति ॥ १ ॥ तावद्भयः प्रयुतदानगर्भ, करोत्यकालांशुदगन्तानि । यावत् सिद्धस्य गुहास्थलीषु, लोक्तुलविस्फोटव वृणोति
॥ २ ॥ पिदरिसव 'वृज्जंत इह धनुर्यस्य स भवति ददधन्वा त 'सिधुपालो व महारथ' मधारथो-केसवो क्षिप्रुपालेन तुल्यं
क्षिप्रुपालवत्, स किल माद्रीसुतः वतुसुंजो जातः, सीतया पथात् तथा नैमषी पृष्ट -किमिदं क्व ? , तेनापदिश्यते-महाद्रुतमे
तत्, यं दृष्ट्वाऽस्य एतौ द्वौ द्वौ स्वामिबिम्बौ भविष्यत ततोऽस्य मृत्युरिति, एत' सा माद्री दारकृन्मवर्दापिक्खनामागतानां सं
दारकं दर्शयति स्म, यथाहं च पादेष्वापातयत्, वासुदेवस्य तमालोक्य तौ द्वौ नष्टौ, पथावस्य मात्रा वासुदेवोऽभय
याचित', तेनापदिश्यते-अपराचक्षुतमस्य धूमयिष्यामि, एतोऽसौ महदं वासुदेवं समथ एतेष्व वा गोपालवत्सपालादिभिराक्रोधि
राष्ट्रद्वान्, आक्रान्तिपेवादीर्घाभ्याघान् कुतवान्, एतोऽपराचक्षुते पूर्णे क्वचिदेव अमिसुखमापतत आक्रोष्टव मत्सयोऽसुर्पस्व इति,
नाहमपवा गच्छामि, अत्येनैवापसेन पक्रमुक् सुदर्शनं चक्रभारातिपादेन क्षिरिच्छिन्नं कुतवानिति परोक्षो दृष्टान्तः, अयं तु प्रत्यक्षः
'पयाता सूरा रणसीसे' इति ॥ १६६ ॥ शृणुं याताः प्रयाताः, क्षयति क्षय्यते वा क्षुरा, महत् उक्किट्टिरीहणातबोलकृत्क
तसदेव प्रयाताः, रणसीसं पाम अमाणीक, समस्तं प्रास्यते प्रास्यन्ते वा तस्मिभिति संवायः, उपस्थितो वाम अन्योऽन्यबलेषु संत्रा
मायोपस्थितेषु, माता पुत्र न यावति, जमातापुत्री यदा संव्रामो भवति, का मावना ? , तस्यामवस्यायां माता पुत्रं हृकं उपान-
क्ष्य धीरहरमंगमं मयोवृद्धान्तलोचना अबादण्णा न याणाति-नापेक्षते, न प्राणायोषमते, हस्ताच्छटीतो वा मत्स्यमानं घटं वा

वा न जानीते 'जेतेण परिविच्छिते' जयतीति जेता अतस्तेन जेता, तेण जयएण, परि सञ्चतो भावे समंता बाणादिभिरायु-
 धैस्तैः कृतः परिविच्छिते, सञ्चतो छिण्णमित्यर्थः, 'एवं सेहेवि अप्पुडे' सिलोगो ॥ १६७ ॥ अप्पुडो णाम अप्पुडधम्मो, अस्पृष्टो-
 वा परीपहैः, अदृष्टधर्मा इत्यर्थः, भिक्खूणं चरिया भिक्खुचरिया, कोविदो विपश्चित् न कोविदो अकोविदो, न तावत्परिपहो-
 पसंगैः विकोविदः, सो पव्वयंतो चित्तेह मणति य-किं पव्वजाए दुक्कर काउंति ?, किं णिच्छियम्म दुक्करं ?, णणु सीहवग्घेहिंवि
 समं जुज्झज्जति, संगामे य पविसिज्जति, अग्गिण्डणं च कीरइ, एवं अदिट्ठपरीमहो सर मणति अप्पाणं तपःशूरं, जहा दव्व-
 सगामे कुंतासिवाणगहणेसु, पुद्धे उवड्ढिते केइ परबलमइं सोऊण चेव णस्संति, केइ प्रवृत्ते प्रहताः अग्रहता वा, केइ मारिज्जंति,
 एवं भावसंग्रामेऽपि सर मणति अप्पाणं जाव ल्हं ण सेवएत्ति, रूक्षः-मंजम एव, रूक्षत्वात् तत्र कर्मणि न विलब्धंति, रूक्ष-
 पटे रजोवत्, तत्र केचित् दृष्ट्व साधून् जल्लादीहिं लिप्ताङ्गान् केचिदर्द्धकृते लोचे केचित्परिसमाप्ते केशान् उत्खण्डुं गतास्तत एव
 यांति, उक्ता ओघउपसर्गाः । इदाणि विभागशः उपदिश्यन्ते, तत्थोवसग्गा परीसहा य एगं चेव काउं उवदिस्संति 'जदा हेमं-
 तमासम्मि' सिलोगो ॥ १६८ ॥ यत्रातीव शीतं भवति वर्षवईलादयो वा तीव्रवाता भवंति, वातग्रहणात् सीघ्रवघविरालोपा-
 ख्यानं, यथा पोसे वा माहे वा 'तत्थ मंदा विसीदंति' तस्मिन् काले तत्र मंदा उक्ताः, विविधं सीदंति विसीदंति, अहो इमा
 सुदुक्करा पव्वजा, बहवो परीसहोवसग्गा विसधितव्वा, ते एवं चित्तेता सीयाभिभूया 'रट्ठहीणा व खत्तिया' जहा परचलेण उच्छा-
 दिते रट्ठे हितसारे य परबलकंते विलुप्यमाने वा, खत्तिओ णाम राया, सो जहा सोयति, एवं सेहोऽपि णिरगिगे रण्णे गुत्ताव-
 गुत्तावसधीसु मीताभिहुतो विचिंतेति-किमेवंविधाए पव्वजाए गहियाए ?, भणिनो सीतपरीमहो, एष एवोपसर्गः, तत्पुरुषोऽयं

समाप्त' । तदिदानीं उपर्युक्तोऽपि दत्तस्ति 'पुष्टो निम्बामितायेण' सिलोगो ॥ १६९ ॥ अभिसुख तापयतीति अभितापः, अशोमनमना' विमनाः कर्णरवासितोदग क्वराधरादि वा विवेतो, अथवा तप प्रति विगत मनोऽस्य स भवति विगतमना, पातु मित्रा पिपासा, सुदृष्ट विवासितो 'मच्छा अप्योदप जहा' तदन्त्यस्थादतीथ तप्यन्ते बहिरुदक्वापेन अंतश्च मनस्तापेन तप्यमानाः यथा सीदन्ति एवमसाधयि बलमलसेदक्षिभगायो बहिरुष्णामितप्तः क्षीतलान् जलाधयाद्यान् घारागृहाणि चन्दनादी-
'नीप्यप्रतीक्षमान् अनुभारन् मृश अनुशोचते व्याकुलचेता भवति, वृषो तप्यपरोसहो । इक्षिणि जातनापरीसहो - 'सदा दप्तेसणा दुक्क' सिलोगो ॥ १७० ॥ सदेति सम्बकालमविभाजन दणप्रज्ञात् ज्ञातिर दप च, जाइदणमन्येसणीय च, दुक्कं सुवाति सामिभूवेहि तं परिहरितु, दुक्क च पडिसेहिअति अयेमजिअं, साम्रतसुत्तामिलापो पइप्पणमारिओ जीवो दितगा य रुस्संति 'जायणा दुप्पणोखिया' दु'त्त प्रपुणते जायणा थलदेववत्, वणारा य भवंति-कम्मणा दुन्मगा वेद० कृपीपशुपालयादिभिः कम्मन्तिरारणां अभिभूता इत्यर्थः, क्षीमित्रज्ञातिस्वामिनां दुन्मगा इति, आइ पुणक्क पुणक्क बनो विस्तरा वा बना पुणम्बनाः, एते सदे अचाअंत' सिलोगो ॥ १७१ ॥ दण्डपते अनेनेति दण्डः, अचाअंता णाम अन्नकुवन्तः सोइ, कोदीर्यन्ते !, उच्यते, 'गामेसु नगरेसु वा' वा सेइअिकन्ये कम्मवादीसुनि, 'तत्थ मदा विसीदति सगाममि च मीरुणो' मीरुवो हि संग्रामे प्राप्ते मरणमयाहिपीदति, ऊरु खंमाइजति, सिअचिणा भवति, 'अप्पेगे खुन्निअ(विमत)मिक्ख'सिलोगो ॥ १७२ ॥ अपि एके, न सन्वे, खुन्निअतो णाम सुचित' पिपासुवा, त इतुसुष्णाप्रतियोगार्थमन्व 'सुणी वससी'ति सुणी खूपयतीति खूपकः मक्षक इत्यर्थः, 'तत्थ मदा विसीदति' संप्रमोषम प्रति सीदति, दिइवो 'तेउण्डा-अ पाणिणो' सेवोनाम अपिस्तेन दवाभिना

अन्यतमेन वा तेजसा शशमूषकमार्जारकोलवृक्षपुष्पकलतावितानवृक्षादयो दह्यमानाः संकुचन्ति, प्राणिनोऽपि दह्यमाना विसीदन्ति ।
 'अप्येगे पडिभासंति' सिलोगो ॥१७३॥ समन्ताद्भापन्ते परिभापन्ते, पथ्यतेऽनेनेति पंथाः पन्थानं प्रति योऽन्यः पन्थाः स
 प्रतिपथः प्रतिपन्था वा तेन गच्छतीति प्रातिपथिकः तं, गामानुगामं रीयतं केइ पाडिपंथगाः पडिभासंति, अथवा यो यस्य विलो-
 मकः स तस्य प्रातिपथिको भवति, ते, न तु सर्वे एव, कुतीर्या-सन्मार्गविलोपकाः, कथं ? अणुसोयपट्टि ए बहुजणंभि, साधवो हि
 प्रतिश्रोतसा मोक्षमभि प्रस्थिताः, कुतीर्यास्त्वनुश्रोतमा, किं भापंते- 'पडियारगया एते' करणं कृतिर्वा कारः कारं प्रति योऽन्यः
 कारः प्रतिकारस्तं गताः पडियारगताः, पडियाइं कम्माइं वेदन्ति, एते हि अण्णाए जातीए पंथा उच्छृङ्खला तेन णिइणा हिडति, ण य
 दत्ताइं दाणाइं तेन न लभन्ति, लद्धेऽपि य ण गेण्हति, ण चोदगाणि दत्ताणि तेन ताणि ण पिबन्ति, 'जे एत्ते एव जीविणो'ति
 जे एतेवं जीवणसीला, तंजहा कंजिगउसिणोदगादीहि अन्ताहारेण जीवन्ति, पय्यते च- 'तद्दारवेयणिज्जे ते' जेहि चेय दारोहि
 कितं तेहि चेव वेदिज्जति च तद्दारवेदणिजं, जहा अदत्तदाणा तेन ण लभन्ति, सेसं तहेव । 'अप्येगे चडं जुंजन्ति' ॥ १७४ ॥
 अप्येके, न सर्वे, वाचं जुज्जति वाचमुदीरयन्तीत्यर्थः, अहो एते 'चरगा पिंडोलगा' पिंडेसु दीयमानेसु उहन्ति पिंडोलगा,
 अधमजातयः ब्राह्मणा उत्तमाः क्षत्रियाः वैशा मध्यमाः शूद्रा अधमाः, ब्राह्मणस्य किल मिथा इथा क्षत्रिये कुर्या, अयमेयाम्नु
 अवलगन्ति-क्लेशं कुर्वन्ति तेन तत् पिंडोलगाः, मुण्डेत्यशिष्टाः, खेदमलमच्छुणादिभिः खाद्यमाना अगुलीनस्युक्तिशलाकादीनां
 कण्डुइतमंगैः विणट्टंगा 'उवज्जलंति' उवचितजह्वा मलसकटाच्छादिताङ्गत्वात्, उज्जायंति या, पय्यते च-उजाओ मृगो, नष्ट इत्यर्थः,
 उज्जातमृगसमाः 'असमाहितं'ति अशोभना विवृताङ्गत्वात् अथवा अममाहिता-दुःखिता 'एवं विप्पडिवण्णेगे' ॥ १७५ ॥

सिलोगो, एवमनेनप्रकारेण न सम्यक् प्रतिपन्ना विप्रतिपन्ना एगे मिथ्यादृष्टय , स्वयमवानका न च ज्ञानवतां दृष्यन्ति, अज्ञान हि
 तनो, ते ततो अज्ज्ञातमातो तमन्तरं वा याव, ततोसकृद्वितीयं मोहगिह्न कम्म भवति, एवं गाणावरणिज्ज दंमणावरणिज्ज, एगि
 दियाइयाइसु वा एगंतवमासु जोपीसु तववत्तंति, बिबपकारेसु वा बरएसु, दुव्वीए मदा मोहो-अण्णाणं पातता-छण्णा, अपवा
 मतिमदा इरिषयाओ य, मदविष्णाओ खीमोइण, उक्ताः शुब्बाः। इदणि फासा 'पुट्टो य वसमस्सगहि' सिलोगो ॥१७६॥ सिधु
 तामलिपिमादिसु बिसएसु मवीन दंसगा भवति, अप्राइतास्ते' सुख बाध्यमानाः शीतेन च अरयरज्जपाउरणहुताए वणाइ सेवमाणा
 तेहि बिब्बादि, भवप्रया अधियामितुमिति वास्ययेपः, इय च दु'समचिसुखते यदि नाम परा लोकं स्यात्, म च 'न मे दिट्ठे
 परे लोण, किं पर मरण सिधा' न हि मयाअन्येन वा साक्षात्परलोको दृष्ट यन्निमिच्च ज्ञेयं सद्यते, ज्ञेयान् सदमानस्य हि
 परं मरण सिया, तदप्यनिष्टं, मरणमिहेज्जेत्तु यदासौ परलोकं स्यादिति, संदिग्धे तु परलोके किं दु खेन तपसा कुवेनेत्यपमददं
 नपरीपद्दोपसग , किंच 'संतप्ता केसलोएण' सिलोगो ॥१७८॥ समस्तं तप्ताः छिद्यन्व एमिराकृष्टा इति ज्ञेयं, दु'स्खमीरवो
 हि क्वचित् क्तलोपपगविवा विप्यदिबन्धंति तेषां स एवोपसग , 'बमवेर' इरिषपीसदो तेण पराइता-उवसमिता अणुवस
 मिगता वा 'तत्थ मदा बिसीवति मच्छा पबिद्धा व केयणे' केयणं नाम कट्ठकसंठित, मच्छा पाणिए पडिबियचे उचारि
 न्जति इत्थं, सुहमावी, तत्थ ते पविद्धा वरागा सोपति विमीदंति-परिपोलति मया व पाणियं बिचुलितं 'आयवंडसमायारा'
 सिलोगो ॥१७८॥ आरमान ईदयिहुं खील वेणां ते भवति आत्मदंडसमाचाराः, मिच्छवत्संठिता मायणा जेसिंते भवंति मिच्छा-
 मंठितमायणा, ते तु कपमात्मानं दहयंति !, उच्यते, ते साधुन् दृष्टा इपस्विदोषाद्याऽपि पिदेति ब्रह्मा मो पुरोहितपुत्रः, केयिनि

ण सन्वे, ल्यति अक्कोसंति पिडुति य अनाया दसणादीहिं । 'अप्पेगे पलियंतंमि' सिलोगो ॥ १७९ ॥ वा अपि एके, न मयं, 'पट्टि-
 यंनं' समंतादंतं परियन्तं, कस्य ? , देशस्य, तस्मिन् २ देशपर्यन्ते केचिद्भाषते—चारिकोऽयं चारयतीति चारकः, येषां परम्परवि-
 रोधः ते चारिकमित्येनं संवदंते, चोर वा, तं 'सुधयंपि' संगतं—शोभनं व्रतं, संकिता वा णिस्संक्रिया वा भूत्वा बंधन्ति मिथुयं
 बालाः, जहा गोसालो बद्धो आसीत्, 'कसायवसणेहि य'ति तत्पुरुषः ममामः द्वन्द्वो वाऽयं, मभावत एव केचित्साधून्
 दृष्ट्वा कसाइजंति, वसणं केसिचि भवति, कप्पडिगा पासंडिया वा होंति, णच्चायेंति वा, तेज्वेय पर्यन्तेषु मध्यदेशेषु वा केचि रिय-
 मानं कश्चिद्बालो 'तत्थ दंडेण संवीते' सिलोगो ॥ १८० ॥ दंडो णाम खीलो दंडप्पहारो वा, मुट्ठी मुट्ठारेव, फलं—नवेडाप्रहारः
 संवीतः—संप्रहत इत्यर्थः, 'णात्तीणं सरती बालो' जइ णाम णातयो केयि एत्थ होत्था भातिमिच्चाटयो णाहमंविधां आगमिं
 पावेंतो 'इत्थी वा कुद्धगामिणी' जधा सा अचंकारितभट्टा, कुद्धा गच्छतीति कुद्धगामिणी जहा मा 'एते मो करुमा
 फासा' सिलोगो ॥ १८१ ॥ फरुमा नाम स्नेहवियुक्तैरुदीरिता, दुक्खं अधियाभिजंति दुरधियामगा अस्स नोहि, ते अणधियामे-
 माणा हत्थी वा सरसंवीतः शग्रहरैरित्यर्थः, यथा रौद्रसद्भासे हस्तिनः शरसंवीता नश्यन्ति, एवं भागं ग्रामादपि परीमद्वयगयिना
 क्लीवा, 'वराका' नाम परीपहं वराकाः पुनरपि गृहं गच्छंति गमिष्यंति च, पठ्यंतं न 'निमसदगा मना गिहं'ति चेमि, तीत्रं
 शब्दः तीव्रशब्द तीव्रैर्मा शब्दः तीव्रशब्दः, तीत्रं परीपहः प्रतिद्वता ॥ इति तृतीयस्योपसर्गाध्ययनस्य उद्देशः प्रथमः ॥ ३-१ ॥

स एव उपसर्गाधियारो अणुवत्तत एव, 'अथेमे सुहुमा संग' मिलोगो ॥ १८२ ॥ 'अये'त्यानन्तर्यं पडिलोपोयमगा
 गता, इदाणि अणुलोमा, उक्तं हि—पढमम्मि य पडिलोमा गाती अणुलोमगा वितीयंमि । मुट्ठमा णाम निडणा, न प्राणव्यपरो-

पश्यत् स्फुरस्फुरयः, उपायेन धर्माख्यायति, उक्तं हि-अक्षयं जीवितविभक्तैरप्युपसंगच्छीर्णं माघ्यरुध्यं भावयितुं, अणुलोमा पुन
 पूमासकृतादयाः भिक्कुञ्ज दुरुचरा मयति, वक्ष्यति हि 'पातालवदुरुचरा' सखते यत्र स सङ्गः, संगोपि वा विगोपि वा वृत्तलो
 दिदिषि वा एगद्व्या, अव्यसत्त्वानां दुस्वरा, नतु सत्त्ववतां, 'अस्थ मया विसीवति' मदा उक्ता, विसेसेण सीर्यति च, चपला गाम
 असंस्तिता अवददयपि वा लादिचयपि वा एगद्व्या, 'अव्येगे जातयो विस्स' सिलोगो ॥ १८३ ॥ अपिः पदार्यसंभावने, एकै, न
 सर्वे, ज्ञाज्यो-मातापित्रादि पश्यतं पुष्यपश्यतं वा दददृष्टा रुपति, किंचि, कवणकरुमाणि, 'नाधपियकृतसामियं' परिवारिया
 दृष्यतो मावतो य, धय इदा कर्मासहिष्यवः तदिदानीं पोसादि ये, आचारयात् पुढो मदादिभि, 'पिता ते घेरओ तात !' सिलोगो
 ॥ १८४ ॥ तात ! इत्यामभगं, उक्तं हि-"पिता ते व्यविरो तात !, वयं च गतयोवनाः । न च तत्कर्म जानामि, यजानात्यपरो बन
 ॥ ११ ॥" त्वां हि सुक्त्वा(गतं) अस्यां दद्यायां कोऽन्यः पोपयिष्यति ?, त तु सद्भावतो भूते कौतुकाद्वा, अन्येष्वपि पुत्रेषु विद्यमानेषु
 व्रणीति-पोस्य मे तात ! पुढो सि, कस्त नाम तुम अन्धे अणाहाई परिचयसि, किंच-कथिद् जनैः सुइदमिवा निष्काममेवमुपदि
 द्यते-'पिता ते धरतो तात !' घेरगो दृढघरितगाहयो अस्यन्तदद्वां प्राप्तः, पुक्तं त्वयि जीवमाने मल्लपिण्डमवतो ?, कथं च
 तव धर्मं स्यात् असिन्वित्वमाने ?, स्वप्ना नाम ते भगिनी, सा य सुइछिया मद्र, सुइछया कन्या वा, कोऽस्या निर्बहण करिष्यति ?,
 पवमार्दीणि क्षार्यसहसापि संतापि असनापि वा उदीरति, 'मायरो त सगा तात !' अश्वतीति यथा-आणाउधवापवयमगिरेसे
 य चिद्वृत्ति, समानोदराः सोदरा, सोदराग्रहात् अन्येऽपि ताव एकपित्रादयो छडिजति सुह, न ॥ सोदरा । 'मातरं पितरं'
 सिलोगो ॥ १८५ ॥ मातापितरौ हि सुभूषाहविताविदानीं पुष्पाहि, एन कोको मविष्यतीत्यय परम, अस्मिन्तावधतः कीदृशिव

भयति मङ्गलं च, उक्तं हि-‘गुरवो यत्र पूज्यन्ते, यत्र धान्यं सुसंभृतम् । अदन्तकलहो यत्र, तत्र शक्र ! वाम्प्यहम् ॥ १८॥ ५२
 लोकश्च भवति गुरुशुश्रूषया, एते हि पदीवत्स्थिया समणगा भवन्ति जे मायापितर सुसुस्सन्ति, तेण तेसिं गुरुपडिणियाणं कतो लोगो
 धम्मो वा भविस्सति ? ॥ किं चान्यत्-‘उत्तरा मुहुर्लुहावा’सिलोगो ॥ १८॥ उत्तरा नाम प्रतिवर्षमुत्तरोत्तरजातकाः समघटच्छि-
 न्नागाः, पठ्यते ‘इतरा मधुरोल्हावा’ इतरा णाम खुड्डलगा अव्यक्तमहुरोल्हावकाः ‘पुत्ता ते तात ! खुड्डगा’ तात इत्यामंत्रणं,
 खुड्डगत्ति अग्राप्तवयमः अकर्मयोग्या वा ‘भारिया ते णवा तात !’ मरणीया भार्या, नवा नाम नववधूः अप्रधुता गर्भिणी वा,
 मा सा अण्णं जणं गमेज्ज, उब्भासए वा करेज्ज, जीवंतए तुमंमि अण्णं पत्तिं गेण्हेज्जा, ततो तुज्झ अद्धीतीया भविस्समति, अम्हवि
 य जणे छायावातो अवण्णओ जणे भविस्सतीति, किंच-जो जहा पुब्बमासी तस्म हि म एव उवमगो पायो भवति, येनान्यथा
 ब्रवीति, तद्यथा-यः कृष्यादिकर्मपरजितः तं दृष्ट्वा ब्रुवते ‘एहि ताव घरं जामो’ सिलोगो ॥ १८७ ॥ जाणामो जहा तुमं अति-
 कम्मा भीतो पव्वइतो, इदाणि वयं कम्मममत्था, कम्ममहायगा य कम्मसमत्था, कम्मसहायगा य कम्मसहायकत्वं प्रति भवतः,
 तदिदानीं कुमारः प्रति भण्णइ-ण चंप गोणिवि, हत्थेण मा छिवा, णित्तेण वा उक्खिवाहित्ति, दूरगतं च णं ददहूण भणति-आसण्णं
 वा गृहमागच्छ, ‘वित्तिंयं पि तात ! पासामो जामो ताव सयं गिहं’ वित्तिंयं पि तात ! पासामो स्वे गृहे तिष्ठन्तमिति वाक्य-
 शेषः, वित्तिंयं पि ताव पेच्छामु सव्वाइं णियल्लगाइं । ‘गंतुं तात पुणो गच्छे’ सिलोगो ॥ १८८ ॥ गत्वा स्वजनपक्षं दृष्ट्वा पुन-
 रागमिष्यसि, न हि त्वं तेनाश्रमणो भविष्यसि, यस्त्वं स्वजनमवलोकयित्वा पुनरायास्यसि ‘अक्रामं ते परक्कमं’ को नाम अ-
 णिच्छिओ ‘परक्कमंतं’ति परिजायंतं अथवा यदा त्वं परं प्राप्य निष्णातो भविष्यसि भुक्तभोगत्वात् तदा अक्रामकं पराक्रमंतं

'को त धारेतुमरिहति' परेतु क वा ! । पञ्चदशम्य गणति—'ज किञ्चि अणगं तात ! तपि सध समीकृतं' उधारिर्यति वा
 विमोक्षित वा एगङ्, हिरण्य वषट्कारो, जो वा गियगो खीणभट्टमुहो यन्वद्वजो त गणति—हिरण्य ते कृताकृत दासामो, आदि
 प्रहणात् सुवर्णं वा मट्टमुहं वा दासामो जेषेव वषट्कारिस्ससि, व्यवहारायं व्यवहाराय, अपि पदार्थादिषु तव ते दासामो, अन्यथा
 यदस्ससि, 'इवेव ण सुसिक्खत्तं' सिलोगो ॥१८९॥ साधुक्रियां सुदट्टु सिक्खत सुसिक्खत पाठन्तर सुसेहिंति वा—उस्सि
 क्खत्तवेदीत्ययं, 'कालुणतो उचट्ठित्तं'ति कटुपाणि क्वता य रुयता य गिरिक्खता य त उषसुगोति, समुद्धिता उप्पब्बावेतुं,
 स ध तहिं गाणाविषदि 'विबट्ठो जातिसंगेहि, ततो गार पहावती' गारं नाम अगारत्व, मृश वा धावति पधावति । किञ्चान्यत्
 'धणे जात जङ्ग' सिलोगो ॥१९०॥ कठय, एवं परिधिहु(वेह)ति द्रव्यतो भावतव्य परिवेदय असमाधीयसि, त त मगति
 करेति य वेनास्सासमाधिर्मवति, अथवा अमाधुताते द्रव्यतो भावतव्य स तैः करुणादिभिः 'वियद्वे जातिसंगेहि हल्यी याधि
 गयगगधो ॥१८२॥ क्वचित्कालं क्खसारोच्छुल्लवागिभिलुङ्गस्य पभात् आहारप्रदोषोर्भाष्यते, तज्ज्येन पुनर्जातमिदं मन्यमाना तस्या-
 मिनवानीतस्य पिह्वो परिस्रप्पति, को इष्टान्तः ? 'सूतिगोव्व अदूरतो' यथा तस्मिन्सतिक्कागृष्टिर्वत्सकस पीतधीरस्य इतमेतच्च
 परिचायनो ईपदुभतत्रालभिः समतरीवा रमायमाणा पृपुताऽनुगम्यति, न्निद चैन तस्मिन्सति, अदूरतोऽस्यावस्थिता स्निग्धरप्या
 निरीषते, एव वषट्कारो अथस उदकसमीपं धान्यत्र या गच्छत मा गच्छत मा जातिसिद्धिं विद्वो परिस्रप्पते, चेद्वत्सवं वदे, मगगतो वेन्नि
 न्नयनमासीन चैन स्नग्धमिवोद्विरस्य इष्ट्या अदूरतो निरीषमाणा अवतिष्ठत । 'एते संगं मणुस्साण' सिलोगो ॥१९३॥ एते
 इति ये उरिण', मज्जेते येन म संग', मनुष्याधिकार एव वर्पेत तेन मनुष्यग्रहणं, पातला नाम पलयासुखाणां, सामपिक्खोऽय

दृष्टान्तः, उभयाविरुद्धस्तु पातालः समुद्र इत्यपदिश्यते, न तारिमा अतारिमा न शक्यते बाहूभ्यां तर्तुमिति, 'कीवा' कातरा जत्थ
 'विसण्णेसी विसणं एसतीति विमणोसी 'णातिसंगेहि मुच्छिता' विसण्णा वा आसंति, विमण्णेसिं णातिसंगेहि मुच्छिता,
 अथवा कीवा जत्थावकीसंति, अपक्कयन्ते मोक्षगुणातो धम्मातो वा, किणिमित्तं णातिसंगेहि मुच्छिता ?, 'तं च भिक्खू परि-
 णाय सवे संगं महासवा' सिलोगो ॥ १९४ ॥ तदिति यदेतदुक्तं अथवा तमुपसर्गणं दुविधाए परिणाय, सवे
 इत्यपरिशेषाः, संगं एव महांति कर्मण्याश्रवंतीति । 'अहिमे संति आवट्ठा' सिलोगो ॥ १९५ ॥ अहो दैन्यविसयामंत्रणेयु,
 अथवा इमे संति आवट्ठा, अथेत्यानन्तर्ये, इमे वक्ष्यमाणाः, संतीति विद्यन्ते, द्रव्यावर्त्ता नदीपूरो, भावावर्त्ता यैः प्रकारैरावर्त्तन्ते
 संयममीरवः, कासवेण पवेइता-प्रदर्शिता इत्यर्थः, 'बुद्धा जत्थावसप्पन्ति' बुद्धा दुविधा-दब्बे भावे य, दब्बे णिदाबुद्धा भावे
 णाणातिबुद्धा, अवसर्पन्ति नाम अवगच्छंति, 'सीदंति अबुधा जहिं' ॥ किंच यः कश्चित्संयतः कस्सति रण्णो पुत्तो वा अरायवं-
 सिओवि कोऽपि रुवसंपण्णो विज्जामंतकलागुणसंपण्णो वा, तंजहा-'रायाणो रायमच्चा य' सिलोगो ॥ १९६ ॥ रायाणो चक्क-
 वट्टिमादी, तत्थ वंभदत्तेण चित्तो निर्मन्तिओ, रायमच्चा-इस्सरतलवरमांडंविगादि माहणा-भट्टा खत्तिया नाम गणपालगा
 गणभुत्तीए वा भट्टराज्या, जे वा अरायाणो अरायवंसिया णिमंतयंति भोगेहिं 'भिकखुयं साधुजीविणं'ति साधुविहीए फासु-
 एण पडोआरेण जीवतिचि साधुजीवी, अथवा साधिगति प्रशंसायां, शोभनेन जीवनेन जीवतीति, संयमजीवितेनेत्यर्थः, के च ते
 भोगा ?, इमे, 'हत्थस्सरहजाणेहिं' सिलोगो ॥ १९७ ॥ हत्थिअस्सरहादीणि पसिद्धाणि, जाणाणि सीदासन्दमाणिगादीणि,
 तं पुण जले थले य, जले णावादि, थले सीतासंदमाणिगादी, विहारगमणा इति-उज्जाणियागमणाई, चशब्दादन्यैश्च श्रोत्रादिभिः

इन्द्रियधर्मैर्विपर्ययेष्टतः 'भुजाहिमाई भोगाई' इमानीति विद्यमानानि प्रत्यक्षाणि वा महारिसिधि, एवमपि असावस्माभिरन्यैर्वा
 पूजनीयम्, किंचान्यत्-तमेव विमतयति 'वत्थगघमलकार' सिलोगो ॥ १९८ ॥ वत्थाणि-अयिजगादीणि गघा-कुट्टादय
 प्रलम्भारा-दारादय, त्रिय-अह ते पूत मणिणी वा देमि, अण्ण वा न इच्छसि, सयणाए अत्युत्तपच्चुर्युत्ताणि, चक्षुम्भ्वात् लोही-
 तोहकढाहकूणुगादीनि मन्वो घरोवक्खतो, सहीणे जारिसो चेव मम परिच्छतो तारिसं चेव दलयामि, तेनोपचितो मुंजाहि
 माइ भोगाइ मया विधीयमानानि, आउसो ! पूजयामि ते, साम्प्रतमेभिर्ब्रह्मादिभिः पूजयामि, पूजयीध्यामम् स्वं, सर्वस्त्ववञ्जयिता
 मविप्पसि, किं चान्यत्-न च तथास्माभिरम्यर्प्यमानस्य कृतवत्-प्रभाक्षो मविप्पसि, कय ! 'जो तुमे गियमो विण्णो' सिलोगो
 ॥ १९९ ॥ इदियजोर्दिण्हि चीणो-कृत' मिक्खुमावमि उणमो, मिक्खुमावो णाम पब्बजा उणमो असरिसो, अगारमावसं
 वस्स मन्वसो चिट्ठी, तथा सत्थित वा, न विनइयहीत्यर्थं, लोकमिदमेव समुक्कयस्स विपुलवा । किंचान्यत्-'चिर दूइज्जमा
 पारस्स' सिलोगो ॥ २०० ॥ चिरं तुम धम्मो कवो, दूज्जमा य णाणापगारा देसा दिट्ठा, तवोवणाणि सित्थाणि य, 'दोप इदानीं
 पुत्तत्तव !' किं त्वया चौरत्वं कृतं पारिदारिकत्वं वा !, अथवा दोसो पस्व अपम्मं इत्यर्थं स कुत्तत्तव !, वपित्त्वया, कृतं सुम-
 इत्तप, न य ते उपपन्नयत्तस्स वयणिजं मविस्सति, किं मव चोरो परदारिगो वा !, ननु सीर्बयात्रा अपि कृत्वा पुनरपि गृहमा
 गम्यते, एवमादिभिः इत्थ्यदशरथब्रह्मादिभिः निमग्धैश्च ते अणियहुगा वा 'इच्छेव ण गिप्पत्तंति जोयारेण व सूयर' णीयारो
 णाम कूइगादिद्या, म तण णीयारण डिठो घर सूयरगो अट्ठिं न वव्वति मारिक्खति य एव सोऽपि असारोहि विमतितो वा मोटु
 मारण्णरादिपारं दूस्स्वाद पावेति । 'जोदिवा मिक्खुचरियाण' सिलोगो ॥ २१ ॥ जोदिवा नाम वेप्पिता तच्चिया वाचिता

इत्यर्थः, चरणं चर्या-चक्रवालसामायारी, जवइत्तएत्ति वा लाढेत्तिएत्ति वा एगडं, 'तत्थ मंदा विसीदंति उज्जाणंसि व दुब्बला' इत्यर्थः, केइ आयसमुत्थेहि केइ परमसमुत्थेहि केइ उभयसमुत्थेहि, ऊर्डं यानं उद्यानं, तच्च नदी तीर्थस्थलं गिरिपन्भारी वा, तत्थ पुंगवावि य आरुभंता सातिजंति, किमंग पुण दुब्बला दुप्पदा चतुप्पदा वा १, एवं केऽपि पव्वयंता चेव भावदुब्बला सीयंति, किं च-अचयंता य त्थेणं' सिलोगो ॥२०२॥ अचएंता-अशुक्लवन्तः, ल्हं दव्वे य भावे य, दव्वे आहारादि, भावल्हं संयम एव, तवोवधाणेण तज्जिता अवहत्थिता, तत्थ मंदा विसीदंति, पंके जीर्णगौः जरद्भवत् 'एयं णिमंतणं लद्धुं' सिलोगो ॥२०३॥ एतं णिमंतणंति जं हेडा भाणियं, लद्धुं-प्राप्तुं मुच्छिता विसएसु, गिद्धा इत्थिगासु, अज्झोववणा कामेसु, कामा-इच्छामदणकामाः, चोइजंता णाम णिवभत्थिजंता परिससहेहि, णिमंतिजमाणा वा, गिहगयत्ति वेमि, पुनगृहं गत्वा पुनगृहस्थाभूत्वा इत्यर्थः, णिज्जुत्तीए बुत्तो दुविधा उवसग्गा ओहे ओवक्कमे य, अज्झत्थविसीयणा य, स च बालपव्वइतो तरुणीभूताश्चिन्तयति-चिरकालं प्रव्रज्या दुष्करा कर्तुमित्यतो विसीदंति, दृष्टान्तः 'जहा सगामकालंमि' सिलोगो ॥ २०४ ॥ येन प्रकारेण यथा, सङ्ग्रामकालो नाम सममि-चारितं युद्धं, तत्थ कोइ वचंतो मीरु पच्छतो उवेहति 'वल्लयं गहणं णूमं' वल्लयं णाम एकदुवारा गड्डा, परिक्खो वा वल्लयसं-द्वितो वल्लयं भण्णाति, गृह्यते यत्तद्गहनं-वृक्षगहनं लतागुल्मवितानादि च, नूमं नामाप्रकाशं, जत्थ णूमेति अप्पाणं गड्डाए दरिए वा, 'को जाणेति पराजये'त्ति देवायत्तो हि पराजयो, 'मुहुत्ताणं मुहुत्तस्स' सिलोगो ॥ २०५ ॥ मीयतेऽनेनेति मुहूर्त्तः, बहूनां हि मुहूर्त्तानां एकः मुहूर्त्तो भवति यत्र विजयो भवति पराजयो भवति वा, जयश्चेत् इत्यतः शोभनं, पराजयश्चेदित्यतो वरं पराजयतो अवसर्पिष्यामः, अवसर्पिष्यतो इति मीरु उवेहती, एस दिट्ठतो, अयमर्थोपणयो- 'एवं तु समणा एगे' सिलोगो ॥२०६॥

एवमनेन प्रकरोष 'तु' पुरो, एगे, न सन्धे, संबन्धे तैस्ते प्रकारैः अवलक्षात्वा अप्यग 'अणागय भय दिस्स' अणागत णाम
 अप्य, मा णाम एव होस्यति, ततः 'अवकल्पंतिम सुतं' अथ च रथणादि, अवकल्पयति अभीयत इत्यर्थः, 'इमानी'ति अर्थोपा
 र्जनसमर्पिणि गवियणिमिचजोइमवायसइसत्वाणि, 'को जाणति धियोषाय' सिलोगो ॥२०७॥ विउवातो णाम म्मुपात, सो
 उव इत्थीपरीसहातो भवति, ण्हाणपियणादिणिमिचं उदगाओ वा, वा विकप्पे, वो वा ब्रस्स पत्तिओधमादि, परिमइजिता अमुक्केण
 ल्लिगेण छोटलवेदत्तदीहिं कओहिं अहज्जापेण चोदिअता य वस्सामो, चोदिअता-पुच्छिअता, प्रायसः कुण्टलहूओ लोगो तमप्पे
 पुच्छति, तत्थ वरस्सामो, विज्जामंते य पठंविस्सामो 'णो ण अत्थि पकप्पिय'ति ण क्विचि अग्गेहिं पुब्बोवञ्जित घणं पेइय
 वा, एवं वणा पावसुतपसंग करेति, 'इवेव पडिलेइति' ॥२०८॥ इति एवं इवेवं, पडिलेइति णाम समीखते-संप्रहारेति, माव
 म्माइव मावणमप पडिलेइति, 'वित्तिनिंछासमावण'ति, किं संबन्धे सक्केस्सामो ण मक्केस्सामोचि, उक्कं हि-''लुक्खम
 पुब्बमणियतं क्कलप्रक्खनोयय विरसं ।'' दिहुतो पयावं व अक्कोवितो, अहा वसितो विगलपये चित्तो अच्चति-किमयं पंचो
 इच्छित भूमि वाति ?, एयचोवि ण गिअइति, अक्कोविता अयाणगा, उक्का' अप्पसत्था, इदाणि पमत्था-''जे तु सगामका
 छमि' सिलोगो ॥२०९॥ जेचि अण्णिहिण्णिरेसे, तु विससम्भे, झाला णाम प्रत्थमिज्जाता नामत सुकत धौर्यतः द्विधात, तपया-
 वत्तवसिबलदवा वासुवेवमाण्ढलीकादय, प्राकृताव वीरपट्टगेहिं वदगेहिं सण्णदवदवम्मियक्कयउप्पीलियससामणपट्टिया गहिया
 उपपवरणा समूसियवयग्गा घरा एवं चक्कवर्णपीदीनां पुरतो गच्छति, सुरपुरंगमा न ते बलयादीणि पडिलेइन्ति, ते तु संपवहारेति
 "वरित्तया व पडिब्बिया मरियव्व वा समर मुमरयण्ण । अयुरियज्जमउल्लावया ण हु महितत्था ज्जे पययपण ॥१॥ परबल जेतव्व

मरियव्यं वा, ण उ पिट्ठतो पेहंति, अपत्ते जुट्ठे जुट्ठमाणे वा, किं पर मरणं भवेत् ? मरणादप्यनिष्टतमं अश्लाघ्यत्वं, मरणादपि निशिष्यते भयप्रतिज्जीवितं, उक्तः प्रशस्तदृष्टान्तः, तदुपसंहारः प्रशस्त एव । 'एवं समुट्ठितं भिक्खुं' सिलोगो ॥ २१० ॥ सम्यग् उत्थितं समुत्थितं दव्वसमुत्थाणेण भावसमुत्थाणेण य, आगारवंधणं छिन्वा अज्झत्थो, अवसीतयाणं 'आरभं तिरियं कट्टु'त्ति दव्वे भावे वाऽऽरभः, तिरियं णामादि, तिरिच्छं वोलेत्ति, अनुलोमेहिं दुक्खमतिकाम्यंते नदीश्रोतानोवत् परीमहोपसर्गा, णिउणो णेवणाणरज्जंस्वी, अत्तत्ताए-आत्महिताय सर्वतो संवजेत्, सिद्धिगमनोद्यतेन मनसा, अथवा आतो-मोक्षो संजमो वा अस्वार्थः, आतत्थाए, अथवा आप्तस्यात्मा आप्तस्यात्मा यस्य स भवति आपात्मा इट्ठो, वीतराग इव व्रजेदित्यर्थः, अज्झत्थ-विस्मीदणत्ति गतं । इदानीं परवादवयणं, तं अत्तट्ठाए परिववयंतं 'तमेगे पडिभासंति' सिलोगो ॥ २११ ॥ तमिति तं अत्तट्ठयाए संबुडं रीयमाणं, एगे ण मव्वे, ममंता भासंति परिभासंति, आजीवप्रायाः अन्यतीर्थिका, सुत्तं अणागतोभासियं च काळण वोडिगा, 'साधुजीवणं'ति णाम साधुवृत्तिः अपापजीवनमित्यर्थः, जे ते एवं भासंति 'अंतए ते समाहिने' अंतए नामानाम्यन्तरतः-दूरतस्ते समाधिए, णाणादिमोक्खो परसमाधी, अत्यन्ते असमाधी वर्त्तन्ते, असमाहिए अकारलोपं कृत्वा, संसारे इत्यर्थः, किं प्रभापन्ते ? 'संबद्धसमकप्पाओ' सिलोगो ॥ २१२ ॥ समस्तं बद्धाः संबद्धा-पुत्रदारादिभिर्ग्रन्थैर्गृहस्थाः, संबद्धैः सम-कल्पाः तुल्याः इत्यर्थः, जहा निहत्था माता मे पिता मेत्ति एवमादिभिः संगैर्बद्धा, अणमणसमुत्थिता णाम माता पुत्ते मुच्छिता पुत्तोवि मातरि एवं भवतोऽपि शिष्याचार्यादिभिः परस्परसंबद्धाः, अन्यच्चैदं कुर्वता 'पिडवातं गिलाणस्स, जं सारेध दलाध य' पिडस्य पातः पिडपातः भिक्षं, एवं पिडावायं गिलाणस्स आणेत्ता दद्वं, यच्च परस्परतः सारेध वारेध पडिचोदेध सेज्जातो

उद्धवेहमि, अ च गिलागस्त आयरिययुद्धमामायसु आहारतद्विषयसधिमामादिपिह य उवगाह करोह 'एव तुग्मे सरागत्था अपण
मणमणुवस्ता' सिलोगो ॥ २१३ ॥ रागत्विता सरागत्था सदोसमोहा, अन्योऽन्यस्य अनुगता मश्व अनुग्वसा 'मदुसप्प
ससग्गमावा' ओमनः पथा सत्पन्था ज्ञानादि, सवो वा भाव सम्राव', सत्यवसम्मानो नाम यथार्थोपलभ', 'ससारस्स अपा-
रगा' पारं गच्छतीति पारगा न पारगा अपारगा' एव मासमाणेसु 'अह ते पढिमासेज्जा' ॥ २१४ ॥ अयेत्यानन्तर्ये तान्
प्रतिमाप्ते 'मिक्खन् मोक्खविसारदो' विसारदो नाम सिद्धान्तविनायकः, स किं पढिमासति !, एव तुज्जेऽवमासता दुवक्ख
वेव सेवचा, दुक्खो नाम संपर्णय कम्म मज्जति गृहस्यस्व च, किंच 'तुग्मे सुजह वाणसु' सिलोगो ॥ २१५ ॥ तुग्मे जेहि
मिक्खामायपेहि मिक्ख गेहव तेहि आसंगं करोह, आजीविका परावक्खेसु कम्पारेसु संवति, आधारेवक्खसम्भायज्जापेसु य
सुच्च करोह, गिलापस्स पिठवातपडियाए गतुमसमयस्स भवमवेहि कृतनेण वा अण्णतरेण वा सवेहि अमिरह सुंजेह, एवं
तुग्मेहि पादपरिमोगेहि वधोऽणुब्बाओ भवति, अन्तगा य कायवधो, सो य तुग्म गिमिपं जाणतो मविमतोऽवि कम्मबंधेण
लिप्पति, पाणिपायपि ण कायव जति पादे दोसो, स च किं तुग्म देतो बहुसप्पयसम्भाव उदाहु सप्पयि चट्टति !, अविष्णाया
य मिगमरिसा तुग्मे जेण असंकिताइ संकव संकिताणां ण संकपति, 'स च वीओदग भोस्त' सि कन्दमूलानि ताव सयं सुंजह,
सीतोदग सिक्ख, एवं पुढवितेउवाउववे वट्टह, अ च छक्कायवधेण णिप्पण उवसिय तं सुंजह, तुग्मे अथ गिरत्थसरिसा, पापतरा
वा गिरत्थेहि, यन ते गृहस्या अनमिगृहीतमिध्याएयोऽपि भवति, न तु भवतः, जेण अमिगगहितमिच्छदिङ्गिणो साधुपरिवाय च
करोह, इत्थं विच काल सामत्थं च पुणो विपाणिपा कीतकट्ठेज्जादिसुवि दोसा भावितव्या, ते एव असंजतेहिंतोऽपि पावतरा

कता समाणा महता अपत्तिः 'लित्ता तिन्वाभितावेणं सिलोगो ॥२१६॥ तिन्वाभितावो णाम तीव्रोऽमर्षः दंसणमोहणिज्ज-
 कम्मोदणं कोधमाणकसायोदण य लित्ता, उज्झिता णाम शून्या, एतदेव व्याचष्टे-अण्णा, णाणदंसणवरित्तेहिं असमाहिता,
 तैरेव विहीणा, 'णाइकंडुइयं साधु'त्ति जहा कंडुइयं साधुत्ति तं अरुक्कस्स अवरज्झति पच्चुयपीडाहेतुत्वात्, एवं साधुहीलणावि-
 अपमत्था, अथवा 'लित्ता तिन्वाभितावेणं'ति तेण मिच्छादंसणावलेवेण लित्ता गुणेहिं शून्या बुद्ध्यादीहिं असमाहिता आतुरीभूता
 भणंति-जुत्तं णाम तुब्भेहिं अम्हे गिहत्थसरिसा काउं पापतरा वा, तेन त उच्यन्ते 'णातिकंडुइत्तं साधु' माधु णाम सुदुद्ध, अरुअं
 हि रुज्झमाणं खज्जइ, तं जति ण सुदुद्ध कंडुइज्जइ ततो णातिकंडुइणो साधु अवरुज्झति अरुगस्स अरुइअगत्तस्म वा, अर्थात् प्राप्तं
 अतिकंडुइयंति भृशमपराध्यते, नातिरूढग्रणस्य, एवं यद्यहं त्वया णातिनिष्ठुर उक्तो भविष्यति ततोऽहमपि नातिनिष्ठुरमेवापदि-
 श्यात्, त्वया वाऽहं यत्किंचनप्रलापिनाऽसंबन्धसमकल्पो व्यपदिष्टः, न चाहं तैर्गुणैर्युक्तो, भवन्तस्तु कन्दमूलोदकभोजिनः उद्दि-
 श्यकृतभोजिनश्च सञ्छासनप्रत्यनीकाश्च तेन न कथं गृहस्थैः पापतरा इत्येवं 'तत्तेण अनुसट्ठा ते' मिलोगो ॥ २१७ ॥ तच्च
 तथ्यं सद्भूतं नानृतमित्यर्थः, अनुसट्ठा णाम अनुमासिता, ते इति आजीविकाः बोडियादयो ये चोद्दिश्यभोजिनः पाखण्डा, 'अप-
 डिण्णेणं'ति विमयकसायणियत्तेण जाणएण एवं बुत्ता भणंति-'ण य एस णितिए मग्गे' णितिओ णाम नित्यः अव्याहतः
 एषः 'अस्ममीक्ष्य वति किती' कृतिर्नाम कुशलमतिः पौर्वापर्यसम्बन्धसम्भावार्थोपलम्भस्तु सर्वज्ञानात् युक्तः, अथवोपदेश
 एवायं, तत्तेण अनुसट्ठाए अपडिण्णेण जाणएत्ति, कमणुसट्ठाए?, ण एस णितिए मग्गे, न एष भगवतां नीतिको मार्गो, नीतिको नाम
 नित्यः, एष हि असमीक्ष्य भवद्भिरेव वाचा चटकरमा(भ्रा)त्रा कृतिः-कृतः। किंचान्यत् 'एरिसा जा चई एसा'सिलोगो ॥२१८॥

एरिसा गाम येयसुक्ता तुरुमे सुवदसमकृष्णा वय नेति, एया निर्वाहिका, कथं ? 'अनिगधेसुषु करिसिता' वेछो हि मूले सिर-
 अगे कर्पित', एवमिय वाक् मवतां संकल्पसूला-निषयकृता न हि मवति, न संबद्धकस्या, तथा चोक्त, कद्रमूलादि, उदिदप
 मोजित्वाच, यतथैव तेन नैप मवतां यादनिषय सुन्दर', अपवा एरिसा आ यई एसा अगे वेतुव्य करिसितिचि जहा धम्मी,
 कडिछे वसो मूलच्छिण्णो न दुक्कयत अन्योऽन्यासंघत्वात् न दुक्कयतेऽपत्तात् उपरिष्टाद्वा कर्पितु, अयामौ वयो न भिच्चिदति,
 एव मवतामपि इयं वाक् न निर्वाहिका, तत्र अनिर्वाहिका गिहिणो अभिहिता', अेष मवतो हि मग्गप्रतिपक्का निर्मुक्त्वात्ससारान्त
 करिप्पाम', तस्म निवदति, कथं ? यद्ववतां ग्लापतामग्लापतां गृहस्य' कन्दावीनां मात्रेणानयित्वा ददाति, वत्तिकल मोच्छं श्रेय',
 न तु यद्विच्छुणाऽऽजीविमिति, एया हि वाक् मवतां न निर्वाहिका, कथं गृहस्या ईयाति श्रोवयति, प्रागच्छतो चास्य कश्चिद् व्यापाद-
 स्यात्, कच्चानुक्त एव इयात् यथा 'गृहीण अभिहं सेय, बुद्धितु ण तु भिक्खुणो' किं च--'घम्मपणघणा गत्ता' सिलोगो
 ॥ २१९ ॥ घम्मस्स पणवणा एसा साहिया, इदाणि घम्मपणवणा गिहत्याणीय सय ण पच्चइताणीतमिति 'सारमाण विसो
 धिया' सारमा णाम गिहस्या तेषां पापविशोचिका, न हि मवद्रयो ददतो विमुक्कस्सन्ते, न तु प्रयजिताः दाणघम्मेण संयुज्यंते,
 यस्मात्तानयति तं गृहीभूत्वा यतयः पापेन संबक्कस्सन्ते, 'ण तु एताहिं विट्ठीहि' नेति प्रतिषेध, इष्टिनाम ग्रहो, ण मवच्चिरेता
 भिचिदिभिः पूर्वप्रकल्पितमासीत्, प्रकल्पित प्रदक्षितमित्यर्थ', का दृष्टय ? यादव किल गृहस्थानां तादृशमस्माकमपि अन्योऽन्यं
 किल सारयित्वा स्वेय, न चानुक्रममामुमवन्तोऽपि ग्लानकृत्य गृहस्थैः कारयन्ति, अत्र तावदावयोः साम्य, येन मवन्तो गृहस्थे-
 कारयन्ति प्रागुक्त ग्लानस्य तत्कार्यं, मा भूत् संबधसाम्यद्वया, न स्युरिति अभिधिष्यन्, इदानीं म एव ग्लानो गृहस्थैः कारयन्

तत्कृतमनुजानन्तः भवंतश्च तत्कारिणः तद्वेषिणश्च एतां दृष्टिं भावयन्तः कथं सम्बन्धममकल्पा न स्युरिति, किं चातः?, एवं 'सत्राहि
अणुजुत्तीहि' सिलोगो ॥२०॥ योजनं युक्तिः अनुयुजत इति अनुयुक्तिः अनुगता अनुयुक्ता वा युक्तिः २ मर्वैः हेतुयुक्तिभिः
तर्कयुक्तिभिर्वा, अत एव अचयंता अशक्नुवन्तः 'जवित्तए'त्ति णिजडूमित्यनर्थान्तर, कथं ण चएति?, यथा कश्चिद्गलीवद् भयं वा
उवमए, स च तं विचिक्रीषुः परेणोच्यते-उत्थाप्यतां तावदयं गौः, ततो यदि शक्यति तत एव ग्रहीष्यामि, स जनो नैप शक्यतीति
ब्रवीति-यदि ते रोचते एवमयं गृह्यतां, नन्वेवोऽव्यंगशरीरो निरुपहतवपुर्न दृश्यते?, एवं सामयिक आह परूको वा, समय इति
परैरुच्यते, येन परीक्षामहे ततो ब्रूते किमत्र परीक्षया?, प्रत्यक्ष एवायं दृश्यते बहुजनपरिगृहीतः, ईश्वरस्वामिनं प्रतिपन्नाः, यदि
नैवं तत्त्वं स्यात् नैवात्र बहुजनोऽतिप्रसज्यते, लोकिका अपि ब्रुवते-'आज्ञासिद्धानि चत्तारि' न हन्तव्यानि हेतुभिः। भारतं
मानवा धर्म्माः, सांगो वेदश्चिकित्सितं ॥१॥ एषामुत्तरः-एरडकट्टरासी जहेह गोसीसचंदणपलस्स । मोह्णेण होज सरिसे कत्तिय-
मेत्तो गणिजंतो? ॥१॥ तहवि णिगरातिरेगो सो रासी जह ण चंदणमरित्थो । तह णिविण्णणमहाजणोऽवि सोज्जे विसंवदति
॥२॥ एक्को सचक्खुगो जह अंधलयाणं सएहिं बहुएहि । होति पहे गहिया वा बहुगावि ण ते अपेच्छंता ॥३॥ एवं बहुगावि
मूढा ण पमाणं जे गतिं न याणंति । संसारगमणगुविलं णिउणस्म य बंधमोक्खस्स ॥४॥" 'ततो वादं णिराकिच्चा' ततः इति
ततः कारणात्, वादो णाम छलजातिनिगहस्थानवर्जितः, निराकिच्चा णाम पृष्टतः, वादं निराकृत्वा, ते इति ते आजीविकाद्याः माम-
यिकाः मस्कराश्च विविधाः प्रगब्भिता दृष्टीभूता इत्यर्थः, 'रागदोसाभिभूतप्पा' सिलोगो ॥२१॥ रज्यते येन आत्मपक्षे स
रागः परपक्षे द्वेषः, अभिभूताः पराजिता इत्यर्थः, रागद्वेषाभ्यामभिभूतो येषामात्मा ते, मरुगा दोसाभिभूयप्पा, 'मिच्छत्तेण अभि-

दुया' अभिभूया इत्यर्थः, त एव उक्ताः रोषानलसोहिताद्याः भृशममर्षोद्गमप्रसङ्गिताचरोह्याः ज्विता अश्वदार्तेर्हेतुमिनिर्गन्धपुत्रैः परा-
 ज्विता 'अश्वोसे मरणा जति' ग्रायेण दुर्बलस्य रोषो उत्तरं भवति आक्रोशश्च, छदितोचरा हि क्षियाः बालक्याश्च, घांत्युचरा साधवो,
 दृष्टान्तः 'उक्ता इव पश्यन्' टक्का नाम म्लेच्छबाणाय पार्थिव्याः, ते हि पर्वतमाधिल्य सुमहन्तमधि इत्येवमिति अस्त्वलं वा
 आगलित्ति, परावितास्तु ग्रीध्रं पर्वतमाश्रयति, इन्दीर्या पराज्विताः आक्रोशयन्ति यष्टिमुष्टिमिबोधिष्टन्ति, न ते प्रत्याक्रोष्टव्याः इदं
 मालम्बनं कृत्वा "अष्टोमहणमारण्यधर्मसंज्ञां बालमुलभाष । काम मण्यति वीरो बहुचराण्य अलाममि ॥१॥" बहुगुणव्यक्त्या इ०
 मिलोगो ॥२२३॥ गुणा पक्वपिबन्ति जेहि तां गुणव्यक्त्या, गुणव्यक्त्यो नाम येनात्मपक्षः प्रसाध्यते, परपक्षबोमासीयते, अथवा
 सर्वपरीक्ष्याविरुद्धो दृष्टान्तोऽप्याभ्यो हेतुर्वा, उक्तं हि—“लौकिकपरीक्षकाणां यस्मिन्नर्थे बुद्धिसाम्यं स दृष्टान्तः, हेतुप्रतिष्ठादयः,
 अज्ञानमाहितो वचन, आत्मसमाधिर्नाम दम्बं स्थिर काल समस्य वदन्त्यो वियाविषा इति, अथवा के अय पुरुषे कश्च एतेति,
 एव तथा यथा-ऽत्मनो समाधिमवति, उक्तं हि—“पट्टिपक्वो पायव्यो०” अथवा आत्मसमाधिर्नाम यथा परतो धातो न भवति
 बाधा वा, किंच-‘जेणस्समे’ वा विरुद्धे’ येन बोक्तेन ब्रह्मस्त उवधातो न भवति, तथा प्रतिष्ठादयो वक्तव्याः यथा च सिद्धा
 न्तविरुद्धा न भवति, कथं विरुध्यते?, यो ब्रूयान् त एव हि कृतोद्दिश्यभोजित्वाष्टु गृहितस्या, साधयस्तु मूलोचरगुणोपताः
 नृरीर पानपक्षा ततश्चातिप्रसक्तस्य लक्षणस्य निवृत्तये स्वपदिश्यते 'इमं च धम्ममायाय' सिलोगो ॥२२३॥ अथवा तैः पर
 तन्निर्णयदिष्ट-प्यानकृत्यं हि न कर्तव्यं, मा भूत् सर्वदसमकल्पः, सर्वेनमपदिश्यते 'इमं च धम्ममायाय' सिलोगो ॥२२३॥ अथवा तैः पर
 पदं, अस्माकं हि इमं च धम्ममायाय क्लामयेण पवेदय, अथवा ये तं उक्ता उपसगा एते हि अग्लायता सोद्व्याः, म्हायतो हि

द्रव्यपरीपहा भवन्ति, न ग्लायमानस्य न कर्त्तव्यं, कथं-‘इमं’ इदं च धम्ममादाय इति यद्वक्ष्यामः। तं धर्ममादाय-गृहीत्वा ‘कास-
वेण पवेदिदं’ कासवग्रहणार्त्तिकरणैवेदं प्रवेदितं, न तु स्थविरैः, किंचान्यत् ‘कुय्यत् भिक्खू गिलाणस्स’ ग्लायते रोगेणा-
न्यतरेण वा प्रथमद्वितीयादिपरीपहादिना, अगिलाणेण-अनाहिंतेन अव्यथितेन राजामियोगवत् ‘समाधिए’त्ति आत्मनः समा-
धिहेतोः कर्त्तव्यं, ग्लानस्य वा अथवा समाधीए कायव्वं, ण मणोदुक्कडेण, किंच-न केवलं उवसग्गा एव अहियासेयव्वा ज्ञात्वा
सोढव्याः ‘संखाय पेसलं धम्मं’ सिलोगो ॥२२४॥ संखा अट्टविधा, तंजहा-णामसंखा ठवणसंखा उवम्मसंखा परि-
णामसंखा गणणासंखा जाणणासंखा भावसंखा, तत्थ जाणणासंखाए अधियारो, संख्याय-ज्ञात्वा, पेमलं दव्वे भावे य, दव्वे जं
दव्वं पीत्तिमुत्पादंति आहारादि, भावपेसलस्तु सर्ववचनीयदोषापेतो भव्यानां धम्मं एव, सो धम्मो दुविधो-सुतधम्मो चरित्त-
धम्मो य, कस्य तौ प्रीतिमुत्पादयेयातां?, दट्टिमानिति दट्टिमतः, सम्यग्दृष्टिः प्रीतिभूत इत्यर्थः, उवमग्गे अधिया-
सेयव्वे उपमर्गा ये उक्ताः ये च वक्ष्यमाणाः तान् नव्वान्निधियासयन् सहनित्यर्थः, आमोक्षाय परिसमाप्तेः समन्ता ‘वयेज्जासि’
परिवयेज्जासि, मोक्षो द्विविधः-भवमोक्षो सव्वकम्ममोक्खो य, उभयहेतोरपि आमोक्षाय परिव्रजेदिति त्रयीमि । उपसर्गपरि-
जायां तृतीयोद्देशकः ४-३ ॥

बुत्तं निज्जुत्तीए हेतुसरिसेहिं अहेउएहि, हेत्वाभासैरित्यर्थः, कथमहेतवो हेतुसदृशाः?, वक्ष्यति हि सुहेण सुहमज्जेमो० वणि-
ज्जवत्, तथा च ‘जहा गंडं पिलागं वा’ एवं सीलक्खलिया अण्णउत्थिया तब्भावुक्काश्च ‘आहंसु’रिति ॥२२५॥ आहुः, के ते?—
महापुरिसाः पहाणा पुरिसा, राजानो भूत्वा वनवासं गत्वा पच्छा णिव्वाणं गताः, ‘पुर्विं तत्ततवोधणा’ पुव्वमित्यतीते काले

क्वचिद्व्रतायां द्वापरे च, तप एव घन तपोघन ये त इमे तत्तत्तवोषणा, पचाग्नितापादि लोप्याज ते ते महापुरिसा,
 आस्माकं तु यदा सामर्थ्यं प्रतिपन्ना तदा महापुरिसा, 'मोक्षा सीतोदग सिद्धा' सीतोदग नाम अपरिणत, तेण सोय आयरंता
 प्याणपाणहरयादीनि अभिक्त्स्वर्णं सोपंता तथाऽन्तर्कले वसंत' सिद्धिं प्राप्ता सिद्धाः, एवं परंपरयुतिं युत्वा अस्नानादिपरीषद्विजिताः
 'तस्य मये विसीदति' तत्रेति तस्मिन्नस्नातकव्रते क्वासुगोदयपाणे वति, तत्स्थिमे 'अश्रुजिया जमी वेवेही एमाउत्ते य सुजिया।
 पाहुण उवय मोक्षा तद्वा नारायणे रिसी ॥२२७॥ आसिले वेविले वेव, वीषायणमद्धारिसी। पारासरा दगं मोक्षा,
 नीताणि हरिताणि य ॥२२८॥ 'ज्जे पुब्बि महापुरिसा' ॥२२७॥ प्रचानाः पुरिसा महापुरिसाः आहिता-आख्याता, 'इह
 ममत्त'ति इहापि ते इत्थिमासितेसु पदिज्जति, जमी ताव जमिपग्गळाए सेसा सुब्बे ज्जण्ये इत्थिमासितेसु, असिले वेविले वेवचि
 वंघाणुलोमेण गत, इतरया हि वेवल आसिल इति वक्तव्य, एतस्मिं पवेयपुद्दाण वणवासे वेव वसताण वीयाणि हरिताणि य सुंज-
 ताव ज्ञानान्तुत्थान्नि, यथा भरतस्य आवसगिह्णे गाणमुत्पण्ण, तं तु तस्मात्तवर्णिग पदिवज्जस्म सीणचउक्कम्मस्स गिहवासे
 उत्पण्णमिति, ते तु कुटित्या ण जायन्ति कस्मिन् वर्णमानस्य ज्ञानस्युत्पाद्यत कठरेण वा संघतणेण सिज्जति?, अजानानास्तु ब्रुवते०
 ते नमी आपा महरूप' मोक्षा सीतोदगं सिद्धा, मोक्षेति सुवाना एव, सीतोदग कन्दमूलाणि वा, बोई व सुमारंमता, 'जहमे
 तमणुस्सुत्त'ति मारङ्गपुराणतदिसु एव एताहि कुमुदीउवसग्गेहि उवसग्गिज्जमाणे, ण केवलं मरीरा एव उवसग्गा, माणसा
 अपि उपसर्गा विद्यते, यां भुतिं युत्वा मनसा विनिपातमापद्यते, कथं?, उच्यते 'तस्य मदा विसीदति' ॥ २२८ ॥ तस्मि
 भित्ति कुमुतिउपमगोप्पेवे मदा-उपुद्दयः विसीतंति-छामुएग्गणिजे छळाएसु अ परिहरितव्येसु, दिट्ठतो 'वाहकिण्णणा व गहमा'

भारेणेत्यर्थः, खेदेन पृष्ठेन वा, एवं ते परसामयिका कर्मगुरुणा लुक्खमणुण्हमणियंत एरिसेण ल्हूहेण अजवेत्ता अस्नानादि ताव
 संजमगुणे य गुरुए अचइत्ता वोढुं त्वरितमोक्षाध्वगानां साधूनां लघुभूतानां पीढसप्पी, संभ्रमंति तस्मि-
 न्निति संभ्रमः, जनस्थान्यस्य त्वरितमग्निगभयात् णस्सितुकामो किल् पीढसप्पी दूरातोऽज्झतोऽपि जणं वा वच्चंतं पिट्ठतोऽणुवयति,
 एवं तेऽवि किल् संसारभीखो मोक्षप्रस्थिताः सीतोदगादिसंगात् संसार एव पडंति । इदानीं शाक्याः परामृश्यन्ते—इहमेगे तु
 मणणंते सातं सातेण विज्जती ॥२३०॥ सायं णाम सुखं श्रोतादि तं सातं सातेणेव लभ्यते, सुखं सुखेन लभ्यत इत्यर्थः,
 वयं सुखेन मोक्षसुखं गच्छामः, दृष्टांतो वणिजः, तुम्हे पुण परमदुक्खितत्वात् 'जिततथ आयरियं मग्गं' जिता नाम दुःख-
 प्रव्रज्यां कुर्वाणा अपि न मोक्षं गच्छत, वयं सुखेनैव मोक्खसुखं गच्छामः इत्यतो भवंतो जिता, तेनास्सदीयार्यमार्गेण 'परमं' ति
 समाधिति मनःसमाधिः परमा, असमाधीए शारीरादिना दुःखेनेत्यर्थः । 'मा एतं अवमण्णंतो' सिलोगो ॥२२९॥ अमाणोणा
 प्रतिषेधे, अथ तद्बुद्धप्रणीतं सुखात्मकं मार्गमवमन्यमानाः आत्मानमात्मना वंचयंते इत्यर्थः, दूरं दूरेण सुखातो, लुंपह छिन्दध,
 दिट्ठतो 'एतस्स अमोक्खाए अयहारीव जूरथ' त एवं वदंतः प्रत्यंगिरादोपमापद्यंते, कथं ? 'इहमेगे तु मण्णंता सातं साते
 ण विज्जते,' इहेति इह निर्ग्रंथशासने, सातं साते न विद्यते, का भावना ?—नहि सुखं सुखेन लभ्यते, यदि चेवमेवं तेनेह राजादि-
 नामपि सुखिनां परत्र सुखिना भाव्यं, नारकाणां तु दुःखितानां पुनर्नरकंनैव भाव्यं, तेन साया सोक्खस्संगे न, जिता नाम शिर-
 स्तुण्डमुण्डनमपि कृत्वा सम्यग्मार्गमास्थाय मोक्षं गच्छंति, परमं च समाधि ता मोक्खसमाधि, इह वा जाऽसंगसमाधि, उक्तं हि-
 "नैवान्ति राजराजस्य तत्सुखं नैव देवराजस्य । यत्सुखमिहैव साधोर्लोकव्यापारहितस्य ॥१॥" 'मा एयं अवमण्णंता' अमानोनाः

प्रतिषेधे, 'गतति' एतं आरुह्यं मग्न अवमर्ष्यता आत्मानमात्मना बहु परिमविच्छा-सुपह नहुं, को दृष्टान्तः !, 'एयस्स अमो
 पस्साय अयद्धारिष जूरप' कथं !, जेण तुग्गे वा 'पाणातिवादे बट्ठता' सिलोगो ॥२३२॥ स्यात्-कथं प्राणातिपाते बर्णा-
 महे !, येन एचनानि पाचनानि धानुदातानि, उक्तं हि-एचति दीक्षिता यत्र, पाचयत्यथवा परैः। औदक्षिकं च भुञ्जति, न स धर्मः सुना-
 तनः ॥२३३॥" सुतावादेवि असंभवा संभवति अप्याणं मन्त्र, अदधाद्यथे च जेसि जीवाण सरीराई आहारैति तेहि अदधाई आपद्द,
 धेनुता बत्सदृश्ये नियुचितं मेयुनेऽपि प्रेक्ष्ययोपबुधवर्गिणां, परिगृहेऽपि घनधान्यग्रामादिपरिग्रहः, एव कोचमाण ज्ञाव मिच्छादस
 वसडे इति, एव ताव साक्याः अन्ये च तद्विधाः कुटीयाः, 'एवमेगे तु पासत्था' सिलोगो ॥२३३॥ एवमवधारणे 'यत्ते' इति
 व्याख्याः अन्ये च तद्विधा, यत्ते तिष्ठन्तीति पार्श्वस्थाः, केसां !-अहिंसादीनां गुणानां जायादीष च सम्मार्इसबस्स वा, किं ?-
 एवमेवेति विसयमिग्याते सुदेव सुहं, अथवा इम एवमेवेति दगसोयरियादयो, सुखलिङ्गमवो भजितेन्द्रिया 'इदधीबसगता बाला
 जिगसासगपरम्मुदा' किं एवमेवेति-विसयमिग्यातवे तु कज्जमाण एत्थि अधम्मो अप्पणो परस्स वा सुल्लसुत्पादयता, अप्पेव
 एमो भवति, नत्वधर्मः, को दृष्टान्तः !, 'जघा गह पिसाग वा' सिलोगो ॥२३४॥ बहा कोई अप्पणो परस्स वा गंढ पिक्कागं
 पिप्पीलेषा पुम्ब पुयं सोणित वा मिस्सावेसिचि को अधम्मो !, एव जो कोई इत्थिखरीरे शुक्रविषयनिर्घात इयति तत्र को दोषः स्यात् ?,
 'एव विण्णवणीत्थीसु' एवमेनेन प्रकारेण विज्ञापना नाम परिमोगः, एकाधिकानि आसेवना, दोषः तत्र कुतः स्यात् ?, किंच
 'जहा म-पातइय नाम' सिलोगो ॥२३५॥ मंपातई नाम मेत्तो, सो बहा उदग अकन्तुसेन्तो य अण्णुपरि बिसीदिदु गोप्प
 एवि अरं भवदुत्तालेतोचि पिपति, एवमरागो पिप अकन्तुसेन्तो नइ इत्थि विज्जवेति को तत्त्व दोसो ?, उक्तं च- 'प्राप्तानाद्य

पभोगः शब्दस्पर्शरूपरसगन्धानाम्” किंच ‘जहा विहंगमा पिंगा’ सिलोगो ॥२६॥ विहायसा गच्छंतीति विहंगमा, पिंगा
 पभोगः, आगासेन चरंती, उदगे अनिलीयमाना अविक्वोभयंती तं जलं चंचूए पिवति एवं विण्णवणित्थीसु, एवमरजमाणो
 यदि संप्राप्तान् भोगान् भुंजीत अत्र को दोषः?, उत्तरदाणं—णणु तेसिं आसेवणा चेव संगकरणं, मेधुणभावं आसेवामित्ति, ‘जह
 णाम मंडलगणे सीसं छेचूण कस्सई पुरिसो । अच्छेज्ज पराहुत्तो किं णाम तत्तो ण वेप्पेज्ज ? ॥ १ ॥ अथवा विसगंइसं कोई
 वेत्तूण णाम उण्हिक्को । अण्णेण अदीसंतो किं नाम ततो णवि मरेज्जा ? ॥२॥ जह वावि सिरिघरातो कोई रयणाणि णाम वेत्तूणं ।
 अच्छेज्ज पराहुत्तो किं णाम ततो ण वेप्पेज्ज ? ॥३॥ “एवं तु समणा एगे’ सिलोगो ॥२७॥ एवमेनेन प्रकारेण, तु विसेसणे,
 नास्सदीया, परे, एकैत्ति परेयामपि न सर्वे, एकै, मिथ्यादृष्टयः अनार्या मिच्छादिद्वीअणारिया, अथवा मिथ्याद्वित्वेऽपि कम्ममि-
 रनार्याः, अज्झोवणणा कामेहिं, दुविहेहिवि कामेहिं, दिट्ठतो ‘पूअणा इव तण्णए’ पूयणा णाम उरणीया, तस्या अतीव तण्णे
 छावके स्नेहः, ततो जिज्ञासुभिः कतरस्यां २ जातौ प्रियतराणि स्तन्यकानि?, सर्वजनानां छावकानि अनुदके रूपे प्रक्षिप्तानि, ताश्च
 सर्वाः पशुजातयः रूपतटे स्थित्वा सच्छावकानां शब्दं श्रुत्वा रंभायमाणास्तिष्ठन्ति, नात्मानं रूपे मुंचति, तत्रैकया पूतनया आत्मा
 मुक्तः, त एवं पूतना इव तरुणे(ण्णए)मुच्छिता गिद्धा कामेसु ‘अणागतमपासंता’ सिलोगो ॥२८॥ अनागतकाले किपाकफला-
 हारवत् विषयदोषानपश्यन्तः ‘पन्नुप्पणविषयगवेसणा’ णाणाविहेहिं उवाएहिं विसयसुहं उप्पायंता ‘ते पच्छा अणुसोयंति’
 ते इति अण्णउत्थिया परलोकं प्राप्ता अनुशोचंते देवदुर्गतौ यत्र वाऽन्यत्रोपपद्यंते, दृष्टान्तः ‘खीणे आऊंमि जोवणे’ यथाति-
 क्रान्तवयसः क्षीणेन्द्रियशरीरबुद्धिचलपरक्रमाः नानाविधैः क्रीडाविशेषैः तरुणान्, वयमप्येवं क्रीडितवन्तः, तीव्रमनुशोचयन्ति,

एवं तेषां परलोकं प्राप्यानुशोचन्ति, इह च मरणकाले, न अस्माभिर्जितन्त्रियत्वं भावित वैराग्यं वा, उक्तं हि—‘इत सुष्टिमिराकाशं,
 तुपाणां कुरन् कृतम्। यमया प्राप्य मानुष्य, सद्यै नादरा कृतः॥१॥ उक्तं बहु चरित्रं च, स्वार्थं न प्राह्वितः। ते चैवमन्वञ्चन्त,
 यया के?, उच्यते, ‘जेहि काले परिब्रत’ सिलोगो ॥ २३९ ॥ अे इति वा अणिदिट्ठपिरेसे, कालो नाम सारुण्यं मध्यमं वया,
 यो वा यस्य कालो ध्यानस्याध्ययनस्य तपसो वा, तेषामेकेनां सुकृतं नाम आमण्य, त एव च भ्रमणां त एव मोषाकांश्चिणस्व
 एव साधनो साधर्मिका वा ‘ते धीरा यथणुम्मुक्ता’ त एव धीराः त एव रंघविमुक्ता, वधन कलत्रादि कर्म्मं वा, ये किं कुर्वन्ति?,
 ‘जे जावकंत्वन्ति जीवित’ पुनरतपुण्यव्रीहिलादि असंक्रम्यजीवितं न वाञ्छन्ति। ‘अहा णवी चेयरणी०’ सिलोगो ॥ २४० ॥
 ‘यथे’ति येन प्रक्रमेण वेगेन तस्यां वरतीति वेतरणी नाम परोक्षाः प्रवादिपुं सा हि तीस्मभोतस्त्वात् विपमतटत्वाच्च दुःख
 मुचीर्यते इति दुस्तरा, सर्वलोकप्रतीत एवासौ, पाल्शण्डिनां च कपांश्चित्, ‘इहे’ति इह प्रवचने, वक्ष्यमाणमपि च ‘अहं त णवी
 वेतरणी’ दुस्तरा एव लोगसि नारीओवि दुत्तराओ, एवमेनेन प्रकारेण सर्वोपसर्गोऽनुलोमेभ्यः प्रतिलोमेभ्यश्च दुस्तरतरा नार्यः,
 ता हि नानाविधैश्चाभावाविस्मैकचित्तीर्णमिममर्थं, वेतरण्यामिव तत्रैव तत्रैव निमज्जापयति ता हि दुस्त्व द्रव्यभावतः परिह्रियंते,
 ‘अमतीमय’चि न मस्तिमान् अमतिमान् वेनामतिमता, ‘जेहि ते णारिसंजोगा’ सिलोगो ॥ २४१ ॥ अे इत्यनिर्दिष्टनिर्दिष्टः,
 त्रिविधा नार्यः, नारीमि संयोगा नारीसंयोगा मैयुनसंसर्गा इत्यर्थः, ‘पूयणा पिट्ठतो कत’पि पूयणा नाम वस्त्राभ्रपानादिभिः
 स्नानाङ्गुणादिभिश्च शरीरपूजनात्, उक्तं हि “णो सापासोक्त्तपण्डिबदे भवेष्ठा”, अथवा च एव नारीयोगा पूतना पातयंति धम्मोत्त
 पातयति वा चारित्रमिति पूतना, पूतीर्द्धभित्थर्यः, पुष्टतो कृता नाम उज्जिता, ‘सबमेव जिराकिवा’ सर्वमिति येऽन्वे उपसर्गाः

क्षुत्पिपासामीतोष्णादयः निरा० नाम पृष्ठे कृत्वा, अथवाऽनुलोमाः प्रतिलोमाश्च, सोभणाए समाहिण उवसग्गेहिं खोहिज्जति, किं
 च 'एते ओहं तरिस्संति' सिलोगो ॥२४२॥ एते णाम जेहिं एते इत्थिपरीसहादयः उपसर्गा जिताः, द्रव्यौघः समुद्रः भवो-
 घम्तु संसारः, तरिस्संति ते, नान्ये, न वा भावेन, दृष्टान्ते 'समुदं ववहारिणो' समुदतुल्यं समुद्रवत्, व्यवहरंतीति व्यवहारिणो-
 वणिजः पोतैस्तरंति, 'जत्थ पाणा विसरणेसी' यस्मिन्-यत्र एते पाण्डाः गृहस्थस्वभावं गताः विषयजिता विषण्णा आसंते
 गृहिणश्च, इह परत्र च 'किंचंती सह कम्मणा' कृत्यन्ते विषयंत इत्यर्थः, 'न च भिक्खू परिणाय' सिलोगो ॥ २४३ ॥
 दुविहाए परिणाय परिज्ञाय जाणणापरिणाय उवसग्गपरीसहे जाणिचा पच्चक्खाणपरिणाय उड्डितो ते अहियासेमाणु 'सुव्वते
 समित्ते चरे' समितिग्रहणात् उत्तरगुणा गृहीताः, मूलगुणा पुण इमे 'मुसावादं विवज्जेज्ज' कस्मान्मृषावादः पूर्वमुपदिष्टः? न
 प्राणातिपात इति, उच्यते, सत्यव्रतवतो हि व्रतानि भवंति, नासत्यवतो, अनृतिको हि प्रतिज्ञालोपमपि कुर्यात्, प्रतिज्ञालोपे च सति
 किं व्रताणामवशिष्टं?, तं मुसावादं विसेसेण वज्जए विवज्जए, अदिण्णादि च वोसिरे, अदिण्णमादि यस्याश्रवणस्य मोड्यं अदिण्णा-
 द्याश्रवणः तं अदिन्नादि विवज्जए, तंजहा-पाणादिन्नादादि जाव परिग्रहं, प्राणातिपातप्रसिद्धये त्वपदिश्यते 'उड्डे अहे तिरियं
 वा' सिलोगो ॥२४४॥ ऊर्ध्वमधस्तिर्यगिति क्षेत्रप्राणातिपातो गृहीतः, जे केई तमथावरा इति द्रव्यप्राणातिपातः 'सर्वन्ने'ति प्राणा-
 तिपातभावश्च सर्वावस्थासु 'विज्जं' विद्वान् सर्वत्र विरतिं विद्वान् कुर्यात् इति वाक्यशेषः, विगति एव हि 'संति णिव्वाणमाहितं'
 विरतीउ वा विरतस्स वा संति णिव्वाणमाहितं, शान्तितरेव निर्वाणमाख्यातं संति णेव्वाणमाहितं, अहवा संतिचि वा णिव्वाणंति
 वा मोक्खोत्ति वा कम्मस्खयोत्ति वा एगड्ढा, तेनापदिश्यते संति णिव्वाणमाहितं, उक्ता उपसर्गाः, ते च सर्व एव सोढव्याः, आत्म-

संयेतनीयोपसर्गापवादस्तु नोऽद्वितीयो घर्षो भवतीति कृत्वा 'इमं च घर्ममायाय, कासवेण पथेदित । कुञ्जा मिक्खु गि
लाणस्स, अगित्ताए समाहिए ॥२४५॥ सत्वाय पेसल घम्म, विट्ठिम परिणिब्बुडे । उवसग्गे गिराफिणा, आमो-
कम्माए परिघपप्पजासि ॥२४६॥ तिबमि उपसर्गाप्ययन समास ३॥ (ग्रन्थाग्र ३०००)

इदानीं इत्थिपरिष्णचि अन्वयण, उवक्कमादि वचनारि अनुयोगद्वारे पक्खेत्तण अत्याधियारो, सो दुविघो-अन्वयपत्त्या-
धियारो उद्वेसत्याधियारो य, अन्वयणत्याधियारो जाणवापरिष्णाए तिविवाठवि इत्थिगाठ व्यापियब्बदि, पक्खत्ताणपरिष्णाए
ताओ परिहरितन्माओ, उद्वेसत्याधियारो इमा गाहा 'पढ्मे संपपसंलावाइएहि' गाहा (५६) पढ्मे उद्वेसए यया-येन प्रका-
रेण संवाससंधवेण संबद्धवसविमादीहि य दोसेहि गमणागमनमादि पुज्याहि य उल्लाससंलावमिप्पकयाहि य इत्थीहि सद्धि
सीतक्खल्लं भवति, पढ्मुद्वेसे विलयणा उ तमति वोदिज्जते, विट्ठिए उद्वेसए खल्लितो समजघम्माउ विल्लवया पाविज्जंति लिग-
त्थओ होन्तो, न वा तिगाओ अप्प वा लिगं वा सपक्खपरपक्खातो य हीलण पत्तति । पावणिप्फम्भे पिय्क्खेवे इत्थि परिष्णा य
दुपद गाम, तत्थित्थीए 'वसामित्तावत्थिचे' गाथा ॥५४॥ आणसरीरं मयियसरीरं, वत्तिरिषा दुविधा-मूलगुणयिद्वयवया
मिद्वयसिया य उवरागुणनिवत्तणानिविधिया य, मूलगुणे इत्थिसरीरय जंठं सीवेणं, उवरागुणे कट्टकम्मादिदु, मयया वत्थित्थी
तिविधा-एगमविद्या वद्दात्त अमिद्वाहणामगोत्ता, अमित्तानत्थी अहा साला माला वेला सिद्धी इत्यादि, वेदि(विधि)स्वी अवगतवेत
इत्थिद्वितीयरा, स पुण छउमत्थस्स केवलस्स या, वेदित्थी इत्थिवेदं वेयमाणी, यावित्थी आगमतो पोआगमतो य, आगमतो इत्थि
वेदवाणओ वदुवउपो, (पोआगमतो) इत्थिवेदवाणमगोत्ता कम्माइ वेयमाणो जीवो, इत्थि भगिया । इदानीं परिष्णा. सा अग

सत्थपरिणए, जहा संजताणं इत्थिपरिणए तथा संजतीणं पुरिसपडिण्णा, इत्थीपडिपक्खो पुरिसो, तेण तस्सवि णिक्खेवो भाणि-
तव्वो 'णामं ठवणा दविए' गाथा ॥५५॥ णामे जहा घडो पडो कलसो, ठवणापुरिसो कट्ठकम्मादिकता जिणपडिमा वासुदेव-
पडिमा एवमादि, दव्वे जाणगसरीरादि जहा इत्थी तथा भणियव्वं, खेत्ते जो जत्थ खेत्ते पुरिसो, जहा सोरट्ठो सावगो मागघो
वा एवमादि, यस वा यत् क्षेत्रं प्राप्य पुंस्त्वं भवति, अन्यत्र न भवति, कालपुरुषोऽपि यावंतं कालं पुरुषो भवति, जहा "पुरि-
से णं भदंते ! पुरिसोत्ति कालओ केवइ चिरं होति ? जहण्णेणं एगं समयं उक्कोसेणं सागरोवमसयपुहुत्तं" यो वा यस्मिन् काले
पुरुषो भवति(जहा कोइ एगंमि पक्खे पुरिसो) एगंमि पक्खे णपुंसगो, प्रजन्यते अनेनेति प्रजननं तद्यस्यास्ति, केवलमस्ति न पुंस्त्वं
स प्रजननपुरुषः, कम्मपुरुसो नाम यो हि अतिपौरुषाणि कर्माणि करोति यथा वासुदेवः स कर्मपुरुषः, भोगपुरिसो चक्खवड्डी,
गुणपुरिसो णाम यस्य पुरुषगुणा विधत्ते इमे, तद्यथा-व्यायामो विक्रमो वीर्यं, सत्त्वं च पौरुषा गुणाः। कान्तितत्त्वं च सुदुत्त्वं वि(च)विध-
क(व)त्त्वं च योपितां ॥१॥ भावपुरिसो आगमतो णो आगमतो य, आगमतो पुरिसो पुरिसजाणगो तदुवउत्तो, णो आगमतो पुरिसणाम-
गोताइं कम्माइं वेदयंतो, दम एते पुरिसणिक्खेवा इति । 'पढमे संथव' गाथा ॥ जेऽभिहिता पढमे संथवसंलावादिगेहिं पुव्वुत्तं ।
'सूरा मो मण्णंता' गाथा ॥५७॥ सूरा मो मण्णंता इत्थिहिं अपडिविरतिचि वाक्यशेषः, कैतवं नाम माया कैतवयुक्ताः कैतविकाः,
उवधी नाम अन्येषां वशीकरणं, अधिका कृतिः निकृतिः नियङ्गी तत्प्रयोगात् गहिता तु अभयपज्जोतकूआधारा(कूलवाला)दिणो
[सूरो पज्जोतो केतवयारो तवस्सी] एवमादिणो जीवा इत्थिदोसेण इह परभवे य णाणाविधाइं दुक्खाइं पावंति हत्थपायछेदादीणि,
'तम्हा ण उ वीसंभो गंतवो णिक्खमेव इत्थीणं । पढमुद्देसे भणिता जे दोसा ते गणंतेणं ॥५८॥ सुसमत्थाविऽसम-

एषा कीरति अल्पमस्तिष्या पुरिमा । धर्मं प्रत्ययुपगम्यो, अपसपिष्या नाम परीसदमील्यो, 'विस्सति सूरबादी णारीवसगा
 ण ते सूरा ॥५९॥ रणसुरादिणोऽपि पारीवसगा दीर्घंति ज्ञा ते पत्तोदादयो, को पुण धरो? उच्यते-धम्ममि जो ददमई सो
 मुरो सत्तिओ य चीरो य । ण ह धम्मि णिरुच्छादो पुरिस्सो सरो सुवलिओमि ॥६०॥ जो धम्ममि ददो धरो सत्तिगो य, ण उ
 जो धम्ममिस्सुरादो धर्मं प्रति धरो भवति, यद्यपि बलवानसौ सरीरेण तथाप्यसौ दुर्बल एव, एते चेव य दोसा पुरिसपमावेऽपि
 इत्थिगणानपि । तम्हा उ अप्पमादो विरगगमगमि तासिंवि ॥६१॥ पुरिसोचरिओ धम्मोचिच्छउ तेण इत्थीपरिणा बुणा,
 इत्थीमन्नि एमा चेव विवरीता पुरिसपरिणा, गयो णामपिच्छज्जो । सुत्तापुगमे सुत्तसुत्तरियन्व अल्लित्तादि जाव पषचा विचिल्लस्य
 मिदि, सुवस्स सुवेण संघो- 'आमोक्कमाय परिब्बएत्तासि' चि पढिलोमे उवसगो अचियसेन्तो 'इमे' इत्यन्ये अनुलोमाः, उपोवृषात
 एव तस्योपदिश्यते- दूव प्रव्रवति पयादुपसर्गान् सहतीतोऽपदिश्यते 'दे मातर च पितर च' इति ॥६४॥ 'दे' इति अमिदिह
 णिरेसो चन्द्रोऽधिकवचनादिपु, आतरं मणिनीस्यादि, विविधं प्रघाय विप्रघाय कृष्णमिष पटावल्लं, पूर्वसंयोगो गृहसंयोग', अथवा
 जातः सन् यैः पमात्सह संयुज्जे स संयोग', स तु मार्याधि पुत्रदुहित्रादि, अथवा सर्व एव पूर्वापरसहसंबंधः पूर्वसंयोगो भवति,
 अथवा द्रव्यमावतः पूर्वसंयोगो, द्रव्ये स्वजनसंबन्धो नोभ्यजनसंबन्धश्च, स्वजने पूर्वापरसंबन्धः, नोस्वजनसंबन्धश्चिविवः-सच्चिदादि,
 मच्चिने नृपइचतुष्पदापद, द्विपद दासीदासमृत्यमित्रवर्गादि, चतुष्पदे इस्तिअथगोमहिष्यादि, अपदे आरामोद्यानपुष्पपात्तादि, अचिचे
 हिरण्मादि मिमे साधारणपातकारप्रहरणहस्त्यश्वादि, मावे मिच्छाविरतिज्जणाणा 'एगे सहिते चरिस्सामि' एगो णाम रास-
 दोसरहितो, महितो णाम्पादीहि, आरमनो वा हित' स्वहित', चरति-गच्छति वर्तयतेचि एकोऽर्थः, विविक्तान्येवतीति विविचेसी

मार्गयतीत्यर्थः विविक्तानां साधूनां मार्गमेपतीति विविक्तैषी, आरतमेहुणो नाम उपरतमैथुनः, कतर आरतः ? 'विविक्तैसी'
 विविचिं द्रव्ये अन्याकारं स्त्रीपशुवर्जितं भावे तत्संरूपवर्जना, अथवा कर्मविविचो मोक्खो तमेवमेपतीति विविक्तमेसी, 'सुहुमेणं'
 तं परक्कम्मं' वृत्तं ॥२४८॥ सुहुमेनेति-निपुणेन, उच्यते येनेति वाक्यशेषः, 'परक्कम्म'ति पराक्रम्य अभ्यासमेत्य वंदणपूर्वकेन
 सूक्ष्मेनोपायेन 'छन्नपदेने'ति अन्यापदेशेन, पुत्तकिडगा य णत्तुयभातीकिडगा य पीतकिडगा य । एते जोव्वणकीडगा पच्छ-
 न्नपती महिलियाणं ॥१॥ अथवा 'छन्नपदेने'ति छन्नतरैरभिधानैराकारैश्चमं अभिमर्पति, तद्यथा 'काले प्रसुप्तस्य जनार्दनस्य, मेहां-
 धकारासु च सर्वरीपु । मिथ्या न भाषामि विशालनेने !, ते प्रत्यया ये ग्रथमाक्षरेषु ॥१॥ जाणंति ता उवायं च, उपायो नाम
 विविक्तविश्रंभरसो हि कामः, स तु एको आत्मद्वितीयो वा, गच्छगतस्य किं करिष्यति ?, तस्यैव देशकालं छक्कं(न्नं)च 'जह
 लिस्संति'ति येन प्रकारेण लिख्यन्ते संबध्यंत इत्यर्थः, एके, न सर्वे, अन्ये हि स्त्रीजनालिङ्गिताः अपि न ताभिः संबध्यन्ते, पवनव-
 लसमीरिता वह्निज्वाला इव चैनां मन्यन्ते, ते तूपाया इमे—यथा यथा ह्यग्निः सन्निकृष्टो भवति तथा तथा दहति, इत्येवं मत्वा
 'पासे भिसं णिसीयंति' वृत्तं ॥२४९॥ भृशं नाम अत्यर्थे, प्रकर्षेण उरुणा ऊरुं अकमिया, दूरगता हि नातिस्नेहमुत्पादयन्ति
 विश्रंभदा, तेण अद्वासणे णिसीदंति, सन्निकृष्टा वा परिभुंजमाणा पुसा पुष्यन्तेऽनेनेति पोपकं तन्निमित्तं वा कामिभिर्वस्त्रात्रपानादिभिः
 पुष्यत इति पोपकं-पोसं, वत्थं णाम णिवसणं, तमभीक्ष्णं अभीक्ष्णमायासवद्धमपि शिथिलीकृत्वा परिहिति, णिविड्ढा उड्डिताउ
 य आसन्नगताउ य होइऊण 'कायं अधिविदंसेन्ति' जंघा दुग्निवि हूद्धस्वणे वा जणणेण डिता वा संती णिवेयंति गुह्यमिति
 प्रकाश्य पुनर्वालमवेति, बाहु उद्धट्टु नाम उत्सृज्य कक्षां परामृशति, एवमादीनि अन्यान्यपि भ्रूकटाक्षविक्षेपादीनाकारान् करोति,

किं च-‘सपणासणेहि जोगे’ वृषं ॥५०॥ तमेकाकिन व्याकुलसत्वायं वा मत्वा सयणे णिमंतेति, सयण गाम उवस्सयो, सीत
 इदणि, साइ वंतो, अतीवगिग्गे वा मत्वा सयणे णिमतेति, पूर्णिमा कटवरं वा उवसगाठ णीनेति, अण्यतरं वा संमज्जवरिसी
 यणाति उवसुग्गपरक्कम करेति, ‘आसणेण’ति पीठेण वा कट्टमएण वा आसंठएण णिमंतेति, ‘योग्य’मिति यस्मिन् काले हित
 निदात प्रवात वा स्यात्, किमासो मिधुणा प्रयोधनं ? नन्वासामन्ये कामरंअविदः सत्प्रयोधनिनम गृहत्वा विद्यन्ते, उच्यते हि
 इयोपितो विधवा विप्रवसितववाः, सासां हि विरूपोऽपि तावदयोस्वोऽतिक्राम्यो भवति, दुर्मुखोऽप्यथायिकोऽपि एकान्तरुचिरपि,
 किन्तु य सारं मुरूपो विचक्षणः, उक्तं हि-“मायुर्यं प्रमदाबने च ललितं०” ता हि सन्निरुद्धा सधवा विधवा वा, आसन्न
 गतो हि निरुद्धामि इन्द्रोऽपि च काम्यते, किन्तु यो स क्षोविदः, उक्तं हि-“अंय वा निबं वा अक्यासगुणेण आरुभति
 यछी ।” दूरत्वं चैन मत्वा इयम्-अग्ने हि न सकेमो सकम्मा विणजो वदितु नमसितु वा, इमाणि अन्द सयणाणि वा, अथवा
 योग्यप्रहणात् उबारपासयमवकमणत्याणज्जाणवोयणभूमीओ धप्पति, सा न्हा कदाह सदी मवेखा जाअइ न्हा साधुओगाइ ‘इत्थी
 एगता णिमतेति’ एकस्मिन् काले एज्झा, यदा यदा स एकाकी भवति व्याकुलसत्वायो वा, अपवा वरिसारचारिदिसु जत्थ सय
 नासणोवयोगो भवति, सयणमिति सधारगो धप्पति, उवस्सओवि, ‘एताणि वेव से जाणे पासा उ विरुवरूवाइ’ एतानीति
 यान्पुपदिष्टानि धयनासननिमज्जणानि स मिधुः पामयतीति पासा त एव हि पासा दुष्खेया, न केवलं शवमावभूविअमेगिसादयः,
 न हि अक्यमृलंभयितुं, न तु ये दानमानसत्कारा अक्यन्ते छेपु, उक्तं हि-“अ इच्छसि धमु अे पुन्वि ते आमिसेण गिण्ढाहि ।
 आमिमपासणिअदो काही कज अफजपि ॥१॥” ‘विधिपरूयाइ’ ताई पुण पाप्माणि विरुवरूवाणि, संवधनउपगूहनआलिगना

दीणि, जहा ताणि परिहरणीयाणि तथा तन्भयादेव सयणासणणिमंतणादीणि परिहरितव्वाणि, ताणि पुण कंहं परिहरितव्वाणि १,
 उच्यते 'णो तासि चक्खु संघेज्जा' सिलोगो ॥२५१॥ चक्षुसंधणं णाम दिट्ठिए दिट्ठिसमागमो, अकुट्ठउ विकट्ठओवि य तासु
 णिच्चं भवेज्जा, कार्येऽपि सति अस्निग्धया दृष्ट्या अस्थिरया अवज्ञया चैर्ता ईपन्निरीक्षते, 'साहस'मिति परदारगमनं, नह्यसाह-
 सिकस्तत्करोति, संग्रामावतरणवत्, तत्र हि सद्यो मरणमपि, स्यात् हस्तादिछेदवंधघातो वा, स्वदारमपि तावद्दीक्षितस्य साहसं,
 किमु परदारगमनं?, अथवा साहसं-मरणं, प्राणान्तिकेऽपि न कुर्यात्, अथवा यदसौ स्त्री चापल्यात् साहसं कुर्यात्तदस्या न सम-
 नुजानीयात्, उक्तं हि-“पुरुषे विद्यते सत्त्व”मिति, 'न सज्जियंयं विहरेज्जा नेति प्रतिषेधे, 'सज्जियं'ति ताहिं सह, गामाणु-
 गामं ण विहरेज्ज, जत्थ वा ताओ ठाणे अच्छति तत्थ ण चिट्ठितव्वं, कयाइ पुव्वि ठितस्स झत्ति एज्जा ततो णिगंतव्वं, क्षणमात्र-
 मपि न संवस्याः, 'एवमप्पा रखितु सेउ'त्ति आत्मेति सरीरमात्मा च, स इह परे च लोके अतिरक्षितो भवति, ये इह मैथुना-
 नाचारदोषास्तस्य न भविष्यंतीत्यतो निरीक्षितो भवति, पुनरिदानीं पाशाः 'आमंतिय ओसवियं वा' दृत्तं ॥२५२॥ काचित्
 सन्निकृष्टगृहवासीनी सेज्जायरी प्रातिवेशिकी वा अहनि विरहाद्यलंभात् ब्रूयाद्-अहं निश्यागमिष्यामि, नास्ति मेऽहनि क्षणो विरहो
 वा, तद् अस्या न समनुजानीयात्, धम्मं श्रोतुमित्तरप्रयोगेन वा, यदि चेत् मम भर्तुः शंकरे तत् एतमहं आमन्य नाम पुच्छिउं
 तत्प्रयोजना वसितं स्थापयित्वा, अथवा ब्रूयात्-असावहनि कृष्यादि कर्मपरिश्रान्तः भुक्तः सन् निपन्नमात्र एव मृतवच्छेते, भद्रक
 एवासौ, न मम रुस्सिहितिच्चि, जइवि मं परपुरिसेण सह गच्छमाणि पेच्छति तहावि नवि रुसेज्जा, अथवा संकेतेत, ननु ते भर्त्ता न
 विरूण्येत?, सा ब्रवीति-आमंतिय ओसवियाणं, आमंतिय ओसविया च तमहमागता, तुम्हे वीसत्था होह, विविक्तविश्रंभरसो हि

काम , यय पृच्छसि किमागताऽमि अकले इति ! त धर्मो भोतु, मृयाद्वा ममाऽऽप्यसि य देह यन्मया कर्षन्त्यमिति, शुश्रूषापादद्वौ
 पद्मप्रयणादि, यद्वा क्षिप्तिदस्रदृष्टेऽस्ति तत्सर्वमहं च मवत्संस्तक 'आयसा' नाम आत्मसा, अप्यएणवि धियतेति तुन्म चयं इम
 त्वरीरा, अह ते चतणोवधानकारिया, एवं भिन्नरूपादीहिं सम्यन्व, सम्बधनानिह्नउपगूहनकठवलंबयादीवि वा कुर्वती निना
 रिता मृयान्-'कृत्र वा ममान्यत्रोवयोगो, 'एवानि येव से आणि सदाणि एतानीति यान्पुरिष्टानि 'से' इति स भिक्षुः, शब्दा नाम
 ये शब्दादिविषया कथिता, न केवल गीतातो शब्दा वर्जा, आत्मनिमग्नादयो हि सुसुखरा" शब्दा, अथवा यानि सीत्कारा
 दीनि मदाणि कृज्जति तान्यवैतानि विदि निमग्नादीवि शब्दानि, पठति च-'सदाणि विरुवरूपाणि' तासु हि पचलक्ष्मणा विसया
 संति विभासियन्वा, विविच विसिद्ध वा रूच, निरुन्नाणि रूचाणि जेसि ताणिमाणि विरुवरूपाणि-'पाह पिय क्व सामिय दइत
 वसुल शेलगोल ! गुणलेहि । जेण नियामि तुन्म पमवसि त मे सरीरस्स ॥१॥ इमानि चान्यानि शब्दानि 'मणयचणेहि जे' इव
 ॥२५३॥ मन्तसो बधनानि मनोबधनानि, तानि तु गतयश्च निरन्तरा रूचमदा यस्मिन् कल्पमाक्षरतो वाक्यतम, विनीतवत् वन्दन
 पूजन पादादिसमाधन 'उपकक्षा' अष्टिइत्ता 'भसु मज्जुलाइ भासति' मणसि तीयते मनोऽसुखल वा मज्जुल, मदनीय वा मज्जुल,
 मितमपुररिशिवंगुणरि ईप्सी कठन्सहसिसेहि । सविक्करेहि विराग हितय पिहित मयच्छीए ॥ १ ॥ मेदकरी कवा मिण्णकदा,
 तज्जा-तुममि किं बचवीचाहो पम्बइतो ण वसि, वृचनीवाह इति चेत् कव सा जीवति त्वया विनैर्बन्धिरूपेनेति, कुमार इति चेत्,
 अनपत्यस्स लोका न संति, किं ते तरुणगस्स पम्बइत्ताए ?, दारिका वरिजसू, मया वा साह सुंअ मोए, स्यात्कय वैराग्य वा ? काम
 भोगपरंपरायः, सुक्तयोगः कुमारगो वा तत्प्रयोजनात्यन्तपरोधः आनम्यते, कव ? 'सीह जइए व कुणिसेण' इप ॥२५४॥

येन प्रकारेण यथा सहस्रिकोऽपि स्कन्धावारः सिंहेनैकेन भजते, क्वचिच्च पन्थाः सिंहेन दुर्गाश्रेणे निःसंचरः कृतः, स च तद्ग-
हणोपायविद्धिः पुरुषैः ह्यगलकं मारयित्वा तद्गोचरे निक्षिप्य पाशं च दद्यात्, तेन कुणिमकेन बध्यते, एकचारी नाम एक एवासी-
चरति, न तस्य सहायकृत्यमस्ति, उक्तं हि—‘न सिंहवृन्दं भुवि दृष्टपूर्वं’ ‘एवेत्थिया बंधंति’ भावबंधेन, द्रव्यसंबुत्तो हि समुद्र-
कूर्मो, पिहिता आश्रवा यस्य भावतः, स तु संबुत्तः भवैकचरः, द्रव्यतो भाल्याः, पाशाः कृटादयः, भावपाशास्त्वमे—गतिविभ्रमे-
गिताकारहास्यादयः, यैर्भावो पाश्यते, संबुत्तोऽपि तावद्बध्यते, किञ्च योऽल्पवृत्तिरिति, ‘अहं तत्थ पुणो न मयंति’ सिलोगो॥२५५॥
तस्मिन्निति तत्र, मूर्च्छित इति वाक्यशेषः, असंजमनतं पुनरनैरूपार्यैर्मयन्ति यद्यदिच्छंति तत्कारयन्ति, यथा रथकारः नेमिकाष्ठं
तक्षन् क्रमशो, यदि स एवं नतः ‘बद्धे मिए च पासेण’ यथाऽसौ मृगः पाशेन बद्धः मुमुक्षुः स्पन्दमानोऽपि न मुच्यते एवम-
सावपि विषयदानैर्बद्धः कुकुटुम्बकुतचीहिं व्याप्रियमाणोऽपि पुनर्विजिहीर्षुरपि न शक्नोत्यत्रसर्पितुं क्रव्यगृद्ध इव सिंहः, भावगान्धर्व्यं,
कुकुटुम्बव्यापारैः कृष्यादिभिः व्याप्तः, कर्ममर्च्छिताः ‘अहं सऽनुत्पत्ती पच्छा’ वृत्तं ॥ २५६ ॥ यथा कश्चिज्जनो जानन्
अजानन् वा विषमिश्रं पायसं भुक्त्वा तत्परिणामे वेदनोदये भृशमनुशोचते, ‘एवं विवागमणिस्सा’ एवमिति योऽयमुक्तः विवागो
दारभरणादिपरिक्लेशः, विवेग इति चेत् भवति विवेच्यते येन भवः कर्म ना म विवेगः—संयमः एवं विवेगमातात, स्त्रीभिः संगमो
न कार्यः, काष्ठकर्मदिस्त्रीभिरपि तावत्संवासो न कल्पते, किमु सचेतनाभिः ?, दविओ नाम रागदोसरहितो, एगतो वासः संवासः
तदासणे वा संवसतो संथवसंलावादि, दोसा असुभभावदर्शनं भिन्नकथा वा स्यात्, उक्तं हि—‘तदिन्द्रियालोचनसक्तद्रव्याः ०’ ‘तम्हा
उ वज्जए इत्थी’ वृत्तं ॥२५७॥ तसान्कारणान् इत्थी तिविधा, कथं वज्जए ? ‘विसलित्तं कण्टगं णच्चा’ विषेण दिग्धो विप-

दिग्धः आगतुना सहजेन वा, अभिपद्यन्धोऽपि तावत् परिश्रियते, किं पुन सधिय इति, स तु मरणभयात् परिश्रियते, स्त्रियस्तु सय
 ममरयभयात्, किञ्च-‘ओये कुलाणि वसवस्ति’ ओयो णाम रागदोसरहितो, वसे वर्तत इति वदवर्षीति, पूषाभ्युपित्वात् यदु-
 प्यते तत्कुर्वन्ति ददति वा, स्त्रियो वा येषां वसे वर्तन्ते, किं पुन सैरस्त्रीबन्धेन, वश्येन्द्रियो वा य स वदवर्षी, गुरुणां वा वसे
 वर्तते इति वदवर्षी, आधाति नाम आख्याति गत्वा २ धर्मे निष्केशलानां स्त्रीणां वसहितानां पुंसां, अमावपि तावन्न निर्ग्रयो
 भवति, किन्तु यस्मा निषककं कथयति ?, यदा पुनर्बदा सदागता पुरुषमिधा वा बन्धेन वा गच्छेयु सदा स्त्रीनिन्दां विपयजु
 गुप्सां अन्यतरं वा वैराग्यकथ कथयति, कदाचिद् प्रयात्-यदिवा गृहमागतु न कथयसि तो मिक्त्वपाजगादिकारणेण एज्जह, इष्टि
 विधायमानामपि तावत्वां इष्टु करिष्याम’, अपश्यस्या हि मे त्वां शून्यमेव हृदय भवति, एवमुक्त्वा वा ‘जे एव इच्छ अणुगिद्धा’
 वृत्त ॥ २५८ ॥ जे इति वच्चिदिङ्गुणिह्नो, एतदिति यदुक्त गिरिणिसेजे, जे वा एवविषाणि इच्छति गवेसंतैत्यर्थः, अणुप्रयायते,
 एतदपि तावद्भवतु यदि रहो नास्ति समागमो वा, ‘अण्णयरा उ ते कुस्मीलाण’ पासत्यादीण कुत्मितमीला कुडीला पासत्या
 दयः पंच गन्न वा, पंचवि स पासत्यउत्तण्णकुसीलससत्तअइच्छदा, भवति एते य पच इमे य चचारि-क्यायिकः मामकः प्राभिक
 संप्रामारिकः, स्त्रीसमागमाद्वा को दोषः ?, उच्यते, ‘सुतवस्सिणवि मिक्खू’ अथवा अन्यतरो वा भवति कुडीलानां सुन्दु तप
 स्सिन सुतपस्सिनः योऽपि ताव तपोमिष्टविग्रह स्यात् मायोपवासी वा द्विमासोपवासी वा अथवा युतमागृतः सुतमहिज्जवतो
 गणी नायगो वा, नो प्रसिपपः, विहारो नाम नक्त दिवा वा शून्यागारादि पश्रिकवणे वा खगुहे ‘सद्धण’ ति देसीमासा सहैत्यर्थः,
 एव ज्ञात्वा स्त्रीसंबदा वसवी वर्जा, कूटचारो दणान्तः, कतरा स्त्रियो वर्जा ?, उच्यते, असंक्नीया अपि तावद्वर्जा, किन्तु ज्ञाह

नीयाः, तद्यथा—‘अवि धूअराहिं सुण्हाहिं’ सिलोगो ॥ २५९ ॥ अवि विसेसणे धूयरो पुत्तिया ताहिं, पुत्तवहुणो सुण्हा, जइ
नाम सुण्हा, धीयत इति धाती, दासीग्रहणं व्यापारक्लेशोवत्ताः दास्योऽपि वज्याः, किमुत स्वतश्चा स्वैरसुखोवेता, ‘महल्लीहि वा
कुमारीहिं’ महल्ली वयोऽतिक्रान्ताः वृद्धाः, कुमारी हि अप्राप्तवयसा भद्रकन्यकाः, संथवो उल्लावसमुल्लावहास्यकन्दर्पक्रीडादि,
मावुभिर्भगिणीमिथ, नरस्यासंभवो भवेत् । बलवानिन्द्रियग्रामः, पण्डितोऽप्यत्र मुह्यति ॥ १ ॥ स्यात्किमत्र ? ‘अउ गणातीणं
च सुह्मीणं च’ वृत्तं ॥ २६० ॥ अदुरिति अथवा गणातीणं वा गातयो गाम कुलधरे वसंतीए पितृभ्रात्रादयः, अथवा स्त्री येषां दीयते
त एव तस्याः सगोत्रा भवन्ति ज्ञातकाश्च, सुहिणो गाम जे सन्नायका मित्राः, तेपामप्रियं भवति, यद्यपि प्रतिपेधयंति ‘एकदा’
कदाचित्, उभ्रामिकेयं उक्ता वा ब्रूयात्—एप पुत्रमस्तको यथा, नैतत्सत्यं, सा च तस्मिन्न एवातिमृच्छिता ब्रूयात्—मा मे पुन-
रेवं नश्यसि, गिद्धत्ति पासत्ति वा मुच्छिहत्ति वा एगडा, ब्रूयादिति वाक्यशेषः, ब्रूयात् अहो इमीसे वयं रक्खपोसणे करेमो, इमो
पुण सेसमणुओ मणुस्सकज्जं करेइ, भणिज्ज वा—हे खमण ! इमीसे रक्खणपोसणं करेहि, त्वमेवास्या मनुष्यः इति, एस तुमे सद्धि
दियसं उल्लाविंती अच्छइ, अयमपरः कल्प—हे खमण ! रक्खणपोसणे मणुस्सो भवति, न कहाहिं, किंच—अन्येनाप्युदरे कृते
दंडायाः सोऽपदिश्यते—तच्चमेवास्या रक्खणपोषणं कुरु, मनुष्योऽसि, राउले च ते कड्डामो, अथवा भणेज्ज—हे साधु ! एसा अम्ह-
च्चिया गिद्धा सत्ता तुमंसि अम्हे णो आहाति णो परिजाणति, नरकस्त्वं, एनां रक्षणेन पोषणस्त्वमेणां, पोषणेन मनुष्यस्त्वमस्याः,
किंच—‘समणंपि ददुदुदासीणं’ वृत्तं ॥ २६१ ॥ कदाचिदसौ तस्मिन् रूपवति साधौ गृद्धा स्वसौष्ठवोपेते वा गृद्धा तच्चित्ता
तम्मणा अच्छेज्ज, अभिक्खणं वा अभिक्खणं तम्मि तेण दीसेज्ज पडिचोदिज्जति वा अच्छीयमाणी, तथैवाह—सयणं ददुदुदासीणं,

तमपि तथैव तस्मिन् तस्मिन् स्वाध्यायश्चाननश्रुत्युपश्रवणादिसमयमकरणोद्देशाणि तिष्ठन्तं दृष्ट्वा जानानाथ यथैषोऽस्याः निमित्तं न संयम-
करणोद्देशीयो चिह्नति, तस्यैव ताव एव कृष्यति, भवति वा-किमेव अत्र लक्ष्यसि ? अन्यथा च पठ्यते 'समणपि ददद्दु-
दामीनि उदानीनी' नाम यथामप्यसौ माया न भवति, वाच्यीया अपि पदार्थादिषु सा च पोषितु, किमु यस्यासौ माया
वाच्यी वा तामगल्यती, अथवा 'उदानीन'मिति उदानीनमपि भाषात् श्रमण दृष्ट्वा स्त्रीसदृशत एके कृष्यते, किमु सविस्तरप्रा-
यमिति 'अद्दु मोयणेहि जत्तरहि' न्यस्तानि-उपनीतानि उपस्य नीतानीत्यर्थः, न गृहिणो, तस्म इत्याशो वा, सो य वज्रग
ममगगो गिरिणीसञ्चारी वा भिक्खाय आगतो, अथवा न्यस्तमिति ददद्दु कृतो दत्तो न तावत् व्यञ्जन, स वाऽऽगत-
म तत्रानिर्मुञ्चमभातुरीभूता मायातकस्याप्यस्य वा दातव्यं स न प्रयच्छति, अन्यस्मिन् दातव्ये कर्त्तव्ये वा अन्यत्रयच्छति करोति
वा, निद्वन्द्वे उदा-च्छदिचि नाम पदोसे षट्ठे यद्दुष ताहिते मल्ले कादृक् ससुतादीय परिवेद्यती माययेषु दिष्वेषु कुरमानति,
ताण य तण्डूना इति काज्ज राज्जाउ अवरसीयाउ, तसो जाए कुरोचिकाठं सुसुस्स उक्किणाउ, सो य आणक्सेसु तुसिणीओ,
मररियया सचिह्नति, पत्तिष्ठा स अम्माढतु सिह्निता, एव एपि साधुणिमिष सयत ददूण गृहिषु आत्मसु वा नास्तां तस्या मोठ-
द्याया इत्पीओममहिष्ठा भवति, इत्थीदोसो ज्ञाय ब्यामिषारिषी, स्यान्वविधाः अपि दोषा कस्यचित् दृष्टा अधूषन् भवन्ति
वा ! ओमिरपुप्पत, 'कुरुयन्ति मयच ताहि' इत्त ॥२६२॥ सधवा ज्ञाय गमणागमपथाणसंयोगेपेणादिपरिषय, 'तामि'-
रिति तामि- तामि, पण्डुट्टा ज्ञाय ज्ञाणदमणपरितज्जोगहि, जज्जो एते दोमा 'तम्हा सम्मणा उ जहाहि' दम्मात् कारणात्
श्रमण इत्यामप्यज अथवा भ्रमणस्त्वं किं तौ वविषेप्यापाः ? एते गाहम्यातायेव प्रज्जेते -

समणा ण समिन्ति आतहिओ' न इति प्रतिषेधे, समिति समन्तात्, न समग्रमित्यर्थः, अथवा ण समेन्ति—ण समुपा-
गच्छन्ति, आत्मने हितं आत्महितं आत्मनि वा हितं आत्महितं, तासिपि अविरतियाणं तं हितं इह परलोके य, सण्णिसेजा णाम
गिहिसेजा संथवसंकथाओ य, खात् प्रव्रज्यामुपेत्यापि एवं कुर्यात् १, ओमित्युच्यते, 'बहवे गिहाणि अवहदु' वृत्तं ॥२६३॥
प्रभृताः अपहत्यापहृत्य उत्सृज्येत्यर्थः, दब्बलिगेण समणावि 'मिस्सीभावो नाम द्रव्यलिङ्गमिति, न तु भावः,
अथवा पब्बजाए गिहवासेऽवि पण्हता णाम गौरिव प्रसुता एवमेयां, कर्मभयाद्वा मिश्रीभावः, प्रियतत्त्वे कतरः १, विसय-
सायासोक्त्वपडिब्धेणं भणंति—लिङ्गहेयणमेव, अवधाणं चिरं, पण्होमिच्चावि कंखामोहणिज्जकम्मदोसेण कयाइ अघेसत्तमीओ अ
बंधेज्ज इति, अण्णे पुण अड्डुहड्डुमसडा त एवं पंडितत्तणेण धुवमग्गमेव भासिंसु, धुवमग्गो णाम संजमो वेरग्गमग्गो
वा, तंजहा—बहुमोहेनि णं पुब्बं विहरित्ता अह पच्चा संबुडे कालं करेजा आराधए भवति, तं तेसिं वायावीरियमेव, केवलं ढक्क-
रिपुत्तणं, न तु करणवीरियं, उक्तं हि—'जो जत्थ होति भग्गो ओवासं' गाथा, वायावीरियं णाम जो भणति ण य करेति मिलं-
गशकुनवत्, अथवेदं वायावीरियं 'शुद्धं रवति परिसाए' वृत्तं ॥२६४॥ सुद्धमिति वेरग्गं, अथवा शुद्धमिति शुद्धमात्मानं, ततः
पूजामत्कारहेतोः परिपदि रीति—भापत इत्यर्थः, 'अथ रहस्संमि दुक्कडं करेति' चि एवमुत्तवा रहस्संमि दुक्कडं करेदिति, दुक्कडं
णाम पावं, अथवा दुक्खं तच्छिद्नस्थैः क्रियत इति दुक्कडं, किंच 'जाणंति य णं तथावेता' स हि जाणीते—न मां कश्चित्
जानाति, अथ चैनं तथावेदा जाणंति, तथा वेदयंतीति तथावेदाः, कामनञ्चविद इत्यर्थः, ते हि कामयमानं आकारविकारैर्जनंति,
उक्तं हि—“अरुमिनां कामविपांडुराणि, तनूनि गात्राणि च कामुकाणां ।” नखदशनच्छेदनैर्वा मूच्यन्ते यथैतेऽकृत्यकारिणः, यथा-

उप उपापुत्पुत्तन् इत्यमानोऽपि परमन्यते न मां कश्चित्पश्यति एवमसावपि रागद्वेषाद्यो बानीते न मां कश्चित्पश्यति, ज्ञायते च
 परीयन्, जलमृतवत्, अथवा यो यथावस्थितो भावतः तं तथावेदा-प्रत्यक्षद्वानिनः, ते हि आवीकर्म रदोक्तं सम्भं जाणति,
 ये पुनस्त तद्विद्या ते मृवते-अदो इमो मादलो मदासदो जो माम इच्छति अन्देवि पधियावेष्टु, 'णवि लोभं लोणिच्छति ण य तोपि-
 अद पय च ताड वा । किइ सदा वधतु अथा अणुइयच्छाणी ? ॥१॥ 'सगबुक्क अवयते' वृष ॥२६५॥ एव तावदसौ ह्यय
 दुक्कद्वारिणं आरमान न यदति यथाइ दुक्कद्वारिणि, जोऽवि य गूढारं प्रवचनवात्सल्यात् तद्वितमिच्छन्वा चोदयति तत्पवि
 निण्वति, आहुतो नाम बोदित आघ्रातं अभिआलो वा, कत्थ स्लाधार्या, मृदं कत्थयति स्लावत्यात्मानमित्यर्थः, अइ नाम
 अमुगइत्तपवतो अमुगो वा होतजो एवं करस्मामि !, येन यया कनकलता इव वातेरिता मदनविसविकंपमाना मार्या परित्यक्ता
 माऽइ पुनरव करिप्पामि !, 'यदि त्वाभाष्यपापोऽमपायेनापि किं मया ! । निधिपस्यापि सर्पस्य, मृदमृद्विजते वनः ॥ १ ॥'
 अपाये मृयादा-को प्रवीति ! यथाऽइमवक्करीति, म मावेन च मेषक्करी, उक्त हि-“स्वेनानुमानेन परं मनुष्याः” राउले वा ण
 कट्टामि, 'यदानुबीगी कामास्सि' वेद वेद इव वेद तस्यानुबीवि -अनुलोमगमनं मेपुनगमनमित्यर्थः, तस्यानुलोमं मा कर्प्या-
 प्रतिलोम कुरु, एव बोदितो माणुक्कद्वताए सम्भविट्ठोऽपि च कित्तामिजति, म्ले इर्यद्ये, देन्यमायातीत्यर्थः, किमेप मामेवं चोद
 यतीत्यय, 'उत्तितास्सि इत्थिपोमेस्सि' वृष ॥२६६॥ उत्तिता नाम वसिता, पोययतीति पोषा -भगं द्वियो वा पुण्यातीति पोषकाः-
 बुक्तभोगिनः, इत्थिवेदो हि कुकुमजगिगममाणो अयित्तो, नापिस्सुप्पति काष्ठानां, नापयानां यदोदधिः । नांतकस्तर्कभूतानां, न
 धूमां गामतोपना ॥१॥ नियो या यन वेचन्त म मीवेदो मयति, वेदिकमप्युक्तं “उता इत्तसि च रुदति च अयवेत्तो, विषवा

मयंति च नर न च विशयसंति। स्त्रियः कृतार्थाः पुरुषं निरर्थकं, निष्पीलितालक्तकवत् त्यजंति ॥१॥” तथा अण्णे भणंति-पुरतो अण्णं
पासे (अण्णं पिट्ठे) णिवज्जमाणीओ । अण्णं च तास हिअए जं च खमं तं करेति महिलाओ ॥१॥” प्रज्ञया समन्विताः लोकलो-
कोचरशास्त्रविदः उत्पत्त्यादिबुद्धियुक्ता, एके, न मर्वे, णारीण वसं उद्यणमिति, दृष्टान्तो वैशिकपाठकः, एगो किल जुआणो वेसिय-
अहिज्जणणिमिच्चं गिहातो णिग्गतो, पाडलिपुत्तं गच्छतो अन्तरा एगंमि गामे एगाए इत्थीए भण्णति-सुकुमालसरीरो तुमं कत्थ
वच्चसि ?, तेण भण्णति-वेसियसत्थं सिखगो वच्चामि, ताए भण्णइ-अधिज्जितुं मज्जेण एजाधि, सो तं अधिज्जितुं तीए समीव-
मागतो, सा य संभमेण उड्डिता, तत्प्रयोजनार्थीनि चाकाराणि दशेयति, अब्भंगुव्वलणहाणाणि उव्वरगे काउं जहिड्डपाणभोयणं
भुंजावेन्ती ते आगारे करेति, तेण मं इच्छतिचिकाउं हत्थे गहिता, तीए धाहा कतो, जणो पुच्छितो, गताउलो, गलंतिउदगं तस्सुवरि
पक्खिविज्जण भण्णति-एस गले लग्गएणं मरणं ण गतो, पच्छा जणे गते भण्णति-किं ते अधीतं ?, को इत्थीणं भावं जाणितुं सम-
त्योत्ति विसज्जितो गतो, ‘अट्टु हत्थपादछेज्जाइ’ वृत्तं ॥ २६७ ॥ अथेत्यानन्तर्ये परदारप्रसक्ता हि नरा नार्यश्च अपि तच्छेदं
‘अट्टुवा चद्धमंस’ति पृष्टी वद्धानिवक्तव्यन्ते मांसानि चोक्तव्य काकिणीमांसानि खाधिज्जंति, ‘अउ तेयसाभित्तवणाइ’ तेजः-
अग्निः तेनाभितप्यन्ते, तच्छेत्तुं वासीए सत्थएण वा खारेण उस्सिच्चंति कलकलेण व ‘अउ कण्णच्छेज्जा’ वृत्तं ॥ २६८ ॥ कण्णा
छिज्जंति णासाउ छिज्जंति कंठे छिज्जंतिचि गलच्छेदः, तितिकखंति पुरुषो वा ता वा स्त्रियः सहंत इत्यर्थः, एवं विलविज्जंतोवि,
‘इति एत्थ पावसंतत्ता’ अस्मिन् पापे संतप्ताः, पापं मैथुनं परदारवा, ‘ण य बेत्ति पुणो ण करिस्सामो’ का तर्हि भावना ?-
असि एत्थ पावसंतत्ता इति न च तत्रः णणादिनिर्जते. अपरः कल्पः-यदाऽसौ स्त्री केनचि उक्ता भवति त्वमेवं अकार्षीरिति पश्चा-

दमो प्रचीति-अउ इत्थयादछआइ इम म पाद छिदाहि, जीवितस्सापि, मा च म तं वयणं इहि, पट्टिवदाणि व मे उक्कटादि,
 द्वागणिमस्मानि च य र्वावदि, मा य म अगम्यार्थं भण्णादि, अउतेयसा ता तिक्खणि कळगिगणा च मे इहाहि उग्गुण्ण वा मे उंमेदि,
 इंभियाण्ण म पयादि, तण्ठेउण्ण वा मे गातणं सारण सिंघादि, कण्णं नासं कठ वा मे छिदादि, मा एउ नितियं मप्पाहि एत्थोपि
 म चियंगणाओ वे, नाओ पा सल्लियत्तरं अग्गमाइसुखं, वृतीयो विकल्प-अभिञ्जता वाओ भूयात्-इत्थो वा मे पादो वा मे
 छिदादि वृष्टावद्दुग्धानि वा म उरुकुत काकीभियांसानि वा मे खावय वा, अउतेयसामितवण्ण, तपसा वा मां वणैरावेण्ण अग्गि
 नावय, अरमान्यतरण वा म गात्राणि तवित्ता सारेण सिंच अउ कर्म्मो छेउ कर्म्मोष्ठो वा नायां वा छिन्द कण्णं वा छिन्द इति,
 'गृथ पायसमस्ता' पाप तद्व पादागमन त्थाउमक्का, त्रियः, न य वेन्ति पुणो न काइति, अतीव हि ममासो मनो ऊनु
 'हूत्', तस्य वा'द, नाई तण पिना छयमात्रमपि जीवितुमुरमो, त पुण मे वसयसि अ जावसि त करेदि, एयेव पुरुषा अपि काम
 संतप्ता' निशायमाणा भुगत 'मुग्गमेयमेगग्गि' इत्थ ॥२६९॥ श्रूयते स भुवं, भुवमिति विद्वानं, लोकमुत्तिष्ठपि तत् श्रूयते यथा
 श्रियधनस्यमात्रा दृग्मरा' संचया अदीषप्रयिण्णो लब्धुमिच्छ गविताः, एव लोक आस्मयिक्कसु आस्मानकेषु च श्रूयते, इतिच
 वेदो नाम वेदिक, तत्राप्युपदिष्टं-‘दुर्विषयो हि भावः प्रमदाना’मिति, “दुर्ग्राहं इदं य यथैव वदन यद्वर्णान्तर्गत, भाव’ पर्वत
 मागदुर्गाविषम ग्रीणां न विज्ञायन । पितृं पुण्डरपत्रतोयचपल नैकत्र संतिष्ठते, नायों नाम विपादुरैरिव लतादीवैः समं चर्द्धता’
 ॥१॥” अपि च-“मृदुदृषि त्रियामु मृदुदृषि पिपासु मृदुदृषि प्लवङ्गपमसालु । अर्द्धसु मदित्सालु य वीर्यमो मे ण कामयन्वो ॥ १ ॥
 इरगुगुत्त प्रगुति ता पुरिमा मच्चमि चीचलेप्रमि । कामेन्नण्ण लोए उण ण पच तु वेमजसं ॥२॥ अइ एवाण पगवित्थिया सक्कस्स

करेति वेमणस्साइं । तस्स ण करेज्ज मंतुअ जस्स अलं चेव कामेणं ॥३॥ एवंपि ता वदित्ताणं यदा तु ग्रस्थिता निवारिया भवति भव
 कार्योः तदा न तु भूयः करिष्यामीति 'एवंपि ता वदित्ताणं अह पुण कम्मुणा अवकरेति' अपकृतं नाम यथा प्रतिपन्नं प्रति-
 ज्ञातं वा न कुर्वन्ति, तासा हि अयमेव स्वभावः, 'अण्णं मणेण चिन्तेति' वृत्तं ॥२७०॥ कथं ? क्षणरागत्वात्, तद्यथा—'आचार्या
 मर्कटा बालाः, स्त्रियो राजकुलानि च । मूर्खा भंडाश्च निवा(विप्रा)श्च, विज्ञेयाः क्षिप्ररागिणः ॥१॥' यतश्चैवं तम्हा णो सदहेयव्वं, यदि
 नाम हावभावादीनाकारान् कुर्यात्, वायाए वा पत्तियावेज्ज, एवमादि तासां विज्ञाप्यं श्रद्धेयं, दत्तो वैशिकः किल एकया गणिकया
 तैस्तैः प्रकारैर्निमन्त्रीयमाणोऽपि नेष्टवान् तदाऽमावुक्तवती-त्वत्कृतेऽग्निं प्रविशामीति, तदाऽसौ यद्यत्तयोज्यते तत्र तत्रोत्तरमाह—एत-
 दप्यस्ति वैशिके, तदाऽसौ पूर्वं सुरगामुखे काष्ठममूहं कृत्वा तं प्रज्वाल्य तत्रानुप्रवेश्य सुरंगया स्वगृहमागता, दत्तकोऽपि च एतदप्यस्ति
 वैशिके, एवं विलपन्नपि धूतैर्वार्तिकैश्चित्कायां प्रक्षिप्त एव, तम्हा तु णो सदहियव्वं 'जुवती समणं ब्रूया' वृत्तं ॥२७१॥ चित्राणि
 अन्यतरवर्णोज्ज्वलानि अनेकवर्णानि वा, सा हि वस्त्राद्यङ्कारविभूषिता श्रमणसमीपमागत्य 'विरता चरिस्स' इहं ल्हं' निव्विण्णा इहं
 समणा घरवासेणं, भर्त्ता मे न प्रशक्तः, तस्य चाहमनिष्टा, स च ममेति, तेन विरता भूत्वा चरिष्याम्यहं ल्हं, ल्हो नाम संयमः,
 तं धम्मं तावदाचक्षस्वेति, भयात्रायतीति, भयं तारः, एवं संभ. पमाणा प्रीतिविश्रंभानुत्पादयति, 'अहु, साविया पवादेण' वृत्तं
 ॥२७२॥ आविकासु विश्रंभ उत्पद्यन्ते, नीषिधिकयाऽनुप्रविश्य वंदित्वा विश्रामणालक्ष्येण संवाधनादि कूलवारकवत्, काइ तु
 लिंगात्थिगा सिद्धपुत्ती वा भणति—अधं साधम्मिणी तुब्भंति, स एवसापन्नवर्त्तनीभिः श्लिष्यते ॥ २७३ ॥ दृष्टान्तो जतुकुम्भः,
 जतमयः कुम्भः जतुकुम्भः, जतुलितो वा ज्योतिषः समीपे उपजोति गलतीति वाक्यशेषः, एवं संवासेण विदुरपि सीदति, किं

पुनरविदामिति !, उक्तं हि-तज्ज्ञानं तत्र विद्यान, स(तत्)त्वं स च निश्चय । सर्वमेकपदे नष्टं, सर्वथा किमपि स्त्रियः॥१॥” एव
 तावदाश्रयेभ्यः प्रतिषेधकत्रीभ्यो दोषः, एकतस्तु संवासे स्त्रीधमेव विनाशः, अत्राश्रयः उपगूढः अप्रावाहितः अग्नि
 मय्यमितो वा समतलो भवामिः प्रज्वलितेनासु अतितप्तो नाश्वस्यपयाति, ‘एषिस्थिगार्हि अणगारा’ आत्मपरोमयदोषैः आसु
 धारित्र्यतो विनश्यति, किंच-‘कुपति पावकम्भ’ ॥ २७४ ॥ पापमिति मेपुन परदारं वा, एगपुनरिसेष, संवसमितीए वा आह
 स्युरिति आश्रयान्ति-गार्हं करोमि पार्वति, एषा हि मम दृष्टिता मणिषी नचा वा, वंके सेत इति अंकशायिनी, पूर्वाम्यासादेवैया
 ममाकं द्रवे निवार्यमाणा पर्यकेन, ‘वालस्स मवप भित्तिर्य’ वृच ॥ २७५ ॥ द्वाभ्यामाकलितो बालो, मदो दम्बे य मादे य,
 दम्बे दरीरेण उपचयावधए, मावमदो मदपुदी अन्यपुदिरित्यर्ब, मंदता नाम शाल्वैव, कोऽर्थः ?-तस्स बालस्स भित्तिर्या बालता
 यदमो कृत्वाऽवजानाति-नाहमेय क्करीति, ण वा एव आणामि, दुगुणं करोति से पाव, मेपुणं पाव, भित्तिर्यं पुणो पूयासुक्करणिमिच,
 अचिय मवतमिति मक्कारपिमिचं, मा मे परोपरा मविस्सति, विसम्भो-असंजमो वमेसति विसम्भेसी ‘संलोकणिअमणगार’
 वृत्तं ॥ २७६ ॥ संलोकणिओ एवम द्रष्टव्यो दर्शनीयो वा, तस्य कोऽ दृष्टिता आतगतं नाम अप्याणएण विमतेति, अथवा आत्म
 गतः तस्मा अतुमो मात्र, संवंधामि ताव नं, ततो क्कहति वपणं-आरिसुति आहु ‘वस्य च ताति पात वा’ त्रायतीति ताती
 अण्ण वा पाणं वा पणान्पदिचसि तवदहं मदेव दास्यामि इत्येव संबद्धो ण तरिति उच्चरितुं, भगवान् मणति-‘णीयारमेव पुज्जेज्ज’
 इण ॥ २७७ ॥ निक्कलं निक्कपेत वा निक्क, यदुक्तं मणति-निक्कीर्यते गोरिब पारी, अहा वा एक्कस्स पण्णाकुडगं क्कवादि प्पिणि
 रिअति, पुटो प पडिअति, गलो वा मस्सपस्य पया क्रियते एवमयावपि मनुष्यस्य एक्कः अक्कतिनिक्कएण किमंजिअति एवमं एवमं

मजीवियाओ चपरोडज्जति, वक्ष्यमाणान्यपि च नानाविधानि अकृत्यानि कारयंति, यतश्चैवं तेण संसारबद्धं संसारपासं च भावनिक-
रमेतत् बुद्ध्वा दूरतः तद्भ्रामं णगर वा जत्थ णिमंतिज्जति तं परिहरतो 'णो इच्छेज्जा अगारमागतुं' इति अगारत्वं अथवा आगा-
रमागतं आगारमेवावर्त्तः आगारमावर्त्तः कारणे कार्यवद् उपचारात् संमारावर्त्तः, यः पुनरत्र संबध्यते, संबंधो विसयदामेहिं, महि-
ममयूरादीणं वन्नादीनि दामकानि वा, नरसूकराणं तु विसयदामगाणि, दाम्यन्ते एभिरिति दामकानि, बन्धनानीत्यर्थः, तैः बद्धः,
'मोहमावज्जति पुणो मंदो' मोहः-संसारस्तमेवागच्छतीति, अथवाऽनुकम्पया मन्दः स वराको मन्दो विषयपराजितः प्राप्यापि
प्रव्रज्यां पुनरपि मोहमागच्छतीति चतुर्थे इति प्रथम उद्देशः ॥

स एवाधिकारोऽनुवर्त्तते, प्रथमोद्देशकोक्तैराकारैराकृष्टा इहैव स्वलितधर्माणो णाणाविधाइं खलीकरणाइं पाविज्जंति, वक्ष्यमाणमपि
सुहिरीमणावि ते संता, संबंधो हि द्विधिः, तद्यथा-अनन्तरसूत्रसम्बन्धः परम्परसूत्रसम्बन्धश्च, णीयारमन्तं बुज्जेजा, बुद्धः ओयाभूतो
भविज्जासित्ति, ओजो-विषमः यदा बद्धस्तु भोगकामी पुणो विरज्जेज्ज, परंपरसूत्रसम्बन्धस्तु संलोकणिज्जमणारं कदाचिन्निमन्त्रयति,
तत्र यः ओजः स सदा न रज्जेजा, अनोज इतरस्तु कदाचित् रज्जेज्ज, द्रव्यभावसम्बन्धस्य तु इहैव वाहनताडणादयो विलंबनाप्रकारा
भनन्ति, तादृसस्य वा बन्धनादयो दोषाः कर्मबन्धाच्च नरकादिविपाकः, एवं विपाकं मत्वा 'ओए सदा ण रज्जेज्ज' वृत्तं ॥२७८॥
द्रव्योजो हि असहायत्वात् परमाणुः, भावोजो रागदोसरहितो, स एवमोजः रागदोसरहितः पूर्वापरसंस्तवं जहाय ण तेसु अण्णत्थ
वा पुणो रज्जेज्ज, भोगकामी पुणो विरज्जेज्ज-गिज्जेज्जा, अथवा यद्यपि भोगकामी स्यात् तथापि पुणो विरज्जेज्ज, मा भूत् अत्य-
न्तरागगान् स्यात्, ते य 'भोगे सण्णाण सुणेह' भोगा न किलैषां ते निश्चयेन, गृहिणामपि भोगा विलचना, किमु लिंगिनां?,

ते य सुषेह, एते न सखे, एते क्लिप्त बहः संसृते, केच आउक्तापरियमायासोपक्षपद्विवर्षेण लिङ्गगच्छन्तः कर्तेति, न तु मोहदो-
 सेर्ण । 'अथ न तु मेघमावर्षण' इव ॥२७९॥ अवेत्यानन्तर्ये, तु विशेषणे, माघमेर्द-परिश्रमेदमावष्ण, न तु जीवितमेद द्यारी-
 मेद तिङ्गमेद वा, सुच्छिद्य कामेसु दग्धमिभस्तु, कामेसु अतिग्रह-कामेसु अतिगतं कामेसु अनिवशमाप पलिमिन्द्रियाण्य-पदि
 सारेकम् मय तुल्य अप्या विष्णो सर्वेस्व अनयावयानिताः, न इयो लोगो आतो न परलोगो, तुमपि गवरं स्त्रीरुमावातो, मन्त्राय
 जाति वा न सारेति, अप्यय ताव अप्यएव चाणादि, कस्स अप्यस्य मय मोचूष तु कल्ल कल्ल १, लुवसिरेण बल्लमश्लितेणेण दुग्ग-
 वय पिढोसएव कलामवोवस्तिन्वानपूजवसयेन, स एव पदिमिष्णो तीसे चलणसु पवति, तादे सा पवत मा मे अक्षियसुवि
 कामसदेण सुदावे एवहति, अबोयिचबोऽवि ताव तस्मिन्नाले हयते, किं पुन उयिचणो १, उक्त च-"व्यामिभकेसरबुद्धन्धि
 रत्तव सिंहा, नागाव दानमदराविकुट्ट कपोलेः । मेघाविनव पुराः समरे च दूराः, स्त्रीसमिधौ कचन कापुरुषा मवति ॥२॥
 कपप सा जागारी मवेज्ज पुण्यमज्जा व से अण्णा वा कायि 'जइ केसियाप मय मिक्ख' इव ॥ २८० ॥ केआः अस्याः
 सन्तीति केसिका, जइ मय कसइलीए इ मिक्ख (नो विहरेख 'सहज'ति सह मया, कोऽर्थो १-जइ मय सवालियाए लजसि ततो
 'कसेवि जइ लुचिस्स' तरव त्वं मय सह विहरेवासिचि, मा पुनो इम छेउज्ज अण्णत्थ विहरेवासिचि, एवमसौ ताव एव वदो
 वदनुरक्ताः तीसे विहरेसे चिह्वति, ततोऽसौ 'अथ न से होति उचलत्ते' इव ॥२८१॥ उचलदो नाम ययैपो माम-रक्तो यिच्छु-
 क्कमंतोऽपि न वत्सापि 'ततो न वेसेमि तद्वारुत्तेवि' तद्वारुत्तं पाप जाइ लिङ्गस्थापुरुषाय, न तु कप्याविहम्मर्मायि गृहस्था
 नुरूपाणि, जलाउन्हेइ धाम पिप्पलगादि, नेण मिक्खलापायणस्य एवमेव छिन्नवति, जेण वा यिमोइउग्र बाहिरा वा सया अन्नपि

उज्जति, वग्गुफलाणि चि वग्गु णाम चाचा तस्याः फलाणि वग्गुफलाणि, धर्मकथाफलानीत्यर्थः, तुमं दिवसं लोगस्स वोह्णेण गलएण
 धम्मं कहेसि, जेसिं च कहेसि ते ण तरसि मग्गिउणं?, अथवा जोइसकौटलचागरणफलाणि वा 'दारुगाणि अण्णपाणा या'
 वृत्तं ॥ २८२ ॥ दारुगाणि आणय, आनीत्य विक्रीणीहि, अण्णपाणाय पढममालिया वा उवक्खडिज्जइति, दोच्चगं वा परिता-
 विज्जिहति सीतलीभूतं, तेहि 'पज्जोतो वा भविस्समति रातो' भृशमुद्योतः, दीवतेह्छपि णत्थ तेहिं उज्जोए सुहं अच्छिहामो,
 वियावेहामो वा, पाताणि य मे रयावेहि, का मम अणिअहियाए इहं पाताणि ते, तेण तुमं चेव आलत्तगं आणेहि, अथवा पाया-
 इति भायणाहं, लेवो छादगो, एवं कस्मइ णेमि सयं छाणतरगेहिं लिपावेहि ठाणं, एहि अतो मे पट्ठि उम्माहे, पुरिच्छं कायं अहं
 सक्केमि उवहेतुं, पिडुं पुण ण तरामि, 'वत्थाणि य मे पडिलेहे' वृत्तं ॥ २८३ ॥ इमाणि वत्थाणि पेच्छ सुत्तदरिदयं गयाणि
 णिग्गियाहं जाया, अहन्ना किण्ण पस्ससि मइलीभूताणि तेण धोवेमि रयगस्स वा णं णेहि य, अहवा वत्थाणि मे पेहाहिति जओ
 लमेज्ज, अहवा एयाइं वत्थाइं वेट्टियाए पडिलेहेहि, मा से उगारियाइं खजेज्ज, तहा रूवग्गवातएण वा भणेज्ज-मम वत्थाणि पडि-
 लेहेहि, अण्णपाणं वा मे आहएहि, णाहं सक्केमि हिडिउं, 'गंधं च रयोहरणं च' गंधाणि ताव कोट्टादीणि आहोहिचुण्णाणि जेण
 गायान् भुरुकुडेत्ता, पळ्यते च 'गंधं च रयोहरणं वा' ग्रन्थ इति ग्रन्थः संघाडी रयहरणं सुन्दरं मे आणेहि, कामवगं-ण्हावि-
 यमाणयाहि, ण तरामि लोयं कारवेत्तए, 'अउ अंजणि अलंकारं' वृत्तं ॥ २८४ ॥ अंजणवाणियंमि अंजियं आणेहि, अलंकारे
 हारकेशाद्यलङ्कार वा, संकसियाण कुकुहमो णाम तवलीणा 'लोद्धं लोद्धकुसुमं च' लोभ्रं कपायणिमित्त, लोद्धस्सेव कुसुमं तं तु
 गंधसंजोए उववज्जति, वेळुपलासी णाम वेळुमयी सण्हिगा कंप्पिगा, सा दंतेहि य वामहत्येण घेत्तणं दाहिणहत्येण य वीणा इव वाइ-

जड, पिच्छोला इत्यर्थः, एकता य ओमप्रगुलिया अत्यगुलिया च 'कोट्ट सगर अगुरु च' वृष ॥२८५॥ द्विरिदं
 नाम उसीरं, सेमाणि कंठाणि, एतानि हि ग्रस्येकद्वयः गंधगाणि भवति, समं द्विरिदं भवति, 'तेल्ल मुहमिलगाय'
 मुहमस्वपयं तेहं आणेहि, भिंलगायणि देसीयासाए मक्खणमेव, वेळुफलाइति—वेळुमयी संघलिका संकोपेलिया करंडको वा,
 मण्णिघाणाण्यसि—एतत्त सण्णिघेस्सामो किंचि पोच वा पचं वा ॥ २८६ ॥ णदीषुण्णं नाम खं समोप्पम उट्टमक्खणं येन तेन
 वा प्रकारेण मृश आहराहि, अथवा पुष्पां वट्टमाणां, वरिसारत्ते वा गिम्हे वा छवण आणाहि उवाहणात्त वा, खाणादिणि—
 आणेहि, जतो जामासि ततो, ते किं मए एतमवि चाणेत्तन्न जहा णरियसि, 'सत्थ च सुवच्छेदाए' सत्थं आसियगादि, एव
 नाम पत्रझाक्, जेण त छिज्जति, आनीलो नाम गुल्लिआ सायालिया, एतेण सादिगा सुच कंषुगं वा राविदि, गीले रागे वा इम
 एतत्त छुहाहि, अथवा इमुमगादिरागेण जायति वरयाणि रावेतुं तेण अप्पणो वा कज्ज वत्थरामं मग्गति, जेसिं वा सत्थसति मोल्लेव
 'सुक्कणित सागपात्ताए' वृष ॥२८७॥ फणित नाम पक्क रद्ध वा, सुख फणित्ति अत्य सा भवति सुफणी, लाढाण जहिं
 कट्ठति त सुक्कणिनि युवति, सुफणी वराडओ पणुछओ वाली पिठगो वा, एतत्त अप्पेणवि ईवपेण सुहं सीतकुमुण उप्पफेहाओ,
 एवपागाएणिव मूवमादि इमुण्यगारा सिन्निहिन्ति, सुक्ककूरो नाम हिंदवेदिनि लब्धति, आमलगा सिरोपोवपादी मक्खणार्थ
 वा, उक्त हि—“सुक्कया फलानि भवयेदु विष्णुमलक्कवज्जानि, दग्गहणी नाम कुडो कलसिगा या, दग्गचारणी असुगा अरंवरणो वा,
 वग्गदग्गपुत्तहरणि च, तमिं वा उदायाण सव्व भयग संठवणं कायव्वंति तेण मुग्गस्स परोवक्खलस्स क्खरणा तं वट्ठेह, सो
 य तं मज्ज इट्ठइहा क्खेठि, 'सित्थरणि अंज्जणि सत्तागं'ति तिलक्कणी नाम दत्तमइया मुक्कणगाविमइया वा या रोयणाए

अण्णतरेण वा जोएणं तिलगो कीड, तत्थ च्छोढुं भयुगासंगतगस्म उवरिं ठविज्जति तत्थ तिलगा उट्ठेति, अथवा रोचनया तिलकः
 क्रियते, म एव तिलककरणी भवति, तिला वा जत्थ कीरति-पिस्संति वा, अजनि—अजनमेव थोतांजनं जात्यञ्जनं कज्जलं वा,
 अंजनसलागा तु जाए अक्खि अंजिज्जंति, 'धिंसुरि'ति गिम्हासु मम घग्मर्मात्ताया वीजनार्थं विधूयणं जाणाहि, विधूयतेऽसौ विधू-
 यते वा अनेनेति विधूवनः—तालियंदो वीयणको वा, 'संडास्मग च फणिगं च सेहलिपासयं च' वृत्तं ॥ २८८ ॥ संडामओ
 कप्पलुक्खओ कज्जति मोवणिओ जस्स वा जारिसो विभवो, अथवा संडामगो जेण णामारोमाणि उक्खणंति, फणिगाए वाला
 जमिज्जंति उल्लिहिज्जंति जूगाओ वा उद्धरिज्जंति, सीहलिपासगो णाम कंऊणं, तं पुण जहाविभवेण सोवणिगंवि कीरति, गिहली
 णाम सिंहडओ, तस्स णामगो सिंहलीपासगो, आतंमगं पयच्छाहि, आयंसगं नामेके जणा पारिवेमिगघराउ वा जत्थ अप्पाणं मंडेत्ता
 सुहं पेसामि, पेच्छंती वा सुहं सुहं मंडेहामिच्चि, दंतपक्खालणं वा इहेव पक्वेसेहि, वर मुहं साइत्तुं णिगच्छंतीहि 'प्याफल्लतंचोलं
 च' वृत्तं ॥ २८९ ॥ पूयाफल्लग्रहणात् पंचसोगन्धिकं गृह्यते, 'सुच्चि जाणाहि सुत्तगं' सुत्तगं णाम भिच्चणादोरगं, अप्पणो कंचुगं
 साडिं वा सिवामि, कदाइ सा कंचुगा सीविगा चेव होजा ते परेमिं, कोसे णाम मत्तओ, मुत्थत इति मोयं—कायिकी, मिह सेत्तने,
 मेहं मोचं च अमोयं मोयं मोक्खंतं कासकोमं मोयमेहार्थं मोयमेहं, सुत्तं णाम सुत्तं, उक्खलं मुगलं च, खारं च खारगल्लं
 च जाणाहि, 'चंदाल्लगं च करगं च' ॥ २९० ॥ चंदालको नाम तंमओ करोडाओ येनार्हदादिदेवतानां अचणियं करेहामि
 सा मधुराए वं(चं)दालउ वुच्चति, कस्सकः करक एन, मो य करको मधकरको वा च करिकरको वा, वच्चयरं पच्छन्नं करेहि क्वचि
 चऽस्थक्खणाहि, आउसोत्ति आमन्नणं हे आयुष्मन् !, मरपादगं च जा ताए मरो अनेन पात्यत इति गरपानकं, धणुदुल्लकं, जायन

इति ज्ञान - पुत्रः ज्ञातार्य , ज्ञाताया यर मे एव पुत्रो वपुःपुत्रेण रम, गोरहगो गाम संगादिता, मेहिना पुचिगा, धामगसा
 पस्य धामणर' तस्मै धामपेताय कुरु, रये मुद, तस्य विलगो चेदहर्बेहि सय रमो, एवमादिरयकारकता भवति 'घटिकम्मेहि
 दिदिमरण' ॥२९१॥ गडिगा गाम कटुछिगा चेदह्वरमभिद्या, दिदिमगो गाम यदिहिका डमरुगो वा, वेलगो लो गाम वेल-
 मउ गोलओ तन्तुमओ, म तेनाप्यादिश्यते किमेसो रायपुचो ? सा भवति—माता इता रायपुचस्व, एसो मम देवकुमारभूतो,
 देवतापमादेण येयाइ देवकुमारसुन्दर पुच पवता, मा इ मे एवं मयेन्द्रासु, 'वास इम सममियावण' अमिमुल आपम अमि
 आदण तेम पिवाप पिप्यगठ च आवसर जाणादि मया !, जेव वचरि मासा चिस्त्रिह अम्बदमाणा सुइ अम्बामो, उक्के
 इ—'मनैरदनिरहा च, पूरेण ययमाऽऽयुषा । तत्कर्त्तव्य मनुष्येण, यस्मान्ते सुम्बयेवते ॥१॥' इवइ वा इमो आवसहो सचित
 गडिओ एत संयवेहिनि । 'आसन्दित्रय य णयसुत्त' ॥२९२॥ आसदिगा गाम वेसमणं, जवसुचगो जवएण सुवेण उणहि
 यापट्टेण चम्मेण वा, पाटुग इति कटुपाटुगओ, ताहि सुइ चिस्त्रिह संकमिज्जति, रणि विरचेसु संक्रम वा करेमि चिस्त्रिहस्स
 उवरि 'मउ पुत्तवोदन्टण' त्राइ सा गुब्बिणी तइयमासे दोहिलिगिगा भवति हो य दासमिव आणवेति आगलफलाणि व
 मगएति मस ण मे रुवइ अमुग मे आणेहि, जइ णाणेहि ता भगमि, गम्भो वा पदिदिपि, स वापि दासवत्सवे फरोति आपपिय,
 जनि इह ण करिजति सेऽवि संसारे भाणाविधाइ युक्साइ पाविजति विलपणाओ य, 'जाते फळे समुत्पण्णे' इवं ॥२९३॥ फलं किंल
 मनुप्यस्स क्षाममोगा तपामपि पुत्रअय, उक्क च—'इदं तु स्नेहसर्वस्वं, सममात्मददिगाम् । अचदनमनोसिरे, इदयस्मानुलेपनम्
 ॥१॥ यस्यचपनकपुक्क, पालेनाप्यकमणिगा । हित्या मांमप्य च योग च, तन्मे मनसि यतेति ॥२॥ लोके पुत्रहल नाम, द्वितीय

मुखमात्मनः। साऽथ जाहे किंचि अणत्ता आवणमत्ता भवति नाहे भणति, दारके वा महत्थे तुमं चेव करेहिचि णिब्बंयथा, तस्स
 अणेणं भण्णति-एम ते गेण्हाहि व छेड्हेहि व णं, अण्णगत्थ व रोसिता भणति-एम मए णवमासे कुच्छीए धारितओ तं दाणिं एस ते
 णिण्हाहि व णं छेड्हेहि वा णं, एतस्म पेयालं गहिण्णयं, एवं बुच्चमाणो एम णिब्बमत्थिजमाणो वा ण णासति 'अह पुत्तपोस्सिणो
 एगे' पुत्रं पोषयतीति पुत्रपोषणः, जाहे गामंतरं कयाइ गच्छति तावदंतरं उक्खरं वा वहतो 'भारवाहो भवति उड्डो व
 लट्ठित्तओ' गामतराओ धणं वा भिक्खं वा वड्डाहिं करंकाहिं गोरसं वा वहतो लट्ठित्तगो भारवाहो भवति उड्डो वा, अण्णे पुण
 केइ अणंतसंसारिया तं पुरिसं साडेउं उट्टवेउ वा अप्पसागारियं णिक्खणिउंकामा वा वहतं कामा खंधा भवंति, पूर्वं हि प्रतिपालणोक्ता,
 इदानीं तत्प्रतिक्षभूता अप्रतिपालना, एत पुण पडिपक्खेण गतं, अह पुण पोस्सिणो एगेत्ति, 'राओवि उट्ठिता संता' ॥२९४॥
 दारगं मण्णावेति, थावइ वा, यदा सा रतिभरश्रान्ता वा प्रसुप्ता भवति, इतरहा वा पसुत्तलक्खेण वा अच्छति, वेयेन्तिया वा गव्वेण
 लीलाए वा दारगं रूअंतंपि न ण्हाणेति ताहे सो तं दारगं अकधाविविच णाणाविधेहिं उल्लावणएहिं परियंदन्तो उ सोवेति, 'सामिओ
 मे णगरस्स य णक्कउरस्म य हत्थवग्घगिरिवट्ठणसीहपुरस्स य उण्णतस्स निण्णस्म य कण्णउज्जआयासुहसोरियपुग्गस्म य 'सुहिरि-
 माणावि ते संता' ह्री-लज्जायां, लज्जालुगावि ते भूत्वा कोट्टवातिगामस्पृशिनो वा शौचवादिका गृहवासे प्रव्रज्यायां वा सुट्ठुवि
 आतट्ठिया होऊण एगंतसीला वा स्रयगवत्थाणि धोयमाणा वत्थधुमा भवंति, 'हंसो वा' हंसो नाम रजकः, दारुगरूवेण वाउह-
 ण्णाविउहणा संमद्माणो धुवमाणो य 'एतं वट्ठहिं कडपुत्रं' वृत्तं ॥ २९५ ॥ एतदिति यदुक्तं तीसे णिमित्तेण दारगणिमित्तेण वा
 तीसे णिमित्तेण जाव चंदालयं च करगं च सरपादयं च जाताएत्ति दारगणिमित्तं, तथा पुत्तस्स दोहलट्ठते, जाए फले समुप्पण्णे,

अह पुचपोसिन्नो एगे, राश्रोचि ठड्डितो संतो, सुहिरिमाण्णवि, एत्तं पुत्तणिमिच्च, अहवा सम्भवपि तप्पिमिच्चमेव, 'वहहि'ति यहहि कृत पूर्वमेवत् तथा दुर्वन्ति करिष्यन्ति च, ते तु के ? जे 'मोगत्थाण इत्थियामिआवण्णा' अमिमुत्त आवण्णा, सो पुण ओ तासु अमित्तवण्णो सो तेसि 'दासे मिए व पस्सेवा' दासवहुज्जते, भुगवण भवति, यथा भूगो यश्चमानीव पात्रते मार्यते वा मुच्यते वा, प्रेप्पते गाणाविधेसु कम्मसु, पद्यथा इति यद्धवत् यत्तते, न च मदोच्चत्वात् कृत्याभेदो भवति, यशुभूतत्वात्सुगमू तत्त्वाच्च 'न वा केरि'सि एम्मोऽप्यसौ पापीयान् संवुवः यस्य न केनश्चिच्छक्यते औपम्य कर्तुं, अथवा 'ण या केसि'वि नासो प्रव्रजितो न वा गृहस्यो जातः, नापि इल्लोक नापि फल्लोकं, 'एव(य)एतु तासि वेणव(तासि वेणप्प)' वृत्तं । ॥ २९६ ॥ एत दिस्ति एतान् ज्ञात्वा इल्लोगपरलोगिए दोसे तेण संवव संवासं चत्ता हि भवज्ज, संयत्रो णाम उल्लावमसुल्लावादागगइत्तसंपयोगादी, संवासो एगगिह तदामन्ने वा, एतदेव तासि वेणप्प ओ ताहि संववो संवामो वा, संववसंवासेहि चेव इतरावि विण्णसी भवति, 'तज्जाइया इमे कामा' तज्जातिया णाम तन्निवज्जातिया, चतुर्विधा कामा, तज्जा-मिगारा कलुणा रोहा वीमत्था, तिरिक्कल जोवियाण च, पासंडीण च, एतदुक्त भवति-वीमत्तं सेवेमानानां तेषां वीमत्था एव कामा, अकारी हि विमम स चेव, अथवा तदेव जनयन्तीति तज्जातिया मय्युन ज्ञासेवत्, तदिच्छाए च पुनर्जायन्ते, उक्त हि-“आलस्य मय्युन निद्रा, सेवमानस्य यद्वते । 'यज्जकरि'सि वज्जमिति कम्म वज्जंति वा यावति वा चोण्णति वा, तत्कुर्वन्तीति यत्तकरा, एवमारुधात् तीर्थकरे 'एव मय्यण्ण सेयाण' वृत्त ॥ २९७ ॥ इल्लोकेऽपि तावत् मयमेतत्, कुतस्सहि परलोक ? यत्त एव च मयक्कता इत्थसो धेयसे न भवति, तेन धेय कामेम्म' यप्पाय निरुमिष्ठा, इल्लोकेऽपि तावत् गिरुयकामच्छस्म धेयो भवति, कुतन्तहि परलोकः ? उक्त हि-“नेवास्ति

राजराजस्य तत्सुखं नैव देवराजस्य । यत्सुखमिहैव साधोर्लोकव्यापाररहितस्य ॥ १ ॥ तणसंथारणिवणोऽवि मुणिवरो भग्गराग-
 मयदोसो । जं पावति सुत्तिसुहं ण चक्कम्होवि त लभति ॥ २ ॥ स तु कयं निरुद्ध्यते आत्मकामेभ्यः?, उच्यते, 'णो इत्थिणो
 पसू भिक्खू' इत्थी-मणुस्सी, पसूत्ति सन्धा एव तिरिक्खजोणीओ, 'णो सय पाणिणो णिलेज्जेज्ज'त्ति हत्थकम्म न कुर्यात्,
 विलंबनं नाम करणं, अथवा खेन पाणिना तं प्रदशमपि न लीयते, जहा पाणिसंहरिसोवि न स्यादिति, कुतस्तर्हि करणं?, 'सुवि-
 सुद्धलेस्स'वृत्तं ॥ २९८ ॥ सुविसुद्धे लेसे सुविसुद्धलेसे, सुविसुद्धलेसे नाम सुक्कलेसो, परिकिरिया नाम नो इत्थियाए आमज्जेज्ज वा
 वा पमज्जेज्ज वा संवाहणत्ति जाव छत्तमउडंति, चशब्दादात्मक्रियां च वर्जयेत्, सिया से इत्थी पाये आमज्जेज्ज वा पमज्जेज्ज वा
 तहावि दोसो 'मणसा चयसा कायेणं'ति ओरालिए कामभोए मणपा ण गच्छति ण गच्छावेति गच्छंतं णाणुजाणइ एवं वायाए
 काएणवि, एवं दिव्वेवि, एते अट्ठारस भेदा, एवं जहा इत्थिफासं मणमा वयमा काएणति वज्जेति एवमन्येऽपि फासे सीतोसिण-
 दंसणमसगादि अधियासेज्जासि 'इच्चवमाहु से वीरे'वृत्तं ॥ २९९ ॥ इति एवं इच्चवं, एवमाहुः स भगवान् वीरः स्यादिपु रागवस्तुपु
 धूतमेवे(रए)ति धूतरागमार्गमेवाहु, सोभणो भिक्खू सभिक्खू, अथवा भिक्खुगहणे अमावपि भगवान्, न तु यथा पंडरंगाणं महे-
 क्वरः सराग आसीत् सभार्यथ, ते किल निर्दुक्ताः, उक्तं च—“क्षितौ वामः सुरेष्वाज्ञा०” यतश्चैवं 'तम्हा लज्जत्थविशुद्धे'
 अज्झत्थं णाम संकप्पतो विशुद्धं संकप्पविशुद्धं-रागद्वेषविमुक्तं समो मानावमानेषु समं दुःखसुखे पश्यति आत्मानं पर च मन्यते
 तुल्यं, तथा चोक्तम्-कस्य माता पिता चैव, स्वजनो वा कस्य जायते । न तेन कल्पयिष्यामि, ततो मे न भविष्यमि ॥ १ ॥ आमो-
 क्खाए परिवएज्जासित्ति वेमि यावन्मोक्षं न प्राप्नोपि ताव विहरेज्जासित्ति वेमि ॥ स्त्रीपरिज्ञाध्ययनं समाप्तं ४ ॥

धिरयविमर्षिण अज्झयणस्स चचारि अनुयोगदारा, ते पत्तवेत्थं अज्झयणत्थादिगारो वरणावाप्तो जायितव्यो येरइया य,
 सो वरणाण पिरयागमण, स वा उदेमरपाधिगारो दोमुनि उदेसपसु येरइयाणो णाणाविषाओ वेदजाओ, प्यामणिफुप्फो मिय्खेवो
 परगस्स छफो, तथा चाह-‘णिरप छळं गाथा (६२) दब्बणिरओ तु इदेव ओ तिरियणुएसु असुदढाणा चारगादित्थं कटिष्ठम
 टंगाससद्धिद्विदीणि असुमाइ दम्माइ, जाओ य वरगपण्डियिपियाओ वियणाओ दीसंति, तथा कालसोअगरिओ चारगादि मरितु
 कामो वेदणासमण्याओ अङ्कारसकम्मकरणाओ वा वाधिरोगपरपीलणाओ वा एवमादि, अथवा कम्मदब्बजरगो लोक्कम्म० वा, तस्य
 कम्मदब्बजरगो वरगवेदमित्तं कम्म बंदं ण ताव उदिज्जति त पुण एगमविय वदाठओ य अमिसुइणामगोय, लोक्कम्मदब्बजरगो
 य, तस्य लोक्कम्म० नाम दे असुमा इदेव सरफरिसरसत्त्वगवा, खेरणरगो वरगावामा चउरासीति वरयावाससनसइस्सा, कालपरगा
 वा अस्स जेचिरं मरगेसु द्विती, मावजरगो जे जीवा वरगाउयं वेदति वरगपयोग वा अ कम्म उदिप्पं, अथवा ससत्तसइस्सा
 कल्लेण, वरगा वा रुवरसगवच्छसा इदे कम्मदुयो येरपपायोगो तथा कालसोयरियस्स इह मवे वेव ताइ कम्माइ नेरइय
 मावमवितारं मावतरकं, सोक्कम पिरयदुत्तस्व तववरणे होइ अइयव्व, उक्ता नरका। इदानीं विमर्षी, सा यामादि छविवा, तंजहा-
 णामविमर्षी ठवणाविमर्षी = प्यामविमर्षी कट्ठा। ठवणविमर्षिणि म्यामावचक्यता, दब्बविमर्षी दुविधा-जीवविमर्षी अजीवविमर्षी
 य, जीवविमर्षी दुविधा तजहा-संसारस्य जीवविमर्षी असंसारस्य जीवविमर्षी य, असंसारस्य जीवविमर्षी दुविधा, दब्बे कले, दब्बतो य
 तित्थसिद्धादि पचद(य) मेदा कालओवि कम्ममयसिद्धादि, संसारस्य जीवविमर्षो तिविधा, तजहा-इदियविमर्षी काय० मवतो विमर्षी,
 मा भ्रमासतो पणिदिविमर्षी पुढविक्कावियादि, मवतो येअयमत्रादि। अजीवविमर्षी दुविधा-इवयाजीवययिमर्षी अकविपा० य,

रूपियाजीवविभक्ती चउज्जिघा, तंजहा-खंधेसा खंधपएसा परमाणुपोगला, अरुवियजीवविभक्ती धम्मत्थिकायस्स धम्म-
 त्थिकाए देमो पदेमा एवं अधम्म आगास अद्धासमये दसविधा, खेत्तविभक्ती चउज्जिघा-ठाणाओ दिसओ दन्वओ सामित्तओ, ठाण-
 ओनि लोगविभक्ती विमाणिदगणिरइंदंजुदीवससुद्धकरणादिविभासा, दिसओ पूर्वस्थां दिशि०, क्षेत्रं चतुर्विधं, दन्वओ सालिखेत्तादि,
 सामितो देवदत्तस्य क्षेत्रं यज्ञदत्तस्य चेति, अथवा क्षेत्रं-आयरियं अणारियं च, अणारियं सगजवणादि, आयरियं अद्धव्वीसति-
 त्रिधं रायगिहमगाहादि, कालविभक्ती तीताणागतवत्तमानसुसमादिओ दिवसरत्ति युगपदयुगपत् क्षिप्रमक्षिप्रमित्यादि, अथवा
 समयदि वा, समयस्स परूयणा तुण्णागदारागादि, भावविभक्ती दुविधा-जीवभावविभक्ती य अजीवभावविभक्ती य, जीवभावविभक्ती
 समयदि वा, समयस्स परूयणा तुण्णागदारागादि, भावविभक्ती दुविधा-जीवभावविभक्ती य अजीवभावविभक्ती य, जीवभावविभक्ती
 उदयगादि, तत्थोदइओ गतिकसायलिंगमिच्छादंसणऽसंजआसिद्धलेसाओ जहासंखेण चतुचतुतिणिणएकैकैकैकछमेदा, गती
 नारगादि चतुर्निधा, कसाया कोहादओ, लिंगमेदा थीपुरिसणपुंसगा, लेस्सा कण्हलेस्सादि ६, सेसा एगमेदा, सो एकवीसइ-
 भेदो उदइओ भावो, उवसमिओ दुविहो-उवसमिओ य उवसमणिप्फणो य, उपशमश्रेण्यादयः, ज्ञानाज्ञानदर्शनदानलब्ध्यादयश्च-
 तुल्लितिपंचभेदाः सम्यत्त्वचारित्रे संयमासंयमश्च, णाणं चउज्जिहं मत्तिसुतावधिमणणाणि, अण्णाणं तिचिहं-मत्तिसुतिअण्णाण-
 विभंगाणि, दंसणं त्रिमेदं-चक्षुःअचक्खुओहिंदसणाणि, लद्धी पंचभेदा-दानलाभभोगोपभोगवीरियलब्धिरिति, संमत्तं चारित्तं संय-
 मासंयम इति, एस अट्टारसविधो खओवममिओ भावो, जीवमन्याभव्यत्वादीनि, जीवत्वं अभव्यत्वं भव्यत्वं चेत्येते त्रयः पारिणा-
 मिका भावा भवन्ति, आदिग्रहेण अस्तित्वं अन्यत्वं च कर्तृत्वं च भोक्तृत्वं गुणवत्त्वं च असर्वगतत्वं च अनादिकर्मसंतानचद्वत्त्व-
 मसंख्यप्रदेशकत्वं अरूपित्वं नित्यत्वं एवमादयोऽप्यनादिपारिणामिका जीवस्य भावा भवन्ति, संनिवातिको दुसंयोगादिओ, गता

जीवमानचिमची, अजीवाण घुणान वण्णादि ४, अमुचानं गतिठितिअवगाहादि, एताए एष छन्विवाए विमचीए च अत्य जुळति
त तत्थ जोइतव्य । केरिस तत्थ वेदवा वेदेति !, उच्यते 'पुढविफासं अणणणकक्कस' गाथा ॥६७॥ केरिस पुण पुढविफासं !, से
अहा पापए असि विमासा, तीसु पुढविसु येरया उसिणपुढविफासं वेदेति, अण्णणुवक्कमो णाम मोग्गरमुसुटिकरकय०, अयवा
ओरिटडं पुक्क्यामि छुट्टीसचमीसु पुढवीसु विठव्यति, गिरयपाळा नाम अवे अम्बरिती चेव०, ते पुण जाव सवा पुढवी, सेसासु पुण
अजुमाववेदपा चेव वेदेति, अजुमावो णाम 'इमीसे रयवण्णयाए पुढवीए वारया केरिसय फासं पण्णुम्भवमाणा विहरति !, से
अहापापए-असिपचेति वा, से अहाणामए अहिमहेति वा गोमदेइ वा, वण्णा झळा कालोमासा, एव उस्तासे, अजुमावे सव्वासु
पुढवीसु, गिरयवाळवचवति बुच, ते इमे पण्णरस परमावम्मिया गिरयपाळा, तं०-अवे अयरिती चेव, सोमे सयलेति या
वरे । कपोवकडो काळे य, महाफालेति यावरे ॥६८॥ असिपचे घणु कुमे, वासू वेतरणीति या । स्वरस्सरे मङ्गा
घोसे, एता पण्णरसाहिते ॥६९॥ जो वारिसवेदककारी सो तेण अमिषाणेण अमिषीयते, 'अपरादीण' ति तत्थ अवर-आगासं
विठव्यति, तत्थ येरए 'घावेन्ति' गाथा ॥ ७० ॥ विधंति कस्समाणे य सुरेहिं गिसुमतिचि, आष दूरपतिव्वाणे अण्ण(न्व)-
तमसे, केइ पुम सामाविगे चेव आगासे अवरतळे वा सचटुलपमाणमेवाइ उच्चिहिवा पाढिन्ति अयरिसाओ, इत उचइते
य णिइते० गाथा ॥ ७१ ॥ उपेत्य इता-ताडिता, यिस्सण्णा नाम मूज्जिषाभिः संघीभूता, मावे पिबेयणे चेव भूमितलगते
कप्पचीहिं मसमिइ कप्पेन्ति सागटिका वा रक्कासा वा अहा इहादेहिं तच्छति, विदलको नाम विदलं अहा फोहेति दिग्गचउ
गच्छेण्ण कहेति । 'सावणपाइणतोइण' गाथा ॥७२॥ ते अगोवगाई सादेन्ति, संघीओ ओइति, तुषण्ण तुवहि, इहिं विन्स

गीहि य विंधंति, रज्जेहि बंधंति, तडोन्ति लत्ताहि लउडेहि या, करतलकोप्परपहारेहि य संभग्गमहि ए करेइ, सचला पुण सचलगुणरूचाइं
विउव्विऊण, विउव्वेइ वा गेरइए । 'अंतगयफिप्फिसाणि य०' गाथा ॥७३॥ कंठ्या, रुदा णाम असिसत्तिकोत्ततोमरसूलति-
सूलसूईसु हली (चियगा)सु । पोएंति कंदमाणे गेरइए (रुइकम्मा उ नरयपाला) तहिं तहिं रुदा ॥७४॥ उवरुदा णाम
भंजंति अंगमंगे उरुवाहुसिराणि तहय करचरणे । कप्पंति कप्पणीसु(हिं) उवरुदा पावकम्मरया ॥७५॥ सुंठीसु
मिरा ॥७६॥ पुण कालं कालो कालोभासं अग्गि विउव्वित्ता सुंठएसु य कंइसु य पयणगेषु य पयंति कुंभीसु य लोहीसु य पयंति
काला उ गेरइए खीलगेण णिक्खिवित्ता गेरइए मीरासु पयंति । महाकाला पुण 'कप्पेति कागिणीमंसगा' छिंदंति सीसपु-
च्छाणि । खावेंति य गेरइए महाकाला पावकम्मरता ॥७७॥ महल्ले तवगे बुल्लीसु य दहंति, अच्छिण्णे अभिण्णे य गेरइए तत्थारुभेत्ता
महदवग्गाविव दुधिगेव पउल्लेत्ता पच्छा कप्पणीहिं कप्पेऊण कारा(गा) णि मंमाणि खावेंति, कागिणिमंसा णाम कागिणिमेत्तं
मंसं छेतुं पउलेउं खावेंति । असी णाम 'हत्थपादे उरू' गाथा ॥७८॥ ते असी विउव्वेत्ता तेसिं गेरइयाण हत्थपादमादीणि छिंदंति,
असिपत्ता णाम 'कण्णोदुणास' गाथा ॥ ७९ ॥ ते असिपत्तवणं विउव्वित्ता तओ तत्थ छायाबुद्धीए पविंसंति, पच्छा वातं विउ-
व्वंति, पच्छा वातकंपितेहि असिपत्ते छिजंति, ण केवलं तत्थ असिसरिसाणि चेव पत्ताणि, अण्णाणि वि खुरूपपसुकरुममादिसरि-
साइ, तेसिं कन्नणासउडि(ओट्टे)छिन्दंति, उक्तं हि- 'छिन्नपादभुजस्फन्धाः, छिन्नकर्णोष्ठनासिकाः । भिन्नतालुशिरोमेण्डाः, भिन्ना-
क्षिहृदयोदराः ॥१॥' कुंभी णाम 'कुंभीसु पयणेषु लोहीसु य०' गाथा ॥८०॥ ते कुंभकारोविव णाणाविहाइं कुंभिलोहिमाइं
भायणाणि विउव्वित्ता कीलगरतओ अपुन्नेसु नेरइए पक्खिवंति । वालुगा णाम 'तडतडतडस्स भज्जंति०' गाथा ॥ ८१ ॥ ते

परत च गन्तुग प्रिउष्वति, केवल च वान्तुगा नाम कलबगपुष्पमिव उद्दुसिताओ, सो जहा पुण्फुल्ल सिंगा सुम्भुरभूता, तत्थ घोसाए
 दुक्कत गुणति याउड्डनाए य अंगमगेसु प्पिणयमाणेसु मुंगुरेण व अंगमंगाए रुज्झति, पाठेऊणं च तरथेव लोलाविससति । वेतरणी
 नाम पूयग्गहिरफेम्मट्टि० गाथा ॥८२॥ वेगेण तरंति वामिति वेतरणी, त अप्पोरपारं गमीरतरं णदि विठव्वंति, तीसे पुण पावियं
 पुपअरुदिरं । तरमरा नाम कल्पस्ति करकपट्ठि० गाथा ॥८३॥ ते जतेऊणं व कट्टु जहा फाठेति कप्पेति करकपट्ठिंति परोप्परं
 च जुग्गावेंति, मिम्बलिंगं विठन्विना तत्थारुमिऊणं कट्टति, अछमाणेसु य खर रसतो, महाघोसा गाम भीते पलायमाणे सम
 ततो० ॥८४॥ गोवालवि य गात्रिओ विपचेति य एकतो सुचे य कट्ठेति चारो य पक्खिधति, गामणिक्कण्णे गतो । इदाणि
 मुत्ताणुगम मुत्तमुत्तारपणंति 'पुच्छिन्नु न केवलिय महेत्ति' इत्थ ॥ ३००॥ सुवम्मसामी किल ज्जुत्तामिणा गरगे पुच्छितो,
 करिमा वरगा ! करिसुण्हि ना कग्गेहि गम्मइ ! करिसाओ व तत्थ वेदवाओ ? ततो मप्पते पुच्छिन्नुह पृष्टवानह भगवत यथैव भवन्तो
 मा पृच्छति, वत्तमरुत्त तस्य ज्ञानमित्यत कवली अथवा कृत्स्न प्रतिपूर्वं केवलमित्यर्थः, संपूण्ण ज्ञानी केवली, महारिसी तित्थ
 गतो, कथमिति परिप्रन्न अभिमत्स भूत्त वा तापयन्तीति अलोपात्, मीठा धा, नीयत तस्मिन् पापे कर्मणे इति न रसति वा तस्मि
 धिति नरत्त, पुरस्तादिति इह पापकृतस्त परस्ताद्रथन्ति भावनरत्तान् पृच्छति, प्रत्यनरत्तास्तु इहैव इदपन्ते, अविजाणतो मे सुणी
 भूदि, इ ग्रामिन् ! नाह जान-कैः कर्मभिः कथं वा नरकैप्यपद्यन्ते ततैः कर्ममिर्यथा चोपपद्यन्ते तथजानतो यमोज्यत्वा 'एव मया
 पुटो महाणुभागे' इत्थं ॥३०१॥ एयमनन प्रकारण, पुटो नाम पुच्छितो, महानस्यानुभावाः, प्रत्याणुभागो हि आदित्यस्य प्रकाशः,
 तानुभागादि गधुप्पतः अदिरुग्ग अग्रिपानादीनि च परिहरति, मोक्षसुखं च अनुभवति, जनुमपनमद्युभावाः, महति वा धानादीनि

भजति सेवत इत्यर्थः, इदमब्रवीत्, यद्वक्ष्यमाणः काश्यपगोत्रो भगवान्, असौ पुण्णेति न पुच्छितो चिंतेति, आसु एव प्रजानीते
 प्रज्ञ एवं पृष्टो मया—पवेदइस्सं दुहमड्ठ दुग्गं साधु वेदयिष्ये प्रवेदयिष्ये, प्रदर्शयिष्यामीति इत्यर्थः, दुःखस्यार्थं दुःखमेवार्थः दुःख-
 प्रयोजने वा दुक्कडकारिणं दुःखनिमित्तो वा अर्थः दुहमड्ठ, तस्य दुःखस्य कोऽर्थः?, वेदना, शरीरादिसुखार्था हि देवलोकाः, दुःखार्था
 नरकाः, दुग्गं नाम त्रिपमं, आदीनिकं अथवा आदीन नाम पापं दुक्कडकारिणं दुःखोत्पादकानां, पुरस्तादिति अग्रतः, अथवा आदीनिकं
 दुक्कडिणं पुरत्थेति तेसिं आदीणिगपापकम्मदुक्कडकारिणं पुरस्तात्पूर्वभवदुक्कडकारिणमित्यर्थः, दुक्कडंति महारभादीहिं । जे केइ
 बाला इह जीवितट्ठी' वृत्तं (३-२) 'जे'त्ति अणिदिट्ठणिदेसो, द्वाभ्यामाकालितो बालः, ये केचन बाला, इहेति तिरियमणुएसु
 असंजम नीचतट्ठी तत्प्रयोगजीवतार्थी च, कूराइं कम्ममाइं करंति रोदा कूराइं हिंसादीणि रौद्राध्यवसायाः रौद्राकाराश्च रौद्राः ते
 घोररूढे तमसंधयारे कुंसी वेतरणी यत्र हण छिन्द भिन्द इत्यादिभिर्भयानकैर्धोरूपो घोररूपा वा ते नरका जत्थ सो उववज्जति,
 तमसंधकारो नाम जत्थ घोरविरूचिणं पस्संति, जं किचि ओहिणो पेक्खंति तं पि कागदूसणियामणिया सरिसं पेच्छंति तैमिरिका वा,
 कण्हलेसे णं भंते ! णेरइए कण्हलेस्सं णेरइयं पणिधाय ओहिणा सन्वओ समंता समभिलोएमाणा केवतियं खेत्तं जाणति ? केवइयं खेत्तं
 पासंति ?, गोयसा ! णो बहुतरयं खेत्तं जाणइ णो बहुतरयं खेत्तं पासति, तिरियमेव खेत्तं पासति जह लेसुदेसए तिव्याणुभावेत्ति
 अनुभवनमनुभावः तीव्रवेदनानुभावात्, कथमुपैति 'से जहा णामए पवणे पवमाणे' ते तु कैः कर्मभिर्यान्ति 'तिव्वंति से पाणिणो
 आवरे य' वृत्तं ॥३०३॥ तीव्राध्यावसिता जे तसथावरे पाणा हिंसंति न चानुत्प्यन्ते, ये तु मन्दाध्यवसायाः त्रसथावरान् प्राणा
 हिंसंति ते त्रिषु नरकेषूपपद्यन्ते, अथवा तीव्रमिति तीव्राध्यवसायाः तीव्रमिथ्यादर्शनिश्च तीव्रमिथ्याध्यवसिता संसारमोचका

याभिस्त्वादयम्, धावरे पुरदाहगादि, आत्मसुखार्थं आत्मसुखं पश्य, यदपि हि परार्थं हिस्यति हि तत्रापि तेषां मनःसुखमेवोत्पद्यते
पुत्रदारे सुखिनि अप्यत्र वा, जे त्वसप होति अवच्छादारी सुखको नाम हिसक एव, जो वा अग पर्षग भिन्दति भवति वा, अदत्तं
हरतीति अदत्तहारी, सो य विगयसंभवा, सिक्ता गहणसिक्ता आसेषणासिक्ता वा न किञ्चिदपि आसेवते संयमठाण तस्स एग
पाणाएधि दहेण निक्खिस्सो 'पगग्गिम् पणे चहुणत्ति' इव ॥३०४॥ तस्स तं कर्तुं कामस्य कत्वा वा किञ्चन मार्गवसुत्पद्यन्ते यथा
सिहरस्य कृष्णसर्पस्य वा, बहूण वेदेति मत्स्यबन्धायाः स्वयंसुरमणमत्स्या वा येषां वाज्याः पृथिवेव नास्ति वग्घसिहनागादीनां, त्रिम्यः
पातयती त्रिमिवा पातयति मनोवाक्काययोगैरित्यर्थः, एव परिग्रहोऽपि वक्तव्यः अणिक्खुहे अनुवसते आसवदारेहि स एव दाहिम
गासि गामिए अवम्मा पक्खिएसु बंधु पावकम्म कलिकुत्थसं समञ्जिणा 'से बहा बामए अयगोलेति वा' इत्तो जुए घातगत्ति
उव्वेत्ति घातगामिनामिव गतिवैदनागतिरित्यर्थः, घातकानां वा गतिः पंतगत्ति गच्छति, अंतकालो नाम जीवितान्त कालः निधौ गति
रघोगति' अघो मग्गिः क्षिरोभिर्न्यग्मवद्भिः क्षिरोभिः, तजो त अग्रकण्ठ अघो गच्छदन्वक्खरमित्यर्थः, अन्तकालो नाम जीविता
न्तकाल' अघोक्षिरा इति, उक्तं हि 'अयतु वसुमती नृपो समग्रा, व्यपगतचौरमयानुदेव ! शोभा । अगति विधुरवादिन' कृतान्त (अथाग्रं
३४००) नरकमवाक्क्षिरसः पततु शान्त्या ॥१॥ इतोत्पत्ते हि क्षिरसो गुरुत्वाद् अवाक्क्षिरस पतति, स एव विचारः शान्तुग
म्यते, तेषां तस्यामनसायां क्षिरो विपत एव इति, एरुत्समयिकदुसमयिकगतिविगसमएव वा विगगहेव उव्ववत्ति, अतोसुहुचेण
अश्रुमकमोदयात् क्षीराण्युत्पादयति, निष्कानां वक्षसभिमानी निजपर्याप्तिमावभागतान् घग्गदन् गृण्वति 'इण छिन्दध भिक्खु' ण
वदह' इव ॥३०५॥ कच्छेय, ततस्त्वान् शब्दानाकर्ण्य सुखात् भैरवान् श्रुत्वा वज्रपात्यलापमानाः 'इगालरसि जलित सजोत्ति

वृत्तं ॥३०६॥ जहा इंगालरासी जलितो धणधणेति एवं ते णरकाः स्वभावोष्णा एव, ण पुण तत्थ चादरो अग्गी अत्थि, विग्गह-
गतिममावण्णएहिं, ते पुण उसिणपरिणता योग्गलगा जंतवाडचुल्लीओवि उसिणतरा, ततोचमं भूमि अणोक्कमन्ता तत्रायसक-
वल्लुल्लं ते डज्जमाणा कलुणं थणंति, कलुणं दीणं, स्तनितं नाम प्रतत्तवासमीषकूजितं यल्लाडानां निस्तनितं, अरहस्सरा णाम
अरहतस्सराः अनुवद्धस्सरा इत्यर्थः, चिर तेसु चिद्धंतीति चिरद्धितीया, जहण्णेणं दस वाससहस्साइ उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोचमाइ, त
एवं प्रतिपद्यमाना न द्यां पश्यंति 'जइ ते सुता वेतरणीति दुग्गा' वृत्तं ॥३०७॥ यइ त्वया श्रुतपूर्वा वैतरणी नाम नदी, लोकेऽपि
ह्येषा प्रतीता, वेगेन तस्यां तरतीति वैतरणी, अभिमुखं भृशं वा दुग्गाऽतिदुर्गा गम्भीरतया परमाधार्मिकैः कृता, केचिद् ब्रुवते-स्वाभा-
विकैवेति, खुरो जहा णिसिओ यथा खुरो निशातच्छिनत्ति एवमसावपि, जइ अंगुली चुंभेज्ज ततः सा तीक्ष्णश्रोताभिः छिद्यते, तीक्ष्णता
वा गृह्यते यथा खुरधारा तीक्ष्णवेगा, ततस्ते वृष्णादिना प्रतसाङ्गारभूतां भूमिं विहाय खिन्नासवः पिपासवश्च तत्रावतरन्तीति, अवतीर्य
चैना मार्गातिदुर्गां प्रतरन्ति नरकपालैरसिभिः शक्तिभिश्च पृष्ठतः प्रणुद्यमाना उत्तितीर्यवश्च ततः शक्तिभिः कुन्तैश्च तत्रैव क्षिप्यन्ते
'कीलेहि विज्झंति असाधुकम्मा' वृत्तं ॥३०८॥ ततो परमाधम्मि एहिं णावाडवि विउन्विताओ लोहखीलगसंकुलाओ ते ताओ
अच्छियंता पुन्वाविलग्गेहि णिरयपालेहि विज्झंति, कोलं नाम गड्ड, उक्तं हि-कोलेनानुगतं विलं, भुजंगवदसाधूनि कम्मणि येषां
ते इमे असाधुकम्मणाः, णावं उवेतिं उवच्छियंति तेषिं तेण पाणिण कलकलभूतेण सव्वसोत्ताणुपवेसणा सत्ति पूर्वमेव नष्टा, पुनः
कोलैर्विद्वानां भृशतरं नश्यति, भिन्नेति सूलाहिं त्रिशूलिकाभिर्दीर्घाभिः अहे हेडुतो जलस्स अधो मुखे वा, ततः
कथंचिदेव चिरा उत्तीर्णाः सन्तः नरकपालैर्विकुर्वितां नरकभूमिमुपयन्ति, कतरियं ? 'आसूरियं णाम' वृत्तं ॥३१०॥ यत्र शूरो नास्ति

अथवा सर्व एव नरकाः अष्टरिकाः महन्तताव नाम कुगीपाकसदृश महानतितापो यक्षिनीष समोभूत यथा जाल्यघस्य अहनि
 रात्रौ च सर्वकालमेव तमा एव तत्रापि, स तु आगाधगुहासदृशः दु स्व सत्य पापेयुरिति दुस्तरं, महान्त इति विस्तीर्णा, उद्भू अष्टे
 य तिरिय विसासु ऊर्ध्वमिति उवरिष्ठे तले अवे भूमीए तिरिय कुहेसु, तस्य कालोमासी अचेयणो अगणिकायो समाहितो
 सम्यक् आदितो समाहित एकीयूतो निरन्तरमित्यर्थः, पठ्यते च-सम्यसिते जत्य अगणी क्षियाति समसितो नाम उल्लूढ मो
 पुण जं महीचुछीतो उमियतरो जसि 'अस्मि गुहा जलणानियहे' इत्ये ॥३१॥ गुहाए गतो दारा विडम्बिता, किन्हा गणणा ऊक
 यमाणी ऊकयमाणी चिद्वृत्ति, जलबं अति अतो जलणतियहे, अविजाणतो उज्जसति लुत्तपण्णे अविजाणतो गाम नासौ तस्यो
 विजाणाति कुतो दारमिति, अथवाऽसौ जानाति अवम तसिणपरिचाण भविष्यति, इह वाऽसौ अविज्ञायक आसीत्, यस्तु द्विधानि
 कर्मण्यकरोत् लुता श्रद्धा यस्य न भवति लुत्तपण्णा-न जानाति कुतो निर्गन्त्वप्यमिति, प्रहासौ वा वेदनामिर्वाऽस्य प्रश्ना सर्वहित्वा,
 अथवा अहिते हि पण्णाबे इदमन्यदेदनात्मान-सदा कलुण पुण प्रक्रमहाण सदति नित्य, न कदाचिदपि तस्मिन् हर्षं प्रहासो
 वा, परमं स्यान् धर्मस्नान, सर्व एव हि उण्यवेदना नरका धर्मस्थानि, विज्ञेयतस्तु चिकुर्वितानि स्थानानानि दुस्स्वनिष्क्रमणप्रवेद्यानि
 गात उब्भू दुस्त्वोवणित गादेवां दुर्मोक्षणीयैः कर्ममित्तोपनीता स वा तेषामुपनीव अथवा गादमिति निरन्तरमित्यर्थः, गाद
 वेण अतिदुस्त्वधम्ममिति, धर्म स्वभाव इत्यर्थः, स्वभाषप्रवर्ततेषु तेषु तस्ववि 'वस्तारि अगणिओ समारमिता' इत्ये ॥३१॥
 अथवा इदमेव तत् धर्मस्थानं यदुत चचारि अगणीओ समारमिणा धत्तदिसं अगणि, ममारमिणा गाम समुदीवेणा, अहिति यत्र
 श्रूयाणि कर्माणि यैः पूर्वे कृतानि दूरकमाणः नारकाः, अथवा ते दूरकर्मणोऽपि जरयपाळा जे णारयगितसेवि सर्वति तापयंति

यत एव हि मंदा नरकपाला मंदबुद्धय इत्यर्थः, नरकप्रायोग्यान्येव कर्माण्युपचितवंत इति, भृशं तप्यमाना अतितप्यमाना, जीवन्ति
मे जीवं, स एव ज्योतिषः समीपे गओ य जोतिपत्ता समीपगता भिन्ना पवने मत्स्यास्तप्यन्ते, किमंग पुण तत्ते, त एव च्छूढा
अयोक्वच्छे वा, सीतयोनित्वाद्धि मत्स्यानां उष्णदुःखानभिज्ञत्वाच्च अतीवाग्नौ दुःखमुत्पद्यते इत्यतो मत्स्यग्रहणं । किंचान्यत्-संत-
च्छणं णाम ॥३१॥ समस्तं तच्छणं णाम जत्थ विउच्चिताणि वासिपरसुमादियाणि तं बलिओ जहा खयरकट्टं तच्छेति एवं तेवि
वासीहिं तच्छिज्जंति, अन्ने कुहाडएहि कट्टमिव तच्छिज्जंति, महन्ति तावं णाम महंताणिवि तत्ताणि तच्छणाणि भूमीवि तत्ता, अमा-
धूणि कम्ममाणि जेसिं ते असाधुरुम्मी, हत्थेहि य पादेहि य बंधिऊणं, रज्जूहि य णियलेहि य अउआहि य कडिकडिगाबंधणं
बंधिऊणं मा पलाइस्संति उडूसेन्ति वा तथा पुरकवालफलग इव कुहाडहत्था तच्छेति, ते एवं संतच्छिता 'रुहिरे' वृत्तं ॥३१४॥
रुहिरे पुणो चेव ममूसितं, गोरुधिरं जंते छिज्जंताणं परिगलति, पुब्बं च तेषां वर्चस्फुटितान्यंगानि ते वर्चसा आलितांगाः कुहा-
डपहारएहिं, भणन्ति-भंगे अयक्वच्छेसु, तम्मि चेव णियए रुधिरे उव्वत्तेमाणा परियत्तेमाणा य पयंति, ण णेरइए फुरते उक्कारिगा
च, धूवं च जहा सिलिसिलेमाणा पुरुफुरते य, सज्जो मच्छे व अयोक्वच्छेसु पयंति सज्जो मच्छेति जीवंते, अथवा सज्जो कमच्छे
सज्जो हते, अध णिज्जिगाए चेव वसाए, अयोक्वच्छोणीत्ति अयोमयाणि पात्राणि, एवमपि ते छिन्नगात्रास्ताड्यमाणाः पाट्यमानाश्च
'ते तत्थ मसी भवंति' वृत्तं ॥३१५॥ छारीभवन्ति वा, न म्रियन्ते, तिन्वा अतीववेदनानुबन्धवा न लोमं देवं गतं, इतरहा तु अतिति-
व्वत्तेदणा इति, पथ्यते-कम्ममाणु भागं, सीतं उमिणाणु भागं वेदंति, भूयो २ वेदंती भूअणूवेदयंति, तेण दुक्खेण दुक्खंति, सोयंति
जूरति इह दुक्खेहिं अट्ठासहिं ट्ठाणेहिं 'तेहिं पि ते लोलुअसंपगाढा' वृत्तं ॥३१६॥ तस्मिन्नपि ते पुनर्लोलुगसंपगाढे अण्णं

पगाढतरं सुचं त विउम्बिपलय अगणि गाढं ह्राण ययति, लोलति येन दुक्खेन लल्लोकग, मुञ्च गाढ प्रगाढ निरन्तरमित्यर्थः, गाढतरं
 सुदुद्धरं गाढ सुतप, ततो विसाला निगतो नरगतसिणगाओ अधिकतरं, अयवा सा अगणिणा सप सीतवेदपिञ्जावि लोलुगा तेसुवि
 पेरेइया सीएण हिमफढअठवपक्खिणइ च सुअगा ललकारेण सीतेण लोलाविज्जति, अण्येसि पुण नरगाणं वा, लोलुअगिगिचि पाम,
 तदा लोलुए महालोलुए, तत्थ साद लभतीति दुग्गे निरयपालो महासरणापि तावत् ण तत्थ साय लभति, उक्तं हि—‘अच्छिपिमीलि
 यमेचं णरिच सुइ छिचि कालमणुचइ०’ अतिदुग्गे वा, मुञ्च दुग्गे वा, ण वेव तत्थ कासइ समा भूमी अरिच, अरिहिता अभिमत्तः
 वस्मिअपि अरिइते अभितावो तदावि त विज्जति अयोक्खअदिमु तेयां नरकाणां गण्डसोपरि पिटका इव जाताः ते ते स्वामाविकेन
 नरकदुक्खेण विठेपतव नरकपालोदीरितेन पुन पुन समाहवा हन्यमाना स्वय वेदनासमुद्घातेरिव काल गमयति, तत्र पुनर्महा-
 पोपनरकपालोदीरितेस्तेयां च परस्परतो इनच्छिन्दभिदमारयातिकृपितस्तनितमुन्देय ‘से सुद्धती गामवचे य सदे०’ वृच ॥३१७॥
 से अहा नामए अयधात वा नरकाए वा सर्वस्वहारे च बन्दिप्रदे वा महाणगरहाइ वा उच्छिखितेसु वा नगरेसु गामसु वा समता
 हादाअरा रवा अमावपुत्रा अयदे, एव तेवपि उदिप्पकम्माए पयायति नरगया(हाव)याए नरगलोगस्त महाभैरवसदो सुव्वते,
 उदिप्पकम्माय तेसि अमातावेदगिअदिगा ओसण्ण असुमाओ कम्मपयदीओ उदिप्पाओ, असुरकुमाराणवि तसि मिच्छवहासरतीओ
 उदिप्पाओ इत्यवम्ये उदिप्पकम्मा, पेरेइयाण नरीराधीति वाक्यत्रेय, उदीर्षकर्मणोअसुरा, पुनः पुनरिति अनेकअ, संपातमारजाप्पि
 सुइ हरिसेण मदरिसं दुक्खापयति दुहंति विहंसति वा, पठ्यते ‘पाणेवि ण पाय विजोअयति’ वृच ॥३१८॥ अणाः घरीरेन्निअ
 वलप्राणा ते पापास्तेस्तेवेदनाप्रकारैः पलमेदप्रकारेण वियोवयति विहलेपयन्तीत्यर्थः, खात्किमर्थं सेपां वेदनासुदीरयति ? क्वी इदी

ना?, उच्यते 'भेऽदं पचकखामि जहातह'ति जहिति इह येन प्रकारेण पात्राहं कम्माहं ते तर्हि तदेव वेयणाओ पाविज्जति, का तर्हि
 भावना?, तीव्रोपचितैस्तीव्रवेदना भवति मन्दैर्मन्दा मध्यैर्मध्या नरकविशेषतः स्थितिविशेषतः अथवा जहा तर्हि राजन्वे वा राजा-
 मात्यत्वे चारुपालत्वे लुब्धकत्वे वा सौकरिकमत्स्यवन्धत्वे वा वधघातमांसापरोधपादारिकयाज्ञिकसंसारमोचकमहापरिग्रहेत्येवमा-
 दयो दण्डा यैर्यथा कृतास्तान् तत्थेव दंडे तत्थ सारयति-बोलेति, ते च यथाकृतैर्दण्डैः स्मारयन्ति याच्यमानाः, सारयंतिति स्मारयंति,
 न तथा छिद्यन्ते एव, मार्यन्ते वध्यन्ते सद्यते, एवं यावतो यथा दण्डप्रकाराः कृतास्तावद्भिस्तथा च स्मारयंति 'ते हम्मसमाणा णारंगं
 उवेति'वृत्तं ॥३१९॥ त एवं बालाः हन्यमाना इतथेतथ पलायमाणा णिलुक्कणपथं मग्गंता नरकमेवान्यं भीमतरवेदनं प्रविशंति,
 जहा इह चारेहि चोरा चारिज्जति, कडिछमणुप्रविशंति, तत्रापि सिंहव्याघ्राजगरादिभिः खाद्यंते, एवं ते ते बाला पलायमाणा नर-
 रुपालभयात् नरकं पतंति अण्णं पुण्णं उरुअस्स, उरुअं णाम उचारपापवणकइमो, से जहा णामए अहिमडित्ति वा मतकुहितवि-
 णट्टकिमीएणं, तदपि उरुअ तप्तं महत्ति, ताव तत्थ चिट्ठति उरुवभवल्ली, उरुवं भक्षयन्तीति उरुवभवल्ली, ते णिरयपालेहि उरुवं
 खाविज्जति, तुद्यत इति तुद्यमानाः कर्मभिः, कर्माविशा णाम कर्मयोग्या कर्मवशा वा, तत्थ दूरे चेव विट्ठाकूमिसंस्थाणा धिउ-
 विव्या किमिगा तेहि खज्जमाणा चिट्ठति, गुणमागा य तत्थ किच्छाहि गच्छंति, परिसंता य तत्थेव लोलमाणा किमगेहि खज्जंति,
 छट्ठगचमासु णं पुढवीसु णेरइया मत्तमहन्ताहं लोहितकुंथुरुवाहं विउन्विता अण्णमणस्स काय समतुरंतेमाणाअणुखायमाणा चिट्ठति ।
 किचान्यत्- 'सदा कस्सिणं पुण घम्मट्ठाणं' वृत्तं ॥३२०॥ सदेति नित्यं, कस्सिणं णाम संपूर्णं, तत्तोणं कुंभीपागअणंतगुणा-
 धियं, जोवि तत्थ वातो सोऽवि लोहारधमणी वा अणंतगुणउसिणाधिको, गाढेहि कम्मेहि तत्तेपासुपनीतं, ते वा तत्थुवणीता अवा-

पगावधरं सुखं तं विडिद्विपल्य अर्गाणि गाढं द्रुणं वयति, लोलति येन दुस्त्वेन तल्लोलगं, मृदु गाढ प्रगाढ निरन्तरमित्यर्थः, गाढतरं
 मृदुदुर्धरं गाढ सुवध, वतो विसाला विगतो णरगतसिणगाओ अविस्तरं, अथवा सा अगणिणा तच्च सीतवेदपिच्छावि लोलगा वेमुचि
 पेरय्या सीएण दिमकढअठणपक्खिचाए च सुच्चगा ललकारेण सीतेण लोलाधिक्रति, अण्येसि पुण वरगाण वा, लोत्तुअगिगिणि णाम,
 अहा तेत्तए महालोत्तए, तत्त्व साद समतीति दुग्गे निरयणालो महचरमापि तावत् ण तत्त्व साय तमति, उक्त हि—‘अच्छिणिमीळि
 यमेवं अत्थि सुह किंचि कालमभुवदं०’ अतिदुग्गे वा, सुखं दुग्गे वा, न वेव तत्त्व कासाइ सभा धूमी अत्थि, अरिहिता अमिभाव
 वस्सिअपि अरिहते अमितावो तदयवि व विअति अमोकपछाविसु तेषां नरकणां गणस्सोपरि यिट्ठा इव जावा ते ते स्वाभाविकेन
 नरकदुस्त्वेण विठेपतच्च नरकणालोदीरितेन पुन पुन समाहता इत्यमाना सय वेदनासमुद्भवैरिव कल गमयति, तत्र पुनर्महा-
 धोपनरकपालोदीरितेस्तेषां च परस्परतो इनछिन्दमिदमारयातिकृषितस्तनिवद्यदेव ‘से सुख्यसी गाम्बवे च सदे०’ इव ॥३१७॥
 से जहा नामए अयथात्त वा वरयाए वा सर्वस्वहारे च वन्दिप्रद वा भद्दावगरदाहे वा उक्किरितेत्तसु वा वगरत्तु गामेत्तु वा समवा
 हाहाअता रवा अमावपुत्रा धूयते, एवं तेत्त्रपि उदिष्णकम्माए गयायति वरगपा(लाव)याए वरगलोगस्स महामेरवसदो सुव्वते,
 उदिष्णकम्माए तेषि असातावदपिच्छादिगा ओसण्ण असुभाओ कम्मपयईओ उदिष्णाओ, असुरकुमाराणपि तेसि मिच्छच्चहासरीओ
 उदिष्णाओ इत्यत्रस्स उदिष्णकम्मा, णेरइयाण वरीराणीति वाक्यअत्र, उदीर्णकर्मणिऽसुराः, पुन पुनरिति अनेकद्व, सयातयारणापि
 सद इरिसेव महरिसं दुस्त्वापयति इवति विईसंति वा, पळते ‘पाणेहि ण पाव विओजयति’ इव ॥३१८॥ प्राणाः वरीरन्त्रिय
 वलप्राणा त वापास्तेनैवं वेदनाप्रकारे वलयेदप्रकारेव वियोजयति विस्लेपयन्तीत्यर्थः, खात्किपयं तेषां वेदनामुदीरयति ? कइ इवीं

ना ? उच्यते 'भेऽदं पचक्खामि जहात्तहं'ति जहिति इहं येन प्रकारेण पावाहं कम्माहं ते तर्हि तदेव वेयणाओ पाविजंति, का तर्हि
 भावना ? तीव्रोपचितैस्तीव्रवेदना भवंति मन्दैर्मन्दा मध्यैर्मध्या नरकविशेषतः स्थितिविशेषतः अथवा जहा तद्वत्ति राजत्वे वा राजा-
 मात्यत्वे चाग्रपालत्वे लुब्धकत्वे वा मौक्तिकमत्स्यवन्धत्वे वा वधघातमांसापरोधपारदारिकयाज्ञि क्रुसंभारमोचकमहापरिग्रहेत्येवमा-
 दयो दण्डा यैर्यथा कृतास्तान् तत्थेव दंडे तत्थ सारयंति-बोलीति, ते च यथाकृतैर्दण्डैः स्मारयन्ति याच्यमानाः, सरयंति चि स्मारयंति,
 न तथा छिद्यन्ते एव, मार्यन्ते बध्यन्ते सद्यते, एवं यावंतो यथा दण्डप्रकाराः कृतास्तावद्विस्तथा च स्मारयंति 'ते हम्ममाणा णरगं
 उव्वंति'वृत्तं ॥३१९॥ त एवं बालाः हन्यमाना इतश्चेतश्च पलायमाणा णिलुक्कणपथं मग्गंता नरकमेवान्यं भीमतरवेदनं प्रविशंति,
 जहा इह चारेहिं चोरा चारिजंति, काडिछमणुप्रविशंति, तत्रापि सिंहव्याघ्राजगरादिभिः खाद्यंते, एवं ते ते बाला पलायमाणा नर-
 कपालभयात् नरकं पतंति अण्णं पुण्णं उरुअस्स, उरुअं णाम उच्चारणामवणकहमो, से जहा णामए अहिमडिचि वा मतकुहितवि-
 णट्टकिमीएणं, तदपि उरुअं तसं महत्ति, ताव तत्थ चिट्ठंति उरुवभक्खी, उरुवं भक्षयन्तीति उरुवभक्खी, ते णिरयपालेहि उरुवं
 ग्वाविजंति, तुद्यत इति तुद्यमानाः कर्मभिः, कर्मावशा णाम कर्मयोग्या कर्मवशगा वा, तत्थ दूरे चेव विट्ठाकमिसंस्थाणा धिउ-
 वित्रया किमिगा तेहि खजमाणा चिट्ठंति, गुणमारागा य तत्थ किच्छाहिं गच्छंति, परिसंता य तत्थेव लोलमाणा किमगेहिं खजंति,
 छट्टसत्तमासु ण पुहवीसु णेरइया मत्तमहन्ताहं लोहितकुंथुरुवाहं विउविउत्ता अण्णमण्णस्स काय समतुरंतेमाणाअणुखायमाणा चिट्ठंति ।
 किचान्यत्- 'सदा कस्मिणं पुण घम्मट्ठाणं' वृत्तं ॥३२०॥ सदेति नित्यं, कस्मिणं णाम संपूर्ण, तत्तोणं कुंभीपागअणंतगुणा-
 धिय, जोवि तत्थ नातो मोऽयि लोहारधमणी वा अणंतगुणउसिणाधिको, गाढेहिं कम्मेहिं तत्तेपासुपनीतं, ते वा तत्थुवणीता अवा-

पगाढतरं सुपुं तं विउध्विपल्य अगणिं गाढ ह्राण वयति, लोलति येन दुग्धेन तल्लोम, मृदु गा प्रगाढ निरन्तरमित्यर्थः, गाढतरं
 सुदृढतरं मादं सुदृढ, ततो विसाला विगतो वरगतसिणगाओ अधिकतरं, वयवा सा अगणिना तच्च सीतवेदभिज्जावि लोलुगा तेसुवि
 वेदया सीएण हिमकडअउणपक्खिचण्ड च सुधगा ललकारेण सीतेण लोलाविज्जति, भण्णेसिं पुण वरगाण वा, लोलुअगिगणिं गाम,
 बहा लोलुए महालोहसु, तत्त्व साद लभतीति दुग्गे निरयपालो महाचरेणापि तावत् न तत्त्व साय लभति, उक्तं हि—‘अच्छिणिमीलि
 यमेपं मरिय सुह किञ्चि कालमपुबद्धं’ अतिदुग्गे वा, मृदुं दुग्गे वा, न चेव तत्त्व क्कसइ समा भूमी अत्थि, अरिहिता अमिभावः
 तस्मिन्नपि अरिहते अमितावो तद्वावि त विज्जति अयोक्कवक्खादिसु तेषां नरकानां गण्डस्योपरि किंका इव जाताः ते ते स्वामाचिकेन
 नरकदुक्खेण विद्वेषतश्च नरकपालोदीरितेन पुन पुन समाहता इत्यमानाः स्वय वेदनासमुद्घातेरिव काल गमयति, तत्र पुनर्महा-
 धोपनरकपालोदीरितेस्तेषां च परस्परतो इतिच्छिन्दमिदमारयातिकृपितत्तल्लितश्चर्येण ‘से सुद्धवती गामवधे व सधे०’ वृच ॥३१७॥
 से बहा नामए अयधाते वा जरणाए वा सर्वस्वहारे च बन्दिग्रहे वा महाणगरदाहे वा ठक्किरिज्जतेसु वा गगरेसु गामेसु वा समता
 हाहाअरा रवा अमाहुवन्ना भूयते, एवं तेथपि उदिप्पकम्माए पयायति जरणा(लाव)याए वरगलोगस्स महामेरवसहो सुद्धवते,
 उदिप्पकम्माण तेसिं असातावेदणिज्जादिगा ओसुप्प अमुभाओ कम्मपयवीओ उदिप्पणाओ, असुरकुमारपयवि तेसिं मिच्छच्चदासरीओ
 उदिप्पणाओ इत्यवसे उदिप्पकम्मा, योगइयाण धरीराणीति चाक्यन्नेयः, उदीर्णकर्मणोऽसुराः, पुनः पुनरिति अनेकञ्च, संघातमारणाणि
 सह इरिसेज सहसिं दुक्खापर्यति दुईति विईसंति वा, पळते ‘पाणेसिं न पाव विजोअयति’ वृच ॥३१८॥ प्राप्ताः धरीरेन्त्रिय
 बलप्राप्ता ते पापास्तौस्तेवेदनाप्रकारैः बलमेदप्रकारेण वियोजयन्तीत्यर्थः, स्वास्तिकमर्थं तेषां वेदनामुदीरयति ? कीदृशी ?

पाकः पच्यते यस्यां सोऽयं लोहितपाकपायी, वाह्यबलस्य ह्यग्नेः अधिकस्तापो भवति, परिशुष्केन तस्याभिनवप्रज्वलितस्य, स हि अधिक
दीप्यते दहति च, तेयगुणा एत्तोवि परं अणंतगुणा, उण्हो—अग्नी, कुंभी महती कुंभप्रमाणाधिरुप्रमाणा कुंभी भवति, जाहेवि
चउसुवि पासेसु प्रज्वालितेनागिनना तप्तलोहिका तेसु, ताम्रपूर्णो दुरामयो, एवं ताओवि कुंभिकेहिं गिरयपालेहिं विउन्विताओ
कुंभीओ महंति, महंतीओ पुरुषप्रमाणानीति अधियपोरुसीओ, यथाऽस्यां प्रक्षिप्तो न नारकः पश्यतीति, ण वा चक्रेइ कण्ठेसु अवलं-
विउं उत्तरिचए, अदहिता-लोहितपूयमादीणं अमुभाणं सरीरावयवाणं पुण्णा, अथवा कुंभी उट्टिगा, अधिया पोरिसेसु वा ऊणा कीरंति
तत्थ विच्छोभणा भवति, 'पक्खिखप्प तासु' वृत्तं ॥ ३२४ ॥ अट्टस्मरेत्ति आर्त्तस्वरमिति, आर्त्तो हि यावत्प्रमाणं रसति, नासौ
लजां धैर्यं वा तस्मिन्काले गणयति ॥ 'अप्येण अप्पं इह वंचइत्ता' वृत्तं ॥ ३२५ ॥ अप्पं णाम आत्मानं इहेती इह मनुष्यलोके
वंचइत्ता कूडतुलादीहिं, अथवा अप्पाणं, परोवधातुहेण अप्पाणं वंचइत्ता भवाधमो, भवाधमो णामाधर्मः अतस्तस्मिन् भवाधमे-
अधर्मे पुद्गसस्ते सहस्सेति जात्र तेत्तीसं मागरोवमाइं, चिट्ठंति तत्था बहुकरकम्मा । जहाकडं कम्म तहासिभारे चहुणि
अधर्मे पुद्गसस्ते सहस्सेति जात्र तेत्तीसं मागरोवमाइं, चिट्ठंति तत्था बहुकरकम्मा । जहाकडं कम्म तहासिभारे चहुणि
कूराणि कम्माणि येषां ते बहुकरकर्मा, कम्मा जे य पज्जति, जे य पज्जति सव्वे ते बहूतरकम्मा, जहाकडं कम्म तहासिभारे चहुणि
कर्मणि तथैवेषां भारो बोढव्यः इत्यर्थः, विभत्ती विज्जते नासौ भारः, का तहिं भावना ?—यादृशेनाध्वयसायेन कर्माणुपचिनोति
तथैवेषां वेदनाभारो भवति, उत्कृष्टस्थितिर्ना मध्यमा जयन्या वा, ठितिअ अणुरूवा चेव वेदना भवति, अथवा यादृशानीह कर्मा-
णुपचिनोति तथा तत्रापि वेदनोदीर्यते तेषां स्वयं वा परतो वा उभयतो वा, उभयकरणेण, तद्यथा—मांसादा खमांमान्वेवाग्रिव-
र्णानि मक्ष्यन्ते, रसरूपायिनः पूयरुधिर कलकलीकृतं तउतंवाणी य द्रवीकृतानि, व्याधवात्सौकरिकादस्तु तथैव विध्यन्ते मार्यते

यानीह गङ्गान्युपणखानानि इष्टपक्कादीनि तैस्तदुपभोग्यते, उपनीयतश्च वा उवपदरिमतेषि वा एगङ्ग, अतिदु स्वस्वभाव अतीदुःस्व-
घर्म, तथापि अतिदुःस्वस्वचम्ये आगम परिकल्पयति, बालि इत्य कर्तुं पक्विलविज्जण विहणति, विणिहण्णिषा खीलगेहि चम्ममिव ततो
वितटितमरीणं वेधेहि विधति सिराणि, तेसिं वच्यत्थानानि येषु वेधेषु ते वेधा, तद्यथा अक्षिक्कणनासासुखानि, अदान्तेन्द्रियाणां
पूर्वत एव एतानि पूर्वमदा तान्यभूवन्, सोपत दामन्यते, अथवा सीसावेढेण तावेन्नि-सीस दुबुद्धन्तेति, किंमन्यत्-तत्रासिपत्रा नाम
नरकपाला 'उत्तिदन्ति पालस्स सुरेण णह, उट्ठेवि उत्तिदन्ति दुवेस्सि कण्णे' इव ॥ ३२१ ॥ एतानि हि पूर्वमच्छिद्भदोपान्य
भूवन् अच्छिद्भद्वणानि वाऽऽसन्, तस्माग्रत स्वयमेव छिद्यन्ते, चिंम विणिक्कित्सा विहरियेय, एषा हि पूर्व नसारिणनी अलीक-
मापिणी चासीत्, परस्परं विकृच्छितेहि छिन्दति, बालस्स सुरेण बह तित्त्वाहि घलाहिसि, लोइत्तीलगाः, ते च कायं यावत् कका-
टिक्कतो निर्गता, निपातयतिवि विधति, त एवविदा तो 'ते तिप्पमाणा तलसंपुड(ब)बा' इव ॥ ३२२ ॥ विनितप्पमाना
तिप्पमाणा पीड्यमाना हरिक्कादिषु तलसंपुलिता नाम अपतबंधा इत्ययो कृता, ययेपां करतल चैकत्र मिलति, एव पादयोरपि,
अथवा करतलेन किंचि जोड्यमाना, एव तपां च घटगेहि खतेहि य तलसंपुडियबा, अथा सरीरं भण्यति, रातिविद्य तत्स्य
यणति मदा रात्रिदिनप्रमाणमात्र काल गिण्ठयते अण्ठति, मदा नाम मंदपुदयः, लीना वा समीरिता, सर्वतो रुधिरं गालाविता
इत्यर्थः, सर्वतश्च मांसैरवच्छेदः अनायभूमीय यरयरायतो, अण्णायकयल वणाई देहोऽत्रि खट्वस्वसाई केसिपि काउ पओविततो,
सुखओ पलीविषा वेदळ्ळण केद सारेण पचच्छिर्भगा घासीमादीहिं तण्ठेत्तुं सारेण सिंघति, किं च-जइ ते सुत लोहितपाग-
पागी, तयगुणा परेण यदि त्वया कदाचित् सुता, लोकेऽपि देवा भुतिः प्रतीया, तत्र कुंभीओ विजति, लोहितसापाकाः लोहित-

उन्त्यते 'अप्ताचर साम्नदुक्कनधम्मं' वृत्तं ॥३२७॥ अथेत्यानन्तर्ये, अपर इत्यतो विकल्पः, शास्त्रतमिति नित्यकालं यावदाद्युः
 'अन्धिणिमीलितमेतच्च' गाथा, दुःसुखभावं दुःखधम्मा । तं ते पञ्चक्खामि भृशं विविधं प्रकरैर्वा वक्ष्यामि पञ्चक्खामि, अथवा
 आदितः उदानीं वक्ष्यामि प्रवाचयिष्यामि, यथेति येन प्रकारेण, सर्वज्ञो हि यथैवावस्थितो भावः तथैवेन पश्यति, तथा तेनैव,
 नत्ति, चाला यथा दुक्कडक्कम्मकारी येन प्रकारेण यथा, कुत्तिसत्तं कम्मं दुक्कडं, दुक्कडाइं कम्ममाइं करेति दुक्कडक्कम्मकारिणः, हिंसा-
 दीनि महारभदीणि च, वेदंति-अणुभवन्ति, पुरेक्कडाइति यन्मदुण्यत्वे त्रिविधकरणेनापि निष्काचिचानि, तानि तु स्वयं वेदयन्ति
 निरयपालथ वेदाविजन्ति, 'हत्थेहिं पादेहि य बंधिऊणं' वृत्तं ॥३२८॥ जहा इह राया रायपुरिसा वा अवकारिणो खंधे बंधित्वा
 मरंहि विंधन्ति एवं तेवि णरयपाला खंधेसु वद्धाणं पाडित्ताणं वा हत्थपादं तडयित्ताणं उदराइं फोडेंति खुरेहि तेसिं, खुरेहिं वासेहिं
 या, असिता-णिसिता तिण्हा, अथवा णिसिता मुंडा इत्यर्थः, कृष्णा वा, तेहिं मुंडेहिं दुःखाविजन्ति मारिज्जंति च, त्वया उदरनिमित्तं
 हतानि मन्थानि, अथवा सुरासिगेहिं खुरेहि असिगएहि य अण्णे पुण गेण्हित्तु बालरस विहण्ण देहं गृहीत्वेति णस्समाणं वा
 तथमानयित्वा, विहण्णेति-विहिणित्ता सीलएहिं बज्जं पिट्ठतो उद्धरंति स्थिरा नाम अत्रोडयन्तः, पृष्ठतो नाम पण्हिगाओ आरद्धं
 जाय कृगालिकातो उद्धरन्ति-उप्पाडेंति, एवं पार्श्वतोऽपि, किचान्यत् 'बाहू य कत्तंति य मूलतो से' वृत्तं ॥३२९॥ बाधयति
 तेनेति बाहू, मूलतो नाम उद्गमादारभ्य उवक्कळगमूलतो प्रारभ्य, लोहकीलएणं चतुरंगुलप्रमाणाधिकेण थूलं मुहं विगसावेऊणं,
 थूलमिति महत्, मा संमुड्ढेहिं वा रडिहिनित्त, आरसतोऽपि न तस्य परित्राणमस्ति, तथाप्यातुरत्वादारसंति आडहंति चि बुच्चंति,
 किंच-रहंसि जुत्त सरयन्ति बालं सरयंति चि गच्छंति बाह्वेतीत्यर्थः, पापकर्मणि च स्मरयन्ति, त एव च बालास्तत्र युक्ता ये

च, चारकपाला अष्टादशकर्मकारिण कार्यते च, आनृतिकानि जिह्वा नश्यते द्रुयन्ते च, चोराणां अंगोपांगान्यपद्रियति, पिण्डी कृत्य चैनां ग्रामघातेदिग्व्य वषयति, पारदारिकाणां वृषणा छिद्यन्ते अग्निवर्णाधि लोहमयस्ते स्त्रियं अवगाहायिञ्जति, महापरिग्रहारभैद्य येन येन प्रकारेण जीवा दुःखापिताः सभिरुद्धा जोतीता अभियुक्ताश्च तथा तथा वेपणाञ्चो पाविञ्जति, क्रोधनशीलानां तदिक्रयत येन वेन क्रोध उत्पद्यते, तेण एव रुसिञ्जति, इदानीं ना किं तत् कुप्यसे ? किं वा द्रुहः करिष्यसि ? , माणिणो हि रुञ्जति, मायिणो असिपचमार्दीहिं सीतलज्जयासरिसेहि य तततएहिं प्रवचिञ्जति, लोमे अहा परिगहे, एवमयेष्वपि आभ्यवव्ययोग्यमित्यत मायूक्त अहा कंठे कम्मे तथा से भासयति । 'समज्झिणिता कल्लुसं अणञ्जा' इव ॥३२६॥ अहा अचम्म पक्खे बुबिदिन्ति अचम्मिए अचम्माणुएहि एण छिद भिद वयतएहि जाव परगतलपतिङ्गणे भवति, कल्लुपमिति कम्मव, चिरस्स दि तत्प्रसीदति, हिमादि अणारिया कम्मा अणारिया, इहा द्रुहदादय , कम्पनीया कान्ता , त एव विपयाः, अथवा कान्ताबेधे या, तैविप्रहीणा , अहवा पेप्पिआ, इह दि इह्वाणि य कांताणि य पियाणि य तेहिं विप्पहीणा, तज्जो रसगव उरुठकस्मे य पूग वम्राअरिरक्कम या, 'से अहा आमए अहिमइति वा' कसिये-संपुन असुममावेण स्पुअतीति स्पर्धा, चञ्चब्दात् सरे रुवे रसे गंवे फासच्चि, रयप्पमाए अणिह्वा फासादयो, सेमासु कमेसु अबिहूतरा, कर्मयोग्या कर्मपयोगाः, जारिमा कम्मा कया, तिबिह तिचा, मइप्पिमेहि न कम्भिन् तत्र मेण्यो देव , मुण्ये चेव मेदज्जमामसरुहिएण्वाणुलेवज्जतळाओ, स्मितपरिममासेः वसवीत्या वसंत इति प्रथमोद्देशकः ॥

म एव मावनरकायिकार', यानि द्रु म्मानि प्रथमे उक्तानि द्वितीयेऽपि तादृशान्धेयोक्तानि, नरकपालकृतेभ्य परस्परकृतैश्च विभेद्य

चेनां वाहयति त्रिविषकरूपेनापि ते यस्य रुषिणो, रथे सगढे वा, गुरुग विठञ्चित रथ, अवधता य तत्रारैरिव आसुञ्ज वीधति,
 आख्या पिबति, तुदतीति तुदा-तुदश्चः गलिबलीवर्षत्यष्टे, सा प भूमी 'अय च तत्त' इव ॥३३०॥ तप्त हि किञ्चिदय कृष्ण
 मेव भवति, सा तु भूमी न्वलितलोहभूता सन्योतिषा सयज्जलितेन ज्योतिषा तप्ता, न तु केवलमेपोष्णा, तज्ज्योतिषापि अस्पत
 गुणेहि उष्णा सा, तदस्या औपम्यं तदोपमा, अप्रुकमतो णाम मञ्जता, ते हवसमाणा कलुणगति त य ईगालतुल्ल भूमि पुणो
 खुदाविचति, आगतगतपि कारविजता य अतिमारोकेता हवसमाणा कलुणगति रसति, इयमिस्तुत्रकैश्च प्रदीप्तबुलैर्बोदिता तप्तेषु
 योगेषु युक्ता, तप्तानि वा युगानि येषां रथानां त इमे तप्तयुगा, अतस्तेषु तप्तयुगेषु युक्ताः, त एवं 'वाला घला भूमिमणो
 कमत' इव ॥३३१॥ बाला मदा, घलादिति बलादनुकमतो, अथवा घला घोरबला इत्यर्थ, विविधेन प्रज्वलानामपि
 स्यूलेषु पूयसोभिषण अशुलिचा वला, विगत ज्वल विज्वल अलेख, विखलाविष्टेन जलेषु एव सोयपूयसोभिषेज, लोहमयः
 पयः लोहपयः, यया लोहमयपयः तप्तः तथा सोऽपि, जसीऽमिषुगो यहुक्करकम्मा बमिदुम्मा-मृश दुर्ग वा, दंढलउडमादीहि
 इत्वा इत्वा, पुन पुनः प्रेष्यन्व इति प्रेस्या-दासा मृत्वा च, पुरतः कुर्वन्तीति अग्रत कृत्वा बाह्वते गोणा इव अणिञ्चन्ता पिष्टि
 छति तुयन्ते च, किं च- 'ते सपयगढमि पयखमाणा' इव ॥३३२॥ नानाभिर्वेदनाभिर्मृशं गाढ संप्रगाढ निरन्तरवेदनमिति,
 अपत्रा संघर्षे पय संप्रगाढः, ते अतिमारमराक्रान्ता शर्करुपाणपय प्रपद्यमाणा 'सिलाहि हमति नित्तापिषा(निपाति
 णी)हि' शिलाभिर्विस्तीर्णाभिर्विचक्रियादिमिरमिषुसं पततीति अमिषात्यमाना, नान्यत्र पतन्तीत्यर्थः, किंच 'सतावणी नाम
 चिरद्वितीया' सर्व एव नरकाः संतापयन्ति, विश्लेषेण तु वैक्रियाग्निर्तन्नामिता चिरं तिष्ठति, ते हि चिरद्वितीया अश्चयेण दस

चायमहस्माद् उक्कोसेणं तेत्तीमसागरोवमाणि संतप्पते शरीरेण मणमा च, अमाधूणि कर्माणि येषा ते इमे असाधुकम्मर्मा, तस्मिंह
 चेव संतावणीसंशके नरके 'कंङ्खु पक्खिप्प पयंति बालं' वृत्तं ॥ ३३ ॥ अयाकोट्टपिट्ठपयणगमणादीसु पयणगेसु पक्खिप्प
 घाला, ते च यतो भुजिगा इव डज्झमाणा उप्पिडंति, गेरइया पुणो पत्तोवद्द्वं, पंचेव जोअणसयाइं, ते उड्डुकाएहिं विलुप्प-
 माणा उड्डुकाया णाम द्रोणिकाः, ते उप्पिडेन्तावि सन्तो उड्डुकाएहिं विविधेहिं अयोमुहेहि खजंति, खजमाणा भक्खितसेसा
 भूमिं संपत्ता अवरेहिं खजंति सणप्फतेहिं, न शक्यते धारयितुमित्यर्थः, सिंहव्याघ्रमृगशृगालादयः विविधाः 'सम्ससितं णाम
 विधूमटाणं' तत्थ ते गेरइया समूसियाविजंति, ऊसवितं ऊसवितं विनाशितमित्यर्थः, विधूमोऽग्निस्थानं, विधूमो नामाग्निरेव, विधूम-
 ग्रहात् निरिधनोऽग्निः स्वयं प्रज्वलितः, सेन्धनस्य ह्यग्नेरवस्यमेव धूमो भगति, अथवा विधूमानां हि अंगाराणामतीव तापो भवति,
 यदि त्यापततु तं वा, यस्मिन् विहृत्यमानाश्च कलुणं थणांति, कलुणमित्यपरित्राणं निराक्रन्दमित्यर्थः, सपरित्राणा हि यद्यपि स्तनंति
 कूजंति वा तथापि तन्नातिकलुणं, अथवा यत्र उवियंता वुसमाना इत्यर्थः, अथवा जेसिं उवकिता विविधमनेकप्रकारेण उत्क्रान्ता
 विउकंता, अधोसिरं कट्ठु विगंतिऊण अधोसिर काउं केइ विगित्तंति, केइ विगित्तऊणं पच्छा अधोसिरं बंधंति, अयो छग-
 लो, अयेन तुल्यं अयवत्, यथा अय इव कप्पणीकुहाडीहिं केइ कुत्तितं कथंचि चंक्रममाणं फुरुफुरेंतं वा कप्पणीकुहाडीहिं
 हत्थेहि समूमवेति-छिदंति, एवं कुत्तितं कुत्तितं वा छिदंति, अथवा अयमिति लोहं, जहा लोहं तनेह्यं छिजंति एवं वा । किंच
 'सम्ससिता तत्थ विसूणिंतंगा' वृत्तं ॥ ३३५ ॥ समूसिता नाम खंभेसु उड्डा वद्धा, तत्थ विसूणिताणि अंगाणि जेसिं तेमे
 विसूणितवेदना, त एवं सरसविसूणिंतंगा काकवृद्धादिभिर्भक्षयंति, संजीविणी णाम चिरट्ठितीया एवं यथोपदिष्टैर्वेदनाप्रकारै-

मरुत्समावाप स्वामाविकैर्निरयपालकृतैर्वा पस्यादिभि छिन्ना कथिता ना मूर्च्छिता वा सतो वेदनाप्रसूत्वातेन समाहता सतो
 मृतवदवतिष्ठति, यथेह मूर्च्छिता उदकेन सिक्ता पुनरुज्जीविता इत्यपदिश्यन्ते एव ते मूर्च्छिता मन्तः पुनः पुनः संनीवतीति
 संजीविनः, सर्वे एव नरका सजीवनाः, चिरद्वितीया जाम जहण्णेण दमधाममइस्याणि उद्धोसेण तेतीस मागरोवमाणि, भयया
 चिरं मृता द्विह(चिह्नु)तीति चिरद्वितीया, नरकानुभावात्कर्मानुभावाच्च यद्यपि पिप्यन्त मइसन्नः क्रिय(मापे)न्त तथापि पुन सहन्यते,
 इच्छन्तोऽपि मृतिं तथापि न म्रियन्ते, पापचित्तसि पूर्वं पापयेता आसीत्, मा प्रजा माप्रवमपि न तत्र क्वचित्कुत्रलचेता उत्पद्यत
 यनापापचता मा प्रजा स्नादिति, अय वा परो यावताप्रकरः 'निकम्भाहिं मूलाहिं वधेति वाला'वृत्त ॥ ३३६ ॥ लोहमयै
 स्रैद्विशूलैश्च यथा नामनिष्पन्ने निक्षेप वधयतीति विधति, वध उपगता वधोपगा, दौकरिका इव यशोपगा मदिपं य वधयंति,
 पठ्यन्ते च-वशोपगं सापरिया(सावयय)श्च लवृधु, मवता-श्वरा म्लच्छजातयः, ते यथा कदर्पात्कृत्कटिकमादि विधंति, गल
 गमादि वा, एव तेवितं नेरइय छिदति म्रिदति, अत्र तु सौकरिकग्रहणं, ते हि तत्कर्म नित्यसेवित्वात् निरया भवन्तीत्यता, ते शूल
 सिद्धा कलुण धणति क्तुण नाम दीण, यणति नाम कदति, एतनेव दुस्त्व, दुष्टन्ति अतो षहि च, जमकाइमहि नेर
 इमहि च, न तत्र समाधासो अस्ति, नित्यग्लाना इति, महाज्वराभिभूता इव निष्प्राणा निपला नित्यमेव च नारका दमविष वेदण
 वेहेति, इह चान्यत्-जसाव-दुस्त्व धम्भं 'मदाजल' जाम णिह मईत'वृत्त ॥ ३३७ ॥ मदा ज्वलतीति मदाज्वल अधिक तस्य
 (तत्र नि) इत्यत इति, ज्वरो उपानश्रिभ्यत महादिति गभीरं विस्तीर्णं च, यस्मिन्निति यत्र, यिना काष्ठैरक्यष्टो, विक्रियकालमावा अप्रप'
 अवधिता पातालस्या अपःस्था, चिह्नुनि तत्था यदुत्तरकम्मा नरकगालैः प्रक्षिप्ता, यदुनि क्षुराणि कम्माणि जमिं त यदुत्तरकम्मा,

कूरणाम निरनुक्रोशं हिंसादि कर्म यत्कृत्वा, कृते च नानुत्पद्यते, अरहितः स्वरो येषां कृजतां उत्तारयति, अन्यैश्च बहुभिर्विलपि-
 विरूपतो अरहितस्वराः, चिर तिष्ठन्तीति चिरद्वितीया, विविधेन मन्त्रिरुद्धा वेदनादिताः ताहिं ताहिं चिरद्विती, किञ्च 'ञ्चिया
 महती उस्माराभिन्ता' वृत्तं ॥३३८॥ चीयंत इति चितकाः, महतीओ नाम नारकशरीरग्रामाणाधिकमात्राः यत्र चानेकनारका
 मायन्ते, समारभन्तीति तिचिपेणपि उज्झन्ति, सव्य एव प्रक्षिप्ताः आचड्ढति तत्थ असाधुकम्मर्मा, अमाधूणि कम्मणि जेमिं पुर
 आसीत् ते असाधुकम्मर्मा, मप्यन्ति-सर्पीयतां, यथा सर्पिः व्यूहः जोतिम्मि, पिद्धूमए खड्गिं गालाणं खडाए भरिताए अग्निवण्णे वा
 अयोक्वच्छेणं चण्तीव, सर्पिग्रहणं तु इतरोऽपि मन्वो गृह्यते मत्स्यो वा, अयमपरो यातनाकल्पः 'सदा कम्मिणं पुण घम्ममट्ठाणं'
 वृत्तं ॥३३९॥ मम्पूर्णदुःखस्वभावेन गाढैः कर्मभिस्तत्रोपनीताः, तद्वा तेपापुपनीतं अतिदुःखस्वभावं, हृत्येहिं पदेहिं य विचि-
 ऊणं चउरकप्पादं बद्धा सत्कुमिव निर्दयं हन्यते, वशीकृतः यथा न जीवतीति न वा सुत्रियते, मा भूद्वेदनां न प्राप्स्यतीति,
 समारभन्तीति पिष्टेति, त एवं हन्तो निरयपाला 'भञ्जति भञ्जति सीसं पि विधंति अन्नानवि अंगोत्राणि संचुणि-
 मग्नानि पृष्ठानि एवं तेपामपि भञ्जति अयोधणेहिं, अपि पदार्थादिपु, पट्टिपि भञ्जति सीसं पि विधंति अन्नानवि अंगोत्राणि संचुणि-
 तमोडितानि करंति, ते भिण्णदेहा फलगावतट्ठी त एव भग्नाङ्गप्रत्यङ्गाः फलका इव उभयथा प्रकृष्टाः करकयमादीहिं तल्लिता
 मोग्गरेहिं पहाता शीताभिरुष्णाभिर्वा वेदनाभिरभिभूतास्तप्ताभिर्दार्ढ्याभिरागमिर्विन्ध्यन्ते, उत्तिष्ठोत्तिष्ठेति गच्छ गच्छेति, किञ्च-
 'अभियुंजिया रोहअसाधुकम्ममा' वृत्तं ॥३४१॥ अभियुंजिता तिविघ्नेणावि रौद्रादीनि कम्मणि अमाधूणि येषां ते रोहअमा-
 धुकम्ममा अभियुंजते रौद्रैः, ते च रौद्राः पूर्वमभवन्, तत्रापि रौद्रा एव परस्परतो वेदना उद्गीगयन्तः, हस्तिस्तुल्यं वहन्तीति हस्ति-

वत्, इस्तिवृत्त्यं मारं बह्वीत्यर्थः, इस्तिरूपं वा कृत्वा बाध्यन्ते, अथोपसृष्टादिरूपं वा, यैर्यथा वाहिता । किंच 'एव उरुहिनु
 उवेतयो वा इस्त्वादिरूपं विदुर्वित वा एव वराकं अन्यो वा, गुरुत्वादयद्वय गलिबलिषर्दिनिन यातारो आरुय किं न बह
 सीति किं क्त्वयो सिचि कृत्वाटिरूपं वेधति । किंच—बाला बला भूमि अणोक्तमता, वृष ॥ ३४२ ॥ बाला इत्यमानका,
 बला इति न स्वबला, बलादनुक्रम्यंते भूमि पूयबसाप्रोणितप्रविन्बल, लोहकटक्वचिर्वा, महतीत्यनोरपारा०, न तत्रान्या भूमिभि
 षते या एवंविधाया न स्यादिति । विषयः नप्येति अन्ये पुनरगाढेपूदकेषु प्रगाहिताः पथाद्विपच्यन्ते त्रेपकेषु, त्रेप्यका नदीमुखेसु
 विदलकवंशफलीमया पिडिगासंठिता कलति, ताव ओसरंते उदगे ठविञ्जते देहाउत्ता, पञ्च मच्छगा जे तेहि अकृता ते गलिते
 उदगे संयुजिता यप्पति, एवं तेऽपि बहव व्रस्यंते, ततः निष्ठिते उदके समीरिता नाम पिल कृद्वित्वा कल्पनीमिः खण्ड्यो
 बलिं क्रियन्ते, अथवा क्सेट्ट पगरं वृषति, पगरबली विक्रियन्ते, किं धान्यद् ॥ ३४५ ॥ अन्तरिक्ष छिन्नमूल इत्यर्थः, आकाश
 स्फाटिक वा न दृश्यते, अन्तःकारत्वाद्वा न दृश्यते, किंच—आरुमणमार्गो न दृश्यते, इत्यपरिमोसकाए एव, ततस्ते नारुमंति,
 आरुवदपथेन विलम्भाभेत्सर्वपर्वतः संहन्यते, अन्ये पुनः वृषते—दृश्यत एवासौ, भूमिपद एव चोपलहयते, न च संवद, ततस्तेन
 संहतीभूतेन 'इमंति तरया बहुक्षुरकम्मा नह्नि शूरामि हिसादीनि कर्मणि अेसिं, परं महस्त्रापीत्यर्थः, मुहूर्त्तस्य इत्यन्ते पुन'
 पुनः संहन्यमानेऽनेन विपुञ्जमान च, ते एव ते संहन्यमानाः 'संवाधिता दुक्कडिणो धणति' वृष ॥ ३४६ ॥ संवाधिता नाम
 सृष्टा, अद्वय रात्रौ च विरहो नास्ति वेदबाण, त्रिभिस्तप्यमानाः परितप्यमानाः, पर्वगच्छे पणए मद्दते, अथवा अवीणिय
 दुक्कडिणो धणंति अत्यर्थं दीनं र, आधीन दृष्टवानि येषां मन्तीति ते इमे० दुक्कडिणो, अरदितस्वरं चिरं तिष्ठतीति, तत्तय य

चिह्नंति चिरं सदाविता, किंच-एगंतकूडे णरए महन्ते एगंतकूडो णाम एकान्तविषमो, न तत्र काचित् समा भूमिविद्यत यत्न
विह्वलितं चिरं सदाविता, किंच-एगंतकूडे णरए महन्ते एगंतकूडो णाम एकान्तविषमो, न तत्र काचित् समा भूमिविद्यत यत्न
विह्वलितं चिरं सदाविता, किंच-एगंतकूडे णरए महन्ते एगंतकूडो णाम एकान्तविषमो, न तत्र काचित् समा भूमिविद्यत यत्न

अनुक्रमतीत्यनुक्रमेण । एतानि फासाणि फुसंति० इष ॥३४८॥ एतानीति यान्युरिष्टानि इयोरप्युरेसकयोः, फुसंतीति फासाणि,
 एगगदये गहने, सहायि निरुहरसगपक्षसाणीति, स्पर्शग्रहण तु वे श्रोतका दुःस्वतमाय निरन्तरमिति 'अच्छिणिमीलियमेस्त
 नात्पि सुहृन्निबन्धेन अनुबद्ध । नरप गेरइयाणं अहोणिस पक्षमाणाणं ॥१॥' खिरट्टितीति उक्ताः, न हम्ममाणस्स
 तु अत्थि ताण न तन्न हन्यमानस्स पिट्ठमाणस्स वा किञ्चित् प्राणमस्ति, प्रत्युत मणति—एण छिन्द मिन्द धचि मार तेपिय पठवे
 इत्ति, एष यां यां कारणां कम्बित्कारयति तां तामनुवृत्तयति युष्म(सुस्सु)पंति च, एगाः सप पबणुहोति बुक्ख एक एवासौ स्वय
 अद्दुमकर्मफलमनुभवति, अद्दु पबन्नाये, पूर्वे तस्मिन् तदन्तेषु भवति पयादसावनतगुण तदनुभवति, त पूर्वं कृत प्रत्यनुभवति,
 'अ जारिस्' इष ॥३४९॥ ज जारिसं पुबमकासि कम्म जारिसाणि तिक्कमदमन्निगमज्जससाएहि वहरणमब्बिसुक्किट्ठ
 ठिठीयाणि कम्मणि कयासि त तद्वा अनुभवति, संयराणो णाम संसार, संयरीत्यस्मिन्ति सपराय', कर्मफलोदयेन वा नरग
 सपरागिज्जीवीति संपरागततः कर्मावश्यात् तिर्यङ्मनुष्येष्वपि एगतबुक्ख 'भवमज्झिस्ता, कतरं भवं?, गरगभवो, पच्चा
 सो वेदेस्ति!, गोयमा! अजतकाल प्रभूत, वग्गा 'एतानि सरेष्वा णरगाणि बीरे' इष ॥३५०॥ एतानीति यान्युरिष्टानि,
 दशस्तीति धीर मुत्तोपदशात् तद्वयाव णो तिसए कचण सबलोए किञ्चिदिति सत्त्वं, तिसक्का हि नरकं गच्छन्तीत्यतः, सच्च
 लोकश्च छत्तीनस्मिन्नायलोकैः णमएण मेवेव प्राणवर्चं न कुर्यात्, एगतविट्ठी अपरिगग्गे य, एक्कान्तदधिरिति इदमेव धिगर्भव
 पावपण, अपरिगग्गेति पचमहन्त्यग्रहण तद्गहणात् मध्यमान्यपि गृहीतानि, बुद्धोऽपि प्रचिक्ख, अभीत च सुप्पेज, से न
 बुन्नेज, 'लोभस्स यस ण गच्छेज्जसि क्कमायणिग्गो गहिरो, सेसाणवि कोदादीर्जं वत्तं ण गच्छेज्ज, अट्ठारसवि पावट्ठानादं, एताद

सोच्चा णरगाई धीरे दुकरवाई मणुस्सेसुवि देवेसुवि 'एवं तिरिक्खेसुवि' वृत्तं ॥३५१॥ चतुरते अणंतकालं तदणुञ्चियगं कर्मणां
स सधमेवं इह वेदइत्ता 'स' इति स साधुः जो पुब्बं बुत्तो बुज्झेज्ज तिउहेज्जति, सर्वमिति यैः कर्मभिः नरके गम्यते संसारी
वा याश्च तत्र वेदनाः, सावशेषकुर्योद्धर्त्तनया वा पुनरापि हिंसादिप्रसंगात्तरो वेदनाश्च, एवमिदं सर्वं वेदयित्वा ज्ञात्वेत्यर्थः, अथवा
वेदयित्वेति क्षपयित्वा नरकप्रायोग्यं कर्म कंखेज्ज कालं धुवन्नायरेज्जति वेमि, सर्वं कर्मक्षयकालं, यो वाऽयो पण्डितमरण-
कालः, धूयतेऽनेनेति, कर्मधुता चारित्रमित्युक्तं, आचार इति क्रियायोगं आचरन् आचरते वेति कर्मचरणमिति । नरकविभक्त्य-
ध्ययनं पंचमं समाप्तं ॥

इदानीं महावीरस्थवोत्ति अज्झयणं, तस्स चत्तारि अणुयोगदाराणि, एगसरंति काउं अज्झयणत्थाहिगारो, उद्देसत्थाहिगारो
णत्थि, अज्झयणत्थाहिगारो तु महावीरवद्दमाणगुणत्थयेणेति, णामणिष्फुणे महावीरत्थयो, महा णिक्खिवितव्वो वीरो णिक्खि-
वियव्वो थवो निक्खिवियव्वो । 'पाहण्णे महसद्धो' गाथा ॥ ८३ ॥ महदिति प्राधान्ये बहुत्वे च, प्राधान्येनाधिकारो, तस्स
नामादि छन्विहो णिक्खेवो, णामठवणाओ गयाओ, दव्वे वइरित्तो तिविहो-सच्चित्तादि ३, सच्चित्तो तिविहो, दुवदेसु तित्थगर-
चक्किन्नलेववासुदेवा, चतुष्पदेपु सीहो हत्थिरयणं अस्सरयणं, अपदेसु परोक्खेसु रुक्खेसु णाता अदुक्कडसामली, प्रत्यक्षे इहैव ये
वर्णगन्धरमस्पर्शरुक्कटाः, वर्णे तावत्पौण्डरीकं, वक्ष्यमाणमपि च, पुप्फेसु य अरविंदं वदंति त एव च गंधतो, गोशीर्षचन्दनानि
च, रसतः पणसादि, स्पर्शतः वालः कुमुदपत्रशरीपकुसुमादि, अचेतनेसु वेरुलियादयो मणिप्रकाराः, वनस्पतिद्रव्याणि च अचे-
तनानि वर्णगन्धरमस्पर्शरौज्यानि, मीसगाणं संयोगेण भवति, अथवा अलंकितविभूषितो तित्थगरो, खेत्तओ सिद्धखेत्तं, धम्म-

चरण वा प्रति महाविदेह, स्वसश्रुतस्य च प्रति मनुष्येषु देवकुर्वादी भवति, काले सुसमादि, जहि वा काले धम्मचरण पय
 तति, मात्रमहं स्वाङ्गो माव, ओदयिकमावमपि तीर्यकरादिशरीराद्यौदयिकमावः, मावमहताडयिकारः ध्यायिकेनौदयिकेन च ।
 वीरः वीर्यमस्वास्तीति वीर्यवान्, वीरस्य पुन निम्नस्येवो चतुर्विधो, वतिरिचो दन्ववीरो यद्यस्य द्रव्यस्य वीर्यं सचेतनस्याचेतनस्य
 वा, मिथस्य द्विपदस्य, यथा तीर्यकरस्यैव असञ्जावत्सापनाहः, स हि तिन्दुकमिव लोक अलोकं प्रविशेत्, मन्दरं वा दह कृत्वा
 रत्नप्रभां पृथिवीं छत्रकवदारयेत्, चक्रवर्तिस्स-दो सोछा वपीसा सञ्जबलेण तु संकलिभिषद् । अछति चक्रवर्तिं अगदवढमि
 य ठित संत ॥१॥ पेषूण संकल सो वामगाहरेण अछमाणाण । भुंजेस्स व डिपेस्स व चक्रवरं ते ण चाएन्नि ॥२॥ सोलस रायस
 हस्सा सञ्जबलेण तु संकलनिषद् । अछति वासुदेवं अगदवढतिय ठित संतं ॥३॥ घेषूण संकल सो० गाया ॥४॥ ज केसवस्स
 उ बल स दुगुण होम चक्रवर्तिस्स । तपो वला बलवगा अपरिमितबला जिणवरिदा ॥५॥ सगमएणवि भगवतो कल्लवक्क मुक्क,
 वपि भगवता धारीरवीरियेण वेव सोह, चठप्पदञ्च वीरिय यथा सिहसरमाणा, अपदाण पसत्थ अपसत्थं च, अपसत्थं वित्तमादीणं,
 पसत्थ संजीवणिओसभिमादीण, अविण खीरदधिपुताहारवित्तादीण य, संबोइमं अगदादीण, एवमादि वस्स वीरिय अरिय स द्रव्य
 वीरो भवति, खेषवीरो यथा यत्र स एव वीरो अवतिष्ठति वर्ण्यते वा, यथा यस्य खेत्रमासाय वीर्यं भवति, एव कालेवि तिष्णि
 पगारा, माववीरस्तु धायिकवीर्यवान्, माववीरः असौ, मावः धायिकः परीपदैरुपसर्गेषां क्षण्यते नान्यथा कर्तुं, अथवा दध्यादि
 चतुर्विधो वीरो, दध्ने वतिरिचो एगमवियादि, खेषं जत्थ वणिज्जाति तिष्ठति वा, काले यस्मिन् काले यस्मिन् वा कालं, माववीरो
 दुयिबो-आपमतो जोआपमतो य, आपमतो जोआपमतो माववीरो वीरणापमतो कम्मार्थं वेदयतो सण अहि

यारो, म तु भगवानेय । थयो णामादिचतुर्विधो—आगंतुअभूसणेहिं केसलंकारादीहि, अथवा सचित्ताचित्तमीसो, सचित्ते
 पुष्पादि, अचित्ते हाराद्वहारादि, मिथो स्रग्दामादि, भावे सद्भूतकित्ताणं, भावेण अहियारो 'पुच्छिसु जंबुणामो अज्जसु-
 धम्मो ततो कहेसीय । एव महप्पा वीरो जतमाहु तहा जतेज्जाह ॥ ८५ ॥ णामणिप्फणो गतो । सुत्ताणुगमे सुत्त-
 मुच्चारयन्वं जाव 'पुच्छिसु णं समणा माहणा य' वृत्तं ॥ ३५३ ॥ एतान्नरकान् श्रुत्वा भगवदार्यसुधर्मसकाशात्तहुःखोद्वि-
 मानसाः कथमेतान्न गच्छेयाम इति ते पार्यदा भगवन्तमार्यसुधर्मणिं 'पुच्छिसु णं समणा माहणा य' अनेनाभिसम्बन्धेन, पदच्छे-
 दविग्रहसमामान् कृत्वा अयमर्थः—पुच्छिसु णंति—पृष्टवन्तः, पुच्छिसुत्ति वत्तन्वे नकारः पूरणे देसीभापतो वा, समणा जंबुणामा-
 दयः, जेसि भगवं ण दिट्ठो, दिट्ठो व ण पुच्छितो, न य ते गुणा यथार्थतः उपलब्धाः, माहणाः—श्रावकाः ब्राह्मणजातीया वा,
 अकारिणस्तु धत्रियचिट्ठूद्राः, परतीर्थकाश्चरूद्रादयः, चगहणहवेवाश्च, से के इमं णितियं (णेगंतहिंयं) (हितयं) धम्ममाहु
 स इति सः परोक्षनिर्देशे, कोऽसाविमं धर्ममाख्यातवान्, इममिति योऽयं भगवद्भिः कथितः यत्र च भगवान् अवस्थित इति,
 नितिकं—नित्यं सनातनमित्यर्थः, हितगं च पठ्यते, धारयतीति धर्मः, आहुरिति एकं अनेकादेशात् आत्मनि गुरुषु बहुवचनं
 वन्धानुलोमाद्वा, अथवा किमेक आहुः, एकारो यदि बहुत्वे भवति यथा के ते, एकत्वेऽपि यथा के सो, 'अनेलिस'मिति स्वरा-
 धारं विपर्यस्य न एलिसं अनेलिसं, अतुल्यमित्यर्थः, धर्म इति वर्तते, साधु प्रशंसायां, सम्यक् ईक्षित्वा समीक्षि(क्ष्य)केवलज्ञानेन,
 परिसदाए दरिमति—सुखसमीक्ष्यदेशकः साधुसमीक्ष्यदेशकः उत(अंतजः)आत्मागमादेवेदं कथयसि, आह—नन्वागमात्कथयामि,
 आपागमात्, आसो—भगवान् श्रीवर्द्धमानस्वामी तेन भाषितं अनुभाषयामि, ततस्ते जम्बुनामाद्याः श्रोतारः पुनरुचुः—परोक्षे नः स

मगयान्, उदुर्गास्तावत्कथयाम्, कथं च पाण कथं वसण से' इव ॥३५३॥ कथं परिग्रहणे, कथं मसौ वातवान्, एवं दधनेऽपि
कथं दर्श(एष्ट)यानिदि, श्रीलमिति चरित्रमेतान् यथोदिष्टान् जाणासि ण भिक्षु जहा तथा ण हे मिश्रो ! स्वया वसौ इष्ट
यामासितम् इत्यतो यथा उदुगा ययुः स्या त्वं जानीये, जानानस्वान् अहासुत ब्रूहि जहा गिरसंत यथा निशान्त व,
निशान्तमित्यवधारितं, किंकिं धूयते न चोपधीयते इत्यतः अहासुत ब्रूहि जहा गिरसन्त तपसा भवता निधुत्वा निशमित स्या
ऽपदि'यतां, इति मगयान् दृष्ट' मय्यपुच्छरीक्षनामुसुज्य स सुखीयूतानां कथितवान्, स हि मगयान् 'लेखणणे कुसले आसु
पण्णे' इव ॥ ३५४ ॥ क्षेत्रं जानन्तीति क्षेत्रज्ञ', कुसलो द्रव्ये भावे, द्रव्ये कुशान् तुषावीति द्रव्यकुशलाः एवं भावेचि, भाव
कुशान्तु कर्म, अथवा इत्सितं द्रव्येति इत्सितादा द्रव्येति कुशला, केवलज्ञानित्वात् आसु एव जानीते, न धिन्तयित्वा
इत्यर्थं, मदेसी अनन्तज्ञानीति केवलज्ञानी अनन्तवर्षानीति केवलदर्शनी जसंसिणो वक्खुपवेदितस्स यद् अस्मा
स्तीति यदस्मी मदेवमपुत्रासुर लोके जसो, पण्णते'जेनेति वक्खु सर्वस्मासौ वगतमहु पयि स्मित', वहुर्भूत इत्यर्थ', यथा तमसि
वर्षमाना पट्टादयः पदीपेनामिम्यक्ता एष्यन्ते, न तु तदभावे, एवं ममवता प्रवर्धितानर्धान् मय्याः पश्यन्ति, यच्च असौ न स्वापेन
वगतो जात्य'यस सुतो अ'पक्खरं स्यान्, तेनावित्यवदसौ वगतो मात्रवहुःपय स्थितः, सादृक्कमपि जानीहि जानस्व, किंच
यो गर्म' घृति' प्रेषा वा अभिन्त्यानीत्यर्थं, धायिको धितिरवहुसमायेकश्चा केवललण्ण, अथवा किंचित्त्वद्रमसिकान्त निष्काच
यतीतिहस्ता ते पुण्यका मवेति, अस्तुहम्भ मगय तुमं तस्म जसंसिणो वक्खुपवेस्सितस्स आणादि घम्म धित्ति प्रेषां च, पय
चारिमो तम्म मय्यलोगवक्खुपुत्तस्म, उक्तं च "अभयदण मगवप" इत्यतः वहुर्भूतः, तस्म चारिमो घम्मो वा धिती वा पेदा

वा तं तुमं अवितहं जाणाहि, जाणमाणो कहेहिंति णं वाक्यशेषः, स च कथयत्येवं 'उड्डे अहे वा तिरियं दिसासु' वृत्तं
 ॥३५५॥ येषामूर्ध्वलोकं स्थानं यतः प्रभृति बोधो भवति एवमधः तिर्यगिति चतस्रो दिशस्तासु, दीवसमुद्रा इति अस्मिन् त्रिलो-
 केऽपि ये स्थावराः त्रिप्रकारैरेवं च त्रसाल्त्रिप्रकारा एव, से णिच्चणिच्चे य समिक्खवपण्णे स इति भगवान्, नित्यानित्य इति
 भावा अपि हि केनचित् प्रकारेण नित्याः केनचिदनित्याः, कथमिति चेत् द्रव्यतो नित्या भावतोऽनित्याः, द्रव्यं प्रति नित्या-
 नित्याः, एवमन्यान्यपि द्रव्याणि यथा नित्यान्यनित्यानि च तथा सम्यक् ईक्ष्य प्रज्ञया, तथा आहति वक्ष्यमाणान्, दीवसमो दीव-
 भूतः, दीवो दुविधो-आसासदीवो पगासदीवो य, उभयथापि जगतः आसासदीवो ताणं सरणं गतिप्रकाशकरो आदित्यः सञ्चतथ
 सम्मं पगासयति चण्डालादिसुवि, एवं भगवान् दीवेण समो, समियाएत्ति सम्यक्, ण पूयामक्कारगारवहेत्तुं, 'जहा पुणस्स
 कत्थति तहा तुच्छस्स कत्थति, 'से सञ्चदंसी अभिभूयणाणी' वृत्तं ॥३५६॥ सञ्चं पासतीति सञ्चदंसी, केवलदर्शनीत्युक्तं
 भवति, चत्तारि ज्ञानानि त्रीणि दर्शनानि भास्कर इव सर्वतेजास्यभिभूय केवलदर्शनेन जगत्प्रकाशयति ज्ञानीति, एवं केवलज्ञाने-
 नापि अभिभूय इति वर्तते, उभाभ्यामपि कृत्स्नं लोकालोकमवभासते, अथवा लौकिकानि अज्ञानान्यभिभूय केवलज्ञानदर्शनाभ्यां
 खद्योतकानिवादित्यः एकः प्रकाशते 'गिरागमगंधे धितिमं छितत्त्पा' निरामोऽसौ निर्गन्धश्च, आम इति उद्गमकोटिः, धृति-
 रस्यास्तीति संयमे धृतिः, संयम एव यस्य स्थित आत्मा, धर्मे वा सोधितव्याः 'अणुत्तरं सबजगंसि विज्जं' नास्योत्तरं सर्व-
 लोके यः कश्चिद्विद्वानित्यतः सर्वलोकं स विद्वान् विज्जं, न मायाविद्वान्, ग्रन्थादतीतेति गंथातीते, दण्वगंधो सचित्तादि भावे
 कोहादि, द्विधा अप्यतीतः निर्ग्रन्थ इत्यर्थः, अथवा ग्रन्थनं ग्रन्थः स्वाध्याय इत्यर्थः तमतीतः, कोऽर्थः? नासौ श्रुतज्ञानेन जानीत

इत्यर्थः, अमय इति प्रमय करोत्यन्वेषां न च स्वयं विभेति, अनायुरिति नोऽस्यागमिष्य अन्म विद्यते प्रागमिष्यायुष्कचधो वा,
‘से मृत्तिपण्णे अणिएतच्चादी’ इव ॥ ३५७ ॥ भूतिर्हि इदौ मङ्गले रक्षायां च भवति, इदौ तावत्प्रसूदप्रशः अनन्तज्ञानवा-
नित्यर्थः, रक्षायां रक्षामृतस्य सर्वसत्त्वानां वा, मङ्गलेऽपि सर्वमंगलोपमोचमाऽस्य प्रश्ला, अनियतं वरतीति अनियतचारी, ओषो
द्रम्योषः समुद्रो मादौय संसारं तु वरतीति ओषतरः, शिवा रावतीति धीरः, अणतवधुरिति अणंत केवलदर्शनं तदस्य धधुभूतः,
अधुपर् तवइति स एव, न हि सूर्यादन्यः कश्चित्प्रकाशविक्र, एव महारकादपि नायः कश्चिद् ज्ञानाधिकः, गाणेयं वेव ओमा
सति तवसि मासेति, अथवा सेसं च कर्म तवसि, आदित्य इव सतासि तपसि औपधयो वा, वैरोयणोवो वा सूखदित्तो विविध
रुचतीति वैरुचनः अग्निः, स हि सर्वदीप्तिवतां द्रव्यणाभिन्नुभूत इत्यतो वेतो वनेन्द्रः, स यथा आन्यामिक्तः सन् तम प्रकाशयति
एवं भगवानप्यज्ञानतमांसि प्रकाशयति । ‘अणुस्तरं घर्मममिणं जिणाणं’ इव ॥ ३५८ ॥ नास्योचरा अन्ये कुधर्मा इत्यनुपर्,
त्रिनानामिति अन्येषामपि त्रिनानां अयमेव घर्मं अतीतानामगमिष्यतां च एव भगवतां घर्मः, अयमेव भगवानयतीति नेवा,
द्वोऽयः !, जहा वे भगवन्तो नीतवन्ताः तथा अपमपि नयति, काश्यपगोत्रः काश्यपमुनिः, केवलज्ञानिस्तात् आसुप्रशः आसुरेव
प्रजानीते, न चिन्तयित्वेत्थर्था, ईदेष वेवाण मङ्गानुभागे ईदेष तुष्य इदवत्, अनुभवनमनुमावा, सौख्यं वीर्यं माहारम्यं वानु
मावा, सहस्रमस्य नेत्राणां सहस्रनेषा, अनेकानां वा सहस्राणां नेता नायक इत्यर्था, दिवि मवा दिविनः सर्वेभ्यो दिविभ्यः
म्यानरिद्विस्त्रिपुतिचन्त्यादिभिर्दिशिष्यते इति विशिष्टः, किमुतान्येभ्यः ?, किं च—‘से पण्णसा(या)अबल्लयसागरे वा’
इव ॥ ३५९ ॥ आप्येत्तेनेति प्रया ज्ञानसंपत्, न तस्य ज्ञातव्येऽस्त्वर्थे तृप्तिः परिधीयते प्रतिहन्यते वा सादी अपजवसितो क्यकतो,

दन्वस्वेत्तभावेहिं अणंते, दृष्टांतः स्वयम्भुरमणसागरः, एकदेशेन हि औपम्यं क्रियते, यथाऽसौ विस्तीर्णगंभीरजलो अक्षोभ्य एव-
 मस्यानन्तगुणा प्रज्ञा विशाला गंभीरा अक्षोभ्या च अणाइलेसे अकसाए य भिक्खु परीपहोपसर्गोदयेऽप्यनातुरः, अकसाय
 इति क्षीणकपाय एव, न उपशान्तकपायः, निरुत्साहवत्, इह कश्चित् सत्यपि बले निरुद्यमत्वात् उपचारेण निरुत्साहो भवति,
 अन्यस्तु क्षीणविक्रमत्वान्निरुत्साहः, एवमसौ क्षीणकपायत्वान्निरुत्साहः, सत्यप्यसौ क्षीणान्तरायिकत्वे सर्वलोकपूज्यत्वे च भिक्षा-
 मान्नोपजीवित्वाङ्घ्रिधुरेव, नाक्षीणमहानसिकादिसर्वलब्धिधम्मपन्नोऽपि सन् तामुपजीवतीत्यतो भिक्षुः, सक्केव देवाधिपती जुती-
 मंति छुतिमानित्यर्थः, स हि तुल्यः स्थित्यापि सामानिकत्रायस्त्रिशकैभ्यः इन्द्रनामगोत्रस्य कर्मण उदयात् स्थानविशेषाद्वाऽधिकं
 दृश्यते 'से वीरिएणं पडिपुन्नवीरिए'वृत्तं ॥३६०॥ वीर औरस्यं धृतिः ज्ञानं वीर्यः, क्षायोपशमिकानि हि वीर्यणि अप्रतिपूर्णानि,
 क्षायिरुत्वादन्तत्वाच्च प्रतिपूर्णं, सुदसणे वा णगसवस्सिद्धे शोभनमस्य दर्शनमिति सुदर्शनो-मेरुः सुदर्शन इत्यपदिश्यते,
 यथा असौ सुदर्शनः सर्वपर्वतेभ्यो विशिष्यते तथा भगवानपि वीर्येण सर्ववीर्येभ्यो विशिष्यते, इदानीं सर्व एव सुदर्शनो वर्ण्यते,
 सुरालए वावि सुदाकरेसु सुराणां आलयः, सुदहपे, सुरालयः-स्वर्गः स यथा शब्दादिविषयसुखः एवमसावपि स्वर्गतुल्यः
 शब्दादिभिर्विषयरूपपेतः, देवा अपि हि देवलोकं सुत्तया तत्र कीडति, न हि तत्र किञ्चिच्छब्दादिविषयज्ञानं यदिन्द्रियवतां न
 मुदं कुर्यात् इति, त्रिविध राजते अनेकैर्वर्णग-धरसस्पर्शप्रभाकान्तिद्युतिप्रमाणादिभिर्गुणैरुपेतः सर्वरक्त(मुदा)करः, तस्य हि प्रभा-
 वेण गाथा भवति-'सुंदरजणसंगगी सीलदरिदं पि कुणड सीलहूं । जह मेरुगिरिविचूढं तणं पि कणयत्तणमुवेति ॥१॥'तस्य तु प्रमाणं
 'सतं सहस्साण तु जोअणाण'वृत्तं ॥३६१॥ त्रिः काण्डान्यस्य संतीति त्रिकंडी, तंजहा-भोमे वजे कंडे जंजुणए कंडे वेरुलिए

इत्यर्थः, अमय इति प्रमय करोत्यन्वेषां न च स्वयं विमेति, जनायुरिति नोऽस्यागमिष्य जन्म विद्यते आगमिष्यायुष्कथचो वा,
 'से मृत्तिपण्ये अणिपण्यारी' इव ॥ ३५७ ॥ श्रुतिर्हि ब्रह्मो मङ्गले रक्षायां च भवति, ब्रह्मो तावत्प्रवृद्धप्रज्ञः अनन्तज्ञानवा-
 नित्यर्थः, रक्षायां रक्षामृतस्य सर्वसत्त्वानां वा, मङ्गलेऽपि सर्वमगलोचमोचमाऽस्य प्रज्ञा, अनियतं चरतीति अनियतचारी, ओषो
 द्रव्योषः समुद्रो भावोषः संसार' त उरणीति ओषवर', यिया राजतीति वीर', अणतचक्षुरिति अणतं केवलदर्शनं तदस्य चक्षुभूत',
 अशुचरं तवइति ह्य एव, न हि ह्ययोदन्य कश्चित्प्रकाशाधिक', एव मङ्गारकादपि नान्यः कश्चिद् ज्ञानाधिकः, गाणेण वेव ओमा
 सति तवति मासेति, अथवा सेसं च कर्म तवति, आदित्य इव सरांसि तपति औषधयो वा, वैरोयणोवो वा रूवदित्तो विविध
 रुचनीति वैरुचन' अग्नि, न हि सर्वदीप्तिवतां द्रव्याणामिन्द्रभूत इत्यतो वैरोचनेन्द्रः, स यथा आज्यामिक्त' सन् तमः प्रकाशयति
 एवं मगवानप्यज्ञानतमांसि प्रकाशयति । 'अणुत्तर अम्ममिण जिणाण' इव ॥ ३५८ ॥ नास्योचरा अन्ये कुचर्मा इत्यनुचरं,
 विनानामिति अन्येषामपि विनानां अयमेव धर्मं जरीतानामागमिष्यतां च एष मगवतां धर्म, अयमेव मगवाभयतीति नेता,
 कोऽर्थः?, जहा तं मगवन्तो नीतवन्त' तथा अयमपि नयति, काश्यपगोत्र' काश्यपमुनिः, केवलज्ञानित्वान् आमुप्रश्च आमुरेव
 प्रजानीते, न चिन्तयित्वेत्थर्ष', इवेव देवाणा महाानुभागे इवेण तुरपं इवत्, अनुमपनमनुमानः, सौख्य वीर्यं याहात्म्यं चानु
 मावा', सहस्रमस्य नेत्राणां सहस्रनेषा, अनेकानां वा सहस्राणां नैसा नायक इत्यर्था, दिवि यथा दिविनः सर्वेभ्यो विविभ्यः
 स्थानरिद्विस्त्रिपुतिष्चान्त्वादिभिर्विद्विष्यते इति विशिष्ट, किमुतान्येभ्यः?, किंच-'से पण्णसा(या)अकल्हयसागरे वा'
 इव ॥ ३५९ ॥ ज्ञापयेऽनेनेति यथा ज्ञानसंपत्, न तस्य ज्ञातव्येऽत्यर्थे सुष्टिः परिधीयते प्रतिहन्यते वा सादी अपज्जसितो कम्मतो,

तिभ्यः यशसा सर्वयशस्विभ्यः दर्शनेन सर्वपर्वतेभ्यो मन्दरः श्रेष्ठः अवशेषाणां जाह्नवंतं प्रति 'गिरीचरे वा निसिंहायताणं'
 वृत्तं ॥३६६॥ न काश्चित्त्सदादायतमो वर्षधरोऽन्यः, इह चान्येषु वा द्वीपेषु, वेलायायताणं उरुगपव्वतो स हि, स अस्मासदीवस्स
 नहुमज्ज्देमभागे माणुमुत्तर इव वट्टे वलयागारसंठिते असंखेजाई जोषणाई परिकखेवेणं, ततोवमे से जगभृत्तिपण्णे ताम्यां
 निपथरुचक्राभ्यां औपम्यं क्रियते ततोवमे, स इति स भगवान्, जायत इति जगत्, भूता ग्रहा यस्य जगत्सविको भूतग्रहः,
 नान्ये कुतीर्थाः, आवेदयन्ति तेनेत्यावेदः यावद्वेद्यं तावद्वेदयतीत्यावेदः श्रुतज्ञानमित्यर्थः, तं उदाहु सुणीण आवेदं उदाहु,
 पण्णे प्रगतो ज्ञः प्रज्ञः 'अणुत्तरं धर्ममुदीरइत्ता'वृत्तं ॥३६७॥ नास्योत्तरा ये अन्ये कुधर्माः उदीरयित्वा—कथयित्वा प्रकाश-
 यित्वा अणुत्तरं ज्ञानवरं झियाति उत्पन्नज्ञानो हि भगवान् द्वे ध्याने ध्यायितवान्, यावत्सयोगी तावत्सुहुमकिरियं अणि-
 यद्धि, रुद्धयोगी तु स समुच्छिन्नकिरियं अप्पडिवादि, तत्र वर्णतः एवं प्रकारं सुसुक्कसुक्कं अप्पगंडसुक्कं सुट्ठु सुक्कं सुसुक्कं,
 यथा किं सुक्क स्यात्?, यथा अप्पगंडं, अप्पं गंडं अप्पगंडं उदक्फेनवदित्यर्थः, शरन्नदीप्रपातोत्थं, अप्पेय, सखेन्दु एकांतेन
 अमदातसुक्कं संखेदुव एगंतावदातसुक्कं, अवदातं अतिपण्डुरं स्निग्धं वा निर्मलं च, पठ्यते च 'संखेन्दुवेगंतावदातसुक्कं' इव
 औपम्ये, संखेदुव एगंतवदातसुक्कं तदेव ध्यानं, एवंविधं ज्ञानवरं झियातिता, 'अणुत्तरगं परमं भवेसी'वृत्तं ॥३६८॥ णाणेण
 सीलेण य दंसणेणं अणुत्तरं च तत् अगं च अणुत्तरगं—सर्वसुखानामग्रभूतं सर्वज्ञानानां वा अणुत्तरं, अग्रे च लोकाग्रे, महोत्थासो
 ऋषिश्च महत्तपिश्च, तत् केन गतः?, शीलेन णाणेण य दंसणेणं, अथवा अणुत्तरं अगणं—परमसुखानां सिद्धिमिति, असेसं गिर-
 वसेसं कम्मं स इति भगवान्, अथवा अट्टविहं कम्मं खवइत्ता णाम खवइत्ता, सिद्धिं गतिं साइयगंत पत्तो

कन्दे, पङ्कगविजयन्ते पङ्कगवपेण शिखरेण चान्यपर्वतान् वनानि च विजयत इति पण्डकविजयत, से जोयणे णवणउत्ति
 सहस्से उच्चं उत्तुवा उट्टसिते, पञ्चते च-उट्ट पिये, तिष्ठतीति स्थिर, छात्रतत्त्व गृह्यत निहवत्स्य च, अघे सहस्सावगाढो,
 'पुष्टेण ते मे चिह्नस्ति' इति ॥३६२॥ भूमीए ध्रुप उट्टलोग च पुसति अदोलोग च, एव तिष्णिवि लोगे फुसति, ज स्मुरिया
 अणुपरियहयति, से हेमवण्णे हेममिति ज प्रधान सुवर्ण निष्ठसञ्चनदीरुचि इत्युक्त भवति, बहुन्यग्रामिनन्दनजनकानि शब्दादि
 विषयबावानि बहूनां वा सत्त्वानां नन्दिजनकः, महान्तो इन्द्रा महेन्द्रा -शुक्लेशानायाः, ते हि स्वविमानानि मुक्त्वा तत्र रमन्ते
 'से पञ्चते सहस्रहृत्पगासे' इति ॥३६३॥ मन्दरो मेरुः पर्वतराजेश्वाविमि' शब्दे' प्रकृष्टः-सर्वलोकप्रतीति सुरालयः तस्मिन्
 सदा सम्बलीए परिममति विरायते कथणमट्टवण्णे महेति 'अहे सण्डे लण्डे जाव षट्ठिरुवे' णो णाकृष्टप्रकाशो विसमो वा
 इत्यर्थः, अणुचरे गिरिस्तु य पञ्चबहुगो सर्वपर्वतेभ्योऽनुसर, दुःख गम्यत इति दुर्गः-जनतिश्चयवद्भिर्न शक्यते च आरोहं
 'गिरीवरे से जलिते च भोम्मे' से जहा णामए खड्गिगाराणं रति पञ्चलिताण अयवा अहा पासओ पञ्चलितो केवि पञ्चते
 वा उट्टरचे 'महीय मकमम्मि ठिते गमिदे' इति ॥३६४॥ रयमप्यमाए महीए मज्जे ठिते, प्रह्वयते नाम ह्वयते सर्वलोकैः,
 अचक्षरीयलैस्सभूतेषु द्वायते, अक्षिरुगययेमति धरिपालेस्सभूतो, यदिवा मध्याह्नकालस्य भूतोऽमविष्यत् देवदुरासओऽमवि
 प्यत्, एव सिरीय उ स भूतिपण्णे कायाधितया पर्वतधिया, भूतिवर्ण इत्यर्थः, मणोरमे मण्डि, अत्र मनश्चित्त रम्यत
 इति मणोरमे भवति अर्वासीसहस्समालिणी एव दस विसो धोतयति, एव विह्वतो 'सुयस्सणस्सेस जसो गिरिस्स' इति
 ॥३६५॥ यत्र प्रवीण', सर्वलोकप्रकाशः भूय उच्यते पञ्चयते, महोत्तम महन्तः पत्तोवमे ममणे णायपुत्ते आत्माः सर्वत्र

क्रियते, सिंहस्तु मृगेभ्योऽधिको ज्ञायते, सलिलाभ्यो गंगा, सलिलवद्भ्यः सलिला, गाढं गता गच्छति वा गंगा, पक्खीसु आ-
गुरुले वेणुदेवे लोकरूढोऽयं शब्दः, विनताया अपत्यं वैनतेयः, निघ्राणवादीणिह पातपुत्ते श्रेष्ठ इति वर्त्तते, 'जोधेसु
पाते जह वीससेणे' वृत्तं ॥३७३॥ युध्यत इति योधः विज्या-अनेकप्रकारा सेना यस्य स भवति विश्वसेनः, हस्त्यश्वरहप-
दात्पाकुला विस्तीर्णा, स तु चक्रवर्त्ति, अहवा विश्वक्रसेनः वासुदेवः, पुण्येसु वा अरविदमिति पद्मं सहस्रपत्रं सतसहस्रपत्रं वा,
तद्वि वर्णगन्यादिभिः पुष्पगुणैरुपेतं न तथाऽन्यानि, खत्तीण सेट्टो क्षतात् त्रायत इति क्षत्रियः दम्यते यस्य वाक्येन शत्रवः म-
भवति दान्तवाक्यः, अनृतपिशुनपालकल्पादिभिः वाक्यदोषः संयुज्जते, उक्तं हि- 'मितमुंजलपलात्रहसित जात्र सच्चवयणा' इस्मीण
सिंहे तथ वद्धमाणे । दाणाण सेट्ट अभयप्पदाणं' वृत्तं ॥ ३७४ ॥ दीयत इति दानं, 'जो देज्ज मरंतस्मा धणकोडिं०'
गाथा, रायावि मरणभीतो० गाथा, अत्र वध्यचोरदृष्टान्तः, जहा कोई राया चउहिं पत्तीहिं परिव्रतो पामादावलोअणे णगर-
मवलोकयंतो अच्छति, एगो य चोरो रत्तं एगसाडगं पडिहितो रत्तचंदणाणुलित्तमत्तो रत्तकणीरकण्ठेगुणो वज्जंतवज्जपडहे वहु-
जणपरिकरितो अवउडुबंधेण बद्धो रायपुरिसोहिं पिउवणं जओ णिज्जति, ततो ताहिं राया भणिओ-को एसत्ति?, रायणा भणियं-
एस चोरो, वहणाय णीणिज्जति, तत्थेगा भणति-महराय ! तुम्भेहिं मम पुब्बं वरो दत्तो तं देह, रणा आमंति पडिस्सुतं, ततो ताए
सो चोरो चतुर्विधेणावि ण्हाणादिअलंकारेण अलंकितो, वितियाए सब्बकामगुणभोयणं भोयावितो, ततियाए स बहुधणादिणा भरितो,
भणितो य-जस्स ते रोयति तस्म देहिहिं, चउत्था तुसिणीता अच्छति, राइणा भणिता-तुमंपि वरं वरेहि, जं एतस्स दादव्वंति,
सा भणति-णत्थि मे विभवो, जेण सि पियं करेहामिहिं, राइणा भणिता-णणु ते सब्बं रज्जं अहं च आयत्तोत्ति, तं जं ते रोयति तमेव

सेषेन सिद्धिं सिद्धिगतिः सिद्धिगतिः अर्थात्, सादि अपञ्चवसित प्राप्तः, केण ? पाणेन शीलेन य दसणेन
 पञ्चन्दात् शीलं दुविह त्वो सुजमो य, पाणदसणे निग्मेदे । 'रुक्खेहि पाता मङ्कलसामली' वृष ॥ ३६९ ॥ ध्यायत इति
 सर्वश्रेष्ठोऽपि लोकेनापि श्रुतं, ग्रहवा नात आहरणति य एगदु, मर्वहवाणां असौ दणन्तभूतः, अहो अयं शोभनो बृष ध्यायते
 सुदर्शनां ब्रू हृदसामली वेति, हृदयवाञ्छो ध्यामली च, यस्यां रतिं वेदयन्तीति, शोभनानि वर्षानि एषां सुवर्णानां, पर्णमिति
 पिच्छस्याख्या, एष तत्र लोफसिद्धा, अस्माकं तु शोभनवर्णा सुवर्णा, तस्य वेणुदेवो वेणुदाली पवसन्ति, तयोहि तत् क्रीडास्थानं,
 'वाणेसु या गान्दणमाहु सिद्धं(ङ)' नन्दति तत्रेति नन्दनं, सर्वजनानां दि नदनं विशिष्यते प्रमाणतः पञ्चोपगत्तमुपमोगतम्, तथा
 भगवानपि शीलेनानुपपन्नानेन तु भूतिप्रकाशः 'यणित च वासाण अणुसरे उ' वृष ॥ ३७० ॥ वणतीति यणितं, प्राङ्मुखत्वे हि
 सञ्चलनां जनानां स्निग्धं गर्हितं भवति, अमिनवशरवृषानां च, उक्तं च- 'सारतवणयणितगमीरयोसि' भवे च ताराण मद्वा
 शुभाने' कठय, चदय तु गोसीसचदय मलयोक्तं, सेट्टो मुणीण अप्पखिण्णामाहु भेष्टो मुनीनां तु अप्रतिष्ठः नास्येह लोकं
 परलोकं वा प्रति प्रतिष्ठा विपद्य इति अप्रतिष्ठः 'जहा सयम् उदवीण सेट्टे' वृष ॥ ३७१ ॥ उदधि न तस्मादन्योऽधिकं पाणेसु
 वा परणमाहु न तेषां द्विचिञ्जलं बलं वा अगम्यमिति नाम, 'स्वातोवप रसतो वेजयते' स्वातोदगं जाम टच्छुरसो, दगस्य-
 समुद्रस्य, अथवा इलुरसो मयूर एव, सन्धे रसे मायुर्येष विजयत इति वेजयन्तः, उधेति तेन प्रकृरेण, उपदधानीत्युपधानं, तपो
 पधानेन हि भगवान् सर्वतपोपधानतो, विजयन्त इत्यतः वेजयन्तः, सपः संयमोपधानं च कुणति कुनिरिति भगवानेव विजयन्तो
 नयन्त इत्यर्थः । 'हरथीसु परावणमाहु पाण' ॥ ३७२ ॥ मर्वहस्तिभ्यो हि परावणः प्रधायतेऽधिकः तेन बान्येयामुपमान

आहारादीनां भावे क्रोधादीनां, कर्म वा सन्निधिः, यत्साम्परायिकं बध्नातीत्यर्थः, तरिच्चा समुद्धं च महाभबोधं यथा तीर्त्वा
 सप्रुद्रं रुश्चिन्निर्भयो भवति एवं स भगवान् कर्मसमुद्रमिति, अभयं करोतीति अभयद्वरः, केपां १, सत्मानां, विराजयति विदाल-
 यतीति वा वीरः, अणंतचधुरिति अनन्तदर्शनवान्, 'कोहं च माणं च तद्देव मायं' वृत्तं ॥३७॥ आध्यात्मिका ह्येते दोषाः,
 बाला गृहादयः, एतानि वन्ता अरहा महेसी एते जे उद्दिष्टा, वन्ता णाम उज्झित्वा क्षपयित्वेत्यर्थः, अहंतीत्यर्हा, महंश्चासौ
 रिपिः, न स्वयं पापं हिंसादि संपरायिकं वा करोति कारयति इति । किंच 'किरियाकिरियं वेणइगाणुवातं' वृत्तं ॥३७८॥
 एतेपां वादिनामुपरिष्ठात्कांश्चिद्विशेषान् वक्ष्यामः, दुवालसंगं गणिपिडगं वादो सेसाणि तिणिण तिसिड्ढाणि अनुवादो, थोबं वा अनु-
 वादो, से सधवादं इति वेदइत्ता स इति स भगवान्, सर्वे वादाः सर्ववादा, इहासिंछोके, वेदयित्वा ज्ञात्वेत्यर्थः, उवाट्टिते
 सम्मस(संजम)दीहरायं उपस्थितो मोक्षाय सम्यगुपस्थितः, न तु यथाऽन्ये, उक्तं हि—'यथा परे सं(पां)कथिका विदग्धाः,
 शास्त्राणि कृत्वा लघुतामुपेताः । शिष्यैरनुज्ञामलिनोपचारैर्वकृत्वदोषास्त्वयि ते न संति ॥ १ ॥' दीहरातं णाम जावजीवाए, 'से
 चारिया इत्थि सराइभत्तं' वृत्तं ॥३७९॥ चारिया णाम वारयित्वा, प्रतिषेध्यते च, इत्थिग्रहणे तु मैथुनं गृह्यते, सराइभत्तेति
 वारयित्वेति वर्त्तते, एतच्चात्मनि वारयित्वा, न ह्यस्थिबः स्थापयतीति कृत्वा, पश्चात् शिक्षां धारित्तवान्, अट्टितो ण ठावते परं, उप-
 धानवानिति न केवलं निरुद्धाश्रयः, पूर्वकर्मक्षयार्थं तपोपधानवानप्यसौ अतः, स्यात्—किं निमित्तं तवोपधानवानासीत् १, उच्यते—
 दुयलवत्त्वयत्यं, लोगं विदिच्चा अपरं परं च अपरो लोको मनुष्यलोकः, परस्तु नरकतिर्यग्देवलोको, यत्स्वभाववेतौ लोकौ
 यैश्च कर्मभिः प्राप्येते इति, सबं पम्भु चारिय प्रभवतीति प्रभुः, वशयित्वेत्यर्थः, अथवा सबं पाणाइवादादीनि दव्वओ, प्रभुः

वस्तु देहिषि, ताए अमयो उस्त दणो, पिदिपिठुणाम सावेतुं तासि वडववि फत्तहो जातो, एकेका मणसि-एस चेव पुच्छिअत्तु,
 तवो सो पुच्छिओ मणति-अ याणामि केणवि मे किंचि दयं, हुणो यथा मे अमयो दणः, इत्यतो दाणाण सेट्ट अमयप्पदाणमिति
 'सत्थेसु आ अणवत्त वयन्ति' अनवयमिति यणन्येणामनुपरोचकृत, सावद्य हिसेत्यपि, गरहित, कौशिकारिपिवत्, लोणेजवि
 पयराती सुती-अह किं सकेण कोसिओपि रिस्ती विरए गिरमिगमो पढितो ववत्तपुणेणं, अण्व च 'यदेव क्कम कायेषि, पढम
 पढगचि वा । वाहिप वा विरोमिचि, सेवं बोरोपि जो वए ॥१॥' इत्यादि, सत्यमपि महित, किमेवंविधेण सत्येनापि यत्परेयो
 परितोपन 'तत्थेसु आ उस्तम वयन्ते' नेन तयो निहतो, देहस्वापि मोहनीय भवति, तेन सर्वतपसां उच्चमं ब्रह्मचर्यं, अन्ये
 स्वेवं सम्रतिपवन्ते-एकत्रात्रोपि वस्यापि, या गतिर्ब्रह्मचारिणः०' तथा सर्वलोकेष्वमो भगवान् 'ठितीण सिद्धा लवसत्तामा
 वा' इत्वं ॥३७॥ ने हि उक्कोसिए ठिठीए वदुति अणुचरोपपातिक्का ते लवसत्ता इत्यपदिइयन्ते, अह ण सेसिं देवाण एवति
 य अत्तं आत्तए वदुप्पतो वा केवल पाविअम सिक्कता, एवमपि समायं समा सुवम्मा विसिद्धा, सा हि नित्यकालमेवोपवदुते,
 तस्य माणवगमहिद्वक्षयहरणकोसकोपत्तमा, न तथा इतरसु नित्यकालोपयोगः, 'गिवाणसिद्धा जह सवधम्मा' निज्वाण
 भेसु हि सर्वे कम्मो, निर्वाणकला निर्वाणप्रयोसना इत्यर्थः, इग्रावचनिका अपि हि निर्वाणयेव कथ्यन्ते इति, ण जातपुत्ता पर
 मत्थिए नाप्पी जहा वा एते सर्वे लोकम भेष्ठा अणुजराः एवं ज्ञातपुत्राण परोज्झि कथित् जाली, स एव सर्वज्झानिम्योडधिकः,
 स एव यममान् सर्वत्रेकेषु भूत्वा 'पुणेवने पुणतीति विगयगेवी' इत्वं ॥३७॥ अहा पुढवी सव्यक्कससहा तथा सोडवि
 पुणीति अटमक्करं कमेति वाक्पदेवः, पाणम्यगतेषु वस्तुषु विगता यस्य गुदी स भवति विगतगुदी, सविज्जनं सविधिः प्रत्ये

आहारादीनां भावे क्रीधादीनां, कर्म वा सन्निधिः, यत्साम्परायिकं बध्नातीत्यर्थः, तरित्ता समुद्रं च महाभवोधं यथा तीर्त्वा
 समुद्रं कश्चिन्निर्भयो भवति एवं स भगवान् कर्मसमुद्रमिति, अगमं करोतीति अभयदूरः, केषां १, सत्त्वानां, विराजयति विदाल-
 यतीति वा वीरः, अणंतचक्षुरिति अनन्तदर्शनवान्, 'कोहं च माणं च तदेव मागं' वृत्तं ॥३७७॥ आध्यात्मिका ह्येते दोषाः,
 बाह्या गुहादयः, एतानि घन्ता अरहा महेसी एते जे उद्दिष्टा, पन्ता माग उज्जित्वा क्षपयित्वेत्यर्थः, अर्हतीत्यर्ह, मदाभासो
 रिषिः, न स्वयं पापं हिंसादि संपरायिकं वा करोति कारयति इति । किं च 'किरियाकिरिगं चेणइगणुनातं' वृत्तं ॥३७८॥
 एतेषां चादिनामुपरिष्ठात्कारिणोपचारान् वक्ष्यामः, दुष्कालसंगं गणिनिष्ठं वातो सेसाणि तिणिण तिसिद्धाणि अणुमादो, शोभं वा अण-
 मादो, से स्वमादं इति चेदहस्ता स इति स भगवांश्च, सौ वाताः सर्वमादा, इवास्मिँहोके, वेदगित्या ह्यास्वेत्यर्थः, उज्जित्वा
 समुद्रस्य संजगमं क्षीहरागं उपस्थितो मोक्षाय सम्यगुपस्थितः, न तु अथास्त्रमे, तर्कं वि- 'यथा परे सं(प्रा)कषिका निदग्माः,
 क्षीहरागे कृत्वा हनुतामुपेतः । शिथैरुत्सुमणिनोपचारैस्तुल्यदोषारत्नवि ते न प्रति ॥ १ ॥' दीवरातं माग आरती माप, 'मे
 वादिश्या इति स्मराहमसं' वृत्तं ॥३७९॥ यारिथा मागं वासयेत्तु, वासयेत्तु च, वासयेत्तु च, इतिमादणे त मेणनं सजते, ससद्वयचोति
 वादिश्या इति कथं, इतिमादने वासयित्वा, न लक्षितः स्थापयतीति कथं, पश्चात् विद्वां पारिमाण, यद्विजो न स्याते परे, अण-
 पदवादिश्या इति न केवलं इतिमादने वासयित्वा, पूर्वोक्तसुमागं उपोपधानं कथं, वासयेत्तु च, वासयेत्तु च, इतिमादने वासयित्वा, अण-
 पदवादिश्या इति न केवलं इतिमादने वासयित्वा, पूर्वोक्तसुमागं उपोपधानं कथं, वासयेत्तु च, वासयेत्तु च, इतिमादने वासयित्वा, अण-
 पदवादिश्या इति न केवलं इतिमादने वासयित्वा, पूर्वोक्तसुमागं उपोपधानं कथं, वासयेत्तु च, वासयेत्तु च, इतिमादने वासयित्वा, अण-
 पदवादिश्या इति न केवलं इतिमादने वासयित्वा, पूर्वोक्तसुमागं उपोपधानं कथं, वासयेत्तु च, वासयेत्तु च, इतिमादने वासयित्वा, अण-

धेय प्रति, प्रधानत्वाच्च धारितवान् शिष्यान् हिंसानृतस्तेष्वपरिशुद्धेभ्य इति, मैयुनरात्रिमक्ते तु पूर्वोक्ते, सर्वस्मादकृत्यान् आत्मान्
 शिष्यांश्च धारितवानिति, सर्वधारी सर्वधारणशील इत्यर्थः, इदानीं सुषर्मा तीर्थकरगुणान् कथयित्वा भोतृनाह—सोऽद्या घम्मे
 अरदत्तमासिय' इति ॥३८०॥ युत्वेति निष्ठम्य, इमं घममिति योज्य कथित' अर्थतो वा मापित' गणधराणामित्यर्थः, सम्यक्
 आहित समाहितः सम्यगाख्यात इत्यर्थः, अर्चयन्ति पदानि, अवशाज्यैश्च पदैश्च उपेत्यशुद्ध, त स सदृशता य तमिति योज्यसुप
 दिष्ट' युत्वा धदानपूर्वकमादाय, आदाय नाम गृहीत्वा च, चना नाम बहवो अनाः अनायुपः सप्तधा इति वाक्यद्वेष', सिद्ध्यन्ती
 त्यर्थः, वे तु न सिद्ध्यति ते इदा भवति देवाधिपतय , आगमिष्वेनेति आगमिस्सेण भवेण सुष्ठुप्यपीष्ट सिद्ध्यन्तीति ॥ महा
 वीरस्तथाप्ययन पष्ठ समाप्तम् ॥

इदानीं कुशीलपरिमासिर्भवति अतः कुशीला सुशीला य परिमासिभवति, कुशीला गिरत्वा अप्पउत्थिया य पासत्वादिणो य,
 तेषां कुत्सितानि क्षीणानि अनुमतकारिणीष्विति परिमासिभवति त्वा य संसारं परिममति, तस्मात् इमानि चचारि अनुयोगइतराणि,
 पुन्याशुशुब्धीय सुषर्मा, अतर्वादिगारो सीसाण कुशीलावं च सत्त्वाव आपिणा कुत्सितसीनाइं असीलाइं च वल्लेयव्याद,
 जे य तेषु वदति ते वल्लेयव्या, नामविष्णोणे सीलंति पगपद पायसि, तत्तय गाथा 'शीले चउक्क वल्ले पाउरणाभरणभो-
 यणावीसु भावे तु ओघसील भमिक्क आसेवणा नेव ॥३४॥ सील नामादि चउत्तिह, नामठवणामो गयाओ, दल्ले
 वतिरिणं, दल्लेसीलो यथा प्रावरणसीलो देवदत्तः, प्रलभमावरणसीलो वा, तथा नित्यधूपणसीला नित्यं मण्डनसीला ते मार्या,
 भयिच चोचते वीरवरी वा, तथा नित्यभोजनसीलोऽसि तथा मृष्टभोजनसीलोऽसि, यो वा यस्य द्रव्यस्य

स्वभावः तद्वन्व्यं च तच्छीलं भवति, यथा मदनगीला मदिरा, मेध्यं घृतं सुकृमारं चैत्यादि, भागीलं दुविधं न०—ओहगीलं
 अभिक्खासेवणसीलं च, तत्थ 'ओहे सीलं' गाथा ॥८७॥ ओहो णाम अविसेमो जहा गन्धमापज्जोगविस्तो निस्ताविस्तोवि,
 एवं ता पसत्थं ओहसीलं, अप्पसत्थओहसील तु तद्विधम्मिणी अविरतिः मय्यमावधप्रवृत्तिरिति, अथवा भावसीलं दुविहं—पमन्यं
 अपसत्थं च, एकेकं दुविहं—ओहसीलं अभिक्खासेवणसीलं च, प्रशस्तौघगीलो धर्मगीलो, अभिक्खासेवणाण् णाणगीलो तमगीलो,
 णाणे पंचविधे सज्जाए उवयुक्तो, जम्बिक्खणं २ गहणमत्तणाए अप्पणं भावेति एग णाणमीलो, तवेसु आत्ताणअणमणाअणहिक्ख-
 णसीलो, एवं दुविधो वित्थरेणं, जोएतव्वमिति, अप्पमत्थ भावओ ओहमीलो पावमीलो उट्टमीलो एवमादि, अणमत्थे अभिक्ख-
 आसेवणाभावसीलो कोहसीलो एवं जाव लोभसीलो चोणमीलो पियणमीलो पममत्ताणमोन्नो रुद्धमीलो इत्यादि,
 अथ कस्मात् कुमीलपरिभाषितमित्यपदिश्यते?, उच्यते, जेण एत्थ 'परिभाषिता कूमीला' गाथा ॥ ८९ ॥ येनेदं सपत्तो
 परपक्खे य कुमीला परिभासिता, सपक्खे पासत्थादि परपत्ते अण्णउत्थिया जाचंति अचिरत्ता केयिस्ति, मय्यं गिइत्था 'मीना
 एव, सुत्ति पसंसा सुरिति प्रशंसायां निपात इति यः शुद्धगील इत्यपदिश्यते, दः रुग्णायां अशुद्धगील इत्यपदिश्यते, रुग्
 कुमीला? 'अप्फासुयपडिसेवी य' ॥८९॥ जे अप्फासुयं कयकारिणं जणुमनं त भुंजंति ते यद्यपि उप्पंयादा अयोमनं भूवं
 पिवंति मामान्तश्च भुजते तहावि कुमीला एव, जे अप्फासुगाडं आदारायमिमाडीणि पडिसेतानि जगंयता अमंगयता अण्णगाता-
 दिणो पुढविहिंसगा णिगुणा अगारिममा, णिहोमचि य मदला, मायुपदोमेज मइल्लवता, फासुं रदंनि मीडं, जे संज्जसायुसंमेज
 अफासुयं परिहरंता ते फासुमोअणमीला इत्यपदिश्यते, जे पुण ते अप्फासुयगगोई अगीला कुमीला य ते इमे उक्क पाप्म मोन-

मारादयता' गाथा ॥९०॥ गोतमा नाम पासंहिणो मसगराज्जातीया, ते हि गोष णाणाविधेहि उवापहि वमिऊण गोसपोतगेण
नइ गिहे गिहे घण ओदारैता हिठति, गोवत्तिगावि वीयारआया एव, ते च गोणा णट्ठितेस्सुगा रं मायमाणा गिहे गिहे सु(गो)वेहि
गहितेहि घण उदारेमाणा विहरंति, अवरे धंददेशगा घरकूपाया, वारिमद्रमा प्रायेण जलसफारहस्थपादपक्खालता भायंता य
आयमंता य संअरितिसु तिदिमु य य जलणिपुडा अच्यंति परिब्यायगादि, अब्णे अग्निगोमवादी तावमा वीयारा, वीयसा अग्निगो
सेण सगा इच्छति, जलसोय केद इच्छंति, मागवता दगसोरियरादि तिब्धि तिसड्डा पावादिरगतता, जे य सर्लिगपढिवण्या कुसीला
अस्सुयगपढिवेवी। यतो कामप्पिण्हण्यो निक्खेवो, सुचाशुगमे सुचसुचारैयवं जात्र 'पच्चदा विन्दि लक्खण'ति, इद सूत्र
'पुढवी य आळ अगणी य चाऊ सणकक्खबीया य तस' य पाणा'॥३८१॥ तणक्खस्सवीयसि वणस्सइकायमेदो गहितो,
एकेको द्विविधो, अभीजाद् बीजाद्वा प्रद्यति; पच्चाणुपुढ्वी वा गहिया, जहा वणस्सतिकारयाण मेदा तथा पुढविमादीणवि मेदो माणि
यज्जी, तज्जहा 'पुढ्वी सक्खा वस्तुगा य०' एव सेसाणवि मेदा माणियज्जा, तमक्खइयाव तु इसो मेदो सुचामिहित एव, तं० जे अंडया
जे य जरायु पाणा अडेम्मो जाता अण्डवा - पस्यादया, नरायुजा नाम नरावेदिया जायते गोमहिष्याञ्जविकामनुष्पादयः,
संन्येइजाः गोकरीपादिपु कमिमधिकदयो जायन्ते जल्लुगामकुबलिकत्वादयो य, रसजा दधिसोवीरक्कम्बा(तक्का)दिपु, रसजा इत्य
भिधानत्वं जेषि रसजा इत्यभिधानं वा, 'एताइ कायाई पचेइताई' इच ॥३८२॥ एतानि यान्नुषिगनि कयविधानानि, प्रवेदि
तानीति प्रदर्शितानि अइप्रमृतीनां, 'गतेसु जाण' एतेपि ये उक्ताः, जानन्तीति जानकाः प्रत्युपेक्ष्य सातं सुसमित्यर्थः, कथं ?
पट्टिमेहेति, अध मम न विपं दुक्ख गुहं नेहु परमेणां पडिलेहिवा दःस्वमेण = एतां लक्षणं मेदेण, जे पुज गतेसु कागसु य

आतदण्डे कुशीलः अशीलो वा एषां कायानां आताओ दंडेइ, अथवा स एवात्मानं दंडयति य एषां दंडे णिसरति स आत्म-
 दंडः, एतेनैव पुनः विष्परियासुविन्ति विपर्यासो नाम जन्ममरणे, संसारो विपर्यासो भवति, अथवा सुखार्थी तानारभ्य ताने-
 वानुश्रविष्य तानि तानि दुःखान्यवामोति सुखविपर्यासभूतं दुःखमवामोति, विवरीनो भावो विपर्यासः, धर्मार्थी तानारभमाणः
 संसारमामोति, एवं सो अचिरतो लोगो अव्रतलोकः कुशीललोकात् मनुष्यलोकात् प्रच्युतः तानेय कायान् प्राप्य 'जाईवहं अणु-
 परियट्टमाणे' वृत्तं ॥३८३॥ जातिश्च वधश्च जातिवधौ-जन्ममरणे इत्युक्तं भवति, समन्ताद्वर्त्तते अनुपरिवर्त्तते, ते पुण छवि काया
 समासओ दुविहा भवति, तंजहा-तसा थावरा य, थावहा ति विहा-पुढवी आऊ वणस्सई, तसा ति विहा-तेउ वाऊ ओराला य तसा,
 तेसु तसत्थावरेसु विणिग्घातमिति अधिको णियतो वा घातः निघातः विविधो वा घातः शरीरमानसदुःखोदयो अट्टपगारकम्म-
 फलविवागो वा 'से जातिं जातिं परियट्टमाणे से इति स कुशीललोकः जाति जातीति वीप्सार्थः, तासु तासु जातिसुत्ति तस-
 थावरजातिसु अणिसं निरंतरं कूराणि हिंसादीणि कम्माणि बहून्यस्य कूरकर्मति बहु आरंभो विविधभंगा यद्यदकरोत्तेन कर्मणा मीयते,
 मी हिंसायां वा, मार्यत इत्यर्थः, म्रियंत इत्यर्थः, मज्जते वा निमज्जत इत्यर्थः, भावमन्दस्तु कुशीललोको गहितो गिही पासंडी
 वा यत्पापं करोति तत्किमिह वेद्यते?, अनेकान्तः, 'अस्सि च लोगे अट्टुवा परत्थ' वृत्तं ॥३८४॥ कथं?, इहलोगे दुच्चिण्णा
 कम्मा, इहलोगो असुभफलविवागो, इहलोए दुच्चिण्णा कम्मा परलोए असुभफलविवागा, परलोके दुच्चिण्णा कम्मा परलोए असुभ-
 फलविवागा, कथं?, उच्यते-केनचित् कस्यचित् इहलोगे शिरश्छिन्नं तस्यापत्येन छिन्नं एवं इहलोगे, कथं इहलोगे न फलति?,
 णरगाइसु उववण्णस्स, परलोए कतं इहलोगे फलति, जहा दुहविवागेसु मियापुत्तस्स, परलोए फलति, दीहकालद्धितीयं कम्म

अण्मि मवे उचिञ्चति, अथवा इहलोक इव चारुकन्धः अनेकैर्यातनाविशेषैः उद्बेदयति, तदन्यथा वेदित कस्यचित्परलोके, तेन वा प्रक्षरेण अन्येन वा प्रक्षरेण विपाको भवति, तथा विपाकस्तथैवास्य शिरश्छिद्यते तत् पुनरनन्ततः सदस्रशो वा, अथवा अस्रुत एवा स्रुतव्यथा, अथवा द्रुतश्छिद्यते अन्यथेति साहस्ये वा, अथवा शिरश्छिन्नानः शिरश्छेदमवाप्नोति इत्यन्विद वा अन्यतराह-
सेन वा प्राप्नोति, सारीर्यापसेन वा दुःखेण येषते, एवं याह्यं दुःखमात्र परस्योत्पादयति तत्र मात्रतः द्रुतशो मात्राधिर्गं त
प्राप्नोति अन्यथा वा, त एव कुञ्जीला संसारमावण्णा परंपरेण संसारलागरता इत्यर्थः, परंपरेणेति परमथे, तत्र परतरमथे,
एव जात अर्पतेषु मवेसु बज्जति वेदति य दुष्णिताहं दुष्ट नीतानि दुर्नितानि कृत्स्नानि वा नीतानि कर्मणीत्यर्थः, एवं ताव
ओषत उक्ताः कुञ्जीला गुह्यबेति, इवानी पापदलोच्छुद्धीला परामृश्यन्ते, तथया-जे मातर च पितर च हेचा' इव
॥ ३८५ ॥ 'जे' इति अग्निरिदृजिरेसो, एते हि कल्लानि कुवाणा दुस्त्यवा इत्येतद्ब्रह्मण, देवा हि मातृभार्यापुत्रादयः सम्बन्धात्
पद्मम्ववन्ति न भवन्ति वा इत्यवो मातापितृग्रहणं, चन्द्रात् आतृमगिनी जाव सयणसंगयसंयवो वायवजगम रत्नं च जाव दाण
दद्रयायं परिमाप्त्वा, तेषु च क ममण त हेचा, हेचा नाम हित्वा, भ्रमभवति- धमण इति वा वदति अग्निं चारमते, नत्वे-
कस्यान्यतमेन अन्यतमाम्या अन्यतमैर्वा, अवाह स लोगो अणन्यधम्मं, अथ प्रभानन्तर्यादिषु, आदेति उक्तवान्, स इति भगवान्,
लोकाः कर्षं सभारमते पंचापितापादिभिः प्रकृतैः पाकनिमित्तं च 'भूपाहं' इव, भूताह जे हिंसति आतसाते भूतानीति अपि
भूतानि चान्यानि अपिना वण्णं, आत्मसातनिमिषं चारममत्रावं तथया उपनवितापनप्रश्नयहेतु उज्जालिया पाणाइवातयति
निवाविय अगणि निपातपक्षा उज्जालयन्तस्ते पृथिव्यादीन् प्राणान् त्रिपातयन्ति, त्रिम्या मनोबाह्वायेभ्यः पातयन्ति त्रिपात-

यन्ति, आयुर्वलेन्द्रियप्राणेभ्यो वा पातयंति तिपातयंति, उक्तं च-तणकट्टुगोमयस्सिता०, णिव्वाविवा अगणिमेव निपातयंति, उक्तं हि-“दो भंते ! पुरिसा अण्णमण्णेण सद्धिं अगणिकायं समारभंति तत्थ णं एगे पुरिसे अगणिकायं उज्जालेति एगे पुरिसे अगणि-
कायं णिव्वेवइ, तेसि णं भंते ! पुरिसाणं कयरे २ पुरिसे महाकम्मतरए पणत्ते ? , तत्थ णं जे से पुरिसे अगणिकायं उज्जालेइ से णं पुरिसे
से पुरिसे अप्पकम्मतरए, से केणट्ठेणं ? , (भंते ! एवं बुच्चइ) गोयमा ! तत्थ णं जे से पुरिसे अगणिकायं उज्जालेइ से णं पुरिसे
बहुतराणं पुढविकायं वायु आउ० वणस्सइकायं तसकायं० अप्पतराणं अगणिकायं समारभति, तत्थ णं जे से पुरिसे अगणिकायं णिव्व-
वेति से णं पुरिसे अप्पतराणं पुढविकायं समारभति जाव अप्पतराणं तमकायं समारभति बहुतराणं अगणिकायं समारभति, से
तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं बुच्चति”, अपि चोक्तं-भूताणमेस आघातो, हव्ववाहो ण संसयो” यस्माच्चैवं ‘तम्हा उ’ वृत्तं तम्हा उ
मेधावी समिक्ख धम्मं ण पंडिए अगणि समारभेज्जा, कंठ्यं, तु विसेसणे, अहिंसावम्मं समीक्ष्य, समारंभो हि तप-
नविपातनप्रकाशहेतुर्वा स्याद्, कतरान् जीवानाघातयंति ? , अस्यारम्भप्रवृत्ताः कुसीला उच्यन्ते, ‘पुढवीवि जीवा आऊवि जीवा’
॥ ३८७ ॥ अपि पदार्थसंभावने, पुढवी जीमसंज्ञिता, ये च तदाश्रिताः वनस्पतित्रसादयः, एवमाऊवि तदाश्रिताः प्राणाश्च, संपत-
न्तीति सम्पातिनः-शलभवाय्वादयः, कट्टस्स संस्सिता य, संस्वेदजाः, करीपादिष्विन्धनेषु धुणपिपीलीकाण्डादयः, एते दहे अग-
णि समारभन्ता एवं तावदग्निहोत्राधारंभा तापसाद्याः अपदिष्टाः, एके निवृत्ताश्च शाक्यादयः, इदानीं ते चान्ये च वणस्सइस-
मारभान्विताः परामृश्यन्ते, ‘हरितानि भूतानि विलंबगणि’ वृत्तं ॥ ३८८ ॥ हरितग्रहणात् सर्व एव वनस्पतिकाया गृह्यन्ते,
नीला हरिताभा आर्द्रा इत्यर्थः, हरितादयो वा वनस्पतयः, भूतानि जंगमाणि, विलंबयंतीति विलम्बकानि भूतस्वभावं भूताकृतिं

दर्शयन्तीत्यर्थः, तद्यथा-मनुष्ये निषेकफललापुर्देष्टुमिच्छन्त्यहर्गमप्रसवबालकौमारयौवनसद्यमस्याविर्यान्तो मनुष्यो भवति, एव इति
 तान्यपि द्वावयादीनि, जातानि-अभिनवानि सस्यानीत्यपदिश्यन्ते, संजातरमाणि यौवनवति, परिपक्वानि-जीर्णानि, परिशुष्कानि
 मृतानीति, तथा बुधः अहुरावस्यो जात इत्यपदिश्यते, ततश्च मूलस्कन्धशस्त्रादिभिर्विश्लेषैः परिवर्द्धमानः पोतक इत्यपदिश्यते,
 सतो युवा मर्त्यमो जीर्णो मृतयान्ते, स इति एवंमूढ विलुपितं कुर्वति, क्लरयेन कार्यवदुपचारात् आहारमया हि देहादेहिनां, अन्न
 वै प्राप्ता, आहारमावे हि बुधा हीर्यन्ते म्कार्यते म्रियन्ते च मद्फला हीनफलाश्च भवति, पुढो सितानि पृथक् २ धितानि, न
 तु य एव मूले त एव स्कन्धे, केवाचिदेकजीवो बुधः तद्वपुशसार्धं पुरोसिवाद्, सान्येव-संखेजजीवितानि असंखिजजीवितानि
 अणतजीवितानि वा, ओ णिवति आतसात पपुष, आत्मपरोमयसुहृदुःखहेतु वा आहारसयणासप्तादितवमोगत्य, प्रागहिम
 प्राप्नो नाम निजुक्तोद्यमतिः, उपकनकद्रव्याण्येवतानि, बहुणति एगमपि छिद्रं बहून् बीवाभिपातयति, एगपृढवीए अणेगा जीवा,
 किंच-‘जाइ च बुद्धिं च विणासयते’ इति ॥ ३८९ ॥ जातिरिति बीजं, स सुश्रुलोद्बलास्पन्दि(स्यादि)मिर्विनाद्ययन्ति
 यच्चैक्य, नातिविनाशे हि बंदुरादिविदिर्हिता एव, बाल्यमावे कुतो बुद्धिः, अथवा नातीपि विनस्तेति बीज, सुदृढं विषासेइ अंड
 रादि, बीवादीति बीबांडुरादिक्रमो दृशितः, पञ्चाणुपुञ्जी च दशविषाण, स एव असंयतः आत्मानं दण्डयति परं वा अथा
 दृ से लोए अणअयम्मे अवेत्यानन्तर्यं आहुत्तीर्यकराः, स इति स पाशुण्डी, अनार्यो धर्मो यस्य स भवति अणअयम्मो, अहा
 बादी तहाकारी न भवति, ओ हि बीवादि हिंसति मात्मसातनिमिष, इत्येव तान् प्राप्तवयसो वा बुधावीन् इत्या ते कुडीलाः मानु
 प्यात् प्रच्युताः प्राप्य ‘गहमायि मिज्जति पुबच्छ(दुया बु)याणा’ इति ॥ ३९० ॥ गर्मोमिति नृकण्ठे गर्मोदि इति यवपदिश्यते

तद्गर्भाधवस्थानिमित्तं, तद्यथा—निपेककललार्तुदपेक्षित० स हि मासं गर्भाधवस्थानिमित्तं, तस्यामन्यतमस्यां कश्चित् श्रियते, अथवा मासिकादि, गर्भावस्थासु नवमासन्ते तेनान्यतरस्यां श्रियते, गतगर्भा विगर्भा, ते तु ब्रुवाणाश्च, ग्रन्थानुलोम्यात् पूर्वं(पूर्व) कुर्वाणाः, इतरथाऽनुपूर्वं वा ण ब्रुवाणा इतियावत्, न मातापित्रादि व्यक्त्या गिराऽभिधत्ते, ततः परं ब्रुवाणा, पञ्चशिखो नाम पञ्चमूढः कुमारः, अथवा पञ्चेन्द्रियाणि शिखाभूतानि बुद्धिसमर्थानि स्वे स्वे विषये तस्मात् पञ्चशिखो, तस्मिन्नपि कदाचिद् श्रियते, श्रुवाणगामज्झिमा_थेरगा य कंठयं चयंति साततो भवतो वा, यः पञ्चात्प्रलीयते, यैर्यथाऽयुर्निर्वर्तितं यैश्च यथा जीवोपघातादिभिर-
ल्पान्यायूपि निर्वर्तितानि सोपक्रमानि निरुपक्रमानि च, भणितं च—‘तीहिं ठाणेहिं जीवा अप्पाउअत्ताए कम्मं पक्करेति’ एनं पंचेदिय-
तिरिएसुवि, गन्भादि मिज्जंति उ अबुयाणा, व्याधिमिरांगतुक्कैवदनाप्रकारैश्रियन्ते, एगिदिएसुवि तहाणुरूवं भाणितव्वं, ‘बुज्झाहि जंतो इह माणवेसु’ वृत्तं ॥ ३९१ ॥ किं बोद्धव्यं ? न हि कुशीलपाखंडलोकः त्राणाय, धम्मं च बुज्झह, तं च बोधिं बुज्झा जहा—माणुस्सखेत्तजाती कुलरूवारोगसाउअं बुद्धी । समणोगह सद्धा दरिसणं च लोगम्मि दुलभाइ ॥ १ ॥ जंतोरिति हे जन्तो, इहेति इह माणवेहिं दृष्ट्वा भयानि इतश्च तस्य जातिजरा मरणादीनि नरकादिदुःखानि च, तेन दद्रुं भयं बालिणं अलं भे बाल-
भावो हि बालकं कुशीलत्वमित्यर्थः, नयते कुशीलं अग्रतः, एगंतदुक्खे जरिए उ लोगेत्ति णिच्छणयं संपडुच्च एगंतदुक्खो संसारः, तंजहा—‘जम्मं दुक्खं जरा दुक्खं, रोगा य मरणाणि य । अहो दुक्खो हु संसारी, जत्थ किस्संति जंतवो ॥ १ ॥’ तथा तण्हाति, तत्तपाणं करोति तस्स जरित्तेत्ति ‘आलिच्चे णं भंते ! लोए जराए मरणेण य’ अथवा जेण सयं संतत्तं जरितमिव जगं कलहं गलेति, ज्वरित इव ज्वलितः, सारीरमाणसे हि दुःखादी, मणुस्से हि कपायैश्च नित्यप्रज्वलितवान्, ज्वरितः सकम्मुणा

विष्परिपासुर्वेतिचि स्वकृतेन कर्मणा, नेत्ररादिकृतेन, विष्परियायेन गरादिनानाविधैः प्रकरोर्विपरीतमायाति, तदपि चोक्त, उक्तं
इदीनविपाकः, इतरपि इदीनदुर्जनान्येवामिधीयते, 'इद्रेण मूढा पश्यति मोक्षम्'पुन ॥ ३९२ ॥ इहेति पात्रण्डिलोके मनु
प्यसोकेऽपि, एके न सर्वे मूढा-अयाजया स्वयं मूढाः परेष मोहिताः मूढा वदन्ति, आद्रियते आहारयति च तमिस्याहार', पुद्गला
पुर्नलादिदिशपान् आनयति-आहारयतीत्याहार', आहारसंप्रत्ययेण रसायाहारसपद् जनयन्तीति आहारसंप्रत्यय च तल्लक्षण, अथवा
आहारेण समं पचनं, आहारेण हि सार पंच लवणाणि, तंजहा-सुचव मोक्षफल पिठं रोम मसुद्र इति, तत्रण हि सर्वरसान् दीप
यति, उक्त हि-'लवणविहृणा य रसा, चकस्तुविहृणा य इंदियगामा ।' तथा चोक्त-'लवण रसानां तैल स्नेहानां घृतं मेघ्याना-
मित्वादि, केच अदद्रुष्य मोक्ष न परिरति, कचिचदपि, अथवा आहारपचन, तद्यथा-'मज्ज लमुषं पल्ल स्त्रीरं फलं तपेच गोमसं',
वारिमहगा तु पगे य सीतोदगसेवणेन स्नानपानहस्तपादवावनेन सीतोदगसेवण, तत्र च निवाता, सीतमिति अविगत
जीवं, अंगुष्ठाभित्तं वा, परित्रादमागवादादयोऽपि सीतोदक सेवंति, द्रुतेण पगे तापसादयो हि इष्टेः समिदृशतामिद्व्यैः, द्रुवा
जनं तर्पयन्तो मोक्षमिच्छन्ति, तत्र कुंभवापीन् सन्नाम गणयन्ति ये सत्र दक्षन्ते, मोक्षो सविशिष्टः सर्वविमोक्षो वा दक्षिदि-
दु त्वविमोक्षो वा, ये कुलसर्गादिफलमनाद्यस्य शुद्धति ते मोक्षाय, देवास्तु अमृदयाप, तेषामुचर 'पायोस्तिपाणादिसु पात्थि
मोक्षम्बो' इत्वं ॥३९३॥ प्रात इति प्रत्युष', आदिग्रहणात् इत्तपाद्यद्यालनप्रलक्षयनानि, येन तदुदक सचिपं तदस्मिन् ये यद्वे
पचा इम्मति, किंच-'स्नान मददर्पकं, कर्णागं प्रथमं स्मृतम्' सारो नाप अद्रुष्यं तदस्ती-यन्यानि पंच लवणाणि तेषामनस्य
नेन मोक्षो भवति, ते मस्य मसं लवण च 'मोक्षा ते इति तदीय लवणमिति लेखनं' आहणात् पश्यई क्करम एता-यमोक्षा

कथमिहान्यत्रवासं परिकल्पयन्ति मूर्खाः, अन्यत्रवासो नाम मोक्षवामः, अथवा अन्यत्रवासो नाम यत्रेच्छति यदीप्सितं
 वा न तत्र वासं परिकल्पयन्ति, अत्रैव संसारे चैव, परिकल्पयंति नाम कुर्वन्ति, विशेषोत्तर 'उदएण जे सिद्धिसुदाहरंति'
 वृत्तं ॥३९४॥ सायंति रात्रौ, पायंति पच्यते, सेसं कंठयं। किंच-यदुदकेन सिद्धिः स्यात् तेन 'मच्छा य कुम्मा य सिरीसिवा
 य' वृत्तं ॥ ३९५ ॥ मच्छा एव कुम्मा-कच्छभा, सीरीमवत्ति इह सिरीसिवा मगरा सुंमारा य, चतुष्पादत्वात् सिरीसृपा, मंगू
 णाम कामज्जगा, उट्टा णाम मजारपमाणा महानदीषु दश्यन्ते, उम्मज्जणिमज्जियं करेमाणा, दगरक्खसा मनुष्याकृतयो नदीषु समु-
 द्रेषु च भवति, एवमादयोऽन्येऽपि च जलचराः मत्स्यबन्धादयश्च यद्यद्भिर्मोक्षः स्यात्तेन सर्वे मोक्षमवाप्नुवन्तु, न चेदाप्नुवंति ण,
 अट्टाणमेयं कुसला वदंति अस्थानमिति अनायतनं अनादेशः अभ्युदयनिःश्रेयमयोः कुशलास्तीर्थकरास्त एवं वदंति अस्था-
 नमेतत् यदुदकेन शुद्धिर्भवति, 'उदकं जति कम्ममलं हरेज' वृत्तं ॥३९६॥ एवं पुण्यंपि, चन्दनकर्द्दमलिप्तं वा, नोचेत् ततस्ते
 इच्छामात्रमिदं, त एवं वराका जात्यन्धतुल्याः अंधं व णेतारमणुस्सरंता अन्वेन तुल्यं अन्धवत् यथा जात्यन्धो जात्यन्धं णेता-
 रमणुस्सरंतो, अणुस्सरंतो णाम अणुगच्छंतो, उन्मार्गं प्राप्य विपमप्रपातादिक्ण्टकव्यालाग्निउपद्रवानामाद्रयति क्लेशमिच्छन्ति न
 चेष्टां भूमिमवाप्नोति, एवं ते कुसीला अहिंसादिगुणजात्यन्धा इच्छंतीऽपि मोक्षार्थं अहिंसादीन् गुणानप्राप्नुवन्तः, स्वयं प्राणिनो
 विहेडयंति 'हेडू विबाधने' बाधन्त इत्यर्थः, ये चान्ये जीवा अनाप्यास्तानाश्रयन्ति तेऽपि तथैव प्राणिनो विहेडयित्वा अनिष्टानि
 स्थानानि अवाप्नुवंति, किंच-'पावाइं कम्माइं पकुवतो हि' वृत्तं ॥ ३९७ ॥ कंठयं 'हुत्तेण जे मोक्खसुदाहरंति' वृत्तं
 ॥३९८॥ ये मोक्खं उदाहरंति नाम भासंति, सायं च पायं च पायं च अगर्णि फुसंति सायं रात्रौ, पायं प्रत्युपि, अग्निं स्पृशन्ति

इति यथेष्टैर्द्वैतस्य यत्नैः, यदि तेषामेव सिद्धिर्भवति एव सिया सिद्धि इवेज्ज कतरेषां ! अगणिं फुसन्ताण कुकस्मिणपि
 शुक्रमणो मृश्यटफ़रा कूटफ़रा वणदाहा वन्सरदाहकः, उक्ताणि पृथक्शुद्धीलदर्शनाणि, एषां तु सर्वेषामेव अयं सामान्योपालम्भः
 अपरिक्लृप्तं विदुः न ह्य एव सिद्धि, एहिन्ति ते घातमधुज्जमाणा । अपरिच्छेति अपरीक्ष्य, दृष्टिरिति दर्शनं, अपरीक्षित
 दर्शनानामित्यर्थः, नैव सिद्धिर्भवतीति धान्यश्लेषः, किंतु एहिति ते घातमधुज्जमाणाः, अपरिच्छेति अपरीक्ष्य, दृष्टिरिति दर्शनी,
 तैस्तेर्दुःस्वविश्लेषस्तियतीति पातः संसारः, धम्ममधुज्जमाणाः, सत्यतिपथभूताः सम्यग्दृष्टयाः, ते तु भूतेहिं जाण पडिछेह सात
 भूतानि एकेन्द्रियादीनि, बानीत इति खानकः स खानको अचोवस्मेव भूते सातं पडिलेहेति 'बह मम ण पिय दुक्ख, जाणिय
 एवमेव सब्बसंसारं' एव मत्वा यदारमनो न प्रिय तद्भूतानां न करोति, एव संम पडिलेह्वा भवति, विज्झं नाम विद्वान्, गहा
 यचि एव गृहीत्वा अचोवमेव इच्छते सातासात एव गृहीत्वा नवकेन भेदेन तसयावरण पीठ, अथवा विज्झ, विज्झाणम ह्वान
 व गहाय, जीए तसयावरा नवति, उक्त च—'पहम णाण तमो दया, एव चिट्ठति सब्बसंसारं । अप्पणाणी किं काहिति?, किं वा
 नाहिति छेयपावग ? ॥१॥' वे पुनः हिंसादिषु प्रवर्चन्ते अशीलाः कुशीलाश्च ते संसारे यणति लुप्पति इव ॥ ४०० ॥ जर
 नादिगतीसु सारीरमण्यसहिं दुःखेहिं पीड्यमाना स्तनन्ति, लुप्पन्त इति छिद्यन्ते, इत्यन्ते च, तसन्तीति नानाविधेभ्यो दुःखेभ्य
 उद्विज्यते, कर्मण्येषां संतीति कर्मिणः, यतमेव तेन पुढो जगाइ पुढो नाम पुणक्क अथवा पुणु विस्तारो, सब्बजगाइ पुढो पडि
 संसायपि परिसंखाय परिगण्येत्यर्थः 'मिह' इति सुसीलमिहः तम्हा भिव् विरते आतगुत्ते तस्मादिति यस्माभिः क्षीलाः कुशी
 लाश्च संसारे परिवर्चमाना स्तनन्ति लुप्पन्ति त्रसन्ति च तम्हा विदुः पिरति इयाति पंचप्रकारां अहिंसादी, आतगुत्तो जाम आरमसु

गुप्तः स्वयं वा गुप्तः कायवाङ्मनस्वात्मोपचारं कृत्वा अपदिश्यते आतगुप्तेति, दद्रुं तसे य पडिसाहरेज्जा चशब्दात् स्थावरेऽपि, पडिसाहरेज्जि इरियासमिति गहिता, अतिकम्मे संकुचए पसारए, इदानीं स्वर्णिगकुशीला परामृश्यंते, तद्यथा—‘जे धम्मलद्धं च निधाय भुंजे’ वृत्तं ॥ ४०१ ॥ जेत्ति अणिद्धिद्विहेसे, लद्धं, नान्येषामुपरोधं कृत्वा लब्धमित्यर्थः, वेतालीसदोसपरिसुद्धं, वा विभाषाविकल्पादिषु, असुद्धं वा लद्धं असणादि निधयेति सन्निधिं कृत्वा,, तं पुण अभत्तत्थं, दुचरितं भत्तसेसं वा अब्भत्तद्धो वा मे अज्ज, एवमादीहिं कारणेहिं सन्निधिं काउं भुंजति, विगतेण य साहदुद्धं विगतमिति विगतजीवं तेनापि च साहदुद्धरिति साहरिग, फासुगे देसे जंतुवज्जिते संहत्य यः स्नाति—प्रयत्नेनापि देशस्नानं वा सर्वस्नानं वा करोति, किं पुण अहिकडेण ?, जो धावती लूसयतीव वत्थ धावयति विभूसावडिताए, लूमयति णाम जो छिंदति, छिंदितु वा पुणो संघेति वा, पब्बते च—लीस-एज्जावि वत्थं लीसए नाम सेवते, अथवा झइठाणाइं कारेति, अप्पणो वा परस्स वा तमेव कुथाणं, भट्टारगो भणति—अधाहुं से णाअणियस्स दूरे नयभावो हि णागणिगं ततो दूरे वत्तेति, निर्ग्रन्थत्वस्येत्युक्तं भवति, उक्ताः पासत्थकुसीला । इदानीं सुसीला, ‘कम्मं परिणाय दगंसि धीरे’ वृत्तं ॥ ४०२ ॥ ण्हाणपियणादिसु कजेसु तिविधेन तु उदगसमारंभे य कम्मबंधो भवति तमेवं ज्ञात्वा संसारगीतो दुविधपरिणाय परिजाणेज्ज धीरो—जानको, यथा वा यैः प्रकारैः कर्म बध्यते तान् कर्मबन्धाश्रवान् छिंदित्वा न कुर्यादिति, एवं ज्ञात्वा वियडेण जे जीवति आतिमोक्खं विगतजीवं वियडं—तंदुलोदगादि यच्चान्यदपि भोजनजातं विगतजीवं संयमजीवितानुपरोधकृत् तेन जीवेयुः, केच्चिरं कालमिति जाव आदिमोक्खो, आदिरिति संसारः स यावन्न सुकः, ततो वा सुकः, यावद्वा शरीर ध्रियते तावत्, किंच—प्रासुकोदकभोजित्वेऽपि सति ते वीनकन्दादि अभुंजमाणाः, आदिग्रहणान्म-

उपप्रकलादीनि गृह्यन्ते, विरता सिणाणा अउ इत्थिगाओ विरता अम्यगोवर्धनादिपु शरीरकर्मसु, निष्पति कर्मशरीरा, सुक्खा
 दुःखता विप्यदिकर्मशरीरा जाव अट्टिचम्मावणदा एव तावदहिंसा गृहीता, इत्थिग्रहणतो अन्येऽपि अवागृह्यते रात्रिमक्त व, ततोऽपि
 विरता, ये वैव विरतास्त्रपसि चोद्यता ते संसार न वणति, य वा तत्र परिश्रमन्ति, य वा कुपीलदोसेहिं जुळति, पुणरवि पासत्या
 कुसीला परासुस्सत्ति--'जे मातर य पितर य देवा' इत्थ ॥४०३॥ मारं नाम चुरं पुत्रादि, पसवो इत्थयगोमहिष्यादयः, एव
 कुताकृत एवं संत असंत वा विहाय प्रयजितत्वात् आधाति धम्मं उदाराणुगिदो, हिंस्तो वा उपेस्य अकारणे वा गत्वा तन्निधेसु
 इत्थेसु दाप्पमहायादिसु अस्सातिवि वास्साति, धर्म्मो, उदाराणुगुदो नाम औदारिक उदरहेतुं धर्म्मं कहेति, उच्चाहु से सामगित्त
 भमगमावो सामगिय तस्स दूरे वट्ठति, कुलाइ जे चावति सादुगाइ० इत्थ ॥४०४॥ एवविवाह कुलाइ पुन्नसंयुताइ पच्छा-
 संयुताणि वा वो गच्छति सादुगाइ, स्वादनीय स्वादु स्वादु ददातीति स्वादुदत्ति, स्वदति वा स्वादुकानि, अस्साइयाओ अस्सवइ,
 धम्मकयाओ वा, बाहिं वा क्काहिं रत्तते, उदारावो गिदो पुणो, अथवा उदरग्रथिना आस्सा य वट्ठइ काठ, इतरदा तु करे
 अवि कुले बाप्पिजा, से आयरियाण दुणार्णं सतसे आयरिया चरिणारिया तेसिं सहस्समाए सो वट्ठति सहस्सगुणपरिहीणो
 ततो य इट्ठरेण, जे सावए 'उपम्यत्कार्या पाणि' लपतीति प्रवीति जेवि ताव अरणादिहेतुं, अण्णेण केइ लवावेति अइ परिंसो
 वा, सोवि आयरियाण सहस्समागे य वट्ठइ, किमग पुण जो सयमेव उवइ !, एवं चत्थपचपूयाहेतुमवि । किंच-णिक्कम्मवीणे
 परिमोयणट्ठी० इत्थ ॥४०५॥ जो अण्य वा वट्ठु वा उवधि य छट्ठिवा णिक्कत्तोऽसो सीलमात्थितः रुद्धाभयानवर्द्धितः अला
 भगपरीसरेण वा वीनर्मा प्राप्य विट्ठिमदियवसट्ठो पचविधस्स ब्राजीनस्स अयत्तमेन आहासुत्तादयति, सर्वोऽपि दि मोहत्थपर

आउ-
 प्रणयदीनो भवति, उक्तं हि-कण्ठविस्तरा दैन्यं, मुखे वैवर्ण्यवेषधू । यान्वेव अग्रिमणस्य, तानि लिङ्गानि याचिते ॥१॥ आउ-
 दृणाहेतुं च मुहमंगलियाओ करेति मंगलत्वं, एरि गो वा तुमं दमदिसिपगासो तच्चणिगो व जहा कंपति, उदरे हितं उदरिकं
 अन्नपानमित्यर्थः, भृशं गृद्धः प्रगृद्धः णीयारगिद्धेव महावराहे णीयारो णाम कणकुंडकमुगमासोदण्ण विनिकीर्यत इति
 नीकारः, वरा दारतीति वराहः, वरा भूमी, स उद्धृतविपाणोऽपि भूत्वा अन्यानुरतोऽपि हि हन्यमानान् दृष्ट्वा तत्र नीकारे गृद्धन्
 पश्यति, ततः कचिदेव प्रकृता वा, अदूरेति वा अचिरात्कालस्य प्राप्तजरो व एपति घातमेव, मरणमित्यर्थः, अथवा निकारो नाम
 यस्यानिरालकरालकमुद्रमापादीनि स आरण्यवराहः, तेषु प्रगृह्यमाण औपगेषु पतति, कर्पकेभ्यो यद् एमति घातमेव, एवमसौ
 कुशील आंहारगृद्धः असंयममरणमासाद्य णरगतिरिक्खजोणिओ पाविऊण अदूरमासु निघातमेव, स एवं कुसीलो 'अण्णस्स
 पाणस्स इयलोइअस्स' वृत्तं ॥४०६॥ इहलौकिकानि हि अन्नपाणानि हि न मोक्खाय, तेषां ऐहिकानां अन्नपानानां हेतुरिति
 वाक्यशेषः, अनुप्रियाणि भापते, एस दारिका कीम ण दीज्जइ, गोणे किं ण दम्मए, एवमादि वणीमगत्तणं करेति, सेवमान इति
 वायाए सेवति, आगमणगमणादीहि य, स एवंविधं पासत्थयं चैव कुशीलतं च चशब्दात् ओमन्नतं संसत्तत्तं च, प्राप्येति
 वाक्यशेषः, केवलं लिङ्गावशेषः चारित्रगुणविचित्रः णिस्सारए होइ जहा पुलए जहा धण्णं कीडएहिं णिष्फालितं णिस्सारं
 भवति, केवलं तुपमानावशेषं, एवमसौ चारित्रगुणनिस्सारः पुलकधान्यवत्, इहैव बहूणं समणाणं समगीणं हीलणिज्जे० परलोके
 य आगच्छति हत्थछिंदणादीणि, उक्ताः कुशीलाः, तत्प्रतिपक्षे भूतं मूलोत्तरगुणेषु आयतत्वं, सो शीलं प्रतिपद्यते, तत्रोत्तरगुणा-
 नधिकृत्यापदिश्यते, 'अण्णायपिडेणऽधियासएज्ज' वृत्तं ॥४०७॥ ण सयं वणीमगादीहिं, अण्णातउ एसति, अधियासणा ण

अलममार्गा, ण पूयण तयसा अ, षट् अण्ये पूयासकारणिमिच तपः कुर्यादिति, निवहेज्ज वा, जो पूयासकारणिमिच तव करेति
 तेम सो तत्त्वाणि वाहितो भवति, तम्हा ण भिव्वहेज्जा, स एवं अण्ये य पाणे य अण्णुगिदो, जो हि अण्णायपिठ एमए सो
 जियमा अण्ये य पाणे य अण्णुगिदो, अब्बा अणु-पच्चाप्पमाव इति, ण पुव्वसुत्तेसु अण्णपाणेसु अण्णुगिजेज्जा, एगगाइये
 गारणति सदा रसेसु बियदवि तहेव सन्नेसु कामेसु बियपि कुर्यात्, सद्धवादिदु असज्जमाणे ण राग दोसं वा गच्छे, कय !,
 'सरेसु य मइयपावप्पसु, सोतगारणसुवगतेसु । तुहेव व रुहेण व समयेण सदा न होयव्वं ॥१॥' एव सेसिदिप्पसु, अइवा अपसत्तय
 इच्छन्नामेसु मदन्नकामेसु य, यथैव इन्द्रियअयं करोति तहेव 'सबाणि संगणि अवि(इ)व्व धीरो' वुच ॥४०८॥ संगः प्राणि
 ववादयः ज्ञात्वा मिच्छादंसर्पन्ति ताणि अभिच्छिच्छन्त्य सव्याप्प परीसहोवसगाई इच्छाई त्वममाणे-सहमाणे, अखिलो ज्ञान अस्ति-
 लेसु गुणेसु वर्तितव्यं, अब्बा स्तितमिति यत्र किञ्चिदपि न प्रसूते छल्लरमित्यर्थः, नैवं स्तितमूतेन सवितव्य, यत्र कञ्चिदपि गुणो
 न प्रसूते, गुणा ज्ञानादी, अपुदे आहसाविमु, ण सिलोयन्नमी परिवएला, सिलोको नाम झ्लाघा, सर्वतो वएल्ल, स्यात्तदज्ञातपिठ
 किन्निमिचमाशारयति ?, उप्पते- 'मारस्स जाता सुणी सुजमाणे' वुच ॥४०९॥ मारो नाम संयममारो, जाताएचि संयम
 ज्जाताएणि, संयमजाता मवो-भिमिचं, सुवममारवइणट्टाए 'सो इ तवो कायव्वो जेण मणो इक्कह ण उप्पखेज्ज', कखेज्जा य
 उपानकीढातुन्य तपो मन्यमानः कखेला य पावविवेगं नाम भिक्खु, पाव नाम कम्म, विवेगो विनाश इत्यर्थः, सर्वोविवेको
 मोय, सेसो वेसविवेगो, अब्बा पापमिति खरीरं, कृतमत्वादशुचिस्वाद्य तद्विवेकमाकांक्षमाणः पु-खेण पुट्ठे धुतमासिएज्ज यदि
 पुनरसौ संयम कुर्याजः शरीरमाब्धे- परीणहोपसर्गदु-खैरभिभूयत ततस्तेरमिभूतः धुतमादिपल्ल, धुत्रं-वैराग्य धारित्रं उपपन्नो वा

संजमो गाणादि वा, आदीएज्जत्ति तमादद्यात्, तेन तेपा जयं कुर्यादित्यर्थः, यथा भट्टारक एव, दमदन्तो वा संगामसीसे यथा दमितः वरो-योधः संगामशिरस्यपरान् दमयति, अभिहतीत्यर्थः, एव अट्टविहं कम्मं जिणिता परीसहे अधियासेहि, किंचान्यत्-
 'अवि हम्मममाणे फलगावतट्ठी'वृत्तं ॥४०॥ यद्यप्यसौ परामहेहन्नेत अर्जुनकवत्, अथवा फलकउदवक्रुष्टः क्षारेण लिप्येत सिच्येत वा तथापि अप्रदुष्टः अणिहम्ममाणो वा समागमं कंखति अंतगस्स सम्यक् आगमः समागमः, अन्तको नाम मोक्षः, अथवा अन्तं करोतीति अन्तकः, यथा 'नाग्निस्त्वप्यति काष्ठानां, नापगानां महोदधिः। नान्तकृतसर्वभूतानां, न पुसा चामलोचनाः ॥१॥' स एवं निदूधयं कम्म-अंतकम्ममासाद्य निश्चितं निरवशेषं वा धूत्वा विधूय, किं? अष्टप्रकारं कर्म, नेति प्रतिषेधे, भृशं प्रपंचं प्रपंचं जातिजरामरणदुःखदौर्मनस्यादि नष्टवदनेकप्रकारः प्रपंचको दृष्टान्तः, अक्खक्खएव अश्नोतीत्यक्षः, अथवा न क्षयं जाती-
 त्यक्षः, जहा अक्खक्खए सगडं समविपमदुर्गप्रपातोद्यानादिषु तेषु पुनः संखोभमिन्ति एवं स, एवं निदूधय कर्म अचलं निर्माणसुखं प्राप्य न पुनः संसारप्रपञ्चमाप्नोति । नयास्तथैव ॥ कुसीलपरिभाषिनं सप्तममध्ययनं समाप्तं ॥

वीरियंति अज्झयणं, तस्स चत्तारि अणुयोगदारा, अहियारो-तिविधं वीरियं वियाणिता पंडियवीरिए जतितव्वं, गाथा
 'वीरिए छक्कं' गाथा ॥९१॥ वीरियं णामादि छव्विहं, णामंठवणाओ गयाओ, वतिरित्तं दव्ववीरियं सच्चित्तादि तिविधं, सच्चित्तं दव्ववीरियं तिविधं-दुपद चउप्पद अपदं, दुपदाण वीरियं अरिहंतचक्कवट्टिवलदेववासुदेवाणं इत्थिरयणस्स य, एवमादीण वीरियं-
 जं जस्स जारिसं सामत्थं, चतुष्पदाणं तु अस्सरयणाईणं सीहवग्घवराहसरभादीण, सरभो किल हस्तिनमपि वृक इव औरणकं उन्निवविऊण अ बज्झति, एवमादि यस्य यच्च चतुष्पदस्य वोद्धव्यं वा सामत्थ्यं, अपदाणं गोसीसचंदणस्स उण्हकाले डाहं णासेति

तदा कबलयपस्त सीयकाले सीत उण्डकाले उण्ड गासेति, गदा चकचक्रिस्त गन्मगिह सीते उण्ड उण्डे सीत, एव पुटवीमादीण
 वस्त आसिं संजोदमाण असंजोदमाण य गदागदविसेसाण य 'अचिस पुण वीरिय' गाथा ॥ ९२ ॥ अचिस दव्ववीरियं
 आदापदीणं स्नेहमहम्योन्न्यादीनां, उठं हि—'सद्यः प्राणकरं तोय०' आवरणाणं च वम्ममादि गुडादीणं च चकरयणमादीण
 अन्नेषां च प्राप्तवृक्किम्मकादीणां, किञ्चान्यत्—वद ओसहाण मणिय वीरिय, विवागे तं विसल्लीकरणी पाइलेवो, मेवाकरणीउ
 य जोसवीवो, विसपत्नीणि य दव्वाणि गयआलेवआन्वादमात्राव विप पासेन्नि, सरिसिचमेवाओ वा गुलियाओ वा लोमुदहे
 ययामेचे खेचे विप गदो वा मवत्ति, वन्य द्रव्यमाहारित मासणापि कहु(वपु)पि सुवां न करोति, न च बलमानिर्मवति, किञ्च
 केयात्रिद्रव्यतो संयोगेण ववी आलिषा उवकेनापि दीप्यते, कसीरायिपु च क्कंविक्केनापि दीप्यते, योनिप्रानृतादिपु वा विमा
 सियन् । खेचवीरिय देवकुञ्जालीसु सर्वाण्येव द्रव्याणि वीर्यवन्ति मवन्ति, यस्य या क्षेत्र प्राप्य बलं मवति, यत्र वा क्षेत्रे वीर्यं
 वप्प्यते, एत चेव अरवो किन्दुपीगाबाए गदितो, 'आशरणे कवयादी च द्वावीयं च पहरणे होति । खेचम्मि जम्मि
 खेचे काले जो जमि कालमि ॥ ९४ ॥ कालवीरिय सुसमसुसमादिसु, यस्य वा यत्र काले बलमुत्पद्यते, तद्यथा—'वर्पासु लवण-
 ममृतं क्षरादि बल गोपयय हेमन्ते । स्थिद्विरे चामलकसो घृत वसते गुह्यो वसुन्तस्यान्ते ॥ १ ॥' 'भावे जीवस्त वीरियस्म'
 याथा ॥ ९३ ॥ माववीरिय जीवस्म सवीरियस्स ल्दीवो अणेगविषाओ, संवहा उरस्सबल इदियबल अन्मप्यबल, ओरसि मने
 ओरस्सं, छारीरमित्थयी, त पुण अणेगविष, तंनहा—'मणवयणकाप' गाथा ॥ ९५ ॥ मणे ताव उरस्मवीरिय आरिसं मणयो
 गल्लगइणसामत्य वयरोसमसंघातवादीण आरिसे पढमसंघतणे मणयोगले गेण्वति, त पुण द्रुविधं—संमदे य एमन्ने य, तित्थ

गरस्स अणुत्तरोवगइयाणं च अतीपइणि षणोदव्वाणि, संभायणीयं तु यो हि यमर्थं पटुमतिना प्रोच्यमानं न शक्नोति साम्प्रतं
 परिणामयितुं, संभाव्यते तु एष परिकर्ममाणं शक्षयत्यमुमर्थं परिणामयितुं, तंजहा-तवे तणुत्तए दुब्बले, विग्णाणणा इत्यादि
 संभाव्यं, वायावीरियमवि दुविधं-संभवे य संभवे य, तत्थ संभवे य तित्थगरस्स जोअणनीहारिणी वाणी सव्वभासाणुगामिणी
 एतत्संभवति वाचावीर्यं तित्थकरे, येषां चान्येषां क्षीराश्रमादिवाग्विषयः, तथा हंमकोकिलादीनां सम्भवति स्वरसेन माधुर्यवीर्यं,
 सम्भाव्ये तु इयामा स्त्री गाइतव्वे, तंजहा-‘सामा गायति मधुरं काली गायति खरं च रुक्खं च’एवमादि, तथा संभावयाम
 एनं श्रावकदारकं अकृतमुखमप्यक्षरेषु यथावदभिलसव्वेषु, तथा संभावयामः शुक्रमदनशलांका मनुष्यवक्तव्येन त्वेयं भासे सम्भा-
 व्यते, कायवीरियं णाम औरस्यं यद्यस्य बलं, तदपि द्विविधं-सम्भवे सम्भाव्ये च, संभवे यदिवा चकमत्तिचलदेववासुदेवाणं यद्वा-
 ह्नुबलादि कायबलं, जहा कोडिसिला तिविट्ठुणा उक्खित्ता, अथवा ‘सोलस रायसहस्सा’ एवं जाव अपरिमितचला जिअवरिदि-
 संभवेयुः, सम्भाव्यते तीर्थक्षा लोकं अलोके प्रक्षेप्तुं, तथा मेरुं दंडमिम गृहीत्वा छत्रवद्धतुं, तथा पभू अण्णतरो इंदो जंबुदीवं तु
 वामहत्थेण छत्तं जहा धरेज करयलतो मंदर घेतुं, तथा संभाव्यते आर्यदारकः परिमर्द्धमानः शिलामेनामुद्धतुं, अनेन मल्लेन सहा-
 योद्धुमित्यादि, इंदियचलं पंचविधं सोइंदियादि, एकेकं संभवे सम्भाव्ये च, संभवे यथा श्रोतस्य वारम जोयणाणि निमओ, एवं
 सेसाणवि जस्स जो, संभाव्येऽपि यस्यानुपहतमिन्द्रियं श्रान्तस्य वा पिपासितस्य वा परिग्लानस्य वा साम्प्रतमग्रहणसमर्थं, यथो-
 दिष्टानामुपद्रवानां उपशमे सम्भाव्यते विषयग्रहणायेति, उक्तं इन्द्रियवीर्यं । इदानीं आध्यात्मिकं, तमनेकविधं ‘उज्जमधितिधीरत्तं,
 ॥९६॥ उज्जमो णाम परीसहोवसग्गाणं जये, सोडीरो णाम त्यागसंपन्नः अविसादिता, अहमा सोडीरत्तं ज्ञाने अध्वेतव्वे तथैव वा

कचप्ये, न परामियोग इव करोति, इर्पायमाणः, अवश्यं मया एतत्कर्तव्यं, न विधीदन्ति चलयति वा, क्षमावीर्यं आकुञ्चयमानो वि
 न क्षुम्यति, गभीरो नाम परीषदेर्न क्षुम्यते, दात वा कातं वा णो तुज्जो भवति, उक्तं च—‘बुल्लुलेति अ होइ उज्जय रिचय कण
 कणइ । भरियाइ ण सुम्मती सुपुरिसविष्माणमठाइ ॥१॥’ उद्ययोगः सागारअणागरुयोगवीरिय, सागारोवयोगवीरिय अट्टविहं
 पंच दानानि त्रीप्पिच्चानानि, अणागारोवयोगवीरिय चतुर्विहं, येन स्वविषये उपयुक्ता यो यमर्यं जानीते द्रष्टव्यं च पश्यति, एकेकस्स
 मत्तुपयोगादेः चतुर्विधो भेदो दब्बादि, एवं उद्ययोगवीरिए जाणति, जोगवीरिय तिविह, मज्जमज्जप्पवीरिय अट्टलमज्जप्पिरोवो
 वा कुट्टलमज्जउदीरण वा मज्जस्स एगसीमावकरण वा, मज्जवीरिएण य विपठसंयता वट्टमागअवट्ठितपरिब्रामगा य भवन्ति, वइवी
 रिए भासमाणा अपुणरुत्त निरवद्वप च भापते वागविषयात्मोपयुक्तं, कस्ये वीर्यं सुममाहितपमअवदनं सुसहरितपादः कुर्मवद-
 वतिष्ठते, कय निमलोच्च स्या इत्यध्यवसितं, उक्तं हि—काएवि हु अअसप्प ते० तपोवीर्यं दाद्वप्रच्छरं यत्तदध्यवसितः करोति,
 एवं मत्तदद्यविषे सयमेज्जि, एकत्वाध्यवसितस्य संयमवीर्यं भवति, कयमहमतिचार न प्राप्नुयामिति, एवमादि अण्णात्तमवीर्यं, एवं
 मादि मानवीर्यं वीरियपुब्बे वज्जित्वति विकल्पसु, उक्तं च—“सम्पणदीण जा होइ वालुणा गणममागता संती । वणो बहुतरो
 उ अरयो एकस्स पुब्बस्स ॥ १ ॥ सत्त्वसमुदाण बल जति परियमित इवेज्ज सकलणं । तमो बहुतरो उ अरयो एगस्स पुब्बस्स
 ॥२॥ सवंपि तप तिविह पडिय णाळ च बालपडित होइ, तरय बालप तवा पडित च, मीसित च, मयवा दुविष, प्रं०—अगा
 स्वीरियं अण्णात्तवीरियं, तरय वंछितवीरिय अण्णाराण, आगाराण तु दुयिहं—भाळ च बालपडित वेति, तरय वंछितवीरियेवि
 णादीण सपत्तवस्सि च, बाळवीरिय जहा असंयतस्स. विविधो तिठणा, पंअदा—अणादीणं अण्णवसितं १ अणादप सपत्तवस्सिचं

२ सादीयं मपञ्चवसितं ३, णो चेव णं मादीयं अपञ्चवसितं, अथवा सव्यं तु वीरियं तिविहं-खड्यं उवसमियं खओचसमियंति,
 खड्यं खीणकमायाणं, उवसमियं उवसंतकसायाणं, सेमाणं तु खओचसमियं, जत्थ सुव-सत्थमेगे सुस्सिक्खंति, तत्थ गाथा
 'सत्थं तु असियगादि', गाथा, मत्थं विद्याकृतं मन्त्रकृतं च, तत्थ विजाइत्थी भंतो पुरिसो, अथवा विद्या समाधगा भंतो अमाहणो,
 एकेकं पंचविहं-पार्थिवं वारुणं आग्नेयं वायव्यं मिश्रमिति, तत्थ मीसं जं दुण्हस्सिण्ह वा देवताणं, अथवा विजाए मंतेण य, एताणे
 अधिदेवगाणि, गतो णामणिप्फणो, सुत्ताणुगमे सुत्तमुच्चारयेयव्यं-तं चिमं सुत्तं-‘दुहवितं समक्खत्तं’ सिलोगो ॥ ४११ ॥
 दुधायि एत, द्विप्रकार-द्विभेदं बालं पंडितं च, चः पूरणे, एतदिति यदभिप्रेतं, यद्वा इहाध्याये अधिकृतं वक्ष्यमाणं, जं वा णिकखे-
 वणिज्जुत्तीवुत्त, सम्यक् आख्यातं समाख्यातं तित्थगरेहिं ष, विराजते येन तं वीरियं, विकमो वा वीरियं, पक्करिसेण
 वुचइ पवुचइ, भृशं साध्वादितो वा वुच्चति, किण्णु वीरस्स वीरत्तं केन वीरोत्ति वुच्चति, किमिति परिग्रहने, नु वित्तकं,
 वीर्यमस्यास्तीति वीरः, किं तत् वीरस्स वीर्यं?, केण वा वीरेत्ति वुच्चति, किणा वा कारणेन वीर इत्यभिधीयते?, पृच्छामः, तत्थ
 वा करणं वीरियं जं पुच्छितं तदिदमपदिश्यते-‘कम्ममेव परिणाय’ सिलोगो ॥ ४१२ ॥ क्रिया कर्मेत्यनर्थान्तरं, क्रिया हि
 वीर्यं, एवं परिणाय एवं परिजानीहि, तस्सेगद्धिया ओट्ठाणंति वा कम्मंति वा बलंति वा वीरियंति वा एगद्धं, पथ्यते च-कम्म-
 मेव पभासंति एवं प्रभाषन्ति कर्मवीर्यं, अथवा यदिदमष्टप्रकारं कर्म तत् औदयिकभावनिष्पन्नं कर्मेत्यपदिश्यते, औदयिकोऽपि
 च भावः कर्मोदयनिष्पन्न एव, बालवीरियं वुच्चति, वितियं अकम्मं वावि सुवत्ता अकर्मवीर्यं तत्, तद्वि क्षयनिष्पन्नं, न वा
 कर्म वध्यते, न च कर्मणि हेतुभूतं भवति, सुवत्ताः-तीर्थकराः, प्रभाषंत इति वचते, परिजानंत इति च वचते, तत्तु पंडितवीर्यमपदि-

कृण्व्ये, न परामियोग इव करोति, इषायमाणः, अवश्य मया एतत्कर्ष्य, न विपीदन्ति चलयंति वा, क्षमावीर्यं आकुरुष्यमानो वि
 न धुम्यति, गंभीरे नाम परोपदेर्न सुम्यते, दात वा कर्त वा णो तुच्छो भवति, उक्त च-‘युक्तुषु ऋति अ होइ ऊषय रिचय कष
 कषद । मरियां न सुम्मती सुपुर्मि विष्णावमढाई ॥१॥’ उचयोगः सागारअणागारुययोगवीरिय, सागारोत्रयोगवीरिय अट्टविहं
 पंच ज्ञानानि त्रीप्यज्ज्ञानानि, अणागारोत्रयोगवीरिय चतुर्विधं, वन स्वविषये उपपुक्कः यो यमर्थं जानीते त्रएव्य च पश्यति, एक्केकस्स
 मत्तपुययोगादेः चतुर्विधो भेदो दब्बादि, एवं उचयोगवीरिए जाणति, जोगवीरिय तिविह, मम्ममज्जप्पवीरिय अकुञ्जलमणगिरोधो
 पा इअलमणउदीरण वा मजस्स एगवीमानकरण वा, मणवीरिएण य णियठसंयता वद्धमागअवट्ठितपरिगमगा य मवन्ति, वही
 रिण माममाजा अपुणरुत्त निरवद्यं न माप्ते वाग्विपयारमोपपुक्कः, काये वीर्यं सुममाहितपममवदनः सुसहरितपादः कुर्मवद
 वनिष्ठत्त, कष निवलोउह स्या इत्यध्यवसित, उक्त हि-‘काएवि सु अज्जप्प ते० तपोवीर्यं द्वादशप्रकारं यस्तदध्यवसितः करोति,
 एव मत्तद्वचिषे संयमेज्जि, एकत्वाप्पवसितस्स संयमवीर्यं भवति, कयमहरमतिचारं न प्राप्नुयामिति, एवमादि अण्णारमवीर्यं, एव
 मादि माववीर्यं वीरियपुव्वे यणिगवति विअन्यमः, उक्त च-“सम्बन्धीन आ होज वाहुमा गणगप्रागता संती । तपो बहुरतो
 उ अरयो एकस्स पुव्वस्स ॥ १ ॥ सम्बन्धुदाण वल अति परिमिठ इवेज्ज संकलन । तपो बहुरतो उ अरयो एगस्स पुव्वस्स
 ॥२॥ सधपि तय तिविह पढिय पाठ च पाठपढित होइ, तस्य पाठयं तथा पंढित च, मीसित च, अथवा दुविच, प्र०-अगा-
 रवीरिय अण्णारवीरिय, तस्य पंढितवीरियं अण्णाराण, आमायाण तु दुविह-पाठ च पाठपढित वेत्ति; तस्य पंढितवीरियं
 पादीय सपञ्चयसिण च, बालवीरिय ब्रह्म असंअतस्स, विविधो तिठणा, तंअदा-अन्धादीनं अपज्जवसितं १ अण्णारय सपञ्चयसियं

२ सादीयं मपञ्जवसितं ३, णो चेव णं मादीयं अपञ्जवसितं, अथवा सर्वं तु वीरियं तिविहं-खड्गं उवसमियं खओवसमियंति,
 खड्गं खीणरुमायाणं, उवसमियं उवसंतकसायाणं, सेमाणं तु खओवसमियं, जत्थ सुत-सत्थमेगे सुस्सिखंति, तत्थ गाथा
 'सत्थं तु असियगादि', गाथा, सत्थं विद्याकृतं मच्चकृतं च, तत्थ विजा इत्थी भंतो पुरिसो, अथवा विद्या समाधया मतो अमाहणो,
 एकेकं पंचविहं-पार्थिवं वारुणं आग्नेयं वायव्यं मिश्रमिति, तत्थ मीसं जं दुण्हं-सिण्हं वा देवताणं, अथवा विजाए मंतेण य, एताणे
 अधिदेवगाणि, गतो णामणिप्फणो, सुत्ताणुगमे सुत्तपुच्चारेयव्यं-तं चिमं सुत्तं-‘दुहवेत्तं समक्खत्तं’ सिलोगो ॥ ४११ ॥
 दुधायि एत, द्विप्रकारं-द्विभेदं बालं पंडितं च, चः पूरणे, एतदिति यदभिप्रेतं, यद्वा इहाध्याये अधिकृतं वक्ष्यमाणं, जं वा णिक्खे-
 वणिज्जुत्तीबुत्तं, सम्यक् आख्यातं समाख्यातं तित्थगरेहि गणहरेहि च, विराजते येन तं वीरियं, विक्रमो वा वीरियं, पक्करिसेण
 बुच्चइ पट्टुच्चइ, भुशं साध्यादितो वा बुच्चति, किण्णु वीरस्स वीरत्तं केन वीरोत्ति बुच्चति, किमिति परिप्रश्ने, तु वितर्कं,
 वीर्यमस्यास्तीति वीरः, किं तत् वीरस्स वीर्यं?, केण वा वीरोत्ति बुच्चति, किणा वा कारणेन वीर इत्यभिधीयते?, पृच्छामः, तत्थ
 वा कारणं वीरियं जं पुच्छितं तदिदमपदिश्यते-‘कम्ममेव परिणाय’ सिलोगो ॥ ४१२ ॥ क्रिया कर्मैत्यनर्थान्तरं, क्रिया हि
 वीर्यं एवं परिणाय एवं परिजानीहि, तस्सेगड्डिया ओट्टाणंति वा कम्मंति वा वलंति वा वीरियंति वा एगड्डं, पठ्यते च-कम्म-
 मेव पभासंति एवं प्रभाषन्ति कर्मवीर्यं, अथवा यदिदमष्टप्रकारं कर्म तत् औदयिकभावनिष्पन्नं कर्मैत्यपदिश्यते, औदयिकोऽपि
 च भावः कर्मोदयनिष्पन्न एव, बालवीरियं बुच्चति, वितियं अकम्मं वावि सुवत्ता अकर्मवीर्यं तत्, तद्वि क्षयनिष्पन्नं, न वा
 कर्म वध्यते, न च कर्मणि हेतुभूतं भवति, सुवत्ताः-तीर्थकराः, प्रभाषंत इति वर्चते, परिजानंत इति च वर्चते, तत्तु पंडितवीर्यमपदि-

श्रूयते एव, एते इ स्थाने, वं कम्मवीरिय च अकम्मवीरिय च, अत्र प्रमादात् कर्म बध्यते अप्रमादात् नश्यते, अथवा द्वाविति बाल
 पंडित च, बालं असंयतात् पंडितं संजयात्, तत्र तावत् बालवीरिय अपदिश्यते, अथवा जम्म आदिश्यते बहुमाणा भविष्या मणुस्सा,
 तत्कय !, उच्यते-पमाव कम्ममाइस्तु मिलोगो ॥४१॥ प्रमादात् कर्म भवति एव वक्तव्यः, कारणे क्कार्योपचारात् प्रमादः
 कर्मसुच्यते, स च प्रमादः तद्वाचि संभवे आदिश्ये पंडित सादि अपजवसितं, बाल तिविह, अनादि अपजवसित अमत्रियाण, अणादि
 मपजवमित भविष्यात्, सादिसपजवसितं सम्मविट्ठोण, अ व बाल कय होज्जा !, उच्यते 'मत्तपमेगे सुसिक्खत्ति' सिलोगो
 ॥४१॥ घनुरुयदिश्यते घनुरिद्विदमित्यर्थः, ब्रालीह० स्नानविशेषतः, एगे असंजता, न सर्वे, अथवा सर्वकारणा अल्लशास्त्राणि, अथी
 एते हि भीमासुरकम्ब कोविट्ठग धर्मपाठक वंदक वात्तरि वा कलाओ सुदुत्तु सिक्खति असुमेनाप्यवसायेन अतिबाताय
 पाणिणति एवं पुरुषस्य निरुच्छेत्तव्य एवं चार्थी प्रत्यर्थी वा दण्डयितव्यो नेत्रादिरागादिभिर्न करी अक्करी च द्वातव्यो, असुक्कापराचे
 वाज्य दण्डो इत्थं छेदमारयेत्त्यादि, किंच-केइ मते अधिज्जति अह मते अभिचारुके अवर्षणे इदयोष्ठिक्कादीनि च अज्जमेव
 सर्वमेव पुरुषमेवादि च मन्त्रानवीयते, भूतमश्रो घातुवादः विनवादि, बहूण पाणाण भूतानं विहट्ठन, विषाचन इत्यर्थः, उक्त
 च-'पद्दतानि नियुजते, पद्दनां मध्यमेज्जनि । अज्जमेवस वचनात्, न्यूनानि पद्दुभिस्त्रिभिः ॥ १ ॥' ते तु असुमाप्यवसिताः।
 किंच-'माणओ काउ मायाओ' सिलोगो ॥ ४१५ ॥ तेन चाणक्ककोविट्ठईसत्थावी मायाओ अधिज्जंति ब्रह्म परो वंवे
 तव्यो, तदा चाणियगादिजो य तत्कोचवयवादीहि अत्थ समज्जिणति लोमे तत्थ च उत्तरेति माणोवि, एव मायिजो मायाहि
 अत्थं तत्रिज्जणति, यथेएनि सात्तपक्कार्याणि सावगन्ति, तव एणां कर्मवचो भवति, काममोगान् समान्दरे क्कारे कर्पर्यवपुप

चारः, अर्थ एव कामभोगाः तत्समाहरति इति, पठ्यते च-आरंभाय तिउट्टइ आरंभा त्रिभिः कायवाङ्मनोभिः आउट्टती तिउ-
 ट्टति, बहवे जीवे एगिंदियादि जाव पंचिदियत्ति वुच्चति य एवमादि आरभ्यते पापं, तं तु मणसा वयसा कायसा, णवएण भेदं
 जीवे हणंतो, बंधन्तो उद्धंसेन्तो आणवेन्तो कुहेन्तो अर्थोपार्जनपरो निदाय हंता गामादि छेत्ता मियपुच्छादि पकत्तिया हत्थिदंतादि
 हत्थादि वा, आतसाता मणसा 'कइया चच्चइ सत्थो' । गाथा ॥४१६॥ कायेण किलिस्संतो, पढं मणसा, पच्छा वायाए,
 अतकाले काएण, आस्तो संयं, परतो, संयं परतो, अण्णेण दुहावि, स एवं 'वेराणि कुवति वेरी' सिलोगो ॥४१७॥ स वैराणि
 कुरुते वैरी, ततो अण्णे मारेति अण्णे बंधति अण्णे दंडेति अण्णे णिव्विसए आणवेति चोरपारदारियख्यचोपगादि बहुजणं वेरेति
 जेसु वा थाणेसु रज्जति सज्जति अज्झोववज्जति, पठ्यते च-जेहिं वेरेहिं कज्जति, ततस्ते वैरिणः इहभवे, परभवे च करकया-
 दीहिं किच्चंति, छिद्यन्त इत्यर्थः, जाणि वा करेति ताणि से से अहियतराणि पडिक्कंति, रामचत्, जहा रामेण खत्तिया ओच्छा-
 दिता, 'अपकारसमेन कर्मणा, न नरस्तुष्टिषुपैति शक्तिमान् । अधिकां कुरु वैरयातनां, द्विषतां जातमशेष-
 मुद्धरन् ॥१॥ सुभोमेणावि तिसत्तखुत्तो णिवंभणा पुहवी कता, पापोपका य आरम्भाः पापार्हाः पापोपगाः-पापयोग्याः,
 पापानि वा उपगच्छन्त्यारंभिणः, आरभा हिमादयः, दुःखस्पर्शा दुहावहाः दुःखोदयकरा इत्यर्थः, अन्ते इत्यन्तशः
 मृतस्य नरकादिषु 'पावाणं खलु भो कडाणं कम्माणं दुच्चिणाणं जाव वेदइत्ता भोक्खो, णत्थि अवेदइत्ता, तवसा वा जोसइत्ता'
 अणानामपि प्रकृतीना यो यादशोऽनुभावः स तथा फलति ॥४१७॥ किंच-संपरागः तेसु वा तासु गतिषु संपराणिज्जतीति संप-
 रागः-संसारः, अथवा पर इत्यनभिमुखेन बध्यमानमेव वेद्यते, निगच्छंति-प्राप्नुवंति, आर्त्ता नाम विपक्वपायार्त्ता, दुक्कडकारिणो

दुःखदशाणि-हिसादीनि पाशाणि कुर्वन्तीति दुःखदकारिण , किं निमित्तं ? रागदोसस्सिता घाला बालवीर्या , स एव प्रकृतिः
 यद्वा किर क्कालं ठिठो मोदवीर्यस्स विमासा, सतस्तैः पापैः कर्मभिः साम्परायमेव गियच्छति संसारमित्यर्थः, तत्र च नरकादिषु
 दुःखान्यनुभवन्ति । 'एतं सकम्मवीरियं' सिलोगो ॥ ४१९ ॥ सकर्मवीरियति वा बालवीरियति वा एगहुं, इदानीं अकम्मवीरि
 यति वा पठितवीरियंति वा एगहुति, केरिसो पुण पठितो ?- 'वधिप यधणुम्मुक्खे' सिलोगो ॥ ४२० ॥ रागदोसविमुक्खो दविओ,
 वीतराग इत्यर्थः, अथवा वीतराग इव वीतराग , वचनोऽस्यो मुक्तकल्पा, पठितवीर्याचरणेभ्यः सम्बसो छिन्नवधेणेपि सिद्धस्तेन
 नाधिकारः, ये पुन प्रमाददयो हिसादयो रागादयो वा तेषु कार्यबदुपचात् उच्यते-सवतो छिण्णयन्धणे, न तेषु वर्तत
 इत्यर्थः, कषायअप्पमचो वा सुः अकर्मवीरि, एव चैव अकर्मवीरिय बुधति, कय अकर्मवीरिय !, यतस्तेन कम्मं न वध्यते,
 न च तत्कर्मोदयिन्पक्क, येन कर्मक्षय करोति तेन अकर्मवीर्यवान्, पणोह्ल पावय कम्म प्रमादादीन् पापकर्माधिवान् तान्
 प्रपुण सहल कत्तेति अप्पणो मात्तकम्मसल्ल अट्ठप्पगारं तत्तवति छिनवीर्यं, अन्तसोपि यावदन्तोऽस्य, निरवक्षेपमित्यर्थः,
 केन कृतंति ? किं वा आदाय कृतन्तीति !, उच्यते-धम्ममादाय, कीदृशः धम्म ! गेयाज्ज सुअकम्माय सिलोगो ॥ ४२१ ॥
 नयनशीसो नैपायिको, इत्र नयसि !, मोधं, सुट्ठ आरुपातः सुअकम्माय, उपादाय-य गुरीत्वा, सम्यक् ईहेते समीहेते ध्यानेन,
 किं ध्यायते !, धम्म सुक्क च, तदालंबणाणि तु सुज्जो सुज्जो बुद्धायासं भूयो भूय इति वीप्सार्थः, अतीतानागतानि अणन्ताद्
 मनगगाणान्, सकम्मवीरियदोसेण भूयो भूयो णरगादिसंसारे णाणाविषदुःखावासे सारीरादीणि दुक्खानि सुज्जो २ पावति, अट्ठम
 मावा अट्ठमच तदा तदा तेन प्रकारेण यथा कम्मं तथा तथा शुभं फलति, अथवा अट्ठममिति अट्ठममायना गुरीत्वा, यथा शुभं

किं ? सह कडेवर०, एवमनित्याद्याः, अशुभा अपि, द्वादश भावना गृहीता, तत्रानित्यभावना 'ठाणी विविधठाणाणि' सिलोगो
 ॥ ४२२ ॥ स्थानान्येषां सन्तीति स्थानिनः, देवलोके तावदिन्द्रसामानिकत्रायस्त्रिंशद्याः, मनुष्येष्वपि चक्रवर्त्तिबलदेववासुदेवम-
 ण्डलिकमहामण्डलिकादि, तिर्यक्त्वेऽपि यानीष्टानिष्ठानि, विविधानीति उत्तममध्यमाधमानि, तेभ्यः स्थानेभ्यः सर्वस्थानिनः च-
 स्सन्ति, नात्र संशयः उक्तं हि—'अशाश्वतानि स्थानानि, सर्वाणि दिवि चेह च । देवासुरमनुष्याणां, क्रद्ध्यथ सुखानि च ॥ १ ॥' किंच-
 'अणिति ए इमे चासे' जीवतोऽपि हि अनित्यः संवासो भवति, कैः ?—ज्ञातिभिः, ज्ञातयो नाम मातापितृसंबन्धाः, सुहृदः शेषा
 मित्रादयः, 'एवमादाय मेधावी' सिलोगो ॥ ४२३ ॥ एवमवधारणे, आदाएति एवं बुद्ध्या गृहीत्वा, यथा सर्वाणि अशाश्वतानि,
 पंडितगुणवीर्यगुणांश्च मोक्षे च शाश्वतं स्थानं आदाएत्ति, अथवा द्वादशसु भावनासु यदुक्तं तमादाय, उपधारयित्वेत्यर्थः, आत्म-
 नैव आत्मनि गृद्धिसुद्धरेत् ममीकारमित्यर्थः, तं०—हत्था मे पादा मे जीविजामि, जेसु वा कलत्रखजनमित्रादिषु गृद्धिरुत्पद्यते तेभ्य
 आत्मनैव आत्मनि गृद्धिसुद्धरेत्, किञ्च—गिद्धिसुद्धरेमाणो आयरियं उवसंपज्जेज्ज, स्वाध्यायतपादी उत्तरोत्तरगुणानुसंपद्यमानः
 चरित्तारियं मग्गं उवसंपज्जेजा, आयरियाण वा मग्गं उवसंपज्जेज्ज, सर्वे धर्माः कुतीर्थिकानां ण अकोविता, अकोविता नाम ण केहिं वि
 कोविज्जति, कोवितो णाम दूपितः, कूटकार्पाणवत्, छेदो पुण ण कोविज्जह, ते कथं उवसंपज्जह ? दोहिं ठाणेहिं, 'सहससु-
 तिआए णच्चा' सिलोगो ॥ ४२४ ॥ शोभना मतिः सन्मतिः सहजात्ममतिः सहसन्मतिः स्या वा मतिः सन्मतिः, सह मतीए
 सहसंसमतिगं प्रत्येकबुद्धानां निसर्गसम्यग्दर्शने वा, पित्तज्वरोपशमनदृष्टान्तसामर्थ्यात् आभिनिवोहियसुयं उग्घाडेति, जहा इलाह-
 पुत्तेण, धम्मसारं खुणेत्तु वा, यथा तीर्थं क्रूरसकाशादन्यतो वा धम्मं एव सारः धर्मस्य वा सारः धर्मसारः, चारित्रं

तं प्रतिपद्यते, पन्था उ उच्यते परकमति पवित्रीरिण्य पुण्यकर्मफलयादुवाए, एष सो दधिओ, हिसादि वा पघण धिमुद्धो
 अकम्मवीरिए उचट्टिते य मेहावी पविधातपावगे धम्मे उचट्टिए अकम्मवीरिए वा बहुमाणपरिणामे मेहया धावतीति मेघावी
 प्रत्याप्प्याति हिसादि अट्टारस संयतधिरतपट्टितपक्षस्त्रायपावकम्मे स एवमुच्यते पवधुभाजो 'अ किञ्चि उच्यस्सम णाद्धा'
 सिलोमो ॥ ४२५ ॥ यत्किञ्चिदिति उपक्रमाद्वा अवाएण वा, अहवा सिधियो उच्यन्ते मरुपरिणामादि, आयुपः होममित्या-
 रोएय, दुरीरस्स च उपपन्न आत्मन इत्यामदुरीरस्य तस्सेव अंतरद्वा। तस्सेति तस्यायुधोमस्य, अन्तरद्वा इत्यन्तराल, यावन्न
 मृत्युरिति, ये बद्धा मूढा संज्ञाः, स्त्रियमिति स्त्रियं, संलेखणाविचि खिसेत्, सिस्त्वा दुविहा-आसेवसिक्त्वा गइणसिक्त्वा य, ग्रहणे
 तान्त् ययावत्सरविधिविज्ञेय, आसेवर्नणा ज्ञात्वा आसेवितव्य यदादिच्छति मनसा, आसेवणसिक्त्वा 'अह्हा कुम्भो सयगाइं०'
 सिलोमो ॥ ४२६ ॥ मरणकाले च नित्यमेव यथा कुम्भं स्नान्यन्नानि पचस्वेव वेहे समारहति नाम प्रवेक्ष्यति, ततः शृगालादिभ्यः
 पिश्रितादिभ्यः अमिगम्यो न भवति, एव पावेहि अप्पाण, पावाणि हिसादीनि कोहादीनि च, मरणकाले चाहारोपकरणसेवव्यापाराच्च
 आत्मानं संहृत्य निष्क्यापार संलेखनां कुर्यात्, आत्मानमधिकृत्य यः प्रवर्तते तदध्यात्म, व्यायो वेसायं एकाग्रता इत्यादिनाऽध्या-
 रमेन पापात्समाहरेति, तत्र त्रयाणां मरणानामन्यतम व्यस्यते, ईहं तु पावोऽगममधिकृतं येनापदिश्यते 'संहरे इत्थपादे य'
 सिन्धेगो ॥ ४२७ ॥ इत्थपादप्रवीचारं संहृत्य निष्पन्दस्तिष्ठत्, कप्य च संहार उच्छेपनादिभ्यः, सुदेन्द्रियाणि वा स्वे स्वे विषये संहार,
 रापदेपनिवृत्तिं कुरु, 'पापगन्ध परीणाम' इष्ट, निदग्धादि इल्लोगासंसययोय च संहार इति वर्तते, भासावोस च पावगस्ति
 वाग्गुप्पिणत्ते, एवं मरुपरिणामा एङ्गिणीपथि अपतथं साह्र, अत गच्छेन्न मृतं पिण्डेन्नजि, दुर्लभं पवित्रमरुभासाय कर्मव्यापारे

सदोपयुक्तेन माव्यं, तत्थ णं जह अपदिश्यते 'अणु माणं च मायं च' ॥४२८॥ अथवा मरणकाले च सर्वकालमेव अणु माणं च मायं च संपरिण्णाय पंडिते, अणुरिति स्तोकोऽपि मानो न कर्त्तव्यः, किमु महान्?, अनुरपि च मायां न कारयेदिति पंडितः, पठ्यते च-अतिमाणं च मायं च, तं परिण्णाय पंडिते अतीव मानो यथा सुभोमादि, कोऽर्थः?—यद्यपि सरागस्य मानोदयः स्यात्तथापि उदयग्रासस्य विफलीकरणं कार्यं, सुतं मे इहसेगेहिं, एवं वीरस्स वीरियं श्रुतं मया तीर्थकरात् स्थविरेभ्यो वा इहेति इहलोकं प्रवचने वा, एकैषा न सर्वेषां, तद्वीर्यवतो वीरस्य पंडितवीरियं यदुक्तं वीरस्य वीरत्तं इति, यथा वा स्याद्ब्रह्मवसानमिति तद् व्याख्यातं, स एवं मरणकाले अमरणकाले वा पंडितवीर्यवान् महाव्रतेषूद्यतः स्यात्, तत्राहिंसा प्रथमं, उड्डुमहे तिरियं दिमासु जे पाणा तमथानरा । सवत्थ विरति कुज्जा संतिनिव्वाणमाहितं, अस्य इलोकस्य चर्चा उक्ता, किंच- 'पाणे य णातिवाएज्ज अदिण्णं पि य णाति ए । सातिं ण सुसं ब्रूया, एस धम्मं बुसीमयो ॥४२९॥ एवं तावत् पाणातिवायं वजेज्ज, ण वा अदिण्णादाणं आदि एज्जा, सादियं णाम माया, सादिना योगः, सह सातिमा सातियं, न हि मृपावादो मायामंतरेण भवति, स चोत्कंचणकूडतुलादिसु भवति, सातियोगमहितो मुसावादो भवति, स च प्रतिपिध्यते, अन्यथा तु न मृगान् पश्यामि ण य वल्लिफाइयेसु समुद्धिस्सामो एवमादि ब्रूयात्, येनात्र परो वंच्यते तत्प्रतिपिध्यते, कोहमाणा मायालोभसहितं वचः, धम्मः योऽयं उक्त स्वभावः, बुसिमतां वस्सनि ज्ञानादीनि । अयं भारवए णिचं भवे भिक्खू कण्ठयं, 'अतिक्कमंति वाचाए मण-सावि ण पत्थए' ॥४३०॥ अतिरिति अतिक्रमणे, येनातिक्रम्यन्ते एतानि पञ्च महाव्रतानि सोऽतिक्रमः, तत्र प्राणातिपातमधिकृत्यापदिश्यते—तिपाद एव त्रिभ्यः पातयतीति तिपातः तन्मनसापि न प्रार्थयेत्, किन्तु वचसा कर्मणा वा?, नमकेन भेदेन, एवं शेषा-

णामपि जाव परिग्रह , एव तावत्स्वय न करोति प्रतातिचारं, योऽपि तद्युद्दिष्टान्यै प्राणातिपातं कृतं क्रियते वा तत्राप्ययमु
 पदेशः 'कृत्वा च कीरमाण च' सिलोगो ॥ ४३१ ॥ अदाकम्मादि कृत्वा अगेणेषाणो णाणुजाणाति, कीरमाणमवि ज जाणति
 ममद्वाए त गिवारेति, गो खलु मम अद्वाए किञ्चिवि करणिअ, एवं जोवि आत्मनिमिष असुजमस्ते' कृतं तद्यथा-सिञ्जोः शिर
 श्चिञ्च छिद्यते वा वप्यो इतो हन्यते वा मांसाद्योपक्कानि सत्थानि तानि हन्यते वा तमपि कृत्वा च कज्जमाण च पाणुजाणाति,
 आगमिस्सं च पायगति जइण कोइ मणिआ-अह ते आउसंतो समणा ! अमणं वा ४ उवक्खुद्धेमि तपि गिरारेति, गो खलु
 मम अद्वाए किञ्चि करणिअ, एव असंजवोवि जो ज इतिकामे तपि आगमिस्स पावग मुच्च त णाणुजाणाति, मवमिति तनिमिज
 वा कय कज्जमाण वा गवगेण मेढेण पाणुजाणति पढिया, आत्मनि आत्मसु वा गुप्ता जितेन्द्रिया जीइन्दो न गियत्ता, अयवा मर्न
 मिति आहारोपकरणादि सेक्काजोडवि बायालीसदोसपरिमुद्राजो घेप्पति, एव ते मगवन्तं संयमवीरियावम्मिता नवकेन मेढेन
 तदाऽतिचारमकववन्तु, वे तु तद्विचर्मिण बालवीर्यावम्मिता अपि सुहेम्योऽपि नि'सुता सन्तः जे यावुद्धा महाभागा ॥ ४३२ ॥
 जे (इति) अणिदिट्ठनिस्सो अमुद्रा चादिण , अथवा न मुद्रा अमुद्रा, बालवीर्यावम्मिता सकम्मवीरिए वडुति, तदा पाण न यतति
 महाभागाः विक्खाए बलेण वा, यथा धुद्ध तपश्चि, निमिषणलेन वा यथा गोशांला, रायपव्वइया चा बहुअणनवारः वहुजनेना
 भियन्ते, पूयासकारणिमिसं विक्खाजो णिमिधानि य पयुजमाणा तर्पामि च प्रकाशानि प्रकृर्वन्ति तेषां फालानां यत्किञ्चिदपि परा-
 क्रान्त तदमुद्र मावोपहतत्वात्, नवकेनापि मेढेन अमानदोपाय, एवमादिभिर्दोषैरमुद्रं तेषां परकन्त, अमुद्र नाम यथोक्तदोषे ,
 पसाकान्त धरित वेष्टितमित्यर्थ , इवैषचिक्किस्सायत् , सफल इति सद्यसो फल षाम कम्मबधो, तत्तत्कर्मच प्रति मफलं मयति,

सर्वश इति सर्वाः क्रियास्तेषां कर्मवन्धाय भवन्ति, कथं ? सर्वे हि कटुकविपाकं सुचरितमपि पुद्गलस्य मिथ्यादृष्टेः, निर्वाणं वा प्रत्यमफलं भवति, सर्वशः सर्वाः क्रियास्तद्विपरीताः सञ्छामनप्रतिपन्नाः, जे तु बुद्धा महाभागा मिलोगो ॥४२३॥ स्वयं बुद्धास्तीर्थकराद्यास्तच्छिष्या वा बुद्धवोयिता गणधरादयः, महाभागा इति, चउरासीइ उसभमामिणो सिस्ससहस्साणि, उसभसेणस्म वत्तीसं समणसाहस्सीओ गणो आसी, एवं जाव बद्धमाणसामी, तत्संघस्स चतुर्विधस्म परिमाणं भासितव्यं, प्रत्येकबुद्धाः पुनः साम्प्रतं न महाभागाः, केचित्तु पूर्वमासीत्, ये चान्ये राजादयः पूर्वं महाभागाः आसीत्पश्चाद्वा जातास्ते वीरा इति—अरुम्मवीरिए बद्धमाणा सरागा वीतरागा वा वीरा, तपसि गाणादीहि वा वीराजंतीति वीरा, विदारयन्तीति वा कम्माणि, सम्मं पस्संतीति सम्म- त्तदंसिणो, तेसिं भगवंताणं शुद्धं तेसिं परिक्रंतं शुद्धं गाम णिरुवरोधं सल्लगारवक्कसायादिदोसपरिशुद्धं अनुपरोधकत् भूतानां तव्विउपासणाविधे संजमे च पराक्रान्तिः अफलं होति सत्त्वसो फलं गाम कर्मवन्धनं तं प्रत्यफलं, कथं ? संजमे अण्हयफले तवे वोदाणफले, उक्तं च—निरासस्साइ निस्सुखदुःखं० कल्पनं धर्मसु, वाचा निष्फलं, मोक्षणं वा प्रति सफलं, एवं पूर्वं पश्चाद्वा महा- जननेतृणां महाजनविज्ञातानां च तेसिं तु तवो सुद्धो मिलोगो ॥४२४॥ तेषामिति जे जहत्तकारिणो, जेति ता णिदिट्ठा, महं प्राधान्ये कुलं ईश्याकुकुलादि, केचिद्वा ज्ञातकुलीया अपि भूत्या विद्यया तपसा मौर्याइ विस्तीर्णा भवन्ति नन्दकुलवत्, एत्थ चउ- भंगो, किंचि कुलतोवि महन्तं जणओवि एवं चउभंगो, एत्तो एगतराओवि णिवत्तं तो महाकुलतो, महद्वा कुलमेपां महाकुलाः, भगवानेव छउमत्थो, छउमत्थकले अचमाणते परेणं तु, ण सिलोगं वयंति ते मिलोगो नाम इलावा, अमुक राजा वा आसी- दिति इभ्यो वा शालिभद्रादि तत्पूजासत्कारइलावादिनिमित्तं कुलं न कीर्तयितव्यं कुलादिकार्यनिमित्तं वा न कीर्त्तत । किं वा-

‘अप्यपिडासि पाणामी’ सिलोगो ॥४३५॥ संयमेऽपीयमेव वर्ण्यते, तेष्वाप्यपिडासि अप्यं पिडमन्नातीति अप्यपिडासी, अतपुष्पा वा, एवं पाणपि, अट्टरुद्विद्वंङगपमाभिमिचे कवले आहारमाहारेमाणे अप्पाहारे, दुबालस अदोमोदरिया, सोलस इमागपच, नउनीसं ओमोदरिया, तीसं पमाणपत्ते वत्तीसं कवला संपुष्पाहारी, एचो एकेभावि ऊम आव एक्कगसेण एगसित्थेण वा, एव उवकरणोमोदरिया, अप्प मासेअत्ति अनयंदब्बकवां न कुर्यात्, कारिणेऽपि च नोबे, मणिता दब्बोमोदरिया, मावे तु ‘वत्तेऽभिमिण्णुवे वन्ते’ अक्कोषन छान्ति, अभिमिण्णुडो नाम निपुचीपूठ’ शीतीपूतो, अयंशीलो अर्थेपु ब्रानादिपूयव’, दंत इति दंतेंद्रिया, ठवसा य विगते गेहाभि दायादिस्तु गेहिविप्पुक्के य व पहप्पण्णेषु रत्तति, ण य क्खामोह करेह, ‘ज्ञाणयोगं ममाद्दट्ठु’ सिलोगो ॥४३६॥ ध्यानेन योगो ध्यानयोग’ प्रद्वस्तत्पानयोग सम्यक् इदि आइत्य चोवृष्ट्य ‘काय वोसिअ सत्थम्मो’ सर्वद्व इति आहारक्रियामप्यस न करोति, स्वेदजलमलुपहरणादीश्च धासक्रिया, तितित्थम् परम पाब्बा तितित्था णाम परीपहोवमर्गाधियासुण, तितित्थमेय परं मोक्षेण मोक्षसाधन वेत्येव च ज्ञात्वा आमोक्षाय परिवर्तति आमोक्षायेति यावमोक्षगमन हा परिच्यएत्तासिप्पि, छरीरमोक्षो वा, परि समता सव्वजो वएत्तासि, मगवानाह-एवमह व्वीमि, न परोपदेक्षा दित्यर्थ । गयास्तथैव ॥ धीयक्रियमष्टममध्ययन समाप्त ॥

धम्मोति अन्नपण्यस चणारि अणुयोगदारा, धम्मो अस्याहिकारो, उक्त उपक्रमः, धामणिण्ण्ये धम्मो सो पुण ‘धम्मो पुण्णुपिटो’ ॥९९॥ धम्ममट्ठकामाण, त येय य इहावि परुयेयब्बो, इह तु मावधम्मेष अहिकारो, एय एव धम्मः, एय एव माव ममाधि, एय एय च मायमार्ग । तस्य धम्मस निक्खेयो-णाम ठब्बणा धम्मो० गाथा ॥१००॥ पतिरिचो दट्ठधम्मो सिक्खिने

सचित्तादि, तत्थ सचित्तस्म जहा चेतना धर्मः, चेतना स्वभाव इत्यर्थः, अचित्ताण जहा धम्मत्थि कायस्स० जा जस्स धम्मता, जहा
 'गतिलक्खणो तु धम्मो, अधम्मो ठाणलक्खणो। भायणं सव्वदवाणं, भणितं अवगाहलक्खणं ॥१॥' पोग्गलत्थि-
 कायो गहणलक्खणो, मिस्सगणं दव्वाणं जा जस्म भावना, यथा क्षीरोदकं सीतलं धातुरक्तवर्द्रकं काशायी यावन्न परिणमत्युदकं
 तावन्मिश्रं भवति, गृहस्थानां च यः कुलग्रासादिनगरधर्मः, दानधम्मोत्ति यो हि येन दत्तेन धर्मो भवति स तस्मिन् देयद्रव्ये कार्यवदु-
 पचाराद्दानधर्मो भवति, यथा-अन्नं पानं च वस्त्रं च, आलयः शयनाशनम्। शुश्रूषा चन्दनं तुष्टिः, पुण्यं नवविधं स्मृतं ॥१॥ 'लोइय
 लोउत्तरिओ' गाथा ॥१०१॥ भावधम्मो दुविहो-लोइओ लोउत्तरिओ य, लोइओ दुविहो-गिहत्थाणं कुपासंढीणं च, लोउत्त-
 रिओ तिविहो-णाणं दंसणं चरित्तं च, णाणे आभिणिबोधिगादिना दंसणे उवमामगादिना, चरित्ते पंचविहो सामायगादिना
 पाणिवधवेरमणादिना वा, चतुर्विधो वा चाउज्जामो, रातीभोयणवेरमणछट्ठो वा छव्विहो, पासड्भावधम्मद्धितेहि पासत्थो, अण्णा-
 दीहि दाणग्रहणं ण कायव्वं, संसग्गी वा, तत्थ पामत्थोसण्णकुशीलसंथवो, एत्थ अत्थे गाथा 'पासत्थोसण्णकुशीलसंथवो
 ण किर वट्ठते काउं। सूयकडे अज्झयणे धम्मम्मि णिकाइयं एयं ॥१०२॥ णामणिक्खणो गतो। सुत्ताणुगमे सुत्त-
 मुच्चारयेव्वं, 'कतरे धम्ममे आघाते' सिलोगो ॥१३७॥ कतरे केरिसो वा, आघात इत्याख्यातो, माहन इति भगवानेव, समणेत्ति
 वा माहणेत्ति वा एगड्ढं, मन्यते अनयेति मतिः-केवलमिति, मतिरस्यान्तीति मतिमान्, एवं जंबुणामेण पुच्छिओ
 सुधम्मो आह-'अज्जुधम्मो जहा तहा'अजुरिति आर्जवयुक्तः, न दंभक्वादिभिरुपदिश्येत, ते कुशीलाः बालवीर्यवन्तः, ते नार्ज-
 वानि ब्रुवते, ब्रुवते वा न वयं परिग्रहवन्तः आरभिणो वा, एतत्तमङ्गस्य बुद्धस्य उपासकानां वा इति, भागवतास्तु नारायणः करोति

इरति ददति वा, उक्त हि—यस्य वृद्धिर्न लिप्येत, इत्वा सर्वमिदं जगत् । आकाशमिव पङ्क्तं, न स पापेन लिप्यते ॥१॥ नैव भगवता
 अनाउपपृक्तो धर्मः प्रणीतः, भगवता तु यो यथावस्थितस्तं तथैव मत्वा निरुपधो धर्मोपदिष्टः, न लोफपत्तिनिमित्तं, ग्लानाद्युप-
 धिना वा क्षिप्रित्वावयवार्तेन बर्धम्यमित्युपदिष्ट, विनानामिति पृष्ठी, विनानां संतर्कं तीतानागतानां, पठ्यते च 'जणगा स सुणेह
 म' यथोरिष्टधर्मप्रतिपक्षभूतस्त्वधर्मस्तत्र चामी वर्धन्त । 'माहणा क्षप्रिया वेस्सा' सिलोगो ॥ ४३८ ॥ माहणा मरुणा सावगा
 गा, स्वधिया उग्गा भोगा राहणा इक्खागा, राजानः तदाथयिणध, अथवा क्षेत्रेण जीवन्त इति क्षप्रियाः, वैश्या सुवर्णकारादयः, ते हि
 इवनादिमि क्रियामिधर्ममिच्छन्ति, चण्डाला अपि भुञ्जते—चयमपि धर्मावस्थिताः कृष्यादिक्रियां न कुर्मः; बोक्खसा वाम संभोग
 जतिः, जहा वमयेण सुदीए जातो मिसादोचि बुद्धति, वमयेण वेस्साए जातो अम्बहो बुद्धति, तत्थ मिसाएण अंबड्डीए जातो
 मा बोक्खमो बुद्धति, एसिया वेसिया एयतीति एषिक्ख—मृगलुम्बका इस्तितापसाध मांसहोतोर्युगान् इस्तिनय एयति, मूलकन्द
 छलानि च, य वा पर पाखण्डा नानाविधैरुपायैः मिष्टामयंति, यवेएणि चान्यानि विषयमाधनानि, अथैवपिका वणिजः, तेऽपि
 क्खित कालोपत्रीवित्यादधर्मं क्लित कुर्वते, अथवा वैश्या स्त्रियो वैशिक्का, ता अपि क्लित स्या विद्धेपाद्वैशयधर्मे वर्तमाना धर्मे कुर्वन्ति,
 नृश अपि इदुम्भमरणादीनि कुर्वन्तो धर्ममेव कुर्वन्ते, तत्त हि—'या गति' क्लेजदग्धानां, गुह्येषु गुह्यमेविनाम् । पुत्रदारं भरतानां,
 ताद्वन्ति यत्र पुत्रकः ॥१॥ ये अनुविष्टा स्तेइनभेदनपथनादि दग्धे, भावे आरमे णिस्सिता गियतं सिता विस्सिता, 'परि
 गग्घे णिविद्धाण मिठोगो ॥४३९॥ परिगग्घो मच्चिसादि ३, दग्धादिचतुर्विधो पा, तेमि माहणादिक्खुद्धीठाणं परिगग्घे णिचि
 द्दुप्पन्ति उपज्झिंयंताण मारवताण य जह्मिणध च मोएन्ताण, तेमि पाव पवहुति आउअवजाठ मत्त कम्मपगदीओ विट्ठित्थंअण

वद्धाओ धणियंबंधनबद्धाउ करेति, एतेपां आरभसंबुत्ता कामा, हिंसादिआरभेन संबुत्ता, आरंभसंबुत्ता कामा अथवा संमता
 नाम आरम्भ एपां संमतः, कथं आरभि णिस्सिया तिष्ठन्ति, तालिसं, उक्तं हि—आरभारंभक्रमणि, श्रान्तः पुनः पुनः। तथा
 न ते प्राणैरपि परिरक्षिता जराव्याधुदये दुःखोदये वा मृतौ वा प्राप्ते तस्मान्दुःखान्मोचयन्ति, न च नरकादिषु प्राप्तस्य
 ततो नरकादिषु दुःखाद्विमोचयंति । 'आघातं किंचमाधेतुं' सिलोगो ॥४४०॥ आहन्यतेऽनेनेति आघाएत्ति, मरणमित्यर्थः, आघाते
 आघातस्य वा कृत्यं मरणकृत्यमित्यर्थः, आघाते शरीरं संस्कारयित्वा दहति मृतकृत्यानि चास्य पितृपिंडादीनि आघाएत्ति तमाध्याय
 कुर्वन्ति, महिषच्छागाद्याश्च वध्यन्ते, करकतभक्तानि कुर्वन्ति, उक्तं हि—'अवहत्थेण य पिंडं परिपिंडेऊण पत्थरैतस्स ।' इत्यादि
 मरणकृत्यं, अथवा आधेतुं—कारुण तं पणिघाय, ये तस्य भ्रातृपुत्रादयो दायादाद्या जीवंति शब्दादिविषयैपिणो तेन मृतधनेन
 वयं भोगान् भोक्ष्यामहे, अज्ञातयोऽपि दासभृत्यमित्रादयः तत् व्युतं धनं तर्कयन्ति, अपुत्राणां च मृतकूटं राजा गृह्णाति, एवं वै
 राज्यादिसामन्यं, अण्णे हरंति तं वित्तं अन्य इति अन्य एव दायादाद्याः भृत्यराजचोरादयः, हरति वा विभयंति वा णमिति
 वा एगडं, उक्तं च—'ततस्तेनाजितैर्द्रव्यैर्दारैश्च परिरक्षितैः । क्रीडन्त्यनेन राजानः (न्ये नरा राजन्) हृष्टतुष्टा हलंकृताः ॥ १ ॥'
 कर्म अस्यास्तीति कर्म्मो, तत्कर्माय स्वर्कर्मनिर्वर्त्तितां गतिं प्राप्य, तत्कर्म्मफलमन्वेपति । 'माता पिता पट्टसा भाता' सिलोगो
 ॥४४१॥ उरसि भवा औरसाः औरसा अपि ताव तर्के न त्राणाय, किं क्षेत्रजातादयः ?, 'णालं ते मम ताणाए' यथैव मात्रा-
 दयो न त्राणाय सम्बन्धेन तथैवारम्भपरिग्रहावपि न त्राणाय, विषयाथ णालं भवते मम ताणाए, लुप्यमानस्येति शारीरमानसै-
 दुःखैर्दोर्मनस्स इहभवेऽपि न तावत्राणाय किमुत परभव इति, कालसोअरिअपुत्तो सुलसो अभयकुमारसत्वा आचक-

दारको, श्रावकभासौ दारकम्, दधान्त 'एतमद्व सपेक्षाए' सिलोगो ॥४४२॥ अर्थमिति योऽप्यमुक्तोऽर्थः, न तथर्मिकणामिह
 परत्र वा लोके दुरन्तमस्तीति, द्राण वा, सम्म पेक्षाए, परम अर्थः परमार्थः मोक्ष इत्यर्थः, तं परमार्थं अनुगच्छन्ति परमद्वानुगामी,
 यथोरिष्टेषु मात्रादिषु वैराग्यमनुगच्छन्ति, ज्ञानावयो वा परमार्थानुगामिन्, स एव साधु 'निगममे निरहकारे' नास्य कलत्र
 मित्रविवादिषु बाह्याभ्यन्तरेषु वस्तुषु यमता विद्यते इति निर्ममः, न चाहकारः पूर्वैश्वर्यशाल्यादिषु च मग्नप्रोप्यपि च तपस्या
 र्थायादिषु, धरोदित्यनुमतार्थः, जिणादित आख्यातं, मार्गमित्यर्थः, चारित्र तपो वैराग्यं वा, त एव मात्रादयो नाम सम्भ
 चिनः न द्राणावेति इत्यतः 'चेष्टा पुनरे य मिते य' सिलोगो ॥४४३॥ पुत्रे ष्वधिक स्नेहः तेनादौ ग्रहणं क्रियते, मिता तिबिहा-
 सहजातकादयः, सहजातका पूर्वापरसम्बन्धिनः, परिगृहो हिरण्यादि, चेष्टाणा अस्तग सोत त्यक्त्वा चेष्टाणा आत्मनि भव आत्मक
 तत्र मित्रज्जातयः परिग्रहाद्यैव पादिरंग सोढं, मिच्छं कमाया अभ्याण अभिरती य एत अस्तग सोच, भोवद्भारमित्यर्थः, पठ्यते
 च-चेष्टाणा अंतग सोत अभ्यसा अभ्यापात्रिती मिच्छापज्जा, उभयमपि वा, निरवेकस्यो परिषण औच्छ्रग घग्ममणुपालेन्तो
 न पुत्रदारादीनि पुनरपश्यते, उक्त हि- 'छलिता अवयक्त्वा गता मोक्षं' म एव ग्रयजितः स्वरुचिनाऽनस्थितात्मा
 अहिसादिषु व्रतषु प्रयतेत, तत्राहिमाप्रसिद्धये जीवा अपयिउयन्ते-पुत्रवी उ अगणि धाऊ' सिलोगो ॥४४४॥ कठयं, मर्येयो
 मंदो वक्तव्यः, अपयार्थं परिहर्तुं इत्यतो मेदः, एतेहि छहि कागहिं० सिलोगो ॥४४५॥ एतेहिंति ज उरिद्धा छाया, विस्वामिति
 द्विष्यनिर्देषः, विस्वसिणि विद्वान्, स ण्य द्विष्या निर्दिश्यते नदिद्वान्, परिष्ठाणिषा परिजाप्तिउ, परिष्ठाण दुविषाए, मनसा
 कायनकेण जारंभी ण परिगृही एक्के काये ण्यगो मेदो, न च परिगृह कुर्यात्, परिगृहनिमिनो हि मा ब्रूकायारम्भा,

एवं सेमाणि विव्याणि पालेजा, अण्णहा 'मुसावातं वहिद्धं च' सिलोगो ॥ ४४६ ॥ वहिद्धं मिथुनपरिग्रहो गृह्यते, तत्र वर्त्त-
 मानोऽस्तीव धर्माद्बहिर्भवतीति वहिद्धं, उग्गहं जमजाइयमिति अदत्तादाणं, एताणि सत्थादाणाणि लोगंसि शस्यते अने-
 नेति शस्त्रं, शस्त्रस्य आदानानि शस्त्रादानानि, ल्ळयंत इत्यर्थः, कस्य शस्त्रस्य ?, असंयमस्य, तदेतद् भिद्धन्परीजानीहि, अथगा उप-
 देशो भवति, तदेतद् विद्वान् परिजानीयात् । इदानीं उत्तरगुणः—पलिउंचणं च भयणं च' मिलोगो ॥ ४४७ ॥ सर्वतः कुंचनं
 पलिउंचणं माया, भंजणं भजते वाऽसाविति असंयतैर्भञ्जनः लोभः, स्थण्डिलास्थानीयं करोति, क्रोध एव स्थण्डिलः वपुर्वैवर्ण्यादि
 च, उच्छूयनमुच्छूयः उच्छूयणादिति, बहुवचनं जाल्यादीनि अष्टौ मदस्थानानि 'धुत्तादानानि लोगंसि' धूर्त्तस्यायतनानि कर्म-
 पसुतय इत्यर्थः, एवं यद्वादा वर्जयितव्यं तत्सर्वमिह श्रमणधर्मे वर्ण्यमानेऽपदिश्यते, उत्तरगुणाधिकारे च पठ्यते 'धावणं रयणं
 चेव' सिलोगो ॥ ४४८ ॥ धावणं वस्त्राणां, रयणं तेषामेव दन्तनखादीनां च, वमणं च विरेयणं, मुखवर्णसौरूप्यार्थं च वमनं करोति,
 विरेचनमपि बलाग्निवर्णप्रासादार्थं, वत्थिरुम्मं सिरोवेध, तं विजं परिजाणि या, वत्थिरुम्मं अणुमासणाणि महा वा, तत्थ पलिमंथो
 संजमस्स, 'गंधमल्लसिणाणं च' सिलोगो ॥ ४४९ ॥ गन्धाश्चूर्णादयो, मल्लं गंधमादी, सिणाणं देसे सन्वे, दंतपक्खालणं दंतघोवणं
 जहा कुंचकुंचावेति, परिग्गहं हत्थकम्म च, परिग्गहो सचित्तादि, इत्थी तिविहाओ, कम्मं हत्थकम्मं, स्यात्पूवं वहिद्धावर्जनमुपदिष्टं
 इत्यतः पुनरुक्तं, उच्यते, तद्धेददर्शनाच्च पुनरुक्तं, 'उद्देसियं कीतकडं' ॥ ४५० ॥ कंडो सिलोगो 'आस्सुणियं' ॥ ४५१ ॥ आस्सुनिकं
 णाम इलाघा येन परैः स्तूयमानः सुज्झति यावत्थुणोति यावद्वाऽनुमरति तावत्सुज्झति मानेनेति इत्यास्सुनिकं, अथवा जेण आहारेण
 आहरितेण सुणी होति, बलवन्तं भवति, व्यायामस्नेहपानमायनादिभिर्वा अधिकाराणं अंजनं गुद्धिर्वहोऽभ्यन्तरे वा वस्तुनि, उपोद्घा-

तर्कम नाम परोपधातः तच्च करोतीत्याह, जातिवो कर्मणा सीलेन वा परं उच्यते, उच्छोलेन च इत्यपादमुत्पादीनां, कर्त्तकेन अह
गमादिना इत्यपादमुत्पद्यमानाणि उच्यन्तेति तच्च विद्वान्परिजाणिना 'संपसारी कर्त्तकरीण' सिलोगो ॥४५२॥ संपसारगो णाम
असंवतानं असंनमकञ्जेषु सामत्यं देति उच्येत्सं वा, कयकिरिओ णाम जो दि असजयाण किचिदारम्भं कृतं प्रद्वमति, तद्यथा-साधु
गृह कृत, साधुभाय सहज' संयोगः, पायणियो णाम यः प्रजनं छेदति, तद्यथा-व्यवहारेषु मिथ्यावास्त्वगतसंशयिके व्यवहारे ताव
द्यदेप प्रवीति तत्प्रमाणं, दावेन्नपि लौकिकवास्त्वाणां व्याख्यानं प्रवीति, भावच्छेदे वा साहति सागारियपिहवत्, विज्ज परिजा
णिया कठय । 'अट्टापव ण सिक्खेज्जा' सिलोगो ॥४५२॥ अट्टापदं नाम धूतक्रीडा, न भवत्यराजपुत्राणं, तमष्टापदं न श्लिष्टवत्,
पूर्वश्लिष्टं वा न कुर्यात्, वैषा नाम धूतं तच्च समुसितगे, रुधिरं जतठिज्जति न, इत्यकम्म विषाहं च इत्यकम्म इत्सकम्मं
वत् 'इस्ते खण्डं' गाया, विषादो विग्रह' कलह इत्यनर्थान्तरं, अतु खपणपरपधाम्पां विज्जं विद्वान्, परिजानीदि । 'उच्चाहणाउ
छत्तं च' सिलोगो ॥४५४॥ उपानहो पादुके च वक्षयितव्ये, छत्रमपि आतपप्रकर्षपरिधाणार्थं न वार्यं, नालिका नाम नालिकाक्रीडा
इदुकाक्रीडाचि, परकिरिया अणमण्णं च, परकिरिया णाम वो अण्णमण्णस्स पादे आमज्जेअ वा पमज्ज वा जह । छट्टे ससिक्खत्ते,
अण्णमण्णकिरिया णाम इमोवि इमस्स पादे आमज्जति वा रय्म, इमोवि इमस्स, 'उच्चार पासयण' मिलोगो ॥ ४५५ ॥ कठय
विगदं नाम विगतजीव, विगतजीवेणापि तावच्चन्दुलोदगादिना न तत्र कल्पते आयमिदं, किमु अनवगतजीवेण, एवमन्यथापि,
अयंछिळे पट्टिसिदं, साहदुदुरिति विगतजीव साहसिक्क वाणि वा इरिवाणि साहरितुण । 'परमस्से अयणपाणं तु' ॥ ४५६ ॥
परस्स पात्रं गृहिमात्र इत्यर्थः, अथवा पट्टिग्राहधारिस्स पाणिपात्रं परपात्रं पाणिपरिग्राहियस्सन्नि पट्टिग्राहो परपात्रो भवति, पर

वरथं न अचेलति एत्रि परस्य वस्त्रं गृह्णित्वमित्यर्थः, तत्तावत्सचेलो वर्जयेन्, मा भूत्पश्चात्कर्मदोषः हते दोषश्च, यद्यप्यचेलकः स्यात्,
 एवं तावत्सचेलकस्य, यः पुनरचेलकस्यात्मीयमपि वस्त्रं तत् परवस्त्रमेव, न हि तस्य तदनुज्ञातं, स्वयं चोत्सृष्टत्वादित्यतः परवस्त्रं
 'आसंदी पलियं' सिलोगो ॥४५७॥ आसंदीत्यासंदिका सर्वा आसनविधिः, अन्यत्र काष्ठपीठकेन, पलियंकेन, पलियंकः पर्यंक
 एव, 'गंभीरविजया एते' इत्यादयो दोषाः, निहंतरे निसेज्जं ण वाहेज्ज 'अगुत्ती बभंचेरस्स, पाणाणं च वधे वध' इत्यादयो
 दोषाः, 'संपुच्छणं च सरणं वा' संपुच्छणं णाम किं तत्कृतं न कृतं वा स पुच्छावेति अण्णे, केरिसाणि मम अच्छीणि सोभंते ण
 वेति एवमादि, ग्लानं वा पुच्छति—किं ते वदति ? ण चट्ठइ वा ? सरणं पुव्वरत्तपुव्वकीलिया गं तं विद्वान् परिजानीहि । जसं किंति
 सिलोगं च' सिलोगो ॥४५७॥ दानमुद्ध्यादिपूर्वं यशः तपःपूजामत्कारादि पश्चाद्यशः, यशः एव कीर्तनं जसकित्ती, सिलोगो
 णाम श्लाघा नीतितपोवाहुश्रुत्यादिभिरात्मानं श्लाघेत, वंदणपूयाउवि ण कामए, ण वा कज्जमाणायु रागं गच्छेज्जा, सबलोगंसि
 जे कामा कामा दुविहा इच्छामदनभेदात् पञ्चविधा वा, किंच—'जेणेहं निघहे भिक्खू' सिलोगो ॥४५९॥ जेणेति जेण धम्म-
 कदाए वा संथवेण वा, आजीववणीमगत्तेण वा, अन्नतरेण वा उवघातणादोसेणं, अण्णहेतुं वा पाणहेतुं वा पयुंजमाणेण इमा ओवग्ग्मा,
 णिव्वहति नाम निर्गच्छति, तन्न कुर्यादिति, अथवा जे णिहं णिव्वाहेति येनास्य इहलौकिकं किंचित्कार्यं निष्पद्यते मित्रकार्यं,
 प्रति दास्यति वा मे किंचित्, परित्रास्यति वा, धरिस्मइ वा मे किंचित् उवगरणजातं, एवमादिकं किंचिदिहलौकिककार्यं निर्वाहकं
 साधकमित्यर्थः, तं पडुच अण्णं पाणं वा, सीलमंते सुसीलो वा, न पुनः परमार्थेन, शीलवन्तः साधुः तस्स मुधेव णिज्जराए दायव्वं,
 नदिवल्लोकिकं किंचिन्निर्वाहकं प्रतीत्य दायव्वं, अथवा शीलवानिति श्रावकः, अशीला नाम मिथ्यादृष्टयः, तस्मिन् शीलवति वा

दाण विवज्जए । 'एवं उवाह गिगंथे' सिलोगो ॥४६०॥ एवमवधारणे, उदाहृतवान् उवाहुः, नास्य ग्रन्थो विद्यत इति निर्ग्रन्थाः
 महावीर, न एव च महासुनि, किं माह ! यदसौ मनुते, अणतं णाणइसुण च, धम्मं देसितवान्, सुतमिति कम्मतरं, धम्मं
 अनेन सुतधर्मेण चारित्रधर्मावच्छेपमेव शुनधर्मेणापदिश्यते 'मासमाणो ण भासेज्ज' सिलोगो ॥४६१॥ अथवा तेज मगधठा
 मापासमितेनाय धर्मं उरिद योऽप्यन्य कथयति सोऽप्येवमेव कथयतु, मासमाणो ण भासेज्ज, यो हि मापासमितः सो हि मापा-
 माणोऽप्यभापक एव लभ्यते, उक्तं च 'वयणखिमसीइ कुसलो वयोगत बहुविच विचारणतो । दिवसंसि जपमाणो
 सेवि ह्नु वइगुस्तत पत्तो ॥१॥' ब्रह्मविचीए परिहरमाणो मचेलोवि अवेत्त एवापदिश्यते, जहा वा आइइइगो य णिट्टुमगो
 य, अथवा मासमापे ण भासेज्ज, ण रातिवियस्स अंतरे मासं करेज्जा, ओमरातिवियस्स वा, णो य वफेज्ज मंमय वफेति
 वाम देसीए मासाए उल्लवो वुचति, तदपि च अपार्यक अदिल्लोक्त वहुवा व वंफेतिवि वुचति, अथवा न वंफेज्ज मम्मयति,
 क्वं ? वातिइइलीउववेहि मर्मकव् मवतीति मर्मक, मायाठाण न सेविज्ज माया वाम गूढाचारतो कृत्वाजपि निह्वः, करिप्प
 मानव न तथा दर्शयत्यत्मान, यदा वक्तुकामो भवति तदा पूर्वार्पणोऽनुषित्य वाहरे । किंच, 'सस्तिमा तन्धिया भासा'
 सिलोगो ॥४६२॥ सन्तीति विपन्ते, तधिकानाम सद्गता इत्यर्थः, माप्यत इति मापा, अनेके एकादेवात् ज वदिस्ताजुतज्जसि
 स्वयमेव धीर क्खः वामस्तथा रावविरुद्ध या लोक्कविरुद्ध वा एव वा इणमकासी, अनुपातो वि दोपं प्राप्य वा वधयातादि मवति
 अग्रसस्य परं वा सागसं निरागसं वा दोष प्रापयित्वा चानुतापो भवति, किंच - 'ज छण न न वत्तअ' छम्प हिसायां यदिहि-
 मक तम वक्तव्यं, तपया-न्यतां केदारः पुनज्जतां अक्कगमि गोर्बध्पतां निभियन्तां दासका इति, एसा आणाः णियठिया

वाचा नाम उपदेशः, शिष्यं इति निर्णयः, एषा महाशिष्याणां वा, एषा आज्ञा उपदिष्टा, किंच ॥४६४॥ होला इति देसी भाषातः,
 ममत्वात् नामन्वयते यथा 'लायनं फोड रे हेछु'ति, महीनादमिति सखेति, सोलवादो प्रियभाष इव, गोत्रावादो वा पठ्यते,
 यथा किं गो! ब्राह्मण क्षत्रिय शूद्राणां इत्यादि, तुमं तुमंति अपठिणे जो अ तुमंकारमिजे, वृद्धो वा प्रभविष्णुर्वा स
 न कृत्यः, अपठिणो नाम माभूरेव, मध्यमो तं न पततः—मर्वशस्तन्न दूयात् । किंच—यदुक्तं शिञ्जुचीए—'पामत्थोमणकुसील-
 मंथो न किं यति' तदिदं—'अकुशीले मदा भिक्खु' सिलोगो ॥ ४६४ ॥ कुत्सित शीलं यस्य स भवति कुशीलः, स तु
 पामत्थादीणं प्रभं, ततो पंचण्हवि, तत्र तावत् स्वयं कुशीलेन भाव्यं, णो य संसग्गियं भये न च तैः संमगीं कुर्यात्, संम-
 ज्जनं संमगीः, आगमणदाणप्रहणसंप्रयोगान्मा भूत् 'अवस्म य शिञ्जस्म य'त्ति तं न संमगीं तैर्भजेत् संमगिस्तद्धवं गमयति—कथं?—
 सुहृत्त्वा नन्वुचमग्गा मुखरूपा नाम सुखस्पर्शाः, तद्यथा को फासुगपाजीएण पादेहिं पक्खालिजमाणेहिं दोसो?, तहा दंत-
 पाखालणे, उच्चदूणे, एवं लोके अयणो न भवति, अहवा सुख इति संयमः, संयमानुरूपा हि तत्रोपमर्गा भवन्ति, मणे वइ, त्रिवि-
 धनापि मणेन गातिं मनुते, णणु को आहाकमे दोसो?, ण वा मरीरोधम्मो भवति, तेण शरीरसंधारणत्थं उपाहणसन्निधिगादिसु
 हो दोसो?, उक्तं हि—'अपेन वहूमसेजा, एतं पंडितलक्खणं।' संपयं हि अप्पाइं संवयणाइं धितिओ य तेण एवमादिसु रूवेसु
 उपासमेणु पडिमुज्जेज, तेवि हू पडिमुज्जेज णाम जाणेजा, जाणित्ता ण संमग्गि कुजा, यदापि नाम स्यात् यदृच्छया तैः संमग्गी
 नापि एवमादि सुहृत्त्वे उतसग्गे पडिमुज्जेज, तेवि हू पडिमुज्जिऊणं ण सदहेज, यथाशक्तितथ अभिहन्यात् । किंच—भिक्खा-
 दिनिमित्तं न सुहृत्तिसमुपविश्य तत्र 'नन्नत्थ अन्तग्गयेण' सिलोगो ॥४६५॥ अंतरागं 'जराए अभिमुतो वा, वाहितो तपस्वी'

इत्यादि, ग्रामकुमारीय किं, ग्रामपद्मं श्रीढा, कुमारश्रीढा च ग्रामकुमारीय, किं तत्र ? , ग्रामश्रीढा हासकन्दर्पहस्तस्पर्शनालिंग
 नादि तामि सार्द्धं, एवं वा श्रीमि श्रीढते इति, शुभिरिति सार्द्धं, कुमारकानां श्रीढा कुमारश्रीढा, तद् वंदुगआदालिंगादि, त तु
 सुङ्गेहि सार्द्धं गिहत्पङ्कपङ्गेहि वा मंहतेहि वा सन्धकेली न कायन्दा, नचातीत्य वेलां हसे सुषी, वेला मेरा सीमा मआयचि
 वा एगद्द, नसीत्य मार्यादां हसे सुषी, 'जीवे वं मते ! इममाणो वा उस्तुयमाणे वा कइ कम्मपगद्दीओ वघइ ? , गोयमा ! सुच
 विहपचए वा अट्टविहपचए वा' इह इयतां सपाइमवायुववो । किंच- 'अणुस्तुओ' सिलोगो ॥४६६॥ अमिस्सि(पुस्तु)ए उरालेहि,
 ठराळा नाम उदास 'ओमना इत्यर्थः, तेषु चक्रवर्णोदीनां सम्यग्धिषु वन्दयिषु क्षमभोगेसु अन्यैत्र्यवस्त्रामरणगीतगा धर्वयान
 वादनादिषु इह च परलोके वा अग्नि'सुतो अपमत्तो परिचए, अन्येषु वा आहारादिषु, चरियाए अप्पमचो, चरिया मिक्खुचरिया
 तस्यामप्रमवः स्यात्, यदि नाम तस्यामप्रमवः परीपहोपसर्गे सृजेत् ततो समाधिमवियासए । 'इम्ममाणो न कुप्पेज्ज' सिलोगो
 ॥ ४६७॥ बुबमाणो असिलोगो नाम असुस्तस्समाणो निदिस्समाणो वा भिन्नमट्ठिजमाणो वा न संवले, न हि विवितः क्रोच
 मनाम्यामि धनेनव वाप्ति संवले, त पुण समणो अहियासेज्जा, सुमणो नाम रागदोमुरहितो, ण य कोलाइल करे व ठकट्ठि
 बील वा करेल, राजसंपसारिण वा । किंच- 'लट्ठे कामे ण पट्ठेज्जा' सिलोगो ॥४६८॥ लट्ठा णाम अइ व कोद वत्थगवअ
 सक्खइत्थीसयणासुणादीहि भिमतेज्ज तत्थ व गिण्ठेज्ज, वओ धावितो, अचरा ठट्ठे कमे तथोलदीओ आगासगवज्जिमुतादीओ
 अकसीणमहाभस्सिगादीओ प ण वाव उव्वीवेक, व य अणामते इल्लोकिंके एसा एव वत्थवंधारीए, परलोगिणे वा, अहा वम
 वत्तो तहा व परयेज्ज, एवं नाव विवेगो आक्कमाणो मवति किंच- 'अणपट्ठिगाव' सेवेज्ज आचरणीयाणि आपरियक्कानि वविजा

एवि सिवखाए, केसामंतिगं ?—सुबुद्धाणं. सुट्टु बुद्धा सुबुद्धा गणधराद्याः यथा यदा काले (द्वा वे यदा काले) आचार्या भवन्ति ।
 किंच—‘सुस्सुसुमाणो उवेहेज्ज’ सिलोगो ॥ ४६९॥ श्रोतुमिच्छा शुश्रूषा, कोऽर्थः ? पूर्वमुक्तं आयरियाइं सिक्खेज्ज सुबुद्धानं,
 तेषां सकाशादिदानीं तदर्थसुश्रूषा तथैव, उपासित, सु पत्थं शोभनप्रज्ञं, सुप्रज्ञं—गीतार्थं प्रज्ञावन्तं, सुट्टु तवस्सितं सुतवस्सितं, यदि
 चेत्संविग्ग इत्यर्थः, तत्र केवंविधाचार्याः शरणं ? वीरा जे अत्तपण्णेसी वीराजन्त इति वीरा, आत्मप्रज्ञमेपन्तीति आत्मप्र-
 ज्ञैषिणः, आत्मज्ञानमित्यर्थः, कथं ? येनात्मा ज्ञायते येन वाऽस्य निस्सरणोपायः संयमवृत्तिव्यवस्थित इति, पुरुषादानीयाः सेव्यं त
 इत्यर्थः, राजानो राजामात्यादिकाश्च पंडिता धर्मलिप्सवो वा, पुरुषादानीया यदा संवृता भवन्ति इत्यतः प्रव्रजंति, प्रव्रजितास्तु
 ‘ते वीरा बंधणुम्ममुक्का’ ॥ ४७०॥ अहवा पूर्वं गृहवासे द्विविधमपि भावद्वीपं अट्टवन्तः प्रव्रजामुपेत्य पुरुषादानीयाः यदा संवृता
 भवन्ति धर्मं लिप्सुभिः पुरुषैरादानीयाः, अथवा ग्राह्याः पुरुषा इत्यादानीयाः, अथवाऽऽदानीय इत्यादानार्थिकः साधुः पुरुष-
 श्चासौ आदानीयश्च पुरुषादानीयः, ते धीरा इति आदानीयाः, वीराजन्त इति वीराः, बन्धनानि कालादीनि तेभ्यो मुक्ता बंधणु-
 म्मुक्ता, न तदसंजमजीवितं पुनरत्र कङ्कते विषयरूपायादिजीवितं वा, जं तं कपायादिजीवितं पासत्थादिजीवितं तदिदं । तंजहा-
 ‘अग्निद्धे सहफासेसु’ सिलोगो ॥ ४७१॥ मणुण्णेषु सहेसु फासेसु य अग्निद्धेण भवितव्यं, रूवेसु अमुच्छित्तेण भवितव्यं, एवं
 गंधरसेसु, अमणुण्णेषु य सव्वेसु देसो न कायव्वो, णिगमणमिदाणि अपदिश्यते ‘सञ्चं तं समयातीयं’ सव्वमिति यदिदं
 धर्मं प्रति इह मयाऽध्ययनेऽपदिष्टं, समय आरुहत एव, आदियंति भक्षणं, सामाभ्यन्तरकरणमात्रं, अद भक्षणे, समयेण अतीतं मम-
 याभ्यन्तरं ण, समयेनावद्भमित्यर्थः, अथवा ये वा परे कुममयास्तान् कुममयान् तदतीतं, अज्ञानदोषाद्विषयलाभस्यावनैतराचर्यत

रीप किं, ग्रामधर्मः श्रीठा, कुमारश्रीठा च ग्रामकुमारीय, किं तत्र ? ग्रामश्रीठा हास्यकन्दर्पहस्तस्पर्शनालिंग
 , एव वा ग्रीमि श्रीठते इति, पुनिरिति सार्धं, कुमारकानां श्रीठा कुमारश्रीठा, तद् तदुगआदालिंगादि, त तु

रुद्रग । इत्यक्ष्णद्रुगदि या मंतेहि वा सन्वेकेली न अयत्वा, नचातीत्य वेलां हसे मुणी, वेला मेरा सीमा मजायचि
 वा गगढं, नातीत्य मायादी हसे मुणी, 'जीवे ण मते ! हममाणो वा उस्तुयमाणे वा फइ कम्मपगडीओ ववइ ? गोयमा ! सुच
 रिदपयम् वा अट्टरिदपयण या' इह हमतां सपाइमयायुवधो । किंच - 'अणुस्तुओ' सिलोगो ॥४६६॥ अप्पिस्सि(णुस्तु)ए उरालेहि,
 उराना नाम उदारा ओमना इत्यर्थ, तेषु वक्रयण्यदीनां सम्बन्धेषु शब्दादिषु कामभोगेषु अन्यैर्जन्यवह्नामरणगीतगाधर्वयान
 यादनादिषु इह च परलोके वा अग्निं सुतो अयमस्तो परिषण, अन्येषु वा आहारादिषु, चरियाए अप्पमचो, चरिया भिम्बुचरिया
 नग्ग्यामप्रमज्ज' स्याद्, यदि नाम तस्यामप्रमज्ज परीपदोपमर्गे स्पृष्टेत् तवो समाचिमधियासए । 'हम्मममाणो न कुप्पेच्च' सिलोगो
 ॥ ४६७॥ दुग्माणो अमित्तोगो नाम अनुस्सस्समाणो निदिअमाणो वा निग्गमत्थिअमाणो वा न संज्जले, न हि विदितः क्रोच
 मानाग्ग्यामिपननय पायि संज्जे, त पुण सुमणो अट्ठियासेज्जा, सुमणो नाम रागदोसरहितो, ण य कोलाइल करे ण उक्कट्ठि
 पोत वा करज्ज, रावसंपमारिय या । किंच - 'लेट्ठे कामे ण पट्ठेज्जा' सिलोगो ॥४६८॥ लट्ठा प्पाम अइ ण कोइ वत्थगयअ
 सक्कगइत्थीमपणाम्पादीहि निमतज्ज तस्य ण गिण्ठेअ, अओ चावितो, अयचा लट्ठे कामे तयोळदीओ आगासगनणविमुतादीओ
 अक्कगीणमहाणमिगादीओ य ण दाय ठवजीवेअ, ण य अणागते इहलौकिक पत्ता एव वत्थगघादीए, परलोकिगे या, जहा बम्म
 दत्तो मरा ण ययअ, एव नाय विवेगो जाव्यातो भवति, किंच - आप्परियाइं सेवेज्ज आचरणीयाणि प्रायरियग्ग्याणि द्रुविधा

एवि सिवखाए, केसामंतिगं ?-सुबुद्धाणं, सुट्ठु बुद्धा सुबुद्धा गणधराद्याः यथा यदा काले (द्वा ये यदा काले) आचार्या भवन्ति । किंच-‘सुस्ससुमाणो उवेहेज्ज’ सिलोगो ॥ ४६९॥ श्रोतुमिच्छा शुश्रूषा, कोऽर्थः ? पूर्वमुक्तं आयरियाइं सिक्खेज्ज सुबुद्धाणं, तेषां सकाशादिदानीं तदर्थसुश्रूषा तथैव, उपासित, सु पत्थं शोभनग्रंजं, सुग्रंजं-गीतार्थं प्रज्ञावन्तं, सुट्ठु तवस्सितं सुतवस्सितं, यदि चेत्संविग्ग इत्यर्थः, तत्र केवंविधाचार्याः शरणं ? वीरा जे अत्तपण्णेसी वीराजन्त इति वीरा, आत्मप्रज्ञमेपन्तीति आत्मप्रज्ञैपिणः, आत्मज्ञानमित्यर्थः, कथं ? येनात्मा ज्ञायते येन वाऽस्य निस्मरणोपायः संयमवृत्तिव्यवस्थित इति, पुरुषादानीयाः सेव्यंत इत्यर्थः, राजानो राजामात्यादिकाश्च पंडिता धर्मलिप्सवो वा, पुरुषादानीया यदा संवृता भवन्ति इत्यतः प्रव्रजंति, प्रव्रजितास्तु ‘ते वीरा वंधणुम्मुक्का’ ॥ ४७०॥ अहवा पूर्वं गृहवासे द्विविधमपि भावद्वीपं अट्टएवन्तः प्रव्रज्जामुपेत्य पुरुषादानीयाः यदा संवृता भवन्ति धम्मं लिप्सुभिः पुरुषैरादानीयाः, अथवा ग्राह्याः पुरुषा इत्यादानीयाः, अथवाऽऽदानीय इत्यादानार्थिकः साधुः पुरुषश्चासौ आदानीयश्च पुरुषादानीयः, ते धीरा इति आदानीयाः, वीराजन्त इति वीराः, वन्धनानि कालादीनि तेभ्यो मुक्त्वा वंधणुम्मुक्का, न तदसंजमजीवितं पुनरवक्राङ्कते विपर्यक्रपायादिजीवितं वा, जं तं कपायादिजीवितं पामत्थादिजीवितं तदिदं । तंजहा-‘अग्निद्धे सहफासेसु’ सिलोगो ॥ ४७१॥ मणुण्णेषु सदेसु फासेसु य अग्निद्धेण भवितव्यं, रूवेसु अमुच्छित्तेण भवितव्यं, एवं गंधरसेसु, अमणुण्णेषु य सव्वेसु देसो न कायव्वो, णिगमणमिदाणि अपदिश्यते ‘सव्वं तं समयातीयं’ सव्वमिति यदिदं धर्मं प्रति इह मयाऽध्ययनेऽपदिष्टं, समय आरुहत एव, आदियंति भक्षणं, मामाभ्यन्तरकरणमात्रं, अद भक्षणे, समयेण अतीतं समयोभ्यन्तरं ण, समयेनावद्धमित्यर्थः, अथवा ये वा परे कुममयास्तान् कुममयान् तदतीतं, अज्ञानदोषाद्विषयलाभस्यावनतैराचर्यत

इत्यर्थः, किं तत् ? यदिदं लभितं बहु, लभितं नाम कथितमित्यर्थः, किंच-उक्तावशेषमिदमपदिश्यते 'भूतिमाणाश्च मागं च'
 स्थितो गौ ॥४७२॥ अतिरतिरुक्तमादिषु, अतिरुक्तेन मानं अतिमानं, एव भायामपि, चन्द्रदात् क्रोचलोमानपि, कोऽर्थः ? यदपि च
 चेत् क्रोचोदयः साधधापि तस्य निवृद्धः कार्यः न तु माफक्त्यं, एव शेषाणामपि अज्जवसेया, यद्यपि मानोद्भाषार्यादिषु प्रयुक्तो
 मानः क्रियते सरागत्वात् तथापि समतीत्य योऽन्यो जात्यादिमानः तं परिष्णाय-तं दृविद्यागवि परिष्णाए परिष्णाय परिष्णाप्येज्ज,
 शेषेणैव प्रयोजयितव्यं, गारवाणि य सभाणि इहीगारवादीणि, परिष्णयेति वर्त्तते, निष्ठाणा सप्तगं मुणि निष्ठाणमिति
 संयमं एव, तं संयमं अचिच्छन्संघभाए ताव संघेहि जाव परं संयमद्वाणं संघितं, अयं वा निर्गणमिति मोघं संघित इति ॥ अयमपि
 इत्ययमं नयमं समाप्त ॥

समाधिपि अज्जयस्स चणारि अणुयोगदारा, अदियारो से समाधीण, एसो य जायितु फासेत्थो भामयिष्फण्णो,
 'आवाणायपदेणारय गोणं णाम' गाथा (१०३) यस्मादादौ व्यपदिश्यते 'आधेति मतिमं प्रणुवीति धम्म' इतरथा त्वस्यपनस्य
 समाधिपिरिति संज्ञा, तनैवार्याधिकारः, जहा असंलयस्स आदाणपदेण असंलवति णाम, सं पुणं पमायापमादधि अज्जयमं युवति,
 जेष तत्थ पमादो अप्पमादो य वणिज्जति, तदेव लोगसारविजयो अज्जयण, आताणपदेण पुणं आधेतिपि युवति, पवमादीणि
 अज्जयणाणि आताणपदेण युवति, गुणयिष्फण्णेण पुणां गामेण तेमिं निक्खसेवो भवति, एयस्स पुणं गुणयिष्फण्णं भाम ममाधि,
 मा च पवविषा मनसि, 'णामं ठवणावधिण' गाथा (१०४) तत्थ दग्गसमाधी न 'पयसुखि य धिसपसु' गाथा (१०५)
 धोभादीनां पंचानामपि इन्द्रियाणां यथास्य अब्धादिभिर्मनोवैविध्यैर्यां तुष्टिरूपयते या द्रव्यसमाधिः, अथवा सर्वं जेण तु दवेण

समाधी, साधितं च जं दवं सोभणवणादि सा दव्वसमाधिः, क्षीरगुडादीणां च समाधि अविरोध इत्यर्थः, दव्वेण समाधिरिति, जहा उपजुत्ताण परिणामिगममाधिरित्यादि, आहितं विच्यं ददति, जहा तु लोए आहितंति समं भवति, एमा दव्वसमाधिः, खेत्ततो समाहि खेत्तसमाही, जहा दुब्बिक्खहत्ताणं सुभिक्षदेसं पाविऊण समाधी, तथैव चिरप्रवसितानां स्वगृहं प्राप्य, जत्थ वा खेत्ते समाधी वणिज्जति, कालसमाधी णाम जस्स जत्थ काले समाधी भवति, प्रशस्तावद्धानसंतानां वर्षासु नक्तमूलूकानां अहनि वलि-भोजनानां वायमानां शरदि गत्तां, जस्स वा जच्चिरं कालं समाधी, 'भावसमाधी चतु०' ॥१०६॥ तंजहा—णाणसमाही दंसण-समाही चरित्तममाही तवममाही, णाणसमाही जहा जहा सुयमधिज्जति तथा तथाऽस्थातीव समाधिरुत्पद्यते, ज्ञानोपयुक्तो हि आहार-मपि न कांक्षते, न वा दुःखस्योद्विजते, झेयार्थावलंबने चास्यातीव ममाधिरुत्पद्यते, दर्शनसमाधिरपि जिनवचननिविष्टबुद्धिरिह निर्वातमरणप्रदीपवन्न कुमतिभिभ्राम्यते, चारित्रसमाधिरपि विषयसुखनिःसंगत्वात्परा समाधिमामोति, उक्तं च—“नैवास्ति राज-राजस्य तत् सुख०” तपःसमाधिरपि नासौ तथा भावितत्वात् कायक्लेशधुत्तृष्णापरीपहेभ्य उद्विजते, तथैवाभ्यन्तरतपोयुक्तः ध्याना-श्रितमना निर्वाणस्य इव न सुखदुःखाभ्यां बाध्यते, गतो णामगिप्फणो । सुत्ताणुगमे सुत्तमुच्चारयव्वं जाव 'आघं मत्तिमं अत्ति-वीय धम्मं' वृत्तं ॥ ४७३ ॥ सम्बन्धः अच्छिन्नं निर्वाणं, संधनेति वर्तते, स एवं भगवान् तस्यामच्छिन्ननिर्वाणसन्धनायां वर्त-मान आघ मत्तिमं अणुवीयि धम्मं आघंति आख्यातवान्, मतिमानिति केवलज्ञानी, अणुवीयिति अनुविनित्य कथयति, ग्राहकं ब्रवीति जहा 'णिउणे णिउणं अत्थं थूलत्थं थूलबुद्धिणो कथए' सुणेल्हगावि चितेंति—मम भावमनुविचिन्त्य कथयन्ति, तिरि-यायवि चितयंति—अहं भगवान् कथयति, आहाराद्या द्रव्यसमाधयः प्ररूप्य प्रशस्तभावसमाधिः अंजुमिति उज्जुगं न यथा शाक्या

इत्थं स्वयं न छिदंति, मिथ आनीहि, तं छिदानं भुवते तथा कार्यपणं न स्पृशति, ऋयविक्रयं तु कुर्वते, इत्येवमादीनिः अततो विक्र-
 पितव्य, अपट्टिण्ये मिस्त्वं स समाधिप्रत्येकः समाधिप्राप्त योऽप्रतिष्ठाः इहपरलोकेषु कामेषु अप्रतिष्ठाः अमूर्च्छित इत्यर्थ, अद्विष्टो
 वा, मिस्त्वं पूर्ववर्णितः तुर्विद्वेषणे भावमिक्त्वं विसेसिस्त्विति भावसमाधिरेव प्राप्तनिवन्धने न निदानभूत, अनिदानभूतो नाम अना-
 भवभूतः सर्वतो व्रजेत् परित्यज्य, अथवा अधिदानभूतेषु परिचयत्वा, अथवा निदान हेतुनिमित्तमित्यनर्थात्, न च कस्यचिदपि दुःस्मिन्निदानभूतो, बहो
 न तथा परिचयत्वा, क्वपि पुन विदाबहुभाषिणि, एतत् पाण्डवादीनि, एतत् पाण्डवादीनि चतुर्विधो, तं ब्रह्म-ब्रह्मभूतो स्विचयो कालजो
 भावजो, तत्र क्षेत्रप्राणातिपातप्रतिषेधे प्रतिपादनार्थमपदिश्यते 'उदे अहे या तिरिय विसास्तु' इति ॥ ४७४ ॥ सर्वो पाणाह
 वातो कञ्जमानो पण्यवगादि संपद्वत् तदं अहे य तिरिय वा कञ्जति, तत्रोर्ध्वमिति अप्यन्तो यदूर्ध्वमिति यदवः शिरसा, अवः इति
 अवः पादवत्ताभ्यां, द्रव तिर्यक्, तत्रोर्ध्वं संपातिमरदोषोन्मत्प्रदीप्तगृहादीनि वायुश्चपयिमद्विक्काः ये वाऽन्ये इवगृहायाधिता, एव-
 मवन्तिर्यक् विमापितव्या, द्रव्यप्राणातिपातस्तु तसा य अ पाणा, भावप्राणातिपातस्तु इत्येहि पादेहि य असजमतो, चक्षुष्यात्
 अपि उच्छ्वासनिश्वासासक्तसितवायुनिसर्गादिषु सर्वत्र संयमति, एव समाधिर्मवति, एव मायं माण च संजयेत्वा, तथैव अविष्य ष
 गणितव्यति ततिय वत, एवं सेमाणिपि अत्यतो पश्येयव्याणि, ज्ञानवर्धनसमाधिप्रसिद्धये त्विदमपदिश्यते 'सुयक्स्वायधम्मे
 चित्तिगिच्छतिण्णे' इति ॥ ४७५ ॥ सुष्ठु आख्यातो धर्मः सम्भवति सुअस्वायधम्मे द्विविधो, चित्तिगिच्छतिण्णेपि दर्शनसमाधि
 गिरिता, निस्सकिय निहस्तिप गाथा, जेष केवद फलसुणेण लाहतीति लाहः सुपरत्तवत्तुमेयेहि विचिसेहि किसेवि देहे अपरितते

लाढेत्ति, आयतुले पयासुत्ति प्रजायन्त इति प्रजाः पृथिव्यादयस्तासु यथाऽऽत्मनि तथा प्रयतितव्यं, न हिंसितव्या इत्यर्थः, आत्म-
 तुल्या इति 'जह मम ण पिपं दुक्खं' एवं मुमावादेऽपि, जहा मम अब्भाइक्खिजंतस्स अप्पियं एवमन्नस्यापि, एवमन्येवपि
 आश्रवद्वारेषु आत्मतुल्यत्वं विभाषितव्यं, आयं ण कुज्जा इह जीवितट्ठी आयो नाम आगमः तमायं न इहलोकजीवितस्यार्थे
 कुर्यात्, अण्णपाणवत्थमयणपूयासक्कारहेउं वा चयं ण कुज्जा, चयो णाम सन्निकयं न कुर्याद्, अन्यत्र धर्मोपकरणं, शेषमाहारादि,
 वस्तुसञ्चयः सर्वः प्रतिषिध्यते, हिरण्यधान्यादिसंचयोऽपि प्रतिषिध्यते, येनानागते काले जीवका स्यादिति, तं प्रतीत्य भावसंचयो
 भवति, कर्मसंचय इत्यर्थः, तेण चयं ण कुज्जा सुतवस्सी-भिक्खू । किंच 'सर्विंदिया(याभि)णिब्बुडे पयासु' वृत्तं ॥४७६॥
 सर्वेन्द्रियनिवृत्तो जितेन्द्रिय इत्यर्थः, प्रजायत इति प्रजाः-स्त्रियः, तासु हि पंचलक्षणविषया विद्यन्ते, शब्दास्तावत्फलानि वाक्यानि
 विलासिनीनां, रूपेऽपि 'गतानि सव्यं व्यवलोकितानि, सितानि वाक्यानि च सुन्दरीणां' रसा अपि चूंचनादयः, यत्र रमस्तत्र
 गन्धोऽपि विद्यते, स्पर्शाः सम्बन्धकुचोरुवदनसंसर्गादय इत्यतः सर्वेदिया णिब्बुडो पयासु, मन्वओ विप्रमुक्त इति चरेत्, सर्वा-
 समाधिविप्रमुक्तः सर्वबन्धनविप्रमुक्तः, किंच-स एवं विप्रमुक्तबन्धनः पासाहि पाणे य, पुढो णाम पृथक् २ अथवा पुढोत्ति बहुने
 पाणे विविहेहिं दुक्खेहिं सण्णा विसण्णेहिं, विसंतो वा विसंतीति श्रविशंति संसार नगरं परलोकं च, अथवा अयमाजवंजविभावो
 ज्ञायत एव, अहुविहकर्मोदयदुःखेन अहेत्ति आत्तो, अथवा दुक्खड्डिता. अहुत्ति आर्तध्यानोपगताः, मनोवाक्कायैः परितप्यमानो,
 'एतेसु बाले तु पकुच्चमाणे' वृत्तं ॥४७७॥ एतेष्विति जे ते पुढो विसन्ना ये प्रकुर्वन्ते हिंसादीनि एतेष्वेव आवर्त्यते-कर्मणि
 पावकैः बध्यते च एवं बालो एवमित्यवधारणे एवं हि बालः चौर्यपारदारिकादीनि इहैव हस्तादिच्छेदान् बन्धवधादींश्च प्राप्नोति,

पृथं स्वये न छिदति, भिन्न आनीहि, त छिदान भुवत तथा कापणं न स्पृशति, क्रयविक्रय तु कुर्वते, इत्येवमादीनिः अततो विक्र
 पितन्य, प्रपदिष्य भिन्नु म समाधिप्रत्येकः समाधिप्राप्तः योजप्रतिष्ठः इष्टपरलोकेषु कामेषु अप्रतिष्ठः अभूच्छिव इत्यर्थः, अद्विष्टो
 वा, भिन्न पृथक्पितः तुर्धियेण्ये भावमिच्छु निसेसिजति भावसमाधिरेव प्राप्तमिच्छने न निदानभूतः, अनिदानभूतो नाम अना-
 भयभूतः मन्वतो प्रजेन् परिच्यत, अथवा अणिदानभूतेषु परिषण्णा अनिदाणभूतानीति निदा भवने अन्वभूतानीति अनिदानतु
 र्यानीति ज्ञानादीनि यतानि वा तेसु परिच्यन्ता, अथवा निदान हेतुनिमित्तमित्यनन्तरं, न च कस्यापिदपि दुःस्निदानभूतो, जहा
 न नहा परिषण्णा, कास्मि पुन गिदाण्डाणाणि !, पात्रबंधादीनि, तत्त्व पाणाइषातो चउच्छिहो, संजहा-द्वज्जो खिचजो कालजो
 भावजो, तत्र इष्टप्राणातिपातप्रतिषेधे प्रतिपादनार्थमपदिश्यते 'उद्धे अहे या तिरिय दिस्तासु' इत्थं ॥ ४७४ ॥ सम्बो पाणाइ
 बजो कज्जमाणो पण्णवगादि संपइव उद्धे अहे य तिरियं वा कज्जति, तत्रोच्चमिति अप्पणो यवूर्धमिति यदधः खिरसः, अन्व इति
 प्रव पादतलाम्या, द्रप तिर्यक्, तत्रोर्ध्व संपातिमरजोषपोन्काप्रदीतगृहीनि चापुष्टपथिमसिद्धा ये वाज्जे इष्टगृहायाधिता, एव
 मवन्मियक् विमापितम्या, द्रव्यप्राणातिपातस्तु तत्ता य जे पाणा, मावप्राणातिपातस्तु इर्येहि पादेहि य असंजमतो, चसब्दात्
 अपि उच्छ्रामनिश्चासकसितबापुनिर्गर्गादिषु सर्वत्र संयमति, एव समाधिर्मवति, एव माय माण च संजमेळा, तथैव अदिष्य ण
 गहिदुब्धंति तविय वत, एवं सेमाणिपि अत्यजो परूयेयव्याणि, ज्ञानदर्शनममाधिप्रसिद्धये त्विदमपदिश्यते 'सुयक्खायघम्ममे
 विस्तिगिच्छतिण्णे' इत्थं ॥ ४७५ ॥ सुप्पु आस्पातो घर्मः सम्यवति सुअक्खायघम्ममे द्विविधो, चित्तिगिच्छातिण्णेपि दर्शनसमाधि
 गिरिता, निरम्मकिय निश्चरिय गाया, जेण केणइ फलसुगेवं लावतीति लावः सुचरयतदुमयेहिं विषितेहिं किसेवि मेहे अपरितते

विमुद्वलेमासु ठितो सो 'सद्यं जगं तु' वृत्तं ॥ ४७९ ॥ जायत इति जगद्, समता नाम 'जह मम ण पियं दुक्खं' 'णत्थि य
 सि कोइ वेसो पिओ व०' अथवा अन्यस्य प्रियं करोति अन्यस्याप्रियमित्यतः, कोऽर्थो?—नान्यान् वातयित्वा अन्येषां प्रियं करोति,
 मूषकैः मार्जारपोषवत्, अथवा प्रियमिति सुखं सर्वमन्त्राना, तदेषा प्रियं न कुर्यात्, न कस्यचिदप्रियं, मध्यस्थ एव स्यादित्यतः
 सम्पूर्णसमाधिभुक्तो भवति, कश्चित् समानि संधाय 'उट्ठाय दीणे तु पुणो विसरणो' उत्थायेति समाधिममुन्धानेन, दीन
 इत्यूर्जितो भोगामिलापी, सर्वो हि तर्कुको दीनो भवति, ईप्सितलंभे च दीणोतरः, पुणो विमन्नेति गिहन्थीभूतो वा पामत्थभूतो
 वा, अयं तु पार्वोऽधिकृतः, पूयासकारामिलापी वस्त्रपात्रादिभिः पूजनं च इच्छति, मिलोगो णाम इलाघा यश इत्यर्थः, सो दुह
 सेजाए वट्टति, अभिलषमाणो अममाधिहितो भवति, किमय पुण पूयामिलोगरामी?, भणितं च—जाति निपीय पज्ज जति०
 'अहाकण्डं चेव' वृत्तं ॥ ४८० ॥ आहाय कण्डं आधाकण्डं आधाकर्मत्वर्थः, अथवा अन्यानपि जाणि माधुमाधाय कीडकडादीणि
 क्रियते ताणि आधाकडाणि भवन्ति, अधिक कामयते—प्रार्थयतीत्यर्थः, अथवा नियमंण निमंतणा, जो तं नियामण नेण्हति मो
 णियायमाणे, जो पुण अहाकर्ममादीणि कम्ममां मरति—सुमरइति निगच्छति गवेप(य)तीत्यर्थः, स पामत्थोमण्णकुशीलाणं विम-
 ण्णाणं सयमोद्योते मार्गं गवेपति, विधीदति ना, येन समारि विसरणो भवत्यसयम इति, विमण्णमेपतीनि विषण्णेपी, तथा तथा
 दीणभाव गच्छति सुक्कपटपरिभोगवत्, परिभुजमाणा सुक्कपटवत् मलिनीभवत्यमौ, इत्थं हि मत्ते य पुढो य बाले मक्कारक्ता
 गृद्धा, पुढो इति पृथक् बहवः, स्त्रीनिमित्तमेव च परिग्रह ममायमाणा, चतुर्विधपरिग्रहनिमित्तमेव 'आरंभसत्ता' वृत्तं ॥ ४८१ ॥
 आरभसत्ता, आरभो दब्बं भावे य, तत्र सत्ताः असमाधि पत्ता निचयं करेति, हिण्णसुण्णणादी दब्बणिचय, दब्बणिचयदो-

एव तु एवमनेन सामान्यतो दृष्टेनानुमन्ये यथा इह हिंसानृतचौर्याप्रक्षयपरिग्रहादीन् प्रकुर्वन् दोषान् प्राप्नोति एवमेव परत्रापि नरक
 विस्तु दुःखानि प्राप्नोतीत्यतः आउद्धृष्टि, आउद्धृष्टी नाम निवर्त्तते, वक्तारोऽपि च भवति-आउद्धृष्ट समाउद्धो समाउर्विस्तु तु, इदाम्बि
 शाला हि एषापायाः प्रायसो निवर्त्तते, अपायोद्धेखिनां शालानां मीरुणां अपविश्यते, तस्मात् कानि पापानि येभ्योऽसौ निवर्त्तते?,
 भक्तिबालो कीरस्ति अतिपवनमठिपात प्राणासिपात इत्यर्थः, जेणं अप्याण वा परं वा जीविसाजो बहरोवेति, नियत युजते नियु
 जते, यथा रात्रादिमिर्मृत्यादया युद्धादिस्त्रयाध्यवाविषु तेषु निर्मुञ्चते, एव यावन्मिथ्यादर्शनादीनि, किञ्च-तिष्ठन्तु तावदेऽतिपात
 कुर्वन्ति, ये च मृत्यानुमृत्या वा तेषु तेषु फलमसु निर्मुञ्चते अन्येऽपि पापं कुर्वन्ति, तद्यथा-‘भावीणमोर्द्धसि’ इत्य ॥ ४७८ ॥
 यावदेन्यं तावदीन, कोऽर्थः? -दीनकिमप्यवधीमगादि पाव करोति, उक्तं हि-‘पिण्डोक्तोऽपि दुस्सीले, नरगाजो न मुच्यति’ आदीण-
 तयेन मुञ्चतीति आदीणमोर्द्धी, सो पुन कपय मलम्भमाप्नोति असमाधिपचो अचे सवसायसि उववजेछा, बदा सो रात्रिरिह-
 च्छणपिण्डोक्तगो बेमारगिरिस्त्रिपा पक्षिणो ‘मता तु एव’ मत्वा एगन्तसमाहिमाहुः, इव्यसमावयो हि स्पृष्टादिसुतोत्था
 दका मयैकान्विरुद्धाव भवन्ति, कथं?, अन्यथा सेवनादसमाधि कुर्वन्ते, उक्तं हि-‘तवेव शेति दुष्टत्वा पुणोवि क्कलंतरवसेम०’
 ज्ञानाद्यास्तु भावसमावयः एकान्तैरेव सुखसुखादयन्ति हि, परवचः-‘एवं मत्वा संपूर्णं समाधिमाहुस्तोयक्का’, स एवं बुद्धे समा
 धियरते पुन इति ज्ञानको, भावसमाधीय रते, पुन इति ज्ञानको भावसमाधी एव चतुर्विधा पद्धिः, दम्बविशेषो ग्राहारादि,
 अदृष्टुद्विर्बदगप्यमाणमेवकवलेण०, एगे वत्से एगे पादे, यावद्विशेषो क्कसायसंसारकम्माणं, बुधिये विरतो विवेगो एवमस्य
 समाधिर्मवति, पाप्माविपाताजो बहएण मेदेयाधिरमना प्रथिरति, लेखणा क्कठा पस्याधिः स भवति ठितवणा, प्रबहिततेऽय इत्यर्थः,

पासं' जं चैव एत एरुचं एव चैव प्रमोक्ष्यो, सागणे सायापचागरेण एव मोक्षः, भृगो मोक्षो प्रमोक्ष्यो, नव्यथायं, नव्या
 ज्ञानादिममाधि प्रमोक्षं, अनुसंति एतदपते, तदस्मान्ममाधिरेव प्रमोक्षः, अयं या प्रमोक्षत इति, अकोभने,
 न केवलमकोधनः, एव अथभणे अयस्मिन् अलुचणे जाय अमिच्छादंगजो, नव्यो जाय मंगमोक्षुनं ॥ मन्वेरनः नत्वात, मत्स्यो
 नाम संयमस्तम्बिन, तपस्तपस्वी दुरुत्तरगुणाः, एते हि प्रमोक्षगुणा विविधा मनिर आरुणाः, ममोत्तरगुना द्रविताः, मूलगु-
 णास्तु 'उत्थोस्तु या अरनमेहुणे या' पुनं ॥ ४८५ ॥ निरिदाया इतिग्रायो, न ग. परतः विगत इत्यर्थः, परिरगहं वेव
 अमायमाने एव सेनापि अहिमाद्यो मूलगुणाः, चउच्यंनमयाल तु रथायं आना-उचररगहि अनेतरसमाः अरुदादयः,
 अथवा उचा इति उच्छृणः, अयचा चयन्याः, ज्ञेया मयमा, चायत इति या ॥ मि नेवायो, नेन नयिपरमाना, अमयममान
 एव च विषयान् मिश्रुः ममाधिप्राप्ते भानि, इहेर 'नवाभिन्न राजराजन्त्य नन मून' परं मोक्ष इति, न पर ममाधिप्राप्तः
 'अरति रति च अभिमन्य' पुन ॥ ४८६ ॥ देव ? मवातीए, पत्तनाटिस्नामति, अल्लामयइनेन तदुत्तंभास्नरुक्ता ग,
 ममाधिममाओगे हियाओ नथ तणेहि चित्तमोने ॥ अन्यग्याने ग नमम र्मिपगभानि, मोपं मीतरसीयता, नेरु उरुत्तरपति-
 मडो, तणादिफासगहणेण दमगमनगादिरिमेतदा गहिता, मन्वाउजेन मन्वे अमेगाउमदा निगशपि गहिता, मुदिमदुच्चिन्नगइनेन
 इहाणिदुविगया गहिता, किंच-मुत्ते चउत्त ग मनाधिपत्त' पुन ॥ ४८७ ॥ मोर्क ॥ मतिग ॥ भापने, मासमभापिपने
 भवति, लेस समारुद्धु तिणि लेम्याओ अरुद्धु तिनि पन्थाये उरुद्धु, नयनो रनेन रतिरएव, सिन-सिंका
 छाण गावि चउदएज्जा उग एव परवृत्तितियः स्यात्, समिन्म मति पञ्जाराः पयाः गियः, पया गपं परपयाः—

सद्यः बहुविधकम्पमपि वयं करोति, इहलोक एव च असमाधिगुणं ज्ञानं समाधिधर्मं वा समीक्ष्य घरेदित्यनुमत्यर्थं, सर्वेभ्यो
असमाधिभ्यान्मयो विप्रसृक्त आरंभपरिग्रहादिभ्यः अप्रतिष्ठितमावशिष्टादौ । छन्दे न कुञ्जा हित (इह) जीवितद्वी-
पे ॥ ४८२ ॥ छन्दः प्रार्थना अभिलाष इत्यन्यन्तरं, पठ्यते च 'आय न कुञ्जा' आय गच्छतीत्यादयो हिरण्यादि सहादी वा,
इद्वीपितं नाम काममागादय यत्र कीर्तिरित्यादि, असयमजीविताविश्वरेसु तद्गृहकलत्रादिषु अमज्जमाभ्यो य परिवर्णज्जा,
क्विव-जिसम्भमासी य विणीनगेपी गिसेममासी णाम पृषापरममीक्ष्यमापी, अहात्रकम्भमोपी, स्वज्जनादिषु गिदी विनीता
यस्य म भवति विनीतगिदी, हिमया अन्विता कटपत्त इति कथा, क्व हिमान्वितः, तस्मादन्नीत विवत स्वादत मोदत इतता
निव्रनत छिन्दत प्रहरत पचवति, आह्वकट वा न निकामगज ॥ ४८३ ॥ आह्वकट-ओदक्षिकमित्यर्थः, न अधिकामेजा ये
तान् च कामयन्ति न ते' पार्श्वभ्यादिमिरागमनमादि तत्प्रश्रुतादिसंज्ञं च कुर्यात्, किं वा एवं सुमावियुक्तं धुने उरालं तु
अकल्भमाणो उरालं नाम ओदारिकयतीरं तलपमा धुनीदि, धुनर्न कञ्जीकणमित्यर्थः तस्मिन् धूयमाने कमापि पयतेऽनपेक्ष
माय इति, नाहं दूर्बल इतिकृत्वा तपो न कर्षेभ्य, दूर्बलो वा भविष्यामिति, याचितोपभृकरमिव व्यापारयेदिति, तत्र विशेषान्
अनपेक्षमाणं वक्ष्याय अममाधि, धवतीति श्रोतव्यादि गृहकलत्रचनादि प्राप्तातिपातानीनि वा श्रोतांसि, तान्यनपेक्षमाणं धुनी
रीति वर्धत, श्रोतांस्यप्यनपेक्षमाणः, स एव तपु अमज्जमाण इत्यर्थः, किंच-पभ्य न प्रार्थये तपो 'तगस्तमेव भमिपत्यगज्जा'
इह ॥ ४८४ ॥ लक्ष्मणं लक्ष्मणः, स एव तपु अमज्जमाण इत्यर्थः, किंच-पभ्य न प्रार्थये तपो 'तगस्तमेव भमिपत्यगज्जा'
वाहिरा मावा, मन्वे संभागलभसुणा ॥ १ ॥ एव पैराग्य अणुपर्यन्त्र, अयं किमालभन कृत्वा ? 'एव पमोक्ते न मुसंति

पासं' जं चेव एतं एकत्वं एम चेव पमोक्खो, कारणे कार्योपचारादेप एव मोक्षः, भुजो मोक्षो पमोक्खो, मत्तथायं, अथवा
 जानादेममाधि प्रमोक्ष, अमुसंति एतदपत्ते, तदकान्तममाधिरेव प्रमोक्षः, अमुसंति अननृतः, अयं वा परमोक्षरु इति, अक्रोयने,
 न केवलमक्रोधनः, एव अथभणे अवकणो अलुभणे जाव अभिच्छादमणो, मत्तोणाप संयमोऽनृतं वा, मत्तेरतः मत्तरन, मत्तो
 नाम संयमस्तस्मिन्, तपस्तपस्वी दुरुत्तरगुणाः, एतं हि मूलोत्तरगुणा विचित्रा मगिर श्रोकृताः, तत्रोत्तरगुणा दशिताः, मूलगु-
 णास्तु 'इत्थीसु या अरनमेहुणे या' वृत्तं ॥ ४८५ ॥ तिचिहाओ इत्थिगाओ, न गतः अगतः विरत इत्यर्थः, परिगगहं चेव
 अमायमाणे एवं सेमावि अहिमादयो मूलगुणाः, चउत्थपंचमयाण तु वयाण भावणा-उच्चावपत्ति अनेकप्रकाराः शब्दादयः,
 अथवा उच्चा इति उन्कृष्टाः, अवचा जघन्याः, शेषा मध्यमा, वायत इति वाता, थि सेगायां, ने न सथियमानाः, अमंथयमान
 एव च विषयान् भिक्षुः ममाधिप्राप्तो भवति, इहैव 'नेचास्ति राजराजम्य नत् सुम्ब' परं मोक्ष इति, न एवं ममाधिप्राप्तः
 'अरतिं रतिं च अभिभूय' वृत्तं ॥ ४८६ ॥ केण ? समाधीण, पत्तनादिफासंति, तणकामग्रहणेण कट्टमंयागगड्डा य,
 समाधिममाओगे हियाओ नत्थ तणेहि विज्झमाणे वा अन्धुग्माणे वा मम्म अधियासति, सीतं सीतपरीमहो, नेऊ उत्तिणपरी-
 महो, तणादिफासग्रहणेण दंसगमसादिपरीमहा गहिता, मद्दगदणेण मव्वे अक्कोगादिमहपरीमहावि गहिता, सुन्निभदुब्धिभगद्वणेण
 इट्ठाणिद्विसया गहिता, किच-'गुत्ते वईण य ममाधिपत्ते' वृत्तं ॥ ४८७ ॥ मोनी वा ममिते वा भापते, भायममाधिपत्ते
 भवति, लेम समाहट्टु तिणिण लेम्माओ अवहट्टु तिणिण पमत्थाओ उपहट्टु. मव्वतो वजेव परिचएड्ड, किंन-गिहंण
 छाएण णवि छादएज्जा उग एव परकृतनिययः स्यात्, संमिस्समाच प्रजायतः प्रजाः-स्मियः, अयमा मयं एव प्रजाः—

गृहस्था' वे तैः सन्निधीभाष पल्लटे, संमिस्सिमावो नाम एगठो वान', भागमयगमणाइसुथवो स्नहो था, एव चारिअमुमाधिः परि
 समाप्तः ॥ इदानीं दर्शनमावममाधि - 'जे केइ लोगमि सु अकिरिया य' वृत् ॥ ४८८ ॥ जेसि अणिदिट्ठिपिरेसो, अओमन
 क्रियावादिन पारतन्त्या अक्रियावादिन क्रियातो अक्रियो वाऽऽत्मा यपा, निमित्तमेव अक्रियारमान', अन्येन केनचित्पुष्टा -
 कीदृशो वा धम्मं !, पुत्त आदिपत्तिस्सि पुत्तवादिनो, पुत्त नाम वैराग्य, पुत्तमादियति-पुत्त पससेति, एव त इतमपि आत्मी
 कुर्वतः आरमन्मस्ता यथा दाक्ष्या द्वादश पुत्तगुणा भुवो, अथवा पचनान्निद्रव्यारमन्मसि सक्ता गमाधिवन्मन आनति, विमो
 सस्य इह विमोषहेतु' तमेव तत्त्वप्रवृत्तिसति, 'तेसि पुत्तोछन्दा' वृत् ॥ ४८९ ॥ पुत्तोछन्दाण माणवाण पृथक् पृथक् छदा
 नानाछन्दा इत्यय', केचित् इतस्वभावा केचिन्त्यदृस्वभावास्तथा क्वाचित्तिमंसं केचिन्माममयाद्धिन' तथा केचित् गीतनृत्यइसित
 त्रिया क्वचित्परम्पसन्तताः केचिन्मध्यस्ता इत्यादि, तथा इष्टिभदमिति, प्रतिक्रियाण वा, पुत्तो वा त, यथैव हि नानाछन्दा
 कर्मव्यादिषु ठौकिका तदैव हि किरिया अकिरियाणा वा पुत्तो पयाव उपादीयत इत्युपादा गृहा इत्यर्थ, अथवा उपपादो
 इष्टि, तद्यथा-कृपां विद्रातमाऽस्मि कृपां विद्रास्मिन्ति, एव सर्वगत' नित्य अनित्य कृता अकृता पूर्व अपूर्व क्रियायन्त्रिक्रियो
 वा, तथा कस्मिन् सुखेन धर्ममिच्छन्ति कस्मिन् दुःखेन कस्मिन् सौख्येन क्वचिदन्यथा केचिदारेमेज, क्वचिन्निधेयसमिच्छन्ति क्वचि
 दग्युन्यमिच्छति, एकस्मिन्मपि तावच्छास्तरि अन्य अन्यथा प्रज्ञापयति, तद्यथा-अन्यता, अस्ति पुगले, गो मणामि णग्गियदि
 पोगल, अपि मणामि रुपि न मणायीत्यवचनीय, भवचनीय एव अवचनीय, इच्छन्ममममिति, चेदोपिक्कणामपि, अन्येषां न,
 त्रय्याणि नवैव, अन्येषां न्द दन्नेव सौख्यानामपि, अन्येषां इन्दित्रयाणि सर्वगतानि, एव तेषां मिच्छयादर्शनप्रत्ययिक अनुममप

मेव कर्म बध्यते, दृष्टान्तो-जातस्स बालस्स पकुवदेह जातस्येति गन्धर्वत्वेनोत्पन्नस्य, तद्यथा-निषेकात्प्रभृतिरारंभः शरीर-
 वृद्धेर्भगति, यावद्गर्भाविस्सृतः, आवाल्याच्च प्रवर्द्धते यावत्प्रमाणस्थो, जातशरीरवृद्धिरिह कालक्षेत्राहोपकरणात्ममानीध्यायत्तयतः
 अत उच्यते-प्रकुर्वन् इव प्रकुर्वन्, यथा तस्यानुमामयिकी शरीरवृद्धिः एवं तेषामपि मिथ्यादर्शनप्रतिपत्तिकालादारभ्य तत्प्रत्ययिकं
 वैर-प्रवर्द्धते कर्म, वैराज्ञातं वैर, यथा वैर दुःखोत्पादकं वैरिणा एवं कर्मापि, यद्यप्याकाशे निश्चल उपतिष्ठति अविरतस्तथा
 अप्यस्य कर्म बध्यत एव, पृथ्वते च-जाताण बालस्स पगवभजाए. जातानामिति गन्धर्वाकाविस्सृतानां, प्रगल्भं नाम घ्राष्ट्यं,
 हिमादिकर्मस्त्वभिरतिरनिवेशोऽभिसंगिता वा, इत्यतः पवद्धते वेरमसंजतस्स 'आयुक्त्वयं चेव अबुज्झमाणे' वृत्तं ॥४९०॥
 स एवं हिमादिकर्मसु पमज्जमानः कामभोगे तृषितः छिन्नहृदमस्यत्रदुदकरिथये आयुषः क्षयं न बुध्यते, उज्जेणीए वाणिमो
 एगो रयणाणि कथ पविसिस्सामिति रजनिक्षयं न बुध्यते स्म, अततो व्यग्रतया यावदुदिते सवितरि राज्ञा गृहीतः, यथा वा दिवि
 देवाः, दांगुदुगा इव देवा गतं पि कालं ण णायंति, ममाई तद्यथा-मे माता मम पिता मम आतेत्यादि सहस्साहं हिंसादीनि
 करोति मन्दमिति मन्दः, अहो य रानो परितप्पमाणे सर्वतस्तप्पमानः परितप्पमानः मम्मणवणिग्वत्, कायेण कि-
 स्संतो वायाए मणेण य आर्त्तध्यानोपगतः आर्त्तः द्रव्यात्तं चप्पडिज्जति शकटवक्कं द्रव्यात्तो वा, भावडो रागदोसेहिं, सुद्रु सुद्वे
 समूढो, सव्वत्थ वाणियगदिट्ठतो वक्तव्यः, 'अजरामरवद्धालः, क्लिश्यते धनकारणात् । शाश्वतं जीवितं चैव, मन्यमानो धनानि
 च ॥ १ ॥' एवमेतद्धनः मत्याऽ(नमत्य)जित्वा राजचौराग्निदायकाद्यविशेषं, अप्पं च बहुं वा 'जहाय वित्तं पसवो य बंधवं' वृत्तं
 ॥४९१॥ जघायति त्यक्त्वा, वित्तं-धनं पशवो-गोमहिष्यादयः, बान्धवाः पूर्वोपरसंबद्धाः, मित्राः सहजातकादयः, लालप्यती

प्रत्ययं सधति पुन पुनर्नां लवतीति लालप्यत, हा मात हा पितः हा विभवाः हा जीवलोका अष्टबुद्धविसहा कृतीर्यिकाः
 राजादपथ अयि, रूपवानपि कोयदरीकपौणदरीकसरिसो, घनबाअंदसरिसो, धान्यधान् सिलगसेट्टिसरिसो, तेजवि सध्वे लाल
 प्यपता यतमुवेति, वन्त'-संसारः, एव त यथा कर्मनिष्पन्ना प्रेत्य पुनार्धि न प्राप्नुवन्ति, यथा तज्जगज्जतकारित्वेनाज्जामरयेव अह
 न्यहनि उत्सपमानेन घनमुपाधित तदप्यस्याग्र राजादयोऽपहरति, एवं मत्वा पापाणि कर्मणि वज्रयेत् तपथरेत्, कथ !-सीह जहा
 तुवमिया करत्ता' इव ॥४९२॥ धुत्राः धुगाः क्षुद्रमृगाः व्याघ्रबृहद्रीपिकादयः, मृगा रोहितादयश्च, अथवा स एव क्षुद्रमृगः
 दूरपति अदनेनेनागन्धन वा तदेक्षपरित्यागेन च, अपि वातकम्पितम्' दणेभ्योऽपि सिंहा मयादुद्विप्रावरन्ति, एव तु मेघास्वि
 मस्मिक्लव घम्म एव-अनेन प्रकारेण मेघया घावतीति मेघावी सग्यक् इक्षित्वा समीप्य ज्ञात्वेत्यर्थः, असमाधिकृत्यमि च पावाणि
 दूरण विवक्षयन्ता । 'संयुक्तमाणो' इत्थं ॥४९३॥ संयुक्तमाणो य, किं संयुक्तमाणो !, समाधिघम्म, मस्तिरत्वास्तीति मस्तिमान्
 बद्धमायपरिणामा हिमादिपापत आत्मनो निवृत्ति कुर्यात्, निवृत्तेः कृतकमित्यर्थः, स्यात्-किं पापात्०, हिंसापद्धतापि दुहाणि मत्वा,
 हिंसान प्रयुक्तानि हिंसापद्धतापि जातिविरामणाप्रियसंघासादीनि नरकादिदुःखानि च अष्टविषकम्मादयनिष्कम्भाणि, असमाधि प्रस-
 र्ताति गिदधानमृते च परिक्खण्ड्या, निर्वाणभूतः सर्वभूतानां निर्मुक्तिकरणमित्यर्थः, द्रव्यचलयं द्रव्यकः भावचलय माया, यथा
 या निवृत्तोऽप्यावापसुलप्राप्तस्तिष्ठति एव भगवानपि अज्यापापसुखनिस्संगो, अनिष्टोऽपि निर्मुक्तभूतः, सर्वतोऽजेत् परिवपज्जा ।
 मृदुगुणाधिकार प्रस्तुत 'मुस ण पूया' इव ॥४९४॥ आत्मनिःधेयसुखमी एवं विद्याणसमाधिर्भवति, कस्मिन् इति सम्पूर्णः,
 संमारिक्कानि हि यानि कानिचित् स्नानपानादीनि निषाणानि तान्यसंपूर्णत्वात् नैकान्तिकानि नास्त्यधिकानि च, वत्कारोऽपि च मर्वति-

णच्चा णिण्हि लद्धा० एवमन्येषामपि त्रतानामतीचार संयं ण कुञ्जा, ण य कारवेज्जा, करतमण्णंपि य णाणुजाणेज्जा, एवं योगत्रिक-
 करणत्रिकेन । इदानीं उत्तरगुणसमाधि—‘सुद्धे सेयो जायणंत सज्ज’ (सुद्धे सिया जाइयमेसणिज्जं) वृत्तं ॥ ४९५ ॥ सुद्धे सिया
 जाइउ लद्धं एसणिज्जं च, अथवा सुद्धं अलेवकडं, एसणिज्जं आहाणा(अणाहा)दीणं गहं पासएज्जा, अमुच्चित्तो अणज्झोववण्णो
 गवेसणघासेसणासु विङ्गालवीइधूमं, धितिमं विप्पमुक्के सुसंजमे धृतिमान् आगारबंधणविप्पमुक्के, ण पूजासक्कारट्ठी सिलो-
 गोत्ति जसो णाणतवमादीहि सिलोगो ण कामएज्ज ‘निक्खंम’ वृत्तं णिक्खम्म गेहातो णिरावकंखी अप्पं वा बडुं वा उपधि विहाय
 निष्क्रांतो मिच्छत्तदोमादीहिं गृहकलत्रकामभोगेसु णिरावकंखो, दव्वतो भावतो य कायं विसेसेण उत्सृज्य विउसज्जा, दव्वणिदाणं
 मयणधणादि भावणिदाणं कम्मं, णो जीवितं णो मरणाभिकंखी, वलय वक्रमित्यर्थः, द्रव्यवलयं शङ्खकः भाववलयं अष्टप्रकारं कम्मं,
 येन पुनः पुनर्वलति संसारे, वलयशब्दो हि वक्रतायां भवति च गतौ, वक्रतायां यथा वलितस्तन्तुर्वलिता रज्जुरित्यादि गतौ च,
 वलति मर्थ इत्यादि, वलयविमुक्त इति कर्मबन्धनविमुक्तः, अथवा वलय इति माया तथा च मुक्तः, एवं क्रोधादिमाणविमुक्ताः
 इति ॥ दशममध्ययनं समाप्तम् ॥

मग्गोत्तिअज्झयणस्म चत्तारि अणुयोगदाराणि, अधियारो मग्गपरूवणाए, पसत्थभावमग्गोयरणाए य, णामणिप्फण्णे
 मग्गो, ‘णामंठवणादविण्’ गाहा ॥ १०७ ॥ वत्तिरिन्नो दव्वमग्गो अणेगविधो ‘फलग लत्ता अंदोलग०’ गाथा ॥ १०८ ॥ फल-
 गेहि जहा दइरसोमाणेहिं, जहा फलगेण गम्मति वियरगादिसु, चिक्खल्ले वा, जहा वेत्तलताहिं गंगमादी संतरति, जहा चारुदत्तो
 वेत्तवत्तिं वेत्तेहि उल्लंघिऊण परकूलवेत्तेहिं आलाविऊण अण्णाए उत्तिण्णो, अंदोलएण अंदोलारूढो एत्तिया, जं वा रुक्खसालं

अथ सवति पुनः पुनर्वां सवतीति सात्व्यते, हा मातः हा पितः हा विभवाः हा जीवलोका अष्टदुहद्विसहा इतीर्थिकाः
 राजादयश्च अपि, रूपवानपि कोण्डरीकपौण्डरीकसरितो, घनवार्धदसरितो, घान्यवान् तिलगसेद्विसरितो, तेऽपि सव्ये लाल
 व्यपता घतमुनेति, पन्ताः-संसारा, एवं तं यथा कर्मनिष्पन्ना प्रेत्य समाधिं न प्राप्नुवन्ति, यत्र तज्यास्रवत्कारित्वेनाजराभयेन अह
 न्यहनि उत्पद्यमानेन घनमुपाजित तदव्यस्यात्र राजादयोऽप्यहर्ति, एव मत्वा पापाणि कर्माणि वधयेत् तपश्चरेत्, कथं!-सीह अहा
 खुदुमिगा भरता' इव ॥४९२॥ मुद्राः मुगाः सुद्रमुगा, व्याघ्रकडीपिच्छादयः, मुगा रोहितदयश्च, अथवा स एव सुद्रमुगाः
 दूरयेति अदर्शनेनाय-चन वा तदेषपरित्यागेन च, अपि वातकम्पितेभ्यः सुणेभ्योऽपि सिंहा मयादुद्विगमाभरन्ति, एव तु मेघावि
 समियन्त्य घर्मं एव-अनेन प्रक्षरण मेषया घावतीति मेघावी सम्यक् ईक्षित्वा समीप्य ज्ञात्वेत्यर्थः, असमाधिकर्तृमि च पावापि
 दूरय विरजयद्वा । 'संयुज्जमाणो' इव ॥४९३॥ संयुज्जमाणो य, किं संयुज्जमाणो !, समाधिघर्मं, मत्तिरस्वास्तीति मतिमान्
 गङ्गमानपरिणामा हिमादिपापत आत्मनो निवृत्तिं कुर्यात्, निवृत्ते करणमित्यर्थः, स्यात्-किं पापात्०!, हिमापघवाणि इहाणि मघा,
 हिमातः प्रवृत्तानि हिमापघनापि वासिजराभरणाप्रियसंवासादीनि नरकादिदु खानि च अदुविषकम्मादयनिष्कम्भापि, असुमाधि प्रस-
 र्वतीति गिरुघाणभूत च परिच्छ्वपद्वा, निर्वाणभूतः सर्वभूतानां निर्वृत्तिकरणमित्यर्थः, द्रव्यबल्य संखलः मावबल्यं माया, यथा
 वा निवृत्तोऽव्याधाधसुखप्राप्तिरिति एव मगवानपि अख्याधपसुखानिस्तंगो, अनिष्टुचोऽपि निर्वृषधूतः, सर्वतो ब्रजेत् परिवपद्वा ।
 मूत्रगुणाभिस्कार प्रस्तुत 'मुस ण यूया' इव ॥४९४॥ आत्मनि भेषसकामी एवं विषाणसमाधिर्भवति, कस्मिन् इति सम्प्रदर्शो,
 संस्मारकानि हि यानि कानिचित् स्नानपानादीनि निनाणानि तान्यसंपूर्णत्वात् नैकस्मिन्कानि नात्यतिकानि च, वक्तारोऽपि च मर्षति-

णञ्चा णिण्हि लद्धा० एवमन्येषामपि त्रतानामतीचार संयं ण कुञ्जा, ण य कारवेञ्जा, करतमण्णंपि य णाणुजाणेञ्जा, एवं योगत्रिक-
 करणत्रिकेन । इदानीं उत्तरगुणसमाधि-‘सुद्धे सेयो जायणंत सज्ज’ (सुद्धे सिया जाइयमेसणिज्जं) वृत्तं ॥ ४९५ ॥ सुद्धे सिया
 जाइउ लद्धं एसणिज्जं च, अथवा सुद्धं अलेक्कडं, एसणिज्जं आहाणा(अणाहा)दीणं गल्लं पासएञ्जा, अमुच्छित्तो अणज्झोववण्णो
 गवेसणघासेसणासु विङ्गलवीइधूमं, धितिमं विप्पमुक्के सुसंजमे धृतिमान् आगारबंधणविप्पमुक्के, ण पूजासक्कारट्ठी सिलो-
 गोत्ति जसो णाणतवमादीहि सिलोगो ण कामएअ‘निक्खंम’ वृत्तं णिरावकंखी अप्पं वा बहु वा उपधि विहाय
 निष्क्रांतो मिच्छत्तदोमादीहिं गृहकलत्रकामभोगेसु णिरावकंखो, दव्वतो भावतो य कायं विसेसेण उत्सृज्य विउमज्जा, दव्वणिदाणं
 मयणधणादि भावणिदाणं कम्मं, णो जीवितं णो मरणाभिकंखी, वलय वकमित्यर्थः, द्रव्यवलयं शङ्खकः माववलयं अष्टप्रकारं कम्मं,
 येन पुनः पुनर्वलति संसारे, वलयशब्दो हि वक्रतायां भवति च गतौ, वक्रतायां यथा चलितस्तन्तुर्वलिता रज्जुरित्यादि गतौ च,
 चलति मार्थ इत्यादि, वलयविमुक्त इति कर्मवन्धनविमुक्तः, अथवा वलय इति माया तया च मुक्तः, एवं क्रोधादिमाणविमुक्ताः
 इति ॥ दशममध्ययनं समाप्तम् ॥

मग्गोत्तिअज्जयणस्स चत्तारि अणुयोगदाराणि, अधियारो मग्गपरूवणाए, पसत्थभावमग्गोयरणाए य, णामणिप्फण्णे
 मग्गो, ‘णामठवणादविए’ गाहा ॥ १०७ ॥ वतिरिचो दव्वमग्गो अणेगविधो ‘फलग लत्ता अंदोलग’ गाथा ॥ १०८ ॥ फल-
 गेहि जहा दक्खसोमाणेहिं, जहा फलगेण गम्मति वियरगादिसु, चिक्खल्ले वा, जहा वेत्तलताहिं गंगमादी संतरति, जहा चारुदत्तो
 वेत्तवति वेत्तेहिं उल्लंघिऊण परकूलवेत्तेहिं आलाविऊण अण्णाए उत्तिण्णो, अंदोलएण अंदोलारूढो एत्तिया, जं वा रुक्खसालं

अंदोलिरज्ज्य अप्याय परतो वधति, अहा लता तहा वेधेधि, अपवा लतापि आफपिठ्ठणं, अणाय लताए लगगवि रन्हुहि गगं उच
 रति, दगं गदी, वायण विल दीधमेहि पविसति, रन्हु वा फडिप वपिठ्ठण पञ्जा रन्हु अणुसरंति कचिन् रसफूपिकादौ महत्य
 पञ्जर, पुणो पिगच्छति गच्छति, स वेव पासमगो खीलगहि रुमाविसण बालुगाम्मीए पक्कमति केप्पिद्, रणुप्रचुरे प्रदेठे
 कीलिच्छनुसारण गम्यते, अन्यथा पयग्रंथा, अय पयो सोहवदः सुवण्णमूमीए एत्थ पक्खीणति, अहा बालदत्तो गतो, छत्तरा
 मगो छत्तरेण धरिक्कमायेव गच्छति उपन्नवमयात्, अहा गणिगो पावातो, अहमगो पावाहि, आगासमगो चारणविज्ञा
 हाराण, 'खेत्तमि जमि खेत्ते' ग्राथा ॥१०९॥ वमि खेत्ते मगो, भूमिगोअएव मूमीए मगो, दवाथे आगाले, खेत्तरिन्ना
 हाराणं उमये, यच्चवा खेत्तस्स मगो अहा सो खेत्तमगो एवमादि, ग्राममार्गो नगरमार्ग इत्यादि, यथेय पथा विदमया' अय
 गच्छति इस्तिनागपुर, अहमगो जो वमि काले मगो वधति यथा चर्चाराये उदगपूर्णानि सरोसि परियेण गम्यते, ब्याशु
 क्कन्नमानी शिञ्जिर, ग्रीष्म वा, उन्नुमगण यस्मिन् वा काल गम्यत यथा ग्रीष्मे रात्रौ सुख गम्यते, इमंतेज्जनि, अञ्जिरेण वा
 मम्मति यथा योज्जिक्की संख्या, मावमगो दुविचो पसरयो अपसरयो य, दुविहमिधि तिगमेयो ग्राथा ॥१०॥ अपसरत्यभाव
 मगो तिविचो, तच्चहा—मिच्छत्त वमिगति अण्णाव २, पसरयमावमगो सिविहो, तच्चहा—सम्मणार्णं सम्मदसण सम्मचारित्र २, तस्स
 पुण दुविहस्सादि मगस्स दुविहो विणिज्जयो, विनिधया फल एव निष्ठेत्यनर्पान्तरं, पसरयो सुगगतिफ़लो, अपसरयो दुगगतिफ़ले,
 सुगगतिफ़लेनापिक्कत्, अपसरयमगगिठ्ठिणं पुण दुगगतिगामुगाण दुगगतिफलयातीण ॥११॥ तिष्ठिा तिष्ठहा पावादिपत्ता,
 दम्भमगो पुण चतुर्विचो खम वामगे वसेमकूच खेम वामगे अक्खेमकूचे प्रखेमे वामगे खेमकूचे प्रखेमे अक्खेमकूचेधि, अदुगं विचोरे

खेमे खेमरूवे च, एवं चउसुवि मग्गेसु योजयित्थं, भावमग्गे एवमेव चउभंगो, पढमभंगे भावद्वल्लिगजुत्तो साधू, अवखेम-
 रूवे कारणिओ द्वल्लिगरहितो साधू, अवखेमा खेमरूविगा णिण्णा, अण्णउत्थिय गिहत्था चरिमभंगे, संमप्पणीतभग्गो०
 गाथा ॥११२॥ जो सो पमत्थभावमग्गो सो तिविधो-णाणं तह दंसणं चरिचं, तित्थगरगणधरेहिं साधूहि य अणुचिणो, तच्चि-
 वरीओ पुण मिच्छत्तमग्गो, सो चरणपरिवायगादीहि अनुचिणो मिच्छत्तमग्गो, येऽपि मत्थामन्नं प्रतिपन्नाः इड्डिरससानगुरुगा०
 गाथा ॥ २१३ ॥ इड्डिरसगारवेहिं वा धम्मं उवदिसंति तेऽपि ताव कुमग्गमग्गस्मिता, किमंगं पुण परउत्थिगा तिगारवगुरुगा,
 छज्जीवकायवधरता जे उवदिसंति धम्मं संघभत्ताणि करेमाणा एवमादि कुमग्गमग्गस्मिता जणा, जे पुण तवसंयमप्पहाणा० गाथा
 ॥११४॥ सीलगुणधारी जे वदंति, सब्भावं णाम जहा वादी तहा कारी सब्बजगजीवहितं यं तमाहु संनप्पणीतं, अवि तस्म
 पुण एगट्ठियाणि णामाणि भवंति, तंजहा-पथो णाओ मग्गो० गाथा ॥११५॥ सब्बा, णामणिक्कणो गतो । सुत्ताणुगमे सुत्त-
 मुच्चारयेच्च, अज्जमुधम्मं जंबू पुच्छति- 'कतरे मग्गे अवग्वात्ते०' सिलोगो ॥११७॥ आघात इति आख्यातः, माहणेत्ति वा मम-
 णेत्ति वा एगट्ठं, भगवानेवापदिश्यते, मतिरस्यास्तीति मतिमान् तेन मतिमता, तन्न ताव द्रव्यमार्गो वा अग्रशस्तभावमार्गो वा
 तेनाख्यातः, अवश्यं तु प्रशस्तभावमार्गः पमत्थो आख्यातः, किं तेहि १, तेण दिट्ठो उज्जुगो यं तं मे अवग्वाहि जं मग्गं उज्जु-
 पवज्जिता ओधो द्रव्यौघः समुद्रः भावे समारोघं तुरति । 'न मग्गं पुत्तरं सुद्धं' मिलोगो ॥११८॥ तमोघतरं महापोतभूतं
 नास्योत्तरा, अन्ये कुमार्गाः शाक्यादयः, शुद्ध इति एक एव निरुपहत्वाच्चैवं, अथवा पूर्वापगव्याहृततया, वध्यदोपापगमा बुद्धाः, सब-
 दुक्खविमोक्खणं अन्येऽपि ग्रामादिमार्गाश्चौरश्चापदभयोपद्रुता दुःखावहा भवंति, भूत्वा च न भवंति उदकाद्युपप्लवैः, अप्पगासे

भानमाणा अपि नु खारहा एव ते, मम्यगद्व्यनज्ञानतपोमयस्तु प्रवृत्तभावभागा, शुद्धः सर्वदुःखविमोक्षणः, तमेवविष जाणेदि
 ण जप्ता मियम्पु यधति येन श्रद्धारेण, भिक्षुरिति गगवानेव, यदा स भिक्षुर्दानवान् तथाभूत त्वमपि जानीये तमेव जानीते,
 अथवा हे मिथो! तमेव ब्रूहि मद्रामुणी, हे महापुने, स्वास्मिर्मर्धमा नृज्यामि !, तत् उच्यते—‘जइ मे केइ पुच्छेज्जा०’सिलोगो
 ।४९९॥ द्वाभ्यतुल्यकारा एते प्रच्छाद्यमा भवति, तिरिया मणुस्सा, उत्तरगुणलङ्घि का एइव तिय अयि, क्वधित् गिरा वधि
 ययमानि पुच्छेज्ज तेसि तु कत्तर मग्ग तपामजानकानां स्वयमजानक कत्तरं मार्गं कय वा ? कयपिय्यामि, अक्यावावसुत्वादीनि
 आदरतीनि सुत्वावद, अवकाऽम्पुदयक निधयसं व, इति पृष्ट आर्यमुचममा अम्बुत्वाभ्यायान् भावून् प्रणिभाय सद्वचमणुआसुरं
 च परिसं गिस्साण कइति ‘जइ वो केइ०’इण ॥५००॥ जइ वा कइ पुच्छेज्जा, जतिचि अगिरिद्विबिरेस, संसारत्रातिनिच्छिज्जा
 दरा अकुप माणुसा। तेमि तु इम मग्ग आइयस्सेज्ज मुणेव मे, पअत्ते व तेसि तु पडिबो(मा)देज्जा मग्गस्तार सुणेह
 मे, माहितं प्रति अन्यपां माइति—कथितं मुन् पडिमाइजा, मार्गाणां सारं मार्गमार’। ‘अणुपुठवण०’मिलोगो ॥५०१॥ कथं मार्गं
 प्रतिपविरव तावद्गरति ?, उच्यत अणुपुठवण महाघोरं, अणुपुठ्वेजति ‘माणुस्स स्सेत्त जानी०’गाया, अथवा ‘वत्तारि पर
 मगाणि’ मिलोगो, अथवा ‘पटमिल्लुगाण उधये’ गाथाधो तिप्पि, एव ‘कम्मवक्खयाणुपुपि०’गाथा, जाय ‘वारसविधे०’
 दूरन्त्वात् महापागा अणुपुंमि इस्सार्, महापुरिमा सुघोरमपि वरति, घोरमप्रमप्रवेअवत्, कासवेण प्रवेदिन प्रवदितमित्यर्थः,
 गम्भादाय इतो पुष उ आयाय इति यमनुचरित्वा, इत इति इतन्तीयावयाक्, अघतनाद्वा दिपसादिति, समुद्रेण तुष्य समुद्रवत्,
 व्यचरतीति प्यवहारिणः वमिज, यथा तेऽतिक्रान्तं कालं मयुदं ‘अनरिमु०’ सिंगेगो ॥५०३॥ अतरिम्पन् वरति वरिप्पन्ति

च, तद्वत्सम्यग्मार्गमनुचर्य तीव्रद्वारे अणता जीवा समारोघमतर्हिषु सख्येयाः तरति माम्प्रतं अणता तरिस्सति णागतति, तं मे मोक्षा, तमह शुत्वा भवदादीन् श्रोतृन् प्रति वक्ष्यामि, जायति जन्तः, जम्बूस्वाम्यादीनां आमन्त्रणं हे जन्तवः !, तं सुणेह मे चरित्तमग्नं आडक्खिस्समामि, नन्दन(ज्ञानदर्शन)मार्गाविपि तदन्तर्गतवेव, जेषु सजमिज्जति ते डमे, तंजहा-‘पुढवी जीवा पुढो सत्ता’ सिलोगो ॥५०३॥ पृथक् इति प्रत्येकजरीरन्वात्, आउजीवा तहा अगणी पुढो मत्ता इति वर्तते, तेण रुक्खगगह-जेणं भेदो दरिसिते ‘अहावरे’ मिलोगो ॥५०४॥ अहावरे तमा पाणा, एव छक्काय आहिया, एतावता जीवकाए, न हि अमब्भूतो विद्यते जीवः, कायाः एते, ‘सत्तासि अणुसुत्तीहि’ मिलोगो ॥५०५॥ अनुरूपा युक्तिः, जहा ‘पुढवीण निक्खलेवो पुरूवणा लक्खण परीमाणं। उवतोण सत्थे वेदणा य चवणा नियत्ती य ॥१॥’ किंच-अङ्कुवज्जीवत्वं पार्थिवानां विट्ठुमलवणोपलादयः स्वस्माश्रयावस्थाः मचेतनाः, कुतः?, समानजातीयाकुरमद्भावात्, अशोविकागङ्कुमवत्, ‘भूमिक्खयसाभा-विद्यसम्भवतो दहुर जलसुत्तं। अथवा मल्लो व मभावोमसंभूतपातान् मत्स्यवत्, ग्रहणवाक्य. इतरसयोगात्तेजसा, तेजःभावमम्भवात् दहुरवत्, अथवा अन्तरीक्ष्यमपि अधादिविकारस्वभावसंभूतपातान् मत्स्यवत्, ग्रहणवाक्यं, गतिमन्नाद् वायुर्जीवः प्रयन्नगतेः, यस्मादयं मात्मकं आहारोपादाना उद्भूतविजिगंपालब्धेः हृदिकारदर्शनाद् पुरुषवत्, ग्रहणवाक्यं, गतिमन्नाद् वायुर्जीवः प्रयन्नगतेः, यस्मादयं मविक्रम इव पुमान् तीव्रमन्दमभ्यान् गतिविशेषान् स्वेन महिम्ना श्रयतीति, वेगवन्नाच्च वृक्षादीन् उन्मूलयति, इत्यतो गतिमन्ना-द्वायुर्जीवः, मात्मकाश्च वनस्पतयः जन्मजराजीरणमरणमद्भावा खीवन्, आह-नन्वयमनं कान्तिनो जाताद्याख्यायाः विपक्षेऽपि दर्शनात्, तद्यथा-जातं दधि जीर्णं वासः संजीवितं विप मृतं कुसुं मरुमित्यादि, उच्यते, न, वनस्पतौ ममस्तलिङ्गोपलब्धेः, दध्यादाव-

समस्तद्वन्द्वनादुपचारतः आवमिति, इतश्च सारमका यनस्पतय, धवसरोहणादाहारोपादानदौहदसद्भावात् रोगचिकित्तासुसद्भावात्
(अत्रोक्ता)श्री मम्मवः कुम्भाग्र्यादीनां विशेषपथः, विशेषधातौ यद्यथ विशेषपथः, कर्षण्य, 'छिकापरोदता छिस्मेचसक्ते' अतो कुलिङ्गो
व । आसयसंचारातो जाणदु पल्लीबिताणाद् ॥१॥' सात्मिकाः स्पृष्टप्ररोदिकादयः स्पृष्टाकुचनात्कीटवत् आधयामिसंमर्पणादन्त्या
दयः 'सम्मादीया सान्पयोहसंकोपनादितोऽभिमतता । बउलादयो य सहादिविसयकालोबर्तभातो ॥१॥' द्रम्यादयः स्वापप्रयोच
संकोपणादिसद्भावात्, द्रव्यादिविषयोपलम्भात् बहुलासार(क्षो)कादयो देवदवत्, एवमाद्यामिस्त्रसानुरूपानिः सुयुक्किमि एगिदिए
पडिलहिय जयेति नीचहिसोसति कार्या स्वकामत अज्जोवगामेयाजोवकमियाओ वेदभाओ भविसन्वाओ, तस्य मणुस्तपये
दियतिरियाव य दुविधा, सेसाव उवकमिया, एव मत्तिम पडिलेहिता सख्ये अकलनुकस्सा य सरीरमाणसं अथवा सख्येसि
अग्निदं अकंत अपियं दुक्ख अत्त इत्यभात्कारणात् नवकेण मेदन अहिसर्पीया अहिसका 'एव तु णाणिणो सार०' सिलोगो
॥५०६॥ न हि हानी ज्ञानादर्यान्तरभूत इति कृत्वाऽपदिश्यत-एव तु णाणिणो सारंति, कोऽर्षः १, एव हि ज्ञानस सारः ज ण
हिंमत्ति कचण कलनमिति केनचदपि मेदन, अहिंसा समयति समता 'दइ मम ण पियं द्रुत्तं' गाथा, अथवा यथा हिंमि-
तस्य दुःखसुखवत मम एवमग्यास्याहस्यापि, कोरियातो वाऽस्य दुःखसुखवते, एवमन्येयामपि इत्यतो अहिंसासमय वेत्त, अथवा
दम्भओ खेपओ अत्तओ भावओ हिंसा भवति, एवं क्षेयान्यपि, एतावन्विष ज्ञानविषयः यदुत हिंसायाभयवरोपरतः, क्षेत्रप्राणा-
तिपात्त तु प्रतीत्यापठिश्यत, 'उदुमह तिरिय ५०' सिलागो ॥ ५०७ ॥ प्रमापक प्रतीत्य उदं अदं तिरिय ५ पूर्ववत्, म्बत्थ
विरदि कुम्भा इहापि तावत् निष्ठापं भवति, कथं १, अहिमक्खेऽय न हि हिंसक इव सर्वस्योदेवको भवति, उपयान्तेवैरत्ताव न कम्प

चिदपि विनैति, किंच-तणसं-यागणिचणोऽवि सुणिचरो भट्टरागमयदोसो । किम् ? मोक्खो, एवं निर्वाण भवतीत्याख्यातं,
 'पन्नु दोसे गिराकिच्चा०' सिलो गो ॥ ५०८ ॥ प्रभवतीति प्रभुः, वश्येन्द्रिय इत्यर्थः, न वा संयमानरणानां कर्मणां वशे वर्तते,
 अथा स्वतन्त्रत्वात् जीव एव प्रभुः, शरीर हि परतन्त्रं, मोक्षमार्गे वाऽनुपलायितव्या प्रभुदोषाः क्रोधादयः, निरा इति पृष्ठतः कृत्वा,
 न विरुज्जेज्ज केणड न विरुद्धेत केनचिदिति, अपि पूर्वशत्रूणामपि, अपि हास्येनापि विरोधे विग्रहः घत इत्यर्थः, यद्वा यस्य
 प्रतिहलं, मणसा वयसा चैवत्ति नवकेन भेदेन अन्तश्च इति यावज्जीवितान्तः, उक्ता मूलगुणाः । उत्तरगुणप्रसिद्धये त्वपदि-
 श्यते 'संबुडे य महापण्णे' मिलो गो ॥ ५०९ ॥ हिमाद्याश्रवसंवृत्तः इदियमावसंबुडो वा, महती प्रज्ञा यस्य स भवति महा-
 प्रज्ञः, धीर्बुद्धिरित्यनर्थान्तर, आहारउत्तथिसेज्जाउ याचितद्रव्यं एषणीयं च चरति-गच्छति तं, चर्यत इत्येकोऽर्थः, एस्सणास-
 मित्ते णिच्च तिविधा एस्सणा-गवेषणा गहणेमणा घासेमणा, एवं सेमाओवि ससिईओ, तत्राचारम सर्वगुरुअनेपणादोषः आद्यश्चेति
 तेन तन्निषेधार्थमपदिश्यते- 'भूतानि समारम'भिलांगो ॥ ५१० ॥ भूतानि तमथाचराणि, कथमिति ? साधू निर्दिश्योपकल्पितं,
 तारिस तु ण मेण्हज्जा, एवं ओधिपि, इत्येव सार्वमार्गप्रतिपन्नो भवति, किंच- 'पूत्तिकम्मं ण सेविज्जा' ॥ ५११ ॥ एस
 धम्ममे बुसीमत्तोति, बुसिमानीति सयमवान्, बुसिमं च ज किंचि अभिसंकेज्जा सबसो त ण भत्तए यदिति आहार उतधि
 सेज्जा अथवा यदिति यत्किंचिन् दोषं, अभिसकन पणमीमाए अण्णयर किमेतं एमणिज्ज अगेनणिज्जं ? सर्वश इति, यद्यपि प्राणा-
 त्ययः स्यात्, इदाणि वायाममिती 'ठाणाड' सिलो गो ॥ ५१२ ॥ ठागाणि संति सड्डीणं, श्रद्धावन्त आद्धिनः, गाभेसु नगरेसु
 वा जाव सानिवेसेसु वा सम्मदिड्डीणं मिच्छादिड्डीणं वा, तेहि सड्डीहे पुब्बिं णाम् पुच्छगतो, परेणावि मिच्छादिड्डीणा, मरुयरा-

दृष्टं तद्वर्णियादिसदृशं वा, हेतु-चो, क्षमिदो अग्रे शास्त्रेण सिद्धं वा तत्पयामो, तत्र कश्चिद्वृत्तम् च मगद्विस्तो मगगच्छिदु एवं
 पुद्गे अस्थि वृत्तयोचि वनसि । 'अस्थि वा' सिलोगो ॥ ५१३ ॥ अथवा गतिर्य पुर्णति, स्वाद्-अनुज्ञार्या को दोषः प्रतिपेक्षे
 वा?, उच्यते-'वाणद्वन्ताए ले सत्ता इहमति तसयावरा' ॥ ५१४ ॥ तत्रा-वणनिस्सुत्ता कट्टगोमयमिस्मिता संसेतया
 सत्ता वावरा प इहमंते तेसि सिलोगो तेसि सारथस्वणद्वन्ताए अस्थि पुण्णम्भि जो यदे मिच्छतथिरीकरण च, वेणादारेण
 परिवृत्ता करस्सति असयमे अप्पाण परं वा वृद्धिं यावेति तदनुज्ञात भवति, परिसेवेवि जेहिं त उक्कप्पयेति अण्ण पाण
 तयाविचि । तसि माभतरायन्ति, तम्हा गत्थियसि जो वदे ॥ कठर्थ, तत्र का प्रतिपक्षि ! तुसिणीएहिं अन्धितब्ब, निम्बवे
 वा वृत्ति-अग्रे आवाकम्मादिवायामीसदोसपदिसुदो पिदो पसरुओ, च च पुच्छसि किमत्रास्ति पुण्यमित्यत्रास्माक अम्मापार',
 कय !, उमयया दोषोपपचः, कय !, 'जे य वाण पससंति, वधमिच्छति पाणिण । जे य ण पडिसेयेति, विच्छिछेद करेति
 ते' ॥ ५१६ ॥ महामङ्गरकरहणन्त', नवै जलचरै स्वलचरैश्च प्रतिशचित, अनुज्ञापासननुज्ञार्या चोमययापि दोष', अथवा 'ग्रस
 त्यको सुभत्त्वको, दावेदो नरक गर्तो' एवमुमयवापि दोष एष्ट 'बुद्धको' सिलोगो ॥ ५१७ ॥ इदोवि जे ण मासेति अस्थि
 गतिर्य ना पुष्पा त भगवन्तः, अय रयस्सा एतीत्यायम रब इति रबइतु, रजस्वः आगम विद्या जिघाणति ते इत्येव वाक्य
 मभितिरुक्ता, तद्वत्प्रवृत्तात् समावि ममितीत्रो धप्पति, एव वा मिठ्ठाण भवतीति, मगद्वत्थ 'जिघाणपरमा बुद्धा' सिलोगो
 ॥ ५१८ ॥ जिघाणं परम पेसि स इमे विन्वाणपरमा एत बुद्धा आहन्त' तच्छिप्पा बुद्धोचिवाः, परम निर्वाणमित्त्वोऽनपतुत्थं,
 नास्स मांमारिकानि सानि तानि वेदनाप्रतीक्षारानि निर्वाणानि, अनन्तमागेऽपि विद्वन्तीति एधान्तः मोक्ष एव, मन्त्रकस्ताण च वेदि-

मा न श्रय यांतीति न श्रव्याणि तेभ्यः कान्त्या सौम्यत्वेन प्रमाणेन काशेन परमश्वन्द्रमाः नक्षत्रग्रहताग्रेभ्यः एवं संसारसुखेभ्यो-
 ऽधिकं निर्माणसुखमिति, तम्हा सदा जते दन्ते मोक्षमार्गं पडिवण्णे उत्तरगुणेहिं चद्धमाणेहिं अञ्छिण्णं संधणाए णिव्वाणं
 संधेडा, स एवं मिच्छत्तासंधनया निर्वाण संधेमाणः उभयत्रापि 'बुद्धमाणाण पाणाणं' सिलोगो ॥५१९॥ संसारनदीश्रो-
 तोभिरुत्थमानाना म्वरुमोदयेन, ये उच्छुभं तीर्थं कृत्व नाम तस्य कर्मण उदयात् अक्खवति साधु तं दीवं अक्खवति भगवानेन
 ज्ञोभनमाब्बयाति साधुराख्यातं, एतावता समणे वा माहणे वा जावत्थऽन्धुत्तरीए, दीपयतीति दीपः, द्विधा पिवति वा द्वीपः, स
 तु आम्मासे प्रकाशे च, इहाश्वासदीपोऽधिकृतः, यस्मादाह-उत्थमानानां श्रोतमा दीवो ताणं सरणं गति पतिट्ठा य भवति, एत-
 दाश्वासदीपं ग्राम्य समारिणा प्रतिष्ठा भवति, इतरथा हि संसारसागरे जन्ममृत्युजलोर्मिभिरुद्ध्यमानः नैव प्रतिष्ठां लभते, जं व मग्गं
 अणुपालेनस्म अट्ठविधं कम्मं, प्रतिष्ठा गच्छन्ति, निष्ठामित्यर्थः, यथाऽऽख्याति तथाऽनुचरति सयं, अणुगहितगालविरतो जेण जीवो
 हिंउतो प्रतिष्ठां लभते, एष प्रशस्तभावमार्गः इति लभ्यते, केरिमो पुण पयत्थभायमग्गामी प्रतिष्ठां लभते ? कीदृशो वा भावा-
 द्यामदीपो भवति ? 'आयगुत्ते सदावन्ते' सिलोगो ॥५२०॥ आत्मनि आत्मसु वा गुप्त आत्मगुप्तः इंदियनोइंदियगुप्त इत्यर्थः,
 न तु यस्य गृहादीनि गुप्तादीनि, ईहमादीनि श्रोतांसि छिन्नानि यस्य न भवन्ति छिन्नसोते, छिन्नश्रोतस्त्वादेव निराश्रयः, जे धम्मं
 सुद्धमचन्वाति य एवंविधे आश्नासदीपे स्थितः प्रकाशदीपः अन्येषा धर्मसुपदिश्यति, प्रतिपूर्णमिदं सर्वमस्माना हितं सुहं
 मर्वाविशेषं निरुपधं निर्वाहिकं मोक्षं नैयायिकं इत्यतः प्रतिपूर्णं, अथवा सर्वेदयादमध्यानादिभिर्धर्मकारणैः प्रतिपूर्णमिति, अनन्य-
 तुल्यं अणोलिस, योऽयमनन्यसदृशो धर्मोपदेशः । 'तमेव अविजानंता' ॥५२१॥ तमिति तद्विविधं प्रदीपभूतं धर्मं न बुद्धा-

पुद्गलादिनम बुद्धमन्याधारमानं बुद्धा मोक्षि य मद्यता खण्णापिणो अविरया तिणि नेसद्धा पावाइयसया एयमसाक मोक्षममा-
 चिमविष्यतीति, 'दृग्मस्ते समाधिरे', कथमिह लोकऽपि तावत् अनेकाग्रत्वात्ममार्धि न लभते, कुतस्तर्हि परमसमार्धिः, मोक्ष,
 तथया-ज्ञाक्या' अबुद्धा पुद्गलादिन' सुखेन सुखमिच्छति, इहलोकऽपि तावत् ग्रामव्यापारिर्न सुखमास्वादयति, कुतस्तर्हि परमस
 माविमुमुक्षुमिति ? उक्तं हि 'तत्रैकाग्र्यं कुतो ध्यानं, यत्राध्यानं यत्रारमपरिग्रह'मिति, इत्यतस्तं चतुर्विधाए भावणाए दूरत , इत्यथ
 इत्वं 'ते य बीयोदग चेव' मिलोगो ॥ ५२२ ॥ वीयाणि मवेतणाणि, छान्यादीनां, सुतमिति बोद्धक संवेतनमेव, इति
 कसोदकवत्, तन्मूर्धन्य च कृत उपामुकादिभि स्वयं च पाचयति पथचीरिकादया, तेषां हि पथे चारिका भवति, अनुच्चाते च
 सुयक सुमृष्टमिति, जीवेषु च अजीववृद्धय असत्त्वं तत्रपुद्गल्य' वराकान्तकारिणस्तद्वपिणम संघमक्तानि गणयतोऽस्तीवानागतानि
 च प्रापयन्त' ज्ञाणं ज्ञानं क्षिपारयन्ति ज्ञानं परोक्षस्तत्राविषु तऽपि नाम यदि ध्यायति, को हि नाम न ध्यानं ध्यायति 'ग्राम
 यद्रपुद्गलादीनां, गर्वा' ध्यजनस्य च । यत्रातिग्रहो दृष्टो, ध्यानं तत्र कुत शुभं १॥१॥ इति, मच्चिचक्रमा य तसि आवमुहा, विहार
 कृदांति, मातं करिक इत्यदि'यने, दासी उ कल्पया रीउयि, यया बन्धनं मांसस्य ग्रत्यास्या । अद्वक्नुवता तम'प्रासयितु
 भगमिति संभ्राकृत्वा मयित, किममौ तद्वक्ष्य निर्विद्यको मयति ?, कृता या क्षीतलिकाभिधाननमिलप्यमाना किम मारयति ?,
 एत तपो न संभ्रान्तरि परिकल्पितास्त आरमा निपाणाय मयति, न च वैराग्यकरा भयति, येऽपि तावद्विधाहारा भवति तऽपि
 मविभाग्नीरूपमपिचकर्मसु लेनपु वसति तपामपि तात्कृतो वा ध्यान ?, किमग पुन' करिराकरीक्यापास्यन्तः पचनताचना
 प्रवृत्ता , ता तनुमय वानुप्रेक्षमाणानां कुतो ध्यान ?, न हि मोक्षमागम्य ध्यानस्य च दुयस्य अस्तेस्तग्या अत्रागता, अम

माहिता णामासंयुक्ता, मनोज्ञेषु पानभोजनाच्छादनादिषु नित्याध्यवसिताः, कोऽस्थ संघभक्तं करंज ? कोऽस्थ परिक्खार देज वत्थाणि
 इत्येवं नित्यमेवात्तं ध्यायंति 'जहा ढंका' सिलोगो ॥ ५२३ ॥ जहा ढंका य कंका य पिलजा जलचरपक्षजाति खे मग्गुकाः
 काकमंगुवत् शिखी च जलचराः, एवं एते हि न वृणाहाराः, केमलोदकाहारवत् ते नित्यकालमेव मच्छेसणं धियायंति निथ-
 लास्तिष्ठंति जलमग्ने उदगमक्खोमेन्ता मा भून्मत्स्यादयो नश्यंति उक्कसिंयंते वा 'एवं तु समणा एगे' सिलोगो ॥ ५२४ ॥
 एवंपि नाम श्रवणा वयं इति ब्रुवन्तः एकेन सर्वे पचनादिषु आरभेषु अशुभाध्यवसायेनैव वर्त्तमाना मिथ्यादृष्टयः चरित्तअणारीया
 आहार परपूजासत्काराश्च ध्यायंति सन्मार्गाजानकाः कुमार्गाश्रिताः मोक्षमिच्छंति, अपि संसारमागर एव निमज्जतो दृश्यन्ते
 'जहा आसाविणीं णावं' सिलोगो ॥ ५२६ ॥ आश्रवतीत्याश्राविनी-सदाश्रवा शतच्छिद्रा, नयति नीयते वाऽतो, जाति य, एव
 जाल्यन्धः पूर्वापरदक्षिणोत्तराणां दिशामार्गाणां गतेः गन्तव्यस्यानभिज्ञः एतावद् गन्तव्यं इच्छेज्जा पारमागतुं
 अंतरा एव नदीमुखे पर्वते वा प्रतिभग्ने निमग्ने वा पोते अंतरा इति अग्राप्त एव पारं विसीदंति, एष दृष्टान्तोऽयमर्थोपनयः-
 'एवं तु समणा एगे' सिलोगो ॥ ५२७ ॥ एगे, ण सव्वे, अण्णमिच्छत्तमपडलमोहजातपडिच्छन्ना, अणारियाणाम अणारिय-
 चरित्ता, सोतं कस्सिणमावण्णा, श्रवतीति श्रोतः आश्राविनीनौ श्रानीय कुचरिक्कश्रोतमास्थाय कस्सिणमिति सम्पूर्णं कर्म ततो
 भवति, तदभावे तु न शेषाः आश्रवाः, यद्वाऽपि भवंति तथापि न सर्वा उत्तरप्रकृतयो वध्यन्ते, न वा सम्पूर्णाः, यस्मादुक्तं
 'सम्मदिट्ठी जीवो', अथवा कस्सिणद्रव्यश्रोतः प्राश्रपि वर्षासु वा नदीधूरः, एवं मिच्छत्तसहगता जोगा कसाया वा संपुण्णभाव-
 सोतं भवति, त एवं सोतमावण्णा आगंतारो महब्भयमिति संसारश्च जातिजरामरणबहुलो, तजहा-गब्भतो गब्भं जम्मतो

जन्म मारुतो मारं दुःस्वप्नो दुःस्वप्न, एव मवसहस्ताई पर्यापारित शून्यपि, पसुर्य्य चेव पमस्थमावमगो वण्मिजमगो, पुञ्च
 पुच अकिञ्चि अमिसंस्किज्ज सब्बसंताण ण भोत्ताए एस ठस्सगामगे इत्यादि, अतिप्रसक्त लक्षण निवार्यते, सर्वस्योत्स
 र्गविषादः, यथा वोत्सर्गः काश्यपेन श्रणीत तयाऽपवाद इत्यतोऽपवादगृत्र प्रारभ्यते, प्रत्ययश्च द्विध्याणां भविष्यति यथाऽस्त्यप
 वादोऽपीति तेन तयान्वर्तो नामाधारमात्मानं मस्यते, तच्च द्वास्त्रमेव न भवति यत्रोत्सर्गविषादो न स्तः तेनापदिश्यते—‘इमं च
 धम्ममादाय’सिलोगो ॥५२८॥ धर्ममादाय धर्मे फलं वतीर्य्क्त्वा काश्यपाः सु एवं मगवान् किं प्रवेदितवान् ?—कुञ्जा मियस्सू
 गिलाणस्स पूर्व्वत्, किञ्च—संस्थाय पेसल धम्मं संस्थायेति ज्ञात्वा, पेसल इति सम्पूर्णे, द्रव्यपेसल धम्मं यद् द्विमेद सुन्दरं
 मांसं, मावपेसलस्तु ज्ञानदयादिभिः सर्वधर्मकारणैः सम्पूर्णा धर्म एव, त ज्ञात्वा इष्टिमानिति सम्यग्दर्शिनः, संख्याग्रहणा धम्म-
 ग्रहण(ज्ञानं धर्मग्रहणाचारित्र) इष्टिग्रहणात्सम्यग्दर्शन, एवं शीण्यपि सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्राणि गृहीतानि भवति, तरे स्तोत महा
 घोरे मार्गे एवानुवर्षते, तरादि सोत महाघोरं, द्रव्ये मावे च सातिश्रामरणाग्निपुंसबासादिनिर्महाघोरं भाव
 भोतः संसार अन्तस्ताण्विधि अचावं तरंगो परिक्खणज्जासि तमेव तरति ‘विरत्ते गामयम्ममेहि’ सिलोगो ॥ ५२९॥ ग्राम
 धर्माः दुब्बादयो, जे केइ जगत्ती जगत्ति जायत इति जगत् सस्सिन् जगति विद्यन्ते ये, जायन्त इति वा जगाः—जन्तवः, तेसिं
 अनुत्तमाणेण तेषां आरुपोपमानेन—आरुपौपम्येन, क्खेड्ढा ? ‘महं मम ण पियं दुक्खं’ ‘धीमं कुञ्च परिघण’ धि संपमधारियं
 भवति ‘अतिमाणा च’सिलोगो ॥५३०॥ अथवा संयमवीरियस्त इमे विगणकता भवति, सज्जहा—अतिक्रोधो अतिमाणो अतिमाया
 अविरोधो इत्यतः अतिमान च माया च, अतिक्रम्यते येन पारित्रं सोऽतिमाणा, अप्रयत्नस्त इत्यर्थः, प्रयत्नोऽपि न कार्यः, किंतु सत्क्र

यार्थमेव क्रियते, रजककूपखातकदृष्टान्तसामर्थ्यात्, यथा रजको मलदिग्धानि वस्त्राणि प्रक्षालयन् शुद्ध्यर्थं अन्यदपि मल औष-
 धादिकं समादत्ते, एवं साधुरपि, कूवेऽप्येवं, न च नामावीतरागस्य मानादयो नोत्पद्यन्ते, ते त्वप्रशस्ताः, तेहि नरेण न कार्याः,
 एवं शेषा अपीति । दुविधाए परिणाए परिजाणाहि, किंच-ये केचित् क्रोधमानमायालोभाद्यन्यदपि दोषजातं सबमेतं निरा-
 किच्चा, सर्वं निरवशेषं तं, एतदिति यदुद्दिष्टं, निरमिति स्पष्टं, निव्वाणं अच्छिन्नसंधणाए संघए, किंच-‘संघए साधुधम्मं
 वा’ मिलोगो ॥५३१॥ दमविहो चरित्तधम्मो णाणदंसणचरित्ताणि वा तं अच्छिन्नसंधणाए, णःणे अपुव्वगहणं पुव्वगधीतं च
 गुणाति, दंसणे णिस्संसंकितादि, चरित्ते अखंडितमूलगुणो, पठ्यते च-‘सहहे साधुधम्मं च’ पात्रधम्मो अण्णाणअधिरतिमिच्छ-
 ताणि, अथवा पावाणं धम्मो, पापा मिथ्यादृष्टयः सर्वे गृहिणोऽन्यतीर्थिकाश्च, तेसिं धम्मं-समाधं, निराकुर्यादिति पृष्ठतः कुर्यात्,
 तत्केन कुर्यात् को वा कुर्यादिति ?, उच्यते, उवधानवीरिए भिक्खू उपधानवीर्यवान् भिक्खू
 क्रोधं माणं न पत्थये न कुध्येत न माद्येत, न क्रोधमिच्छेदित्यर्थः, अक्रोधं तु प्रार्थयेत्, एवं शेषेवपि, स्यात् किमेवं वद्धमा-
 मानस्वामी एतन्मार्गमुपदिष्टवान् उतान्येऽपि तीर्थकराः?, उच्यते, ‘जे य बुद्धा अतिक्कंता’ मिलोगो ॥५३२॥ अतिक्कंता अती-
 तद्वाए अणंता, एतन्मार्गमुपादिश्यंत, आचार्या वा मोक्षमिताः, साम्प्रतं पचदशसु कर्मभूमीषु संख्येया, अणागतद्वाए जे य बुद्धा
 अणागता संतिचि संति पत्तिट्ठाणं गमनं शान्तिश्चारित्रमार्ग इत्यर्थः, एषा शान्तिः तेषां प्रतिष्ठा नामाधारः आश्रय इत्यर्थः
 प्रतिष्ठानं प्रतिष्ठा निर्वाणं वा शान्तिः तेषां प्रतिष्ठानि, को दृष्टान्तः ?-भूयाणं जगई जहा जगतीनाम पृथिवी, यथा सर्वेषां
 स्थावरजङ्गमानां जगती प्रतिष्ठानं तथा सर्वतीर्थकराणामपि एष एव शान्तिमार्गः प्रतिष्ठानं प्रतिष्ठा, ‘गहणं व तमावण्णं’

मिलोगो ॥५३३॥ अथ पुनस्तु श्रान्ति आगच्छ चारित्र्यमार्गप्रयातमित्युक्तं, पृथगे-अथेन मेवमायण मायमेदो हि संयम
 ण्य, कर्म्मणि भिनवीति मेव' फास्ता सीतलसिणद्वयमप्रकाश्यः उवाचचा अनेकप्रकाराः परीपहोपमर्गाः स्पृशेत् ण तेहि
 विणिहम्ममेद्वा ण तेहि उदिण्येहि वि णाणदसणचरित्तसु बणाओ मगाओ विणिहण्येळा, पुण्णीए जिणेवा संयमवीरियं तपादे
 जामिणि, अहा ते गुरुणावि उदिण्णा लद्दगा मज्झन्ति, दटान्त'—आमीरपुवसि, जातमेवं नच्छग दुब्धि वेलाए ठक्खि विज्ज
 विन्न्यामेति, पीतं चैन पुन प्रवेदयति, तमेव क्रमदो यदमान अरुहर्जय कुर्वता जाव षडहायनपि ठक्खिन्नति, एव दटान्तो
 ज्यमयोपनय -एव सापुरापि सन्मागात् क्रमदो जयति उदीर्षयपि परीपहेर्न विहन्यते, चातेण च महाभिरिरिति मन्दरः संयुहे
 सि महापण्णे' सिलोगो ॥५३४॥ स एव संवरसंज्ञतः प्रधानप्रज्ञ विस्तीर्णप्रज्ञो वा, दधाति बुद्ध्यादीन् गुणानिति बुद्धा, पाठ्य
 न्तरं पीठ, दध एतत्तं चरेल्लासिणि दधमज चर, अथवा दधमेपणीय ष यधरति सु मयसि दधेपनचरा, जिह्वुहे कालमा
 कस्सी दान्तममिहो जिह्वुठ' द्रीतभूत इत्यर्थः, काठ कांधवीति काठकस्सी, मरणकाठमित्यर्थं, कोऽर्थः!—ठावदनेन सन्मार्गेण
 अविश्राम गन्तव्यं यावन्मरणकाल', एव केवल्लिणो मतति, ब तुमे अज्जव्व पुच्छिते 'कवरे मग्गे' तदेतस्य केवल्लिनो मार्गा
 मिधान अयितमननगमास्स्यातमिति ॥ इति मार्गाण्ययन ॥

समोमरवति अ-स्यजस्म चसारि अशुओगदारा, अचियारो फिरियायादिमादीहि षउहि समोमरणेहि, जामविण्ण्ये
 विपत्तयो गाथा 'समोमरणमिबि छक्क' गाथा ॥२१६॥ वहरिण दध्वसमोमरण सम्पक्क समत्तं वा अनमुरज, तं तिबिचं—
 मणित्त दृपदादि यथैकत्र वरदो विपदाः वा नरदो मनुष्या ममनमरति तं सुखिच दध्वसमोमरण दृपदममोरज, अहा मापुसमो

मरणं, चतुष्पदाना निर्वाणादिषु गत्वादीना समोसरणं, अपदानां नास्ति स्वय समोसरणं, गत्यभावात्, महजानां वा स्वयमपि भवति
वृक्षादीनां समोसरणं, अचेतनानां अन्नादीना, खेचसमोसरणं जंमि खेत्ते समोसरति द्रव्याणि, जहा साधुणो आणंदपुरे समो-
मरंति, कालसमोसरणं वैसाहमासे जत्ताए समोसरंति, वामासु वा जत्थ ममोसरति, तद्वा पक्खिणो दिवाचरा वन-
संडमासाय समवसरति । 'भाचसमोसरणं पुण०' गाथा ॥१७॥ तिण्णि तिमडा पावादियमयाणि णिगंग्थे मोत्तूण मिच्छा-
दिट्ठिणोत्तिकाऊण उदइए भावे समोसरन्ति, इंदियादि पडुच्च खओवसमिए भावे समोसरति, पारिणामि जीवत्तं, एतेसु चेव तीसु
भावेसु तेमिं सन्निवातिओ भावो जोएत्त्वो, सम्मदिट्ठीकिरियावादी तु छसुवि भावेसु, उदइए भावे अण्णाणमिच्छत्तमज्जासु अहु-
सुवि कम्मगतीसु समोसरति, एवं चरित्ताचरिती य जोएयन्वा, उवसमिएवि भावे समोसरंति, उवसामगं पडुच्च उपसममङ्गीकृत्य,
यदुक्तं भवति-अस्मिन्नेव भंगद्वये भवंति, खओवसमिएवि भावे समोसरंति अट्ठारसविधे खओवसमिए भावे, तद्यथा-ज्ञानाज्ञान-
दर्शनदानलब्ध्यादयथुस्त्रिपञ्चभेदाः मम्यत्तचत्ताग्रिसंयमासंयमाश्च, णाणं चउत्तिहं-मतिमुतओ हिमणपज्जवाणि, अण्णाणं मति-
अण्णाण मुतअण्णाणं विभंगणाणं, ज्ञानाज्ञानमित्यत्राज्ञानमिति यदुक्तं तदेकभावापकर्षमङ्गीकृत्य, यद्वा सामान्येऽन्ये च, केवलिनो वा
वदंति, दरिण्णं तिविध-चक्खु अचक्खु अवधिदंमणमिति, लब्धिः पञ्चविधा-दानलाभभोगोपभोगीरियलद्धी इति, संमत्तं चरित्तं
संयमासयम इत्येतं ऽष्टादश क्षायोपशमिका भावा भवंति, णवविधे खाइगे भावे समोसरति, तद्यथा-ज्ञानदर्शनलाभभोगोपभोगीयाणि
च' णाणं-केवलणाणं, दंमणं केवलदंसणं, दाणलाभभोगोपभोगीरियमित्येतानि सम्यत्तचत्तारित्रे च नव क्षायिका भावा भवन्ति,
परिणामिएऽवि अणातियपरिणामियगे भावे समोसरति, एवं सन्नियातिगेवि मणिण्णामो ओदयिकादयो द्विकादिधारणिकाः। अथवा

मानसमोसरण चतुर्निच, तंजहा-किरियावादी अकिरियावादी अणामीयवादि वेणइवादी, 'अत्थिस्ति किरियावादी' गाया
 ॥ २७ ॥ इत्थं किरियावादी अत्थी आयादि आद्य सुचिप्पाण कम्माण फलविवागो, उत्थावि ते मिच्छादिद्वी येव, जैन श्मान
 अनवमाणा, तद्विधर्मवादिनो अकिरियावादिणो, तंजहा-अत्थि भातादि आद्य जो सुचिप्पाण कम्माण सुचिप्पा फलविवागा
 भवति, अणामीवादिचि किं पाणेन पट्ठिणेण ? सीले उच्चमित्तव्यं, धानस्य हि अयमेव मार, खं झीलसंवर, सीलेन हि तपमा च
 स्वर्गलोके लभ्येते, वेणइपवादिषो मणति-अ कस्सवि पसंढिणोऽस्स गिहत्थस्स वा गिहा कायन्वा, मव्वम्मेव विणीयविण्येण
 होयय्व ('असियसय किरियाण' गाथा ॥ ११९ ॥ तंजहा- 'नत्थि न णिबो न कुणइ कन न वेदेइ नत्थि णिवाण' सांख्य
 वेदपिका ईश्वरकारणादि अकिरियावादी, चउरासीइ तवणिगादि, धणमगगादिस्वापु धणवादिण, अणामीयवादीणि सचट्ठी,
 तं तु दुग्गचारिकाया, वेणइपवादीण छपीसा दाणामयाणादिप्रबन्धा, तेस्ति मत्ताणुमतेण पप्पणवणा वणिणत्ता इइज्ज
 यणे। सन्माबणि चयत्थ समोसरण आहु तेणत्ति ॥ १२० ॥ तेषां क्रियावापादीनां यद्यस्य मतं यस्यानुमतं तेषां सम-
 वायेन त्रीणि त्रिपणानि प्राप्तादुद्भूतानि भवति, तयथा-आस्ति कमतमारभाया नित्यानित्यारिमक्का नव सं(मव)ति । कालनियतित्व
 भावेऽश्वरात्मकतित्वः स्वपरसंस्था ॥ १ ॥ १८०, एव प्रसीत किरियायादिसत्, एयसु पदेसु अविविच नय, जीव अजीवा आसव
 पया पुण्य तदेव पार्यति । संवत्तिजरमोकळा सरूपपदा नव इति ॥ १ ॥ इमो सो चारणोवाओ-अत्थि जीव स्वतो नित्य-
 कम्मतः १, अत्थि मीरो सता अणिबो कालतो २, अत्थि जीरो परतो निबो कालओ ३, अत्थि जीवो परतो अविषो कालओ ४
 अत्थि मीवो मुतो विबो णियत्तिओ ५ अत्थि विबो णियत्तिओ ६ अत्थि अजीवादिमुवि

वीसं वीसं, एताओ णव वीसाओ आसीतं किरियावादिसतं भवति । इदाणि अकिरियावादि-कालयद्दच्छानियतिस्रभावेस्वरात्म-
 नथतुरशीतिः । नास्तिकवादिगणमतं न संति सप्त स्वपरसंस्थाः ॥१॥ इमेनोपायेन-णत्थि जीवो सतो कालओ १, णत्थि जीवो
 परतो कालओ २, एवं यद्दच्छाएवि दो २ णियतीएवि दो २ स्वभावतोऽपि दो २, सर्वेऽवि बारम, जीमादिसु
 मत्तसु गुणिता चतुरसीति भवंति । इदाणि अण्णाण्य-अज्ञानिकवादिमतं नव जीवादीन् सदादिमत्तविधान् । भावोत्पत्तिः सदसत्
 द्वेधाऽत्राच्यं च को वेत्ति ? ॥१॥ ६७, इमे सत्तद्धिविधाणा-सन् जीवः को वेत्ति ? किं वा णातेण ? १, अमन् जीवः को वेत्ति ? किं
 वा तेण णातेण ? २ सदसन् जीवः को वेत्ति किं वा तेण णातेण ? ३ अवचनीयो जीवः को वेत्ति किं वा तेण णातेण ? ४ एवं
 सत् अवचनीयः ५ असत् अवचनीयः ६ सदमत् अवचनीयः ७, अजीवेऽवि ७, आश्रवेवि ७ संबंधेवि ७ पुण्णेवि ७ पावेवि
 ७ संवरवि ७ णिज्जराएवि ७ मोक्खेवि ७, एवमेते सत्त णवगा सत्तसद्धी हवंति, तंजहा-सन्ती भावो
 त्यत्तिः को वेत्ति ? किं वा ताए णाताए ? अमती १ भावोत्पत्तिः को वेत्ति ? किं वा ताए णाताए ? २ सदमती भावोत्पत्तिः को
 वेत्ति ? किं वा ताए णाताए ? ३ अवचनीया भावोत्पत्तिः को वेत्ति ? किं वा ताए णाताए ? ४, उक्ता अज्ञानिकाः । इदाणि वैन-
 यिको-वैनयिकमतं विनयश्चेतोवाकायदानतः कार्यः । सुरनृपतियतिज्ञातिनृत्थविराधमावृपिपु मदा ॥१॥ सुराणां विनयः कायव्वो,
 तंजहा-मणेणं वायाए काएणं दाणेणं, एवं रायाणं ४ जतीणं ४ णाणी(ती)णं ४ किवणाणं ४ मातुः ४ पितुः ४,
 एवमेते अहु चउक्का बत्तीसं, सव्वेवि मेळिया तिण्णि तिमट्टा पावादिगसता भवंति, एतेसिं भगवता गणधरेहि य सन्भावतो निश्च-
 यार्थं इहाध्ययनेऽपदिश्यते, अत एवाध्ययनं समवमरणमित्यपदिश्यते, ते पुण तिण्णि तिसट्ठा पावादिगसता इमेसु दोसु टाणेसु

समोसराविब्रति, नम्रहा-समवाद य म्रिच्छावादे य, सत्य गाथा 'सम्मविट्ठी किरियावादी' गाथा ॥ १२१ ॥ तत्र किरिया
वादिषेऽपि मति सम्मदिट्ठीवो चेव एगे सम्मदिट्ठीवादी, अवसेसा चत्तारिणि समोसरणा म्रिच्छावादिणो, अप्पाजी अविरता पर
स्परं विरुद्धदृष्टयः, तेन मोक्षेण अकिरियावाद संभावादं लक्ष्मण विरतिं च अप्पमादो कायन्तो बहा कुदंसयेहिं ण छल्लिखसि,
तेव दम्मो भावसमाधीए भावमग्गे अ वडित्तन्वमिति, णामपिन्नेवो गतो, सुषाणुग्गे सुत्त, अभिसंबवो अज्झयणं अन्वययेव
तेव लिप्पुदेण वसत्यभावमग्गे आमरणन्ताए अणुपालत्तवो, संमग्गे अप्पा भावेत्तवो, कुमग्गसिता य त्तागिउं पडिइयेत्तव्वा,
अतो चत्तारि समोसरणाणि, अथवा णामणिप्फण्ये बुत्तानि समोसरणाणि इमानीति वक्ष्यमाणानि, प्रवदतीति प्रवादिनो वे इमेपि,
'चत्तारि समोसरणाणि' सिलोगो ॥५३५॥ चत्तारिणि सत्ता परवादपडिसेवत्थ अंत चत्तण्ण गहणं, समवसरंति जेसु वरिसणापि
दिट्ठीवो वा तापि समोसरणाणि, प्रवदतीति प्रावादिका, पिचपिच वदति पुहो वदति, तत्रहा-किरिय अकिरिय बिणय अ
ण्णाणमाइसु चउत्तथमेव, तत्थ किरियापार्दीण अरिचरे सति केसिंथि इयायाकत्तन्दुत्तमात्र' केसिंथि द्वियाचिद्धावो पदी-
वसिहो धम्मो(वमोत्रीवो)धिरियत्तादी कम्म कम्मफल च अस्थिति मणति, अकिरियावादीण क्ख णरिय किरिया फल त्वल्लि,
केसिंथि फलमवि णरिय, त तुं बहा वधमहाभूतिया चउत्तभूतिया लघमेथिया सुब्बवादिणो लोगाइतिगा य वादि अकिरियावादिणो,
अण्णाणिया मर्चति-उ दिर णए प्रायंति त चेव तत्थुचवडति, किं णायेण तथेण चरि तंसु भिगचारियादयो अबवीए पुण्ण
फलमक्खिण्यो इवादि अप्पाणिया, पय्यइया तु आ(दा)णामपमापादिया कुपासंछा, तत्थ पुब्बं-अण्णाणिया ताव कुसलाबि
मत्ता' इत्थ ॥५३६॥ अकुसला एव धम्मोवायस्त, असंयुता जाय ण लोपयपरिस्सगण मम्मता, मक्खमत्थवाहिरा सुक्का, विमि

तिगिगिछिणवि विवितिगिच्छा गाम मीमांसा, तिण्णत्ति तीर्णा, णत्थित्ति तेसिं विवितिगिच्छा अण्णाणित्तणेणं, अथवा ससमएवि
 ताव केसिचि विवितिगिच्छा उपपज्जति, किं तर्हि परममये?, तं कतरेण उवदेसेण करेस्संति विविचित्तिताभावं?, जोऽवि तेसिं तित्थगरो
 तस्यवि सुत्तं, ण अत्थविचारणा, अथ अत्थि समयहाणीत, एवं अकोविता, ण तं संयं अकोविदा, अकोविदानामेव कथयंति,
 को हि णाम विषथित् तान् अववीत् जहा अण्णाणमेव सेयं अवद्धं कमं च, अण्णाणुवीइत्ति अपूर्वापरतो विविचिन्त्य यत्किंचिदेवा-
 मर्वजप्रणीतत्वात् बालवत् सुसं वदंति, शक्या अवि प्रायशः अज्ञानिका एव तेषामज्ञानोपचितं कर्म नास्ति, जेसिं च बालमत्त-
 सुत्ता अरुम्मन्नद्धगा ते सन्न एव अण्णाणिया, सत्थयम्मता सा तेसि जह चेव ठितेह्णगा तह चेव उवदिसंति, जहा अण्णाणेणं
 बंधो णत्थि, तह चेव ताणि सत्थाणि निवद्धानि 'सच्चं' (५३७) सच्चं मोसं इति चिंतयंता असाधुं साधुत्ति उदाहरंता सच्चं पि
 कताइ मोसं होज्जत्ति, एवं ते चिंतयंता सच्चं पि ण जाणंति, कथं?, साधू दट्ठण ण साधुत्ति भणंति, कयाइ सो साधु होज्ज कताइ
 असाधू, कयाइ चाउव्वओ कयाइ पावंचितो, चोरो वा कदाचि चोरः स्यात् कदाचिदचौरः, एवं स्त्रीपुरुषेष्वापि वैक्रियः स्यात्
 वेसज्जरणा वा योजइतव्वं, गवादिषु च यथामभवावस्थासु पुरुषादिषु च इत्येवं सर्वाभिशंकितत्वात् तदसाधुदर्शनं साधुत्ति ब्रुवते,
 साधुदर्शनं चासाध्विति, अथवा सच्चं सुसंति इति भासयंता, जो जिणपणत्तो मग्गो समाधिमग्गो तमेते अण्णाणिया सच्चमपि संतं
 असच्चंति भणंति, अथवा सच्चो संयमो तं सत्तदसप्यगारा य असच्चं भणंति असंयममित्यर्थः, जहा ते किल भणंति तहा सच्चं
 भणंति, अनुवातो सच्चं, तं च कुदंसणमण्णाणवादं साधुत्ति भणंति, असाधू अण्णाणियं साधुत्ति भणंति, तच्छासनप्रतिपन्नांश्च
 असाधून् साधून् ब्रुवते, बुत्ता अण्णाणिया । इदानीं वेणइयवादि, जेमे जणा वेणइया अणेगे, पुट्ठावि भावं विणियं-

सु णामा जेति अणिरिद्विगिरेसे, अणा इति पृथग्जना , विनये नियुक्ताः नैनयिक्ता, अनेगे इति वचीसं वेणइयवादिमेदा,
 ते पुहा परेण अपिअब्बाद् अपुहावि विणयिंसु भायो नाम यवाबोपलमं विणयिंसु, तथा वा स्यात् अन्यथा वा,
 एव ताप तेपां मत्तय मधिप्पयति, अथवा पुहा वा-कीइओ वा धम्मः ? इत्युक्ता भुवते-सर्वथा परिगण्यमानः परीक्ष्यमाणः मीमां
 समानो वा अयमस्माकं धम्मं , विणयमूलेण आरुइयधम्मगेण अणो नाधियो, कइं ? जेण वयमपि विणयमूलमेव धम्म पण्णवेमो,
 कयचिचे, नेन वय सर्वाधरोपेन सर्वविनयविनीता मित्रारिसमा, सबप्रव्रत्तिनानां सर्वदेवानां च पुण्य सत्कुम्मं, न च यथाज्जने
 वादिन परस्परविच्छेदात्तथा वयमपि, अगइ पुण पक्वइए समाने च बहा पासति इदं वा त्वं वा आच उक्खं पासति ठव पणामं
 करेति वीयं पासति वीय पप्पाय करेति, ठवमिति स्वानत येअर्यतः तद्धव रायार्णं अण्णतरं वा इस्सरं दइदुणं प्रणाममात्र कुम्मं,
 वीयस्स तु साणस्स वा पाणस्स वा वीय पणामं करेति, भूमितठगचेण सिरसा प्रहा प्रणाममहे, व एव तालिआः 'अणोप
 सस्सा इति ते उवाहु'इए (५३८) संखा इति भाण, संखाए समीचे उपसखा, अणउपसम्भा अमाना इत्यर्थं, अनोपसंखया व
 एवमाहुः उदाहरतस्स उवाहु अहे स ओभासति, अयो नाम सत्त्ववचनार्थं, ओभासति उदविचि प्रगासति, एवं वेवसि
 न प्रअसयतीत्यर्थं, एवं च समीक्ष्यमाणं सत्त्ववचन स्याद्, अन्यथा तु तथा धान्यथा च भवति, अथवा अहे स नो भाससित्ति
 मयो नाम धर्मोऽयं एव वेवसि नः प्रमासयति एव च प्रकाशयति एव इत्यते युज्यमाना, आइतधम्मोण, किं ज्ञानमासितेण
 तु सेसेहि अज्जाबियकिरियावादिहिं ववते, कइं !, जेण ते जात्यादिरागेपमिभूता तेण ण तुछोअभासति, मणिता विणईया ।
 इदामि अकिरियवादीदरिसण 'सुवावसक्की य अणगागतेहिं' सबमिति कर्म, वयं हि सवात् कर्मवन्धाद् अबसकामो-फिइमो

अवमराम इत्यर्थः, संववहारबंधेणावि ण बज्झामो, किं पुण णिच्छयतो, उपचारमात्रं तु तद्यथा 'बद्धा मुक्ताश्च कथ्यन्ते, मुष्टि-
 ग्रन्थिकचोतकाः । न चान्ये द्रव्यतः संति, मुष्टिग्रन्थिकचोतकाः ॥ १ ॥' ते हि वातूलिकाः शाक्यादयः आत्मानमेव नेच्छति, किं
 पुनस्तद्वधं इति, अणागतेति कालग्रहणात् अनागतेऽपि काले न बध्यन्ते, चग्रहणाच्चातिक्रान्तवर्त्तमानयोः, अथवा विसृज्यति
 क्षणलवग्रहूर्तअहोरत्तपक्षमासर्व्वयनसंवत्सरादिलक्षणे काले सर्व्वत्र कर्मबन्धादवशक्नुमः, लवः कालः, वर्त्तमानादवसक्कामो, एवम-
 नागतादापि, एतद्दर्शनः मिच्छत्तकिरियामाहंसु-आख्यातवन्तः, के ते?, अकिरियओ आता जेसिंते इमे अकिरियाता, ते नापि
 कारकमिच्छन्ति नापि करणानि, येषामपि करणानि किच्चीणि आत्माकर्त्ता, तेऽपि अक्रियावादिनः, उक्तं हि- 'कः कंटकानां प्रका-
 रोति तैक्ष्ण्यं, विचित्रभावं मृगपक्षिणां वा । स्वभावतः सर्व्वमिदं प्रवृत्तं, न कामचारात् स्ववशो हि लोकः ॥ १ ॥ तेसामुत्तरं-गंता
 च नास्ति कश्चिद् गतयः षड् बुद्धशासनप्रोक्ताः । गम्यत इति च गतिः स्यात् श्रुतिः कथं शोभना बह्वी? ॥ १ ॥ क्रिया कर्म
 कृतं न वास्ति, असति कारके कुतः कर्म? कथं च षड् गतयः, अंतराभावे वा, यथाऽस्माकं 'विग्रहगतौ कर्मयोगः' एवं
 तेषामपि अन्तराभावः, एवं ते पुट्टा वा अपुट्टा वा सम्मिस्सभावं व्रुत्ते, अवंधानि च कर्माणि पणवन्ति, एवं जातकशतान्यु-
 पदिशति बुद्धस्य, तानि शून्यत्वे न युज्यन्ते, तथा- 'मातापितरौ हत्वा बुद्धशरीरे च रुधिरमुत्पाद्य । अर्हद्वधं च कृत्वा स्तूपं
 भिन्ना च पञ्चैते ॥ १ ॥ आविहिं नरकं याति' एतच्च न युज्यते, जातिजराभरणानि च न स्युः, उत्तमाधममध्यमत्वं न स्यात्,
 मनुष्यतिर्गयोनीनां स्वयमेव कर्म्मविपाको, जीवस्य कर्त्तृत्वं कर्म्मविद्धं च कथयति, चौरादीनां च कर्मणामिहैव विपाकं दृष्ट्वा
 सामान्यतोदृष्टेनानुमीयते कृतकर्त्ताऽयमात्मा, येनास्य गर्भगतस्यैव व्याधयः प्रादुर्भवन्ति मृत्युश्च, तथा च सामान्यतोदृष्टेनानु-

मानेन, संमिथभावो नाम असतिस्वमपि प्रतिपद्यमानाः अस्तित्वमेव दर्शयति, तमेव सन्मिथमाद्य यया गिरया गृह्यते, निगृह्यन्त इत्यर्थः, उम्मस्रवाद वदति, तद्यथा—कश्चिदु-मस्र स्वाभाविकं प्रवीति चेष्टते वा, कश्चिदन्यथा, क्वचो वाऽऽह्वानं व्रजेत् कश्चित् अपथा गच्छति, एवं तेऽपि गन्धर्वनगरतुरयाः मायास्वमोपनतघनसदृशाः मृगशृङ्गानिद्रामदप्रनतितालातचक्रमुमा एव मपि निम्रयामावात्, माधानुज्या पद्माजातिस्मरणानि जातकान् निरन्वयाभय निर्वाण च प्रतिपद्यन्ते, एवं हे संमिथभाववादिनः मिथ्यादर्शनान्धकाराः जातकानेतरां गिरि गृहीता, यदि शून्य कथं जातकानि?, कथं स्मरण? कथं शून्यता?, किंच—यदि शून्य स्तव पक्षो मत्पक्षनिवारण कथं भवति?। अथ मन्यसे न शून्यस्तथापि मत्पक्ष एवासौ ॥१॥ अस्तित्वात् तस्य, किंच—केन शून्यता देसिता? किमर्थं दक्षिता स्यान्निष्पद्योजना शून्यता इत्यादिभिः कर्कशैरेतुभिर्घोदिता कच्छाधरधरियाद् आहृतियाद् एलमृगो वा मम्मगमृगो वा, जहा मुमुपति, को एक अपेक्ष वा पक्ष अणुवदति अस्ति नास्ति वा, यद्यप्यष्टौ व्याकरणानि पठति, ते पुन अकिरियानादिषो द्वविध घम्म पश्येति, तज्जहा—इम दुस्त इम एगपक्षं तावद्, अविज्ञानोपचित? परिज्ञानोपचित? इयापय ३ स्वमान्तिकं ४ च चतुर्विध कर्म भय न गच्छति, एतदि एकपाधिकमेव कर्म भवति, का तदि भावना?, क्रियामात्रं भव, न तु चयोऽस्ति, न च प्रतीत्याविकल्प इत्यर्थ, एगपक्षित्वं दुपक्षित्वं तु, यदि सत्यं भवति सत्त्वसंज्ञा च संस्थिरैव जीविताद् व्यपरोपण प्राणातिघातः, एतत् इह च परत्र चानुभूयते इत्यतो दुपक्षित्वं यथा चौरादय, इह दुःखमात्रामनुभूय श्रेय नरकादिष्वनुभवति, किंच—आहसु उलायतण च कम्म पढायतनमिति पद् आयतनानि यस्य तदिदं आश्रवद्वारमित्यर्थः, तद्यथा—भोतापतनं यात्र मनआयतन, 'त पवमकम्भति' पृत् ॥५४०॥ अक्रियात्रणाणिआयमाद्य अपुन्त्रभाणा इह मिच्छन्त्य

लोच्छ्रणा अप्याणं पर वा तदुभयं वा बुग्गाहेमाणा विरुक्खरूवाणि दरिसणाणि, कथं?, दाणेण महाभोगा देहिनां सुरगतिश्च
 शीलेन। भावनया च विमुक्तिरित्यादि, किञ्च-यश्च वेदान्तश्च के ब्राह्मणे दधात्, यो वा विहारं कारयति, किञ्च—'एगपुप्फ-
 पदाणेण, आसीति: कल्पकोटयः। सुखिनस्तिष्ठति, एवमकिरिओ आता जेसि ते होति अकिरियाता, जमादित्ता मणुस्सा
 जमित्याननिदिष्टस्य निर्देशः, आदिइत्ता गृहित्वा, स्वयं अन्याश्च गाहित्वापि अणादीय अणवदग्गं संसारं भमंति, किञ्चान्यत्, यदि
 सर्वमक्रियं तेन कथमादित्यः उत्तिष्ठति? अस्त वा गच्छति?, कथं वा चन्द्रमा वर्द्धते हीयते च?, न वा सरितः प्रस्पन्देरन्, न वा
 वायवो वायेयुः, सर्वसंव्यवहारोच्छेदः स्यात्, एवमुक्ताः ब्रुवते—'णातिचो उट्टेति ण अत्थमेई'ति वृत्तं ॥ ५४१ ॥ आदित्य
 एव नास्ति, कुतस्तर्हि तदुत्थानमस्तमन वा?, मृगवृष्णिकासदृशं तु एतदिति लोहितमर्कमडलमवभासते, एवं चन्द्रमापि नास्ति,
 कुतस्तर्हि वृद्धिहासोत्थानास्तमनानि?, किञ्च-संघातो मरीची उट्टेति, उट्टो णासेण इमं लोग तिरियं करोति, करेत्ता सेणं इमं लोगं
 उज्जोवेति पभामति, न सरितोऽपि ण संदंति, न च न वायवः, ततः कथं न संदिष्यते वासंति वा?, स्याद् बुद्धिः—उत्तिष्ठन्नादित्यो
 दृश्यते अस्तं च गच्छन्, यतः पूर्वस्यां दिशि दृष्टः अपरस्या दिशि दृश्यते, तेन क्रियावान्, देवदत्तस्य हि गतिपूर्विका देशान्तर-
 प्राप्ति दृष्ट्वा चन्द्रादित्यावनुमीयेते, सरितश्च स्यन्दमाना दृश्यन्ते, वायवश्च वृक्षाग्रक्रंदादिभिरनुमीयते क्रियावंत इति, तच्चासत्,
 कथं?, गतं न गम्यते तावत्, अगत नैव गम्यते। गतागतविनिर्मुक्तं, गम्यमानं न गम्यते ॥१॥ एवमयं बंध्यो लोकः, बंध्यो नाम
 शून्यः, अथवा बन्ध्यावत् अप्रसवत्त्वाद्वन्ध्यो, लोकायतानां हि न मृतः पुनरुत्पद्यते, एतावानेप परमात्मा, त एवं दर्शनं भाव-
 यति, गलागत्यमपि कुर्याणा नोद्विजन्ते, मातर भगिनी वा गत्वा नानुत्पद्यते, येषा बंधाभाव एव ते कथं पापेभ्यो निर्वर्त्सर्यन्ते?

निवृत्तिमूल वा धर्मं देख्यन्तः, एवं श्राव्या अपि एव वक्ष्या, नितिओ गाम नित्यकालमेव शून्यः, शून्य वा न चोच्छि-
द्यते, कसिणो नाम गृहनगरपर्यवर्तद्विषयसुखदादि सर्वो वक्ष्याः, त एवं नियमानमपि लोक न पश्यति, दृष्टान्तः—‘जहा य
मध्ये सह ओत्तिणाधि’ वृष ॥५४२॥ यथेति येन प्रक्षरेण, घोतयतीति घोतिः आदित्यश्च चन्द्रमा प्रदीपो वा, घोतिना सह
सहयोति नानादिस्थासि वहादीनि, न पश्यन्ति, जहातोऽपि वर्तमानानि स्वर्गेष्वपि न तेषां वर्णादिविज्ञेय पश्यन्ति, नयतीति
नेच इति यस्य नेत्रे स भवति हीननत्र, उच्यते उपरते वा सत तु ते गृध्र अकिरियात्ता सतमिति विद्यमान, तु पूरणे, अकि-
रियावप्राणा, अकिरिओ मिच्छोदया चक्षरात् जीवादीन् पदार्थांश्च जानति, अथवा किरिय न ते पस्तस्तिस्ति क्रियावत्ता
द्रव्याणां आगमनगमनाद्याः क्रिया पश्यन्तोऽपि न पश्यन्ति, स्वय क्रियासु वर्तते उच्यते, न चैताः न पश्यन्ति, निरुद्धा येषां
प्रज्ञा ते भवन्ति निरुद्धपक्षा भागवतबोधनेन, अथवा ते वराका कथं ज्ञास्यति ये आगमज्ञानयोद्या एव?, जे पुण न निरुद्धपक्षा
ते प्रत्यक्षण वा आगमेन परोक्षण जीवादीन् पदार्थानि यथावज्जानन्ति, तत्रावधिमन पर्यायकेवलानि प्रत्यक्ष, मतिः श्रुतिः परोक्षं,
प्रत्यक्षज्ञानिनस्त्वावत् जीवादीन् पदार्थानि करतलामलकवत् पश्यन्ति, मम सुतुणाणिणोचि तक्षणेण, अट्टगमहानिमित्तपारागा अर्थे
च साधवो जाणति विमिषण, ‘सुवच्छर सुमिण लक्खण व’ वृष ॥५४३॥ संबत्तरनिमिषे इमे एगट्ठिया, त०-संवच्छरोसि
वा ओत्तिसेचि वा, सुमिण सुविण ज्ञाया य, लक्खण सारीरं, एतेण येष सेसयाइपि सइताइ, तच्चहा-भोम १ उप्पात २ सुमिण ३
मंतरिक्ख ४ वेग ५ मर ६ तक्खण ७ पज्जण ८, बवमस्स पुब्बस्स तठियातो आयाएययुतो एत जीणीत, एत बहवे अपिज्जिता,
एव अट्टमं जिमिष बहवे समणा अपिज्जिताण ‘सुवच्छो गसि जाणन्ति अणागताइ’ अतिक्रान्तवर्तमानानि च, कवल्लिबदा

ऋरति तथा गताणिचि, तथा भूतानिचि यथावस्थितानीत्यर्थः, अंगवर्जाना अनुष्टुभेन छन्दसा अर्द्धत्रयोदशशतानि सूत्रं तावदेव
 शतमहन्त्राणि परिपातिका, अङ्गस्य तु अर्द्धत्रयोदशमहन्त्राणि सूत्रं, तावदेव सयसहस्राणि वृत्तं, अपरिमितं वार्तिकं, एवं निमित्त-
 मप्यधीत्य न सर्वं तुल्याः, परस्परतः पदस्थानपतिताः, चोदसपुव्वीवि छट्टाणपडिता, एवं आयाधराणि छट्टाणवडिया, यतश्चैवं
 तंनापडिउयन्ते 'केड' निमित्ता तधिया भवंति' वृत्तं ॥५४४॥ केचिदिति न सर्वे, अभिन्नदसपुव्विणो हेट्टेण एतं अट्ठगंणि
 महाणिमित्त अधितुं गुणितुं वा, अधीत्य एवमेव केचित् परिणामयंति, ते पडुच्च ते णिमित्ता तधिया भवंति, केड पुण निमि-
 त्तद्वित्तात् विशुद्धिणेमित्तकेहितो छण्हं ठाणाण अण्णतर ठाणं परिहीणा अविशुद्धस्वयोवममा 'विप्पडिएन्ति णाणं' विपर्या-
 सेन एति विप्पडिएन्ति, 'इक् स्मरणे' 'इड् अध्ययने' 'इण् गतौ' एया त्रयाणामपि डिगिडीणां परिपूर्वाणां अप्रत्ययान्तानां विप-
 र्यय इति पूर्वरूपं भवति, विपर्ययेण एति विप्पडिएति, को अर्थः?—विपर्ययज्ञानं भवति, असम्यगुपलब्धिरित्यर्थः, सपरिभवम-
 प्यङ्गमधीत्य, अन्मपल्लदिट्ठेणं, यथा इल्लक्षात्रपडले कश्चिद्वेत्ति एकमेवेदं अभ्रपडलं यावत्तत्रान्यदप्यस्ति सूक्ष्ममिति नोपलभ्यते,
 सजतावि केड विप्पडिएन्ति णाणं, किमंग पुण अण्णउत्थिया दगसोयरिया तव्वणिगादयो, ते विज्जभासं अणधिज्जमाणा
 अणधिज्जमाणेचि अधीतेन निमित्तेण दुरधीतेन वितथं दट्ठा निमित्तं वदंति, णिमित्तमेव णत्थि, तद्यथा—कचित् क्षुते त्वरितत्वात्
 सङ्कित एव गतः, तस्य चान्यः शुभः शकुन उत्थितः येनास्य तत् क्षुतं प्रतिहतं, स चेत् न तं शकुनं वेद शकुनोऽपि वा न लक्षितः स
 तु मन्यते व्यलीकमेव निमित्तं, येनाशकुनेऽपि सिद्धिजाता इति, एवं शोभनमपि शकुनं उत्थितमन्येनाशोभनेनप्रतिहतमनवबुद्ध्या-
 मानः कार्यसिद्धिनिमित्तमेव नास्तीति मन्येत, अपरिणामयन्, विजाहरि(भा)से णाम यथार्थोपलम्भः, विद्यया स्पृश्यते विद्यया-

उप्यत, यिद्यथा गृह्यत इत्यर्थः, त एव वराका चक्षुःप्राप्तमपि पिमिषमपरिणामयन्तः आहं सु चिञ्चाए पतिमोषन्वमेव निमिष विद्यापरिमोद्य, एव हि कर्मव्य, नापीनन्यानि निमिषश्चास्त्राणीत्यर्थः, किञ्चित्कथा किञ्चिदन्यवेतिकृत्वा मा भून्मृषावाद्यप्रसङ्गः, पुनः किन्त्र द्विव्याप्यामाहुर्योक्तवान्—आदत्त वर्षाणि दुर्भिक्ष भविष्यति, तेन दद्यान्तराणि गच्छत, ते प्रस्थितास्तेन प्रतिसिद्धा गुभिधमिगानी भविष्यति, कथं?, अथर्वक सूत्रं पुन्यवान् ज्ञात, तत्राधान्यात्सुमिष मविष्यति, इत्यतो निमिष तथा चान्यथा न भवतीति कृत्वा आहं सु चिञ्चाए पतिमोषन्वमेव, उज्जनमित्यर्थः, भोक्ष च प्रति निरक्षकमित्यतः निरुत्सृष्ट, अथवा विज्ञया परि मोक्षममाहुः, मांसयादयो ज्ञानात् मोक्षमिच्छन्ति, न निमिष सस्याण परिज्ञाणमियन्ति न ते क्लृप्तान्तपरोक्षमात्मान परलोक मोक्षं च प्राप्नुवन्ति? इत्यादि शास्य, पञ्चलं कर्म भवति तं मुच्यमाणशीलञ्चाए, उक्त हि—ज्ञानस्य ज्ञानिनां चैव, निदाप्रद्वेषमत्सरैः। उप शातश्च रिमंश्च, ज्ञानम कर्म वक्ष्यत ॥ १ ॥ स्यादुद्दि—कनैतानि समोमरणानि प्रणीतानि? अ व हेङ्गा युत अ च उवर्णि मणि दिनि?, उच्यत—अनिरुद्धपण्या तिथगता त एवमकस्वन्त 'ममेव लोका' इति ॥ ५४५ ॥ त इति तीर्थकराः, एतदिति यदति फ्रान्तस्य च परममयमिदपरुवणात्रां वा, एवमन्वऽप्याम्यातवत् आसयाइरसंति च, सम्यक् इवा ममिष ह्यात्वेत्यर्थः, तथागता समणा माह्वणा य तथागत इति तीर्थकरत्वं कवलज्ञानं च गता, पठ्यते च—सदा तदा समणा माह्वणा य, तथा तथयति यथा यथा समाधिमागम्यवस्थिताः तथा तथा मयान्ति ग्रंकाव्यात्, जे अभिगगदियमिच्छादिद्वी जे अ अणमिगदियमिच्छा- निद्वी तमि मन्वमि र्द्वनमामयान्ति, समणा माह्वणा यसि परगद्, पञ्चसखणाणिणो परोस्सखणाणिणो या आगमप्रामाण्यात्, किमा- मयान्ति? अस्ति माना अस्ति पिता दात्र सुधिण्णा कम्मा सुधिण्णफला भवति, एव क्रियावादिस्व भयाप्यत, किञ्च—'समं

कडं पाण्णकड च दुक्ख सयं कडं गाम स्वय कृत सयं कड, सव्वमेव हि कम्मं दुक्खं, प्रतीकारात्पुण्यमपि दुक्खं, उक्तं हि—
 'तो सव्वकालदुक्खौ' त तु स्वयं कृतमेव, नान्यकृतं, आहसु चिज्जा चरणं पमोक्खं विज्जाया चरणेण वा
 मोक्खो भवन्ति, न तु यथा सांख्या ज्ञानेनैवैकेन, अज्ञानिकाश्च शीलैर्नैवैकेन, उक्तं हि—'क्रियां च सज्ज्ञानवियोगनिष्फलां,
 क्रियाविहीनां च निबोधसंपदं। निरस्यता क्लेशममूहशान्तये, त्वया शिवायालिखितेव पद्धतिः ॥ १ ॥' 'ते चक्खुभोग-
 धम्मिया(भूया उ सुहं पयाणं)गायगा' वृत्तं ५४६॥ चक्षुर्भूता लोकास्य, प्रदीपभूता इत्यर्थः, देशका गायकाः पगढगाः, मग्ग
 णाणातिहितं सुहं प्रजानां, तु विसेसणे, सन्मार्गगुणोश्च दर्शयति कुमार्गदोषांश्च, अथवा तु विशेषणे, अहितमार्गनिवृत्तिं च, प्रजा-
 यतीति प्रजाः, तथा तथा सासयमाहु लोको तथा तथेति येन येन प्रकारेण शाश्वतो लोको भवति पञ्चास्तिकायात्मकः अथवा
 यथाऽस्यात्मनः अव्यवच्छिन्नकर्मसंततिर्भवति यथाप्रकारा च तथा तथा सासतमाहु लोको, तथा 'चउहिं ठाणेहिं जीवा घोरइयाउ-
 यत्ताए कम्मं पकरेति०' तावत्संसारो नोच्छिद्यते यावन्मिथ्यादर्शनं, तीर्थकराहारकवर्जाः सर्वे एव कर्मात्रन्धाः सम्भाव्यन्ते,
 उपलक्षणत्वादस्यान्यदपि यदन्नं संभवति तत् द्रष्टव्यं, एवं रागद्वेषावपि संसारकरौ इतिकृत्वा तथा तथा वदति—संसारमाहुः, अहन्वा
 अतथा तथेति जस्म जारिसी सत्ता तथा तस्स उवचयो होति मिच्छा, अहन्वा मिच्छत्तअविरतिअण्णाणि जहा २ तथा २ संसारः,
 अथवा पाणवहादी जहा २ तथा २, अहन्वा कमायादयो जहा तथा, कायवाङ्मनोयोगा जहा २ तथा २ संसारो, सर्वत्र यात्रा
 परिमाणं वक्तव्यं, 'जंसी पया' यस्मिन्निति यत्र, प्रजायंते इति प्रजाः, सर्वे एव सत्त्वा मानवा इत्यपदिश्यन्ते, मानवानां
 प्रजा मानवप्रजा, अथवा माणवा इति हे मानवाः!, संप्रसुताः संप्रगढा ओगढा विगढा मग्गमाढा इत्यर्थः, एवं आथवलोके

कथयति, आश्रयलोकानुरूपमेव च लोक विधिति 'जे रफस्वसा जे जमलोइया या' वृत्त ॥ ५४७ ॥ केषांचित् भवनपत्यादि
 देवा द्वायता तेण रक्त्तमगइण, अथवा व्यन्तरा प्रदीता राधमगइणात्, जमलोइयग्रइणाद्रैमानिकां सुचिताः, गाधर्वा व्यन्तरा
 एण तेण जमदवधारेया तिविधा, सर्वे ते नम्मस्स महारायस्स आणाउववातनयणणिरेसे विवृति, असुरग्रइणेन भवनवासिन
 ग्रयिता, गाधवा व्यन्तरा एव, ज्योतिष्ठा हउयन्त एव, सता आगासगामी य पुढोसिता य देवपक्खिवातादय आगा
 मगामी, पूब्बयपुवनस्यतय द्विदिवतुरिन्त्रियाध स्थलचरा बलचरा, एते पुढोसिता, पुनः पुन विपर्यासमेनि विपर्यासो
 नाम जमनि मृत्यु, मय एव संसारे विपयासा, जेष 'पुढविधयमइगओ उद्धोसं जीवो तु संवसे' 'जमाहु ओह सलिल
 अपारग' वृत्त, ॥ ५४८ ॥ यत् इत्थनिदिष्टस्य निर्दुग्ध जाइ भगवानेव, द्रव्योच मयग्धुरमण, स एवोचः मल्लिः, ओघसलिलेन
 तुत्थ औघगलिलं तस्यापारं, जलचरा स्थलचरा वा न शक्नुवन्ति गतु णण्यत्थ देवण महद्दिण्ण इत्यतः अपारगः, जाणाहि ण
 जहा त्रिनेरुपदिष्ट आगमग्रामाप्यस्तु प्रत्यक्षतथ ठपत्तस्यत मनुष्यावित्साराः, चतुर्थिप भवगइण २, क्खिचयमित्थयः, चउरासिति
 जोजियमइतयमइस्सगइणो जत्थ अजोरपारपनिहो मज्जदाएवि ण सुवति भिच्छादिद्वी लोको, लोकाएतसुण्णवादिगादि लोकिक्क
 इत्यादि, दुमोइति मिण्णत्तमातगुरुत्वन च ण तरंति अनुपालेचए, जेवि अस्थिवादिणो किमग पुण नास्तिकाः जहा ताणि चत्तारि
 तायममहस्समाणि सातागुण्यस्सणेण छक्काययचगार्ह जाताइ, 'जंसी चिसण्णा चिसयगणादी' यत्र सुमारे यत्र वा
 गाद्यागधेमे ममाघो पुमाघो धा अमत्तमग्मरणेषु, पंचतु या विमण्डु विसभा, सुगरियाव् स्पन्दी, तेवप्यगना, वासु दि पच्च वियया
 निधन्त, तदथा - 'पुक्कफुल्हाण च रम' इत्यतः अंगणाग्मइण, दुरुद्धनेव्विप्पि विविधनापि प्रमादन लोकं अमुं संहरंति, सज्जहा -

लिङ्गभेदगन्तात् अविग्वीण य. अथवा आरभपरिग्रहाभ्या रागद्वेषाभ्या वा त्रयस्थावरलोभाभ्या इम लोगं परलोगं वा, त एव
 मिन्यान्नादिभिदापंगभिभृताः अगम्यमचमरणावस्थिताः 'ण कम्मुणा कम्म खवेति चाल्हा' वृत्तं ॥५४९॥ न इति प्रतिषेधे,
 मिन्यान्नादिषु कर्मव्ययत्तुषु वर्तमानाः न कर्माणि क्षपयन्ति चालाः—कुतीर्थाः, यस्यैव हि ते भीतास्तमेवाविशंति, कर्मभीताः
 त्माणां न ददयन्ति, न निदानमेव गगस्य चिकित्सा, यथा कश्चिन्मृद्वीनिदानैरेव रोगचिकित्सां करोति, स हि तस्य वृद्धिमाप्नोति,
 अकर्मणा नु आश्रयनिरोधेन कर्माणि क्षपयति धीराः विधिक्रियाभिरिवामयान् वैद्याः, मेधाविणो लोभमयं मेरा (मेहया)
 चानिणो, लोभमतीताः, नीतगगा इत्यर्थः, एवं मायामतीता र वा संतोसिणोति अलोभाः, स्याद् बुद्धिः अलोभाः संतोषिणश्च
 तद्वाप्येति कृत्यानेन पुनरुक्त, उच्यते, अर्थविशेषात् न पुनरुक्तं, लोभातीतः इति लोभमतिक्रान्तोऽलोभो वीतरागः, संतोषिण इति
 नियद्वपरमा अतीतगगा अपि वीतरागाः, णो पकरोति पाचं संतोसिणो पयणुयं पकरोति, तन्भववेदजिज्जमेव, यत एव लोभा
 इया एव एव संतोसिणः, एवं अमातिनः स्तोक्रगायिनः, त एव भगवन्तः अनिरुद्धपणा 'ते तीअउप्पन्नअणागताइ' वृत्त
 ॥५५०॥ त इति तीर्थक्रादयः प्रदीपभूताः, तीर्थाणि लाभालाभसुखदुःखादीनि एवं पडुपन्नअणागताइ, जेहिं वा कम्मेहिं पुव्व-
 यनेहिं इडायावो जोणिवास पदं करोति जं च भविस्सति इत्यतः तीतपच्चुप्पअणागताइ, तहा भूताइ तहागताणि अचितहाणित्ति
 गणितं होति, न विभंगजानिवत् विपरीतं पश्यन्ति, 'अणगारे णं भंने ! मायामिच्छादिद्वी रायणिहे नयरे समोहए' तेनावधिविभं-
 गोपयोनेण, रायणिहे गतयं च वाणासीए णयरीए रूवाइ जाणति जाव से सं दंमणविवचासो भवति' ते भगवन्तः प्रत्यक्षज्ञानिनः, परोक्षे
 वा पूर्वविदः, जेतारो अज्जेमि अणण्णणता—णयंतीति नेतारः अन्येषां भव्यानां सर्वेषां नेतार इति, न अन्यस्तेषां नेता

विपत, एतच्च सात्र समयेन वा घम्मे अस्मात् इत्यतो अणप्यणता, पुद्गा स्वयमुद्गा नृदयोधिता ग गणधराद्या, अत कुव
न्तीत्यन्तकरा भवन्तं कर्मान्त वा, यं वात्र भवान्त न कुर्वति तावत् 'ते जेव कुन्ध्यन्ति ण कारधेति' वृत्त ॥ ५५१ ॥ स्य
न कुर्वन्ति न कारयन्त्यन्यैर्नानुमन्यन्त, किं सत् !, पाणाइवाव, अनुक्तमपि विज्ञायते प्राणातिगाव, यनापदिश्यत मृताभिम्भकाण
दुगुष्ठमाणा भूतानि तमथाधराणि ताणि यतो भित्तं संकति सा भूताभिराका भवति, हिसत्यय, तां भूताभिसका तन्कारिणश्च
दुगुप्समाना उद्दिग्माना इत्थं, पाणातिपातमिति वाक्यश्रुप, लोकोऽपि हि मत्स्यधन्यादीन् हिमकान् जुगुप्सत, एव त ण भ्रामन्ति,
ण मापावैति सुसावाव, एव वाव मिच्छादसण ण परव्वेती जो सुइदति णवएण मेदण, स एवमप्पाण परं तदुमय च सज्जममाणा
सवेति सर्वकाल प्रव्रज्याकालादारम्य यावत्तीव ज्ञानादिषु भिचिच ग्रणमति पराक्रमत इत्यय, विदितु धारा विज्ञाय धीरा
भवन्ति, ज्ञानादिभिवा राजन्तीति वीरा, एक न सर्वे, पठ्यत च-विण्णस्ति वीरा य भवति तके, विज्झिमात्रा वीरा एवक
भवन्ति, ण तु करववीरा, स्यात् कैः करणभूतानि येषां संकितवन्त्ये, उच्यत-'इह य पाणे' वृत्त ॥ ५५२ ॥ इह य दून्मा
इन्ध्यादयः सुदुमकपिक्का वा, पुद्गा महासरीरा बादरा वा, तं इह य पाण पुद्गे य पाणे जे आतनो पस्सति मन्यल्लेगे
आतमना तुल्य आत्मयत् यत्प्रमाणो वा मम आत्मा एतावत्प्रमाणः कुयोरपि इस्तिनोऽपीति, अथवा 'उद्द मम ण पिय दूक्ख'
एव सत्त्वजीवार्थ, इहाराण वा महाल्लाण वा 'पुढविक्काए ण भते ! अकते ममाणे करिमय वेदण यदयति ?', सुचालावगो इत्यत
स्तज्जपि ण अक्कमितब्बा ण संयद्देयब्बा, ये एवं पश्यन्ति 'उवेइती लोकाभिमं महत्त' वृत्त, उवेइता उपद्यते, पण्यतीत्यर्थः,
उपेधां करोति, सर्वत्र माण्यस्यमित्यर्थः, महान्त इति छन्दोविषयमाहुलं वा, पल्लिपिटोबमाण महान्तो लोको,

अथवा कालतो महंते अनादिनिधनः, अस्ति एके भव्या अपि ये सर्वकालेनापि न सेत्स्यन्ति, अथवा द्रव्यतः क्षेत्रतश्च भावतश्च नान्तः,
 बुद्धो नाम धर्मे ममाधौ मार्गसमोसरणेसु च, अप्रमत्तः कायेषु जयणाए य, अथवा अप्रमत्तेषु असंजतेषु परिचएञ्जासिति वेमि,
 अथवा बुद्धे अप्रमत्ते सुदृढ परिव्वए । 'जे आतयो परतो यावि णच्चा' वृत्तं ॥ ५५३ ॥ आत्मनः स्वयं तीर्थकरा जाणंति
 जीवादीन्, परतो गणधरादयः, अलं पर्याप्त्यादिषु, सद्विधाऽपि जानकः अलमात्मान पराश्चेति, अकृत्यात् वा प्रतिपेधे यतितव्ये,
 इत्येवं न ज्योतिर्भूतं तमिति त उभयत्रातारं ज्योतयतीति ज्योतिः आदित्यश्चन्द्रमाः मणिः प्रदीपो वा, यथा प्रदीपो द्योतयति
 एवमसौ लोकालोकं ज्योततीति ज्योतिस्तुल्यः इत्यर्थः, सतत आवसे(सेवि)जासिति जावजीवाए से(वे)जा तित्थगरं गणधरे वा
 यो यस्मिन् काले ज्योतिर्भूतः जे 'पादुकुज्जा' य इत्यनिर्दिष्टः, प्रादुः प्रकाशकं, ये प्रादुर्कुर्वन्ति धम्मं पूर्वापरतोऽनुचिंत्य, कर्त-
 लामलकवत् लोकं दृष्ट्वा इत्यर्थः, अथवा अणुवीयिणितुं परसमयं दर्शयति, धम्मं ममाधिमार्गं समोसरणानि च, कीदृशाः पुनस्ते
 विधारितज्ञानिनः त्रैलोक्यदर्शिनः, उच्यते—'अत्ताण जे जाणति जे य लोगं' वृत्तं ॥ ५५४ ॥ आत्मानं यो वेत्ति यथाऽ-
 हममातोति संसारी च, अथवा स आत्मज्ञानी भवति य आत्महितेऽपि प्रवर्त्तते, अथवा त्रैलोक्य (काल्य) कार्यापेदेऽज्ञानमा
 प्रत्यक्ष इति, कृतवानित्यादि, येनात्मा ज्ञातो भवति तेन प्रवृत्तिनिवृत्तिरूपो लोको ज्ञात एव भवति, आत्मौपम्येन यथा ममेष्टानि,
 दृष्टेऽप्यर्थेऽपि प्रवृत्तिनिवृत्तिभावतः यथाऽस्तीति, अथवा आत्मौपम्येन परेष्वहिमकः। किंच 'जे आगतिं जाणड पागानिं च' जे
 आगतिं जाणंति, कुतो मनुष्या आगच्छंति? सत्तममहिणेरडया०, कैर्वा कम्मभिः कुत्र वा गच्छति?, तव्वेए, कुतोऽहमागवः गमि-
 ब्यामि वा? अनागतिरिति सिद्धिः सादीया अपज्जवसिता, जे साज्यत जाणड अमासयं वा' सर्वद्रव्याणां जायतत्तं द्रव्यतः

अथाभ्यन्तरत्वं पर्यायतः, चन्द्रव्याप्त आश्रयता आश्रयत्वं वा, तज्ज्ञा-धेरश्रया दम्बद्वयाए सासता भाषद्वयाए असासता, अथवा निर्वाण
नामकत, समारिषस्तु संसारं प्रतीत्य अथाश्रयता, जातिमरण च जाणीते, औदारिकनौदारिकानां सन्धानां आतिः, एतय ज्योषी
संग्रहो मायितव्यो, पञ्चविधोऽपि तज्ज्ञा-“सर्वविधोऽपि तज्ज्ञा मिश्रकश्चस्त्वयोनयः,” सविवाचिचसीतोष्णसंपृचविद्वता एताम
सेवता, ओराष्ट्रियण चैव मरण, वधालोभ्याव यतोऽप्यार्द, इतरथा तु पूर्वः उपपातो वक्तव्य, स तु नारकदेवानां, वयण तु
जोतिरसिपदेमावियार्थ, उन्मत्तना मयजसिपानं वतराथ नेरयाण च, ‘अथोचि सत्ताण विउवहण च’ इत्थं ॥ ५५५ ॥
सहा नहा गुरुणि कम्मणि तहा २ अथो विउवहति, विविधं उवहति विउवहति जावते मियत इत्यर्थः, सर्वार्थसिद्धादारम्य यावद
पोसत्तम्यां तावदथो वर्धन्ते, तत्रापि ये गुरुतरकमाण ते अप्रतिष्ठाने ज्ञेयेषु चोत्कटस्थितयः, जो आसव जाणति आभवान्
रागादीन् प्राप्त्वचार्दान् एव आरंभपरिगहो च इत्याद्याभवास्त्वद्विषमार्मा संवरः सयम इत्यर्थ, जाव निरुद्धजोगिसि, ‘यथा प्रकृताः
पावन्तः, संसारावगतेवः । तावन्तस्त्वद्विपर्याया, निर्वाणावेवगतेव’ ॥ १ ॥ इत्थं च जो जाणति निउजर वा दुप्पवमिति
कम्मवच’ प्रकृतिस्थित्यनुमानप्रदं द्वास्मकः तदुदयम, निर्जरा नाम वचापनयः द्वादशप्रकारं तपो निर्जरा, सो घम्म समाधिमग्ग
समोमरणानि य आस्पातुमर्हति, पठते च-आइयत्तेषुमरुद्वति सो किरियावाव एतानि मिथ्यावर्धनसमोमरणानि समारक
राणिचि द्वात्वा क्रियावादी सम्यग्दृष्टिधारितवान् ‘सदेसु सवेसु अमुच्छमाणो’ ॥ ५५६ ॥ रागो गहितो एव जाव
असेसु, रसेदि गचेदि अमुस्समाणो द्वेप गृहीत’, एव ज्ञेयेष्वपि इन्त्रियेयु ‘सरेसु आमस्यावएसु अ’ ज्ञे जीवित एतो
मरण विपत्त्या मसंजमजीवितं, वयणविधं पत्थए विपत्थए, न वा परीसइएएएय मरण, जो विपत्थए, अथवा मा इ पिन्ते-

उजासि जीवामि चिर, मरामि च लहुं, वलयं कुडिलमित्यर्थः, तत्र द्रव्यवलयं नदीवलयं वा संखवलयं वा, भाववलयं तु कर्ममा-
चउसमोसरणं, कुडिलं तु मिच्छत्तं, वलयत्तएण मुक्को वलयादिविमुक्को हि, पठ्यते च-मायादिविमुक्के इत्यर्थः॥ इति समवसर-
णाध्ययनं द्वादशं समाप्तं।

आहयधियंति अज्झयणस्स चत्तारि अणुओगदाराणि, अधिकारो सीसगुणदीवणाए, अण्णां पि जं धम्मसमाधिसगं समोसरणेसु
जं जत्थ अणुवादी तं च अवितत्थं भाणिहिति, एतेसिं चउण्हवि धम्मादीणं विपरीतं वितहं, अत्र चायं न्यायः-यदुत उपसर्ग-
प्रलयविमुक्ता प्रकृतिर्निक्षिप्यते, यतः 'णामतह'मित्यादि ॥१२॥ णामणिण्णणे आयतधिज्जं, तं चतुर्विधं अत्तं, जहा णाम-
तहं ठवणतहं दव्वतहं० गाथा ॥ ९२२॥ तं च वत्तिरितं दव्वतहं तिविधं सच्चित्तं जहा सर्व एव जीवः उपयोग-
स्वभावः, अथवा जो जस्स दव्वस्स सभावोत्ति, कठिनलक्षणा पृथ्वी द्रवलक्षणा आप इत्यादि, अथवा दारुणस्वभावः मृदुस्वभावो
वा, जो जस्स वा अचित्तानं गोसीसचंदणकंबलरयणमादीणं, जहा—'उण्णे करेती शीतं साए उण्हत्तणं पुणरुवेति' मीसगणं
तंदुलोदगमादीणं जाव ण ता परिणतं, भावतहं पुण णियमा० गाथा ॥ १२३॥ भावतहं, तत्थ छव्विधो भावो, तं जहा-
उदइयभावतहं, उपसमणमेव औपशमिकः अनुदयलक्षण इत्यर्थः, क्षयाज्जातः क्षायिकः, किञ्चित्क्षीणं किञ्चिदुपगान्तं क्षायोपश-
मिकः, तौत्सान् भावान् परिणमतीति पारिणामिकः, एवं समवायलक्षणः सान्निपातिकः, अथवा भावतहं चउच्चिधं-दंसणं णाणं
चरितं विणय इति, णाणं पंचविधं स्वे स्वे विषये अवितहोपलम्भः, एवं तु विधिः, दंसणे चक्खुंदसणादि, चरिते तवे संयमे य,
तवे दुगालमविधे संजमे सत्तरसविधे, विणयस्स वा बायाचीसतीविधस्स, ज्ञानदर्शनचरिते जो वा जस्स जहा जदा य पउंजियव्वो,

अम्बदा वितह, एतस्य मात्रवितहेष अधिवारो, अथवा मावतह पसत्य अपसत्यं च, पसत्यणाधिकारो, 'जह सुस्त तह अत्यो'
 माया ॥१२४॥ यदि यथा द्रष्ट तथैवावो भवति तथा दर्शयति तद्वत्ति, किं मणित इति ? , जं मत सोमणिनि च, ज संत संसार
 नित्वासाय प्रश्न्यते त पसत्यमावतह, ज पुण विद्यमानमपि दुगुछितं त ससारकारणमितिकृत्वा अत्रोमन आसीदित्यपदिश्यते,
 प्रश्नोमनमित्यर्थः, जो पुण एन पसत्यमावतह आयरियपरपरेण आगत जो उ छेयपुद्गीण । कोवेति न्हेयपुद्गी-दूययति
 जमाछिणास व नासिदिति ॥ १२५ ॥ जो एय आयरियपरपरेण आगत कोवेति सो-ण कुणेति दुक्कम्भमोक्कम्भ उज्ज
 ममाणोऽब्धि सयमपदेसु । तम्भा अनुकरिन्नो वज्जेयवो जज्जणेण ॥ १२६ ॥ वामब्धिक्कम्भो गतो । सुत्ताणुगम सुत्त
 उच्चारयन्व, अणतरसुत्ते वलयाविसुक्कति पुत्त, इहापि वलयादी अत्रितद्वीलेन प्रयतितव्य वलयविनिर्मुक्तेन, मात्रवलय माया, शिन्ध्य
 दोषाव इहोक्का , अनुकरिसन्दीया मात्रोसा वज्जनयम्भा, इत्यत 'आधातविज्ज' तु पवेडयस्सं' वृत्त ॥५५७॥ अ यथा मिधया,
 आहवधिय याधातव्य, श्रीलवतानीन्द्रियसंहरसमितिशुक्तपापनिग्रह यथा तह, ते अनावरतां च दोषान् यस्याम',
 अथवा व्रतसमिक्तियाया धारणालयमादि, निर्याम्यग्री (निग्रहादिक) तुविशेषणे, ये च वितपमाचरंति तां वस्यामः, मृद
 मावेदयिष्यति, नानार्थन्तरमावे पुरिमवातिमिति, केचिस्त्रियवमाण, कयि अहलन्दाः, मरुपुल्लयन्दीलुण्णोद्धोपदेस्याम , समोसरणे
 तु अष्णउत्थियगिहत्वाण एतयो दग्धिताः इत्यतो नानापगार पुरिसस्स जात तिष्ठन्तु तावभानाग्रकारा गृहस्थाः, अन्यतीर्थिका
 पामत्यादयो सविग्गा य पाणापगारा पुरिसच्चाता वाणाहन्दा इत्यथ , अथवा किं विषय यदि नानाविधा पुरुषा नानाव्रीळा एव
 भवन्ति ? , एक एव हि पुरुषस्तानि तानि परिणामतराणि परिणयत, पाणापगारा पुरिराच्चाता भवति, सच्चा-कुराविषीवपरिणाम

कृदाचिन्मृदुस्वभावः कदाचिन्निर्धर्म एव भवतीति, कृत्वा च कृत्य कश्चिन्नुत्तरा प्रवर्त्तते, अन्यस्य
 चान्यः परीपहो दुर्विपहो भवति अथवा दारुणादारुणस्वभावत्वाच्च नानाप्रकार पुरुषजातं भवति, 'सन्तो य धम्म असन्तो य असीलं'
 मदिति शोभनस्तस्य सतः धर्मो भवति, यथार्थः, एवं समाधिर्मार्गश्च, असदिति अभावे जुगुप्साया च, अभावे तावत् अशीला
 एव गृह्ण्याः, जुगुप्सायां अशीलानरीयत् नासौ न शीला किन्तु अशोभनशीलत्वात्, सर्वाशुभानिवृत्तिः अज्ञान्तिः, तथा च परमा
 अणउत्थिया पामत्था य कुर्सीला, सर्वाशुभनिवृत्तिः शान्तिः सर्वभूतशान्तिकरत्वात्, सर्वाशुभानिवृत्तिः अज्ञान्तिः, तथा च परमा
 शान्तिर्निर्वाण भवति, अज्ञान्तिरशीलः आत्मनः परेषां च, इह वा शान्तिर्भवत्यमुत्र च तां कम्मनिर्जरणशान्तिं, प्रादुः करिष्यामि
 प्रमाशयिष्यामीत्यर्थः, कर्मबंधकरणं चाऽशान्तिः, इह परत्र शिष्यदोषगुणांश्च प्रादुः करिष्यामि, तत्र तावच्छिष्यदोषाः । 'अहो
 य राओ अ समुट्ठिएहि' वृत्तं ॥ ५५८ ॥ सम्यक् उत्थिताः २, सम्यग्गहणात् समुत्थितेभ्यः मयमगुणस्थितेभ्यश्च द्विविधां
 शिक्षां गृहीत्वा तीर्थंरारादिभ्यः 'तथागतेभ्यः' संमरनिस्सरणोपायस्तावत् प्रतिलभ्यते, प्रतिलभ्य ज्ञानदर्शनचारित्र्यवन्तः धम्म
 प्रतिलभ्य तीर्थंकरोपदेशात् जमालिवदान्मोत्कर्षदोषाद्विनश्यन्ति, गोष्ठामाहिलावसानाः सर्वे निह्नुवाः आत्मोत्कर्षाद्विनष्टाः
 थोटिकाश्च, एवमात्मा समाहिमायातमजोसयंता भावसमाधिर्व्याख्यातः, तीर्थकैः जुपी ऽीतिसेवनायोः, तं 'अजोमयंता'
 कम्मोदयदोषेणं केयि दुवियड्ढुद्वयः अमदहंता केचित् श्रद्धश्रतोऽपि धृतौ अपि दुर्गलाः, यावज्जीवमशक्तुंतो यथागेपितमनुपालयितुं
 जेहि चेव णिक्कारणवच्छलेहिं पुत्रवत् संगृहीताः ते चेव कहिचि दुक्खलित्तादौ, मणो अणुत्तरं वा साधुं पडिचोदेति—मा एव करेहिचि,
 नैप शास्तारोपदेश इति, सत्थारमेव फरसं वदंति सो हि न ज्ञातवान्, किं वा तस्स उवेदिस्संतस्सवि पारक्कस्स छिज्जति?,

सुह परायण्यहि इत्थेहि इंगाळा कडिल्लति, अथवा य आस्ति से आस्ता-आचार्य एव, तयि चोदति, अशीलो वा, असंतिभावे य
परमाणो, असत्यरुपाः सुशीलं दुःशीलं ववति, दुःशीलं सुशीलं च ॥ किञ्च-‘विसोधिष्य वा (ते) अणुकोदयते (अणुका
दयते) इव ॥ ५५९ ॥ विसोधिष्वरं विसोधिष्य, धम्मकथा सुवत्थो वा, अनु पञ्चाग्नावे, कथितमाचार्ये अनु कथयन्त्यन्येषां,
तथाऽऽचार्यपरंपरागतं पाप चरिष वा जमालिपमिती य आतमावेण वियागरेति, माचो नाम ज्ञान अभिप्रायो वा, उस्तुच
पचवेति, यैर्वा वैयेणाप्रकृन्तः परिणामयितु वित्त कथयति, आचार्यसमीपे गोष्ठामाहिलवत्, निगता वा जमालिवत्,
एवं न युज्यते, यथोदितमेव संयुज्यते, इत्येवमातमावेन वियागरेति, केचित् कथ्यमानमपि ध्रुवते नैतदेवं युज्यते यथा भवानाह,
स्यादेव तु युज्यते, न एव स्वच्छन्दः अट्टाणि ए इह यद्गुणाण्यनायतन असम्भवं अनाचारः अस्यानमित्यनर्थान्तरं गुणा
‘सुस्वप्नति पडिपुच्छति सुवेति गेण्ठति य ईए भावि । तथो अपोहर वा चारेर करे वा सम्म ॥ १॥’ एतेहि सुस्वप्नादीर्ण
गुणान् अत्यान भवति, धैनयिकमन्योऽन्यसाधारणवैयानुष्यादीनां, च अथवा ‘सवणे गाणे’ पठ्यते च—‘अट्टाणि ए इति
यद्गुणिवसो’ अस्थानिको गुणानां, दोषानां तु यद्गुणिवेद्यो भवति, नियतं वेद्यो निवेद्योऽनैयिकादीनां दोषानां, जे पाणसकाए
मुसं ववन्ति गाणे सका पाणसका तंमु तेसु पाणतरसु एवमेतन्न युज्यते अथवा संकतितमन्यार्थाः, जे ज्ञानवन्तमात्मानं मन्य
मानाः असं भवति अमयभावे छन्दसा पियमा चेव मुसं वदति जमालिबत्, तमि अणुवादी अमिष्विवेसेम मवति तदपि मुषा भवति,
‘ते आवि पुट्टा पलिकवयति’ इव ॥ ५६० ॥ य इत्यनिर्दिष्टनिर्देशः, कन्विज्जीत कस्यचित् सक्रान्तात् जाल्यादियरियेल-
वस्य, म च एर केनपिन्-कस्य सक्रान्तात् भवताऽपीतमिति १, स तस्मात्तार्थान्तरादिभिरात्मानपुच्छं मन्यमानः तस्मात्

यमपलपनं, प्रख्यातमन्यमुद्दिमति, योऽपि तावद् यथा वैरस्वामी पदानुसरणलब्धिमपन्नः, आयसिआओ अधिकतर पणवेति,
 तेनापि न निरुचितव्यः आचार्यः, किमंग पुनर्ये ममानो न्यूनतरो वा, जे पुट्टा भणंति अतुक्कस्सेण-मया चैवैतद्विस्तरतो विकल्पितं
 अर्थपदं, छत्र वा चिमोच्चितं, मो णिण्हगो असंतिभावाद्धितो, यस्य वा मकाशात् केनचिदधीतं ग्रहणशक्तिया वा तेनान्यतोऽधिक-
 मधीतं शब्दच्छन्दहेतुनकीदि गृह्णासे वा तेन शब्दादीन्यधितानि, परेण चोदितः-त्वया अमुकाचार्यस्य मकाशात् अधीतमिति?,
 न कि जानीते वराको मृत्पिण्डः? यस्योष्ठावपि न सम्यक्, यतः अमृत्यानादिविनयभीतानि भ्रुवति, एवं णाणे पलिउंचणा, दंसणे य,
 चरिते तु कोड कोड पामत्थादि पुढविकाडयादि समारभते, कग्गाक्कपविधिणुणा सावगादिणा पुड्डो-किह तुज्झं एतं कप्पती?,
 उदउल्लादि मेण्हंतो वा अमुगो ण एवं मेण्हति तुमं कह एतं मेण्हमि?, तुज्झं वा एतं एवं आगतेल्लगं?, एवं पुड्डो इह लोगं कथेती,
 नइतुं इमं लोयं जोणिधम्म, मो पलिउंचेति, सोऽत्थ किं जाणति? तुमं वा कि जाणसि?, चीर्णवता वयं, पलिउंचंता आदाण-
 मट्ठ खल्ल आदानं जानादीनि, आदीयत इत्यादान आदातव्यमित्यर्थः, असाधुमाधुमानीनः साधुगुणवाह्यास्ते असाधव एव
 साधुमानिनः, अणोमसग्वाए य ते साधुवादं वदन्ति, सः असाधुः साधुमाणी, दुगुणं करोति म पावपि, वीया बालस्म मंदया, एवं
 शुद्धस्वतिपरिचाए द्वितीयं पापमासेवंतो, एवं मायान्मिताः एहिति ते अणंतसंसारियं, दुःबोधियलाभियं कम्मं वंधित्ता अणाइयं
 जाडव्वमरितव्याइं धानमेहिति, एवं माणलोभादोसेऽवि, कोवे तु मव्व एव प्रतिपेयः क्रियते?, 'जो कोहणे होति जगट्ठ-
 भासी' वृत्तं ॥ ५६१ ॥ जगतः अट्टा जगतट्टा, जे जगति भापन्ते, जगति २ तावत् स्वरफरुमणिद्रुराणं असयतार्थ इत्यर्थः, न
 पनगाचार्यादीन माधुन् गृहिणो वा स्वरफरुमणिद्रुराणि भणंति, कक्कमकलुपादीणि वा, अर्था जगदर्थो छिन्दि भिंदी चथ मार-

सार पश्ययसि हत्वेति ईगाला कट्टिअति, अथवा य आस्ति से आस्ता-आचार्य एव, तं पि चोदति, अशीलो वा, असंतिभावे य
 वरमाणो, असत्पुण्याः सुशीलं दुःशीलं वदति, दुःशीलं सुशीलं च ॥ किञ्च-‘विस्मोचिष वा (ते) अणुकोदयते (अणुका
 हयते) इव ॥ ५५९ ॥ विस्मोचिष्मं विस्मोचिष, घम्मकया सुवत्त्वो वा, अनु पमाश्राये, कथितमाचार्यः अनु कथयन्त्यन्येषां,
 तथाऽऽचार्यपरपरामर्शं नाम परिच वा जमास्तिमिती य आतमावेन वियागरेति, भावो नाम ज्ञान अमियायो वा, उस्तुप
 पञ्चवेति, यैर्वा धैर्येणामकुवन्तं परिणामयितु वित्तं कथयति, आचार्यसमीपे गोष्ठामादिलवत्, निगता वा जमास्तिवत्,
 एवं न युज्यते, यद्योदितमेव संयुज्यते, इत्येवमातमावेन वियागरेति, केचित् कथ्यमानमपि श्रुते नैतदेव युज्यते यथा मवानाह,
 स्यादेन तु युज्यते, स एव स्वच्छन्दः अट्टाणिहोइ बह्वगुणाण अनायतन असम्भव अनाचारः अस्थानमित्यनधान्तरं गुणा
 ‘सुस्वमति पठिपुच्छति सुवेति गेण्ठति य ईए आवि । तच्चो अपोहए वा चारेइ करेइ वा सम्म ॥ १॥’ एतेसि सुस्वसप्पादीर्घ
 गुणार्थं अरथात्वं भवति, वैनयिकमन्योऽन्यसाधारणवैयाहृत्पादीनां, च अबवा ‘सवणे गाळे’ पठ्यते च-‘अट्टाणिण होति
 पहाणिवेत्तो’ अस्यामिद्धो गुणानां, दोषानां तु बह्वनिवेशो भवति, नियतं वेद्धो निवेष्टोऽनैयिकादीनां दोषाणां, जे पाणसकाए
 मुसं बवन्ति गाळे संच्छ पाणसंका तंस्तु तंस्तु गाणतरसु एममसम युज्यते अथवा संकतितमान्यार्थाः, जे भानवन्तमारमान मन्य
 मानता असं लवति अमयमावे छन्दता धियमा येव मुसं वदति जमास्तिवत्, अमि अणुवादी अभिमिगिसेण मवति सदपि मृपा भवति,
 ‘जे आचि पुट्टा पल्लिकथयति’ वृत्तं ॥ ५६० ॥ य इत्यनिर्दिष्टनिर्दिष्टः, फनविज्जीव कस्यचित् मुकाशत् आत्माविपरियेत-
 पस्य, म च पुट केनचित्-कस्य मुकाशत् मवताऽधीतमिति १. स तस्यादाचार्योऽप्यतिरिक्तः

र्यमपलपते, प्रख्यातमन्यमुदिमति, योऽपि तावद् यथा चैरस्वामी पदानुमरणलङ्घिमम्पन्नः, आयरिआओ अधिकतर पण्णवाते,
 तेनापि न निह्वितव्यः आचार्यः, किमंग पुनर्ये समानो न्यूनतरो वा, जे पुट्टा भणंति अनुकस्सेण-मया चैवैतद्विस्तरतो विकल्पितं
 अर्थपदं, सुत्रं वा विमोक्षितं, सो णिण्हणो असंतिभावाद्धितो, यस्य वा मकाशात् केनचिदधीतं ग्रहणशक्तिया वा तेनान्यतोऽधिक-
 मधीतं शब्दच्छन्दहेतुत्कर्त्तादि गृहवासे वा तेन शब्दादीन्यधितानि, परेण चोदितः-त्वया अमुकाचार्यस्य मकाशात् अधीतमिति?,
 स किं जानीते वराको मृत्पिण्डः? यस्यौष्ठवपि न सम्यक्, यतः अमृत्यानादिविनयभीतानि ब्रुवति, एवं णणे पलिउंचणा, दंसणे य,
 चरिते तु कोइ कोइ पामत्थादि पुढविकाडयादि समारभते, कप्पाकप्पविधिण्णुणा सावगादिणा पुड्डो-किह तुज्झं एतं कप्पती?,
 उदउल्लादि गेण्हतो वा अमुगो ण एवं गेण्हति तुमं कदं एतं गेण्हमि?, तुज्झं वा एतं एवं आगतेल्लगं?, एवं पुड्डो इह लोगं कथेती,
 नइतुं इमं लोयं जोणिधम्म, सो पलिउंचेति, सोऽथ किं जाणति? तुम वा किं जाणसि?, चीर्णवता वयं, पलिउंचंता आदाण-
 मट्ठं खल्लु आदानं ज्ञानादीनि, आदीयत इत्यादान आदातव्यमित्यर्थः, असाधुमाधुमानीनः साधुगुणब्रह्मास्ते असाधव एव
 साधुमानिनः, अणोवसब्बाए य ते साधुवादं वदन्ति, सः असाधुः साधुमाणी, दुगुणं करोति म पावंपि, वीया बालस्म मंदया, एवं
 शुद्धस्वतिपरिचाए द्वितीयं पापमासेवंतो, एवं मायान्तिताः एहिति ते अणंतसंसारियं, दुःबोधियलाभियं कम्मं वंधित्ता अणाइयं
 जाडन्वमरितव्वाइं घातमेहिति, एवं माणलोभादोसेऽवि, कोवे तु मव्व एव प्रतिपेधः क्रियते?, 'जो कोहणे होति जगट्ठ-
 भासी' वृत्तं ॥ ५६१ ॥ जगतः अट्टा जगतट्टा, जे जगति भापन्ते, जगति २ तावत् खरफरुमणिट्ठुराणं असयतार्थ इत्यर्थः, न
 पुनराचार्यादीन् साधून् गृहिणो वा खरफरुमणिट्ठुराणि भणंति, कक्कमकलुपादीणि वा, अथवा जगदर्थो छिन्दिं भिदी वध मार-

यत् नातिषादं वा कृष्णकृष्णदिषादं वा पुर्वं वाणि वा, जगद्गमासी य, पठते च-येन तेन प्रकारेणात्मा व्यभिच्छति, विवक्षित वा
पुणो, विसर्गेण उभयवितं विवक्षितं, स्वाभितमित्यर्थ, त सपक्ष परपक्ष वा सामयित्वा पुनरुदीरयति। अथे व से वदपद
गद्य, ददपदे नाम एकरूप, महापद इत्यर्थ, सम च उदयतो गृहीत्वा गर्वायां पूज्य विषये कृपे वा पतति, पापाणकंटा
अन्यदिष्यापदेभ्यो वा दोषमवामोति, अविउसितो नाम अधिनपादुदो ददगत्यापीय केवलमेव लिङ्ग गृहीत्वा गर्वायां दृष्टे
विषये कृपे वा पतति पापाणादिचिच्छिद्वदिसु वा, उदयगुणेषु मूलगुणेषु वा विमुद्विमपाप्यतो कुर्वन् भावाच्च एव लभ्यते, घात्मति
सारिरमाप्यसहि दुस्तेरहिति, सीसगुणदोसादिभारे अनुवर्चमाने तदोपदर्शनार्थ-‘जे खिगगहीप (अस्माय-मासी)’ वृत्तं ॥५६२॥
विव्रहो याम कलहः, विग्रहशीलो विग्रहिकः, यद्यपि प्रत्युपेक्षणादिमेरां नाटुयालयति, नात्यामापी अत्यामापी गुर्वविसेवी प्रतिकूलमापी
न सो समो भवति, समो नाम मध्यस्थः, न रक्तो न द्विष्टः, प्रसाधाम कलहः, प्राप्तः, अथवा नासौ समो भवति प्रसाधामस्तु
गृहिभिः समो भवति जेन तनैर्विवेन न माभ्यं शिष्येण, पुनरपि पठते च ‘जे कोहणे होति उज्ज्याय-मासी’ एव ममे भवति,
तननैव विपन न माभ्यं शिष्येण, अज्ञानापचे, किंच-ओवायकारी य, ययोदिष्टोपरहितः आवातकारी, चन्द्रो यत्र दोषनिवृत्तये
द्रष्टव्यः, उवालो नाम आचार्यादिनिर्दिष्टः तद् वाच्यं कुरु मा चैव कुरु, तस्य गच्छसेति वा, अथवा खोपदेन उवायः, श्रीः
तजा संयम इत्यनर्थान्तरं, श्रीमान् संयमवानित्यर्थ, लखते च आचार्यादीनां अनाचारं कृयन् लोगउध, एगतदिष्टी य एगंत
वदिष्टी नाम सम्मदिष्टि असहायी अमायकपी नाम न छदतः धर्मं गुर्वोदीक्षोपचरति। ‘से पसले’ दृष्ट ॥५३॥ पेसलो नाम
पममबाक्या, अथवा विनयादिभिः दिव्यो गुणैः प्रीतिमुत्पादयति पेयलः, सुदुमो नाम सुदुम मापने अपद च अयिषुदं नोदेः

पुरुषजात 'इति से पेयलंवाक्यः, अथवा विनयादिभिः शिष्यगुणैः प्रीतिगुत्पादयति, पेशलः सूक्ष्मः, न जात्याऽन्वितः, से उज्जु,
 उज्जुगो णाम समयमो, ज वा पुव्वस्सईति तं उज्जुगमेव करेति, ण विलोमेति, सकारो दीपनार्थे द्रष्टव्यः, सपेशलः सूक्ष्मः सः
 अमोहः पुरुषो जातः स जात्यादिगुणान्वितः न उज्जुकारी बहूपि अणुमासिते, यद्यपि क्वचित्प्रमादात् स्खलितो बहुप्यनुशास्यते
 तथाप्यसौ तथाऽचिरेव भवति, अचिरिति लेख्या, तथेति यथा पूर्वलेख्या तथा लेख्या एव भवति, पूर्वमसौ विशुद्दलेख्य आसीत्
 अनुशास्यमानोऽपि तथैव भवत्यतो, तथा च न क्रोधाद्वा मानाद्वा अविशुद्दलेख्यो भवति, समो नाम तुल्यः, असौ हि ममो भवत्य-
 ज्ञंक्षप्राप्तेर्वीतरागो ऋजुरित्यर्थः, इदानीं माणदोसा सिस्सस्सवि आयरियस्सवि 'जे आचि अप्पं बुस्सिंति णच्चा (मत्ता)' वृत्तं
 ॥५६४॥ य इत्यनिर्दिष्टनिर्देशः, बुस्सिं संयतमात्मानं बुस्सिमति णच्चा, अहं सप्तदशप्रकारैः संयमवान्, मत्वा नाम
 ज्ञात्वा, संख्या इति ज्ञानं, ज्ञानवन्तमात्मानं मत्वा, किं वदति?, कोऽन्यो ममाद्यकाले संयमे गृह्यः सामाचारी ए
 वा?, अपरिक्खं णाम अपरीक्ष्य भणति, रोमपडिणिवेम अकयण्णुताए वा, अथवा माणदोपानपरीक्ष्य वदति, माणदोमा णाम
 जं जं मदं करेति तं तं उचहण्णति, तेणेव वादं अहितेत्ति णच्चा, बलादीनां तपसां कोऽन्यो भया गृह्यो भवतामोदनमुण्डानां,
 विम्बभूतमिति मनुष्याकृतिमान्, द्रव्यमेव च केवलं पश्यति, न तु विज्ञादि मनुष्यगुणानन्यत्र प्रतिमन्यते, अथवा चिंधमिति
 लिङ्गमात्रमेवान्यत्र पश्यति, न तु श्रमणगुणान् उदकचन्द्रवत् कूटकार्पापणवच्चेत्यादि, त एवंविधाः शिष्याः गुणहीनाः अशीले
 अशान्तौ च वर्त्तन्ते, सच्छीला वा प्रलीयन्ते, केण?—एगंतकूडेण उ पेसले (से पलेइ) ' वृत्तं ॥५६५॥ संयमाओ पलेऊण
 पुनर्जन्मकुटिले संसारं पुनः पुनर्लीयन्ते, यतश्चैवं तेण ण विज्जति मोणपयंसि गोत्ते, पदं नाम स्थानं, सुतेः पदं मौनं, पदं संय-

मस्यान्मितिर्पर्याः, गोचेष्टि गौरव', संयमस्यानं प्राप्य तत्र कार्ये इति, अथवा गोप्रमिति प्रगदन्तीलाङ्गमहस्साणि तत्रामो गोचेन
विपते, किंच-जे मागण्डे ण चिउळसेळा मान एवार्थ' माननिमिच इत्यर्थ', निविष उत्कर्ष करोति, वमुनि संयमेन चिउ
कसति मप्याण, अप्यतरेण वा, प्रशानेन अन्यतरेण वा, प्रशान धान नान, यत्रमर्थ उभय वा, ममादिर्न कटोद्वरिणमुक्क पिगुद
सुखं अर्थप्रशणपाटव विस्तरतमत्तान् कथयामि, लोकसिद्धान्तो बज्जाई, किमन्यैर्जनैर्भृगास्त्वन्य चरति यद्रअधस्यादा प्रमन्ति अयु
ल्लमाप्यपि वारमोत्कर्षदोष । किंच-जे माहणे वृष ॥५६६॥ माहण इति मापुरेव जो वा सुनी प्राद्वज्जाविरासीन् यत्रियो-राजा
तन्कुलीयोऽन्यतरो वा उग्र इति लेख्य च सधियापासेव गोत्रमात्र, अन्ये वा क्वचिद्विजापाः प्रयजिता एवमादि जातिविसुदा
वे पर्व्वर परदण्मोई, वरचाण रज रहु च पठ्यतौ, अथवा यप्य वा बहु वा चण पण्यतौ परतो य ये च दगनपणीय च
हुंके, दुपैरन्यै सर्वैरपि संयमगुणै' युक्त' अमावपि तागव् जो गोचेणत्पादिना स्वरूपतो जो कोइ हरिणस्तप लच्छपीया मेतच्च
स्याणीउ वा अन्यतरं वा एवविष त्रयकादिप्रव्रजित निन्दति, अथवा ते माहणा स्वांचय अहवा उगगपुचा अद् लेच्छवी वा जे
पव्वाया, प्रव्रजिता अपि मूत्वा थिरस्तुठमुन कृत्वा परगृहाणि मिश्रार्यमन्त' मान कुर्वन्तीत्यवीर हास्य, काम मानोऽपि क्रियते
ययसौ भेयसे स्यात् 'ण तस्त जाती व कुल म ताण०' बुर्व ॥५६७॥ जातिकुलपोदिनाया, यावत्तयुत्योत्पण्यादि, प्राणमिति
न संसारपरिचाण, कर्मनिबेरित्यर्थ, नान्यथेति, विद्याग्रहणात् ज्ञानदर्शने गृहीत, परमप्रहणात् संयमतपसो, गियव्यक्रम से मेय
तिजगारिकम्म स इति नातिकुलविक्रयन', अकारिणां कर्म अकारिद्वर्म, तथथा-अह सात्पादिमुदो, न मनानि, ममकारो
वा इत्यादि गारिकम्म, नासौ पारको भवति धर्मसमाधिसार्गाणां विमोक्षस्य वा, अथवा नात्मनः परां वा तात्वे भवति किं

जिणेण उत्तं 'णिगिणिविया (णिक्किंचणे) भिक्खु सुल्लहजीवी ॥ ५६८ ॥ णिगिणो नाम द्रव्याचेलः, ल्हो संयमः, तेन
 जीवति अन्तग्रास्तेन, ल्हिते वा, जेनैव रुद्धजीवीतेन गवितो भवति, न च समो भवति, अरक्ताद्विहरति, न वा अङ्गझाप्राप्तैः समो
 भवति, आजीवमेतं तु अबुद्धमाणो 'जातीकुलगणक्रमे सिप्ये आजीवणा तु पंचविधा', जाल्या संपन्नोऽहमिति मानं करोति,
 प्रकाशयति चात्मानं स्वपक्षे तथाचैनं कश्चित्पूजयति, एषा हि आजीविका च भवति मददोषश्च, आजंजवं पुणो चाउरते संसार-
 कंतारे, विपर्यासो नाम जातिमरणे, किमंग पुण जो सबसो चैव सुकधुरो लिङ्गमात्रावशेषः नानन्तकालमटति ? जमेते दोसा
 समाधिब्याधातमदुमुत्ताणं आयसियपरिहावीणं तस्मादिमैः शिष्यगुणैर्भाव्यं, तंजहा—'जे भास्ववं' वृत्तं ॥ ५६९ ॥ सत्यभाषा-
 वान् धर्मकथालब्धियुक्तो वा भाषावान्, सुष्ठु साधु वदति सुसाधुवादी, मृष्टाभिधानो वा, क्षीरमध्वाश्वादिप्रणिधानवन्ति 'सेकालं
 णोवलंभो तथा के' यं च णए पुरिसे, आक्षिप्तः पडिभणति—उत्तर भाषते, प्रतिभणतीति प्रतिभाणवं, उत्पत्तिभ्यादिवुद्धियुक्तः सन्न
 प्रतिभाषितवान्, अर्थग्रहणसमर्थो विशारदः, प्रियकथनो वा, कश्चिद्धर्मकथी अपि वादी अत्यर्थमागाढप्रज्ञः, विशेषिकादिहेतुशा-
 स्त्राणि, तैरस्य भावितः आत्मा स भवति भावितत्मा, अरणं जणं अणमिति यो न भाषावान् संस्कृतभाषी वा असाधुवादी
 न स्पृष्टवाक् संप्रतिपत्तिकुशलो न, न च लोकलोकोत्तरशास्त्रेषु आगाढप्रज्ञेन सुभावितत्मा, स एवंविधः कश्चिद् पपणसा णाम
 ग्रज्ञया परिभवति न वामनार्हः उच्यते—'एवं ण से होइ' वृत्तं ॥ ५७० ॥ एवं न से होति समाधिपत्ते एवमेनेन प्रकारेण
 समाधिप्राप्तः चतुर्विधसमाधिप्राप्तः, यः प्रज्ञया भिक्षुरात्मानं विउक्कस्सति—अहं श्रेष्ठो नान्य इति, अथवाऽपि जे ताव मदेण
 मत्ते (मयावल्लिचे) अहं वत्थपडिग्गहपीठफलगसेज्जासंथारगमादी अणमवि उप्पावेउं सत्तो, किमंग पुण अप्पणो उप्पादेतुं तुमं

सो वा ? , स अण्पापगमवि ण लमसि, एव सो अण्ण अण्ण न्विससि पालपुणे (पण्णे) न इतरेऽपि, पट्थत्तं च-अपणेऽवि
लो जात्तिमदेण मत्तो वण्ण जण स्सिससि नालपण्णे, एव अण्णेवि मदा अजुष्ठावि भाणितन्वा, एतान् दोषान् मत्त्वा तेण 'पण्ण'
इत्थ ॥ ६७१ ॥ पण्णामय चेष तवोभय च, प्रश्नामदो नाम अह प्रश्नासपन्न अह तपस्वी, नान्ये इत्थन परं परिभनति,
तदेतो द्वावपि मदो निच्छित्ति निधित्ता नामयेन् निश्चित्ति गिण्णामयेदित्यथ, एव गोत्रमदमपि, षण्णान् अन्यायमपि आजी
चित्ते चेष चउत्थमाहु आजीव्यतेऽनेनेति आजीविक मद इति वाक्यगप, मदेन जीवतीत्यर्थ, तद्यथा जातिमदन जीवति,
नाम नातीर्य वर्धते एव इति, स इति स पण्डित स्वकर्मभिः, पूर्यते गलति वेति पुद्गलाः, स पण्डितश्चोपमपुद्गलश्च उत्तमजीव इत्यर्थः,
अथवा लो सोमणो लाढाण सो पुद्गलो वुचति, जहा पुग्गलश्चमा पुद्गलजीवची । गताणि मदाणि विगिण्ण घीरा ॥ २७२ ॥
इत्थ, एवानि यान्दुरिष्टानि, विगिण्णचि उज्झत्त्वा, अहमित्रानी जात्यादिमदस्यानानि हित्वा प्रयजित, धी-—बुद्धि, ण ताणि
सेवेत्त, किमुक्क!-न जात्यादिमिरात्मान उत्कर्षेत्, यथा पूर्ववत्तादीनि न स्मर्यन्ते तथा तान्यपि, न या पद्माक्षार्तपद्मयुतादिभिर्ग
त्मान उत्कर्षेत्, सुन्दरीरधर्मणाः द्वावचर्मिणो गीताद्या, आसविष्ठा जे सत्त्वगोस्तायगया महेम्मी 'ते' इति धीरधर्माणाः,
मर्वगोत्राणि मर्व वा कर्म गुप्पन्ते यन तासु २ गतिपु स्वकर्मोपगाः, अत कर्मय गोत्र मवति, उच नाम इदेव मर्वलोकोत्तमाना
प्राप्य लोकाग्र निर्वाणसङ्कं अगोत्रस्पर्शनं ग्रामोति स एव मवमदम्भानपरिहितः भिक्खू सुत्तवा(खे) इत्थ ॥ ६७३ ॥ अचयन्ति
ता विविधेराहारेर्वन्नायलङ्कारैरभस्यन्वा, मृता इव यस्याचा स मयति मृतायः, मृतो हि न नृणेति न पश्यतीत्यथ, प्व भिक्षुरपि
दृष्टव्यमपि न नृणेति, पश्यन्मपि न पश्यतीत्यादि, इत्थतो मृतवा, संयम वा मृष्टमृष्यते, अर्थेति लेख्या, स मृतलेख्यो मृतवो, विसु

द्वाओ संमत्ताओ अविसुद्धाओ असंमत्ताओ, कचिद् सुत्रे चाऽर्थे च दृष्टधर्मा, दृष्टमारो दृष्टधर्मा, इत्यर्थः कचिद् ग्रामे नगरे वा
 अनुप्रविश्य गच्छासी णिगगतो वा से एमणं जाणमणेसणं च स एमणा वायालीमदोमविसुद्धा तच्चित्रीता अणेमणा, अथवा
 एसणा जिनकप्पियाणं पंचविधा अलेवाडादि हेट्ठिछातो अणेसणा, अथवा जा अभिग्गहिताणं सा एमणा, सेसा अणेसणा, जो पुण
 अणपाणे य अणाणुगिद्धे, सया सक्केति परिहरितु सो चेव य जाणगो, किंच-अरतिं रतिं च अभिभूय भिक्खू वृत्तं ॥५७८॥
 अरतिं सयमे रतिं असंयमेत्ति, अभिभूय णाम अक्कमिऊणं, बहुजणमज्झम्मि गच्छवासी, एगचारित्ति एगच्छविहारपडिचणगा, अर-
 तिग्रहणात् परीसहगहणं, एगंतमोणेणं तु एगंतसंयमेणं, एकान्तेनैव संजममवलम्बमानः पृष्टो वा किंचिद्वाकरोति, न तु यथा
 मौनोपरोधो भवति, संयमोपरोध इत्यर्थः, तद्यथा-‘जा य भाया पाविका सावज्जा मकिरिया’, किंच से वागरेति?, उच्यते, एगस्स
 जंतो गतिरागती य, एक एव च परभवं यात्यात्मा, एक एव चागच्छति, उक्तं हि-‘एकः प्रकुरुते कम्मं, भुनत्ते येरुद्ध तत्फलम् ।
 जायत्थेक्को मृत्येक्को, एक्को याति भवान्तरं ॥ ९ ॥’ पत्तेयं पत्तेयं जाति पत्तेयं मरति । धम्मंरुद्धिविशेषस्तु ‘सय समेच्चा’ वृत्तं
 ॥५७९॥ स्वयं समेत्येति स्वयं ज्ञात्वा तीर्थकरः अन्यः सुच्चा भासेज्ज धम्मं हिययं पयाणं हितं इहलोकं परलोके य, किंच जे
 गरहिता सणिदाणप्पयोगा गहिता निन्दता ‘णिदाण्बंधणे’ सह णिदाणेण प्रहुंजत इति प्रयोगा. त्रिविधाः, अथवा कम्मं, कथा
 अधिकृता, तेन ये वाक्यशेषाः प्रयोगा गहिताः, तद्यथा-शास्त्रं सपरिगहं कम्मं प्रज्ञापयंतः कुतीर्थिनो न प्रशंसति, एतेऽपि हि काय-
 क्केशादीन् कुर्वन्ते, सावज्जदानं वा प्रशंसन्ति, न वा तथाप्रकार कथं कहेज्जा जेण परो अक्कोसेज्ज बहेत एवमादी वाग्दोषां धर्मजीवितो-
 परोधकत्वेन च सेवन्ते सुवीरधम्मणिः कथन्ताः। किंच-‘केसिंचि तक्काए(इ)अहुज्झभावं’ ॥५७६॥ खरफरुसाह भणेज्जा, मा भूत्,

रौद्रमपि गच्छति, अयुष्मन्मानाः रौद्रवर्मातः आउस्स कालाहयार व घात यावधनापुष्कालोऽतिवर्तित स तस्यायु काल' अति
 वरगमविचार' आयु'कालस्य अतिचरणे धरणोवधात होला, पालक इव स्वन्दकस्य, येन चान्योपपातो भवति, अथवा अको
 सेखा वा, छद्दाणुमाणे तु अणुमीयतेऽनेत्यनुमानं लब्ध अनुमान येन स भवति लब्धानुमान, फलं लब्ध !, नेत्रवक्त्रविकारेदि
 अन्तर्गतं मनो गृह्यते, तज्ज्ञा- 'कउय पुरिस ! किं वा दरिसुख अभिषमण्णे ? किं चास्य प्रियमप्रियं वा ? यदिदं कम्पय' इति एव
 लब्धानुमानः परेषु कथयन् येनात्मदिह भवति परहितं च इह परत्र च, अथवा-यमय- 'कम्मं च छंद च खिगिण्य धीरो (र)
 ॥५७७॥ इव, यन कर्मणा जीवति न तेनैव परिभाषेत्, यथा होका(अका), न चैवैन तेन कर्ममा सिन्दयेत् इति, यथा चमकरो मवान्
 स्तेलिच्चे वा मा सो उदुल्लो ग गेण्डिस, छन्द चास्य जाणेअ, उण्या-दारुणो मुदुर्गो, अथवा छन्द इति यनास्तिप्यत पैराग्ये न ज्ञा
 रेण इतरण वा, तथा-किंच अय पुरिसे क वा दरिमणमभिलसे ? एष ज्ञात्वा विणगएअ तु सर्वतो आतमान् आतमायो गाम
 मिथ्यात्व अविरतो वा, ततो अग्रदस्तादात्ममावान् सर्वतो विनयेन्, एव कालण्ये मायण्ये, जे व कत्वेअण्ये, तज्ज्ञा स्वदेहि लु
 प्यति रूप सर्वप्रधान विषयाणां गद्याज्जापि स्त्रीरूपादि तेज्ज्वेव मूर्च्छालुप्यत इहापि तावत् जडा 'सरे गओ' गाथा, किमु परलोए ?
 एवमेतानिन्द्रियापायान् इष्टा विजति विद्यां गृहीत्वा ज्ञात्वेत्यर्थ, गृहीतविद्याः सन् श्रमस्यावरण्यं धम्म कथयति, ते इष्ट कइसा
 न पूजामकारादीन्यात्मन्वानि आलषयेत् इत्यतो निवार्यते 'न पूयण लेव' ॥५७८॥ इत्तं, ज पूया भम भविस्मती, दिलोगो गाम जमो
 किंभी ययाज्जन तुल्य श्रद्धाविस्तरं कथको, मुण्यास्य इत्यादि, प्रिय च न कुर्यादसंयतानां अन्यतरेण भावयोपकरण वा, अप्रिय,
 अथवा ममाप प्रिय अय वाजप्रिय इति, अथवा या यम्य प्रियः मन् तस्य पिशुनचनविद्वपथादि न कुर्यात् धर्मं इति ।

‘सर्वे अण्डे’ अशोभना अर्थाः अनर्थाः, संयमोपरोधकृद् अर्थोऽनर्थः अनर्थदण्ड इत्यर्थः, अणाटलो णाम अनातुरः क्षुदादिभिः परीपहे; अक्रपायशीलः अक्रपायी, ‘आहत्तहीय समुपेहमाणे’ ॥५७९॥ वृत्तं, आधत्तहियं धम्मं मग्गं ममाधिं समोसरणाणि य यथावद् वच्चानि, सम्यक् उप इक्षमाणः, सन्वेहिं पाणेहिं गिखिप्प दडं दंडो नाम घातः, णो जीविय णो मरणाभि-
 क्रुखी असज्जमजीवित परीपहोदयाद्वा मरणं, चरेज्ज मेधावी वलयाविमुक्कोत्ति वलया माया, एवं उक्तं एवं ब्रवीमि ॥ यथा-
 तथं त्रयोदशसध्ययन समाप्तं ॥

अज्झयणाभिसंवंधो-वलयाविमुक्कोत्ति भाग्यं विमुक्कोत्ति अभिहितः, सो पुण गंधो इह वणिज्जति एम संवंधो, तस्स चत्तारि
 अनुओगदाराणि, अत्थाहिगारो गंधो, जाणिऊण विप्पहियव्वे, पसत्थभावगंधो य गच्छेयव्वो, णामणिप्फण्णे गंधो, तत्थ ‘गंधो
 पुब्बुद्धिदो ॥१२७॥ गाथा, दुविधो गंधो दव्वे भावे य, जहा खुहुगणियंठिजे भावगंधो पुब्बुद्धिदो, तं पुण गंधो जो सिक्खइ
 सो सिक्खउत्ति वा सेहोत्ति वा सीसोत्ति वा बुच्चति, सो पुण दिविधो—सहत्थपव्वावितो सिक्खवितो, तत्थ सिक्खावणासिस्सेण
 अधियारो, सो सिक्खमगो तु दुविधो गहणे आसेवणे य बोद्धवो। गहणंमि होइ तिविहो सुत्ते अत्थे तदुभए य
 ॥१२८॥ आसेवणाय दुविहो मूलगुणे चैव उत्तरगुणे य। मूलगुणे पंचविहो उत्तरगुण वारसविहो उ ॥१२९॥

मूलगुणो पंचविधो—पाणाइवायवेरमणादि, प्राणातिपातविरमणं ज्ञात्वा तमेव आसेवते करोतीत्यर्थः, एवं उत्तरगुणेषु वि, ते य
 द्वादसविधमासेवते, एष हि शिष्यः आचार्यं प्रति भवति, तेनाचार्योऽपि द्विविधः, आयरिओ पुण द्विविधो ॥१३०॥ गाथा,
 पव्वावंतो य सिक्खावंतो य, पव्वावंतो णाम जो दिक्खेति, सिक्खावंतो दुविधो-गहणे आसेवणे च ‘आधेत्तो(गाहावेंतो)वि

फरिष्यसि ।।' फाल्गतेऽपि गुरो असहायेन गीतार्थेन धान्यत्र गन्तव्य, सात्त्वो दोषः, अनधिकारिणोऽपि तस्य 'अ
 णोस्तिण णनकरिंति णघा' ण उचितः गुरुकृतेऽहं अनुपितः न भवसातकरो भवति, बाहुकैवद्यदृष्टान्तः, गुरुमभीपे तु स्वलि
 तोऽपि पुनर्यमोप्यत, कया !, मेरया चासे, 'ओमासमाणे दयियस्स' इव ॥१८३॥ ओमासित णाम रागदोषरहितत्वात् तीर्थ-
 कर ण्व मगवान्, ज्ञानधना हि नाधव इतिकृत्वा, विष ज्ञानमेव, ज्ञानदर्शनचारित्राणि वा, अथवा तु दक्षिणविष प्रकाशयति,
 चादी वा यम्मकयी वा विसुदचारिणो वा तपस्वी वा, तद्यावदाचार्यसमीपं विद्यते ताव ण गिक्खसे षडिहा, असावपि तावद्वद्वको
 गुरुमपि(मुप)जीनसि, आचार्यवन् गुर्वंशुजातो णिकसज्जा, ततो वा षडिहा ण प्पिक्खसे, विरयक्कायाम्भ्यां वा हीरमाणमात्मान अत्र
 भानन अनुद्यामतीत्यर्थः, मा एव कुरु यावदित्यर्थः, नित्रायमाण चात्मानमिच्छन्ति गुत्रादिभिः, आमुप्रात्र इति थिप्रग्रह, क्षणलव
 सुहर्नं प्रति युद्धमानता, तथा 'किं मे कइ किन्नमकिन्न सेस' प्रमादं च गत्वा आमु प्रतिनेरुचते किं, सप्रमादं वा तत्र
 स्वय प्रमादनिवृत्तय इत्यपदिश्यत । महाइ(णि)सोबा अनु मेरयाइ(णि)वृषं ॥१८५॥ तपसा-यन्दनस्तुत्याशीर्वादनमभ्या
 दीन् तयोपसवनादीनि, येनाग्रहण करोति तन ज्ञापते यथेवानि सुत्वादीनि शब्दज्ञातानीह सतीति, मय कुर्वन्तीति मैत्र्यापि,
 तदया-स्तरादभ्यपिद्वद्वरवादीनि सहापि, सोधा धान्यपक्षपादिति ज्ञाप्यते, वाद्यद्वदादभैरवान्, अथवा अभैरवाणि, अनाधयो
 नाम प्रनाधय ननु भवेत्, अथवा प्राधय इति म्यान रागदोषाधय इत्यर्थः, प्रनुभूतेषु वा, एव ज्ञाप फलश्रुतिं फुसिता अद् मेर
 याणि अपि धान्यरमगर्भेहि, एते इदियरमादोषा इहय, निद्राप्रमादनिवृत्तये तु णिइ ण भिक्खु न पमादकज्जा (पमाय कृज्जा)
 न्निवन्ना ण विहायति, रत्तिपि नेण्णि ज्ञामे विणकल्पी एकात्तं विणहणिहो सरिरधारणाधं स्वप्पिति भिज्जा हि परम्म

विधायकं, दशब्दात्कृपायकयामयप्रमादा अपि गृह्यन्ते, कथं कथमपीति किमहं पञ्चजं गित्यरेज ? समाधिमरणं न लभेज्जा ?
 अथवा कथं कथमिति मय्यरु अनुचीर्णस्यास्य किं फलमस्ति नास्तीति एवं वित्तिगिच्छा तरेज्ज, न कुर्यादित्यर्थः, धर्मकथां वा
 कथयन् वित्तिगिच्छामप्यजो तरेज्ज, 'तमेव सच्च निस्सकं जं जिणेहि पवेदित' अण्णोसि च तथा कहेज्ज जहा वित्तिगिच्छा न भवति,
 उत्तरशिक्षाधिकारे तु (५नु) वर्चमाने 'जे ठाणओ सम्यणासणे य'वृत्त ॥५८४॥ स्थानेन साधु भवति पडिलेहिचा पमज्जिता, जहा
 ठाणसत्तिक्कण, सयणं सुवतो साधू साधुरेव भवति, स जागरो सुवति जहा ओहणिज्जुत्तीए, आमणे निसीयंतो पडिलेहणादि
 करोति, पीढगादि वा जहिं काले आमण गेण्हेतव्वं जहा परिभुंजियव्वं, पलियंकादीओ य पंच णिसिज्जाओ आचरतो साधुरेव न भवति,
 परमेरियासमित्तवान् साधुरेव भवति, समितीसु अ सुत्तीसु अ समिती हरियासमिती मुक्का सेमाओ, गुत्तीओवि काय-
 गुत्ति मोत्तुं, ठाणमयणासणगहणेणं कायगुत्तीरुक्ता, आगता प्रज्ञा यस्य स भवति आगतप्रज्ञः, समिती गुप्तिश्च आसेविते विया-
 गरेंतित्ति, स एवं समितात्मा गुप्तिश्च यदा वा करोति धम्मं तदा सुखं प्रज्ञापयति, पुढो विस्तरशः कथयति, तस्य हि उद्यममानस्य
 ग्राह्यं वचो भवति, विसुद्धं भवति, स्थानादिषु वा यो हि चिर स्खलतीत्यर्थः, तं पुढो वदेज्जा पतिचोदिज्ज स्वयं यथा ते हि
 सुखं परिचारयंति, अथवा पुढोत्ति परस्पर चोदयंति, न गौरवेन, ममैते वश्या अभियोज्या वा, सो पुण चोदंतो दुविधो समानवयोऽम-
 मानवयो य, सर्वस्यापि वोढव्यमिति, तद्यथा - 'डहरेण ०'वृत्तं ॥५८६॥ डहरो जन्मपर्यायाभ्यां, बुद्धो वयसा, अनुशासितः क्वचित्
 चुक्कस्खलिते पडिचोदितः रायणिए आयरिओ परियाएण वा पञ्चत्तगाईण वा पंचानामन्यतमेन समवयोपरियाएण वयमा वा
 एवमादीना वचनं सम्मं तगं थिरतो वेदेति चोदनावचनं, थिरं नाम जं अपुणक्काग्याए अब्भुडेति, न नाभिगच्छति, न गर्हाति न,

य तिविहो' गाथा ॥ १२१ ॥ गार्णे तिविहो-सुख गाहेति अस्थ गाहेति उभय गाहेति, आसेवणाए दविहो-मूलगुणे उचर
 गुणे य, मूले पंच, तत्रहा-यानाहवायवेरमण सेहावति, कारयतीत्यर्थः, उचरगुणे तत्र दुबालग्रविधं आसेयाविति, गामणिप्फण्णो
 गतो । सुखाजुयमे सुखमुच्चारेतन्त्र, स एवमावयवधिप धम्मे द्वितो 'गय विहाण इह सिक्खमाणो ॥ ५८० ॥ पुत्र, सायञ्ज
 द्रव्यं ग्रन्थ प्रस्थापिपात्रादि मिथ्यात्वादि अप्ससत्यभाग्रार्थं च विसेसेष हित्वा विधाय, पसुत्यमावगय तु गाणदमुजवरित्वाद्
 आशाय, खञ्जोवसमियं पाणं कस्सइ पुन्नादच मज्जति, किञ्च आदाय?, पणञ्जाति आदानार्थ, खाहगस्स तु गियमादाय, दर्शन
 त्रिविध, तस्यापि कस्यचिदादानाय, केनचित्पूर्वेनादयेन सायोपद्वमिकेन पूरगृहीतस्य तु आदानार्थं दृढयेत्, चरित्रस्य तु त्रिवि
 दस्याप्यादानाय, प्रकृस्तमावग्रन्थो आदानीवेत्यर्थं, तेन चात्मानं ग्रन्थयति, इहेति इह प्रवचने, इति च पठ्यते उपप्रदर्शनार्थं,
 एव द्विविधाए सिक्खमाणो उत्थायेति प्रब्रज्य सोमन धमचेरं वसेत्ता सुभारित्रमित्ययः, गुत्तिपरिसुद वा मैयुनवमचेरं
 बुबुद्धि, गुरुपादमूल जावञ्जीवाए जाव बग्गुत्तयविहारं ण पडिवळति ताव वसे, उवायकारी-णिदेयकारी, ज ज पुचति त सिक्ख
 न्ति यइवसिक्खाए, सुट्ठुत्तिं सिक्खितव च भासेवणसिक्खाय अपडिक्खेति, जे मेय विप्पमाय ण कुञ्जा, यच्छेक स विप्र
 नाइ, प्रमादो नाम अनुपमः यपोक्ताकरण, यथाऽऽतुरा सम्यक् वैधे उपपातकारी धान्ति लभते एव साधुगपि साधयप्र-पपरिहारी
 पापकर्ममेवअस्थानीयेन प्रकृस्तभावप्र-येन कर्माभयद्वान्ति लभते, सो पुण एगळविहारपट्टिमाए अप्यञ्जनो, गच्छति कयि पुरिसे
 अविदिष्ण भिरगच्छति, अवितीर्णमुत्तमहोदवी अविद्यानसौ तीर्थक्यादिभिर्निपूतः, तस्स इज्जदानी दोसा मयति, इमे चान्ये, यज्जय-
 ज्जहा दिया ॥ ५८१ ॥ इत्तं, पोतमपत्तजात साधासगा पथित मधमाण । स्वथासगात् गर्वाद्दग्धादा, दिवो ज्ञातो द्विजः,

पततीति पोतः, पतन्तं त्रायन्तीति पतत्राणि पिच्छानीत्यर्थः, नास्य पत्राणि जातानि अपत्रजानः, सात्रसगा पवितुं प्रपलातु, तम-
 चाई तरुपक्ष्वगं वा सात्रामगतो उच्छीणं पुणो उडुतुमसक्केन्तं, ढण्कः पक्ष्वी, ढंकः आदिर्येपा ते भवति ढंकादिणो अन्यतरा, अव्य-
 क्तगम इति अपर्याप्तः, हरेज वा, पिपीलिकाउ व णं खाएजा मारेज वा णं चेडरूवाणि धाडेज वा, अपि काकेनावि ह्रियते, एए
 दृष्टान्तः, सूत्रेणैवोपसंहारः। एवं तु सिद्धिं वि (सिंहं पि) अपुट्टधम्ममे (अपुट्टधम्मं) ॥ ५८२ ॥ वृत्तं, न स्पृष्टो येन धम्मः स
 भवति अपुट्टधम्मो, अगीतार्थ इत्यर्थः, निस्सारियमिति इहलोकसुहं निस्सारं, बुसिमं णाम चारित्रं, निस्सारं मण्णमाणो, परं सो
 असुहं चारिणस्सार मण्णमाणो, दियस्य छाये स एव द्विजः पक्षी वरिकादीनामन्यतमः, छायेगं नाम पिच्छगं, अपत्रजातं, हरिसु
 हरिति हरिस्संति वा, त्रैकाल्यदर्शनार्थमतीतकालग्रहणं, येषा धम्मः मिथ्यादर्शनं अविरतिश्च तेऽप्यधम्मो, भिक्षुकादीनी तिणिण
 तिमङ्गाणि पावादियसयाणि विपरिणामेऊण हरति, तद्यथा-जीवाकुलत्वात् दुःमाध्या अहिमा, दुःखेन वा धर्मः, इह तु सुखेन,
 शुचिवादिनोऽपि द्विपति, आमिससुगरिवदित्येवं कुप्रवचनजालेन विनश्यन्ति, रायादिणो णियच्छगा वा णं विसएहिं णिमंतेन्ति, इत्थी
 वा इत्यादि, अनेक इति बहवः, पापडिनो गृहिणश्च, यतश्चैते दोषाः अगृहीतग्रन्थस्य तेन तद्ग्रहणार्थं गुरुपाटमूले 'ओसाणमिच्छे'
 ॥ ५८३ ॥ वृत्तं, ओसाणमित्यवमानं जीवितावमानमित्यर्थः, अथवा ओसाणमिति स्थानमेव, गुरुपाटमूले, उक्तं हि — 'आमवप-
 दमोमाणं गल्लिस्स' 'मणोरमा चेया' मनुष्य इतियावमनुष्यत्वं च अस्य तावदिवान्ते वसिओ, अगिलाए समाधि मण्णमाणोऽनव-
 बुद्धो नवग्रहवत्, समाधिरुक्तः, तमाचार्यसंक्राशादिच्छति, अन्यत्रापि हि वसन् जो गुरुणिदेशं वहति स गुरुकुलवा समेव
 वसति, अनिदेशवर्ति तु सन्निकृष्टोऽपि दूरस्थ एव, लोकेऽपि सिद्धा प्रत्यक्षपरोक्षसेवा, 'कामक्रोधावनिर्जित्य, किमरण्ये

करिष्यसि ! ।' कालगतेऽपि शुरौ असहायेन गीतार्थेन धान्यत्र गन्तव्य, स्यात्को दोषः ? अनधिकारिणोऽपि तस्य 'अ
 णोसिण णत्तकरिंति णावा' ण उणिग गुरुकूलेहि अनुपितः न भवस्यातकरो भवति, बालुरुवैद्यदृष्टान्तः, गुरुमभीप तु स्मलि
 सोऽपि पुनर्यिसोच्यते, कथा !, मेरया वासे, 'ओभासमाणे ववियस्स' पुन ॥५८५॥ ओभासित णाम रागदोषरहितत्वात् तीर्थ
 कर एव मगवान्, ज्ञानवना हि माधव इतिकृत्वा, विष्णु ज्ञानमेव, ज्ञानदर्शनचारित्राणि वा, अथवा त दविगविष्ण प्रज्ञाद्वयति,
 वादी वा बम्भकयी वा विसुद्धचारित्रो वा सपस्वी वा, तयावदाचार्यमभीपे विपते ताव न निक्कसे वदिवा, असावपि तावद्वद्वद्वो
 गुरुमपि (मुप) जीवति, आचार्यवत् गुर्वंशुश्रुतो निक्कसुआ, ततो वा वदिता ण निक्कसे, विषयकृत्यापार्यां वा हीरमाणमा मान अत्र
 भासत अनुशासतीत्यर्थः, मा एव कुरु यावदित्यर्थः, निवार्यमाण चारमानमिच्छन्ति गुवादिमि, आसुनात्र इति द्विप्रश्नः, धगलव
 द्दहर्न प्रति बुद्धमानता, तथा 'किं मे कड किममकिच सेस' प्रमाद च गत्वा 'आगु प्रतिनेचत किड, सुप्रमाद वा तत्र
 स्वय प्रमादनिवृत्तये इत्यपदिश्यते । सदाइ (णि) सोया अशु मेरवाइ (णि) इव ॥५८५॥ तथया-वन्दनस्तुत्यादीयादनिमज्जा-
 दीन् तपोपसेवनादीनि, येनादिग्रहण करोति तन ध्यायते यथैतानि सुत्यादीनि शब्दजातानीह सतीति, भय दृक्त्वतीति मैग्वाभि,
 तथया-स्तरफरुमनिदूरमैरवादीनि सदाणि, सोचा वाक्यश्रपादिति ध्याप्यते, वाशब्दादमैरवान्, अथवा अभैरवाणि, अनाथयो
 नाम अनाथत्र तेषु-भवेत्, अथवा आधय इति न्यान रागदोषाभय इत्यर्थः, अनुभूतेषु वा, एव याव फलश्रुति फुटिषा अदु मेर
 वाणि अपि कासरुवरमगंवेदि, एते इन्द्रियपमादोषा इरेव, नित्राप्रमादनिवृत्तये तु निरुध मिच्छन् न पमादकक्षा (पमाय कुआ)
 टिबन्ता ण विहायति, रविषि दोषिण ज्ञाय त्रिणकप्पी, एकान्तं चित्तवृत्तिरो, मरीरधारणाथं स्थिति, नित्रा दि परम

चिआमणं, चशब्दात्प्रमायकथामद्यप्रमादा अपि गृह्यन्ते, कथ कथमपीति किमहं पव्वज्जं ण गित्थरेज्ज १ समाधमरण ण लेभञ्जा १,
 अथवा कथ कथमिति सम्यक् अनुचीर्णस्यास्य कि फलमस्ति नास्तीति एवं वित्तिगिच्छा तरेज्ज, न कुर्यादित्यर्थः, धर्मकथां वा
 कथयन् वित्तिगिच्छामप्पणो तरेज्ज, 'तमेव सच्चं निस्संकं जं जिणेहिं पवेदित १' अण्णोसिं च तहा कहेज्ज जहा वित्तिगिच्छा ण भवति,
 उत्तरशिक्षाधिकारे तु (इत्तु)वर्त्तमाने 'जे ठाणओ सयणासणे य'वृत्तं ॥५८४॥ स्थानेन साधु भवति पडिलेहिच्चा पमज्जित्ता, जहा
 ठाणसत्तिक्कए, सयणं सुवतो साधु साधुरेव भवति, स जागरो सुवति जहा ओहणिज्जुत्तीए, आसणे निसीयंतो पडिलेहणादि
 करेति, पीढगादि वा जहिं काले आमणं गेहेत्तव्वं जहा परिभुंजियव्वं, पलित्थंकादीओ यं पंच गिमिज्जाओ आचरतो साधुरेव न भवति,
 परमेरियासमित्तवान् साधुरेव भवति, समितीसु अ गुत्तीसु अ समिती इरियासमिती मुक्का सेयाओ, गुत्तीओ वि काय-
 गुत्ति मोत्तुं, ठाणमयणासणगहणेणं कायगुत्तीरुक्ता, आगता प्रज्ञा यस्य म भवति आगतप्रज्ञः, समिती गुत्तिश्च आसेविते विया-
 गरेत्तिचि, स एवं समितात्मा गुप्तश्च यदा वा करोति धम्मं तदा सुखं प्रज्ञापयति, पुहो विस्तरगः कथयति, तस्य हि उद्यममानस्य
 ग्राह्यं वचो भवति, विमुद्ग भवति, स्थानादिषु वा यो हि चिर स्खलतीत्यर्थः, तं पुहो वदेज्जा पतिचोदिज्ज सयं यथा ते हि
 सुखं परिचारयंति, अथवा पुहोत्ति परस्पर चोदयंति, न गौरवेन, ममैते वदया अभियोज्या वा, मो पुण चोदंतो दुविधो समानवयोऽम-
 मानवयो य, सर्वस्यापि षोढव्यमिति, तद्यथा 'डहरेण०'वृत्तं ॥५८६॥ डहरो जन्मपर्यायाभ्या, बुडो वयसा, अनुजामितः कच्चित्
 चुक्कस्खलिते पडिचोदितः रायणिए आयरिओ परियाएण वा पव्वत्तगाईण ना पंचानामन्यतमेन समवयोपरियाएण वयसा वा
 एवमादीनां वचनं समं तगं थिरतो वेदेति चोदनावचनं, थिरं नाम जं अपुणक्कागयाए अब्भुडेति, न नाभिगच्छति, न गर्हाति न,

भिज्यादुःखं करति, कुम्भारमिच्छादुःखं न करति, चोदितो वा न परिचोदति, निप्रतए वाचि अपारए से यथा नदीपूरेण द्वि-
 माणः कनचिदुक्त इदं तुरक्याष्ट अवलपस्य, धरं धरं वृक्षशालां वा शुद्धमात्र वा आत्मान धारय इत्युक्तो रुप्यति न वा करोति, यदु-
 च्यते स हि अपारगे भवति, पारं न गच्छतीति अपारगाः, एव समिमोऽपि, अथवा निमग्नमिवातुरः न राग परं गच्छन्ति, अथवा
 गिन्वत्तराणि इति पिञ्जततो, स हि आचार्यमोक्ष प्रति नीयमानोऽपि सम्पगुणदेक्षे पञ्चिचोत्रादि य न पारं गच्छति ससारस्य
 कपायवद्भान्, अहं अप्समुपेहि य, एसा ताव सपक्षलचोदणा । इदानीं सपक्षे शरपक्षे य—‘विउट्टितेण समयानुसरे(सिडे)’
 वृत्तं ॥५८७॥ विउट्टितो नाम विन्युतो, यथा व्युत्थितोऽस्य विमवाः, संपत् व्युत्थिताः, संप्रप्रतिपन्न इत्यर्थः, पाञ्चस्वादीनाम
 न्यतमन वा कचित्प्रमादाच्च कर्षेण वा त्वरित गच्छन् अहा तुज्ज न वदति तुरित गतु, कइ !, कीदृगादीनि न हिंसव, हिंसितु
 वा, एव मूलगुणसु वा उच्चरगुणेषु वा विराधणाए अन्तरेण वा समये वाऽनुशाल ण तुज्जं वदति एवं काठं, जे अंतरपल्लोय
 नेप होयज्ज, ते तु बहरप वा मरतेण वाऽनुशालः, अश्मद्विवाए धवदासीए वा, अतीव उस्थिता अश्मद्विवा, कुत्रोस्थिता ?, दौ -
 दीन्त्ये, धवदासीप्रहण तीसवि ताव णोदिज्जतो ण रुस्सियब्ब, किं पुण जो तणुआप्पिवि सीलाणि धरेति ?, अपवा अश्मद्विवा
 मा ददधन्निता सुयगीव धमममेति रुद्धाण मणेंति तुज्ज वदति एवं काठं ? अथवा अश्मद्विवातेलि पण्डितस्वययेण गत, चन्द्रगुप्त
 म्भीयत् पुराः, तथया—ठामदासी, पतितम्योऽपि पतितस्यापि चोदती, ण वक्तव्या, स वाचि ताव तुम कहेसि मम चोदेंतु,
 आयात्तिपंति दीपुनहुंउक्त वा, आह कन !, अन्यतरण वा एव चोदितो ‘ण कुप्पज्जा’ वृत्तं ॥५८८॥ कोपो नाम मनप्रद्रेप, पइये
 स पव्वइअ फट्ठलोइइत्तवादीहि, ण वा फरुस ववेअ, अहा मरुओ, रक्तपङ्कगणाम मसन्धोयइक्ख्वाओ सुबइइम्भी, मोडवि वा पत्थेण

नासिओ लोगो ण किर जाणति जेण तुज्झोयदिहं, किंभंग पुण तुमं सपक्खेण वा ओसण्णेण चोदितो, भणति-को तुममहे वा
 चोदंतु भवति?, तद्वा करिस्सति, सपक्खे मिच्छामिदुक्कडं, परपक्खे ममैव तच्छेयः, एवं पडिमुणेज्जा, न च प्रमादं कुर्यात्,
 येन पुनथोद्यते यत्तुल्यगं तस्स पूया कायव्वा । 'वणस्सि मूहस्स'० वृत्तं ॥५८९॥ वनमरणं तत्र दिग्मूहस्य उत्पथप्रतिपन्नस्य वा
 अमूहः कश्चित्पूमान् अन्यो ग्रामो वा अदिस्सं गच्छतो मार्गं कथयति, यथा कथयामि तथा तथास्यं मार्गं इप्सितां भुवं गच्छति,
 अनुगासंतो यदि उन्मार्गापायान् दर्शयित्वा ब्रवीति-अयं ते मग्गे हितः क्षेमोऽकुटिलत्वादितः फलोवगादिदृक्क्षजलोपेतत्वाच्च, प्रजा-
 यते इति प्रजाः-मनुष्याः, प्रयान्ति वा येन तत्प्रयानं भवति मार्गं एव, तेणवमेव सेयं, तेणावि मूहेण असूहयस्स तेण मज्झ
 ग चेन एतं मे सेयं ज बुद्धा समणुसासयंति, जं मे एते बुद्धा मग्गविदू सम्मं उज्जगं, न वा द्वेषेण, अनुशामना नाम धी,
 सम्ममणुमागयंति, बुद्धा बुद्धा आचार्याः पुत्रस्येवोपदिशंति, न द्वेषेण पक्षराणेण वा, स्वलिनेषु अणुशामति, एष दृष्टान्तः, उपसं-
 हारः ततस्तेन मूढेनेश्वरेण वा० वृत्तं ॥५९०॥ अमूहस्येति देशिकस्य, यद्यपि चण्डालः पुलिन्दगन्दगोपालादि च तस्यापि विस्तीर्ण
 वता नरेण सता शक्त्यनुरूपा कायव्वा, पूया भत्तिसजुत्ता, अहमनेन दुर्गात् श्वापदभयात् दोषेभ्यो मोक्षित इत्यतोऽस्य कृतज्ञत्वात्
 प्रतिपूजां करोमि, विशेषयुक्ता नाम यावती मे तेन पूजा कृता अतो अस्याधिकं करोमि, तद्यथा-वत्सानपालनमोगप्रदानं राजा
 दद्यात्, उक्तो दृष्टान्तः 'एनोवमं तत्थ उदाहु वीरे' तस्मान्निहि तस्मिन्मार्गोपदेशक उदाहरति स्म उदाहुः, धीराः, अणु-
 गम्स अत्थंति अणुगमेण अणुगम्य उपनयंति, तेनापि मिथ्यात्ववचनात् उत्तारनेन अभ्युत्थानादि सविशेषा पूजा कर्तव्या, यद्य-
 प्यसौ चक्रवर्त्ती निष्क्रान्तः आचार्यश्च द्रमककुलादिजातः, द्रव्यपूजा आहारादि, भावे भक्तिः वर्णवादश्च, यात्तास्त्रिन्येऽपि दृष्टान्ताः,

तपसा-‘गदमि अग्निजालाडलमि जह नाम ठन्कमाणंमि । जो बोद्ध सुयत सो तस्स जणो परमबधू ॥१॥ जह वा विससंजुवं
मन निदमिह मोणुअमस्म । जो विमणेसं माद्ध सो तस्स जणो परमबधू ॥२॥ अयमन्य सौत्र ‘पोत्ता जह्वा अंचकारसि
रानो०’ इत्त ॥५०१॥ नयतीति नीयते वा नत्ता, अंच करोतीति अंचकारं मधाधकारं अपन्ना वा रात्रि अहवीसा गत्तापापाण
दरीद्वयदुग्गा सा तस्यां पूर्णरश्मिं दग्धकण्ठं न पश्यति, कुतोऽमार्गः ? , सो सूरियस्स अण्डगुग्गमेण स एव सूर्यप्रकाशमि
म्यक्कवसुज्जानकं मग्गं विपाणाति पगासितमि प्रकाशितमिति जगति भसुपि वा, ‘एवं तु सेहं’ इत्त ॥५१२॥ सेहो पुम्बुत्तो
दुविधो-गहण आसन्नं य, अणुदुष्कम्मा, धम्मं न जानाति, प्रवृत्तिनिवृत्तिलक्षणं धम्मं जानाति, प्राणातिपातादिपु
ययासंमय, अथवा चित्रधम्मं अप्रमादादिधम्मं वा से कोविनो जिणवरणेण पच्छा कोविता ज्ञाम विपश्चित्’ गहणसिक्खाए
स्मेविनो, आसन्नित्तं न गहणद्विधया ज्ञायतं सूरवेण पासति चकस्सुणेव दक्षिणोऽपि च पय, अकृत्यादावर्यं कृत्वे प्रवर्तते,
गुठङ्कल्लामगुणास्समादाप्रमादो मूलोचरगुणो च पश्यति, मूलगुणेसु तावत् अहिंसापयमपदिश्यते ‘उद्ध अहेय तिरिय दिस्सासु०’
इत्त ॥५१३॥ उद्ध अहयति स्वेच्छपाणातिवातो, जे थावरा जे य तस्सा दग्धपाणातिवातो, सदाजतोऽपि कालप्राणातिपातः,
तस्स परकमलो मणप्पमोस अधिकपमानोऽपि मावपाणातिवातो योगत्रयकरवयेण, एव सीताल मगमत पचसु महब्बयस्सु,
दग्धादिषुत्तुक्कं च मामान्यन मग्गामु बोणयग्ग्या, मणण्डोत्तं, पदोसेण वा विविध कम्पयति २, एव उचरगुणेसु विविधा सिक्खा
बोणयग्ग्या, यस्मादेव गुठङ्कल्लामगुणा दग्धकस्सु ज्ञानमधीत्य करतल्लायलक्कमलोक्कं पश्यति व्रतं पु च सिरो यवति, ज्ञानगुणात्,
मन नग्गत्तात् ‘कालेण पुच्छं ममिग पय्यासु०’ इत्त ॥५१४॥ ‘कालेने’ति ‘काले विण्णं पञ्चमणे’णाणायारो वयियति, सम्य

गिति निविधाए पञ्जुवासणताए, प्रजायन्त इति प्रजाः सम्यग्रप्रजाभ्यः आडक्खमाणं (णो) 'जहा पुणस्स कत्थइ तथा तुच्छ-
 स्स कत्थइ' यथा ईश्वरनिक्रान्तस्य तथा पेलवनिष्क्रान्तस्यापि कथ्यते, दविओ णाम दोहिवि रागदोसेहि रहितो भावात् तस्य
 तज्ज्ञानं, ज्ञानधनानां हि माधूना किमन्यत् वित्तं स्यात् ? स तु गीतत्थो पुच्छियव्वो, इतरो उ अतच्चं पि देसेज्ज, तं सोयका-
 रीय तमिति यत्कथ्यते श्रोतमि करोतीति श्रोतकारी, गृहीत्वेत्यर्थः, गृह्णाति, अथवा श्रोत्रेण गृहीत्वा हृदि करोतीति श्रोतः-
 कारी, श्रुत्वा वा करोतीति श्रोतकारी, पुढोपवेसेत्ति पृथक् पुणो २ वा पवेसे हृदयं पुढो पवेसे, 'सहस्रगुणिता विद्याः, शतशः
 परिमर्तिताः', पत्तेयं वा पत्तेयं पवेमो पुढोपवेमो, तंजहा-उस्सग्गे उस्सग्गं अववाते अववाते, एवं ससमए सममयं परसमए पर-
 ममयं वा, अतिक्रान्ते अतिक्रान्तकालं, संख्यायतेऽनेनेति संख्यानं, केवलिन इदं कैवलिकं समाधिरुक्ता, 'अस्सि सुठिच्चा०'
 वृत्तं ॥५९५॥ अस्मिन्निति यद्गुरुकुलवासे वसता श्रुतं गुणितं च, सुट्ठु डिच्चा सुठिच्चा, दुविधाए सिक्खाए अप्पमादे समितिगुचीसु
 अ एमकालं यथा साम्प्रतं तथैष्यकालमपि यावदायुः, एत्तेसुत्ति एतेष्वेव समितिगुह्यप्रमादेषु धम्मसमाधिमाणेषु च वर्त्तमानस्य
 शान्तिः-इहान्यत्र च मौग्यमित्यर्थः, सर्वकर्मशान्तिर्वा, शान्तस्य च सतः सर्वकर्मनिरोधो भवति, अनाश्रव इत्यर्थः, अथवा समि-
 त्यादिषु अप्रमादस्थानेषु यानि चिह्नान्युक्तानि तेसु वर्त्तमानस्य कर्मोपनिरोधो भवति, कएवमाख्याति?, उच्यते, ते एवमक्खंति
 'ते' इति ते तीर्थकराः ज्ञानदर्शनचारित्राख्यांस्त्रीन् लोकान् पश्यन्तीति त्रिलोकादर्शिनः, ऊर्ध्वादि वा त्रिलोकं पश्यति, तस्मा-
 द्गुरुकुलवासे वसतः समितिगुप्तिगुप्तस्य प्रमादरहितस्य शान्तिर्भवति कर्मनिरोधश्च, तेन न भूयः पतंति प्रमादसंगं, एतदिति यदुक्तं,
 असमितिस्त्वमगुप्तत्वं च, प्रमाद एव सङ्गः, संगो वा शोवक्खो मोक्खमग्गस्स, एवं गुरुकुलवासे दवियस्स वित्तं । 'णिसम्म से

तयथा- 'गह्वरे अगिगजालाउलमि जह णाम दुब्बमार्णमि । जो बोद्धे सुयंत सो तस्स ज्जो परमवधू ॥१॥ जह वा विससंजुण
मण निदमिह मोत्तुक्कमस्स । ओ विसदोसं माहइ सो तस्स ज्जो परमवधू ॥२॥ अयमन्य सौत्र 'जेता जह्वा अघकारसि
रामो' इण ॥५९१॥ नयतीति नीयते वा नेत्ता, अघ करोतीति अघकारं मघाघकारं अघन्दा वा रात्रि महवीसा गवापापाण
दरीइघइगमा स तस्यां पूर्वइष्टमपि दण्डकपथ न पश्यति, इतोऽमार्ग !, सो सूरीयस्स अब्भुगमेण स एव धर्यप्रकाशामि
व्यक्तचसुर्जानक मग्ग विद्याणाति पगासितति प्रकाशितमिति जगति क्खुपि वा, 'एवं तु सेहे' इण ॥५९२॥ सेहो पुब्बुचो
दुविषो-गह्वरे आसेवणे य, अपुठुधम्मो णाम अइष्टधम्मो, धम्मं न जानाति, प्रइणिनिइत्तिलक्षण धम्मं ज्ञानादि, प्राप्तातिपातादिपु
यथासंख्य, अथवा पित्रधम्मं अप्रमादादिधम्मं वा से कोविनो सिणवयणेण पच्छा कोविता णाम विपश्चितः गह्वसिक्खाए
ओवितो, आसवितन्व व गह्वद्विषया ज्ञायते तूरेवए पासति वक्खुणेव दञ्चिकोऽपि व पथ, अकृत्यादावर्यं कृत्ये प्रवर्षते,
गुरुत्तवान्गुणात्प्रमादाप्रमादो मूलोत्तरगुणो च पश्यति, मूलगुणेषु तावत् अहिंसापयमपदिश्यते 'उद्ध अहेय तिरिय विसासु' इण ॥५९३॥ उद्ध अइयति खेत्तपाणातिवातो, जे थायरा जे य तसा दक्खपाणातिवातो, सदाजतोचि कालप्राप्तातिपातः,
तस्स परक्कमतो मणप्पओस अत्रिकपमाणोचि मावपाणातिवातो योगत्रयकरणत्रयेण, एव सीताल मगमत पथसु महव्वपसु,
दव्वादिणत्तुक्क च नामान्यन सय्यासु बोध्यव्या, मणप्पत्तेस, पदोसज वा विविधं कम्पयति २, एव उत्तरगुणेषु वि दुविधा सिक्खा
बोध्यव्या, यस्माच्चैत गुरुत्तपासगुणाः तत्रावसन् ज्ञानमधीत्य करतलामलकवल्लीक पश्यति व्रतपु च खिरो मवति, ज्ञानगुणात्,
तन तत्रातं 'वालेण पुच्छे समिय पयासु' इण ॥५९४॥ 'वालेमे'ति 'काले विणए यद्दुमाणे' णाणायारो छयिति, मय्य

गिति निविधाए पञ्जुवासणताए, प्रजायन्त इति प्रजाः सम्यग्रजाभ्यः आडवग्वमाणं (णो) 'जहा पुणस्स कत्थइ तथा तुच्छ-
 स्म कत्थइ' यथा ईश्वरानिक्रान्तस्य तथा पेलवनिक्रान्तस्यापि कथ्यते, दविओ णाम दोहिवि रागदोसेहिं रहितो भावात् तस्य
 तज्ज्ञानं, ज्ञानधनानां हि माधूना किमन्यत् वित्तं स्यात् ? स तु गीतस्थो पुच्छियव्वो, इतरो उ अतच्चं पि देसेज्ज, तं सोयका-
 रीय तमिति यत्कथ्यते श्रोतमि करोतीति श्रोतकारी, गृहीत्वेत्यर्थः, गृह्णाति, अथवा श्रोत्रेण गृहीत्वा हृदि करोतीति श्रोतः-
 कारी, श्रुत्वा वा करोतीति श्रोतकारी, पुढोपवेसेति पृथक् पुणो २ वा पवेसे हृदयं पुढो पवेसे, 'सहस्रगुणिता विद्याः, शतशः
 परिपत्तिताः', पत्तेयं वा पत्तेयं पवेसो पुढोपवेसो, तंजहा-उस्सग्गे उस्सग्गं अववाते अववाते, एवं ससमए ससमयं परसमए पर-
 ममयं वा, अतिक्रान्ते अतिक्रान्तकालं, संख्यायतेऽनेनेति संख्यानं, केवलिन इदं कैवलिकं समाधिरुक्ता, 'अस्सिं सुठिच्चा०'
 वृत्तं ॥५९५॥ अस्मिन्निति यद्गुरुकुलवासो वमता श्रुतं गुणितं च, सुदुट्टुट्टिच्चा सुठिच्चा, दुविधाए सिक्खाए अप्पमादे समितिगुत्तीसु
 अ एमकालं यथा साम्प्रतं तथैष्यकालमपि यावदायुः, एतेसुत्ति एतेष्वेव ममितिगुह्यप्रमादेषु धम्मसमाधिमार्गेषु च वर्त्तमानस्य
 शान्तिः-इहान्यत्र च मौख्यमित्यर्थः, सर्वकर्मशान्तिर्वा, शान्तस्य च सतः सर्वकर्मनिरोधो भवति, अनाश्रव इत्यर्थः, अथवा समि-
 त्यादिषु अप्रमादस्थानेषु यानि चिह्नान्युक्तानि तेसु वर्त्तमानस्य कर्मोपनिरोधो भवति, क एवमाख्याति ? उच्यते, ते एवमक्खंति
 'ते' इति ते तीर्थकराः ज्ञानदर्शनचारित्राख्यास्त्रीन् लोकान् पश्यन्तीति त्रिलोक्कदर्शिनः, ऊर्ध्वादि वा त्रिलोकं पश्यति, तस्मा-
 द्गुरुकुलवासे वसतः समितिगुतिगुप्तस्य प्रमादरहितस्य शान्तिर्भवति कर्मनिरोधश्च, तेन न भूयः पतंति प्रमादसंगं, एतदिति यदुक्तं,
 असमितित्वमगुप्तत्वं च, प्रमाद एव सङ्गः, संगो वा थोवक्खो मोक्खमग्गस्स, एवं गुरुकुलवासे दवियस्स वित्तं । 'णिसम्म से

भिष्यतु समीहमट (समीक्षियद्)०' इव ॥५९६॥ निश्चम्यति गृहीत्वा गुणयित्वा निश्चम्य वा, सम्यक् पौर्वापर्येण वा समीक्ष्य,
 अर्थमिति सुतार्यं मोक्षार्थं वा, तल्लान् प्रति अर्थान् भातीति प्रतिभा, धोतुणां संख्यच्छेदा, विशारदः स्वसिद्धान्तज्ञानरू., आद्या
 णमद्वी आदीपत इत्यादानं, ज्ञानादीन्यादानानि, आदानेन यस्वार्थं स आदानार्थी, बोदान विदारण तप', मौन-सयमः, आदा-
 नार्थी बोदान मौन च, उपेत्येति प्राप्य, दुविधाए सिस्त्वाए गुरुकुलवासी प्रमादरहितः शुद्धेति निरुपधेन सम्यग्दर्शनाधिष्ठितेन
 बोदानेन प्रतिपेवेन, उदेति, मार मरत्यस्मिभिति मार'—संभारः, उकोसेन वा सचट्ट मवग्राह्याद् मरेच्छ, एव सो बहुस्तुओ
 वातो जो पुचो अस्ति सुद्धिवा, यत्त पठित-णिसम्य से भिस्सु समीक्षियद्, दग्धदर्शन कुर्वन् प्रचुञ्चयमगतरं प्रतिपत्तुक्कमेय
 वा गुरुणा भाचार्यत्वेन स्वापितः समीक्षितो वा, एकं अनेकादेशात् अभिधीयते 'संस्वा' इ घट्टम च विद्यागरति०' इव ॥५९७॥
 संस्वाएवि घम्म ज्ञात्वा युतं धम्मं वा कषयति सिरुपट्टिच्छगाण धर्मकथां च कषयति, अथवा 'सम्भाए'वि खेव काल परितं
 सामर्यं बडप्पको विपाणिषा परिकषयति, अथवा 'के अय पुरिसे ! कं च णए ?' अथवा 'संस्माये'ति एतन्मात्रस्याय युतस्य योग्य',
 अतः परं दक्किर्नीत्ति, सत्यां वा दक्को अर्थियं प्रचरन्ति तपिय गहिय, एव संस्माय 'अवोच्छि'ति०' एवमादिभिः प्रकारैः संस्माय
 धम्म वागारयता पुद्बोचितास्ते आचार्याः, कम्माण अंतं करेतीति अंतकरा, अन्यथा कारयंति, यत् पारगा ते पारगा बोणइवि
 मोयणाए व इति संस्माय धम्मं व्याकरयन्तः, पारं गच्छतीति पारगा, जारमन परस्व च, दोणइवि मोयणाए, पारं गच्छति
 मोचनः, करे ते !, ज ससोयिगा पणइमुदाहरति सम्यक् समस्तं वा सोयिगा ससोयिगा, पुच्छंति तमिति ग्रन्थ, पूर्वा-
 परण समीक्षित आरमपरद्वक्ति च ज्ञात्वा द्रव्यादीनि च तथा केज्यं पुरिसेवि परिचिंतं च सुत कपण आयरिया देमाधारिणेन

अत्येण सरित्तेणं तो संघमज्झयारे ववहरितुं जे सुहं होंति, अच्छिड्ढपसिगवागरणा अकेवली केमयी वा रयणकाण्डसमाणा, कुत्ति-
 यावणभूता कथा, चोद्धमदसणवपुव्वी जाव दमकालियंति, संमोयितुं अविच्छिन्नोच्छित्तिं करेति, तं पुण कहेतो—‘णो छादणं’
 वृत्तं ॥५९८॥ मत्सरित्वेनार्थे नाछादयेत् पात्रस्य, धर्मस्य कथां कथयन्न सद्भूतगुणान् छादयेत्, न वा वायणारियं छादयेत्, लूसितं
 भग्नमित्यर्थः, लूसिता णाम अवसिद्धांतं कथयति भिद्धान्तविरुद्धं वा, माणं ण सेवन्ति प्रज्ञामानमाचार्यमानं वा, संशयानात्मनः
 परस्य वा छेतुं न मढं कुर्यात्, न वा प्रकाशयेदात्मानं यथाऽऽमाचार्यः, णयावि पण्णे परिहास कुज्जत्ति प्रज्ञायान् प्राज्ञः, न
 चेदृशीं कथां कथयेत् येन श्रोतुमात्मनो वा हास्यमुत्पद्यते, अपरियच्छंते वा परे अण्णहा वा अबुज्झमाणे न प्रज्ञामडेन परिहासं
 कुर्यात्, यथा ‘राजा तथा प्रजे’ति कृत्वा न सर्वत्रैव परिहासः, ण याऽऽसियावायंति ‘शंसु म्भुतो’ तस्याग्नीर्भवति स्तुतिवाद्-
 मित्यर्थः, न तद्वानवन्दनादिभिस्तोषितो ब्रूयात्—आरोग्यमस्तु, ते दीवं चायुः, तथा सुभगा भवाष्टपुत्रा इत्येवमादीनि न व्याक-
 रं, एवं वाक्समितिः स्यात्, किनिमित्तमाग्नीर्वादी न वक्तव्यः?, उच्यते, ‘भूताभिसंक्राण्(ड)दुगुच्छमाणा(णे)०’ ॥५९९॥
 वृत्तं, भूतानि अभिमङ्गयुः मावद्याभिधायिनः अत इदमपदिश्यते, भूतानि यस्य मावद्यवचनस्य शङ्कते न तेन वचनेन णिव्वहे,
 संयमे निर्गच्छेदित्यर्थः, न चानेन वचनेन णिव्वहे, मयमं निर्गालयेदित्यर्थः, मन्थयन इति मन्त्रः—वचनं, मन्त्र एव पदं मन्त्रपदं,
 अथवा मन्त्रा इति विद्यामन्त्रादयो गृह्यन्ते, तेन मन्त्रपदेन निव्वहे, गुप्य(गूय)त इति गोत्रं—मयमः मत्तदशविधः अष्टादश च सीलं-
 गमहस्साणि इत्यस्मादोत्रान्न तद्विधवच्चो ब्रूयात् यन्न निर्वहेत्, पदक्राया वा गोत्र यत्र गुप्यते ता न निर्वहेत्, गोवात् जीवितादि-
 यर्थः, तच्च गोत्रमाचरेत्, रुहेन्तो वा ण किंचि मिच्छे ण कित्तिवणमदसिलोगट्ठाए कद्विज घम्म, मनुष्य इति स पदकथकः,

प्रजायत इति प्रजा यामो रच्यते, तामु प्रजामु, स्त्रियो वा प्रजा, न कीर्तिमिच्छत्, असाधूनां घमा २ तान् अमाधुवर्मान् न संव
 प्ज्जा, ने च दर्प्यमशङ्क्यारादयः, अथवा न तरङ्गयेन् येन अमाधुवर्मणां सवृज्जान भवति, पचनपाचनादीनां, असंयतदानादि
 या, न कुतीर्थिज्ञान् वा प्रदर्शयति, किंच-‘हामपि णो सवसि०’ ॥६०॥ इत्थं, हास्येनापि नो पारधम संचयत्, यथेदं छिद्रत
 मिदत्त वा त्वाद माय वा, अधश्च हास्येनापि न प्रदर्शयत् कुप्रवचनानि, ह्यास्यं भुवन-अहो तुज्ज सुदिदु अं वरचोक्त्वा वदति, सुह
 वेव घग्म तुज्ज करह, यद्यपि मोक्षत तथापि न वक्तव्यं, मा भूदयेषां पात्रमुदि स्पात्, गोमट स्वअति गोचम्मेसु वध, जायेचि
 रागद्वेषपरहित, न विगतब्ध सद्गत, फलसं अतिजायति, रागद्वेषवधनभावात्, परुषः-संयम-कर्मणामनाथय इत्यर्थः, तथ्य-संयमं,
 अभिमुत्त ज्ञानाति यथा मो वाग्दोषाश्च विगच्छते यथा वाऽऽचार्यत तथा च कथयति, अथवा कथयन् कथां लङ्घिगर्वितो न भवति,
 नवायकं पद, किं !, लब्ध्वा गर्विता भवति, खादा तुच्छस्त क्सेति-तन्नाहारगास्सवि तदा रापस्स, अहा अहा तुच्छस्म तदा तदा राज्ञोऽपि,
 प्रकथना नाम ना धर्मकथित्वनान्यन वा आत्मान कथयति इन्नापयतीत्यर्थः, अपरिच्छद वा नावक्ष्येति, चमदपतीत्यर्थः, तत्र
 न अन्यपामपि संपत्तानामुत्तुम्सती, अथवा न तुच्छए आत्मान मोनपन् प्रकथयति, यथाऽऽमीदृशो अनन्यमदृशो वा अण्णाइलेचि
 न धम दद्वमानो, न आतुरा भवति, मन्यादिनो वाऽऽकूठ-अथाकूलो भवति, अपरियञ्जन्त वा परे, मिदताविरुद्धानि सेयन्ते इत्य
 विरुद्धसती, न च विरुद्धत तन मह यस्य कथयति । किंच-‘संकेस्र याऽम्भित्ताभाय मिच्छन्’ ॥६०॥ इत्थं, यत्र अक्षितमस्य
 धानादिषु तस्य कथयति, अष्टप पृष्ठा वा अंशक अक्षितभावः, एव तावत् धायत, अतः परे जिना जानति, भावो नाम ज्ञान, मुद्धि
 तज्ञानमित्यर्थः, न च तद्व्यापन कथयति वा येनान्यस्य मुद्धा भवति, विभज्यत्वादो नाम भजनीयत्वादः, तत्र अक्षिते भजनीय

वाद एव वक्तव्यः—अहं तावदेवं मन्ये, अतः परमन्यत्रापि पुच्छेज्जासि, अथवा विमज्जयादो नाम अनेकान्तवादः स यत्र २ यथा
 युज्यते तथा २ वक्तव्यः, तद्यथा—नित्यानित्यत्वमस्तित्वं वा प्रतीत्यादि, किं कथयति? केन वा कथयति? सत्या असत्यामृषा च
 भाषादुगं, संमससुद्धितेहिं पढमचरिमाओ दुवे भासाओ, मम्म ससुद्धिते, ण मिच्छोवद्धिते, जहा उदाहमारगो, चोदकबुद्ध्या
 वा वैतण्डिका वा करेज्जा, स नीएत्ति सम्यक् आशुप्रजः उक्तः। किंच—‘अणुगच्छमाणे वितहं विजाणे०’ ॥६०२॥ वृत्तं,
 तस्यैव कथयति काश्चिद् ग्रहणधारणासंपन्नः यथोक्तमेवावितहं गुह्णाति, काश्चित् मन्दमेधात्री वितथं हि जाणानि, तत्तं मन्दमेधसं तथा
 २ तेन प्रकारेण हेतुदृष्टान्तोपसंहारः, यथा २ प्रतिबुध्यते तथा साधु सुष्ठु प्रतिबोधयेत्, न चैनं कर्कशाभिगिराभिरभिहन्येत्,
 थिग् मूर्ख! किं त्वार्थेन? स्थूलबुद्धे! एवं वाचा अककस, कायेनापि न कुदमुखः, हस्तवक्रौष्ठविकारैः वा, मनस्तु नेत्रवक्रविका-
 रेण अनादरेण गुह्यते, सर्वथा अकर्कशे, किंच-तत् कुत्रचिद्भावं कचित् स्वसमये परममये वा तथोत्सर्गापवादयोः ज्ञानादिषु द्रव्या-
 दिप्रज्ञापनायां वा न कुत्रचिद्भाषा विहिसेत्, परुषमृषावादादिदोषः, तस्य वाऽबुद्ध्यमानस्य श्रोतुर्न कुत्रचिद्भाषां विहिसेत्, अहो
 भंगा लक्ष्यन्ते, न निन्देदित्यर्थः, निरुद्धगं चार्थमर्थाख्यानं वा न दीर्घं कुर्यात् अधिकार्थैः, ‘सो अत्थो वत्तव्वो जो अत्थो अक्खेहि
 आरूढो’ ‘अप्पक्खर महत्थं०’ चउभंगो जहा जहा परुविजा० हंदि महता चउगरत्तणेण अत्थं कथा हणति ॥१॥ किंच—‘समालवेज्जा’
 ॥६०३॥ वृत्तं, सोभणं समय वा कधेज्जा, पडिपुनभासी अड्ढेहिं अक्खरेहिं अहीनं अक्खलियं अमिलितं निमामियं जहा गुरुमगासे
 निशान्तं ममीक्षितं वा बहुशः तथा समयगर्थदर्शी कथयति, समिया नाम मम्यक्, यथा गुरुमकाशादुपधारितं सम्यक् अर्थं पश्यन्ति
 समियाअड्ढंमी नाहमाचार्य इतिकृत्वा, संति वा श्रोतारः यत्किञ्चित् कथयितव्यं तेण हि, आणाइ सुद्धं वयणं आज्ञा, यथा गुरु-

लोपदिष्टं तत्रैवोपदेष्टव्यं, आत्रासिद्धं नाम यद्योपधारितं, तात्पर्याविकल्पितं वचनमिति सुप्रसङ्गो वा, विविधं वैधं सुजेष्टा, कथं !, उभयगो तस्मिन् अत्रापि अत्रापि, एव प्रसङ्गः समस्य परसम्य परसम्य परसम्य, तदेव युन्यमानं कस्मिन्नाया पाषविवेग मिश्रसु, कथं यम वाचयत पाषविवेकः स्यात् !, न च पूजाप्रकारगौरवादिप्रकाराणां वाचयति, किंच—‘अहानुशयां सुसिक्त्वपञ्चा०’ इति ॥६०४॥ ययोक्तानि अहानुशयाणि सुदृढ सिक्त्वमात्रं यत्रार्थपदानि दुर्बिषाए सिक्त्वाए अपञ्चासुति चोक्तसु पटिक्त्वमिदं आसेव नाए सिक्त्वाए, अतिप्रक्रमतश्च निश्चये व्यपदिश्यते—‘पातिवेत्तं वयज्ञा, वेत्ता नाम यो यस्य यज्ञस्यार्थस्य धर्मद्विज्ञाया वा काल, बला मरा, तां वेत्तां नतीत्य प्रपादित्यर्था, एव गुणजातीय’ से विट्ठिम स इति स यथाकालवादी यथाकालवारी च इष्टिमा निति मध्यगदृष्टिः, सपक्षे परपक्षे वा कदा कथयन् तत्कथयेत् अप्य दारिद्र्यं य सिसिद्ध, कृतीर्यग्रंशमभिः अपसिद्धान्तद्विज्ञा मिर्वा न भोतुरपि इष्टि दृश्येत्, तथा २ तु कथयेत् यथा २ अस्य सम्यग्दर्शनं भवति विरं वा भवति, यदेवविष स जानीते उपादेष्टुं ज्ञानादिमविधर्ममार्गं, चारित्र्यं जानीते स’, एवं ‘अल्लसए ण य पच्छल्लनासी०’ ॥६०५॥ इति, अल्लसः सिद्धा-न्तावायाः, प्रकृत्यत्र कथयति, न तु प्रकृत्यत्रचनेस्तमर्थं गोपयति, अपरिणत वा योतारं प्राप्य न प्रकृत्यत्रमुद्वाटयति, अपवाद-मित्यर्थ, मा भूत् ‘मामं चोक्ते सिद्धिस्त’ किंच—अमुकपाए न दिशति, न अत्रमन्वत् प्रद्वेयेण करोत्य-यथा वा, ब्रह्म रण्यो भवसि-जो उज्ज्वलप्रज्ञो नामार्थं तमपि नान्यथा कुर्यात्, ब्रह्म ‘आवती क आवती—एके पावती तं लोगो विषयगमसंति’ सूत्र सर्वयैवान्यथा न कथं, अर्धविकल्पस्तु स्वसिद्धान्ताविरुद्धा भविरुद्धः स्यात्, किमन्यथा क्रियते !, उच्यते, सत्स्थारमस्तीए ज्ञासतीति ज्ञास्ता-ज्ञास्तरि भक्तिं सुस्थारमस्तीः स भवति सत्स्थारमक्तिः. अनसिद्धं न चोक्तं—, तदनु विचिन्त्य यदेव तच्च सुत्वा

सम्यक् अन्येभ्यः रिणपरिमोखाए वाएजा, तदिदं परिवादयेत् पडिवाएजा, स्रत्रमर्थं धर्मकथां वा, स एव गुर्वाराधनायां वर्त्तमानः सुद्धसुत्तं उचह्माणवं च ॥६०६॥ वृत्तं, स इति ग्रन्थवान्, सुद्धं परिचितं अविचामेलितं च० उपधानवानिति तपोपधानं वा धम्मं यावज्जीवेदिति, तत्तु आज्ञाग्राह्या, आगमेनैव प्रज्ञापयितव्याः, दाष्टान्तिकोऽपि हेतूदाहरणोपसंहारैः, अथवा तत्र इति स्वसमये परसमये या, तथा जानादिषु द्रव्यादिषु वा उत्सर्गापवादयोर्वा यत्र २ तत्तथा द्योतयितव्यं आहेज्जचक्के आहेयवाक्य इति ग्राह्या प्रत्यक्षा परोक्षज्ञानी चा, खेदण्णे कुसले पंडिते स एव अर्हता भाषितुं समाधि, स नाधिरुक्तः धर्मो मार्गश्चेति ॥ इति ग्रंथाध्ययनं चतुर्द्दशं समाप्तम् ॥

आयाणिज्जझयणस्स चत्तारि अणुओगदारा, अधियारो आयाणवरित्ते, णामणिफण्णे दुविधं णाम-आयाणिज्जंति वा संकलितज्झयणंति वा बुच्चति, तत्थ गाथा-‘आदाने’ ॥१३२॥ गाथा, एते तु आदानग्रहणे किमेकार्थे स्यातां उत नानार्थे?, उच्यते अभिधानं प्रति नानार्थे शक्केन्द्रवत्, अर्थं तु प्रति एकार्थौ, तदेवादानं तदेव च ग्रहणं, यथा पुत्रमादाय गच्छति पुत्रं गृहीत्वा गच्छतीति नार्थो व्यतिरिच्यते आदानग्रहणयोः, एकैकं चतुर्विधं-नामादानं०, उच्यते तावत् वित्तमेवादानं तेन भृत्या गृह्यन्ते, तदेव वा आदीयते, प्रशस्तभावादानमेवाध्ययनं, द्रव्यग्रहणेऽपि गलो मत्स्यस्य ग्रहणं, पाशकूटो मृगस्थेति, भावग्रहणं तु यो येन भावेन गृह्यते प्रशस्तेनाप्रशस्तेन वा सिंहो मृगान् गृह्णाति, प्रशस्तेन साधुः शिष्यान् गृह्णाति, यो वा येन भावेन गृह्यते यथा दास्योः परस्परं चोरभावेन, उपशमभावेन शिष्यो गृह्यते, आदानमुक्तं । इदाणि संकलिका, सावि णामादि चतुर्विधा-द्रव्यसंकला कुंडगमादीया २ चद्वा संकलिता वुज्झंति, भावसंकला इणमेव अज्झयणं-जं पढमस्संतिमण् वित्तिथस्स उतं हवेज्ज आदिम्मि । एतेणा-

(ग उ आ)दिष्व एसो अष्टोऽपि पञ्चाशो ॥१३३॥ कर्हिचि सुचेण सकला भवति, कर्हिचि अत्येण, कर्हिचि उभयेणवि, एतच्चैवं
 तेण आदि षिक्खिबिपय्या, स च णामावी ठवणावी गाथा ॥१३४॥ दब्बावी भास जो अस्स दब्बस्स भावो होति, उत्पाद इत्यर्थः,
 धीरं हि धीरमात्राद् परिणमते दधित्येन, य एन धीरनाशः स एव दधि द्रव्य, यस्मिन् २ काले आत्मभाव प्रतिपद्यते तस्य द्रव्य
 स्यादिर्भवति, उक्ता द्रव्यादिः । भावादिस्तु आगमणो आगमत्तो ॥१३५॥ गाथा, णो आगमओ भावावी पचब्ब महब्बयाण
 ओ पडमनाए पडिबअण्णकालो, आगमओ पुण आवी गणिपिठग ॥१३६॥ गाथा, सुअस्स सुअण्णस्स आदी सामाइयं, तस्स
 च करेमिनि पइसादी, तस्सवि ककारो आदी, पुअलसंगस्स आयारो, तस्सवि सस्यपरिणा, तीएवि पइसुरेसओ, तस्सवि 'सुत
 मे आउत्तं ! तेण' तस्सवि सुअरो, इमस्सवि सुअलवस्स समयो, तस्सवि पइसुरेसओ, तस्सवि सिलोगो पादो पद अक्खरंति,
 वामणिण्णओ गतो । सुचाअुगमे सुअरुअरेयअं, स एव गुरुकुलवासी भवति सिक्खिमाणो सिद्धायाद केवलञ्चानमुत्पाद-जम्मतीत
 पटुप्पण ॥६०७॥ सिलोगो, यदिति द्रव्यादीनि चत्तारि, त अतीतदाए दब्बादिपतुक्क मब्ब जामति, कवल नाण सुअमावे
 पासति केवली, एव पटिपुण्ण अणागवेवि मावे ज्ञानं, ठस्साम्मावतो जानीते सव मण्णति मेवावी 'सर्व'मिति सर्वं द्रव्यादि
 अतुक्क युगपत्काले वा सर्वं, मेराए वावतीति मेवावी, कस्सादेतोः जानीते १, उच्यते, 'वसणावरणतए' चउण्ण धातिकम्माण,
 दर्शनप्रदणम् ज्ञानस्य प्रदणं, य एयं-अतए चित्तिगिच्छाण' ॥६०८॥ सिलोगो, अत्रोभयेनापि सङ्गलिक, चित्तिगिच्छा णाम
 संदिग्धानं, तसु य जावतरेसु०चि, तस्यान्तए, चित्तिगिच्छाए, समस्स जानाति संवाणति, न ईदअ अणेत्तितं, अतुरयमित्यर्थः,
 तस्सेवविषय अयेत्तिसस्स-अतुरयस्याख्याता दुर्लभा । तद्धि तद्धि सुययक्खाय ॥६०९॥ सिलोगो, चासु २ जासगादिगत्तिदु

तत्र तत्रेति सूत्रार्थः, स्वसमयोत्सर्गद्रव्यादिषु वा, अथवा तर्हि २ चि न तस्य तासु णरगादिगतिषु सुलभो भवति, यच्च सो व्याख्याति से अ सचे अणेलिसो-अवितहो सचे, कथं ?—'वीतरागा हि सर्वज्ञा, मिथ्या न द्रुते वचः । यस्मात्तस्माद्वचस्तेषां, तथ्यं भूतार्थदर्शनं ॥१॥' सयमो वा सत्यं, सदा सचेण संपण्णो वचनेन तपः संयमज्ञानं सत्यं संयमः येन यथा वादिनः तथा कारिणो भवन्ति, यथोद्दिष्टं चास्य सत्यं भवति, स एवं सत्यवान् मिर्तिं भूतेषु कप्पए करोतीत्यर्थः, आत्मवत्सर्वभूतेषु यतते । सा चैवं भवति भूतेषु(हि) न विरुज्जेज्जा ॥६१०॥ सिलोगो, भूताणि तसथावराणि तेन विरुध्यते, विरोधो-विग्रहः तदुपघातो 'एस धम्मं बुसीमओ' बुसीमोश्च भगवान्, तस्यायं धम्मः, साधुर्वा बुसीमान् 'जगं परिण्णाय' दुविधाए परिण्णए न एकस्मिन्निति 'अस्सि' धर्मे आजीवितादात्मानं भावयति पणवीमाए भावणाहि बारसहिं वा । किंच—'भावणाजोगसुद्धप्पा' ॥६११॥ सिलोगो, भावनानियोगेन शुद्ध आत्मा यस्य स भवति भावणाजोगसुद्धप्पा, अथवा भावनासु योगेषु च यस्य सुद्धात्मा, यथा जलान्तर्नैर्गच्छति तिष्ठति वा न निमज्जति, स एवं हि णावाव तीरसपत्ता यथाऽसौ निर्यामिकाऽधिष्ठिता मारुतवशात्तीर प्राप्नोति उपायात्, यथा तथा जिनचारित्रवान् जीवयोतः तपःसंयममारुतवशात् सज्ज्ञानकर्णधाराधिष्ठितः संसारतीरमग्राप्य सर्वकर्मभ्यो न्निउट्ठति-छिद्यते इत्यर्थः, किंच—'त्तिउट्ठई उ मेधावी' ॥ ६१२ ॥ सिलोगो, अतीव शुद्ध्यति अतितुड्ठई, अतीत्य वा उट्ठति अतिउट्ठति, जाणमाणो असंजमलोगस्स पावगं यथा, पट्ठने कर्मा, तस्य पापानि जानानस्य तपःस्थितस्य खिज्जति, पावं पूर्वकर्मणि-पूर्वबद्धानि, संयमतो निरुद्धाश्रयस्य सतः, नवानि कर्माणि अकुर्वतस्तस्यैवोपरतस्य अकुर्वतो णचं णत्ति ॥६१३॥ सिलोगो, अकुर्वतो णचं कर्म, निरुद्धेसु आपवदारेसु नाम परोक्षस्तवादिषु, कर्मणामकुर्वतः, अकुर्वतः कर्मणां णवानामपि

गतिः, विज्ञानतो हि कर्मकर्मनिष्कर्षोपायाय कुतो बन्धः स्यात् ? एव कर्मं तत्फलं संवरं निष्क्रियोपायाय गच्छाण से महा
 धीर इति आयतचारित्री महावीर्यवान्, सर्वकर्मसुखे मति न पुनरायाति, न वा मज्जते संसारोदधौ, न वा कर्मं निर्णीयते, आभ
 पदार्याडस्याश्रयरागरोसो न मज्जते 'न मिज्जई' ॥ ६१४ ॥ सिलोगो, अत्र ब्रह्माणाः, तदेव दुष्परत्वात्पदिश्यते, वायु जाल
 अयेति, यथा वायुः द्रीपशालां अवेति-कयति प्लोष्ठसतीत्यर्थः, एवं स भगवान्, प्रिया लोकस्य स्त्रियः, अवेतिषि वा जामितिचि
 वा एगद्ध, न तामिरिच्छते, एतां स्त्रियो नासेव्याः, किंच-इत्थिओ जे न सेवति ॥ ६१५ ॥ सिलोगो, स्त्रियोऽपि त्रिविधकरण
 योगेनापि न सेवन्त, आदिमरुत्पत्तसानपु आयतचारिषमावपरिणता, ते जणा पयणुम्मुष्ठा ते अना इति तं साधवो महावीरा
 क्लमादिबबणातो दुक्का पावकव्वन्ति जीस्वित असंयमकसायादि वीविठं, अन्नवर्कलमाणो भणागतमसंयमवीवित बहुमानं विरुं-
 मिना द्रपमतीत तपि वतीकिष्वा असंयमं वीविठं, अंतं पावेति सर्वकर्माणां, कदं ? जेव कम्मणा समूहीमूलो येनासौ कर्माप्ति
 कस्य क्षपनाय संमुखीभूताः, न पराद्वुल्लः, जेव इमं भाष्यंसंवरचरितवत्संमुखं मग्गमणुमासति वब्बेति च कथयति आत्मानं
 वानुधासत अनुमासण पुढो पाणी (जे) ॥ ६१६ ॥ सिलोगो, अनुधासतो-कदंनो पुढ विस्तारे, पुढ इति पुढो विस्तरेण पुनः
 पुनर्वा, पाप्मे अनुधासति आयतचारिषमावो, वसुमं पूयणं वासंमति-न पसेति, किंच-अणासण जण दत्ते अनाधवो अना-
 धवो वा, पुनरपि पठ्यते-अणासवे सदायत्ते सदा नित्यकाले दत्ते इदियणोऽविपहिं दत्ते, मूलवरणुयेण मूलगुणधारी गरीय
 स्त्वाद् गृह्यन्ते 'आरतमेदुण' उपरतमेपुन इत्यर्थः, णीवारे व न लीएज्जा ॥ ६१७ ॥ सिलोगो, मिक्खन्न दण्ड दण्डस्मान
 मतद् स्पदमानं व धनव्वान च इत्यतः तत्र म्यानं न लीयते-विहारिणां न रुमेव, ठिक्कमोण सोत प्राणातिपातादीन्क्रियाणि वा

रागादयश्च 'अणाइले'ति, अणातुरेण छिन्दियव्वं, पुणरपि उच्यते च 'अणाइले' स एवमनाहुलः सदा दान्तः, संध्यते सन्धिः,
 भावसंधिर्मानुष्यं कर्मसन्धिः कर्मविवरः ज्ञानादीनि च, भावसन्धिः प्राप्तः अणेलिसं योगत्रयकरणत्रयेण 'अतरा' इति यावत्कर्मतो
 भवन्तो वा, एवंविधो वा से हु चक्खु लोगस्सिह ॥६२०॥ सिलोगो, स भव्यमनुष्याणां चक्षुर्भूतः, यः किं करोति ?, जे
 कंखाय करेति अंतगं, कांक्षानाम प्रार्थना कामभोगयोः, अंताणि च सेवंति, स्यात्को गुगः ? इत्यतः पुनः पठ्यते—अंतेण
 खुरो वहती, अंतेनेति धारया, नान्यतः, चक्कं अंतेण लुट्ठति, चक्रमप्यन्तेन लोट्ठति, इयमर्थसंकलिका, अंताइं आरामोद्या-
 नानि वसत्यर्थं अंतप्रान्तभूतानि, आहारार्थं कर्माश्रवाश्च न सेवन्ते, न तेपु वर्तन्ते इत्यर्थः, तेनैव प्रांतसेवित्वेनायतचरित्तरुमाडन्त-
 करा भवन्ति, इह धर्मे, स्यादिदं—धर्मान्तमासाद्य कुत्रान्तकरा भवन्ति ?, उच्यते, इह म्माणुस्सट्ठाणे मनुष्यभवे, अथवा स्थान-
 ग्रहणात्कर्मभूमिः गन्भवक्कन्तितयसंखेज्जासाउयत्तं च गृह्यते, धर्ममाराधका नाम अंतधर्मं च आराधयंति तमाराध्य । णिट्ठियट्ठा व
 देवा वा ॥६२२॥ सिलोगो, 'ऋ गता' वित्यस्यार्थो भवति, संसारार्थः कर्मार्थः विषयार्थ इत्यादि, णिट्ठियट्ठा, निष्ठानं च येषां
 ज्ञानादयोऽर्थागताः ते भवंति णिट्ठियट्ठा, सिद्धयन्त इति, तदभावे देवा, उत्तरीयं तित्थगरसगासाओ तच्चत्थो योच्यते, इदं चान्यत्
 'सुयं च मएमेगेसि' च अनुकर्षणे, एवं मया श्रुतं, यदुक्तं साधवः सिध्यन्ति, अणुत्तरा वा भवन्ति, इदं च श्रुतं 'अमाणु-
 स्सेसु णो तथा' अमनुष्या तिस्रो गतयः न तास्वन्तं कुर्वन्ति यथा मनुष्येषु, शाक्या वा ब्रुवंति 'अनागामिनो देवा भवन्ति, ते
 हि देवा अनागत्यान्तं कुर्वन्ति, अस्माकं तु नो अनागत्यान्तं कुर्वन्ति इत्यतः तद्व्युदामार्थं अमणुस्सेसु नो तथा यथा अन्येषामिति
 वाक्यशेषः, अथ न यथाऽमनुष्येषु सर्वनिर्जरा भवति नो तथा अमाणुस्सेसु तेसु देवणिजरा न भवति, उक्तं हि—सर्वोऽपि संसा-

रान्त' स्यात्, किं तत् ?, वं अमणुस्सेसु णो तथा भवति, उच्यते-आत् करति युज्यन्वाण ॥ ६०३ ॥ सिलोगो, अमनमन्त,
 दु-त्सानि कम्मोचि, इहेति इह प्रवचने, एकेषां न सर्वेषां, अस्माकमेव हि समाख्यात, किंष आद्यान् पुन गणेति आयातमा
 स्माते, पुनर्धिदेषये, नान्येषां, एके वयमेव, किमाख्यात ? , बुद्धमेव समुत्सण समुन्नीयते इति ममुन्नुप -अरी, समुन्नि
 तानि वा धानादीनि, किं-इतो विदसमाणस्स आत् करति युज्यन्वाण मिलोगो, अत इति इतो मनुष्यान्, विदसमाणे
 विदत्ते, धर्मादि विदसमायस्स उद्योसेव अद्येण पोगलपरियेण बोधी लभति, माणुस्संणि उद्योसेण असखेज्जा पोगलपरि
 यद्वा, आत्रलियाए असखेज्जमागेण, किं-बुद्धमाओ तद्वाओ अर्चा लेइया, तदेति तेन प्रकारेण तथा अवा येषां त
 इमे तथा वा तीर्थकरा बिसुद्धार्चा, अथवा यथा प्रतियसो लेइया बालन्तं भवति, बुद्धमा बहुमाणपरिणामा अवट्टिनपरिणामा वा
 इत्थं, धर्म एवायं परं दोमन, तथा मोक्षो मोक्षसाधनानि च, अपरमद्योमनं मिथ्यादर्शनादिरस्यद्धानादि, धर्मायस्य विदित
 परापरं ये ते दुर्लभा धम्मद्वी चित्तिपरा, के ते !-जे धम्म सुद्धमकम्बति ॥ ६२५ ॥ सिलोगो, सुद्ध निरुपह आख्याति चातु
 चरंति च, पटिपुण्ण नाम सर्वतो विरठ पटिपुण्णं ब्रह्मास्मात् चारिण, अप्पेलिस्स अतुत्थ, न बुधर्मदानादिमिस्तुत्थ वमनेल्लिस्स,
 आख्यान्ति चानुभरन्ति च ससातुन्याचारस्स कुतो जन्मकथा भवति !, धातो वेति, अथवा कथास्त्रपि तस्यो जन्मकथा नास्ति,
 अस एवोच्यते-कओ कयाइ मेयावी ॥ ६२६ ॥ सिलोगो, इत्थ इति कुतस्तस्य अनिधनसावीचापुरयत् कदाचिदिति मुन्यमना
 गतस्साल उप्पज्जस्तिस्सि न पुनरुत्पद्यते मनुष्यत्वेनान्यतरेण वा जन्मना, तथा(हा)गता अयाम्पावीभूता, मोक्षगतो वा क तथा
 गता !, उच्यते-वयायता ये (ग्रंथार्थं ६४००) अप्पटिण्णा तीर्थकरा, चप्रइयात् केवल्लिणो गमपराय, अप्पटिण्णा अप्रतिज्ञा,

अनाशमिन इत्यर्थः, पर आत्मनश्चुर्भूता देशकाः, अनुत्तरा ज्ञानादिना, स्यात्कैतदुक्तं ?, उच्यते-अणुत्तरे य ठाणे से ॥६२७॥
 सिलोगो, ठाणं-आयतनं चरित्तद्वाणं, काश्यपगोत्रेण वर्द्धमानेन, तस्य किं फलं ?, उच्यते, जं किच्चा णिव्वुडा एगे, णिव्वुडा
 सिलोगो, पण्डितः, अनेके एकादेशे पंडिए वीरियं लद्धुं ॥६२८॥ सिलोगो,
 उवसंता, निष्ठानं निष्ठा तं णिद्धाणं, पण्डिता, पापाहीनः पण्डितः, चारित्रेण, धुणे पुव्वकत्तं कम्मं, तपसा धुनाति
 पंडियं वीरियं संयमवीरियं तपोवीरियं च लब्ध्वा कर्मनिर्घातनाय प्रवर्त्तते, केणायं ?, उच्यते, जं मत्तं हिच्चा क्षपयित्वेत्यर्थः, जं मत्तंति
 पूर्वकृतं कम्मं, संयमेन च न नवं कुरुते, संयतात्मा तु सन् न कुवति महावीरे ॥६२९॥ सिलोगो, णाणवीरियसंपन्नो, अणु-
 पुव्वकडं णाम मिच्छत्तादीहि, संसुहीभूताः उत्तीर्णा इत्यर्थः, कम्मं हेच्चाण जं मत्तं कर्म हिच्चा क्षपयित्वेत्यर्थः, जं मत्तंति
 यन्मतं यदिच्छन्ति सर्वमाधुप्रार्थितं, स्यात् किं तत् ?, उच्यते, जं मत्तं सवसाधूनां ॥६३०॥ सिलोगो, यत्सर्वसाधुमतं तदिदमेव
 णिगमंथं पाचयणं, सर्वकर्मशुल्यं कृतन्ति छिनत्तीत्यर्थः, साधइत्ताण तं तित्ता यदाराधित्वेत्यर्थः, णवविहाए आराहणाए तिण्णा
 संसारकंठार, सावसेमकम्माणो वा देवा वा अभविसु, ते तीर्णा इत्यतिक्रान्तकाले निर्वृत्ता, देवाश्च, अभविष्यन्नित्यतिक्रान्त एवम-
 भविष्यन् उच्यते, अभविंसु पुरा वीरा ॥६३१॥ सिलोगो, विराजन्त इति वीराः साम्प्रतं तरति देवा वा भवन्ति, अनागतं
 व्यपदिश्यते आगमिस्सावि सुवत्ता तरिष्यन्ति देवा वा भविष्यन्ति, के ते ?-दुब्बिबोहस्स मग्गस्स नियतं निश्चितं दुःखं
 निबोध्यते दुर्णिबोधः ज्ञानादिमार्गः अतं पाउकरा अमनमंतः प्रादुर्ध्वन्तीति, तरमाना तीर्णा इति ॥ पनरसमं आदानीयं वा
 जमइयमज्झयणं समत्त ॥

गहाज्झयणस्म चत्तारि अणुओगदारा, अधिकारो अह गंधेण पिडगवयणेणं, जं पणरससुवि य अज्झयणेसु भणितं सव्व इहं

रान्त' स्यात्, किं तत् ? इदं अमनुस्सेसु गो तथा भवति, उच्यते-अतः करति सुकम्बाण ॥ ६२३ ॥ सिलोगो, अमनमन्त,
 दुःस्थानि कम्मोच्चि, इति इह प्रवचनं, एकेषां न सर्वेषां, अस्माकमेव हि समाख्यात, किंच आघात पुन एगेति आघातमा
 क्क्यातं, पुनविदेषणे, नान्नेषां, एके वयमेव, किमाख्यात !, दुल्लमेय समुत्सप समुन्नीयते इति समुन्नीयः-अरीरे, समुन्नि
 तानि वा ज्ञानादीनि, किंच-इतो विदसमाणास्त अतः करति सुकम्बाण सिलोगो, अत इति इतो मनुष्यात्, विदसमाणे
 विदित्ये, धर्मादि विदसमागस्त उचोसेन अथेण पोमालपरियेण बोधी लग्गमति, माणुस्सपि उचोसेण असंखेज्जा पोगलपरि
 यद्वा, आवल्लियाए असंखेज्जइमणेण, किंच-दुल्लमाओ तद्वाओ अर्चा सेवया, तदेति तेन प्रकारेण तथा अर्चा येषां ते
 इमे तथा वा तीर्षक्य विमुदार्त्ता, अथवा यथा प्रतिपत्तौ लेख्या चाखन्त भवति, दुल्लमा वट्टमाणपरिणामा अवट्टितपरिणामा वा
 इत्ययं, धर्म एवार्थं परं ज्ञोमन्, तद्यथा मोक्षो मोक्षभावानि च, अपरमज्ञोमनं मिथ्यादर्शनाविरत्वज्ञानादि, धर्मार्थस्त विदितं
 परापरं ये त दुर्लमा धम्मही विदितपणा, के ते ?-जे धम्म सुदममभवन्ति ॥ ६२५ ॥ मिलोगो, सुदं निरुपर आख्याति चानु
 चरति च, पठिपुण्य नाम सर्वतो विरत पठिपुण्य ब्रह्माभ्यातं चारित, अणेत्तिसं अतुदय, न कुधर्मज्ञानादिमिस्तुदय तमनेत्तिसं,
 आख्यान्ति चानुचरन्ति च तस्मातुभ्याचारस्य कुतो अन्यकथा भवति !, ज्ञातौ वेति, अथवा कथास्यपि तस्मां अमकया नास्ति,
 अत एवोच्यते-कओ कयाइ मेयायी ॥ ६२६ ॥ मिलोगो, इत इति कुत्तसम्प अर्निषनस्सावीजानुरवत् कदाचिदिति सन्वमना
 गतफल उपपञ्चसिपि न पुनरुत्पद्यते मनुष्यरेनान्यतरेण वा जन्मना, तथा(हा)गता अवाभ्यायीभूता, मोक्षगतौ वा क तथा
 गता !, उच्यते-तथापत्ता ये (ग्रन्थाग्र ६४००) अप्पठिण्णा तीर्षकता, चण्डणान् कवल्लिणो गगधराण, अयदिण्णा अप्रतिज्ञा,

अनाश्रमिन इत्यर्थः, पर आत्मनश्चक्षुर्भूता देशकाः, अदुत्ता ज्ञानादिना, स्यात्कैनैतदुक्तं ?, उच्यते-अणुत्तरे य ठाणे से ॥६२७॥
 सिलोगो, ठाणं-आयतनं चरित्तद्वाणं, काश्यपगोत्रेण वर्द्धमानेन, तस्य किं फलं ?, उच्यते, जं किच्चा णिव्वुडा एगे, णिव्वुडा
 सिलोगो, जं किच्चा णिव्वुडा एगे, णिव्वुडा ॥६२८॥ सिलोगो,
 उव्वसंता, निष्ठानं निष्ठा तं णिद्धाणं, पण्डिता, पापाहीनः पण्डितः, अनेके एकादेशे पंडिए वीरियं लद्धुं ॥६२८॥ सिलोगो,
 पंडियं वीरियं संयमवीरियं तपोवीरियं च लब्ध्वा कर्मनिर्घतिनाय प्रवर्तते, केणायं ?, चारित्रेण, धुणे पुव्वकृतं कम्मं, तपमा धुनाति
 पूर्वकृतं कम्मं, संयमेन च न नवं कुरुते, संयतात्मा तु सन् न कुव्वति महावीरे ॥६२९॥ सिलोगो, णाणवीरियसंपन्नो, अणु-
 पुव्वकडं णाम मिच्छत्तादीहि, संसुहीभूताः उत्तीर्णा इत्यर्थः, कम्मं हेच्चाण जं मत्तं कर्म हित्वा क्षपयित्वेत्यर्थः, जं मत्तंति
 यन्मतं यदिच्छन्ति सर्वमाधुप्राथितं, स्यात् किं तत् ?, उच्यते, जं मत्तं सबसाधूनां ॥६३०॥ सिलोगो, यत्सर्वसाधुमतं तदिदमेव
 णिग्गंथं पात्रयणं, सर्वकर्मश्रयं कृतन्ति छिनत्तीत्यर्थः, साधइत्ताण तं तिच्चा यदाराधित्वेत्यर्थः, णवविहाए आराहणाए तिण्णा
 संसारकंतर, सावसेमकम्माणो वा देवा वा अभविंसु, ते तीर्णा इत्यतिक्रान्तकाले निर्वृत्ता, देवाश्च, अभविष्यन्नित्यतिक्रान्त एवम-
 भविष्यन् उच्यते, अभविंसु पुरा वीरा ॥६३१॥ सिलोगो, विराजन्त इति वीराः साम्प्रतं तरति देवा वा भवन्ति, अनागते
 व्यपदिश्यते आगमिस्सावि सुव्वता तरिष्यन्ति देवा वा भविष्यन्ति, के ते ?-दुन्निबोहस्स मग्गस्स नियतं निश्चितं दुःखं
 निबोध्यते दुर्णिबोधः ज्ञानादिमार्गः अतं पाउकरा अमनमंतः प्रादुर्कुर्वन्तीति, तरमाना तीर्णा इति ॥ पनरसमं आदानीयं वा

जमइयमज्झयणं समत्तं ॥

गहाज्झयणस्म चत्तारि अणुओगदारा, अधिकारो अह गंधेण पिंडगवयणेणं, जं पणरससुवि य अज्झयणेसु भणितं सव्व इहं

घट्टज्जट्ट, कामविष्णुणे एगपदं गाहपि, णाम ठयणा ॥ १३० ॥ गाथा, पचयगायद, चतिरिप्ता दन्वगाहा पत्तयपोत्यगलि
 हिता बहा 'बीर' ! वसमममराण कमलदलाभ चठण्ण गयणाव । सुगियविसेसा अत्थी अञ्जीसु तुमं रमइ लच्छी ॥ १॥ 'अथवा इमा
 बेव गाथा यस्मिन्नव पदे पुस्तके वा लिखिता, हेति पुण भावगाहा ॥ १३८ ॥ गाहासु उवओगो सागारेवयोगो चिकाऊण
 सओवसमिय सब्बं सुतंतिअऊण सओवसमियणिण्ण्या, सा पुण मधुराभिधाननुषा, चोपतो वा पुच्छतो वा परियदुतो वा गाय
 तीति गीयतं वा गाथा, अस्या निरुक्कि गाथीकताव अस्या ॥ १३९ ॥ गाथा, ग्रन्थत इत्यर्थ, अथवा सामुदायण छंदेण
 पत्त्य हेति गाथा एसो अभोसि पञ्चाओ पण्णरससु अज्झयणेषु पिठितत्वा अवितइ इह सुयती, तमि एव पिठियवयणेष
 गाथीकत्वे अत्थे वतितव्व पठियव्व गतव्व च, तेण पयोवेदमणा, ततो माथासोलसमे अज्झयणे ॥ १४१ ॥ गाथा, एवमे
 तेसुवि सोलससुवि गाथासोलसएसु यथोक्ताविस्सरिकेपु अगगारुआ वप्प्यंते अगुबांध दर्शयति(त्वा)प्रतिपिप्पन्ते येन तेषां पोढ
 छानामभ्ययनानां गाथासोलसमीति तेनोच्यते गाथापोढद्वानि, नामविष्णुणे गतो । सुवाणुगमे सुपसुबारेयव्व, 'अहाह भगव'
 व्व, अथेत्यय मक्कलवाची, आलन्तये च द्रष्टव्यः, यद्विद प्रागुदितानां पञ्चदशानामभ्ययनानामन्तरे वर्तते, आदौ भगल बुज्जेअचि,
 इहाप्यवसब्ब, अन्तेन सर्वमहत्त एनाय सुतस्कन्धा, भगवानिति तीर्थकर, एवमाह-जे एतेसु पण्णरससु अज्झयणेषु साधुगुणा
 बुवा तेमुवि बहावरियतो, तरव पणमज्झयणेषु ससमयपरसमयविठ्ठ संमपावत्थितो वितियन्मयणे णाणादीहि विदालणीएहि कम्म
 विदालतो वतिए बहामणिते उवसगं सहमाणो तत्त्वविह इत्थीपरीसहो गरुअणि सज्जयक्खरी चउत्थ पचमे णरगवेदणाहितो
 उच्चियमाणो तप्पघोगकम्मचयरिणो छुट्ठे बहा महारएण वतितं एव अयमाणो, अथिय 'वित्थयतो सुरमहिओ चउजानी

सिद्धिस्तत्रय ध्रुवंसि । अणिगूहियवल्मीरिओ तवोवहाणेसु उज्जमति ॥ १ ॥ किं पुण अत्रसेसेहि दुक्खवक्खयकारणा सुविहिएहिं ।
 होइ ण उज्जमियव्वं सपच्चवायंमि माणुस्से ? ॥ २ ॥ सत्तमे कुसीलदोसे जाणेतो ते परिहरंतो सुसीलोवचिओ अट्टमे पंडितचिरिय-
 संपण्णो णट्टमे धम्ममे भणितं धम्ममणुचरंतो दसमे संपुण्णममाधिजुत्तो एक्कारसमे संमं भानमग्गमावण्णो बारसमे कुत्तिथियदरि-
 सणाणि जाणमाणो अमहंतो तेरसमे मिस्सगुणदोसविट्ठं सिस्सगुणे णिसेवमाणो चोदसमे पसत्थभावगथभावितप्पा पण्णरसमे
 आयातचरित्तावत्थितः एवंविधे भवति । दंतं दविए वोसट्ठकाएत्ति वच्चे, तत्थ दंतो इंदियणोइंदियदमेणं, इंदियदमो सोइं-
 दियदमादि पंचविधो, णोइंदियदमो कोहणिग्गहादि चतुर्विधो, दविए रागदोसरहितो, वोसट्ठकाएत्ति अपडिकम्मसरीरो उच्छ-
 हसरीरेत्ति वुत्तं होति, एवंविधो वाच्यः माहणेत्ति वा समणेत्ति वा भिक्खुत्ति वा मा हण सव्वसत्तेहिं भणमाणो अहण-
 माणो य माहणो भवति, मित्तादिसु समो मणो जस्स सो भवति समणो, अथवा 'णत्थिय से कोइ वेसो पिओ वा०' 'मिट्ट दारणे'
 धु इति कर्मण आख्या तं भिदंतो भिक्खुर्भवति, वज्झबभंतराओ गंथाओ णिग्गतो णिग्गतो, एवमेते एगट्ठिया माहणणामा चत्तारि,
 वंजणपरियाएण वा किंचि णाणत्तं, 'अत्थो पुण सो चेव, पडियावुज्जंति' सिलोगो, सिस्सो पडिभणति आयरियं, पुच्छित्ति वुइयं
 होति, अथवा आहुः गणधराः—भंते ! चि भगवतो तित्थगरस्स आमंतणं, कथं दंतं दविए ?, कथमिति परिग्रहने, कथमसौ पण्ण-
 रसज्झयणेषुवि दंतं दविए वोसट्ठकाए स वाच्यः, माहणेत्ति वा तं णो ब्रूहि महासुणी ! तदिति तत्कारणं ब्रूहि भो महासुने !,
 एवं पुच्छितो भगवं पडिभणति—इति विरए सव्वपावकम्ममे इति एवंविधेण पगारेण जे एते अज्झयणेषु गुणा सुता तेहिं जुत्तो
 चिरतसव्वसावज्जकम्मो सव्वसावज्जजोगविरतोत्ति भणितं होति, अथवा विरतसव्वपावकम्मोत्ति सुत्तेण एतदेव भणितं, तंजहा-

धृज्ज्ज्, नामनिष्पन्नो एगपद गाहति, नाम ठवणा ॥ १३० ॥ गाथा, पतयगावदं, वतिरिषा दम्बगाहा पतयपोत्यगलि
 हिता बहा 'वीर ! वसुममभरणं कमलदलान चठ्ठ जयणान । सुगियविसेसा अरयी खन्डीसु तुमं रमइ लन्डी ॥ १॥' अथवा इमा
 चेप गाथा यस्मिन्नेव पत्रे पुस्तके वा लिखिता, होति पुण भावगाहा ॥ १३८ ॥ गाहासु उवओगो सागारोवयोगोसिकाऊण
 स्वओवसमियं सुब्बं मुनंतिअऊण स्वओवसमियणिफ्फणा, सा पुण यधुरामिधानजुधा, चोयतो वा पुच्छतो वा परियइतो वा गाय
 तीति गीयतं वा गाथा, अस्या निरुक्ति गायीकताच अस्या ॥ १३९ ॥ गाथा, प्ररूपत इत्यर्थः, अथवा सामुद्रण छदेण
 एत्य होति गाथा एसो अबोवि पञ्चाओ पणसरसु अज्जयणेसु पिठितत्वा अवितइ इह दयती, तमि एव पिठियवयणेण
 गावीअते अत्थे वतितव्व पठियव्व गतव्व च, तेण पयोवदेमणा, ततो गाथासोलसमे अज्जयणे ॥ १४१ ॥ गाथा, एवमे-
 तेसुवि सोलससुवि गाथासोलसएसु ययोक्काधिकारिकेयु अगगागुआ वप्पते भगुबांअ दर्दयति(त्वा)अतिपिप्पन्ते येन तेषां पोढ
 ज्ञानामच्चयनानां गाथासोलसमीति तेनोच्यते गाथापोढजानि, वामधिक्कण्यो गतो । सुवाणुगमे सुत्तसुवारेयव्व, 'अहाइ भगव'
 सुत्त, अथेत्ययं मङ्गलवापी, जानन्तये च द्रष्टव्यः, यदिद प्रागुदितानां पञ्चद्वानामप्ययनानामनन्तरे वर्तते, आदौ भगल पुन्नेअत्ति,
 इहाप्ययद्वब्ब', अन्तेन सर्वमङ्गल एवाय द्युतइकन्धा, भगवानिति तीर्थकर, एवमाह-जे एतेसु पणसरसु अज्जयणेषु साधुगुणा
 पुणा तेसुवि बहावत्थितो, तत्थ पढमज्जयणे सुममपरसमयमिठ संयत्तावत्थितो वितियन्मयणे गाणादीहि विदालप्पीएहि फम्म
 विदाल्लो ततिए बहामगिते उवसगो सहमाणो तत्त्वविह इत्थीपीसहो गरुडणि तन्वयकारी चउत्थे पथमे नगरवेदणाहिंतो
 टब्बियमाणो तप्पत्रोगकम्मपपरिचो छट्ठे बहा महारएण वतितं एव अयमाणो, व्रविय 'तिरययो मुरमहिओ चउम्माणी

सिञ्जितवन्वय ध्रुवंमि । अणिगूहियवल्लीरिओ तवावहाणेसु उज्जमति ॥ १ ॥ किं पुण अत्रसेसहिं दुक्खम्बयकारणा सुविहिण्हि ।
 होइ ण उज्जमियव्वं सपच्चवार्यंमि माणुस्से ? ॥ २ ॥ सत्तमे कुसीलदोसे जाणेतो ते परिहरंतो सुसीलोवचिओ अट्टमे पंडितविरिय-
 संपण्णो णवमे धम्ममे भणितं धम्ममणुचरतो दसमे संपुण्णयमाधिजुत्तो एक्कारसमे संमं भानमग्गमावण्णो वारसमे कुतित्थियदरि-
 सणाणि जाणमाणो असद्वहंतो तेरसमे भिस्सगुणदोसविद्दु सिस्सगुणे णिसेवमाणो चोदसमे पमत्थभावगथभावितप्पा पण्णरसमे
 आयातचरित्तावत्थितः एवंविधे भवति । दंतं दविए वोसट्टकाएत्ति वच्चे, तत्थ दंतो इदियणोइदियदमेणं, इदियदमो मोइ-
 दियदमादि पंचविधो, णोइदियदमो कोहणिग्गहादि चतुर्विधो, दविए रागदोसरहितो, वोसट्टकाएत्ति अपडिक्कम्मसरीरो उच्छ-
 दसरीरेत्ति वुत्तं होति, एवंविधो वाच्यः माहणेत्ति वा समणेत्ति वा भिक्खुत्ति वा मा हण सव्वसत्तेहिं भणमाणो अहण-
 माणो य माहणो भवति, भित्तादिसु समो मणो जस्स सो भवति समणो, अथवा 'णत्थिय से कोइ वेसो पिओ वा०' 'मिह दारणे'
 भु इति कर्मण आख्या तं भिंदंतो भिक्षुर्भवति, वज्जव्भंतराओ गंथाओ णिग्गतो निगंथो, एवमेते एगड्डिया माहणणामा चत्तारि,
 वंजणपरियाएण वा किंचि णाणत्तं, 'अत्थो पुण सो चेव, पडियावुज्झंति' सिलोगो, सिस्सो पडिभणति आयरियं, पुच्छित्ति तुइयं
 होति, अथवा आहुः गणधराः—भंते ! चि भगवतो तित्थगरस्स आमंतणं, कथं दंतं दविए ? कथमिति परिग्रहे, कथमसौ पण्ण-
 रसज्जयणेषुवि दंतं दविए वोसट्टकाए स वाच्यः, माहणेत्ति वा तं णो ब्रूहि महासुणी ! तदिति तत्कारणं ब्रूहि भो महासुने !,
 एवं पुच्छितो भगवं पडिभणति—इति विरए सव्वपावकम्ममे इति एवंविधेण पगारेण जे एते अज्जयणेषु गुणा सुता तेहि जुत्तो
 विरतसव्वसावज्जकम्मो सव्वसानज्जोगविरतोचि भणितं होति, अथवा विरतसव्वपावकम्मोचि सुत्तेण एतदेव भणितं, तंजहा-

पिउदोसकठइयक्रमस्थाणपेसुणपरपरिवादअरतिरविमायामोसं, णत्थि मिच्छादसणसल्ले, तत्थ पेसं-येम रागोचि मणित इति,
 दोसो अग्गीति, फल्लो विम्माहो विम्वो सुपपस्ये परपपस्ये वा, अब्भप्पसाणं वसन्धूणाभिनिवेसो ययात्त्व इदमक्षणीं, पेसुणं करेति पितुणो,
 परं परियदति दुस्सीलादीहिं, अरती घम्मे अब्भम्मे रती, मायामोसं मायासदिय सपनूत, मिच्छादसणं-‘जत्थि ण पिप्पो ण कुणति
 फल ण वेदति णत्थि विज्वायं। णत्थि य मोक्खलोपायो छम्मिच्छत्तस्स ठाण्णइ ॥१॥ एतं सल्ल मिच्छादसणसल्ल, एवमादीसु पाव
 कम्मेसु ओ विरतो सो विरतसुखपावकम्मे, ईरियादीहिं समितो, जायादीहिं सदितो, सदा सुखकाल, ‘यती प्रयत्ने’ सर्वकाल
 प्रयत्नवानिति, नो कुल्लेक्कवा न माणं करेज्ज, एवविधो गुणसुतोसजीने हितत्त्वसुगपादेहिं उवादिस्सति माहणेचि वक्खो, भणत्ति-
 भमणगुणप्रसिद्ध उपदिश्वतो, एरवचि समवे य एते पापकर्मविरताया माहणगुणा बुद्धा जाव माहयेचि, एत्थ पुण ठाणे समणोचि
 यवो अनेन छवेण, इमे चाग्रे, तंबहा-अणिस्सित्ते अणिवाणे व्विस्सित्तेचि सरीरे काममोगेसु य, अणिपाप्पसि न पिदाणं
 करेति, आदानं च वेनादीयते तदादान, रागादपौ हि कर्मादान भवति, ‘अतिवात च’ आपुःप्राणा इदियप्राणा एम्यः विजोपति
 अतिपात इत्यर्थः, ‘यहिद’ भेपुनपरिग्रहो, एगगाहणे सेसान्वि गुमावादादवादाभाण गहण कत भवति, उक्का मूलगुणाः, उत्तर
 गुणास्तु ‘कोह च मायं च माय च लोहं च पिस्स च दोसं च, इधेय जज्जो जज्जो आवाणाज्जो, इति एव इधेय, जज्जो प्राया
 तिपाततः मृपानादाश्चा आत्मनः प्रदण्णहेतुन् पण्यति तस्माद्, आदान कर्महेतुरित्यर्थः, ‘पुब पडिधिरत्ते’ चि, पूर्वमादान वैच, ततो
 विरतो मात्रप्राणातिपातवेरमणमनुवर्तते, एक्रमगाहयेन मृपापादादिविरतोचि, स एव भवति(सिप्पा) दत्ते इदियदमेण, दयिज्जो राग
 देससदितो, वोसहुक्काए, गच्छन्नासी गच्छनिर्गतः ‘सुमणे’ इति वान्य’, मिष्ठुरिदानी, एत्थपि मिक्खु इमो वान्यो, तंबहा-अणु

पणओ णावणत्ते ण उण्णत्ते अणुणत्ते, उण्णओ णामादि चतुर्विधो, दब्बुण्णतो जो सरीरेण उण्णतो, भावुण्णतो जात्यादिमद-
 स्तब्धो, एवं स्यात् अवनतोऽपि शरीरे भजितः, भावे तु दीनमना न स्यात्, अलाभेन च ण मे कोइ पूयतिच्चि णो दीनमणो
 होजा, 'दंते दविए वोसट्ठकाए' पूर्ववत्, 'संविघूणिय विरूवरूवे परीसहोवसग्गे'ति, एगीभावेण विघुणीय संविहुणीय,
 विरूवरूवेत्ति अणेगप्पगारे वावीसं परीसहे दिव्वाई सउवसग्गे 'अज्झप्पजोगसुद्धादाणे' अध्यात्मयोगेन शुद्धमा-
 दानं इति अज्झप्पजोगसुद्धादाणे 'उवट्ठिते' सयसुद्धाणेणं ठितप्पा णाणदंसणचरित्तेहिं 'संग्वाए' परिगणेतो गुणदोसे 'परदत्त-
 भोट्ट'त्ति परकडपरणिट्ठितं फासुएसणिज्जं भुंजतिच्चि, एवंविधो अट्टविथक्कम्मभेत्ता भिक्खूत्ति वच्चे । इदाणिं णिग्गंथो-एत्थवि
 णिग्गंथो जह दिट्ठसु ठाणेसु वट्ठति, तेवि य समणमाहु भिक्खुणो णिग्गंथं, किंच णाणत्तं ? एगो एगविऊ, एगे दव्वओ भावओ
 य, जिणक्खप्पिओवि दव्वेगोवि भावेगोवि, थेरो भावओ एगो, दव्वओ कारणं प्रति भाज्य इत्यादि, एगविऊ एकोऽहं न च मम
 कश्चित्, अथवा 'एगे'त्ति एगचिई, एगंते दिट्ठी, इणमेव णिग्गंथं पावयणं नान्यत् 'बुद्धि'त्ति धम्मो बुद्धो, सोताइं कम्मासवाइं
 दाराइं ताइं छिण्णाइं जस्स सो छिण्णसोतो, लोगेवि भणइ-छिण्णसोता ण दिन्ति, सुट्ठसंजुत्ते सुसंजुत्ते, सुट्ठसमिए सुसमिए,
 समभावः सामायिकं, सो भणइ-सुट्ठसामाए सुसामाए, आतवादपत्तं विऊत्ति अप्पणो वादो अत्तए वादो २ यथा-अस्त्यात्मा
 नित्यः अमूर्तः कर्त्ता भोक्ता उपयोगलक्षणो य एवमादि आतप्पवादो, सो य पत्तेयं जीवेसु अत्थिच्चि, न एक एव जीवः सर्वव्यापी
 एवं जणो, विदुः विद्वान्, दुहओत्ति दव्वओ भावओ य सोताणि इंदियाणि, दव्वतो संकुचितपाणिपादो, लोएसु कारणाणि
 सुणमाणोवि ण सुणति, पेच्छमाणोवि ण पेच्छति, भावतो इंदियत्थेसु रागं दोसं ण गच्छति, अतो दुहतोवि सोत्तपल्लिच्छणो,

गां पूरणद्वीपं पूयासकारादि पश्यति, पूरुजमाणोविण सादिच्छद्, 'धम्मद्वी' नाम धम्ममेव वेदते मापते ना, नायत्,
 'धम्मविद्ध'सि सर्वधर्माभिन्नाः 'नियान्' नाम चरिष पटिवज्जो, समय च सम्यगाचरन् 'वसे वधिपु बोमट्टकाण्णिगग्गे'चि
 विज्जू विन्दुसि चिन्तान्, सेवमाणान च मयतारो, 'स' इति निर्देष्टाः स माहण' समण भिक्षु णिगग्गेसि वा, एवमनेन प्रकारेण
 प्रयुक्तं आपागविमेयं गेहति, मयतारो इरलोगादिमयाप्रातारो, वेमिसि अस्समुहम्मो अणुणाम मणति, भगवतो वदमाणया
 भिस्तुवदसेपं वसीति, न स्वेच्छया इति, तबदा—एगे एगस्सिदू एग दब्बतो भावजो, विणक्खप्पिजो दब्बजो भावगोवि, यरा
 दब्बतो कारण प्रति भइया, एगविठ पक्खोऽह न मे कश्चित्, अथवा एगविदो पगविदो, ओहजो इणमेव निगय पावयण, इहतो
 दब्बतो भावतो य परिच्छिज्जे, न पूरणद्वी नाम पूयासकारादि पश्यति, पूरुजमाणोविण माइअइ पचममितिओ, धम्मद्वी पाम धर्म
 एव आयेष्टने मापत वा, सुक्त सेवत वा, नान्यत् प्रयोजन, धर्मविठ्ठल सवधर्माभिन्ना नियाक नाम चारिअ त पडिवज्जो, सुमि-
 गचि सम्यक् चरत्, दत्त दविय बोउट्टकाण्णिगग्गे विद्धा, विद्धति विद्वान् ॥ गाथापोडवाकचूर्णि संमत्ता

गाथापानसगा सुइत्तगा, महत्तयणा इमा महत्तरिया नहति अन्त्ययणा, अहवा महति च ताद अन्त्यययाद
 च महत्तययणा, मह पिनिस्सित्तम्व अत्तयण च, मह छब्बिद, णामठवणाओ गयाओ, दग्गमह सुविचाइ, सुविच ओरालाइ,
 ओरालिय महा भन्तसरीरं जोअणमहस्सिय, वेउड्विय बोयणमयसाहस्सियं, तआक्रम्माइ लोगता लोगतो, सप्पिमह इलिका
 मत्था कवलिसुमुधाओ वा, अविचमह लाक्क्यापी अविचमहलंघो. मित्तिय तस्सेव च मच्छसरीरस्स देउ उवचितो, खेचमहं

आगासं, जइ वा खेचमहं जहा इह जम्बुद्वीवे महावदह, कालमहं सन्नद्धा, भात्रमहं उदइओ बह्हाअयत्वाइ सव्वसैसा ॥२३॥
 अणादो सपज्जव-
 इतिष्ठत्वा महान् भवति, कालतोवि सो चेव तिविहो—अणादीओ अपज्जवसितो सचित्तअभवसिद्धिअस्म, तत्राअयमहच्चं, किंतु
 सादीओ सपज्जवसितो णेरइयस्म, सादिरपर्यवसानस्तु नास्ति, खइए केवलणाणे, ण तत्राअयमहच्चं, किंतु
 सिसओ भवसिद्धिअस्म, कालओ मह खइओ, खउचसमिओवि आअयघहुत्वादेव महं, स च इन्द्रियादि, कालतो टाणं एवेकं पडुच
 सादिअपर्यवसितत्वात्, कालओ मह खइओ, उदइयं यद्यपि पुद्गलाअयी तथापि न सर्वपुद्गलाअयी,
 साई सपज्जवसितो, परिणामिअस्म सर्वजीवाजीवाअयत्वाच्च सव्व महत्, उदइयं यद्यपि पुद्गलाअयी तथापि न सर्वपुद्गलाअयी,
 केवलमेवमनन्तपएसिआणं खंधाणं अणंतए सर्रीसणवायापाउगेसु वड्डति, कामं अप्परो पारणामियो भानो, उत्तं महं। इदाणि
 अज्झयणं पि णामाइ छविहं, दव्वे पत्तयपोत्थयलिहिअं, खेत्ते जवुदीवपणत्ती दीवसागरपणत्ती, जंमि वा खेत्ते काले
 अज्झयणं पि णामाइ छविहं, दव्वे पत्तयपोत्थयलिहिअं, खेत्ते जवुदीवपणत्ती दीवसागरपणत्ती, जंमि वा खेत्ते काले
 चंदस्सरपणत्तीओ, जंमि वा काले, भावज्झयणं आगमतो जाणओ उवउत्तो, णोआगमओ इमाइ महंती अज्झयणाणि। पिंडत्थो
 वणिओ समासेणं। इत्तो इक्किक्कं पुण अज्झयणं वण्णइस्सामि ॥१॥ तत्थ य अज्झयणं पोंडरीयं पढमं, तस्स चत्तारि अणुओग-
 दाराणि उवक्कमादीणि परूवेऊण पुब्बाणुपुन्नीए, एताए सत्तगच्छगताए खेडीए, णामे खओवममिअभावणामे समोअरड, पमाणे
 जीवगुणप्पमाणे, तत्थवि लोगुत्तरिए आगमे कालियसुयपरिमाणसंखाए, वत्तवत्ताए अवस्सगं सव्वज्झयणा सममयवत्तवत्ताए,
 अत्थाहिगारो पोंडरीउवमाए, जत्थ जत्थ समोतरति तत्थ २ समोतरियव्वं, तस्स छविहो णिवखेवो, णासं ठव्वणादविण् ॥१४४॥
 गाहा, दव्वे सचित्तादि तिविहो—जो जीवो भविओ खल्ल ॥१४५॥ गाहा, पोंडरीयमिति यच्चत्थैतं पंधं, पगभविण् न
 वद्धाउए य ॥१४६॥ गाहा, णरगवज्जासु गइसु जो जीवो पहाणो सो पुंडरीओ भणइ, तं जहा—तेरिच्छिया मणुस्समा ॥१४७॥

गाहा, तिरिच्यणु वा जलयर थलयरा स्वयरा ॥१४८॥ गाहा, जलचरेसु मन्थादि जे पहाजव्याविजुषा, थलचरेसु सिंघाघा
ये च यण्णरूवादिजुषा, परिसयेसु फणि मभिरूवादिगुणजुषा, तरपरिसयेसु सर्पाः सुअपरिसयेसु मंडगादी दरिसणता रुवतो य
पगुर्या, उयरसु इसणरूवसराप्रसत्ता इसमपूरा कोफिन्नाह, मणुस्सेसु अरइतचववही ॥ १४९ ॥ गाहा, देवेसु भवणचइ
॥१५०॥ गाहा, एरमापोदि, सव्वेसि एतेसि पहाप्पाओ पोंढरीया, पुवा सचिणवव्वपोंढरीया, कसाण दूसाण ॥ १५१ ॥
गाहा, मिस्सगचिप्पाण पहाप्पाण देसा उवचिता अवचिया, अइवा समोसरिता उमलालंकारविमूसिया अरइतचवव्वडिमादी, होत्र
पोंढरीया खेस्ताइ जाइं न्वल्लु ॥१५२॥ गाहा, कल्लपोंढरीया जीवा भवट्टितीए ॥१५३॥ गाहा, भवट्टितीए देवा अणुचरो
वनाइया, कयट्टितीए मणुस्सा सुइकम्मसमायरा सच मवगाइवायि सचहु भवाणि वा, तन्नेवे मोक्कलं प्राप्तस्य सप्त, अप्राप्तस्याष्टौ,
अणुपरिअडितुं असंखेअवासाउपसु उववळति ततो देवलोग, तिरिस्सुओबियसु च जे पणजुक्कम्मा, 'परिकम्म रज्जु रासी बबहारे सह
कलासपण्णे य । पोगल जाव तावं पणे य पणवग्ग वग्गे य ॥१॥' गबिसे विन्नेपाः सुवे, तरव रज्जुगगणित पोंढरीयं, सठाये
नउरंसं संठाण पोंढरीय, एतेसि विवरीया कण्ढरीया, भावपोंढरीए-ओवइए उयससिण ॥ १५५ ॥ गाहा, ओवइए य भावे
पहाणे अणुतरोचवइया तिरयगरसरीं वा, उवसमिए उवसन्तमोहणिळा, सारए केवल्लणाभिजो, स्वओवसमिए चउवसपुण्णी पर
मोदी विपुलमई, पारिणांमिए भवसिदीया, उक्का भावपोंढरीया, छेपाः कढरीयाः ये अप्रधानाः । अइवावि णाण ॥१५६ ॥
गाहा, पांये मइणाणपदाणा जे उप्पचिआइमजुषा, सुचे थउदसपुण्णी, ओहिणाये परमोदी, मणपजवनाये थिपुलमई, सव्वेसि
या केयठ, दमये टाइए, थिरतिपवि सारए, विणए अण्णुहाणादियिणजुणो जो अणासंसी अन्नस्ये परमसुक्कमाई, उक्का पोंढ

रीया, एत्थं पुण अहिगारो ॥१५७॥ गाहा, दब्बपोंडरीएण, तत्थवि सच्चित्तदब्बे गिणिहअ वणस्सइकाइअजलरुहपउमवरपोंड-
 रिएणाहिगारो, भावंमि अ समणेणं, कयरेणं समणेणं, जो सो खाइअणाणदंसणचरित्तविणयउज्झप्पजुत्तो, बुत्ता गिक्खेवणि-
 जुत्ती । इदाणिं सुत्तफासिअणिज्जुत्ती, अणुचरित्ते चेव सुत्तिअप्पा च कासइ वा उवुच्चइ 'उवमाइ पोंडरीए' गाहा, वण्णगुणो-
 वचएण तस्स गिप्फत्ती, अहवा मूलाइं तदंगोवचएण, एयस्स दिट्ठतस्स को उवसंहारो, जिणोवदेसणा भिद्धित्ति अहिगारो, स्यात्
 कथं सिद्धिं गच्छति, उच्यते—'सुरमणुअ' गाहा, उवगाणाम असंजया जीवा, चउण्हं गईणं उवगा भवंति, पभू चरित्तेण उवगा
 चरित्तं, तेण वा सिज्झइ, ते इमे मणुस्सा चेव, मणुस्सेसु अहिगारो, ते चेव महाजणणेतारो भवंति आश्रयणीया इत्यर्थः, तेसु
 विसेसेण रायाणो, तेसु विसेसेण चक्रवर्त्तिनः, तंमि गाहिते प्रायेण सर्वलोको ग्राहितो भवति, उत्तमप्रहता मार्गाः सुखमितरो
 जनः प्रपच्यते, किंचान्यत्—'अवि दुस्साहियकम्मा' गाहा उक्कोसकालट्टितीपओगेवि णेरइआउगणिव्वत्तीए आउयसंबद्धे,
 जिनोपदेशात् संबोहिं लद्धुं केइ तेणेव भवेण सिज्झंति, ते अबंधमोक्खा, पडुपच्चाणागते अमणुएहिं अहियारो, सा य पोक्खरणी
 दुरोगाहा, कंहं?—'जलकइमाला' गाहा, जलमगांहं कइमोवि अगाहो, कलंबुगावछिमईउ वल्लीओ, पउमाणि उप्पलसंठाणा,
 जंधाहिं वा बाहाहिं वा, विज्जा केवलणाणविज्जा, सुत्ताणुगमे सुत्तं उच्चारयेव्वं अस्वल्लितादि, 'सुअं मे आउसं तेण' (सू० २)
 इत्यादि, श्रुतं मया आउसंतेणेत्यत्र चत्वारः प्रकाराः, इह खु अस्मिन् प्रवचनेसु वा, सूअगडस्स वाचित्ते, एसुत्ति खंधो, पोंडरीएण
 उवमा अतः पुण्डरीकाभयनं आदाणपदेण वा पोंडरीअं, से जहाणांमए पोक्खरणी पोक्खरं णाम पउमं, पुष्कराण्यस्यां
 संतीति पुष्करणी, सिया, बहुदगा आतीरभरिता, सीदंति तस्मिन्निति स्वेदः पङ्क इत्यर्थः, पुष्करिण्यर्थ उपलब्धो यया सा लद्धत्था,

कथार्य !, प्रसन्नोदकाः, पुष्पादिबलधोनसोमिता, पुष्करन्ते विमय, विसेसिआइ पोंढरीआइ ससां सन्धीति पोंढरीणिषी, हेमेव
 स्वगुणं बहुमतां मनसः प्रसाद जनयतीति ग्रासादिका, ददुब्ध्या दरिसणिखा, अमिमतरूपा प्रतीतरूपा प्रतिदना, तस्य तस्यचि
 चाय जल पक्वो अ, देन्ने देन्ने तरेन्नेः तदि २ जस्य एग तस्य अण्णाबिवि, अणुपुब्धिठुता, पफादुचीर्य जलमतिक्रम्य सिता, ठस्सिता
 जलतला दूरमतिक्रम्य ठस्मिणा, रोयन् बहुप, यदितरो वर्ण एपां येतोऽस्तीति वर्णवतः, गन्धाः सुरभिः, जस्य गंधो तस्स रसोवि, फातं,
 स्वेद कोमलः, वप्पमतविप्रदप्पात् नातिअन्तवया, अज्जहरा इत्यर्थाः, तीसे(ण)पोक्खरिणीए बहुमज्जदेसमाए एने मइ
 पउमे प्रधानं गृहीत, अणुपुब्धिण जाव पडिरुत्थे । सदावति च ण तीसे पोक्खरिणीए ते बहवोः, सज्जावतिचि सन्नो
 प्पेव सुगालनालपयकैसरस्सिक्काकिज्जकैल्लेतानि, अणुपुब्धेण पसाइ जहा आसद्वा ठस्सिताणि जाव पडिरुत्वाणि, अहवा सम्वा-
 वदि सव्याणि येव पउमवरपोण्ढरीयाणि, अणुपुब्धिताणि सात्र पडिरुत्वां, सज्जावति च ण एगे पउमवरपोण्ढरीए जाव पडिरुत्थे,
 जुसा पोक्खरिणीए, तत्तयाज्ज तु मइ पुरिसे पुरित्थिमाओ दिसाए तीरे ठिवा एव बवासी आत्मसम्भावितत्वात् अह
 मस्मि पुरुष दद्वन् कालं कालं कालं देन्ने येन यथा च तीर्यते, काल दिवसो, इगलो दवः, प्लवने उत्पत्तने च उत्पाटने च
 पण्हित, उपायवः तरितु प्रीतु पुनरुत्तरितुं च, विअत्ते वयसा वकन्थाः अपोढद्वक्, मेधाविति आद्यप्रदणवारणसंयमः अवा-
 सोऽगुहो वा, भ्यक्तमुदिवा, एगद्धिताइ वा सव्याइ पयाइ, तेसु २ कजेसु अधिकारित्वात्, मग्गणुचि मग्गविद् जेण उत्तरिखइ
 मग्गम्म गतिआगति जो वेण वा कालेण गम्पइ उत्तरण च, परलम्पणू तरिसु साणइ, अह इह अहमेकः एतत्पोण्ढरीकसमर्या,
 उत्सागयितु च, उप्पिक्खिविस्सं उणादेस्सं, इति यथा धइसा. अग्गिमत परल्ले अग्गिपराक्रमेत्, यावत् अभिक्रमे तावत् मद्दने उदए

आगहे, सेतो-पंक्तो सोवि अगाहो, घेव, पुण वि-केणं पडमाणि संभवन्ति, जाव २ सेते पादं छुंमइ ताव २ खुप्पइ
 उदये सिगो हत्थे, पादेवि, छुंमंतो-अहिअतरं खुप्पति, पहीणे तीराओ भुंशं हीनः प्रहीणः, तीरं अवगत इत्यर्थः, अपत्ते पडम-
 वरपोडरीयं णो हव्वाए मग्गे, णत्तरंति पच्चुत्तरिउं परक्कलं वा गंतुं पोडरीयसमीचं वा उल्लंघेत्तुं, निवृत्ता कथा त्रोटने, अउत्तरा उद-
 कतलमतिक्रम्य विसण्णे ते सेते खुत्ते पढमो पुरिसे। अहांवरे दोचे (ख० ३) ॥ एवं चत्तारिवि। अह भिक्खू ल्हं, रागद्वेप-
 रहितः तौ हि स्नेहभूतौ तास्यां कुर्मदित्ते, जहा गेहत्थुप्प (तुप्पि) तगतस्स, रुक्खयरेण ण ललगइ लग्गा वा पप्फोडित्वा पडइ, एवं
 वीतरागस्सवि कम्मा ण वज्झन्ति, सुंपराइअं, इतरं बंधइ जाव सजोगी, अजोगिस्स तां पि ण वज्झइ, संसारतीरद्वी खेचण्णे व्रतसमिति-
 कषायाणां, सव्वठाणपदाणि संज्झोवाए समीतारे यव्वाइं, अणत्तरिओ दिसाओ, अणुदिसा अग्गेयादी, समोतारं वा पडुच्च, अणु-
 तरीओ पणवंगदिसाओ दुसप्पगाराओ, भावदिसाओ वा अट्टारसुप्पगाराओ, पासंति तो चत्तारिआहिणो तीए णो हव्वाए०, एतेहिं
 पुरिसेहिं एवं णाता वयं एवं पोडरीयं उनिक्खिस्सामो, न उवायमुपायाओ अंतरीयं, पोक्खरिणीए एवं उप्पाडेत्तं वं, अयं तु विशेषः,
 अहमंसि खेयन्ते जाव, उणिणक्खिस्सामि इति बुच्चा णो अभिक्कमत्ति तीसे पोक्खरिणीए, तीरे ठिच्चा, सइं कुच्चा उप्पदाहि
 खलु भो पडम्बर, २, अह से उप्पत्ति ते किट्ठिते वणिणते, कथिते इत्यर्थः, किमर्थं पुक्करिणी दृष्टान्तः कृतः, अर्थोऽस्य मर्यादया
 ज्ञातिव्यः, मते ! ति आसन्नं, अन्योऽन्यं समणं समणे वदति, किट्ठितं णायं दिट्ठितो, से किट्ठिते भगवता, अस्हे पुण से अणु-
 पसंहारितस्य अट्ठं, ण आयाणामो, भगवान्-आयुष्मन् ! श्रमण इत्यामन्य उवाच, इतेति संप्रये पृष्टोऽहं भवद्भिः, अहं त्वाख्यामि
 आइक्खामि, विभयामि किट्ठेमि पवेदयामि, अहं अयमेव पुक्करिण्यर्थः, यदर्थमुपेताः स्यः, सहेतुमिति हेतुः नास्ति जीवः शरीरा-

दूरं वण्णाविरहितत्वादिति एवमादि हेतुः, किं कारण—हेतुदण्डान्त, उक्तावित्यर्थः, यथा ते पुरुषा अप्राप्तप्राप्तिता विपश्चा एव
 नश्यमाणा अभवन्त्येवमपरागा संसारस्य, अभिप्रेतस्य वाऽर्थस्येत्युपसंहारकरण, अथवा सर्वज्ञानां निरर्थिका वाक् न भवतीति
 सप्रह, एव हेतुकारणे अपि, अथवा सह हेतुणा सहेतु, एव कारणेयि, अथवा स्वो हेतु स्वहेतुः, एव कारणेयि, सत् प्रवृत्तसास्ति
 मानयो, शोभनोऽयं सदर्थ, सहेतु सत्कारण वा, अथवा निमित्त हेतुरुपदेष्टाः प्रमाण कारणमित्यन्यन्तिरं, लोग च म्बलु
 मए अत्पाइद्रु मए लोगो अद्रुविहो, यथाप्ययमात्मा एवं लोकात्मा, समद्रुविह आइत्य मया मा पुष्करिणी युरता, अथवा
 आत्मना ज्ञात्वा मया पुष्करिणी दिष्टतो युरतो, नान्यत भुत्वेत्यर्थः, कर्म उदरा, कामभोगासेओ, कर्मोदयादि कामसंगो भवति,
 कामसंगा वा पुनः कर्म ततो बन्ध, पौढरीयाणि पौरवणवया वडुपौढरीय राया, अप्पठत्थिया तं पुरिसा, धम्मो भिक्खु, धम्म
 क्वा सओ, भिक्खायं उप्पतो, सर्वस्मात्सारादुचीय लोकाग्रे स्थान, एवं च त्वत्तु मए निर्वाणार्थं युरत, ताव संखेवेण पोक्खरिणी
 दिष्टतो समोत्तारितो, इदाणि वित्थारिक्ख, उक्क हि-पुष्पमणितं हि०, इह म्बलु पाइण वा०, इह मज्झस्यलोगे पप्पवग पडुब
 सति-विक्खते एगत्तिपा न सव्वे, अभिगिहीवमिन्नादिद्वीभो भवति, उपलवणत्थादनमिगुहीता अपि, के ते ? आर्या अपि खेवादि
 आपरिया, उप्पदरिवा अमारिया, इक्कि उवागोअणिवागोआ, अथातिएहि मतद्वाणेहि जुचा उवागोता, तेहि धिया पीआ
 गोआ, प्रांअधः कायवन्तः वामनकुब्बइस्ववतो एक्कहा पुणो सुवणा वेगे भवदाताः अयामा वा वण्णमंता काला पिगला वा दुब्बण्णा
 भयवा काला थपि स्निग्घष्ठयायवन्तसेवस्तिनभ सुयर्णाः, अयदाता अपि फलसंखविणो दुयण्णा, उक्क हि—‘महु’स्नेहेन सोमाग्य,
 दन्तस्नेहेन मोवन । त्वक्स्नेहे परम सोरूप, नस्सस्नेहेऽदुनादिक् ॥ १ ॥’ सुवण्णा पामेगे सुरूवे मंगा पण्णिमा, मरुवा दत्तया

अहीनपंचिदिया नातिथूरा नातिकृशाथ सुरूपा, इतरे दुरूपा, अहवा ये चक्षुषो रोचंते ते सुरूवा, इतरे दुरूवा, तेसिं राया भवति, महं-
 तग्रहणं महाहिमवंते, सको चेव मलयो बुच्चति, मंदरो सुमेरू, महिदो सको, तत्थ हिमवंतमलया पच्चक्खा, दिट्ठतो, मंदरमहिंदा
 परोक्खसा, सार स्थैर्य, पर्वतानां औपधिरत्नसंपण्णा, महेन्द्रा अपि धैर्यैश्चर्यविभवाकुलप्रसूतत्वादमर्यादां न करोति, 'अच्चंतयिसुद्ध-
 पूर्वक्रमपि तस्स असकण्णा वर्णा, लक्षणसंपन्नो चिरजीवी निरुपहतं च तस्य राज्यं भवति, मातुं पितुं सुजातं जहिच्छित्ते मणोरहे
 पूरयति, दयालू दाणशीलो वा, दयप्पत्तो, सीमा मर्यादाकारः, क्षेमं परचक्रादिनिरोधो सेऊ-पाली यथा सेतुं नातिवर्त्तन्ते अपि,
 एवं तत्कृतां मर्यादां नातिवर्त्तन्ते भृत्याः, केतुर्नाम ध्वजः, केतुभूतं स्वकुलस्य, आसीविसे सो जहा दृष्टमात्रमेव मारयति एवं
 अवक्कारिणो रिऊणो अ आशु मारयति, वग्घो अतीसयदढगही य, पौडरीयं प्रधानं, गंधहत्थी गंधेण णस्सति एवं तस्सवि,
 एवं तस्स सत्थनलं, सारीर चतुरंगं च, पच्चमिच्चा सामंता दाईआ तक्करा डिवं सचक्कं-रज्जखोभादि परचक्कं-परबलं, परिसयतीति
 परिसा, 'उग्गा भोगा राहण्ण खत्तिया संगहो भवे चउहा। आरक्खिगुरुवयंसा सेसा जे खत्तिया ते उ ॥ १ ॥' भट्टा जोधाः, ते
 तावद्भटत्वमप्राप्तवयत्वात् कुर्वन्ति ते भट्टपुत्राः, एवं सर्वत्र, लेखकाः धर्मपाठका, रक्षका रसकाद्या, प्रशस्तानि कुर्वन्तीति प्रशस्तारो,
 लेच्छवि कुलं लिच्छाजीविणो वा वणिजादि, माहणा जेसिं अण्णे वणिग्या ववहरंति ते, इड्डिते वणिग्या इलि इब्भा, आह हि- 'अणु-
 अरणपुत्राभ्यां' इत्यादि, तेसिं च णं एगति ए सड्डी भवइ, धर्मशुश्रुर्वा धर्मजिघृक्षुर्वा, काममवधुतार्थे, अववृतमेव हि आश्र-
 यणीयं आश्रीयते, प्रफुल्लसरं वा पत्तोवगादिजुत्तो वा वणसंडो, कसु इच्छायां वा कामयमाणा तं ग्राहिष्यामः, ससमयं परसमयं
 इत्येव समणा पासडी माहणा-गिहत्था पहारैसु-पत्थेंति, तत्थ णं मच्छरेण नास्सदीयेन वयमनेन स्वप्रणीतेन धर्मेन पणवइस्सामि,

त एव सम्प्रधार्य तर्कदिक्। गत्वा ईमो आमिषये, अत्यर्थं नाभूत् यदुत्प्लामः, भयात् आयन्ति इति मयत्रातारः, तेऽतु राजानः,
उप्रापाय तद्गताः, अहो मो से घम्मे मम एव प्रत्यक्षः, सुदृढं बललातोः सुपण्ये, क्वतो लोगायतघम्मे, तेषां आत्मा विद्यते
न तु क्षरीरादर्शान्तरं, क्षरीरमेवमात्मा, तत्परिमाणं तद् पायतले अहं, केसगा विरिधं तथाप्य, सा वासेन जीवति, सदा विजति
पञ्चो प्रक्षरो प्रक्षरपक्षरो, अस्मिन् अस्मिन् क्षरीरमात्मा जीवे जीव इति क्षरीरे जीवति क्षरीरादनर्थान्तरमेव जीवति, तद्विनाशो
जीवविनाशो, पातस्थिते पञ्च क्षरीरं त्रिविधं यद्वत् वदति, तेषामेव त्रयमात्रो क्षरीरमात्रः, एतत्त्वं जीवितं, यावत्क्षरीरमवि
कृतं, आह हि एतन्मानेन परमात्मा, तत्त्वविगतं क्षरीरं आह त्वं परेहि त्रिभुव्, आह त्वं अस्मिन् सुखदो दहति तु आह त्वं स्मृत्तानं,
परेहि पञ्चहि पुरिसेहि पितृ अममिन्नामिह, क्वावोतो पारेवजो, वासुन वदतीत्यसंही घात, क्वारि गाम पवेति, मन्दरायि
पाया आपेति, यदि पुनरुत्पत्त्या विद्यते तेन क्षरीरे छिद्यमाने मिद्यमाने दद्यमाने वा निस्सरन् उपलभ्येत, इक्षविनाशे दृक्निबद्धं
इत्येवं क्षरीरादूर्ध्वमविद्यमाना जेम्हि तं सुब्रह्माय, किमाश्रयात् ? प्रथा अण्यो जीवो अण्य क्षरीरं तस्मादप्येवा सुब्रह्मात्, जो
विविधं पवेदिति, अयमादसो आया दीदति वा, यदि क्षरीरादर्शान्तरमात्रमा खात् तेन तस्याक्षरीरवत् संस्थानं धूर्णगन्धरसस्पद्धो
उपलभ्येत, न चोक्तम्यन्ते, इह यदस्ति क्षरीरादर्शान्तरत्वं दीद, इत्सं वा आक अदसमावा, कर्णेहि जाव सुब्रह्मेहि वा एव
तावच्छरीरादन्यो नास्ति, इदं त्वे जहाणामय केह पुरितो कोसिमो अस्मि इत्येवमाविभिर्घटान्तैः क्षरीरणां द्वाद्रे सति छेदे
वा को दोषः परमादिमकोऽस्ति ? अविद्यमाने जीवे, अण्वो क्षरीरादूर्ध्वमविद्यमानो जेसि तं सुब्रह्माय, किमाश्रयात् ? यथाऽन्यो
जीवोऽन्यच्छरीरं, तन्मा त मिच्छा, यस्याचैत्र तस्मात् इ मो हवप पयप, उक्त हि विव मोद्व साधु क्षोभने ० ! तावं से जीवा न मर्बति,

गार्ह्य परे लोए, ते एंववादिणो विप्पडिवेदंति-विविधं प्रवेदयन्ति २, किरिआइ वा अकिरियाइ वा, यद्यामा मृतः परलोकं गच्छेत सक्रियः; क्रिया कर्मबन्ध इत्यनर्थान्तर, ये चाक्रियावादिनाः तेषु सुकड्डुकडविवागो णं भवति, सुकडाणं कल्याणफलविवागो, सुकडकारी च साहु, दुक्कारारी असाधू, सुकृतकल्याणाच्च साधोः सिद्धिर्भवति विपर्ययवद्, असिद्धिः असिद्धस्स दुक्कारारिस्स इतस्स णिरयो, तेपामेते एवं प्रकाराः स्वकर्मजनिताः सुकृताद्याः फलविपाका न भवंति, त एवं संसारं स्वकर्मविहितं अश्रद्धानाः विरुरूपवेहिं कम्मसमारंभेहिं प्राणवधाः अथवा स्वयं परिहं च, यथा च विरुरूवाइ सद्वैणि कामभोगाइं समारभंति अर्जयन्ति रक्षयन्ति, ‘भुज पालणाभ्यवहारयो’रिति भोजनायेव एव एगे पागब्धिणि, कम्मप्राप्तमीति धृष्टाः, अण्णं जीवं अण्णं शरीरं, जातिस्मरणथणामिलासाट्टिएहिं दिट्ठतेहिं अत्थविदितं अन्यत्वं दरिसिञ्जमाणं असद्वहमाणा तथापि धृष्टाः निल्लज्जा मामंगं धम्मं पणवयंति, कथमिति यथा नान्यः शरीरादात्ममेति, तं मद्वहमाणा तं पत्तिअमाणा साधु अक्खाता आख्यातीत्याख्याता, कामं ‘कमु इच्छाय्यां’ इच्छामि देवानुष्पिया ! तं तुमे अम्हाणं तजीवतस्सरीरको पक्खो अक्खातो, इहरहा वयं परलोगभएण हिंसादीणि सुहसाहणाणि परिहरमाणा दुक्खिता आसी, संपति णिस्संसंकितं पव्वइस्सामो, इहरहा हि मज्जं मंसं परिहरामो उववासं करेमो णिस्सत्थयं चेव, अस्माच्च कारणात् वयं भवतां प्रत्युपकार कुर्मः, आयुष्मन् ! पूजयामः, केण ?, असणेण वा ४ गंधेण वा ४ तत्थ पूयणाए आउट्टिसु, एतेहिं चेव असणाईएहिं सयणामणवसहीहिं वा, तत्थ एगे णिकामंड्सु, णिकामं णाम एवं तावं पुब्बं जेहिं सम्मेहेहिं गहिता ते ते पूएन्ति, स्याद् बुद्धिः; यदि नास्ति परलगो किं ते पव्वइता ? उच्यते, तेषिं लोगायतियाणं पासंडो चेव णत्थि, ते पुण अण्णेसिं केसिं गेरुअलिग्गाईण सच्छंदमतिकाप्पिअं धम्मं सोतुं भणति—तेसिं अंतिए पव्वइतुं समणा भविस्सामो, अणगरा

जाव पात्र कर्म गो करिस्सामो एव संप्रसाय तदन्तिके प्रयथिता आदृषा पठितु सोतु च पञ्चाठ येव रुचि त, अथवा लोकपं
 क्तिनिमिषं एयमात्रपापंढमाधित्य विचरिष्यामः, मुद्रलासातिपुत्रवत् । किंच-धरगादिलिङ्गमाश्रयन्ति, लोकपंक्तिनिमिष च
 प्रञ्चादपन्त्यात्मान पण्डयामो, पण्डितु समणा भविस्सामो अणगारा जाप पावकम्म जो करिस्सामो, पण्डियावि सन्ता तमेव
 वाद वदंति यथा वय अवगारा अकिंचणा जाव पावकम्म जो करिस्सामो, उक्त च—‘अतीते सरइत्स०’ इत्यादि, एव ते कुट्टहा
 पापढमाधित्य एमेव पवनवाचनमादिषु हिंसाइसु पावकम्मेसु अप्पमा अप्पढिविरता रयमाईयति, ज च त अगाराइ सचिचकम्माइ
 हिरप्पमा दियति परेइ य अदचमादियति, अण्णेहि य अदचमादियायति, तेसु इरियक्काइएसु कम्मसु सुच्छिता, किंच-ज आणाइ
 एव ते सुच्छिता इव न तत्र दोषान् पश्यन्ति, गुदास्तदभिजापिण , ग्रन्थिता वद्धाः न तेग्योऽपसर्पन्ति, अब्बोववातो तीयामि
 निवेत्ता, ‘कामस्य विष च वपुर्वयम्’ इति मूलमिति कृत्वा कामसाधनेचपि सुग्घा तं तानु रक्तास्तस्यत्यनीकमूतेषु द्विष्टा , मनसि
 च्छुन्, उपक्करं कृत्वा ताम्यामेव रागेपास्यां वाचितमनस्त्वादभद्राणा अप्पण समुच्छिदिति, कुत !—काममोगवृष्णापकात्, परा
 स्वाच्छिप्प्याः तव्वइरिचएणो अब्बाए पाणाइं समुच्छिदिति, यथवा तेसि लोगायतगाण संसारो येव णरिय, किं पुण मोक्खो ?,
 तेष न युक्त यत्कृतो अप्पाव समुच्छिदिति ?, उच्यते, केणापि प्रकारेणासद्भावनेनेत्यर्थ , स समुच्छेदो नाम विनाशः अभावम
 वणमित्यर्थ , त एव विप्रलम्भतोऽप्यात्मनः अपाव वट्टमसमयाः, कथं ?, तदुक्तं—‘जातिस्मरणात् सन्नमिलयात् पूवायरगमना
 गमना’दित्पवमादिमि सररीरादन्यो जीव’, ते एव महाभोहिताः पदीणा पुण्यसंयोग—गुहावासं जातिसंयोग वा, सारिओ सम
 पाण चम्मो, संसारी वा जीव इति ग्रदान, सहा महारपरहि भणितो सद्यतो अन्योऽप्युर्ध्व इति उक्थदर्शनार्थः, हेतु गिदिवाओ जहा

हृद्विपि, तान् रूचान् विघ्नः, पारं प्रव्रज्या फलं वा पारलौकिकं वा सग्नो मोक्षो वा, अंतरा कामभोगंसि पंकमि विसण्णा गर-
गादि दुर्गतिसेयंसि वा । पढमे पुरिसजाते, अहावरे बोच्चे पुरिसजाए । इह खल्ल पाइणं वा ४, संतेगतिया ५ जाव
से एवमायाणह भयंतारो जहा से से धम्मे सुअक्खाते, कयरे धम्मे ? पंचमहब्भइए, इह खल्ल खल्विति विशे-
पणे, किं विशिनटि ?, सांख्यमिद्धान्तो, जहिं णो कज्जइ किरियाइ वा अकिरियाइ वा, क्रिया कम्मं परिस्पन्द इत्यनर्थान्तरं,
तद्विपर्ययः अक्रिया अनारभः अवीर्यं अपरिस्पन्द इत्यनर्थान्तर, सुट्ठु कडं सुकडं, दुट्ठु कडं दुकडं, सुकडमेव कल्लाणं पाप-
मितरं, शोभनं-साधुमितरमसोभणं ईप्सितार्थः सिद्धानां सिद्धिविषयः, असिद्धिः, निर्वाणं वा सिद्धिः, संसारिणां णिरएत्ति
वा अणिरयः तिर्यग्योनिः मनुष्यामराः, स्यात्कथं महाभूतान्यचेतनानि क्रियाकम्मं कुर्वते ?, उच्यते, सत्त्वरजस्तमोभिः प्रधान-
गुणैरधिष्ठितानि कर्म कुर्वते, उक्तं च—“सत्त्वं लघु प्रकाशकमिष्टमुष्टम्भकं बलं च. रजः । गुरुवरणक्रमेव तम ” इत्यादि, सत्त्व-
रजस्तमसां साम्यावस्था प्रकृतिः, प्रधानमव्यक्तमित्यनर्थान्तर, तत्र रजोबाहुल्या क्रिया भवति, तमस्तु गुर्वावरणकं चेति कृत्वा
अक्रिया भवति, सत्त्वबाहुल्या सुकडं रजस्तमोबाहुल्यात् दुकडं, एवमन्यान्यपि कल्याणसाधुसिद्धिरकादीणि अ०, प्रशस्तानि
सत्त्वबाहुल्यात्, रजस्तमो न यदि स्यात् अवि अंतशो वृणस्य कुब्जीकरणेऽपि पुरुषोऽनीश्वरः, गुणकृतं फलं भुंक्ते, उक्तं हि—
‘तस्मात्तत्संयोगादचेतनं चेतनावदवभाति । लिंगं त्वप्रकृतिगुणं कर्तृत्वे च भवत्युदासीनः ॥ १ ॥ तं च पदउद्देशेण पदानामुद्देशः
पदैर्वा पञ्चभिरुपदेशात्, वाच्यस्य समवायणं समवायः, स्यात्-कथं समवायः?, प्रधानत्वात्, उक्तं हि-प्रकृतेर्महान् महतोऽहंकारः०,
प्रतिलोमं संहारः, प्रधानमेव समवेति, अनिर्मिता न केनचिदीश्वरेणान्येन वा अभ्रेन्द्रधन्वादिवात्, स्वयं प्रादुर्भूताः, अनियया न

निर्मिताः न निर्मितव्यः, येषां असत्कार्यं तेषामभूत् एव क्वाष्टादधिनिर्णीयते मृत्युपिच्छाद्य घटः इत्यादि, नैव सांख्यानां, कारणे
कार्यसद्भावात्, न हि किञ्चिद्विहितव्यमिति, अकटा णो कटा यथाऽन्येषामकृतकमाकाश एवमकटा, यथा च घटः कृत्रिम
एव नो अकृत्रिमा, अकृत्रिमत्वादेव च अनादी अपिषणा नेचसा भवति, ततोऽत्राप्या न गून्या, न तेषां कश्चित् स्वामी प्रवर्तते
इत्यतः अपुरोहिता, पुरुषार्थे तु स्वतः प्रवृत्तिरेषा, आह हि--'वत्सविष्टदिनिष्ठ च धीरस्य' यथा, 'यथा नैषां कश्चिदक इन्द्रिया
णामिव बाहुः प्रधानं, स्वविषयबलवन्ति हि भूतानि, सकृत्तथा नाम सासतमि, स्वकृतमाय' स्वकृततत्त्व, आयतनं पुण्ये उक्तानि
भूतानि मृतकारणाणि च, अल्पकमदहकारः तन्मात्राणि, स्यान्-किमेषां प्रवृत्तिरिति?, तदुच्यते, पुरुषार्थं मयैषां पशु यदर्थं
नातिवर्तते, असावपि सुखं, सत्त्वेऽपि प्रधानवत् नावधत्, सतश्च नास्ति विनाशः परमाणुवत्, असतः सम्मयो नास्ति त्वनि
पापवत्, आह हि--'अमुदकरणादुपादानं' एताव बाधखीयकापि, किमिति?, न कश्चिदुत्पद्यति वा विनश्यति वा, नापि संमरति
सर्वगतत्वात्, ह्यस्त्वदवतिष्ठते, एताव अत्य, कोऽस्ति?, यदस्ति तदेतावदेव, प्रधानपुरुषावित्यर्थः, एताव ताव सत्त्वलोके प्रधानं
पुरुषानेव लोकः, एतमुद करणमित्यर्थः, कारणमात्रः कारणता, अवि अन्तर्गो प्रधानपुरुषो व्यवस्य वृणाप्रादपि किञ्चिदन्यतो
बाधत इति, परमात्मा करणात्मा तु करोति, तत्फलं तु परमात्मा युक्तं, तपथा तत्प्रकृति पुरुषान्तरं जानीते स किणकिणावि
माणो, जो किम्बाकिणावेति च सोऽमुकोऽपि सायते, अनुमोदतेऽपि, कारणकारणाद् पुणो भारियतराद् तेण ताद् गदिताद्, उक्तं
च--'जो सायद् न माणुस्सं मांसं अण्णं फलो स मेलेति?', एव पयणपायणादपि, एतेहि पुण विद्विन् पव कोहीओ गदिताओ,
अधि अन्तसो पुरिसमवि विकिप्पिवा एत्थपि वाण जत्थेत्थ दोमो, तेणोऽपि पडिबेवति, सच्च सिद्धते मोणु अण्णत्थ किरिआदि वा

अकिरिआड् वा जहा संखनिद्रंते युतं तथा किरिआड् वा अकिरिया २, तेपायुत्तरं—अत्यन्तानुपलब्धेः प्रधानमेव नास्ति, सत्कार्यमप्येकतेन नास्ति, कस्मात् ? यस्य न भवति उपलब्धेरनुपलब्धेश्च, तथा कारणात् कार्यस्यान्यत्वात्, इत्येवमादिभिर्हेतुभिः मांख्यसिद्धान्तस्योत्तर, एवं तेहि विरुवरूवेहि कम्मममारभेहि जाव भोअणाए, एवं एगे मामगं धम्मं पणवेंति, आत्माप्यथैयामरुत्तां, तथापि निर्लज्जा मामगं धम्मं पणवेंति, यद्यकर्त्ता तेन पणवणा ण जुज्जेते. बुद्धेर्यचेतनत्वात् घटस्येव प्रज्ञापनासामर्थ्यं नास्तीति, तत्तत्तदुपदेशद्रष्टुरभावात्, कामं च खलु परलोगणिमित्तं ते सहायका सांख्या ते समणमाहणा पूंति, न तु प्रत्युपकारार्थं, लोकयतिरुवत्, जाव णिकामइंहु, पुब्बामेव तेसि णातं भवति धम्मसङ्गाए ते अप्पणा आचरंता उद्देसगादीनि आत्तयंति एवं जाव कामभोगसेयंसि० दोचे पुरिसजाते ॥

अन्नाचरे तच्चे पुरिसे (ख० ४) इस्सरकारणिए, इह हि पुरिसाइया धम्मा—खभावाः, जीवानामजीवानां च, अत्र जीवधर्मा जन्मव्याधिरोगशोकसुखदुःखजीवितमरणाद्याः, अजीवधर्मा अपि मूर्त्तिमताममूर्त्तिमतां च द्रव्याणां, मूर्त्तिमतां तावत् वर्णगन्धरसस्पर्शाः, अमूर्त्तिमतां आकाशदिकालादीनां, दिश्यन्त इति दिशः, परापरत्वादि कालस्य, शब्दगुणमाकाशं, कतरः पुरुषो योऽसौ परमेश्वरः विष्णुरीशरो वा ? आह हि—‘पुरुषः कर्मणां कर्त्ता०’ तथा चाहुः ‘ईश्वरान् संप्रवर्त्तते’ अपरे ह्याहुः—‘एका मूर्त्तिः त्रिधा जाता०’ इत्यतः पुरुषादीया, पुरुषप्रणीताः पुरुषेण प्रणीयमानास्तान् प्रकारानापद्यन्ते क्षीरवत्, पुरुषोत्तमीयाः न स्त्री न नपुंगो, पुरुषः प्रधानः, पुरुषेण प्रदर्शिताः ग्रद्योतिताः, यथा प्रदीपेनादित्येन वा घटः, पुरुषेणाभिसमन्वागताः सर्वगतत्वात्, पुरुषेण आभिमुरखेन अनुगता सर्वगतत्वात् मृणालतंतुवत्, न पुरुषमुदस्य वर्त्तते, पलयकालेऽपि पुरुषमेवाधितिष्ठति जलोर्मिवत्,

आह हि 'जह सल्लिमि तरंगा०' छान्त० गण्ट वदा श्रीरे जाण चुहु जाय अमिपूय चिह्नुह, यथा गा त ममादिमि क्रियाविनेपे
समित मुरीमेव अमिपूय चिह्नुह एषमेव धर्मा इत्सराईया०, एव सेमाइपि । अयिण इम दूवालसगं गणितिउग, तत्रहा—गायरो
जाव ठिह्नीयाओ सध्वमेत मिच्छा, अनीइअग्रणीमत्त्वान्, ये हि ईश्वरं न प्रतिपद्यन्ते, तत स्वच्छन्दविक्रिन्पितानि गाम्नाणि प्रथयन्ता,
धयं तीवकुरा इति मुहानां वक्त्रो, 'सुदमतोरविशेषाणू यच्छोपलम्बेरुम्मत्तवच्च' (तच्चा० १) अयस्य, अतत्यत्यान् धतयीय अतप्यमि
त्यर्थः, यथातथ्ये आहतदिय एकांशं वाचकानि वा पदानि अकन्द्वन् व्यञ्जनविनिष्ठानि, इम स्मा इम इअरकारणीय दरिमण मच्च
अहचदिय, त एव मोहा मोहिताः सुब्ब कुवन्ति, काउ तत्तेव ठवेति, सुट्टु ठवेति, तमि एव मोहा मोहितता, मोहा पुरिमम्म रागो
भवति, तस्सिच्छामावतो तडिडिण्डेणु च हेप, रागदेपमोहाध कर्मवचं हेतव, कमण संसारो तदुम्म च, तनोच्चत—तमेव त तआ
तीयं तु ख नातिवर्चत सउम पंचरं जहा, त णो विप्पडिवदति, इअरं मुक्का अन्यत किरियाइ वा करेति घम्मेगनि, यदा इह
सल्लु दुवे पुरिसवाते, किरियाण अकिरियाण च इतु, एय ईअरस्योपरि तगं छोटु निरुवरुवेहि मणति, 'यस्य पुट्ठिर्न लिप्यत,
इत्था सर्म्मिद जगत् । आक्काअमिन्न पक्कन, न न पापेन लिप्यत ॥१॥' तअपि पालोणकम्पी घर्मवुट्ठा ईअरं भवया पूजयन्ति
जाव विमण्णे । तथे पुरिसजात ॥

अहापर चउत्य (ध० ५) गितिया जाव जहा मे एम धम्म सुअक्खवाए, कएर त धम्म ?, गितियावादे, इह मल्ल
दुवे पुरिसजाता एगे पुरिसे किरियामक्खति, किरिया कर्म परिस्यन्द इत्यर्थ, कस्यागौ किरिया ?, पुरुषान्य, पुरुष एव गमना
दिप्र क्रियामु स्वतो अनुमघाय प्रवर्षते, एव मणिणापि त दाजयि पुरिमा तुहा पियतिउसेण, मय निपतियादी भारमीय वृत्तने

ममर्थयन्निदमाह—यः खलु मन्यते 'अहं करोमि' इति 'अमावपि नियत्या एव कार्यते अहं करोमीति, तदायत्तत्वाच्चाचरम्य, यत्र
 चैव २ मेधावीग्रहणं तत्र २ नियतिवादिनः परामर्षः, एसो मण्णति—अहं करोमि, वितिओ मण्णइ—णियती करेइ, एगड्डा, क्त-
 रोऽर्थः ?—कारकार्थः, तत्थ पुण बाले एव पडिवज्जंति कारणमावन्ने, अहंमि दुःखामि वा बाधनालक्षणं दुःखं शरीर, शोको इष्ट-
 दारापत्यादिविप्रयोगादि, शोकः मानसः, शरीरेण मानसेन वा दुःखेन, शरीरेण जायति, करोमि त्रिभिः कायवाङ्मनोभिः
 तरयामिति, तप्पामि बाह्यैरभ्यन्तरैश्च दुःखविशेषैः, उभयथापि पीडयापि, मव्वतो तप्पामि परितप्पामि, एतत्तर्न दुःखोदयं कर्म
 अहमकार्षोः परो वा मे दुःखति वा जा परितप्पति वा, परो एवमासी, नेइवरो, नियतिरेति, एव खलु सकारणं पर-
 कारणं एवं विष्पडिवेदंति कारणमावण्णा, मेधावी एवं विष्पडिवेदेइ जं खलु दुःखामि जाव परितप्पामि वा णो एतमहमकासि,
 किन्तु णियती करेइ, न चाकृतं फलमस्तीत्यतः णियती करेति, जति पुरिसो करेज्ज तेन सर्वमीप्पितं कुर्यात्, न चेदमस्तीति ततो
 नियती करेइ, नियतिः कारिका, परोऽपि खलु जं दुःखति वा णो परो एतमकासी, णियतीए तं कृतं, एवं खलु सेसं कारणं, एवं
 विष्पडिवेदंति—इह खलु पाइणं वा ४, जे तसा थावरा पाणा ते पंचत्तं—संघातमागच्छंति, केण संघायमागच्छंति ?, सरीरेण, परि-
 जातवालकौमारयौवनमध्यमस्थविरान्तः पर्यायभेदः, परि आगाः, एवंविधेणैव शरीरेण बालादिपज्जवे विहिविवागो
 विधानं, पृथक्करणमित्यर्थः, त एवंविधो निधिविधानं, तच्चैवं—संघानपरियागविवागा विधानं, स्वकृतं वा कर्म विधानं, जन्मजरा-
 रोगशोकमरणानि वा, नरकतिर्यक्मनुष्यदेवेषु उत्तमाधममध्यमविशेषाः, विशेषेणाह—इन्द्रसामानिकत्रायस्त्रिंशपारिपद्यात्तरक्षकलोक-
 पालानीकप्रकीर्णकामियोग्यकिल्बिषिकाः दशविधाः, तिर्यक्षु चैकेन्द्रियादयः, पणवणापदे जहा मणुस्सेसु संघुच्छिमा गम्भवकंति आ

य ते एव संगतिश्चा उर्वेति, नित्यकालसंगता हि पुरुषेण नियती, यथा रूप स्पष्टेन, अग्निरोष्मेन, अथवा आपो द्रवा अर्सेर्यवती
च, यथा ग्रे दधिगविषाण सख्येण, एव सख्यजीवा नियतीए णिष काल संगता, सत्कृतानि विधानानि प्राप्नुवन्ति, उपेक्ष्य
मुपहा, नियती क्योति, पुरिमो उपेक्सा, तवसख्या पुरुषवत्, एवं उपेक्षा हि नियतीवाद्, एव तवलोषणस्मिता वियती युता ।
इदानीं अजीवणिस्मिता, तजहा-त एव संघासमागच्छति परमावाहयः, अन्नद्रवन्नादिक्कानां चा संघातपरियाग, तेसि दो वण्णादि
पञ्चया, विवेगाः तेसि चेत संघाताण मेदो वण्णादिविवेगो य, विषाण तेसि मेदः प्रकार इति, तेसिपि णियतीकृतः, त एव
संगतिप वेसि अजीवाण, ता वियतीमतरेण णत्थि अण्णतो अकिरियाद् वा, ज च अण्णे रयति वासमाउट्टति समावओ एव,
न पुण जहा लोगायत्तियाण रूपक्करणणिमिच ज्ञाव सेगसि विसण्णे, एते चेत चचारि पुरिमज्जाता णाणाण्णा सूम्मसूस्म
तरमन्दपुत्तादय, गाणावण्णा वा प्रादणदयः जातिकृता वर्णाः, शारीरा वा कृष्णश्यामादयः, छन्दोऽभिप्रायोऽभिलाषमित्यर्थः,
अन्यस्यानिरज्जो भवति, 'अण्णस्स यिया छासी' गाहा, जहा दोहल्लप चेत, महिलाण णाणाविहा दोहल्ला उप्पज्जति जहा मह्लि
सामिस्स मातु मेहकुमारस्स य, पाणासीला दाळ्णमद्रसीला, गाणाविहो, एते चेत चचारि लोगायत्तिगादयो, एगगइये गइण
तिप्पि तिसुहा पात्रप्पयसुताए, पाणारंमा असिमसिक्कसिवाणिन्नादयो आरंमा, अण्णोण्ण करेति, गाणाअन्नवसाणा तीघमन्द
मप्पाप्पवमाना, सुखेऽपि पदीण पुब्बग आपरिया मग्ग अंतरा क्कामभोगेसु विमक्का, उक्ता पंच यथा भवी, तेऽपि किलापव
गंतो अण्णठत्थिया, संपत्ति भिक्खु युचइ, जो सो पोट्ठीयमुणाटेति, से वेमि भिक्खलोपोषुपात्त विवसुः सोऽद भवीमि, पाइण
धा० पणवगदिसाओ भावदिस्साओ गहिताओ, सतिगतिपा मणुस्सा, सन्दि-विपन्ते, तजहा-आपरिया वेगे जाव पुस्सा वेगे

अणारयाव पव्वयात, जहा अणो वा जो कोइ हरिएसबलो, अणो वा जो कोइ दुवणरूयो, संपनपि णियागोतवज्जा पव्वाविज्जंति, अणदेओ वा दुवणरूवेसु सो चेव हरिएसबलो, अणो वा जो कोइ दुवणरूयो, संपनपि णियागोतवज्जा पव्वाविज्जंति, अणदेओ वा हरिएसवज्जा, दुरुदुवण्णा पुण अव्यंगमरीरा मदोमावि पव्वाविज्जंति चेव, खेत्तवत्थुविभासा, अप्पाइ० दुग्गततणहारादीनां, भूयो बाहुल्ये, इदं भूयः इदं भूयः इदमनयोर्भूयस्तर, अल्पेभ्यः बहुतराणि, भुज्जतरे वेगेसि, तद्यथा—अहं चिय राजमंडलियव-लदेववासुदेवा चकवड्डी य, ण य जहा कम्मं भुज्जतरो, तेसिं च णं जणजाणवताइं, जणः सर्वे एव प्रजाः, जनपदस्यैतानि जानपदानि, ग्रामनगरखेटकवडादीनि, अथवा जनः प्रजास्तत्प्रतिगृहितानि द्विपदचतुष्पदादीनि जानपदानि, तहप्पगारेहिंतो भिक्खू भाणितव्यो उच्चणीयमज्झमेहितो कुलेहितो, कश्चित्केचिद्वा साधुममीपमगम्य धम्मं सोचा तं सदहमाणा, अभिभूय, किं?, परी-सहोमसगे भिक्खायरियाए समुट्ठिता, दुक्खं भिक्खं अडितुं, उक्तं हि—‘पिंडवातपविट्ठस्स, पाणी०, तथा उक्तं ‘चरणक-रणस्स सारो भिक्खायरिया०’, संमं उट्ठिता समुट्ठिता, सतोवि एगे णातयो पुब्बावरसंपट्ठा णातयो, कामभोगोवकारी उवकरणं, ताणि चेव खेत्तवत्थुदिरणसुवण्णादीणि च, जे ते सती वा असती वा, सतिंति अत्थि से णातयो जहा भरहस्स, अयतिंति णत्थि से णातयो, अहवा नास्य नाती सन्ति अणातयो—अणातगा ते अत्थि, अणोसिं उ परिचिन्तगा भिच्चा, अत्थि उवकरणं, उव-करणं च उपकरोतीत्सुपकरणं घटपटशकटादि, नास्य उपकरणं विद्यते अनुपकरणः, अथवा नो मारं करोतीत्यनुपकरणं यथा छिद्र-बुधत्वात् घटः जीर्णत्वात्पटः, एवमन्यान्योपकरणानि एकांगविकलानि यथा स्व सं कार्यं न साधयन्ति तान्यनुपकारित्वादनु-करणं, समुट्ठिता, स्यात् कथं समुट्ठिता? धम्मे णवज्जाए य समुट्ठिता, कथं समुट्ठिता?, पुब्बमेव तेहि णातं भगति, पुब्बं धम्मं

गुणेति पन्था ज्ञापयति, एव मोतु णात । इह म्वल्लु पुरिस्से अण्णमण्ण मम अट्ठाए, अण्ण म् अण्णं च अण्णमण्ण, अनेकप्रकार
 मित्यर्थः, अन्यधान्यच अण्णमण्ण, एवमधारणे, विविध प्रवेदयन्ति विष्पट्टिवेदयित्, किमिति !, विज्ञा, तज्ज्ञा स्वेयगणे जाव
 म्महा मे, कारणे क्खयेवदुपकारात्, तावका तावक्कतोळा आतसमु'या महा एव मर्वेण कामगुणेषु विभाषा, एते ममाहीणा अह
 मवि एण्मि स्वामी, मेधावी दुब्बयेव, किमिति ममयिज्जाणेळा !, एते खलु काममोगा मम अट्ठाए अजिञ्जति परिवट्ठिञ्जति परि
 यारिञ्जति, न चैच्चन्तेन सुन्नाय मवन्ति, कथमिति !, इह खलु मम अण्णतरे रोगातर्के, विट्ठगमायासो, पुज वातिओ वा पेच्चिअ
 अग्निमियसंणिवाइय, इयु इच्छायां, न इहो अनिए, अकमनीय - अकान्तः न प्रीतिकर अप्रिय न शुभः अद्युम अञ्जोमन इत्यर्थः,
 सर्व एवानुमो म्याधि कृष्णादिषु विक्षेपत, मनमा ज्ञापते मनोअ', मनओ मतः मनोम', दुक्खेणोमहो, दीर्घकालम्यायी रोग,
 सज्जोचावी आतक्क, जे इति अह, तेण रोगातर्केणभिभूयत, काममोगे मयेअ-से इत्ता, हन् सग्रे, मयात्तायत दति मयतारो,
 इम दुक्ख परिमाप्पयतु, एग मम अर्जनरक्षणदिसमुत्थ मवश्चित्तमेव दुक्ख मयुत्थित मां बाधते, त भवन्त एवैत प्रत्यापिबतु,
 स्वाइ अणैतनत्वात्काममोगानां आमण्ण न विद्यते तत' उच्यते, सुकृत्तारिकामयूराणां आमण्णमिह, तंअहा—'अकतण्णओसि
 तुट्ठिय !' तथा थ—'मो ! इम ! निर्मलनदीपुल्लिनादि', तथा च 'बोहिस्य ! ते यतः कान्तास्यष्टामपि स्पृश्य' इत्येव, तेषां पुत्रे
 म्योऽपि श्रियतराणां काममोगानां पुरस्ताद्वञ्जिरपि पूर्वं भवति वा ष, अम्हा एव तम्हा काममोगा तश्चिमिनेहि तु दुक्खेहि अण्ण
 निमिचदिनो यावि इ वदतट्ठियाठादीदि, वो सावाए वा, न चात्यन्त भवति, अम्हा !, पुरिसो वेगइलो पुब्बि काममोगे विण्य
 इळा, जहा सयागत्तिप्पयोगो, काममोगा वा पुरिसं पुब्बि विण्यज्जायइ, त वेव पट्टमपुण्याणिजपुत्त, अम्हा ते णत्तिया

भांति ण चेवेगन्ति या, रोगितादीना जहा कालसोयोरियंमि, तम्हा एं न चा अणो खलु कामभोगा जाव अणमणेहि मुच्छामो,
 इति संखाण ज्ञात्वेत्यर्थः, वयं कामभोगे संवुल्लिखतु विष्पजहिस्सामो, बुता कामभोगा, से मेवावी जाणेजा बाहिरगा मे तं एते च
 उपसामीप्ये णी प्रापणे, आसन्नतरमित्यर्थः, तंजहा-माता मे जाव संयुता मे, एते मम अहमवि एतेभिं, कथमिति १, ममैप
 पिता अहमस्य पुत्रः, भार्या पतिः, एतमन्येवपि यथासभवं विभाषा, से मेधानी पुत्रमेव अष्पणा एवं समभिजाणिजा, इह ग्वल्लु
 मम अन्यतरे दुःखे रोगातङ्के जाव णो सुभे, तेसि वा मम भयंताराणां जाव एवामेव णो लद्धपुत्रं भवति, अणस्य दुष्खं णो
 अणो परिआतियति, अण्णेण कडं णो अणो संपडिवेदयति दुष्खं, दुष्खं ता णियमा कृतं कृतं दुःखं वा स्यात्, सुखं वा, अहवा
 दुक्खोदयमपि कृतं यानन्नोदीर्यते न बाध्यत इत्यर्थः, तावत् कृतमेव नाकृतं, यस्मादेवं तस्मादन्येन कृतं अन्यो न प्रतिरांवेदयति
 तन्हा पत्तेयं जाति पत्तेयं मरति, पत्तेयं त्यजति उपपद्यते, ज्ञा-कलहो, सज्जानातीति संज्ञा तां, मिजमेव वेद्यत इति वेदना, इति
 खलु एवं इत्येवं नातिसंयोगा णो ताणाए वा, पुरिसो वेगता पुवि नातिसंयोगे विष्पजहति, जहा भरहो, पुरिसं
 वा एगता नातिसंयोगा विष्पजहति जह अट्ठणं, बाहिरए ता एम सजोगे इमे उवर्णीततरिए, किमिति शरीर चेन तदवयवा
 हस्तादयः यथा मम पञ्चतलकोमलौ लक्षणोपचितौ हस्तौ तथा कस्यान्यस्य ? 'इमौ करिकराकारौ, भुजौ परंपरजुतौ । प्रदांतौ गोस-
 हसाणां, जीवितान्तकरः करः ॥ १ ।' पादा मे कुर्मणिभा, आयु मे दीहं, निरवधृत च वलं, उरसं बुद्धिबलं च, वग्पा अवदा-
 तादी, त्वक् स्निग्धा. छाया प्रभा, वर्णच्छाययोः को विशेषः १, वर्णः अनपार्या, छाया तु उत्तिन्नपुरिसमनपायिनी, शेषाणां भवति
 च न भवति च, 'अनलानिलसलिलममुद्रवाग्बुद्धिः पंचधा स्मृता छाया' अशुभदा त्रिकार्यलक्षणा, अथवा अवर्णणीयेऽपि ममीकारो

ममति, शरीरे शरीरावयवेषु वा सुखं तपि कोऽपि नोऽस्ति, अति पिच्छिन्नमस्ति जीवति, यण्यगोषसखाशुण मठश्च न च सकृत्ति
पचिमेतु, एव अन्धीपि विद्याहरसुखलघनार्हं, विद्वी मे पलिया, उज्जुतुगायता भागा, जिह्मापि तणुइआ विसदा, फासा कङ्क-
दमउओ, इस्थीय विपरीतो, यन्मन्येऽपि दत्तोऽकालसुखमणिढालगलस्रधउरपट्टिच्छतिजाणुअधादि ममाति-ममीयसे चारिसं मम
मरीरं सरीरावयवा वा नारिसा कस्मति !, एव ममीयमाणो अस्मि पदमे मज्झिमे पच्छिमे वा, वयसि वाऽत्रयवे ममाति, तस्मि
स व भवतो ह्वरति, क्व !, पदमे ताव वचे परिहरमाणो मज्झिमो भवति, मज्झिमेवि परिहरमाणो पच्छिमो भवति, पधमेकैक
स्मिन् वयसि परिहरमाणो अप्या वयोऽवस्थां प्राप्नोति, अहा वयतोऽमौ परिहरति तथा वरतोवि, अ वरमवयस्स गरिष, सण
कुमारविद्धतो, उक्तं न - 'पण्णासगस्स चक्खु परिहरति० परिहरमाणे तु वयसि ससंचिता सयी विसंचीमन्ति, सुणिगदससु
गणिगुगसंठिता पाया उद्धसंठिता च्छासंघातपरिणिआ भवति, बलित्तरे गते, किंता केमा पलिया, अपि इमपि शरीरं तदपि
परायस, न विष्णा आधारेण, तेनोच्यते-आहारोयचय, विष्णा आहारेण सुस्सति मरयति य, सतापि च आहारेण क्खालोपकेण णिदम
मसुप्पेण पद्धचेण पदिज्जमाणेण आणुपुब्बीए चाव तीसवरिमाणि वचिस्तु ताव तपि अवष्टितं वा गोमणुयाऊणं, अपि पिरुवक्कम
आउस मरति तपि आणुपुब्बीए परिहति, तज्जहा-पण्णासगस्स चक्खु हायति, अथवा समए २ आवीचियमरमेण मरमाणो २
जीर्णन्नच्छयत् पठति, एव शरीरं अग्निं अधुव संखाय भिक्खु एव, अ पुरेकच्छेमिक्खु चेव ववहारीयणयस्स, पिच्छणयस्स
भिक्खु येन भिक्खापरियसमुद्धितेण, भिक्खायरियं विष्णा प्राणी प्राणयिता न ज्ञानादीनि तेन भिक्खापरियग्रहण, दुद्धतो लेग
खाणिआ, किं दुद्धतो !, सज्जहा-जीया चेव अजीया येन अदरिष लोण, अदिसापालनार्यं, जीया वविधा, तज्जहा-इमं च अण्णं

जाणेझा, इह नालु गारत्या सारंभा सपरग्गहा आरंभो पयणपायणादीहिंसाप्रवृत्तिः, परिग्गहो खेचवत्थुहिरण्णादि, संते-
 गतिया समणा पंच, माहणा द्विजान्तयो गहिताओ, आह-णणु गारत्थगहणेण द्विजातयो गहिता ?, उच्चते-केचिद्धिजाः घरदारं
 पयहिऊण लोइआइं तित्थतवोवणाइं आहिडति मिगचारियादि चरति, समणोवासगा वा, ते तु अविरतत्वात्, जे इमे तसथावरा
 पाणी ते करिमणपयणपायणादिमु वट्टमाणा समारभंति अण्णेहिं समारभावेंति, उद्देसियमोयणा पुण अण्णे समारभंते समणुजाणंति,
 किंचान्यत्, जे इमे कामभोगा सदरूवा कामा गंधरसफासा भोगा, तदुपकारिपु द्रव्येषु कामभोगोपचारं कृत्वाऽपदिश्यन्ते,
 तेभिं परिणिण्हंति वणियरुमादयो, इस्सरपुरिमा परिणेण्हवेंति परिणिण्हन्ते य ममणुजाणंति, एवं समणमाहणेषु विभासा, तिविहं-
 तिनिहेण सारभे सपावए णातुं गारत्थे समणमाहणे, य, संसारभया अहं खलु अणारंभे अपरिग्रहे भविस्सामि, स्याद् बुद्धिः-अजा-
 रभो अपरिग्गहो य कथं शरीर धारयिष्यति ?, उच्चते, जह खलु गारत्था सारभा एगतिया समणा दव्वारंभं प्रति जइ णाम केइ
 अणारभा अपरिग्रहा वा, आरभ प्रति असंयतत्वात् सारभा सपरिग्गहा चेव, तत्थ जे ते दव्वारंभं प्रति सारभा सपरिग्गहा भिक्ख-
 गमादी ते चेव णिस्साए आहारोवहिसेज्जादि जायमाणा बंमचेर वसिस्सामो चारित्रमित्यर्थः, कस्स णं तं हेतुं ? कस्माद्धेतोः
 भमांतलानुन्तुज्य तानेवाश्रुमति ?, उच्चते, जहा पुव्वं तहा अवर अहार, तहा पुव्वं, आहाजुतं-गिहत्थे णिस्साए जुत्तं, किंवा तेसिं
 अत्थि जं देहेंति ?, उच्चते, पुव्वं एगे सारभा सपरिग्गहा एय आसी, इदार्णिपि पव्वइता संता पचमाणगा सामादिपरिग्गहेण
 य सपरिग्गहा, जेनि दुग्गता आसी तेनि कामादीणि सेवंति, केवलं तेहिं फणिहा परिचत्ता, कइं कततो ?, उच्चते, जस्सारंभो
 य घरमापपायोग, अट्टवेता रिजुभावेण णणु काता तावैकं धम्ममनुपस्थिता, पुणरत्रि तेऽवि तारिमगत्ति असंजतत्वात्संसारिणः,

त्रे स्तु गार्तया सारभा सपरिग्राहा पासंदत्त्यायि सारभा, दुहवोषि दोवि ते, अथवा पुंस्वि पञ्चा य, अथवा सयं परेहि य, अथवा
 रागेण दोसेन य, इति संछाए द्रात्वा, दोहिं अतेहिं अदिस्समायेहिं तो गारत्त्यावुरे पासंदद्वृत्ते इति भिक्खु रीएअप्ति
 इति परिसमाप्तौ उपग्रदग्नेने या, भिक्खु रीएअ इति, सत्य पण्यवगदिसं पटुब से बेमि पार्ईण था ६ एव दुधिघाए परिष्णाए
 परिष्णापकम्मे, परिष्णातद्धर्मत्वात् व्यपेतकर्मा अबधक इत्यर्थे, अबधकत्वात् पूर्वोपचितकर्मणः वियतिकारिण, अंत करोत्येव
 मास्यात मगवता, कष अत करोतीति !, अत्रोन्यते, तत्तय मगवता छलीवयिक्काय०, उक्त ध-पुघमणित तु ज मणत्ती
 तत्तथ०' ते कइं रक्खितन्वा !, अन्तोषम्मण, कइ अन्तोषम्म मभवति !, से जहाणामए मम अस्माच्चण्डेण आठडिजमाणस्स,
 आठडिजइ रीउठ, बहा सीसे इम्मइ खीलगो तहा सकण्णे आठडिजति, इम्मति तज्जं, पापाए आठडिजति इमइ एगट्टा, दंसि
 वा आमुअ, अयमण्णस्य बुधति जहा ओयमो कुरे मच ददाति, एक एवार्थः अण्णज्जघाडमिलवेति, एवमाइननक्रियायां केइ
 आठडिजि मयंतिचि, केइ इम्मतिवि मवति, केइ पुण तिद्धिं वि पगारहिं, साडतिगाढ दुस्स परितावणा, जेय वा मरणसंदेहेण भवति,
 फिल्लायण पुण मुञ्जा, मुच्छकरण बाध लोमकण्ण, लूयते नूणति वा तमिति सोम दुक्खाविज्जं सो, अगप अक्खिवतो हिंसंति करोति,
 इधेव जणे मवे पाणा जाव दुक्ख पडिसचेवेति, एवं अतोषम्मणेण बाप्पिचा सव्वे पाणा न इंतव्वा, आइ-किप्रय धम्मो
 पदमानम्बामिनेव पणीतः !, आहोस्सिन् इणमादेरपि तीर्थकरैन्येय तत परेयातिक्रान्ते !, किमिति !, चमूच सव्वे पाणा०, एव
 डिप्पय चोदिते आचार्यवाक्यं--से बेमि जे असीता अणता जे अ पच्छुण्णसा साम्प्रत वदमानस्वामिक्खले पण्णरससु कम्म
 भूमीयु ज यागमस्सा अणता अरहता मगवतो सव्वे ते एवमास्यातवन्तः एवमास्यास्सति अर्थत, अतीतानागतकाष्ठप्रश्नध्वनेण

वर्तमानकालो गृहीतः, सर्वे ते एवमाइक्स्वन्ति, आकारकथनत आख्यानं, यथा 'अवलोक्य अणं दिसाणं' नन्वेवमाकारेण भगवन्तो
 रहन्तः धम्ममाइक्स्वन्ति, भाषमाणा अपि भृशं ज्ञापयन्ति प्रज्ञापयन्ति, भृशं रूपयन्ति प्ररूपयन्ति, स्याद्वादतो वा रूपयन्ति, उक्तं
 - 'नानासागं प्रगममहती०' किं तं प्ररूपयन्ति ?, सन्वे पाणा ण हंतन्वा 'हन हिमागत्योः' आज्ञापनं प्रमह्यामियोगः
 तथा कुरु याहीत्येवं, ण परितावेयन्वा ण उद्वेयन्वा, एम धम्मे धुवे, धुवः नित्यं तिष्ठति, सर्वकर्मभूमिषु नितिओ नित्यः, शश्व-
 तीति शाश्वतः, एगडाहं वा, एवं मंता अंतोधम्मेण से भिक्खू विरते पाणातिवायाओ जाव परिग्गहाओ, तत्परिपापालना-
 व उत्तरगुणेवि रक्खइ, तंजहा—णो दंतवणेणं दंते धोवेज्जा, गिलाणो अगिलाणो वा विभूयावडिए, आया वा णो अंजणं,
 प्राणो वा रोगा पडिक्कंमठाणो वमणवेरमणविरेयणं वा, अज्जधूवणेंतमवि धूम पिच्चति कासादिप्रतिवातार्थं, एवं मूलगुणोत्तर-
 सु सुसंवृतात्मा से भिक्खू अकिरिए नास्य क्रिया विद्यते ते सो अरुम्मवन्धक इत्यर्थः, लूप् हिमायां, अहिंसक इत्यर्थः,
 सायाणं णिव्वाणंतिकाउं अकोहे जाव अलोभे, स एवं मूलगुणसंबुडो भवति, जे य क्रमायग्रहं करेड, कमाइओ पुण मूलगुणे
 गुणे य खिप्पं अतिचरति, जो पुण अकोहो जाव अलोभो मो चेव उवसंतो भवति मकाया, अणुवसंतो चेव परिणिब्बुडति,
 उण्होदगं, उण्हाणं समाणं परिणिब्बुडेत्ति बुच्चइ, एवं कमायोवि उसिणो, तद्वचममे परिनिब्बुडे नुच्चति, एवं ताव डहलोडणसु
 ते, अथवा परलोइया कामभोगा किमासंसितन्वा ?, नेति उच्यते, परलोडएसु कामभोगेसु णो आसंमा पुरतो काउं वियरेजा,
 भति ?, इमेण मे दिट्ठेण वा दिट्ठं धम्मफलमिहेव, तंजहा—आमोमहि विष्पोमहि अक्खीणमहाणमिआ चारणविउव्याणिट्ठि-
 १, परलोए सगं सुकुलपचायादिमादि, सुतं अदक्खाणएसु धम्मिलवंभट्ठादि, मणजानी, सुतं मयमेव जातीस्मरणादिएहि

चेव रिद्ध, सुत सुचेदि, विविध विलिङ्ग वा षात विष्णात, इमेण वा सुचरिततवणियम० सुचरित तत्रो चारसविधो, नियमो
 इदियनोईदिय०, प्रहणधरणं बभवेरं चारित्रमित्यर्थ, इमेण ज्ञाताभावायु(व)त्तिण धम्मेण, याताभावा यस्य वृत्ति म भवति याता
 साताइत्तिकः, याथा नाम मोक्षयाथा, मात्राज्यपरिमाणा या वृत्तिराहारादि, उक्त च-‘यात्रामायात्रनो मित्रु’, परिगुदमलानय ।
 विविक्कनियताचारः, स्मृतिदीर्घेन वाच्यते ॥१॥’ इतो देवे सिया कम्मकमिचि यतिमितान् कमान् कामयते मान् लभते
 चासवत्तिचि, वसे ईदियाणि तस्स चिद्धति, कम्मवसवणिगणेण अट्टविध लोइय इस्मरिय गृहत्, तज्झा-अणिमा लघिमा महिमा
 प्राप्तिः प्राक्काम्य ईदित्व वञ्चित्व यत्र कमात्रपायित्व, सिद्धे वा अदुस्समनुभवतेषि, एत तेव अट्टविधा विद्धा ते, इच्छाए सुह वा
 दुक्ख वा भवति, एत्थवि सिया गत्थवि णो सियत्ति एरिसओ मत्तामि, एरिममिति एरिसओ दवो भवामि, एरिसओ वा
 पुरितो, इच्छियरूपो, इस्सारेओ वदे-देवे, परिसणा च मे सदादयो विसया भवतु, एवमादि आसंसुप्पयोग पुरतो क्खउ णो विद्
 रज्झा, स एव निक्खत्तु सदेहि अमुच्छित्तो जाव फासेहि विरतो कोदातो जाव मिच्छादस्सणमद्दाओ ज्झा अमु
 च्छित्तो सदादिप्पु विमप्पु सुमत्तु, अमुभेसुवि अट्टुक्क, विरतो कोदातोषि विमाहपरो, विक्खीमा गन्धमो पय, उत्तरगुणा एत
 म्पचा अमुच्छतेषि, इति ते माइणा भावाणतो इतिः परिसमाप्तो उपग्रदर्थने वा, कस्स आदाने, फोहादि ४, अयथा आरंभो
 पयक्कादि परिगगो वा सच्चिवादि कम्ममोगा सण्णातणा सरीरे वा, माइति-महत एत कम्ममादान, सहाण अमुच्छित्तेज्जो वा यथाइमि
 क्षीणेष्वनो उवसंतो व उदति उवसंतो मोक्ख तु धम्मेसुद्धितो उपसुत्थ उपरतो हिसाधिकर्मसु आपरियमगास वा अविरतिप्रति-
 विरतो पट्टिविरतो स भिक्खु भवति, न इमे तससावरा विपयार्थ अचिन्त्यत्वापुपदश इत्थाव पूर्णे च तस्मा उ पत्तो, तेज्जि पयार्थ

णासइ समारभति पव्वइ योगत्रिककरणत्रिकेण, अहिंसा गता, स । मक्खु जे इमे सचित्ता मीसा सदरूवा कामा गंधरसफामा भंगा
 सचित्ता दुपदादि दुपदेसु सदादि इत्थीपुरिसगीतहसितमणितसदा कोइलुमुयमयणसलागा हसाण वा, एतेसिं चेव अलंकितानं
 मणुआण तिरियाणं च हंसमयूराणां, रूवसंपण्णे णामेगे णो रूवसंपण्णे० चतुभंगो, चउप्पदसदा हयहेसितहत्थिगुलमुलाईयं वसभढ-
 क्कित्तादिरूवं एतेसिं चेव अण्णेसिं च, अपया सदा पोमवणपवादादि वातेरियाण वा सालीणं रुख्खानं तणाणं वा अचित्ताणं 'तेसि
 णं भंते ! तणाणं मणीण य केरीसए सद्दो किण्णखरियादि विभासा, वीणादीणं वा मीसाणंपि भासितव्वा, सदे वेणुसद्दो रूवे
 अलंकितानं, बुत्ता कामभोगा, सचित्ता गंधा दुपदानं पद्मोच्छ्वासा माणुआ, रसो तत्थेव, फासो इत्थीणं, चउप्पदे विदानं गंधो
 रसोवित्थ तत्थेव, फासो आमड्ढादीणं रसेसु पुक्कलण फासे हंसतूलादीणं, एते कामभोगे योगत्रिकरुणत्रिकेण णेव सयं परिणि-
 ण्हेज्जा ३, से भिक्खू जं इमं सपराइयं कम्म कज्जइ, सम्पराए भवं संपराइयं संपरेंति वा जेण तासु संपराइयं, अव रक्षणादिपु न कृतं
 मात्रं संवेदते, तच्च तत्प्रदोपनिद्धवमात्सर्यान्तरायासातनोपधातैर्वध्यते जात्र अन्तराइय ते कम्महेतवः नापि स्वयं करोति ३ से
 भिक्खू जं पुण जाणेज्जा असणं वा ४ आहारो, इदाणि यस्मादुक्तं 'नाशरीरश्चरेत् धर्मं, नाशरीरस्तपश्चरेत् । तस्मात्सर्वप्रयत्नेन, कर्त्तव्यं
 भिक्खू जं पुण जाणेज्जा असणं वा ४ उक्तं च "धम्मं णं चरमाणस्स पंच णिस्साठाणा पण्णत्ता इत्यादि" कंठ्य, अह पुणेवं जाणेज्जा विज्जति तेसिं
 देहरक्षणम् ॥ १ ॥' उक्तं च "धम्मं णं चरमाणस्स पंच णिस्साठाणा पण्णत्ता इत्यादि" कंठ्य, अह पुणेवं जाणेज्जा विज्जति तेसिं
 परकमे हिंसादिप्रवृत्तिः, पराक्रमः प्रकरणमित्यर्थः, आतपरउभयपराक्रमः स्वभावः धर्मः जस्स अट्ठाए अप्पणो परस्स य भंगा ४,
 चेत्तित कृतं करिज्जमाणं वा तत्तिकमर्थं १, उच्यते-अप्पणो पुत्ताइणं भोजणाएत्ति, भुज पालनाभ्यवहारयोः यत्पालनीयं अभ्यवहर-
 णीयं च वत्ताभरणादि आहारश्च, एवं तस्स अट्ठाए णिहिते, तस्स णिहितं भंगा ४, उग्गमे १६, उप्पादणाए १६, एसणा १०, पसत्था,

अमु दिमायां यमति नेनेति द्रुगं-आयादि सत्येण ग्रामित जीवमावात् सत्यादीनां सत्वेण अजीवमावात्, परिणमित जीविता वा,
 पारणामित यन्नारीदि, अर्वादिमित उगमदोसादी, त एमबिज एसिय वेसिय न इत्यादि, अहवा अहा वेसीयाणि रूपादि ओयदि
 तपि मामृदाविव एनरयद्रव्यामण पिण्डकल्पियस्तेत्यर्थः, अहवा एण्णग्गहणे कुमणं वेप्येचि अमणग्गहणा दुरुयणो अयवावादि वा,
 क्काणग्गहा वेदपादि, पमाण वचीमं, विलयिव अहा विले एण्णठ पविसति ण य त बिठ आसावमितिक्कउ सम्मिलावेति तट्टाह, अहा वा
 धिचिचि लट्ठु पज्जति, पत्त वित्त समिलनेति आसादेन्ति वा, एण्णउचि अहा एण्णओ किंचि महुक्कादि अण्णासादिदो ग्रमति, भूतेण
 तुल्लेम, एर मायुवि णो वामानो हणुवानो दादिय दादिणओ वा वाम, अप्प अप्पकाले, कालो दुविघो-गहणकालो परिमो गकालो
 य, दुदिनो निस्सयावेलाया, अक्कल वरसे, विमितो पाण पिवति, पुण्व च सुजेति मन्ने पाणग पिवति, वरय वमिम काले परिमुज्जति
 उट्टरासुगु वा, वाम वा वामत्ताण, सीते था लेण, लयति लीयतेऽस्मििति लेण सेज्जा गरिवा, अहा य सोउव्व पट्टिमापट्टिवण्ण
 एण्णि गणणवि से ज्ञाण वमति, सुमत्तादिनु उट्टवदे, वासासु सेव्व उवलीयति, सेसा बिच सेज्जामयति, सयण सयणकालेचि
 संभारमज्जा गदिता, जयणाय विदिता गुप्पति, से मिक्खु भाय्यः आहारोऽघिसयवस्थाप्याययानादीनां नात्रा ज्ञानातीति,
 अप्पानरे दिगं वा रीयमाण आइवनेज्ज वम्ममाइस्से अहा पुते, से मिक्खु वम्म कडेमाणो णो अप्पस्स हेतुं पाथवत्येलेवस
 एण्णो णो अप्पेत्तिं विरूयन्त्ताण पूयावत्तायररूगघादिद्वामभोगाण, णणत्थ घम्मं णिज्जएत्ताए इति खलु हेतु एव णिरुव्व
 निगममंसं पम्म, तम्म मिक्खुस्स अतिथ वो सो उट्टदियमागतो तीरट्ठो तस्स अतिथ घम्म सोवा नं सइहमाणा उट्टाए धीरा
 अस्मि धम्मे गुदिता, ते एव दुग्गोचगता सुधारमना उयगता इत्यर्थः, वाहिरेण अट्टिभरस्करेण य आचार्यसमीपं गत्वा उपेक्ष्य

संतो सर्वतो सव्यामेव संता, उण्होदगं वा उसिणं होऊण पच्छा कमेण सर्वात्तमतया णिव्वुडा परिणिबुडा, एवं सो भिक्खु धम्मड्डी,
से वेमि पाईणं वा ६, एत्तो आरभेऊण जाव परिणिबुडे वेमिच्चि, एवमवधारणे से इति स भिक्खु एवंगुणजाईओ धम्ममेण
वा जस्स अट्ठो ३, धम्मं वा वेत्तीति धम्मविदु, णियागं णाणादी ३ चरित्तं वा, से जहामेत्थं बुइयंति से इति निर्देशः येन प्रका-
रेण यथा, जं एत्थ अज्झयणे किंचि बुत्तं तं सव्वं बुइत्तं, अट्ठुवा एत्तो पोंडरीयं तं सव्वं बुइत्तं केवलणाणं, जहा पत्ते तहा बुत्तं,
अट्ठुवा अपत्ते अण्णउत्थिया तंपि बुत्तं, एवं से भिक्खु कतरो जो तिण्णि णाणादीणि उप्पाडेति सो बुत्तो, स एव परिणायकम्म
भवति, दुविधाए परिणाए पावाइं कम्माइं जस्स परिणाताइं, एवमेव तु बाहिरवभन्तरेसु वत्थेसु रागदोमादिलक्खणो संगो, गुहं
समृद्धं सकुहुकवाडादिलक्खणं कलत्रमित्रपुत्रादि, एयंपि दुविधाए परिणाए परिणातं, कोधादि उवसंते, एतेहिं तिहिं कम्मसग्गेहिं
गिहियासेहिं असज्जमाणे उवसंते भवति, रियादिसमितो णाणादिसहितो सदा सव्वकालं जतेत्ति जतेज्जा, हितजाते जतिया जतो,
अहवा को उवसंतो ? जो समितो, को समितो ? णाणादिसहितो, को सहितो ? जो सदा जतेत्ति, सेत्ति णिदेसे स एवंगुणजा-
तीयो वक्तव्यः, तस्सेवंगुणजातीयस्स भिक्खुस्स इन्द्रशकपुरन्दरवत् नामानि भवन्ति, तद्यथा—समणेत्ति वा माहणेत्ति वा सर्वाणि,
अगु तपसि खेदे च, श्रमणा, अथवा तो समणो, ब्रह्म अणतीति ब्राह्मणः, अथवा माहणा ण हणतीति २, खमतीति खंतो
इन्द्रियणो० इति, त्रिभिर्गुणः, बाह्याभ्यन्तरग्रन्थपुक्तत्वात् नीगंथत्ति मोक्षं ऋषिर्वैत्यर्थः, करोतीति क्रतुः यज्ञः, यती प्रयत्ने यत्त
इति यतिः, विद्—ज्ञाने विद्वान् विदु मुणितं गमितमित्येकोऽर्थः मुनतीति मुनिः भिक्षणशीलो भिक्षुः रागद्वेषविमुक्तत्वात् ल्हं
संसारतीरेण जस्स अट्ठो स भवति तीरड्डी चरन्ति तदिति चरणं व्रताभ्युपगमं कुर्वन्तीति तदिति करणं पडिलेहणादि पारमन्तगमन-

मित्येकोऽयं, चरणकरणपारं विदतीति चरणकरणपारविदुषि धेमि, एव प्रवीमि तीर्यकरवचनात्, अक्षसुहम्मो ज्वणामस्स कहेति ॥
 पौटरीफाच्यग्न समासम् ॥

किरियद्वापस्स अमिसंबधो-एय तेण चरणकरणपारेण विदुणा मिसुणा कम्माण स्ववणहुमभुट्ठितेण कम्मसंबधजट्टाप्याणि
 वजतज्जाणि तन्निवरीताणि य मोक्षसुपघट्टाणाणि आसेतज्जाति, एस संबधो, अइवा ते अण्णउत्तियया कइ संसारं अपुपरियदुत्ति ?,
 कम्मणा, त कम्मसंबधं वनेति, इमेहि चारसहि किरियद्वाप्येहि एज्जति, सुचति तेरसमेण, एतेणामिसंबधेयं किरियद्वार्णं याम् अज्जयण
 आगत, तस्स यत्थारि अणुओगद्वारा यणेत्तज्जा, अहिगारो पुणप्प सधवे तइ धवे मोक्खे अ, आइ-अस्सु ताव मोक्खेणाधिकारो,
 सधन किं प्रयोजन ?, उच्यते-अनेनाधन्ये मोक्खो न भवतीति अतो सधेनाप्यधिकारो भवति, तच्च क्रियात्मान क्रियावत्त्वेव
 भवति नाक्रियायाम्, न च क्रियावन्त केचिद् वच्यन्ते केचिद् वच्यन्ते तेण इमस्स अज्जयणस्स संबधोक्खेयं य द्रुत्तो अधिकारो ।
 इदानीं णामणिप्फण्णे किरियाठाण, किरियाओ णिक्खिदियव्या ठाण च, किरियाओ पुब्बमभित्तओ पडिक्कमणए 'पडिक्कमामि
 पनहि किरियाहि' किरिया णिक्खिदियव्या णामादि, दब्बे किरिएज्जणया ॥१६६॥ गाहा, बीयस्स अनीवस्स वा जा किरिया
 मा दव्यकिरिया, एतु कंसन, एवते इत्यर्थः, एवन कम्पनं गमन क्रियेत्यनर्थान्तरं, तत्र बीयनोदना कर्मणो गुरुत्वात् विग्रसायो
 गाहा या गतिः सा मब्बा अनुयोग इतिकृत्या द्रव्यक्रिया, द्रव्यजीवस्यह प्रयत्नपूर्वकत्वेनापि सति या परप्रयोगादनुपयोगाद्वा इयदपि
 कम्पन अप्यन्ते पशुनिमेषमात्रमपि सा दव्यकिरिया, भावकिरिया उपयोगापकरा णिअससुदाणो इरियाचट्टसम्मचे मिच्छते, सम्मभि-
 च्छन्नोपयोगो विविधो मण्ययोगादि ३ नास्तुरन्निर्मनोद्रेणैरात्मनो योगो भवतीति मण्ययोगा किरिया एव वाच्यद्रव्येति, उक्क

हि 'गेण्हइ य काइएणं०' कायकिरिया गमणादि, उवायकिरिया द्रव्यं येनोपायेन क्रियते, यथा पटं वेमनलिकांछणिलुवि-
 लेखनादिभिः पटसाधनोपायैः शिखितप्रयत्नपूर्वकं पटकारः करोति, एवं घटादिष्वपि आयोज्यं, करणं नाम यद्येनोपायेन करणीयं
 द्रव्यं तत्तेनैव क्रियते नान्यथा, अथवा करणे हितं, करणीयान्मृत्वपिण्डात् घटः क्रियते नाकरणीयात् उपदग्धाच्छ्रूयते पापाणसिक-
 ताभ्यो वा, समुदाणकिरिया नाम समित्येकीभावे जं कम्मं पयोगगहितं तं पसिद्धाएत्तण समुदयसमुत्थं पुट्टणिधत्तणिकाचितं स्थित्यु-
 पायापेक्षं करोति सा समुदाणकिरिया, उक्तं हि—'कम्मं जोगणिमित्तं वज्झति०' सा य पुण ममुदायकिरिया असंजतस्स संजतस्स
 अपमत्तसंजतस्सवि जाव सकसायया ताव कीरति, इरियावहिया पुण छउमत्तथीतरागस्स केवलियस्स जाव मजोगिति, किरिया-
 ड्ढाणं पुण एकं चेव सयोगी, सम्मत्तकिरिया नाम जावतियाओ नम्मदिट्ठी कम्मपयडीओ बंधति, प्रायेण अपमत्थाओ ण बंधति,
 इदाणि मिच्छादिट्ठी सव्वासि कम्मपयडीणं मिच्छादिट्ठीओ बंधओ होइ आहारगतित्थगरत्तं च मोचूणं, मम्ममिच्छादिट्ठी इदाणि
 जाव कम्मपगडीओ बंधति येन बंधति जयाओ विभासियन्वाओ, तंजहा—सम्मामिच्छादिट्ठी मिच्छत्तं पंचगं आहारगतित्थकरवि-
 भासा 'णिदाणिदा पयलापयला थीणद्धि ण बंधतु एवं' तु एवमादि इदाणि । ड्ढाणं—णामं ठवणा दविए खेत्तज्झा ॥१६७॥
 गाहा, जहा लोगविजए तहा, तओ भणियन्वाओ किरियाओ ड्ढाणं च, एत्थ कतराहि कतरेण वा ड्ढाणेणं अधिकारो?, तत उच्यते,
 समुदाणियाणिहणयोगडा समुदायकिरियाहि अधिकारो बंधणबंधणयो अधिकारो सम्मपयत्तेण भावकिरियाओ, ठाणं च, एत्थ
 कतराहि कतरेण वा ड्ढाणेणं?, आह—किं इरियावहियाकिरियाएणो अधिकारो?, उच्यते, मा सम्मपयने ड्ढाणे वट्टमाणस्स भवत्येव,
 ताइ पुण सम्मपयत्ताइ भावठाणाइ विरती संजमड्ढाणं लोगोत्तरियो परिगमहो पसत्थभावसंधणा यत्ति एनेसु वट्टमाणो इरियाबंधओ

ना अदयश्चो दोआ, जो पुण अपसत्येगु भावद्वान्णेषु सो मियमा पायोगियं वा सासुदाणिय वा संपराइय वा वधति, अर्थापत्तिमात्र
 उपप्या, ममदासीयग्रहणान् इरियावदियावि गहिता, पसत्यभावद्वान्णगइणा अपसत्यद्वान्णमचि गहिता, एताहि किं कञ्जति?, उच्यते,
 किरियादि पुरिमा पावाइयाओ मन्वे परिपिस्सज्जा, तज्जा -- धम्मोति लोयाणुगामियमाव पदिसवाय तत्यावासे भवति महेच्छे
 महारम, तद्वा धम्मपक्खेयि पुणो नउउरुण च विप्यज्जाय भिक्खवायिरियाए समुट्ठेता इति वस्यामि, तस्य चम्मिया घम्मिद्वा से
 ज्जाप्पामण अन्नगारा भगवन्तो तिधा पावाइया परितिवज्जति मंडलवाहिट्टिता अगणिक्कायपाठी य, गिजुत्ती समस्ता । सुत्ताणु
 गमे सुत्तामधारयव्य-मुत्त मे आउस तेण भगवता इह व्यन्नु(स)ज्जेण (सू० १७) ज्जे संज्जे संक्षेपः समाम इत्यनया
 न्तर य न क्रियाबल न मय्येवि एतेसु दोसु ठापेसु पट्टति, तज्जा-धम्मो अवम्मो च तवसमे या अणुवसमे या, धर्म एवोप
 दमः उपग्रम एव च धम', उभयावसारण क्रियत, अथा उपग्रमादमो भवतीति तेन धर्मग्रहणे कतेऽपि उपग्रमस्य क्रियते ग्रहण,
 तय अर्थे अनुपग्रमे च विभाषा, अक्षितत्वात् पूर्वं धर्मस्लोपग्रमस्य च ग्रहण कृत, इतरथा हि पूर्वमधर्मोऽनुपग्रमश्च भवति पञ्चा
 धम्म उग्रम च पट्टिवज्जति, तत्र एतं दो घय पक्खा भवति, तज्जा-धम्मपक्खा अधम्मपक्खा य, तस्स पढमस्स द्वाणस्स अधम्म
 पस्सस्स विभगो विभाग इत्यर्थः, इह च स्वरु पाईणं वा ६ सतगतिया-भणुस्सा जाव सुक्खा वेगे, तत्र वावो हिंसा मारण दढः
 अधर्म इत्यनर्थान्तरं, तर्हि पुण मय्यमि अधम्मपक्खे यदुमाणार्ग इमेताकूच देवगमादाण सविहाए जाव हिंसापरदस्स दढः क्रियते
 एव, अत्र अधम्मपक्ख अणुग्रम य यदुमाणम्म दढस्स ममान्ण ग्रहणमित्यर्थं, सपेहाएचि संम पहाए ददहणं, तज्जा-गेर
 एणु स्तिरिक्क ० मणुम्मसु देवगतीए य एताव ता, पाणादिक तु जाव यमाणिणसुचि, मणुस्साण दढसमादाण समीक्षितु आइ-

यदि મનુસ્સાણં ચઠગતિસુ દંડસમાદાણં સેસાણં ધેરહયતિરિયદેવાણં તેસિં ણામ કિરિયાદ્દાણેસુ વટ્ટમાણાણં દંડો ણત્થિ १, ઉચ્ચતે,
 અસ્તિ, કથં १, જે યાવળે તહપ્પગારા, અળે મણુઅવજ્જાસુ તિસુ ગતિસુ, પ્રકાર ઇતિ સાદ્દશ્યે શરીરેન્દ્રિયાદિ, ધેરહયદેવાણં પુણ્ણા-
 દિલક્ષણત્વાત્ શરીરમાદ્દશ્યમન્તિ, તિરિક્ખજોણિયાઓ ઓરાલિયશરીરસાદ્દશ્યં ઇન્દ્રિયસાદ્દશ્યં, ‘વિન્નૂ વેયણં વેયંતિ’ ‘વિણ્ણૂ
 સંજ્ઞાનશ્રહણં ઇન્દ્રિયાણાં ચ તાનિ કેપાંચિત્ સગલાણિ, ઇંદિયણિમિત્તં ચેવ, ઉત્તં હિ—“ભવપચ્છયં દેહં” ગાથાઓ તિણ્ણિ, અહવા
 વિન્નૂ વેદંતિ ય ભંગા ૪, સણ્ણિણો વેદણં વિજાણંતિ ય વેદંતિ ય, સિદ્ધા વિજાણંતિ ણ વેદંતિ, અસણ્ણિણો ણ જાણંતિ વેદંતિ,
 અજીવા ન જાણંતિ ણ વેદયન્તિ, એત્થ પુણ પઢમતતિએહિં ભંગેહિં અહિગારો, વિતિયચઉત્થા અવત્થૂ, તેમિંપિએયાહંતિ જહા મણુસ્સાણં
 તથા તેસિપિ નેરહયં કિરિયાઠાણાં ભવન્તીતિ અક્સ્વાતાંડં, તંજહા-અટ્ટાદંડે જાવ ઇરિયાવહિયાએ । તત્થ પઢમે દંડસ-
 માદાણે (સૂત્ર ૧૮) આહિજ્જતિતિ આરુયાત ઇત્યર્થઃ, સે જ્ઞહાણામએ કેંહ પુરિસે આતહેતું વા આતહેતુંતિ આત્માર્થ,
 ણાતહેતુંતિ પુત્રદારાદીણં અટ્ટાએ, અગારહેતુંતિ ઘરસ્સ સ્વંભે ઇટ્ઠકાદિ વા કરોતિ, પરિયારોત્તિ વાસમત્તગચારમટ્ટઆમહત્થિમાદિ
 પરિવારો, અહવા ઘરસ્સેવ વા પહિયાદિપરિવાર કરોતિ, એવમાદીણિ અટ્ટાએ દંડં તમથાવરેહિ પાળેહિં તં ચ સયમેવ ણિસિરતિ,
 તસ્સ તાવ અળે અહિંજતિ અળે વોહંતિ, અળે મંસાદીણં અટ્ટાએ ઉદ્દવેડ, થાવરેવિ, અળેવિ હન્તિ અ અળે છિંદતિ અળે
 તચ્છેતિ અળે આહારહેતું સ્વાતિ વા, એવં અળેહિવિ કારવેતિ, કીરંતપિ સમણુજાણતિ, યોગત્રિકરુણત્રિક્રેણ વિભામા, એવં સ્વહુ
 તસ્સ તપ્પત્તિય તત્પ્રતિક સાવઘકર્મ પઢમે દંડસમાદાણે ૧ । અહાવરે દોચ્છે અણત્થંદંડેત્તિ (સૂત્ર ૧૯) સે જહાણામએ કેંહ
 પુરિસે જે ઇમે તસથાપરા પાણા તે ણો અચ્ચાએ અર્ચયન્તિ તામિતિ અર્ચા-શરીરં તસ માર્યમાણસ્ય શરીરમુપયુજ્યતે યથા મૃગં,

एतं इति, एव णो अइणाएहि अण णाम चम्मं स वग्धावीवगादीण, एवं जाव णो अट्ठिमिजाएहि, हिंसिस्सु मेधि
एतेन मम पिता अण्णो वा केइ मारितो अइ कत्तचिरियायराइ० गाइा स मम देव अण्ण वा मारेहिं चि बहा वसारेहिं
जरासिंभो हिंसिस्सति चि गग्गत्थ वा बाल वा मारेति अहा कसो देवइपुत्ते णो पुसपोसण मारयित्वा पुत्रादीनां मांसानि
हासति, पसुपोसणत्ताएहि गवां यवात्राय आसइत्थीण उदण्णमसादीणि वीपते, अगारहिचूणहेण(विद्धिदेवतुणा)वा अगार-
गृह त बृहपति इहककाष्ठादिभिर्वर्जयतीत्यर्थः, णो समणमाइणेहिं तु समणानं चरगादीणं पचण्हं भत्तमावसथ वा करेति, एवं
माइणाएहि, सुवत्थ वा सरीरादीणि किंचि एति, से इता छेत्ता जाव उव्वेउ उज्झितु बाले वेरस्स आमानी भवति, वेरा
णिवि इमेकवादीण एमेव, अहा परं वचतो रुक्खस्स पच छेषूण छंइ, लट्ठीए वा मोढतो पाणाइ वचति, कुइहिं वा आपुव
वा रुक्खस्सवेत्तु रुक्खवात्तेत्तु वा थियाइतो वचति, स बाले न किंचि वचो पचं वा पुण्हं वा आजीवति, केवलमेव वेरं-कम्म तस्स
मापीभवति, अणइदं । से जइणाण्णए केइ पुरिसे कयसि वा जाव पण्यइगुगसि वा वणाणि-सेडियमंगियादीणि पचाणि
पुण सुक्खाणि उस्सविय २ जाव णो दग्घोव० भवत्तु चि अगणिक्काय भिसरति ३, योगत्रिकरुन्नत्रिकेण ३, एव खल्लु तस्स
तप्पत्तियति सावग्घेचि वोचे वट्ठसमावागे २ ॥ अइवरे सचे वट्ठसमाणे (सूत्र २०) हिंसावेति एत्थिय अधिज्जति,
से जइणाण्णए केइ पुरिसे से इति निंइसे, येन प्रकरोण यथा, नाम परोधत्तादिपु, केइ अजिदिट्ठिणिदेसो फीरती, ममती
ममेव मीयते तण तदीय पुत्र जातरं वा दुइतरं वा, अण्ण नाम अणियत्तुय, अणि वेति अणियत्थिय, अहा कुप्पिसप्पेण स्वातो
अमघो, अण्णो सादामएहि, तेण च सो मण्णो गहितो, तेण चित्ति-अइ ताव खइओ मतो य, या एस जीवतो अण्णपि लोग

खाहिति तेण मारेमि, एवं सो अण्णस्स अट्ठाए तं सत्थं मारेति, अथवा अन्य इति परः पराम्यः अण्णियं हिंसेतीति, एतेण 'कोइ
 मम मारतो आसि, हिंसंति उद्यतायुधः' एवं जहा सुरायादि, हिंसेससतिचि जहा आसग्गीवो तिचट्ठुं, मा मे मारेससतिचि मारि-
 तुमिच्छति, रायाणो वाड्ढाणाए खुड्डलए चेव मारेति, एवं मम वा अण्णं वा अण्णि वा एकेकं हिंसतिचि त्रिकालो भावितव्यः,
 तसेसु दुपदचतुष्पदअपदादिपु जाव थावरेसु विहिंसिसुचि रुक्खसालियं अजाणंतो आवडितो रोसेण छिंदति, उक्तं हि—'एत्तो
 किं कट्ठतर जं मू०' हिमतिति रुक्खमालं पडंतं अणामंतं चेव आयुधेण छिंदति, हिंसतिचि दब्बमसूइसादीकण्टए मलेति, यथा वा
 साक्यभिधुः पलं पत्रं छिन्नं वा, योगत्रिकरणत्रिकेण णिसिरति, तच्चे दंडसमादाणे ३ ॥ अहावरे चउत्थे अकम्हावत्ति-
 एत्ति आहिज्जइ, (सूत्र २१) अकसात् नाम हेत्वर्था पञ्चमी अकसात्, से जहाणामए केइ ताव पव्वतदुग्गंसि वा मियवत्तीए
 मृगा एव यस्य वृत्तिः सङ्कल्पो नामामिप्रायः मृगान् मारयिष्यामीतिकृत्वा गृहान्निर्गच्छति तदेवास्य प्रणिधानं बुद्धिरभिप्राय इत्य-
 नर्थान्तर, अथवा प्रणिधानं, वीतं संगमादीहि अप्पाणं ण वेत्ति, उक्तं हि—वीतं मयणो सरणो०, विगट्ठाए गंता एते मिगत्ति कट्ठु
 जान णिसिरति से मिगं वाधिससामिचि कट्ठु, तित्तरति वा जाव कविंजलं वा विधिच्चा भवइ, जहा मृगं तहा अन्नं दुपदचतुष्पदं
 सिरीसिवं वा विधिच्चा भवति, इति खलु से अन्नस्स अट्ठाए जाव से जहाणामए केइ पुरिसे सालिमाइ णिलिजमाणे निन्दमाणे
 अन्नयर अन्नतरस्स हत्थं निसिरति, सत्थं वा असियगमादि, से समागमे वा मरणकाले सुगं वी तणजातिसालिमाइ छिंदिता भवति,
 इति (खलु) से अन्नस्स अट्ठाए अन्नं फुसति णाम छिंदति अथवा फुसंति फुसमाणो चेव दुक्खं उप्पाडेति, किं पुण छिजमाणे?,
 चउत्थे दंडे ४ ॥ अहावरे पंचमे दंडे (सूत्रं २२) से जहाणामए केइ पुरिसे माईहिं वा पितीहिं वा नित्यमात्मनि गुरुषु

न बहुचचन अहना माईहिंति सवधीपीओ मातुसियातो पितुस्सिताओ गिदिताओ, पितीहिंति पितुपितृष्यादयः पितृवयसा वा, सेसाणि मातिमादीणि मित्त अमिचति निग्गहणा, एते चैव पुन्नुदिह मायादीया गहिता, तसि एगतरं वा, गतो वा सगसण उचिच्छउ वरं अतिवधानिति, त वा मिण च अमिचमिति मिचे चचितपुब्बेति, सांएक क्रियते, अथ केइ वचितपुब्बे भवति अजा-
 णतो व्हेविपर्यास', दिट्ठिविप्परियासिया, से अहा० केइ पुरिसे गामघातसि वा रतो वा वियालसि वा दिवमतो वा तावद्
 मांतलोचन' अतेण तवति छतेण इतपुब्बे भवति आसणे वा असिमादिओ जइ दिट्ठिविपजासो ण इतो ण मारंतो तस्स त
 सावब्बेचि पचमा किरिया, दंदो घात इत्यनर्थान्तरं, स तु पराचय दण्ड समादियति एमिरिति दढसमादाणे । इदानीं प्रायेण
 आरमाथयाणि, ण च एब्बन्तेन सेसु परस्म ववरोवण भवति तहावि कम्मवचो भवतिविक्रांतं किरियाट्टाणाणि उचति, आदिछाह
 पुण किरियाट्टाणचेवि सति इंदनमादाणेवि सति दढसमादाणा वुचति ५ ॥ अहावरे छट्टे किरियाट्टाणे मोसावत्तिगप्ति
 (सूत्र २३) से जहानामए मासवणिए आतहेतु वासहेतु वा सवोदावि कोइ चोरो गहितो अवलवति णाह चोरोचि, माइहेतुसि
 पुचो वा से अब्बो वा से कोइ ण एस चोरो णो पारदारिओ, एम मचगादी परिवादे सह, घुसं मणावेइ मोमोवदेसं करेइ एव
 तुम मयेज्जासि, कूढसन्धी को करेति, अब्ब वा अणुजाणतेचि चैव मणति—सुट्ठु तुज्जेहिं अवलव, योगविककरणत्रिकेण ३
 सावज्जेति छट्ट किरिया० ६ ॥ अहावरे ससमे किरियाट्टाणे अदिक्षावाणयत्तिगप्ति (सूत्र २४), आतहेतु इरि
 स्सामि इति एव जेति, अगरपरिहारइतु वा इरति, योगविककरणत्रिकेण सावज्जेति सत्तमे किरिए ७ ॥ अहावरे अट्टमे
 अज्जत्थिए (अज्जमत्थवत्तिगप्ति) (सूत्र २५), स उहा० केइ पुरिसे णरिण ण च विसंवादेति, यो हि यद्विषसुधिर्कीर्ण्यो

दितुर्वा कस्याचित् किञ्चित् स यदा अन्येन अपदिश्यते एवं कुरु ब्रूहि वा असंवादेहि स एवं विसंवादिज्ज तो पुण कोइ रुस्सति
 कोइ तुस्सति, ण एवं केइ विसंवादेति, मयमेव अज्झत्थियचेण हीणो अदीणे, अथवा ममित्येकीभावे सम्यग्वादः विसंवादः,
 क्षेपः प्रपञ्चः, अन्यं वा किञ्चिदप्रियं वचनं काममप्रियमुक्तस्य कोपः, स एवं अविसंवादितो वि अकस्मादेव हीणोति हीणे मरतो
 ओयातो छायातो, दीणो णाम अकृपणोऽपि सन् कृपणवन्निःसंहतोऽवतिष्ठते, दुट्ठोति अकृतापकारस्थायि प्रदुष्यते, दुष्टमनाः दुर्मणाः,
 इष्टविषयग्राभिरुख हि मनः तदलाभे अपहतं भवति, अभिहतमित्यर्थः, मनसा च संकल्पाः मनःसंकल्पचिन्ताः जाय झत्ति
 तत्क्षणं आत्मानमधिकृत्य वर्त्तते आध्यात्मिका अध्यात्मे संश्रिताः अज्झत्थसंमरया, अथवा युक्तमसंमयमेव ममानदीर्घत्वे कृते
 अज्झत्थया आसंसइया, अहवा संशयः अज्ञाने भये च, संशयं कुर्वतीति संशयिता, कयाएहि कपायावृत्तमतिर्न किञ्चि जानीते,
 भय चास्य इह परत्र च भवति, चत्तारि, तंजहा-क्रोधं वा ४, अपणो कुज्झति, अगम्मं वा गतु, वादा दुरुत्तरं वा काउं अपणो
 चेव रुस्सति, रुद्धो ओहतमणसंकप्पो अज्झत्थमेव कोहमाणा, सिस्सो पुच्छति-एते कोहादि अज्झत्थतो जाना कि अज्झत्थं भवति?,
 उप्पतिमाणं भावाणं उभयथा दृष्टत्वात्संसयः, तत्र तावत् तंतुभ्यः पटो जातः ततुप्रत्याख्यानाय भवति, गोलोम, विलोमेभ्यो दूर्वा
 जाता, कारणमविलक्षणा भवति, एवमध्यात्मक्रोधाद्या जातो किमध्यात्मं भवति पटमत्तव्वाकारादन्यत्तं आहोधि दूर्वा यथा स्य-
 कारणेभ्योऽन्या, एवमध्यात्मं कपाया अध्यात्मवतिरिक्ता वा भवतीति संदेहः?, उच्यते-कपायास्तावन्नियमादध्यात्मं च स्यात्,
 कपायाः स्यादन्यत् खदिरवनस्पतिवत् च, कथं?, येनाकपायस्यापि अध्यात्मं भवतीति, कथं काए विदु अज्झत्थं अकपायस्यापि
 कायवाड्मनोयोगा भवन्तीति कृत्वा तेऽध्यात्मं भजते इति, निराश्रयकपायवतो हि कपायिणश्च, एवं खलु तस्मिन् तत्पत्तियं अट्टमे

कि० फोपपत्तिरिति आदिसे ८ ॥ अद्वाधरे णयमे किरियद्वाणे माणवत्तिपरि (सूत्र २४), सेज्झा केइ पुरिसे जाति
मएण वा अइ जात्यादिविधिप्र० असंकीर्णवर्ण उरुमजातीय अन्येचपि विमाणा, अण्णतरेण मतेजति, णत्थि एतेहिंनो अट्ठविहे
हितो मदद्वाणहितो अप्प मयद्वाण, धरिण अत्थि, किंतु संजोगा कायच्चा, सज्झा-जायमयपसे णामेगे णो कुलमयमचे० जाति
मदमनेवि कुलमदमनेवि एगे, णो जातिमदमने णो कुलमदमने सोवि अत्थत्तु, आदिह्मा तिष्णि मगा वेप्पति, एवजातीय सेसावि
पदा भइत्थ्या, दुगसंयोगो गतो, तिगतिसंयोगे एगो जातिमदमनेवि कुलमदमनेवि, एव षडङ्गपर्यवगच्छन्ना
मनगअद्वाणसंजोगा कायच्चा, सुद्धिवियेण जाव परं हीलेति, परो णाम यो जात्यादिहीनः, अतुल्यजातीय रत्नं हीलयति लज्जा
चित्ति, एव जाव अणिस्मरदुग्गल हीलेति, निदिहो नाम परजात्यादिनूनसमुत्थ, आरमसमुत्थो मनस्सापः, जहा इमो वराधो
हीणजाती दुग्गतओ वेति, मा मरिमउ कोइ कुलो मोज्जो, वोवि केअइ मदनवि सिद्धो तपि ण विदति, सुव्वग णाम मएहिंनो
मो वलिओ म्विओ अयावि दूज्जतीओचिच्छाउ, इमज्जाने इव, एवं सुव्वे सुज्जोगा मावितच्चा, गरहा णाम परेसि पागढीकरव,
एव दूज्जानीओ षडाल हयो वग्गमारादि वा, परिमवो णाम आत्मनो जात्यादिमदावट्ठम्मात् तद्दीनेषु परेषु अवद्वां करोति, त्रिष्वपि
अनम्भुत्थान नूनमामनं अमृत्तरिताहासादिप्रदानमित्यादि, इतरिओ वत्थप्रत्थयः, इत्तरमित्थयमल्यतरोऽयमस्मात् जात्यादिमि
अस्मादइ जात्यादिमिर्मइतर इति अप्पाण विठ्ठसेइ विविध त्रिअिट्ठ वा आरमान विउक्कमतीति अप्पाण निउक्कसे, सो पुण किं
वाचर पराओ?, एतानि जात्यादीनि मवम्भानानि इहेव भवति, अथवा षडरूपतयाऽनुत्तलामेय्येय्यम्यः इहापि क्वाचिच्च् भइयते, किं
पुन परव?, तथदि अस्यन्तं जातिमदानीं भवति तो किं एव मज्जितव्व?, इतो पुण देहतो शुलो कम्मपिठिओ अब्बयो पयासि

तानु नाम उल्लिख्यन्तु नानिषु, उपपद्यन् इत्यनर्थान्तरं, रगनट इव, सो चेव राया भवति, सो चेव राया भविता सो चेव दामः,
 नो चेव इन्धीनि, सो वा तम्म माणोऽ, एयं जीवोवि एगता खत्तिओ, अथवा यत्र परवशता तत्र को मानः, सर्वः कर्मवशेन,
 यं गन्धाओ गन्धं गन्धाओ अगन्धं अगन्धाओ गन्धं अगन्धाओ अगन्धं, मणुस्मपंचेदियाणं गन्धो सेसाण अगन्धो, जम्माओ
 तम्म एयं एहमंगो, गरमाओ गरमं चतुमंगो, यावत्स्वकर्मवगादेव सुखी भवति दुःखी वा, मृतश्च कर्मभिरेव शोभनामशोभनां
 मनि नीयनं, उक्तं हि—‘आरुडणं कम्मं, कर्मणं विरुडती’ति, एतद्भावे उत्तरुपापरुपाँ कौ नाम, जो पुण मानी तस्स अवमानि-
 तम्म नेमो भवति तेनोच्यते—चंडे थुडे चंडे कोधीत्यर्थः, जाल्यादिधम्मः स्तब्धः, अवमाणितां णिसमा रुस्सति, रुद्धोऽपि माणपि,
 का गतिः तेन, कोयमानथोर्नित्यमन्योऽन्यस्य विद्यते, चवले नाम० अगंभीरे, मुहुत्तेण अवमाणितां रुस्सति थरथरेति अक्को-
 मनि जाल्यादिभिगतमानं, प्रग्रंयति मानी यावि भवति, चशब्दः पूरणे अपिः संभावने, माणी अवमाणितां चंडो चवलो च भवति,
 तं तम्म माणदोमा साज्जंति, णवमे किरियाट्टाणे ९ ॥ अहावरे दसमे मित्तदोसवत्तिएत्ति आहिए (सूत्रं २७) से
 ज्ञाणामए ऋं पुरिसे मातीहि वा पितीहि वा जाव सुण्हाहिं वा संवसमाणे तेसिं अण्णतरे निवाइए वा अत्राधवइए ताव अक्कोसो
 ता ज्ञाण हत्थेण वा संवट्टे वा उववरणे वा कम्हियि भिण्णे वा एवमादि लहुसओ—अल्प इत्यर्थः, सीतोदगे वा कायं उवलेत्ता
 भवति, नेमंतरातीसु, उसिणोदवियडेण वा कायं उस्सिचिचा भवति, वियडग्रहणा उसिणतेल्लेण वा उसिणकंजिएण वा अगणिका-
 ण्ण ता उम्मुण्ण वा तत्तलोहेण वा कायं उडुहिचा भवति, कडएण वा वेढेतुं पलीवेति, सो चेव कडगिगिचि बुच्चति, आह—‘हिंसा-
 थ्राः केअव ! मायया ता, विपेण गोविन्द ! दिवायिना वा’ छिज्जति से सओ कसओ, सेसं कंठयं, उद्दालेत्ति चम्माइं लंघावेति, दंडोत्ति

तउदओ, अद्विपि कोप्परं, तेन खील वेति, अंगुलिं अंगुलितलसंपातो, सुही, लेन् लेन्दुओ, लीलायपति प्रहारेयेति लेन् कवाल,
वमरुपरमित्यर्थः, इहयतीति आठवेति, तद्वप्यगारे पुरिसे संवसमाने बुद्धिवा दुम्मणा भवति, त एव यया माअरि प्रोपिते मूपि
कादी सत्या सुह सुहेव विहरति एव तमि पवसिते वीसत्या परे ठिया वा नागरगा गामेसुगा वा, सब्बो वा अणवतो वीसरथो
स्रकम्मपम्मनुयायी भवति, तद्वप्यगारे दंदगलओवि वचति चारमति वा सब्बस्सहरणं वा करेइ इत्यच्छिन्नमपि व करोति गिम्बि
सय वा करति, वदपुरस्सवेति वा दण्ड पुरस्सस्य ताया अयोइल्ला एगहावेति, आठसुगावि दण्डमेव पुस्सुत्थ कारणे भिवेसेन्ति,
सुब्बालिण बवहरति, अप्पणो वेव अदिते अस्मिन् लोगसि कय क्खि दहेति सो ण मारेति अइवा पुव अण्ण वा से गिण्णुग
मारेइ वा अवहरति वा अण्ण वा क्खि अप्पिय करेतिपि तस्स परं वा से इहति सस्साणि वा चतुप्पद वा से क्विचि गोण वा
अस्सं वा इत्थि वा धूरति-अवहरेति वा २, अइ ते परलोगमि एवमादिण्हि पावेहि कम्महिं सुबहु पाव कम्मं कलिक्कुसं सम
जिअिणा गरगतिरिक्खवोपीसु वा सुबहु क्कल सारीरमाणमाइं पण्णुमवति, संजलयेवि संजलति यवाअपि, मस्सोपघायी त्वनु
योगादि, मोअपि लहुसएवि अवराव लवे २ संजलतीति संजलणा, परं च संजलयति दुक्खसमुत्थेण रोसेण, संजलण एव य
कोधणो पुचति, एगद्धिता होवि, परं च अवगाससमुत्थेण दुक्खसुण्णावेण कोपयति, एव ताव उरंउरेण सयं करोति क्कारवेइ वा,
अण्णो पुणो सयं असमत्तो रुद्धोवि संतो परस्स दुक्खं उप्पाण्णु पच्चा स रायकुले वा अण्णस्य वा पट्टीमसं त्यायति चोपनयती
त्यर्थः, पुट्टिमासं त्यादतीति सिद्धिमसिओ, एव ताव अघालहुसए अवराव ओ एरिसं दहं वत्तयति सो महेते अवराव दारुणतरं
दह निवसेति, वद?, पुत्तदारस्सेव ययोक्कानि ददव्वापमानि धीतोदकादीनि अवि रोसेण सयं करोति वा क्कारवेति वा, एवं पुज

केयिवि दोसवच्चियं अट्टमं किरियाट्ठाणं भावितुं पच्छा भणंति, परे दोसवच्चियं णवमं किरियट्ठाणं पच्छा माणवच्चियं ९ ॥ एवं
 ग्वल्लु तस्स सावज्जत्ति दसमे किरियट्ठाणे से जे इमे भवन्ति गूढायारा 'गुहू संवरणे' गूढो आचारो जेसि ते गूढायारा वा
 गलगत्तां सट्ठिलचारो वा, णाणाविधोहि उवाएहि वीसभं जणयितुं पच्छा सुसीत वा मारेति वा जहा पज्जोयेण अभयो दासीहि
 हरावितो तमो तिमिरमन्धकार इत्यनर्थान्तर यथा नक्तंचराः पक्षिणः रत्तिं चरति अदृश्यमानाः केनचित् एवं तेवि चोरपर-
 दारिया तममि कार्यं कुर्वन्तीति तमोकाइया, उलुगपत्तलहुएत्ति उलुकाः-पक्षिणः पात्यतेऽनेनात्मा तमिति पत्रं पिच्छमित्यर्थः जहा
 तं उलुगं पत्तं तणुएणावि वातेण चालिज्जति वा उच्छहिज्जति वा एवं लहुगधम्मो, जेण इधं थोलगुरुएवि कजे
 उच्छहिज्जति, पव्वयगुरुएत्ति जहा पव्वतो गाढावगाढमूलो संवट्ठगवातेणावि ण सकेति चान्हेउं वा एवं सोऽवि मायावी सुमावाइ,
 जत्थाणेण लंघो गहितो जं वा असंतेणवि अभियोगेण विणासेतुकामो तत्थ अण्णेहि अब्भत्थिज्जमाणो वा अवि पादपडणेहि ण
 सकति उच्छहेत्तुं, आरियावि संता अणारियाहिं विउदंति, आयरिया खेत्तारियादि, आरियमासाहिं, गच्छ भण भुंज एवमादिएहि,
 एते चेवत्थे कलादतालाचरचोरादी आत्मीयपरिभाषाएहिं भणंति, मा परो जाणीहीति, अजाणंतो सुहं वंचिज्जइ, अण्णं पुट्ठा आत्मा
 न पट्टः, को विचारान् कथयति ?, एवं कोइ सुट्ठिताए गात्रीओ पंथे हिरंतो कुट्टिएहि णाओ, चोरोत्ति विंदमाणो गहितो, राउलं
 नीतो, कारणिएहिं पुच्छिओ भणति-णाहं चोरो, पहिउत्ति, अमुगतथ पट्ठितो, कथंचि समावचीए एयासिं गात्रीणं पिट्ठितो संपत्त-
 मेत्तो चेव गहितो, अथवा कस्मइ किंचि आसिआडितं, पच्छा सो तं चोर किंचि भणति-अवस्सं एतं अमुगेण हितं भविस्सति,
 सो य तं जाणंतोवि जहा तेण हितंति भणइ-अमुगेण हितं अण्णेण वा एवमादि अन्नं वागरेति, अण्णहा संतं अप्पाणं अण्णधा

दसेतिचि, जहा गलगर्त्ता णाणाविहेहि पार्सदवेसेहि अपर धंचेति, एवं चारिगाधि चारेंति, अण्णहा आइम्सवति, जहा पुट्टो केणइ
 केसि तुम ? मोचेरगात्तो आगतो भवान् !, सो मणति—णाह मोहेरगतो, मय्युगमादायातो, विक्कतो वा पुच्छइ कोइ अओ ! निउण
 मणचि, फियतो अघियतो एवं कूढकरिसत्तण ष्ठेय कूडयति, से जहा वा केइ पुरिसे अतो सहे मा मे दुक्खाविझिहिचि कट
 गो अणुणवति, विहेय अण्णेष धा ण धीहरावेति, गो पलिबिदसमेतिचि, ज्ञानेन केनचित् ओसहेण कोत्वति, केणइ वा पुट्टे
 दुज्जलो !, ण एतेण पमवणे पउणतिचि, मा ससहो बल्लवि होक्का पच्छा एव एवमियति, जह से मय गो उदरति एवमेव अण्णेषवि
 पुट्टो वेदणभीतो भरिय सङ्खोचि गिण्णइ, अविठढमाणेचि परेण पुट्टो वा अणालोएमाणो, तेणान्तर्गतेन दुःखेन पोच्छुक्खलोवित्र
 अन्तर्गतदावाणिना वंतो अतो ज्ञोसियति, एव एत्थ णं पारदारियादि विरहण सप्यति, अलज्जमणो पोलरुक्खोविव अन्तर्गत-
 पातकः अंतो अतो क्षिपति, माह हि—‘त भिन्नमतर्गतमूढम मय’ एव एतान्तोऽयमयोपनयः—एवमेव मायी मायाकरो वा अचोरो
 अण्णो वा पुच्छिज्जंतोचि गो अण्णो आलोएति, लोउचरिओवि किंचि मूलगुणाविचारं वा उचरगुणाविचारं वा कट्टु गो आलो
 एति, आलोचना आत्म्यान, प्रतीप क्रमण प्रतिक्रमण, निन्दा आत्मसंवापे, गरहा परेसि वा, तस्मात् निवर्त्तनं विउडुण गो जवा
 वराह च जस्स अयराइस्स अणुरूव पायच्छिच लोणे चरेत्, लोके तावत् अगम्य गत्वा अगदारेण, मय पीत्वा, विविजसओ वा,
 मांसं खाइत्ता माणयो धम्मकोविताण उपेहेति, नात्र पच्छिच ते विति, किंचित् अतिचारं पलइमक्खणादि कत्था मय वा पीत्वा
 ‘सुयः पतति मासेन’ अज्यापक्खनामालोचयति आब पच्छिच, समये विज्जासाय विरुद्ध कत्था सयानं सयानं गुरुज्ज आलोएति,
 लोउचरवि एव येव गो आचारिच, मायी अस्सि लोये मणुस्सलोए, जे ताथ गइस्सा मायी सो कयप्प उस्सण्णविदो वा इम लोण

णचेव लब्धति, परलोकेण तिरिक्खजोणिएसु अप्पणोगासा पच्चायंति, जड कोइ उस्मण्णढोपत्तात् अस्सि चैव लोके पच्चायाति, देव-
 लोगं पि णो लब्धति, कुतो मोक्खो ? अणालोइए अपडिक्कंतो वा सम्मदिड्डी जाव णो सिज्झति, परलोए पच्चायाति, देवलोक इत्यर्थः,
 किं पुण ? स एवं मायी, निंदाग्रहानिंदनादयो मिथ्या, उक्तं हि—‘अमायमेव सेवेत’ मायी च निन्द्यते लोकेन इत्यर्थः, आत्मानं
 प्रसंसतीति, सेविता च मए असुद्धं वंचेति अप्पणो तुस्मति, आह हि—“येनापत्रपते साधुरमाधुस्तेन तुज्यते” णिगरति यदा मायिना
 परो वंचितो भवति तदा लब्धपसरो अधियं चरतीति णियरतीति, णो णियड्ढति—न निवर्त्तते तस्मात् प्रमद्भात्, उक्तं हि—“करो-
 त्यादौ०” णिसिरियदंडो णाम हरणे माहणणं दा तं काउं छादेति, ण करेमिति, अणस्स वा उवरिंछुमति, माई अममाहडलेस्से-
 हेड्डिह्छाओ तिणिण असमाहडलेस्साओ, सम्यग्भिः त्रियोगैरात्मनाऽऽहत्य अममाहडाओ, उवरिह्छाओ तिणिण समाहडाओ, ते एनं
 खलु से मायिस्म असमाहडलेमस्स सावज्जति आहिते, एक्कारसमं किरियाट्ठाणं ? ? ॥ (सूत्रं २८) अह्माचरे दुवालसमे-
 (सूत्रं २९), एताणि प्रायेण गृहस्थानां गतानि एक्कारस किरियाट्ठाणाणि, इमं पुण पासंडत्थाणं चारसमं किरिया० तेनोच्यते—
 जे इमे भवंति आरणिणया अरणेसु वसंतीत्यारणिणया तावमा, ते पुण केइ रुक्खमूलेसु य वसंति, केइ उदएसु, आयगहेसु
 वसंतीत्यावसत्थिगा, गामे अंतिका ग्रामाभ्यासे ग्रामस्य ग्रामयोर्वा ग्रामाणि वा अंतिए वसंतीति ग्रामणियंति या, ग्राममुपजीनन्ती-
 त्यर्थः, कण्डुईरहस्सिया, रह त्यागे, किंचिद्रहस्यं एषां भवति यथा होमं मंत्राश्च आरण्यगं वा इत्यादि, मर्वे वेदा एषां रहस्यं
 येनाब्राह्मणाय न दीयन्ते, णो बहुसंजता णो संजता णो बहुएसु जीवेसु संजता, पंचिदिए जीवे ण मारेति, एगिंदियमूलक-
 न्दादि उदयं अगणिक्कायं च वधेति, संयमो नाम यत्नः, विगती वेरमणं जहा मए असुओ ण हंतव्योत्ति, पच्चा तेमिं चैव जेसु॥

विरतो सेसु जतण करेति, मा मे मारेस्सामिचि, अप्पया संजमो विरती एगद्धा, सव्वपाणप्रीवसचेहि, अयदा भो चट्ठसंजओ-नहु
 संजओ णो बहविरते अप्पणो सवामोसाए एवं विउअंति, सब मोसं कठ, उज्झा-अह न इतब्बो अण्णे इतब्बा, माअण्णा न
 इत्थन्ना, माअणधावकस्स हि न संति लोकका, धुट्ठो इत्थन्ना, धुट्ठं मारयित्वा प्राणापाम जपेत् विदमि(मी)तिअं वा कुर्यात्
 किंचिद्वा दयात्, अनस्विकानो सुत्थानो दुक्कमरे मारयित्वा ब्राह्मण मोघवेत्, हणण-पिरणं, आअापन अमुग इठ अमुग देहि
 येत्थेवमादि, परितावयं-दुस्सावण, परिचेत्थव्वसि दासमादि परिणेषति, उद्वबं मारण, जहाउतिवातावो अभियया तथा सुसा-
 मादादि ३ सहा एतेसु आसवदारेसु अभियया एमेव इरियक्कमा मारिया, उक्तं च-"मूलमेयमहम्मस्स०" आह च-"स्सिओदर
 कुत्ते पायं", अथवा इतिवयासु सहादयो पचवि कामा विघते इति, उक्तं च-"पुण्णकलाण च रसो०" मुच्छिता गिद्धा जाव
 अन्सोववप्प्या जाव वासाई चतुपंच, पचग्रहण छसत्त जाव छइसमाए, मन्सिमो कालो गहितो, परेण कम्मा ण गहितो जाव वीस
 तीस सयति वा?, उच्यते, एते ग्रामेण अण्णउत्तियया इक्कमोगा अवबोपादानां काठणं एव्वयति, मोगपिवासाए वा मोगे केवि
 इरति, जीवत्तिचि गतवया जाव अवबाएं उपादेति, बोधतिय ताव वेव से वयो भवति, आह हि-"या गतिः छेअदग्धानां०" तेन
 चतु पचग्रहण, उक्तं च-"सोयसु न वरण सुहे०" एवं ताव तेसि वेरपज्जइताण एस कालो उत्सग्गेण मणितो, पच्छा सुवेण वेव
 ज्वदिअति, एतस्मात् यवोदिअत् अण्णतरो वा सुजतरो वा, एक्क दो वा तिण्णि वा वासाई गहिवाए, सुजतरो भवति, दसण्ण परेण
 जाव सत् बालपज्जइतार्यं, जहा सुगल(सु)तस्स, खणे णासिणि अणो न जातो, एव ताव से एव्वइता अणियचमोगा, यया
 आस्सोक्का, आघाकम्म आहारो आवसाइसयवोवादाणस्सानग धमात्थादिमोगा सुजति, त एवं अभिययक्कमा कालमासे काल किञ्चा

अणानरेणु आयुरिएणु किञ्चिदसिएणु जेसु खरो णत्थि ड्ढाणेसु, ताणि पुण अध लाए सरा णात्थ, तत्थ भवणवइवाणमंतरा देवा
 तेसममज्झंति, किञ्चिसं ऋतुसं ऋतुसं पापमित्यनर्थान्तर, किञ्चिसवहुला किञ्चिसिया, ततोवि किञ्चिसियातो विप्पमुच्चमाणा जइ
 किद्वि अणंतर परपर वा माणुस्सं लब्धंति तहावि एलमूयचाए, एलओ जहा बुब्बुएति एवंविधा तस्स भासा भवति, तमोका-
 इयत्ताएत्ति जात्यन्धो भवति बालंधो वा, एवं खलु तस्स दुवालसमो १२, इच्चेताणि दुवालसकिरिया० संमारियाणि प्रायेण
 मिथ्यादर्शनमाश्रित्य, दविओ रागदोसविप्पमुक्को समणेत्ति वा माहणेत्ति वा एगडं, सम्मं पडिलेहितव्वाणि भवंति, ज्ञात्वा न कर्त्त-
 व्यानीत्यर्थः ॥ अह्मावरे तेरसमे किरियट्ढाणे ईरियावहिएत्ति आहिए (सूत्रं ३०), ईरणं-इर्या ईर्यायाः पथश्च तत्र जातं
 ईर्यापथिकं, ईरणं ईर्या, ईरणात् पथश्च जातं, तत् कुत्र भवति?, उच्यते-इह खलु इह प्रवचने खलु विशेषणे, नान्यत्र भवति,
 कस्य वध्यते? आत्ताए आत्मभावः आत्मत्वं, आह-सर्व एवायं लोकः आत्मात्थं प्रवर्तते?, उच्यते, येनात्मानं निश्चयेन हितं,
 तर्धानात्मवता कर्म?, अशोभनधात्मा अनात्मैव, लोकेनापदिश्यते, यो हि दुर्विहितो भवति सः अनात्मैवापदिश्यते, आह हि-
 “अनात्मना चप दुरात्मवृत्तिः०” यस्य च नित्यो जीवस्तस्यात्मात्थं प्रवृत्तिर्युक्ता, येषां चात्मा नित्यः, कर्मफलं न च, तेपामन्यः
 करोति अन्यः प्रतिसंवेदयते, इन्द्रियानिन्द्रियसंबुडे अणगारः, ईरियासमियस्म जात्र उच्चार० मणसमितस्स वइ० काय०, सम्यग्यो-
 गप्रवृत्तिः समितिरितिकृत्वा अट्ट समिइओ गहियातो, मणोगुत्तस्स वइकायगुत्तस्सत्ति तिण्णि गुत्तीओ गहिताओ, एते पुण तिण्णिवि
 कायवायमणा य सम्यक् प्रवर्त्तमानस्य समितीओ भवंति, एतदेव त्रयोऽपि योगाः ‘सम्यग्योगनिग्रहो गुप्ति’रितिकृत्वा गुप्तयो भवंति,
 पुनः गुप्तिग्रहणं एतावान् गुप्तिगोचरः, नातः परं गुप्तिरन्याऽपि दृश्यते, ‘गुत्तबंभचारिस्स’त्ति जस्स णवहिं बंभचेरगुत्तीहि

गुण बर्माते भवति सो गुणवमचारी, 'आउत्त'ति निषमेव सजमे उवचुनो, मा मे सुदुमा विरादमा होजसि अप्रमत्त इत्यर्थः,
 वादितो वा तस्य प्राणप करति, माणस्य अवमाणस्य कोष्ठस्य प्राणनं कुर्वत प्राणमानस्य, चिदुमाणस्य पिसीयमाणस्य तु-
 अटमाणस्य ना आउत्त वथ चिद्विस्वमाणस्य वा पठिलेद्विह पमखितुमित्यर्थः, जाव यधुःपम्भ वावत्परिमाणवाधारणयो,
 पण्यतीति यधुः चतुपः पम्माणि अशिरोमाणीत्यर्थ 'निवायमवि'सि उग्मेसपिमेस करेमाणो इत्युक्तं भवति, एवमादि अप्प्योवि
 कोर सुदुमोवि गायसचरो भवति, रंजहा-जाव जीवो मजोगी साव निबलो ण सकेर होउ, उक्तं च—'केवली णं मते! अस्ति
 ममपसि जगु आगासपदेसु' मच्चो आलावगो याचितच्चो, एव सजोगीकेवलीणो सुदुमा गवादिचंचारा भवति, कम्मयसरीराणु
 गतो जीवो तत्तमिव च उलासमुदक परियचति तेण केवलिणो अस्वि सुदुमो गात्रसंचारो, विषमा मात्रा वेमाता कदाचिच्चरी
 रस्य महती क्रिया भवति म्यानगमनादि कदाचित् उस्तासमुदुमगसंचालादि अप्पा भवति, स पुनर्मइत्यामत्पायां वा वेद्यायां
 तुन्यो भवति, कालतो द्रव्योपचयतथ, कालतन्मावत् मो पवमसमए बन्समाणो वेव पुटो भवति, न तु सपरार्थस्तेव, जोग
 निमित्त गहन जीव, अन्धत्त बन्समाण वेव परस्परत् पुट भवति, सन्निष्टमित्यर्थः, बन्समाण वेव उदिच्छति, वितिण समए
 संवेदिजति, ततिण सुमण निज्जरिज्ज, प्रकृतिस्वित्यनुमावप्रदेशक्रमथ वक्कवोऽत्र, तस्स पगडिबंधो वेदयिज्ज, ठिठीए दुसमय
 ठितिममपिय, पदेसतो वादरं, युळा पोगगला, अणुमावतो सुमाणुमाव, परं साव, अणुपरोववातिगमुहातो, प्रदेदजो पडुमेवज्ज,
 अथिरवंध, उक्तं च—"अण्ण वादरमउअं०" अण्ण ठिठीए, वादरं पदेसेहि, अणुमावतो सुमअणुमाव, बडु पदेसतो, सुक्खिळ वण्णतो,
 मुगंधं गयओ, सानतो मउअं, मदत्त्व थूलुइलेववन्, महच्चय पडुअं एगसमण्ण अवेति, सावपडुल अणुपराणवि तारिसं साव

णत्थि, वंधो फुमणा थ अत्थि, सपराइयस्सेव बद्धपुट्टणिधसणिकायणा य णत्थि, सेयकाले अकम्म वागळे भवति 'सय-
 कालो'ति एस्सो कालो, सेत्ति णिदेसे, ईरियावहियाए कम्मे अकालो, तस्म दोण्हं समयानं परेणं अकम्मं वावि भवति, चशब्दो-
 ऽधिकवचनादिपु, तथा वेदनं पडुच्च अकर्म, तीतभावपणवणं पडुच्च कम्मं गुडघटट्टणान्तो, दुविधा कम्मशरीरा बद्धेच्छा य मुक्केच्छा
 य, मुक्किछए पडुच्च कम्म, एवं चग्रहणेन संभत्ता चमद्वेण च लब्धति, एव खल्ल तस्स सावज्जंति आहिज्जति एवं ताव
 य, मुक्किछए पडुच्च कम्म, एवं चग्रहणेन संभत्ता चमद्वेण च लब्धति, एव खल्ल तस्स सावज्जंति आहिज्जति एवं ताव
 वीतरागस्म, जे पुण सरागसंजता तेसि संपराइया, ते पुण जाइ एताइं ईरियावहियवजाइं बारस किरियट्टाणाइं तेसु वदंतिपिकाउं
 ते तत्थऽणुव्या, तेसि प्रमादकपाययोगनिमित्तो संपराइयबंधो होइ, जत्थ प्रमादतः तत्थ कपाया य जोगा य णियमा, जोगे पुण
 पुग्गिच्छा भजिता, पमादपचइयो णातिदीहकालट्टितीओ होति, कपायपचइया वा ऊणतरो अंतोमुहुत्तिओ वा अट्टसंनच्छरिओ, जो
 पुण कसायविरहितेण जोगेण बज्झति सो य ईरियानहिओ, हेट्ठिछा पुण सावजा चेव बारस किरियाट्टाणाइं भवंति, एवं पव्वइओ
 वा उप्पव्वइओ वा, एवं सरागसंयतस्स सावज्जो चेव, एताइं पुण तेरस वद्धमाणसामिणा वुत्ताइं तहा किमणोहिं वुत्ताइं? आगमेस्सी
 वा भणित्तिहिंति?, उच्यते-से बेसि जे अतीता ३, एताइं तेरस किरियट्टाणाइ पगांसिसु वा ३ जहा जंतुदीवे दुवे खरिया
 तुल्लं उज्जोवंति, यथा वा तुल्यस्नेहोपादानात्प्रदीपास्तुल्यं प्रकाशयन्ति, वीतरागत्वात् सर्वज्ञत्वाच्च तुल्यमेवाहन्तो भगवन्तः तीता-
 नागसपचा भासिसु वा ३, अदुत्तर च ण तेभ्यः कियास्थानेभ्यः अथ उत्तर अदुत्तर, यथा वैद्यसंहिताना उत्तर जं मूलसंहि-
 तासु श्लोकस्थाननिदानशरीरचिकित्साकल्पेषु च यत् यथोपदिष्टं च, यथोपदिष्टं सदुत्तरोऽभिधीयते, रामायणछन्दोपद्धिततमा-
 दीनां च उत्तर अत्थि, एवमिहापि तेरससु किरियाट्टाणेषु जं पुत्तं अधम्मवक्कस्स अणुवसमपुव्वकं उत्तरं उवेति, विजयो नाम मार्गणा,

विविधो विशिष्टो वा विभागो विभक्तः, सं पुरिमजातविभग आहस्विस्सामि, केमिं सो विभंगो?, उच्यते—पाणापपणाण,
 नानाऽर्पान्तरत्वे, प्रद्यापते जनवेति प्रद्या, सा य उत्तमाधमा पणा, लोके इत्येतात्, छट्ठाणपटिता वा पणा, छन्दोऽमिलाप
 इत्यनर्थान्तरं, कोइ उच्यन्दो मयति कोइ भीअच्छदो भवति, उत्तमाधमप्रकृतिरित्ययं, उवे जामेगे उच्यच्छन्दो उच्चेणामेगे० भगा
 चपारि, 'पाणासीलान्' सुसीलो दुस्सीलो इति, सुखमावभद्रा सुसीला, पाणाविट्ठीण तिथि तिसट्ठानि पावातियमयानि विट्ठीण
 पाणाकरपीण आहारिइत्तसयणसनाच्छादनामरब्भयानवाहणीतवादित्रादिपु अणमण्यस्म रुचति, 'पाणारभाण' कपिपाशु
 पान्यपाणिक्कविपणिदिस्सकम्मसेवादिपु आणारमो आब 'पाणाजसवसाणसंजुत्ताओ' शुभाशुभाध्ययमानानि तीव्रमध्यमानि
 इहलोकपट्टिवट्ठाण परलोकगमित्तिपथासाण विसयतिसियाण इण जाणाविष पावसुवपसग वण्णइस्सामि, तवहा—मोम्म
 उप्पाय इतिबलस्सण बहा सति तपुइंषि, तपुइंति तन्वी, पुरिसलक्खणति मानोन्मानप्रमाणानि यथा 'त्वचि मोगाः मुख मंसें',
 हिनेति हीयते इयः, म्वत्त मानोन्मानप्रमाणवर्णजाल्यादिलब्ध गच्छतीति गजः तस्य लक्षण 'सवगपतिट्ठिते' चि वण्णओ, गोणो
 मानोन्मानप्रमाणवपुर्वर्णस्तरादिलब्ध, एव वेव आब लोगोचि वक्कच्छवस्स चउदसण्ण मणिक्काकिणि० वक्कच्चिस्म, तस्स लक्खण
 सारप्रमादीणि लब्धवानि, एतानि स्वर्णिनिप्यञ्जानि लब्धवानि, इदानीं विद्यान तक्कम्म पुबुत्ति, तंवहा—सुभग दुभग सुभग
 करति विआए, गग्गो जेण संमच्चति मोह मेहुणे वा, जीवकरण, अथवण्णवेदमभादि, इदयटाट्ठियपक्ख सदीयेः, पाकान् द्वास्तीति
 पाकदासनः इन्द्रन्तस्सेन्द्रबाल विषा, दम्भाइ मयमपुत्तहुलादीनि दग्ग्याणि तहि होम करति दग्गहोम, एव सम्भविळाकम्म, स्वप्पि
 याव विआ खुप्पियविज्जा इमत्यं वणुवेदादि, तस्य पिन्नाओ बहा अस्रद्धाणि, इदानीं जोतिस पुबुत्ति, तवहा—धंदच्चरिया सं

वर्णसंस्थानप्रमाणप्रभानक्षत्रयोगराहुग्रहग्रहणादि चन्द्रचरित, सूर्यस्य वर्णप्रभा० राहुग्रहनक्षत्रयोगादि, सुक्कचरितं सुक्कचारो 'पहमो
होति सुभिकवं' वहसती सवत्सरद्वाइ एक्केकं रासिं वरिस्सेण चरति, तत्थ केसुयि सवत्सरसु सुमो केसुइ असुमो केसुइ मज्झिमो,
उक्कावाया दिमादाहा वा यथा—'अग्गेय वारुणा माहिन्दा तेजसा मत्थग्गिबुहा भावा दिवायवादीया,' एवं वारुणमाहिंदावि भाणि-
तव्वा, मृगा हरिणा, शृगालादि आरण्या तेमि रुतं, दरिमणं ग्रामनगरप्रवेशादि, जहा 'खेमा वामा घात्तेति दाहिणा वायमाणं पत्ती ।
सरुद्वाइ परिमंडलत्ति काक्काइ उडका धइ करेति ॥१॥' पंसुबुद्धि जाव रुहिरबुद्धि, कंठयं, पुणो विज्जाओ वेताली दंडो
उट्टेति दिमाक्कालादिसिद्धो, अद्धवेताली य वेडुतो जाति, पच्छा पुच्छिज्जति, सुभासुभं तोलति, कवाडं मंतेण विहाडेति जहा
पभवो, मोवाई मायंणी विज्जा, सवेरिसवरणं मवरभामाए वा, दामिली दामिलभासाए, कालिंगी गौरी गंधारी कंठोक्ता, जाए
उत्पत्तति सयं अण्णं वा उत्पत्तावेति सा उत्पादणी, जाए अभिमंतितो णिवडति सयं अण्णं वा णिवडावेति सा णिवडणी, जीते
कंपति जाए कंपावेति पासादं रुक्खं पुरिसं वा, सा जंभणी जाए जंभिज्जति, सा थंभणी जहा वइराडए अज्जुणेण कोरवा
थंभित्ता, जाए जंघाओ उरुगा य लेसिज्जंति आमणे ना तत्थेव लाइज्जंति सा लेसणी, आमया गाम वायी, जरमादी ग्रहो वा
लाएति. आमयकरणी, मल्लं पविडं णीहरावेति सा पुण विज्जा ओसधी वा, जहा सो वाणरज्जूहवती०, अदिस्सो जाए भवति
सा अंतद्वाणी अजणं वा एवमादि, आउविज्जा उम्मचं जोगे य सावज्जया अणस्स हेतुं, अण्णेमिं वा विविधाइं विसिद्धांइ रुवाइं
से सिताइं विरुवरुवाइं सयणासणच्छादणत्थालंकाराईण्डा, अथवा समासेण सहादीणं पंचण्हं विसयाणं पउंजंति. ते पुण पासंडत्था
गिहत्था वा, जे तान पासंडत्था पउंजंति तिरिच्छंते, तिरिच्छं नाम अननुलोममित्यर्थः, जहा गलए अडुगं अडि वा कडु वा लग्गं

विविधो विद्विष्टो वा विभागो विभक्त, न पुरिमत्रातविभग आदस्वित्साभि, केमि सो विभंगो?, उच्यते-गाणापण्णाण,
 नानाधान्तरत्ने, प्रज्ञापने प्रनयति प्रज्ञा, मा य उत्तमाघमा पण्णा, लोके इष्टत्वात्, छट्ठाणपट्ठिता वा पण्णा, छन्दोऽमिलाप
 इत्यनधानां, षोड उगच्छन्दो भवति षोड णीअच्छो भवति, उत्तमाघमप्रकृतिरित्यय, उच्चे णामेगे उच्चच्छन्दो उच्चेणामेगे० मगा
 पणारि, 'नायामीनाण' मुमीलो दुस्सीलो इति, सुम्भमावभद्रा सुशीला, गाणादिट्ठीण विभि विसट्ठाणि पागातियसयाणि विट्ठीण
 गाणाग्गीण आदासिहारमयाननाच्छादनाभरणयानाणगीतगादिद्यादिपु अण्यमण्यस्स रुधति, 'गाणारभाण' कृपियाहु
 पात्तयपाणिऊरिचणिड्डित्तरकम्मसगादिपु गाणारभो जार 'गाणाअसवसायसंजुत्ताओ' गुमाहुमाध्यवसानानि तीव्रमध्यमानि
 न्दुल्लोत्तरादिपुद्वयाज परलोगणिप्पियामाण विमयतिसियाण इण जाणाविच पावसुत्तपसंग वण्यइस्सामि, तज्जहा-मोम्म
 उत्ताय न्निथलस्सयण जहा मनि नपुइत्ति, नपुइत्ति तन्नी, पुरिसलक्खत्थंति भानोन्मानप्रमाणानि यथा 'त्वचि मोगाः सुख मांसे',
 हिन्नोति हीयते इय, मय्य मानोन्मानप्रमाणवर्णजात्यादिलक्षण गच्छतीति गजः तस्य लघुण 'मवगपतिट्ठिते' चि वण्णओ, गोणो
 मानो मानप्रमानरपुरणन्यगदिलक्षण, एव एव जार लोगोवि चच्छुवस्स चउदसणइ मणिकाकिणि० चक्खवट्ठिस्स, तस्स लक्खवण
 माअप्रभारीणि लथणानि, एतानि मयूमिनिप्ययानि लथणानि, इदाणि विज्ञान तक्कम्म युष्मति, तज्जहा-सुभग दुभग सुभग
 रुरति चित्राए, गक्कमो जेण ममरनि मोर महुण या, जीरकरण, अथर्यणनेदमआदि, हितयउट्ठियपक्ख सदीपेः, पाकान् आस्सीति
 पाकनायन इन्द्रस्सम्बन्धजाल विद्या, इत्थाइ धयमधुमदून्नादानि दग्ग्याणि सदि होम करति दग्गहोम, एय मग्गविआकम्म, खत्ति
 याण विरा गभियविज्जा इमग्ग धगुत्तदादि, तत्थ विज्जाओ जहा प्रअग्ग्याणि, इदाणि जेतिस युष्मति, तज्जहा-धंदचरिया व

लुपति, जहा विविधा विलुचे सत्थे गामो य आहारेतिचि, एवंप्रकारा तत्थ आहारवृत्तिः, द्रोहेणेत्यर्थः, णो वा सो अण्णं किञ्चि
 करिसणं वा आहारणिमित्तं करेइ इति, सोयतीत्युपदर्शने, महद्भिर्महता बहुपदेसिएहिं चिरकालट्टितीएहि य पावेहिं अट्टहिं कम्ममेहिं
 आत्मानं उव समीपे आइ मर्यादामिविधयोः खया प्रकथने, आधावन्नपि स्वयमेव उपेत्य आख्यातीत्यर्थः, यथाऽहमेवाकर्मा,
 तेनैव महता द्रोहेण पापेन कर्मणेति वक्तव्ये एके अनेकादेशादुच्यते-पावेहिं कम्ममेहिं अट्टहिं वज्झति, अहवा एकस्मिन् प्राणवधे
 कथमष्टविधं कर्म बध्यत इति?, उच्यते, यथा पद्य(पट्प)दार्थिके, जाव अट्टहिवि, से एगतिओ उवचरगभावं पडिसंधाय, उपेत्य
 चरतीत्युपचरकः, भंडिओ भंडेतुं मुसावेत्ति जाव उवक्खाइत्ता भवति, पडिपंधिओ पडिपंधेण सोद्विलाए एगं हंता छेत्ता भेत्ता जाव
 उवक्खाइत्ताणं, गंठिछेदओ लोहमएण मधुगएणं रुवगाणं पोद्वलियं करेति छिदितुं, उरब्भा णाम ऊरणओ, तं बुत्तमलो वा मारेति
 अण्णतरो व तसो पाणोत्ति, तस्सालं, छगलादि वागुरिओत्ति, वहो व सुरं करेति, आहडेत्ता वा रायादिणो मिए चराए वग्गुराए
 वेढेतुं मारंति, अण्णतर तसंमि सूकररोज्झवग्घातिए तत्थ मारेति, सउणा मोरत्तिचिरादि अण्णतरो पाणो, तस्स वाहित्तए अण्णं
 किञ्चि मारेति, ग्राहस्य मारणं वा सव्वं, जहा चक्कवाई मारिता, मच्छगं जालेण गलेण वा, अण्णतरं वा तहप्पगारादि एगतिओ
 गोघातगन्धं पडिसंधाय गोणं मारेति तस्यालाभे महिपमेळणं वा, केइ पुण भणंति-सोआरियभावंति महिसं, अण्णतरो तव्व-
 त्तिरित्तो गोणादि, सोणइओ आगारयाणं इंबो य, अण्णतरंति तदलाभे खाडइलाउ मारंति, सावग्गणिघन्ति सुणए पंचंती, सोवाग्गणि-
 याधिवग्घे, अंतं सु गामादीणि वसंतीति अंतिया जहा पंचंतिया, एवं सोवाग्गेहिन्तोवि अंतियतरो भवति, रहित इत्यर्थः, जो पुण
 परिसं मारेति गोछन्विसए ब्राह्मणघातक इव पुरिसघातओवि गरहिज्झति, धरतो य णिगच्छति, उक्ता वृत्तिः। इदानीं से एग-

न भीवेति, एवं ते अद्वि मोक्षमसिद्धिं सदायि न मोक्षं गच्छति, ते अणारिया अद्वि खेसारिया तदायि गाणदंरणचरिचार्
 पइव अणारिया, कालमासे कालं क्रिया अणतरेसु वा आव एलमूअत्ताए पयायसि, पासइत्ता, जे पुन गिरिया एते लम्बण
 विज्जांते पठति तिरिच्छे, तिरिच्छं नाम बननुकूल, ते बहाकम्मा णिचिद्धा उववचारोवि गच्छति, एव ताव अणुवसमय
 पुम्बोपाएमु पासइत्ताण अवम्मपक्खो माणितो, इदाणि चेव अवम्मपक्खे गृहस्यो पाएण बुधति, सो एगतिओचि कोइ पिसंसो
 आतइत्तु वा आव परिचारेइ वा अण्ण वा क्विचि पिएण्ण गिआएचि निमित्तं, सो य असमत्थो गिम्हत्तु, आह हि—“विवा
 दश्च विवाहश्च, तृतीय गृहकर्म वा। न उक्कयमसहायेन, निःसर्तुमवनेन वा ॥ १॥” सहवासोपि सहवासो, सो पुण वासो एसो
 एक्कगो अमिच्छाया वा किं करोति !, अद्दुआ अणुगामिओ अद्दुआ उयसरए आव सोवगणिएचि, घयनात्त्वमिति कृत्वा एव एतामि
 संखवेण सुचारु बुद्धा, एतेसि इदाणि सुवेण चेव विधी मम्मति, अहा वेतालिए, वधारि विणयसमाधिद्वाणा उचारेत्तु पच्छा
 एक्कस्स विमाणा, अहा वा उक्खिअत्ताए सवादेचि उचारेत्तं पदामि एक्कस्स अज्झयण बुधति, दिट्ठिवात्तं सुचापि माणिळ्ण
 पच्छा सम्भो चेव विट्ठिवातो, तस्मिं सुचपदाण एतेण चेव बुद्धिमवति, अहा एयइओ माणुगामियभाव पडिसचाय—अनुगच्छती
 त्यानुगामिकः सो पडिचरत्तु अत्ति एतस्स किंचि इत्थए, पच्छा सोदिळाए पत्थिओ अहमिति काउ गलागपोज्ज्यो वा त अणु
 आगच्छति मग्गेण, सोवि चितेति—एतण अह गच्छामि, पच्छा बलामलेहिं चिसंमेळ्ण गुविलए देसे गळगवो करति वज्झिय स्वर्गं,
 दोरं गले छोटु एगखेवेण चेव पाइति, अणु सुणमसिओ पाहरे, सावेक्ख खलुगादिसु, गिरिबेक्खं गीवाए अण्णस्य या देसे, से इता
 पडिपहाय दुता वेयणग, खलुगादिसु छिदिचा मिदिचा सीसं लउअणारेण, पोद्दे वा मळएण, उदावेचा मारेसु ‘सुंए छेदने’

पदारथुति इति । इदानीं दृष्टिविरुद्धा आगाढमिच्छदिट्टिका बुध्ति, सो एगतिओ समणं वा माहणं वा गामं घरं वा अतितो वा
 अणत्थ वा कत्थइ दुल्लभं दंसणं अवसउणंति मणमाणो आसुरुचे रुहे अदुवा णं अच्छराए मड्डियारे रोसेण वा जाव भणति,
 अच्छरा णाम चप्पुटिका, किं ज्ञापकं ?, तीहिं अच्छराणिवातेहिं तिसत्तखुत्तो एगाए अच्छराए अप्फोडेतित्ति, भिगुडी कुंचितनि-
 डाला फिदफिट भणंति, अदुवा णं फरुसं भणंति, कालेवि सेजाति, भिम्खाकाले णो दवावेज्जा, जोवि देत्ति तं पि वारेइ, एवं च
 णं वदति-जे इमे धुवणमंतत्ति-धूयतेऽनेनेति धुवणं-कम्मं तणकट्टहारगादि, कर्महता, अशुभैर्वा प्रागुपचित्तैः पापकर्मभिर्हता पब्ब-
 यंति, भारकंतत्ति कुटुम्बभरेण अकंता, ण तरति, त एवं दृश्यः अमद्धानाः सद्धर्मप्रत्यनीकाः इणमेव धिज्जीवितं धिक् कुत्सायां
 अशोभनं जीवितं धिज्जीवितं इहलौकिकं, बृह बृद्धौ, संपडिव्वहयंति संपडिव्वहति न परलौकिकं किंचिवि अत्थं, झिलप आलि-
 ज्जने, न झिलप्यन्ति न साधयंतीत्यर्थः, इहलोकपरो दुक्खंति, दुक्खेहिं संजोएंति दुक्खंति जाव परितप्पंति, ते एतेसि साधूणं
 दुक्खणाणानो सोअणाणाओ जाव परितावणातो अप्पडिव्विता भवंति, ते पुण केइ इड्डिमंतो भवंति रायादिणो केयि अणिड्डिमंते,
 इड्डिमंते ताव भणति-ते महया आरभेणं परणिमित्तं चेव ताव इष्टकापाकादिन्वारंभो भवति जाव तसकायो वधिज्जति आहारनिमि-
 त्तंति, खड्डगच्छगलमहिसङ्गरादिपु, पुढविदगअगणिवणस्सइकाइया वधिज्जंति, उक्तं च-“तणकट्टगोमयनिस्सिता०” सम्मत्तं छण्हं
 कायाणं आरभसमारंभे विरूवरूवेहिं पावकिच्चेहिं अण्णं दंडंति अण्णं बंधंति अण्णं वित्तिहरणं करंति, एवमादीहिं
 पावकम्मेहिं धणं उवज्जिणित्ता, बंधणाणुलोमता विभत्तिपदाति, कातुं किं करंति ?, विउला माणुसा जाव भचारो भुंजितारो भवंति,
 किमिति ते भुंजंते ?, उचयते, अण्णं अण्णकाले, सायं पायं च, पाणं उदगं मज्जं च, ष्हातसमालद्धाणं चउत्थकालेणं गब्भधराणि,

तिओ उपरिममज्जाओ उट्टेया अइयेतं इत्थामि, को विसेसो पुण्यवेहिंतो !, उच्यते, सो कोई पण्डुण्ण करोति, इमो पुण्य अण्ण
मादीय आरो म्पिस्संओ कइमिमिचं वा मंसं वा खाइसुक्कामो, इत्थरथो वा, अथमा पयसेवा बण्णिअमाणे जावतियाद्रोहकारक
ते केई ममासेण उरिंसंति, एते पुण सुब्बे अवरदइडवा बुचा, इमे अण्णे विरोधिता बुचति, से एगतिओ केइ आवाप्पेण आदीयत
इत्थादान प्रहरमिल्यर्थः, तत्कस्य कसो वा आदानं ? धम्यादीनां विषयाणां, सरे ताव आहुओ निन्दितो केणइ पुट्ठो रुठो भवति,
रुवेसु य वसणा विट्ठइ भिक्खुअदीवि रुस्संति, गवरसे उदाहरणं सोत्रमेव, खलदाप्पेण खलमिक्खु सट्ठण दिण्ण व दिण्णं वा तेण
बिरुद्धो, सुरयासमपि बाल्लगेव सुउ पिबति, तत्थ पहिवाहीए आवेइस्स वारो न दिण्णो उट्ठविचो वा तेण बिरुद्धो, ज ते लोण
मगति-वारबिरुद्धो, माहत्त्ववीच वा गाइत्थविपुचाण वा, सयमेव विस्ससा एक्का आख्खुणाख्खुणाणि पगरप्परवाणि, उम्मगेण ज्ञामति,
अण्ण्य वा ज्ञामावेसि, ज्ञामितइ अमुवाचमि सुट्ठइ तुमे ज्ञामितवति, एवं प्पसेवि, आइतो मरितो वा केप्पइ वसुअणा खेलेणं
उविट्ठेण वा, से एगताओ पूराओ कप्पेइ, साल्लओ उइति, किंणि इउल्लसुवण्णेसि, जावाइ, ताणि मेइलादीपि ताणि महितानि,
मोचिए इरादि, एवं तदेव गिहाव विट्ठो, इमो अण्णो पासंइत्थान विट्ठिरागेण वादे वा पराइचो सयमेव वेसि अण्ण किंचि गरिव
अं अरिय त अवहरति, तज्झा-ईडग वा मंडम वा आव परिच्छेदनय वा, सयमेव अवहरति भाव सादिअति, एवं ताव विरा-
दिया गता, इमे अण्णे अविराहिता बुचति सो एगतिओ विविगिच्छादि, नेति प्रतिपेवे, विविगिच्छा गाम विमद्वो मीमंसा
इत्यर्थः, न विमद्वति न मीमांसइपि, इह परलोके वा दोषोअत्ति नास्तीति वा, गाहावईण वा सयमेव अभगिक्काएणं सस्साइं ज्ञामेइ,
अण्णेण वा भाव समवाण था इइ अवहरिणए. एते ताव अर्धज्जाण पण्डुण्ण करोति.

वेसु य दरण्णयणा-

रूपधियया, आगमिस्मान्, तत्थ णरगतो उववेहे समानो जइ कहधि माणुस्सं लभति तत्थवि दुल्लहवोधिप यानि
 भाति, तस्म द्वाणस्स इस्सरियद्वाणस्स, उट्ठिता णाम पव्वज्जाममुद्वाणेण ममुट्ठिया, परे पासडिया, तम्हा अमिज्झा लोभो प्रार्थ-
 नेत्यनगान्तर, अणुट्ठिता गिहि एत, अमव्वदुक्खपहीणमग्गे एगंतमिच्छेत्ति एगतमिच्छादिट्ठी परिगही, असोभे णाम अमाहू ।
 पइमरम अधम्मपक्खस्स विभंगे आहिते (सूत्र ३३) अहावरे दोच्चस्स धम्मपक्खस्स एवमाहिज्जति (सूत्रं ३४)
 एतं तावत् अधम्मपक्खो वुत्तो, छायातपवत् शीतोणवत् जीवितमरणवत् सुखदुःखवद्वा, तत्प्रसिद्धये इदमुच्यते-से बेमि पाइणं
 ता संतंगिया मणुस्सा भवति, तंजहा-आयरिया वेगे, तेमिं च णं खेत्तवत्थूणि सो चेव पोंडरीयगमओ जाव सब्वदुक्खाए
 परिनिज्जुडंति वेमि, एम ठाणे आरिए केवले जाव माधू, दोच्चस्स ठाणस्स विभंग एवमाहिए ॥

अन्नाचरे तच्चस्म ठाणस्स मीसगस्स विभंगे एवमाहिज्जति (सूत्रं ३५), अधम्मपक्खेण धम्मपक्खे संजुत्तो मीस-
 गपक्खो भवति, तत्राधमो भूयानितिकृत्वा अधर्मपक्ख एव भवति, रिणे देशे वर्षनिपातवत्, अभिनवे धा पित्तोदये शर्कराक्षीर-
 पानम् अमेज्ज(मुद्ध)रसभाविते ना द्रव्ये क्षीरप्रपातवत्, एवं तान्निम्यदर्शनोपहतान्तरात्मानः यद्यपि किञ्चिद्विरमन्ते तथापि
 मिथ्यादर्शनभूयस्त्वात् अविरतिभूयस्त्वाच्च धर्माननुबन्धाच्च अधर्मपक्ख एव भवति, जाव एलमूलत्ताए पच्चायंति, एम ठाणे अणारिए

जाव अमाधू, एम खलु तच्चस्स मीसगस्स अधम्मपक्खस्स विभंगे आहिते ॥
 अन्नाचरे पढमस्स अधम्मपक्खस्स विभंगे एवमाहिते (सूत्रं ३६), अथाह-दद्वप्रयोजनानामप्रयोगः?, उच्यते,
 गत्या, किन्तु यदत्र नापटिष्ठं तदिहोच्यते, अधम्मपक्खे मीसओ य, उक्तं हि-‘पुव्वगणितं तु’ इह विशेषोपलम्भो द्रष्टव्यः, कथं?,

मादणकाले सपञ्चासुखाभिधि, यो वा यस्यामीष्टः कालविभागः, श्रीहा वेदवराणां, विषते सो पुण्वो पुण्वण्डे अवरण्डे प्हाते कय
 पलिक्रमे-अचणिय खरेति कुन्देवतादीण क्काउ, आसीकयजोदाओ, लोणादीणि च दहति, मगलाणि सिद्धययाद्वरयालियादीणि
 से करेति, सुषण्मादीणि च छिवति, पायन्छिच दुस्सुविणगपछिघाठमिमित वीपाराण देति, सिरसि प्हाते सिरण्दाईणि, मसीमो
 प्हाति, अविदिमामि नृशामयिः सोचि सुचण्ण देव्वा पटिवच्चति, सुवण्णामरणेसु प्रायेण मणीओ विञ्चति, क्षप्पित घटित, माला
 नक्खवमालादि, मौडी मउढो, सो पुव कमलमुक्खसंयुत्तो मउली बुचति, तिदिं सिहरएहिं मउढो बुचति, चतुरसीदिं तिरीद,
 वग्धारिय लंविठ, द्वापक 'आसवग्धारिय०' सोणि कडी, सोणिसुचग क्खिसुचकं, मालिञ्चति, मल्ल सिरदामगडादि, कलाति
 कलाची, कडाइ बुंमलगादीणि, पन्नतकुदाणिमा दासाद सुचतले वा, मइठ वेव मइठो, अक्खाणवद गिञ्चति, जइ आढग पवचो
 वा, 'तल्पं ताद', पप्प लचगादी, पिरेच वा, घणा वा मेढा, मेढा वेत्ययः, उरालाइ-उरालाइ, आस्पते अनेनेति आस्पक-मुल
 तमेव त्रीदंत, 'अणारिय'सि अण्णामि मिच्छादिष्टी अचरित्री देवोडय पुरिसो, ण मणुस्सो, णरलोके जावो वसतिचि वा तेण
 णरदयो, दचमिणाएचि स्नातकः धेणु-एन्व वसति इन्द्रतुस्यः, खल्लोवसोमिच इव सरो, सपुण्फल्लो वा वणसढो तदचिमिः
 उवजीवपिञ्छो, अण्णोवि ण पइवय य द्वाधिता अपरिमृता भवति, तदेवं णाणादीप्रायरिया, अमिमुल्ल कान्त, कुरादीणि हिंसा-
 दीणि, अमिपूणे धूयतेज्जेन तासु तामु गतिपु धाताहि इव रणू, पूणे कम्मतेवि, वेदिं हिंसादीदिं कम्मेदिं, अप्प रत्तस्तीति
 प्रायरक्खो, वादिणगामियचि वे अतिदूरकम्मा मयसिद्धियावि ते प्रायेण दक्खिण्णेषु णरपसु वा मणुस्सेसु देवेसु य उववञ्चति,
 असस भवसिद्धीयस्स अचट्टो पोम्मलपरियट्टो सेयो अन्धसि संसारस्स सुक्खयक्खिण्णो, अधिय क्खण्डयक्खिण्ण, अमवसिद्धिया सन्धे

म पृथाचर्मो बहुप्रकारः अपदिश्यते, तत्कारणं कार्यं वा, अधर्मफलं नराको एवमपि, तत्र च पापं मिथ्या अपार्मिक उक्ता इह गृह्यामेव
प्रायेणोच्यन्ते, अपार्मिकाणि कर्माणि प्रलोकयन्तीत्यतः अधर्मपतोद्भवो, रसयोरैक्यमिति, तत्रैव पापार्मिकेषु कर्मसु रत्नवति
इति अधर्मपलज्जना 'त्रै रस्य स लवण' श्रावकत्वात्, अधर्मसमुदायाचारात् अधर्मविशेषिकद्रुदु इत्यर्थमेव, इण छिन्द, इणचि
छ्यस्यत्सीदि, छिन्दन्ति कृष्णामोदुसीमादीनि, सीसयोद्गां किञ्चि, बज्ज, बम्भा रौद्रा, आसुरा रौद्राणि हिंसादीनि कर्माणि
करोति रौद्रा, सुद्रो याम अधमचनमहाचो सोऽपि ण सुञ्चति, असमीक्षितकारी साहस्विजो, न च मारेमाणस्त विकवीयाणस्तम्,
मीलीगगन्सव भीलीय, एवं तस्म महिममादी मवापि, सोद्विपत्तिचा पापिणि लोहितपाणी, उक्त च 'इव इव कौटिल्ये'
उद्भवोर्ध्वमावेदु, इत्तु इवर्न आकृष्यन, जहा कोइ किपि मृत्ताइ मञ्जति, एत्थ काइ मनोन्मानविचक्षव तिष्ठति, सो दाणति
मा मब्बं छिज्जंतं इम द्दुदुं अधस्सिस्सति एतस्सा, राउल वा क्खेहिपि वो उक्कंवेत्तव अञ्छते माव सो वोल्ह, वडु प्रलम्भने,
वचनं जहा अमयो यम्भञ्छलेण वचिनो पञ्चोतस्स संसियाहि गणिआहि, मृगोऽपि मीतेण वचिञ्जति, अधिकं कृत्ति-
निकृत्ति अत्युपचार इत्यर्थ, यथाप्रहसनस्योपचारात् तस्य निष्ठितिः, तथा अत्युपचारोऽपि दुष्टलक्षणमव, बहा कसिजो सेट्ठी
रायाणपण अत्युपचारण गदिनो, जं अट्टिय अगल वंशुल धम्मन्सयसीले सद्विलम्बेहि वीसंमकरणमधिकञ्छलेहि व वोट
पिगद्धिचि, देममापाविधिपययकरणं कपटं, जहा आसाहमूतिणा आयरियउवण्णायसंवाइ इच्छाण अप्पजो य वचारि मोद
गापि, कात्तिन्ना कूडकवडमव लोक्कसिदत्त्वाव यथा कूटकार्यापण कूटमायमिति, सातिपयोगवडूला ओमाविश्रेयः सातिश्रयः न्यून
गुणानुमानस्य द्रव्यस्य य मातिश्रयण द्रव्यस्य सह संयोगं क्रियते सो मातिसंयोगो, अगुणवत्तय गुणानुमनं अगुणानां च गुणव

तीति, आह च—‘सो होति सातिजोगो दब्बं जं उवहितऽण्णदब्बेसु । दोसगुणा वयणेसु य अत्थविसंवादणं कुणइ ॥१॥’ एते पुण उत्क-
 चणादयः सन्वे मायायाः पर्यायशब्दा यथेन्द्रशब्दस्य, शक्रपुरन्दरवत् एते शब्दाः, यद्यपि क्रियानिमित्तोऽभिधानमेदः उत्कंचना-
 दीनां तथापि न मायामतिरिच्यन्ते, एवं जीवाश्चिह्नर्यचन्द्रमर्मा अभिधानभेदेनार्थभेदः, दुस्सीला दुधत्ता दुष्ट शीलं येषां ते भवन्ति
 दुष्टशीलाः, परिजितावि खिप्यं विसवदन्ति, दुरणुणेया दारुणस्वभावा इत्यर्थः, दुष्टानि व्रतानि येषां ते भवति दुब्बा तात्मा यथा
 यज्ञदीक्षितानां शिरोमुण्डनं अण्हाणयं दब्भमयणं च एवमादीनि व्रतानि तथापि च छगलादीनि सत्ताणि घातयन्ति, आह हि—
 ‘पट्ट शतानि नियुज्यन्ते’ दुणदि ममृद्धौ, तस्यानन्दो भवति कश्चिदन्येन, यस्तु प्रत्यानन्दं करोति प्रतिपूजामीत्यर्थः, स तु गर्वात्
 कृतमत्वाद्वा नैनं प्रत्यानन्दति दुप्पडियाणंदा भवति, आह हि—“उपकर्तुमशक्तिष्ठा, नराः पूर्वोपकारिणम् । दोपमुन्पाद्य गच्छन्ति,
 मदगूनामिव त्रायसाः ॥१॥ सद्वाओ पाणाइवाओत्ति जाव रहिता बंभा य, पुरिसवंधादिपाणाइपातातोवि अप्पडिविरता, एवं
 मुसावाता कूडमक्खियादि, तेणमहवामतेणादीन्यासावहारा इत्थिवालतेणादी वा, मेहुणे अगम्मगमणादि, परिग्गहे जोणिपोस-
 गादि, सद्वाओ कोहाओ जाव मिच्छादंमणं, मद्वाओ ण्हाणुम्मइणं कामं पुण्णभंगितो वा मद्विज्जति पच्छा ण्हाति, तथावि
 सद्वाओ ण्हाणुम्मइणं पणएण उम्मद्विज्जति तेण, अब्भंगणं गहितं, वण्णओ कुंहुमादि कमाया य, त्रिलेचणं चंदणादि, सद्वादी
 पंच विसया, तेहितो अप्पडिविरता, मल्लगंधं वा, एम चैव अलंकारो, अण्णोवि वत्थालंकारादि, सद्वाओ आरं मसमारं भाओत्ति
 विभासा, सद्वाओ करणकारणं मयं एतेसिं चैव जहोदिट्ठाणं पाणाइयायादीणं अण्णेसिं च सावजाणं कारावणाणुमण्णेहिं इस्सरा-
 दीणं, पयणपायणंति मांसादी, ईमरा अण्णेहिं पार्येत्ति, सद्वाओ कोट्ठणं कोइ धरणं अहिमरणं वा घेतु पलं २ कोट्ठेति पिदेति य,

चपकलसाकमवेचलतालउदादीहिं तज्ज, पातावीहिं तालेति, तलपहारा सीलपण्हिमादीहिं ण्म पदो मारेति वा घघति च गगला-
 दीहिं, एतेहिं येव परिकिलेसं करेति, अण्णेहि अ करदढादीहिं किलेसेहिं किलेसेह, परं जे आवऽण्णे तहप्पगारा कसिया
 भुवंति !, गोगहणपदियहभादयो, दोहणा गामवघगामथावमहासमरसंगामादीहिं, मावआ अबोधिकरा कम्मजोगा कम्मंता इह परय
 वा परयां प्राणा—आयुऽप्राणादि परेषां प्राणा परितावेति, दृष्टान्त कियते निर्दयत्वे तेषां, से जहाणामए केयि पुरिसे कलम
 मद्धरे छणतो वा मत्तेको वा मुत्तलेव वा उक्कले कोदलो रंघेतो वा ण तेसु दय करेति, अज्जण अयत्ते, कुरो निर्घृणः, मिज्जादडेचि
 अण्मविरुद्धा कुब्धो, एवमेव तहप्पगारेति तीसे दयसु गिरवेक्खो भिरयो, मिज्जादडे पउज्जति आ व से तस्य बाहिरिया परिसा
 मवसि तवहा—दासेचि वा अदाम्मो दासवत् तसु तसु पेसणेसु भिपुज्जति पमाउलगादी, भवओवि विचीए घप्पति माइछओ,
 कम्मकारकां ज लोगं उवचीवतिपि परकम्मपाणाइवादीहिं, तेऽवि राउले विट्ठिकारा विज्जति, तेसिपि य णं अण्णतरंसि लहुए
 लहुमओ काइआबिसिया व करति(वा) तस्य ल्हो गुरुं, मन्सवाए इम इमेह कूठं, प्रायेण बिगलवघणो इडिबंघणादिप्पा विवरेण
 करति, अहा मालवाण, पदोमा वा २ पदाहिचि, अत्रामइणपिसुआदीहिं अत्थ वदो चारिज्जति मो चारओ, अण्णो पुण चारए
 छह बिगलहिं दोहि तिहिं वा सच्चहिं बिगलिओएहिं पउज्जति, संकोष्ठितमोहितो नाम वो हरबेसु अ पायेसु अ रासए वन्सति,
 चारए अण्णत्थ वा सां जमलपिगलसंकोष्ठितमोहितो, इमं इत्थच्छिण्ण करह, एक्को वा, इत्था छिज्जति, एवं पादादि, घोरादीण
 कण्मवजओइ, पारितदूताण विरुद्धरजसंचारिणां च छिज्जति, इत्थीणं वा सीस, अहिमत्तचरियावं सुखे मग्गे छिज्जति असिमा
 दीहिं, गज्जओ र्गवंध आहतुण र्गमसुत्तण च छिज्जति, जीर्णतस्सेव हियए उप्पाडंति पुरोहितादि आव निग्गमा, ओलवि कुबं पट्ठे

तणदितडिमादिसु वा ओछंविज्जंति, रुक्खि जीवन्तो मारेतुं, सुलाइतओ सुलाए पोइज्जति, अवाणे सुलं छोडुण सुहेण णिकालि-
ज्जति, सुलमिण्णो मज्जे सुलाए मिज्जते, सत्थेणं कप्पेतुं लोणखारादीहि मिंचिज्जति, वड्ढा अवकप्पिज्जति, पारदारिया सीहपुच्छि-
ज्जति, सीहो सीहीए ममं ताव लगओ अज्जति जाव तथामिमाणं दोण्हवि कटुताणं छिण्णणेत्ता भवंति, एवं कस्मइ पुत्तगा छेतुं
अप्पणए सुहे छिज्जंति, कडएण वेडितुं पलाविज्जति कडगिगड्डओ, कागिणिमंसं कागणिमेत्ताइ से साइं मंसाइं कप्पेतुं खाविज्जति,
अण्णत्तरेणंति जेण अण्णे ण भणित्ता सुणिगकुंमिपामादि कुत्तिसत्ता माराः, एवं ताव बाहिरपुरिसाणं दंडं करेइ, जावि से अडिमत-
परिसा भवति, तंजहा--माताड वा०, तेसिंवि आहालहुएत्ति वयणं वा ण कतं उनक्खेवो, कोइ णासिओहारितो भिन्नो वा इमंसि उद-
एण सिचह जहा मिचढोमवत्तिए जाव अहिते परलोयंसि, एवं ताव बाहिरपरियाए वा अठमंतरपरियाए वा ते दुक्खेति जाव परितावेति,
दुक्खाओ जाव अपडिविरता भवंति, ते पुण किं पु एव करेति?, कामवनगा, ते य इमे छेदिणो, तेन उच्यते-एवामेव ते इत्थी-
कामभोगेसु सुच्छिता जाव वामां भुजितुं भोगा पसवितुं वेगयतणाइं, कम्मं चेव, बहूणि अट्टकम्माणि सुवहुकालद्धितीयाइं उस्स-
एणंति अणंकसो एक्केक पावायतणं जहादिट्ठं हिंसादि आयरति; समारो णाम गुरुगत्तणं, गर्हितो, से जहाणामए, अयं हि पात्रि-
कृतं तरति, सिला वा विच्छिण्णत्तणेण चिरस्स णिच्छुडांत, गोलओ पुण खिप्पं णिवुड्ढति, एवामेव तहप्पगार वज्जवहुले, 'पावे
वज्जे वेरे०' गाथा, अयमोत्ति एतेहि चेन जहुदिट्ठेहि, उत्कंचणवचणादीहि सहजासद्रोहादीहि अगम्मगमणेहि य अयसो होति,
जेमिं च ताइं वचणहरणकण्ठेदणमारणाटिकरणादि तेमिं अप्पियं होति, कालमासे 'णिचंधक्कार०' अणंधमप्यंधी कुर्वन्तीति,
अण्णोवि णाम अंधक्कारो भवतीति; अप्पगासेनु गन्धवरोवरगादीसु, ते पुण जचंधमेव, मेहच्छण्णकालदूरत्त इव तमसा उज्जोत्तरा-

भावाच्च, समसातो वा, लोतकत्वा न्योतिष्का एषोऽप्यन्ते, वरगतगह्वरद०, रोपण ॥ छिन्दिचाण मुरीरावयवोर्हि मेदधसा काओ, किञ्चअगणि लोहे वम्ममाये कम्मिया अग्निआला णिन्ति तारिसो तर्हि वण्णो, फासा य तसिणवेदणाण कक्खुडफासा, से नहा नामए केद अस्सिपत्तेति वा, दुक्ख अधियासिञ्चति दुरवियामा, असुभा गरगा, असुभा दरिमणेण सइगघफरिसेण वा, वेदणा ओवि असुभा, नो चव विहरति वा, विहा पमुदितस्स हाति, निद्रा च विस्साय्या इतिकत्वा, तंग णत्थि, त उखल जाव वेदति, एम ताव अयगोलदिदुंतो, गुरुग आगतुलत्वाच्छरा, इमो अण्णो रुक्खविदुंतो मिग्घपइयत्थ कीरति—से जइणाणामग क्कप्पि रुक्खे स्सिया पइयग्गे जात (सूत्र ३८), एवामेव कालसमए मिग्घ णएयुववज्जंति, ततो उब्बट्ट गम्भवकतिप्पसु तिरिय मणुएप्पु कम्मभूमगतंस्त्वक्वासाठप्पु तववअति, ततो युखो गम्माओ गम्भं जाव गरगाओ गरग दाहिणगामिए जाव दुल्लभवोविए एतस्स ठाणस्स, एस्स हाण अवारिए, पइमस्स हाणस्स अयमपक्खस्स विभगे आदिते ॥

अहावरै वोषस्स हाणस्स धम्मपक्खस्स विभगे आदिज्जति (सूत्र ३९), इह खलु पाईण या ४ संतेगतिया मणुस्सा भवति, अणारंभा अपरिगहा भम्मिया भम्मिआ जाव विहरति, सुसीला सुब्बया उच्चचणपठिविरता जावजीवाए सुब्बाओ पाणा इवायाओ पठिविरता जावजीवाए अ आक्खण सहप्पगारा, तक्का विरतिप्रकारा, क च ने विरता ?, उब्बत, से अहा वामए कद पुरिस अणगाता ईरियासमिता जाव सुइग०, नत्थि तेसिं जाव विप्पमुक्का, तेसिं ण भगवत्ताण एतेण विहारेण विहरताणं जाता माताविची होत्था, यात्रामात्रा यया माय्यतं, अक्खोवअणवणाणुलेक्खभूता, अयथा अर्धयन्ति तामित्यर्चा—धरीरं, एक्को जेसि गम्भो धरीरं वा, गतिकुल्लणा कल्लानगती अपुणरोवपाप्पसु वेमाप्पिएसु वा, इत्थमामानिक्कायस्सिञ्चल्लो कपालपरियदारमत्थप्रकी

न किं न त्वामिथो गय किं निवपि कान्दपि केषु, द्वितिरुद्धाणेति उक्कोसिया द्विती अजहण नणुकोमा वा, आगमेसि महेति आगमेसे
 भवग्रहणे सिद्धंति, एम द्वाणे आरिए, एस खलु दोचस्म द्वाणस्स धम्मपम्बस्म विभंगे आहिते ॥ अहवरे तच्चस्म धम्म-
 पन्थस्स मीसगस्स विभंगे (सूत्रं ४०), धम्मो बहूओ अधम्मो थोवो तिकाउं, तेण अधम्ममीसओवि एस पक्खो अततो
 धम्मपक्खे चैव णिउडिडि, को दिट्ठतो?, जहा णदीए केइ पुरिसे ण्हायंति, केइ पुत्ताइं सोयंति कइ असुइणिवि मुहाइं पक्खालेंति,
 गोमाहिमं च छगणमुत्तुस्सगं करति, तहावि तं उदगं बहुगत्तणेण ण विस्मीभवति, कलुमीरुतं पि पसादति, जहा तु बहुगेण
 मीतोदण्णेण थोयं उत्तिणोदगं मीतीकज्जति, एवं सावगाणं बहुअसंजमेणं थोवो असजमो खविज्जति, उक्तं च—‘सम्मदिट्ठी जीवो’
 जं पि य तं पि य सपदी वक्ष्यमाणमपि च, ते बहु अवरा जीवा जेसु सावगस्स पक्खखायं भवति, ते य इमे, तंजहा—पाईणं वा ४
 संनगतिचा मणुस्सा अप्पिच्छा अप्पारभा अप्पपरिगहा धम्मिया जाव विचि कप्पेमाणा सुसीला एगातो पाणाइवायाओ पडि-
 विरता जावजीवाए एगचातो अप्पडिचिरता, एगिदिएसु अप्पडिचिरया जाव जेयवण्णे तहप्पगारा, एगता० ततोविमे से जहाणा-
 भए ममणोनामगा भवंति, उपासंति तत्तज्ज्ञानार्थमित्युपासकाः, अधिगतजीवाजीवाः अभिगमउपलंभकुशलादयः शब्दाः ज्ञानार्थाः
 अन्यन्येन तन्निधानेनाभिधीयमानः बोधं मानमग्रमादमुत्पादयति, किरियंति ना एगडुं, अधिक्रियत इति अधिकरणं जीवमजीवं
 च, क्रियादिकरणेण य कम्मं वृद्धतिचि बुच्चइ, कुशला, जेण बंधो मोक्खिज्जति सो बन्धमोक्खो, अमहेजा असंहरणिजा, जहा
 चान्हि मेरु, न तु जहा वातप्पडागाणि मक्कंत विप्परिणावेतु, देवेहि वि, किं पुण माणुसेहि?, अणतिक्रमणिज्जति जहा कस्सइ
 सुमीलस्स गुरू अणतिक्रमणिजे एवं तेसिं अरहंता माधुणो सीलाइं वा अणतिक्रमणिजाइं, णिस्संकिताइ, ते पुण किह अतिक्रमि-

ज्वरति?, संस्कारदीर्घ दोसेहि अत एवोप्यते विस्संकिता भिक्षुसिध्यादि, लब्ध्वा, अहा कोइ अरथत्वी स बहा तहा पजसं अरथ
 लब्धु तुहो भवति एव तज्जि जिववयणलब्ध्वा एव तुहो, गृहीतवचनार्थाः ये ते मवति, पुट्टु २ गदितो पुञ्जित्वा, निनिधितो
 निर्नात, अट्टमिज्ज० अट्टियर्धवि भावेतुं साव भिज्जनि मज्जा बुवति, जस्स तय आदिकाउ जाव मज्जा भायिता मो
 रुन्निक्खिच्छो मवति एवं स, आमनज्जा वा भायिता, यथा सो परिवायगो, गिहे भित्तलं हिंरुतो जा से महिला रुचति त त
 विजाण अमिज्जेणतु एकाए गुराए छोटु, विज्जावातियो इरविणिक्काउं पट्टियणवितो, पुरिमो य ममगयादि परिणिजेन्तो पयो
 सिज्जादितियाए पट्टियरितु तदि पविसितुं तुज्जंतो मारितो, ताओ अ महिलाओ जा जस्स सा तम्म टिथा, मा य इका इम्म
 महिला अमिज्जोइ निम्माया पतिं गच्छ, जावगा पुच्छिता मवति-अति से परिव्यायगअट्टीणि पसितु गीरण दिज्जति तीसे अये
 च्छतीए तो, नवि, वगताहिं तस्म अपक्कवंतस्म वसितु २ गीरेण सह क्खटेषु पाइथा, बहा २ पाइअति तहा २ तंमि पुरिसे वेम्म
 आरमसि, मब्बंसु घट्टसु पीतसु य जहा, परिव्याए अणुरत्ता बहा या तम्मि परिव्याए अट्टिमेसेवि ण विरज्जति एवं मावओडवि
 यतिप्पसु हाधुसु अ अणुरत्तो बहवि किंवि लिगाय वा पामग्घ वा ठग्गाइ करेत्तो पासति तहावि पुरिमदोओत्तिकाउ णवि पव
 यवातो विरज्जति, उवमा, एकंदेसेन इयान्त इतिकत्वा, बहा सा तंमि परिव्यायगे रत्ता तय पवयणाणुरत्तो सो अट्टमिज्जेममा
 पुरागरत्तो, बन्तिवि क्खण्ड विप्परिप्पामति ब्रह्मपययणातो-किं तुज्जे एत्थ दिट्ठति!, तहावि मवति मयस-अयमाउसे! हे आयु
 प्पमन्! भिगंये पावयण भट्टे परमट्टे सेस अणुत्ति, तिब्बि तिमट्टाए पावाइयमयाइ मण्णो, अस्मवि कस्मवि घम्मं फदेति तपि
 मपति-अयमाउमो! ज्ञाय अट्ट सेमसु अणुत्ते, तेण गेवइ, ओसिमफलइ० अवगुमव० किं फारण तिक्खितुमिण्य क्कवाइसि?,

ण वहुइ उग्घाडेतुं उग्घाडे कवाडे वा पेंहेतुं, उक्तं च—‘कवाडं णो पणोलेज्जा’ पविसंतो णियंतो अ लोभो मा णिच्चं संवरादिणा
 थिरादि विराहेहिच्चि ते णिच्चमेव फलिह उस्साएतुं अगगदार कोट्टगपसुहे अ कवाडं विराहेतुं अब्भगुयदार अच्छंति, चियत्ततेउर०
 अतेउर वरे अणिङ्गिमंतणं जइयि इत्थिआओ अच्छंति तत्थवि णं चरेति, जाव एमो ठाति तत्थेमणं भोधेति, कस्सइ महिङ्गि-
 यस्म अतेपुर भवति, तंपि तेण अणुण्णाता पविसितुं भावेंति, एष तावत् दर्शनसंपदुक्ता । इदाणि सीलसंपत्प्रसिद्धये इदमपदिश्यते—
 चाउद्धमट्टमुद्धिट्ठपुणमास्सिए पव्वं मासस्स अट्ठमि पक्खस्स उद्दिट्ठा—अमावसा, पुनि मा इति चन्द्रमाः पूर्णमामः स्यात्
 सेयं पूर्णिमा, पडिपुणं पोमहंति—आहारपोमहाहि ४ । पोयहिओ पारणं अवस्सं साधूण भिक्खं दाऊण पारेति तेनोच्यते—समणे
 णिग्गंथे फासुएसणिजं अमणं वा ४ पडि० वासारत्ते पीढफले पडिलाभेमाणा विहरति । इदाणि सव्वो सावगधम्मो समाणि-
 जति—बहुसीलवान् सीलाइं मत्त सिक्खान्वादाइं वयाइं अणुव्वताइं, विहर, वेरमणं मद्दादिविषयेषु जहामत्तीए वेरमणं करेंति,
 अथवा वेरति वा वांति वा वेरमणंति वा एगहं, पच्चक्खणं, उत्तरगुणे दिणे २ पुव्वण्हेउवरण्हे, पोमहं सरीरमकारवंमचेर, अथवा
 अचरो वा तिविहो आहारपरिच्चाओ उव्वामो, अप्पाणं भावेमाणा अण्णेसिं च साधुधम्मं च कहेमाणा एकारस उवासगपडिमाओ
 फारोमाणा विहरति । इदाणि संणिकासो कोरति, जम्हा अभिगतजीवाजीवाः उवलद्वपुण जाव मोक्खकुसला तम्हा असं० जम्हा
 देवासुरादिसु० अणतिकमिज्जा य पत्रयणातो जम्हा तम्हा णीसंकितादि जाव अभिगतट्टा, अथवा गतप्रत्यागतिलक्षणं क्रियते—जम्हा
 णिस्सं० जहा(तम्हा असहेजा) जम्हा असंजहा तम्हा णिस्संकितादि, एवं जम्हा णिस्संकितादि तम्हा णिक्कंखिता, एकैकं पदं छडुंतेहि
 एकेकवार भणंतेहि जात्र जम्हा अभिगतट्टा तम्हा अड्ढिमिजा जात्र रत्ता तम्हा परेण पुट्टाव अपुट्टावा वदति—अयमाउसो ! णिग्गंथे

पापयवे अह सेसे अण्ड, अण्डा य एवं प्रतिपद्यन्ते तन्ना उत्तिवकल्लिहा ज्ञाव पवेसा, अण्डा एवं तन्ना चाउइसडुमीसु, तन्ना पारवण समये मिंगणे, तेवं एयाद्धवेवं विहारेवं विहरमाणा बहूनि वासाणि प्राप्नुवन्ति-पाउवन्ति, पाउणिवा प्राप्य, इराणि अतिमं संलेहणं इवन्ति-अवाहंसि अत्ययं वावा आवावा अरा रोगो वा, माधुसमीवे वा आलोइयपठिक्का माधुलिगं वेसु संघारसमणा इहमसंघारगता सन्नासंमविप्पसुक्का बहूनि मचाणि० क्कालमासे क्कलं किंवा अण्णतरसु देवेषु देवमहाहिंससु उववन्तरे, ते एवं तत्थ मरहिंवा हारवि० गतिक्कन्ना वाव वाणीसं सागरोवमार्दं, आगमेसिमरा एगगअववणीया वरिण प्राप्य सिप्यन्ति, उक्कोसेण वा अहुमवगइवापि ग्भं सिक्कति, एतद्वाणे क्कन्नावे परंपरणं सुवविवागोमिक्काऊअ आयरिए क्कले, तत्र तवस्स मीसगस्स धम्मपक्खस्स आहिंते ॥ एव भजिता अधम्मपक्खमा, तत्पठियक्खा य धम्मपक्खा, उमपसंजोगेण य मीसपक्खा, तेसि सन्वेसि इराणि संखवेवं वदिसमज्जं कीरति-अ ने अधम्मपक्खस्मिता धम्मपक्खस्मिपा य सण्वेइदि वाआ पंडिता वात्तपंडिता य भवंति, के तेति !, सुतेव येव वक्खानं, अविरति पइव बाले विरति पइव पंडिते य, विरवाविरनि पइव बाल पंडिते य, तत्थ वा मा मक्खतो अविरती एव इवावे आरमइवावे, आरमो असंजमो अविरती वा एगइहा, तत्थ वा मा विरती एव इवाव अणारमइवाव संयमस्सानमित्थर्वा, तत्थ वा मा अविरतविरती एव इवावे आरमाणारमइरणे, येव परिमिपं अब्बंति तेव आरमइवाव, निच्छयसुइत्तिक्कठ तित्थगारावेमो य, वेइणारिए क्कले एव ताव मो वडुविवा अधम्मपक्खो य तिसु इवापसु अवि रतीय रत्नेवितुं समोआरिमा यथा 'धीर्घइमोअनमात्रेय' एवमेव संखेए, पुनरपि संखिप्यमाणः दोसु इवापसु समोतरंति यदपदि इयत-एव सुमणुगम्ममाणा० (सूत्र ४१), मम्यगगसना गत्थर्वा चातवो आनात्थो इत्तिक्कत्वा मम्यगगनुगम्यमानाः मम्यगगस

चिन्त्यमानाः इत्यर्थः, 'समणुगाहमाण'चि अनु पश्चाद्भावे यदा ग्राहितः कश्चित् तानेवार्थानिन्यान् ग्राहयति यदा तेऽर्थाः कर्म संपद्यते तदा उच्यते तेऽर्थाः समनुगम्यमाणाः, इमेहिं दोहिं ठाणेहिं पुन्वुद्धिदोहिं समोतरति, तंजहा-धम्मं य अधम्मं उवसंते य अनुवसंते य, तत्थ णं जे से पढमस्स अधम्मपक्खस्स विभंगे एवमाहिते तस्य प्रादेशकानि कारणानि च इमां तिणिण तेवहुइं आदौ तावदनसीला पावाइया, शात्तार इत्यर्थः, तच्छिष्यास्तु भृशं वदंतीति प्रावादुकाः, तेण समासेण चउसु हाणेसु समो० किरि-यावादी अकिरियावादी वेणइयवादी अण्णाणियवादी, आह—किमर्थमेतानि तिणिण तिसङ्काणि प्रवृत्तानि?, उच्यते—यश्चैव चयं कर्मक्षपणार्थमुत्थिताः एवं सिद्धिं प्रार्थयमानाः एवं तेऽवि स्वच्छन्दविकल्पैः संमाराभावं क्लेशाभावं वेच्छन्त्यतोऽपदिश्यते—तेऽवि णिव्वाणमाहंसु, तेऽवि पल्लिमोक्खमाहंसु, तत्र येषां तावदात्मा नास्ति, केचिच्च सत्प्रकारेण कर्मसंततिं नेच्छंति, ते संवाभावा-त्केवलमेव कर्मसंततेरुच्छेदात् न निर्वाणमिच्छंति, आह हि—'कर्म चास्ति०' कर्तुरभावे को वश्यते मुच्यते वा?, केवलमुपादा-नक्षयात् प्रदीपवत् ते लवन्त्युपादानक्षयान्निर्वाणं, एवं कर्मोपादानक्षयानुपपत्तेश्च संततेरभावो भवति, संतत्यभाव एव च मोक्षः, आह च—'अर्थोऽप्यनागतस्येव, येषामात्मा न विद्यते' सांख्यादीनां तेऽवि अ पल्लिमोक्खं मन्वो मोक्खो पण्डिमोक्खो, आह हि—'प्रकृतिविकारविमोक्षो मोक्षः' कस्य? क्षेत्रज्ञस्य विद्यमानस्य, विद्यमानैव च प्रकृतिविकारैर्ज्ञानान्मोक्षो भवति, अपिच—'प्राप्ता नामुपयोगः०' वैशेषिकानामपि विद्यमान एव पदचक्रो मुच्यते, एवमन्येऽपि स्वच्छन्दविकल्पैः संमाराभावाभिच्छंतोऽपि न मुच्यन्ते, आह—जइ संसाराओ न मुचंति ण वा मोएति किं गळु लोगो ते सरणं पज्जयति?, उच्यते, मिच्छत्ताणुभावत्ति, तेवि लवंति सावगा, कूटप्यग्राहवत् तेऽवि सावइत्तारो, आश्रवत् आश्रुवाणमित्यर्थः यः शृश्रूषयन् श्रावयति स सावइत्तारो भवति । एवं ताव आदि-

तीर्थं रग कपिनाशय याचण तत्रति, तच्छिष्याश्च पारम्ययेण मिथ्यादर्शनानुभावादेव चेत्ति लभति मार्धति सावइतरो यावदयापि
रिययानुहृत धम्म दग्गमाणा , उक्त हि—“यवपीठ०” उह ‘गन्तुमद्यमुक्त्वशुवास’ तथा ‘निरवग्रहसुक्तः’ तथा बहुएहि अभिसेएणं,
आह—एधं नानि तिष्ठिणि मयावि निम्नगुणि मिच्छावादीणि !, उज्जते, ये हिमामुपदिशति, ज इ तेण मोक्खो भवति, ते तावत्
अरगु पर, अचि मोक्षस्वादी भट्टम्म प्रहेसंति मोक्खस्स परमगति, यथा मास्याणां पञ्च यमाः छाकयानामपि दच्च कुबलाः
धर्मपथा, तत्राहिमा मान्या, न चाहिसा तेषां गरियो धम्मसाधने, कय !, सांसयानां तावज्ज्ञानादेव मोखाः, आह हि—‘एवं
तर० भाषा’ वैत्रापिच्छतामपि ‘अभिसेवनोपासमन्नचर्यगुरुकुलवातप्रत्यादानपद्धानिनध्वमङ्कालनियमा इष्टाः’ तत्र तत्र हिंसैव,
वेदिच्छनां न गरीयसी यत्रापदेद्यान्, उक्त हि ‘पूर्वं प्राणिवचो यद्ध०’ शाक्यानामपि सत्य गरीयो धम्मसाधन, कय !, कोऽपि
मिस्सुगहि भणितो—मिस्सवावत्त गम्ह, तण सुमाशादवजाई गहिआह, त वेणुं च मज्जति, मज्जतो बुधो—कीस मज्जसि ?, सो मज्जति
सुमायादेवरमणं मए ज गहित, तण्णं मज्जं अनिय येव, एव तेसि अहिता सीलगा, कय कृत्वा !, इत्तक्कृतस्वादिति हेतु , ते चेव
पात्रादिया अप्पाणुमाप्पण दिहुणे कीरति ॥ त मब्बे पाबाउया०(सूत्र ४२), प्रवदनधीलाः प्रा० आदिकरा वग्गमाणं, असग्गमा
वपढुवणाए ण्तमि तिउथगराण तच्छामनप्रतिपथा वा, जाम्पापणा त्राय जाणारेमा, अधाभावेन कमइ कारणेण धम्मपरिक्खण
तुवणावाचारण अप्पमप्प्याइ धम्मसाधनाई भणिछियाई, भणमाणा अदिसमवग्गमाणा भणितएण थव करणएण ओहेतुकामेण
एगट्ठा, मल्लुं मणिता, मंडलिक्क एउ विद्दा, बहा दोष्णि पाडाओ आहुंथिताओ, अग्गइरवदि मेळित्ताओ यथा मर्हंति होए
अ एवं मदलति पवन्ति.

सहजातरूपे, यद्यत्र रागे प्रययोऽमविष्यत् ॥ १ ॥' सत्त्वेसि जीवाणं एतच्च सुहृदुनखे तुल्ये सम्यक् भवसरणमिति तुन्योऽर्थः, न
फलयद् सुमर, पचेय तुला, एकैक प्रति प्रत्यक्, प्रत्येकमिति एकेकस्म जीवस्स तुला, सुहृत्रियाणां दुःखोद्वेगिणां च, सदेव एके-
क्यमाण। ममोत्तरणं च कीरति, एष दृष्टान्त अयमर्थोपनयः, तस्य जे ते समणमाहणा एत सुहृदुस्सं तुल्यं, अतपरगतिं तुल्यमजागता
मणति-सत्त्वे पाणा इतब्बा० उदवेतब्बा, का च न मते ! इतब्बा ? उच्यते-उदेसिकादि अज्जानते तेहि सत्त्वेहि पाणा इतब्बा
उदवेतब्बा हि अणुष्णाता भवति, उक्त हि-‘तमथावराण०’ तम्हा उदेसियाण सुखो, अयेपामेवोदेसिकादि अनुमयमानानां च
को दोष ? उच्यत, अनिमोक्ष, अमुच्यमानाश्च चातुरंत संसारकंतारे आगच्छति छेदाए, यथा ग्रामाय गच्छति, एव आगतारो,
दग्गच्छदो इतद्दच्छेदादि, सुवच्छेदो सीसादि, जाव कलकल्लिमावमाणिणो भविस्सति । किंचान्यत्-बहुण तज्जणाय जाय आमानी
भविस्सति, अणादीय च न आव अणुपरियद्विस्सति, ते णो सिन्धिस्सति, जेसिं तुल्ला जे णुण अचोवमेण मव्वजीवेहिं तुल्ला सुह
दुक्खतुल्ला, नरिय तदा माण मरण, पचेय तुल्ला २ एव मण्यमाणा तस्य जे ते समणा माहणा एवमाइक्खति सत्त्वे पाणा न इतब्बा
तथाईत्ता, एव उदशिक्यादिविचित्रिणो त णो आगतुगा द्धेदाए, त चैव पडिलोम दाव मव्वदुक्खाण अंतं करेस्संति । भणियाणि
किरियाद्वाणाणि, एतच्च पुण पडिमण्येणं कीरति-इरियावहियावळा बारस किरियाद्वाणा अघम्मपक्खेऽणुवसमे समोवारिज्जति,
तच्च पुव्वति-इत्थंस्सु पारससु किरियाद्वाणेसु बहमाणा जीवा (सूत्र ४३), अतीतकाले णोधि सिज्जसुप्पि, सपयं काले
णाधि भिज्जति, एव अणागत णोधि सिन्धिस्सति, तेरसमे किरियाद्वाण बहमाणा भिज्जसु इवाइ, एव सो भिक्खु जो वोढरीए
पुत्ता किरियाद्वाणवज्जओ अघम्मपक्खअणुवसमवज्जओ य किरियाद्वाणसेवी घम्मपक्खद्धितो उरसंतो जायद्दी जो अप्पाण रक्खति

जतो आयरक्खिओ भवति आत्मवान्, लोकेऽपि वेद्यते, अरक्खंतो अनात्मवान्, अथवा अप्पण से अहो आयड्डी, अप्पणो हितो इह परत्थ य लोए, चोरादी दोसुवि लोएसु अप्पणो अहितो, अप्पगुत्ता ण परपच्चएण लोगपंचिणिमिच्चं आत्मनैव संजमजोए जुजति, ण परपच्चयड्डं, मयमेव परक्कमिति, केड पुण भणति—‘ईश्वरात्सप्रवर्त्तेत, निवर्त्तेत तथेश्वरात् । मर्वभावास्तथाभावाः, पुरुषः स्थास्सुर्न विद्यते ॥१॥’ ‘सर्वे भावा तथाभावाः’ एतच्च आयपरक्कमगहणेण परिहृतं भवति, एवं प्रकृतिकालस्वभावानामपि आत-परक्कमगहणेण पडिसेधो कतो भवति, अप्पाणं रक्खतो आयरक्खतो भवति, आताणुरक्खतो वा अनु पश्चाद्भावे किरियाट्ठाण-सेविणो, तेण अधम्मफलेण दुक्खेण संपयुत्ते कंप्पिज्जाणे दट्ठं जस्सेवं कंपो भवति से आताणुकंपए, परमात्मानं वाऽनुक्कम्पमानः, आत्मना ह्यान्मानमनुरूपते, तदनुक्कम्पते तदनुग्रहात्, आतणिप्फेडए अत्ताणं संमारचाराणा णिप्फेडिति, अत्ताणं पाणादीहि गुणेहि णिप्फेडंति आतणिप्फेडए, अत्ताणमेव पडिसाहरेज्जासित्ति वेमि किरियाट्ठाणेहिंतो पडिसाहरति २ चा अकिरियं ठावेइ ॥ इति द्वितीयश्रुतस्कन्धे द्वितीयाध्ययनं क्रियास्थानाख्यं समासम् ॥

अज्झयणाभिसम्बन्धो—तेण भिक्खुणा कम्मक्खयसमुट्ठितेण किरियाट्ठाणविवज्जएण तेरममकिरियाट्ठाणासेविणा आहारगुत्तेण भवितव्वं, वक्ष्यति—‘आहारगुत्ते समिते सहिए सदा जएज्जासित्तिवेमि,’ जो फासुगाहारो सो आहारगुत्तो भवति, तत्र उच्यते—केयि जीवा सचिच्चाहारत्ति, को वा किमाहारेति ?, एतेणाभिसंबन्धेन ततियमज्झयणमायातं आहारपरिण्णा, फासुगाहारो सो आहारगुत्तो भवति. चत्तारि अणुओगदारा, पुव्वाणुपुव्वीए पंचमं अणुपुव्वीए एगादिमत्तगच्छगता जाव ३, णामणिप्फण्णे आहारपरिण्णा, आहारो णिक्खिवितव्वो परिण्णाए य, आहारणिक्खेवो पंचहा—णामं ठव्वणा ॥१६९॥ गाहा,

एवो तनु वर्ये मयिष्ठ ॥१७०॥ ग्राहा, दृग्याणि आहारेति दग्धाहरो, सो तिबिहो-सपित्तादि ३, सपित्तो छम्बिधो-पुट
विजो पुटविद्यार्थादि, पुटवी ठोणमादी अपि कर्ममपि कर्ममपिदादान च, आउकाओ सपित्तो मोमतलागादि अंतरिक्तलो य,
तउराओ सपित्तो आहरो इदगपाणादिस्तु, मइतसु अ अगिमयसु अ अगिमयसु संसुअति, ते त येव सपित्त अगिममाहारेति,
समा मणुमाइयो ए तरेति अतमाय युधिष अगिममाहारेतु, उक्त हि-‘एको नास्ति अवक्तम्यसाप्रनास्यानमिश्रवत्’, लोमाहारे
पुण नेमि होति इमन सीतवि तवेतापं, सो पुण जो अग्नीओ प्रकाशः प्रतापः सो सपित्तोस्ति वा, सपित्तं ते पुण नियमा
आहारेति बीजा, जप सीतन तुलसुगतो अदयतथोवि मासामति, जहा सुच्छितो पाणिएण, वाउकाओ लोमाहरो सीयलएण वातेण
अप्याइअति, वप्पसत्ती कन्दमूलादी, तथा अइक जीवते वेव सप्पा गस्सति, मणुसावि केइ दृढाइता जीवतिपा येव मदुद्धादियिपा,
एर अन्वितो मीमओ अवि मासित्तको, येवरि, जवर)अग्नी अन्वितो मणित्तको, अय ‘मते ! ओदये ओदयइममसे’ मणित्तो
ददगाहरो, त्वचाहरो जो उस्स मगस्य ग्राहरो, आहार्यत इत्याहाराः विसओ आहारेति पुबति, जहा मयुराहरो खेवाहरो
यस्मद्वा य स्तरोदनादि, इदाणि मावाहरो, तेमि येव मपित्तचित्तमीसमाण वप्पाण जे वप्पाइणो ते पुट्टीए मीसु २ काऊण आह-
रिजमाणो मावाहरो भवति, तथवि कइरुमापविलमपुल्लमादि जिह्मिदियधिसयोधिकाऊण प्रायेण वेप्पति, उक्त हि राइमने
पावतो विभ वा वाय मयुरे वा, इलरेजि पातुणेण, उक्त हि-‘जठरो ज वा स’ मृदुविजइथाप्याऊणधौदनः प्रउस्यते, मीतोदेकेन
प्रउस्यन्, मीतोदक तु प्रउस्यते, एव तावद्वानाहरो द्रव्याभय उक्तः, इदाणि जो आहारति आहारओ तमामित्य मात्र उच्यते-
गन्धी आहारेना उदइपस्य मावस्स आहारति, कयरस्स उदइपस्य ? , वेअपिअस्स इममस्स उदपय, ‘पयेव आपुगुपीप’

जम्हा नुत्तं—‘अउहिं ठाणेहि आहारमण्या समुपजति, तंजहा—ओमओढताए छुधावेदणिजसस क्रमसस उदएणं मतीए तदड्ढोव-
गेण’ जम्हा उदयिऊसस, कुट्टे उदयीयसस कर्मणः उदयात् आहारेति, केवलीणवि औदयिकपारिणामिकौ भावौ इति, तम्हा सिद्धो,
भावाहारो तिविहो—ओए लोमो अ पक्खेवे, एणंमि तिण्हवि एक्काए चेव गाथाए संखेवक्खणं, तं०—‘सरीरेणोयाहारो तयाइ
फामेण लोमआहारो ।’ पक्खेवो जं सरीरस्म पज्जत्तीए. पज्जत्तओ वा आहारेति, जो ओयाहारो एतस्म वक्खणं गाथाए पुव्वज्जेण
तं०—ओयाहारा जीया सन्धे ॥१७२॥ गाहा, आहारगअप्पजत्तगा, ओजत्ति सरीर ओजाहारा—सरीराहारा. कतरे ?, सन्धे आहा-
रगा, जे आहारेंति, ते पुण तत्तत्तेल्लसपाणपक्खेव०, इह सरीरपज्जत्तीए पज्जत्तगा वा पज्जप्पमाणा वा, सरीरपज्जत्ती पुण आहारपज्जत्तीए
पज्जप्पमाणस्सेव, सव्ववंधे आहविय जान सरीरपज्जत्तगस्म ओयाहारो होति, किं बुच्चते ?—ओयाहारा—जीवा सन्धे आहारगा अप-
जत्तगा उच्यन्ते, इंदियआणुपाणुभासमणोपज्जत्तीहिं अपजत्ता, बुत्तं ओयाहारावक्खणं, इदाणिं लोमाहारस्स भवति, तयाइ फासेण^३
य लोमाहारेत्ति, एतस्म गाहायादस्म पुरिच्छीए गाथाए पळ्ळिमद्वेण वक्खणं—‘पज्जत्तगा तु लोमे पक्खेवे होइ भयितव्या’ कतरीए
पज्जत्तीए आढवेत्तुं ?, तत्थ तया वेपपति फासिदियमित्यर्थः, जं उण्हामित्तो छांयं गंतूण छायापोगलेहि । आत्तासति मव्वगात-
लोमहूणुपचिद्धिहि, आमायति शीतमातेण वागादीयउक्खेवणगादीनातेण वा, आससति ण्हायंतो वा, एवमादि लोमाहारोत्ति,
गन्धेवि लोमाहारो चेव, जेण पक्खेवाहार इध आहारिजंतो आहारो, तेन चक्षुष्मता अन्येन वा ण दीसति लोमाहारः लोप इव, लोपः
अदर्शनमित्यर्थः, जे अदीसंता चोरा हरति ते लोमाहारा बुच्चंति, एसो पुण लोमाहारो णिच्चमेन भयति अनाभोगणिवचित्तो आभोगणिव-
चित्तो वा, पक्खेवाहारो पुण भाइजति, का भयणा ?, कदाइ आहारेइ जहा उत्तरा कुरा अट्टमेण भत्तकालेण पक्खेवमाहारमाहारेति,

संस्तुतगवासाउत्राण श्रमियओ, तथाइ कासेणति धुण । इदाणि पक्खेवाहारास्स वन्खाण, तेनोच्यते-एगिंदियणारगाण देवाण
चेव णत्थि पक्खेवो । सेसाण पक्खेवो संसारस्थाण जीवाण ॥१७३॥ सेमायेगिंदियवज्जाण ओगलियमरीण जेमि
जिम्भिमदियमस्सि ते पक्खेवाहारा, एकत्वावाया एतदेव त्रिविध आहारं अन्यथा भुनते, तज्झा-पक्खेवाहार ओयाहारः लोमाहार
इति त्रयः, जिह्मन्दिग्रयन लभ्यत स्थूलग्रीरं प्रक्षिप्यते सो पक्खेवाहारो, यो घ्राणदर्शनभवनैरुपलभ्यते घातोः परिणाम्यते ओजाहारो,
य स्पर्शेनोपलभ्यत घातोः परिणाम्यते सु लोमाहार, धुणो आहारो, अप्पाहारगा बहुआहारगा य इदाणि वत्तम्भया जे वसियं वा
छालं आहारगा भवति, कालं ताव भवति-एक्कं च वो च समणं तिणिणं च समणं मुहुत्तमद्वं वा । सादीमणादिमणिहण
वा कालमणाहारगा जीवा ॥१७४॥ बुवो कालो गायासिद्ध एव ॥ इदाणि अप्पाहारगा बुचति ते दुविधा, छउमत्या केवली
य, तत्थ छउमत्या अणाहारगा-एक्कं च वो च समणं केवलपरिवज्झिया अणाहारा । मथमि दोणिणं लोगे य पूरिते
त्तिस्सि समयया तु 'एगं च वो च समणं चि विगहगतीए, कवली अणाहारा दुविधा-सिद्धकेवली अणाहारा मयत्थकेवलज्झया
हारा, मवत्थकवलज्झयाहारा दुविधा, तज्झा-सयोनि० अयोगी०, मयोपिमवत्थकेवलज्झयाहारा ममुग्घातगता, ते पुण मयमि दोष्णि,
मय पूरेवो लेए भवति दइए सुमए, मियद्वुतो पचमसुमए, लोग पूरति चउत्यममएचि तिसुवि अणाहारो, इदाणि मज्जोगिमव
त्यकेवलज्झयाहारओ गायासिद्धो चेव अंतोमुद्वच, मियद्वकेवलज्झयाहारओचि गायासिद्धो मादीपअयिषणो सिद्धअप्पाहारो, जोएण
कम्मएण आहारेत्ती अणातर जीवो । तेण पर मीसेण जाय सरीरस्स पज्जत्ती (निष्फत्ती) ॥१७५॥ उवत्तमाणा
यव मन्ववधे कामगजोणेण आहारति, तज्जो मीसण जाय ओरालियगरीएज्जपीए पज्जचो भवति, पज्ज ओरालिपमिममगेरेण येन

आहारेति, मयं वेदवित्थं, आहारगसरीरेणं पुण गियमा आहारगो चेव, वुत्तो आहारो । इदानीं परिण्णा जहा सत्थपरि-
 ण्णा भणिता णिमवेवे, मुत्ताणुगमे सुत्त-सुअं मे आउसतेणं० (सूत्र ४४) इह खलु आहारपरिण्णा तस्म णं अयमडो इह खलु
 पाट्ठं पा ४ पण्णमगदिमाओ पडुच्च, मव्वाओत्ति सव्वाओवि टिमाओ उडुं अधो अ गहिताओ, सव्वावत्ति सव्वसंखेवेण चत्तारि
 बीजमाया, बीजमेव मायो बीजं इत्यर्थः, तंजहा-अगं बीजाणि जेमि तिलमादीणं सालिकलमअतसिमादीयावि, तणा, अगं बीजं
 जेमि मा अगलता नप्पंति पर होति वा ते अगं बीजा, मूलबीजा वा अल्लगमादी, पोरु उच्छुगमादी, खंधवीजा महइमादी, तदंतं
 नागार्जुनीयाम्तु 'वणस्सइकाइयाणं पंचविहा बीजवक्कती एवमाहिजइ-तंजहा-अगमूलपोरुखंधवीयरुहा छट्ठावि एगेदिया
 संमृच्छिमा बीया जायंते' जहा उदावणे ढड्डे समाणे णाणाविधाणि हरिताणि संमुच्छंति, पउमीणीओ वा नवए तलाए संमुच्छंति,
 पुगणेवि रुत्थयि पुव्वं ण होतु पच्छा समुच्छंति, उक्तं हि- 'पव्वं च राजहंसाथ' 'तेसिं च णं अहावीजेणं' ति यद्यस्य बीजं तत्र
 तद्वेव प्रसूयते यथा शालिमीजे शाल्यदुरो जायते, न कोद्रवादयः, अथवाऽवकाजेन जं जत्थ खेत्ते जायते, यथा सुमज्जितकेदार-
 पल्लवे प्रावृट्काले शालिज्जयिते यथा शालीबीजे शाल्यंदुरः, पापणोपरि नोप्यते न वा उत्तोऽपि जायते, अथवा भूम्यम्बुकालाका-
 शबीजसयोगो गृह्यत, अथावकाशग्रहणेण०, एगतिया एगे ण सव्वे, जेऽवि वणस्समत्तिकाये तेऽवि रुक्खा उम्मज्जणवद्वणा, सेसाओ
 अपुहविजोणिया, पृथग् वियोनियेपा, उत्पत्तिः आधारः प्रसूतियोनिरित्यर्थः, यु मिश्रणे, यौतीति योनिः, मिश्रभावमापद्यन्त इत्यर्थः,
 कर्मणसरीर वा, जीवो वृक्षभावपुरस्कृतः, या च प्रसूतिः क्षमाभूमिमंतरेण न प्रसूयते सो पुहविजोणियो भवति, जहा जलं न
 जायते, जत्थ जस्म जोणी मो तत्थेव संभवति पंकजमत् बीजाङ्कुरवद्वा, उक्तं च- "कुसुमपुरोप्ते बीजे मथुरायां नाङ्कुरः समुद्भवति ।

ययैव तस्य ग्रीव, तत्रैवोत्पद्यते प्रमथ ॥१॥” तथा यथा श्रुतिचन्द्रकस्य विदु मधुद्रव” म धैरुय इत्यने, प्रतिमुखस्य गऽऽर्द्धके
प्रतिभो इत्यने, एत एव तदुक्तं भवति—या हि यय यस्य योनिः सा तत्रैव सम्भवति, पुढविवकमसि, केसिचि अलायगो
पेय एव गतिथि, जेसिपि अतिथि तेसिपि उत्कार्य एव तस्मिन्प्रत्येन, तहापि विसेभो भुवति, बहा ततुजोणिओ पढो ततु
मय इत्यय, कारणान्तरितः क्रियमाणो ततुष्वच भवति, न देशान्तराभ्यां, द्रियते या, वृषस्त्वेव, न चैव कयमिति ?, उच्यते—
कोइ मामलपुढविच्छांए पुरस्सठो पुढविच्छापयसीरं विष्णुजहाय तमि चैव दसु सधरीरे अण्णेषु चा तस्सनिष्ठपुढविक्कायिएसु
रुववृत्ताए चित्तुति, तस्य क्षयार्तरसंक्रमे क्रमो वप्पति, अण्णो पुण देव्हावरतो सञ्जयातो वा परकायतो वा भागम्म रुक्खत्ताए
वक्कमति, तजोणिया तस्समाहा, तन्ववमसि त चेव बोधियमिति, बहा सा बस्स जोणी मा तम्मि चेव संभवति, ण्णत्तय यथा
पाथाणात् सुवर्णं आपत, न मर्षसात् पाप्माणात् जायत इति, एव पुढविजोणिओ पुढविसंमको पुढविउवक्कमो य ण मन्वाओ पुढ
वीओ जायते, कय पुग भूमीय तरमरिच्छे पत्थरावरि वा बो जायते ?, तजोणिपगहणेण तु सञ्चमत परिहरित गदियं, च भवति,
कम्मजोवगा कम्मजागा भवति, जो जस्स बोगो भवति सो तस्स उवजागो वुवति, यथा रुक्खानय दारउज्जीघनीयो, मो रुवेण
दुत्तप्प ग्रीलप्प य तीसे एरगुणजातीयाए दारियाए, दारिकाए थव दारको, सोऽपि एतस्म उवयोगो, एव तेहि वध्विधाइ कम्मार्
क्कमाइ रुक्खारोइअणिक्कत्तागाइ जेसिं रुक्खान ण्णइउवइक्कं भवति, तहा मढममग्गे किंचि ज निअए त उवइक्क, सिणेइस्स या तेहिस्स
वा पयस्स वा ३, मरमाण अणोवइक्क, तहा आहग प्रमाणो पण, उाहगप्रमाणस्यैव मेयस्य द्रव्यस्येतरस्य वा उवयोगो, पय
पुक्कत्तादित्थणव्यतिरिक्तानां न तस्मिं अण्णपुढविच्छायादिधरीरणोवयोगो, कम्मणिआण्यति निआण

नर्थान्तर, वातिकस्य हि व्याधेः वातलद्रव्याहार एव णिदाणं, एवं पित्तियसिभियाणंपि पित्तियसिभाणिदाणं, यथा नानिदानो
व्याधिः उत्पद्यते एतं कर्मनिदानमन्तरेण न शरीरोत्पत्तिः भवतीत्यत उच्यते-कम्मणिदानेन, तथा च कम्मं, कतर कम्मं ?,
रुक्खणामागतं तस्सोदएणं णाणाविहजोणियासु, पुढगीति तेसिंपि जो पुढवी 'सचित्तसंवृत्तिमिश्राश्चैकशः' तथाप्रकारा योनिः, णाणा-
विधानां च अण्णेसि पुढविकाइयादीणं छण्हं कायाणं जोणी विउदटित्ति, विवियोगे, विशेष्य पृथिवीकायं वृक्षत्वमभिसंप्राप्य
वर्तन्ते विउदंति । ते जीवा तेसिं सिणेहं ते जीवत्ति जे पुढविकाइएसु उववण्णा तासिंति जासु उवादाणभूतासु उववण्णा
अविद्वत्थजोणियासु उववण्णा, सिणेहो णाम सरीरमारो तं आपिबंति, ण य एगंतेण चेन तं वत्थुं विद्वंसैति, को दिद्वंतो ?, जहा
अगत्यो जीवो मातुगातुहंपि आहारैति, ण य माऊए किंचिवि पीलं जनयति, स्त्रीपुंसो वा परस्पग्गात्रसंस्पर्शात् पुष्टिर्भवति, न
च तयोः पीडा भवति, जहा अंचस्स य णिवस्स य, णिवावयवा अंबमणुपविसिचाण दूसेति, ण य णिवस्स पीडा भवति, जेण
वर्द्धते णिवः, एसोऽवि वणस्सइकायिको रुक्खो तासिं पुढवीणं सिणेहमापिवेइ, ण य तेसिं पीडं जणयति, कदापि पीडं जणयति
असमाणवण्णगंधरसस्पर्शात्, एवं उववज्जमाणान आहारो भवति ता, परिवड्डुमाणा पुण परिवड्डुयंते जीवा आहारैति पुढविशरीरं
जाव शरीरसन्निक्कट आउकायंपि अतल्लिक्खं भोम वा, भोमं भूमीतो उब्भिदिय जातो, पाणितं जं भुमं चेव भूमित्थं, वहतमयहतं
चा, तेउच्छरादिवाओ भूमिखलणाओ वा आगामाओ वा, वणस्सइ परोप्परं मूला संमत्ता, जहा अंचस्स, तह काउगोकरिसमाणा
पुरिसादि, नागार्जुनीयास्तु अवर च णं असंवद्वं पुढविसरीरं जाव णाणाविधाणं तमथावराणं अचित्तं कुव्वंति जंतवो, पुव्वविउदं
चेव जीवेणं जीवसहगतं आहारत्ताए गेण्हंति, तपि जया मरीरत्ताए परिणामेति तदा अचेतनी करोति, कथं वा अण्णेण जीवेण

परिगमदिनं तत्र अण्वमरीरत्वात् न परिणमेति ? नया पुन परिषत्तं भवति, जेभेव जीवेण सरीरग विभ्यचितमासी तदा अण्वो जीवो आहारति, पणित्रिद्वरयति प्राक्तनेन जीवेन युक्तं, पुन्याहारिर्यति, त सरीरग जो वणस्पइच्छओ पुढविसरीरग आहारेति यपि तहि जीवेहि 'आहारगा य पाप्मा' इतिच्छळण वेव विन्यतित, अत एतदुक्त भवति-पुन्याहारितमेवान्येर्ध्विराहार्यते, तथाऽऽहा रिंतिमि ने र्गतिदिया एत तथाए वेव आहारेति फारिदिप्येत्थं, जेसिपि जिदिमदियमस्सि तेसिपि पुन्य फारिदिप्येण स्पुञ्जित्वा पभाद्, जिहन्निद्रयमप्यमि !, उच्यत, यस्मान् जिह्वा स्पुञ्जं गृह्णाति, अधिना अनात्वादनीयेन स्पृष्टा दहते, एवमन्यदपि दन्तौष्ठ तान्गादि स्पुञ्जं वचि, न च तत्र किञ्चिदन्यदास्वादयति, विपरिणतति पुढविकाइयवण मोचूण विविचे प्रकारे तमेव वृक्षत्व परिणत, मान्दविक्रुहति ममानरुचिकइ वृक्षत्वेन परिणामितमित्यर्थं, सबप्पणसाए आहारेति, नागार्जुनीयास्तु एव सम्प्रति वसा-अवरणव वं, कतरं !, तं वचमसं वच दा, जो पुढविकाइयसरीरेहि तस्यापसितैर्मोने सुंझेप इत्यर्थं, तेमि तं पुढवितप्पडमतए सिमइमाहारयति, असं वद पुन अ पामचो पुढविमरीरं वा त पुन पण्णसी आलावगासि भवति, तेमि पुराणगुणे गघासे अवरणयि य म०, कतर अवर वा !, गावर, वं ठक्कज्जेण गहित अत्रिप्पमूलादिम्य, अहा गळमरक्कतिरण जाव लळमति, तत्पवि दुल्लइवोहि, पच पिल्लाओ इदियाणि वा णिभ्यचेति ताव, अवत्रिया एवमेव नियेकाइय, एव तेवि रुक्खद्रीवा जाय मूला ईमि विभ्यचेति ताव णो अवरं भवति, आदिशरीरमिभ्यर्थं, मूलकन्ददि जाव बीज ताव अवरइ वृक्षति अन्यानीत्यर्थं, णाणा यण्णति, नानार्धान्तरत्वेन यण्णति पचत्रिधा, तज्जा-किन्हा नीला सदिरश्चिञ्चपादि, णाणाशरीरदि णाणाविचेम्यः पुद्गलाना हात्वेन गृहीत्वा आत्मशरीराणि विविच कुर्वन्ति विदुर्निति, अथवा णाणाधिघमरीरा णाणाधिघपुद्गला विदुर्नन्तिचि, मन्पशरीराभ

तथा सुरुवा दुरूवा थिरसंघयणा दुब्बलसंघयणा इत्यर्थः, अप्रकाशवदप्रकाशत्वेन रसवीर्यविभागं ततश्च भेदाश्च बहवो विभावयि-
तव्याः, विविधपृष्ठलापि विकुर्विता ते जीवा इति, केषांचिद् न जीवाः वानस्पत्याः तत्प्रतिषेधार्थमुच्यते—ते जीवा कम्मा, कथं
जीवाः, कुञ्जान्तसरोहादंकुरात् आपदाहारकर्ममाच्च, कम्मो वणस्सति वणस्सतिणामस्य कम्मस्सोदण्ण, न त्वीश्वरसुधाः अदृष्टेन
वा द्रव्याणि वेत्यादि, एस ताव पुढविजोणिओ रुक्खो बुत्तो, इदाणिं तमि चेव पुढविजोणिए रुक्खे अण्णो रुक्खत्ताए वक्कमति-
अथावरं पुरक्कवायं० (सूत्र ४६), अथेत्यनन्तरे अथावर पूर्वमाख्यातं, गणधरो सीमाणं अक्खाति, तित्थगरेण अक्खातंति,
अथेत्यनन्तर्ये पुनर्विशेषणे, आङ् मर्यादाभिविध्योः ख्या प्रकथने, पुनः आख्यायते, घोषवत्स्वरपरतः रुग्णादेशे कृते पुनराख्यातं
भवति, तस्सेव रुक्खस्स किञ्चिदन्यदाख्यातं, इहेगतिया सत्ता रुक्खजोणिया, कतरेति?, पुढविजोणिएसु रुक्खेसु जो एते आदि-
जीवा पुढविजोणिएसु रुक्खेसु रुक्खत्ताए वक्कता तेसु चेव अविभिन्नेसु मूलादिसहितत्वेन तमेव रुक्ख परिवृंहयमाणा रुक्खत्ताए
विउदंति, सेस तथैव जाव भवतित्ति मक्खातं, किं तं पुरा अक्खातं पुनर्वा आख्यातं?, एम ताव रुक्खो अविस्सिद्धो बुत्तो, पढमो
पुढविजोणिओ रुक्खो, वितिओ पुढविजोणिओ रुक्खाओ तन्निश्रयोत्पद्यते, ततिओ रुक्खजोणिओ रुक्खो, यदुक्तं भवति—
योऽसावाद्यनिश्रयोत्पन्नः तस्यैव निश्रया जातः, अत्र च अनवस्था न नोदनीया, वृतीय एव वृक्षः प्ररूरे, म चैपामेव भागात्,
एते तिन्नि सुत्तदंडगा, चतुर्थस्तु वृतीयवृक्षमूलादिनिवेशप्रतिपादकः, एवमव्याकुलेन चेतसा पर्यालोच्य सूत्रदण्डकाः अन्यत्रापि
नेतव्याः, एवमनयैव भंग्या अज्झारुहेण चत्तारिदण्डकाः, साधारणानामेक एव दण्डकः, तेषु येऽन्ये उत्पद्यन्ते तेषां विभाषाभावः,
रुक्खेहि रुक्खजोणिए, मूलेहि जाव हरितेहिंवि तिणिण, अत्र द्वितीयवृत्तीयावेकमेवेतिकृत्वा चतुर्थसूत्रदण्डकाभावः, अप्कायिकानां

षतुर्थोऽत्र उपेय दृढक , अधिक्रयिकानां चतुर्थो, आभाकादिषु मूपका , इदानीं मो चेव विसेमो मूलादिणा इमविधेण विसेसण
 विसेसिअद्, इरीगवद्, यथा इरीरमविशिष्ट वदेव पाण्यादिमिधियैथिदिव्यते, वनवद्वा ग्रामगृहवद्वा विपयवद्वा, एवं रुक्मेवसि अवि
 श्रिटो उवक्वमो वृवो, सो पुण विसेसिअद् मूलषाए, मूल नाम मूलिया, जेहि मूलिया पदद्वियाओ, भूम्यन्तर्गत एय म कन्द' एव
 सोवरि स्वन्वो तथा छद्दी मुक्कस्वसरीराणि सांतेसुवि दोइ स्वचाओ, सालो अहुरा इत्यर्थ , प्रवालेहितो पक्वाला पत्ता पसंतरेसु
 फलाणि फलेहितो वीजाणि०॥ अह्वावर पुक्कम्पाय इहेगत्तिया० (सूत्र) , रुक्मजोपिण्यसु रुक्मेसु अरुमारुहसाए, रुह जन्मनि,
 अहिय आरुहतिवि अज्जायावद्वा, रुक्मस्म उवरि, अत्र रुक्मो पगतो, लताअहिरुक्मगति, मो पुण पिप्पलो वा अण्णो वा कोयि
 रुक्मो, अण्णस्म उवरि जालो, एवं तणओमहिरियसु चचारि आलावगा माणितव्वा, कुदणसु इको चव, मक्केसिं कायाण पुढ
 विमूलाहारोविकाऊण तण पुळ्ळि पुढविंसंभवा वुचति, एव ताव एत वणस्सइकाइया, लोगोवि संवडिवजति जीवति जेण मुहपण्ण
 वणिअविकाऊण पवम मणिवा, सेमा इमिदिपा पुढविकाइयादयो चत्तारि दुमइइविअनि हाऊण पक्का वुचति, वणस्मइकाइया
 पवतं तु तसक्कओ, मो पुण णेरंओ तिरिक्कजोपिओ मणुओ देवपि, तस्य नरइया एगनेण अप्पचक्खुविकाऊण ण मण्णति,
 तं पुनरनुमानप्राप्ता, तण ण मण्णति, तमि आहारोयवि' आनुमानिक इतिहत्वा नापदिअयत, सु तु पगतामुमो ओअसा न प्रक्षेपाहारः,
 दवा अपि साम्प्रत प्रायजानुमानिका एव, तेसुवि एगततो आहारो ओअसा, मयमक्खणण य, मो पुण आमोगमिक्कचित्तो अणा
 मोगमिक्कचित्तो य, सहा पण्णत्तीण अणामोगेण अणुसमत्तिगो, आमोगण अइ० चउत्थ ठक्कोस० तेरीमाए वासमइस्सेहि अत्यतो
 चेव वुचति, इइ सुने वक्कमहिकाइयाणतरं मणुस्सा, गतिरिक्कजोपिण्यसि सुचिणतरमिक्कठ पडम युवंत । अह्वावर पाणा

विधाणं मणुस्माणं (म्त्रं ५७) आरिषाणं मिलक्खुण तेमि अथ वीजं, मणुस्स वीजमेव हि मणुस्सस्म प्रादुर्भविष्यतः वीजं भवति,
तं तु शुक्र शोणितं च, तं पुण उभयमपि यदा अविद्धत्थ भवति, अथावकासेत्ति जोणि गहिता अविद्धत्था, एत्थ चउभंगो-
वीजं निरुवहतं जोणी गिरुवहता वीजं गिरुवहत जोणी उवहता^०, एव मत्तकोट्टा इत्थि चिक्काउणं अंतोदरस्म अथावकासो भवति,
इत्थीए पुरिमस्स यः स्त्रीपुरुषसंयोगः उत्तराधारणिसंयोगवत् संस्पर्शकर्म, आह हि-‘चक्रं चक्रेण संपीड्य, मर्त्यजघनांतराणी’
कर्म करोति इति कर्मकरा, कर्मसमर्था वा कम्मकडा, अविद्धत्था इत्यर्थः, विध्वंसते तु—पंचपंचाशिका नारी, मत्सप्ततिकः
पुमान्। एत्थ पुण मेहुणं मेहुणभावो मिथुनकर्म वा मैथुनं, मैथुनप्रत्ययिकः मेहुणवत्तीओ, अण्णोवि आलिगणावतासणसंजोगो
अणंगकीडा च अत्थि, नत्तसौ गण्यते गर्भोत्पत्तौ, ते दुहतोवि सिणेहं, सिणेहो नाम अन्योऽन्यगत्रसंस्पर्शः, तद्यथा आहारस्य
आहारितस्य, शोणितमांसमेदोऽस्थिमज्जाशुक्रान्तो भवति पुरुषे नार्या उपजातः, म यदा पुरुषस्नेहः शुक्रान्तो नार्योदरमनुप्रविश्य
नार्योजमा सह संयुज्यते तदा सो सिणेहो क्षीरोदकवत् अणमणं संचिणत्ति, गृह्णातीत्यर्थः, ‘तत्थ जीवे’त्ति तस्मिन् तन्थमणु-
प्पविट्ठे सिणेहे स्वकर्मनिवृत्तित्वलिङ्गा इत्थिचाए पुं० नपुं० विउट्ठति, माओउयं सोणियं पितुः शुक्रं, ततो पच्छा जं से माता णाणा-
विधाओ रसविहीओ (विगडओ) क्षीरनीरादिआउ णव विगईओ, जोवि ओदणादि अविगतो आहारो भवति सोपि प्राक्तनात् भावा-
द्यदा विगतो भवति सरीरत्वेन परिणामितो भवति तदा आहार्यते, उक्तं हि-‘एगिदियशरीराणि लोममाहारंति, एगदेसोत्ति तस्स
फलवैटसरिसा रसहरणीए यथोत्पलनालेन आपिचत्थापः, ततो कायातो अभिणिवट्टमाणहं, ३ इत्थि चैव एगता जनयति आत्मा,
नपुंसको वेत्यर्थः, स्वकर्मविहितमेव तेषां जन्मनि मणुस्सस्स णामस्स कम्मस्स उट्ठएणं, न खेत्तवलं, तं तु दुगे मातापितरौ समनु-

गृहीत , चिन्मयतन्तु माणा, अथ एतदुक्तं भवति, 'इत्थि वेगया जणयति' एकदा नाम कदाचित् स्त्रिय कदाचित्पुरुष कदाचिद्
 गर्भगत एव मरति, तत न जनितो भवति, तं नीया बहुरा खीर सत्पि, खीर मातु स्तन्य, सत्पि घृत वा भक्षणीत वा, सेस फळथ,
 एव ताव गमयकृतियमश्रुत्या भणिता जहा जायति आहारयति । इदानीं संसृजिममणुस्मान् अवमरो पचो, सो अ उवरिं दुरुतसंभवे
 पुदिस्सति, इदानीं पचिदियतिरिक्खञ्जोणिया भण्यन्ति, तत्थेवि पदम जल्यरा-अथावर णाणाविद्याण जल्यराण (सूत्र
 ५८), मञ्जा मत्ता सीतण, अथवा जेण इत्थीए य पुरियस्स य कम्मकडाए जोषीए एत्थ ण मेइण सिणेह, ते जीवा बहुरा ममाणा
 आउ सिप्पइ होति, आउकाओ चव, अथवा न तस्य मात्रा ओज्झमा चव, आउकायमाहारेंति, ण तु पक्खेवेण, तेजेव ते पुस्संति
 परिवर्द्धंती य जहा खीराहाराण खीरणेव, पुद्दी ण अशुममयिद्धी बुद्दी सुट्टुचया दिवसदवसिया, गणस्सइकाइयाण सेवालहरियादि
 तसयापरे अति तत मच्छ चव खायति, आइ हि-अस्ति मत्सस्तिमिनाम, अस्ति मत्सस्तिमिगिल । तिमितिमिगिलोऽप्यस्ति,
 तिमिमिलिगिलो रायव ! ॥१॥ त जीवा पुद्विक्काइय कदममधिय स्याति आठ निसिठा य पिबति, सुधिया मच्छ पाणिउल्लु गस्मति,
 अगणी उदगादि धातं पि लिदति, वणस्साइं पुचो, तस्यकयो जलचरो चेन, मगरा य चउप्पदाणुस्मय उगहति, गाणाविद्यतम
 पाप्प जाव पचइया । अहावर चउप्पन्नाण एगमुत्तराण एतमिं अहु, णवरि णत्थि आहारे णाणच, जीवा बहुराति, मा पक्खिन्दी
 ताणि संन्गाणि मएण पछिउज्जऽच्छति, एव गातुम्याए फुसति, मरीरं च णिन्वचेति, त पुण बंठज कण भेद भवति पळ्ळा
 मरीरं जायत विपुलमार्दी चम्मपक्खी पोतया, एतेसि पुण जणुयाण पचिदियतिरिक्खञ्जोविषयाण य मन्वेमिपि दुविधो आहारो
 भागितब्धो, तज्जहा-शमागणिक्खसिधो य अणाभोगणिक्खसिधो, युतो पचिदियतिरिक्खञ्जोणियाण य सुब्बेमि पुणाहारो ॥ इदानी

विगलिदिया जे तेमि तिरिक्खजोगियाहारो बुच्चति-अहाचरं इहेगतिया (सूत्रं ५९) कम्मणियाणेण जत्थउवक्कम्मा णाणाविहाणं
 तसथावराणं, तसा तिरिक्खजोगियमणूमा ओरालियशरीरगता, तेऊ वाऊवि तमा चेव, थावरा पुढवि अणुसुयंता, अणुसुयंता णाम
 शरीरमनुसृत्य जायन्ते, तंजहा-सचिच्चेसु तहा जूयाओ लिक्खाओ सेयवतो छप्पदा य मंकुणा पुण माणुमसरोवजीविणो मानु-
 पशरीराश्रयादेव जायन्ते, शरोरोपभुज्यमानेषु पर्थङ्कादिषु, न त्वन्यत्र, गोरूपानामपि शरीरेषु यूकादयो भवंति गोकीडा य,
 अचिच्चेसुवि एतेसु अव्वावणेषु जूवादयो संभवन्ति, अचिच्चीभूतेसु तु कृमिकाः संभवन्ति, एवं पंचिदिद्या तेंडदियाण चउरिदि-
 याणंपि सरीरेण अणुसित्ता जायंते जहा विच्छिगस्म उवरिं वहवो विच्छिगा संभवन्ति, अचिच्चीभूतेसु य किमिकादयो जायंते,
 उक्काए सचित्ता मूसगा सभवन्ति, जहि अग्गियाणादिवत्थाणि अग्गिसोज्ञाण चेव कीरति, जत्थ अग्गी तत्थ वातोवि अत्थि,
 जेवि वाउक्काए निस्माए आगासे सभवन्ति, बुत्ता तमथावरा । उदाणिं तत्थ पुढविमनुसृत्य वेडंदिद्या कल्लुगादयो सम्भवन्ति
 तेइदिया कुथुपिप्पीलिक्कादयो चतुरिदिया पतंगा, वरिमारत्ते भूमि पडिलेहंतो उड्ढति सरुभादयः, आउक्काए पूतग्गादयो वण-
 स्मतिक्काए पणगभमरादयो, अचित्तासुवि एतेसु जायंते, ते जीवा तेसि णाणाविधाणं तमथावराणं पुरा णाणाविधाणं तमथावराणं
 सरीरेसु सचिच्चेसु अ अभिच्चे अ वेइदियसत्ता दुरुत्ताए विउडंति, दुरुत्ता णाम मुत्तपुरिमादी सरैरावयवा, तत्थ मचिच्चेसु मणु-
 स्साण ताव पोहेसु समिगा गंडोलगा कोट्टाओ अ संभवन्ति संजायन्ते, वाहिपि णिगनेसुवि उचारपामवगादिसु किम्मिया मम्म-
 च्छंति, अचिच्चेसुवि गोरुवकडेवरेसु य, उदरान्तशः कृम्यादयः संमुच्छंति, तिरिक्खजोगियाणंपि मचिच्चे उदरान्तग० उज्जेसु
 किमिया संभवन्ति. उदरातो विणिगनेसु उज्जेसु छगणेसु य किमिगा संमुच्छंति, भणिता दुरुत्तसंभवा । इदाणि खुग्गा बुच्चंति-

अथावर इहेगतिया णाणाविषा दाव कम्मसुखइगाए वक्कमति, सुखइगा णाय जीवताण चेव गोमहिंसादीण चम्मस्स अंतो
 संमुच्छति, पन्था ते भायतो २ चम्म मोल्लव उट्ठति, पन्था ते तेणेण सुदेण लोहित णीहरति, अचिचेसुवि एते गवादिमरीरेसु
 संमुच्छति, अभिनवमदेसु पावराणवि रुक्खाण संमुच्छति, अचिषाण विज्जुषणा ते जीवा, तेमि णाणाविषाणं, इदाणि तिरिक्ख
 दोवियाण अभिच्चारं येद वरमाणा एगिदिया वेव भुषति, तत्त्ववि पुच्च आउक्काईया—अहावर इहेगतिया सत्ता० सूत्र
 ६०), जाव उवक्कमा, गावाविषेसु तत्तवावरेसु एगदमो कीरसि त सरीरा व त आउक्काईया, अहावर इहेगतिया सरीरा भवि
 स्मति ताव संसिद्धति वाउओपिओ आउक्काईओ, उक्त हि—‘उट्ठमे वाते०’ तमासस्स वातेण गन्था संमुच्छति, वातसंगहिवा संवि
 द्धति, संमुच्छिमा पुण सत्ता आउक्काईयाए परिणमन्तीत्यर्थः, ऊर्ध्वमाणा ये दि भूम्यन्तरे आउक्काओ संमुच्छति, वायरहरित
 पुगादी, से उट्ठ च तेहिं पुढविहिंतो उक्खिज्जो जो आगासे संमुच्छिज्जो, बधोमागेहिं पादिक्कति, चाराहिं करगवाए वा पुणो
 परिणतो पादिति, तिरियमागेवि ज्झा तिरिय मव तिरिक्ख जेति को पाठेति, स तु समुच्छितो गुरुत्वादावं पुण जनयति तद्धि
 धानानि तु, तज्झा—ओसो हिम बाव सुदोदए, सेसं तद वेव आलावगा । सुव्वेहिं काएहिंतो दुरधिगमा पुढविष्पिकाऊग तेण
 पन्था वृषिस्सइ, अहावर इहेगतिया अगणिज्जोणिया णाणाविषाण तत्तमावराण तत्तमावराण (सूत्र ६१), सविसेसु अविसेसु
 आमसेसु ताव इत्थीण जुन्सताण दत्तसुखइसामु अगणी समुच्छति, यहिमाण य जुन्सताण मिंसेसु अगणी समुच्छति, अवेतणा
 मइत्थि अट्ठिगाणवि, एव वइदियाणवि, तथा य अट्ठिपसु ज्झा संमयति भाणितव्य, वावराणं अवेतणाण पत्तराण आगासे, आगासे
 अत्तटताण अगणी समुच्छति, अवेतणाण उत्तरावराणिज्जोण अगणी संमुच्छति, तद्धिषाणाणि तु इंगाल चाले चचारि आला-

वगा । अथावरणं णाणाविधा, तमथावरणं वाउजोणीण, णाणाविधानं तसथावरणं, ण विणा वाऽउक्काएण वाउ(अगणि)आए संमुच्छ-
तिचि काऊण जन्थ चेव सचिचे वा अगणिकाओ संमुच्छति, एवं चत्तारि भाणितव्वा ॥ इदानीं पुढवि-णाणाविधानं तसथाव-
राणं सचिचेसु य अचिचेसु वा, सप्पाण मत्थए मणी जायति, हत्थीणवि मुत्तिचा, मत्थएसु सप्पाण य मच्छाण य उदरेसु, मणुस्सा-
णवि मुत्तसक्कराओ, अचित्ताणं पुणरिणमो कलेवरे छगणगादीणि लोणत्ताए परिणमंति, थावराणं सचिचेसु हंसपव्वगेसु मोत्तिचाओ
जायंति, अचित्ताणवि लवणागरादिसु कट्टभादि लोणत्ताए परिणमति, अगणीविद्धत्थानिगालादीणि लोणीहोति, एवं चत्तारि
आलावगा ॥ इदानीं सव्यसमासो-इहेगतिया सत्ता णाणाविधजोणिया णाणाविधा संभवा जे पुढविजोणिया जहा सण्हपुढवीए
सक्करे पत्थरा संमुच्छति प्रवालकायस्कान्तादयः, आउजोणिया सरीरेमघजोणि, पुढवी पुढमीए, एवं सेमाणवि, शरीराण्येवाहारयंति,
कम्मुणा गईओ गच्छंति, गिरयादी, कम्मुणा द्विती उक्कोसमज्झिमजहणिया, कम्मुणाऽऽरियादिविपज्जासो, जहा मणुस्सो णेरईओ
होति, मणुस्सखेत्ता णेरइयखेत्तं गच्छंति, काले-णेरइयकालं गच्छंति, मणुस्सगतिभावा देवगतिभाव गच्छति, आयाणह अगुत्तस्मा-
हारे नरकादिः विपर्यासो, तस्मात् गुप्तः गवेसणा गहणे० वासेमणासमिते णाणादि ३, सदा नित्यकालं यावदायुः, शेषं निर्वाणं वा
गच्छति, गतो अणुगमो, इदानीं णया-जाणणा 'णायंसि गिग्घित्तव्वे' 'सव्वेसिं पि णया०' इति आहारपरिणणा सम्मत्ता ॥

एवमाहारगुप्तस्य सतः पापं कर्म न बध्यते, नाप्रत्याख्यानस्य इत्यर्थः, तेनाध्ययनं अपचक्खणकिरिया णाम, अनुयोग-
कारग्रक्रमः, णामणिक्फणो अपचक्खणकिरियापदट्ठानं-णामं ठवणा गाथा ॥१०९॥ दव्वपचक्खणंति दव्वेणवि पचक्खणं
दव्वभूतो वा पचक्खति, तत्र द्रव्यस्य द्रव्ययोः द्रव्याणां वा पचक्खणं जो जं सचित्तं अचित्तं वा दव्वं पचक्खति तं दव्वं, तं

माधु गवगेण य माधुण मधिकादि मध्वदब्धाणि माधुजीवाए पक्षकम्पायाइ, मातगोवि य कोइ ज्ञातजीवाण आउहाय ज मज्ज
 मधिस, कन्दमूलकलानि पक्षकस्वाति, कोइ मधिरं आउहाय वओइ, अधिस मत्रममादि ज्ञातजीवाण पक्षकम्पाइ, कोइ विगती
 ओवि सञ्जातो माधुजीवाए पक्षकस्वाति, यदि हि ण वा कोइ मज्जाता पक्षकम्पनि कोइ मक्षरिगतिरज्ञाण आगार करइ, माध
 गावि कवि आधुजीवाए मध्वमसादि वञ्जति, दम्बण पक्षकम्पाण जहा रओहरेणेण हृत्थगतण पक्षकम्पाति, दय्यहतु मा पा
 कम्पाइ जहा धम्मिहम्म, दम्बभूतो मा ओ अणुवपुणो, गत दम्बपक्षकम्पाण, यनित्थ ममण ! अतित्थ वमणत्ति पडिगेइ ण, ज
 जहा कोइ कम्माइ जाइतो कवि मणत्ति-य इमिणि, भावपक्षकम्पाण दुविध-मूलगुणउत्तरगुण ॥१८०॥ गाहा, मूल मज्ज दसं
 च विमामा, गतं पक्षकम्पाण, इमिणि किरिया, मा जहा किरियादुषे, भावपक्षकम्पाणाचिह्नारो, मात्रकिरियाण पयोगकिरि
 याए मन्तुणकिरियाए वा, तस्म रक्कम्पाण भावप्रत्यागम्यान तदिह वणत, कइ होअइ मल्लशइय अत्रत्यागमयानित्थ ? , अप
 क्षकम्पाणकिरियासु वइमाणस्म, अत्रत्यागमयानिध क्रिया कर्मतयनर्थान्तरमिति कृत्वा अवयमव कर्मवधो भवति, एत समारो
 इ त्वानि य इत्यव , अत्रत्यागम्यान वर्जयित्वा प्रत्यागम्यान प्रति यतितव्य, नामणिण्णो गतो गुणान्नाव गुण उधारयव्य-सुत
 मे आउत्सलण भगवन्ना० (सूत्र ६४), इह मल्ल एतम्यावययनस्यापमथ -सत्र प्रत्यागमयानिन आत्मन पक्षकम्पाण भवति
 तदधिकृत्यान्यत, आता पक्षकम्पाणी अपक्षकम्पाणी यावि, भवति आत्मग्रहण आत्मन एथाप्रत्यागम्यान भवति, न घग्गीनी, क्कनर
 स्यात्मन ? , यस्याप्रत्यागमयानक्रिया, क्रियत इति वाक्यग्रथ जम्म ताव सव्व मावखोजोगा पक्षकम्पाया तस्य मध्वमाग्ययोगप्र
 त्यागम्यान क्रिया क्रियत, यम्यापि अत्रप्रत्यागमयानं तस्यापि यन प्रत्यागम्यान, तम्यापि य न प्रत्यागमयाना माधुनयोगा तन्वइत्य

यिकः कर्मश्रवो भवति, प्रत्याख्यातेभ्यो न भवति, को पुण सो अपचक्षणाणी ? जो किरिया अकुशलो, धर्मार्थक्रामार्थमोक्षार्थ
 वा क्रियमाणं कर्म क्रिया भवति, तद्विपरीता तु अशोभना क्रिया अक्रिया भवति, अक्रियासु कुशला अक्रियाकुशलाः, आह हि-
 'अनर्थेषु च कौशल्यं०' अथवा न क्रियाकुशलः अक्रियाकुशलः, अजानक इत्यर्थः, घटात्मवामः, अकुशलशब्दस्य नान्यप्रति-
 पेधः, आता मिच्छासंछिते यावि भवति मिथ्याप्रतिपत्तिः—मिथ्याध्यवसायः मिच्छासंस्थितिरित्यर्थः, ततो अतत्ताभिनि-
 वेजः, सो मिच्छासंछितो एवं धर्मसाधुमत्यपात्रादिष्वपि योज्या, एवं तावदर्शनं प्रति मिथ्यासंस्थितिरुक्ता, आचार प्रति अनाचारो
 आचारत्तणं भावेति, मायी उज्जुत्तणं भावेति, जहा उढायिमारओ, असिन्नमूढओ वा, एगंतढडोत्ति न कस्यचिदपि दण्डं न
 पातयति, पितुगपि, कतो तस्य मरिसेति, एगंतवालोत्ति णिच्चमेव इडेसु विमएसु अणिडेसु संपत्तेसु असंपत्तेसु दोहिवि आग-
 लिज्जइ बालः, कार्याकार्यानिभिजात्वाद्वा मूढो बालः इत्यनर्थान्तर, एगंतसुत्तेति यथाऽऽद्यध्यापयुसः शब्दादीना विपयाणां सन्नि-
 कृष्टाना मत्स्युपप्रदो न भवति एवं सो हितहितकार्यानिभिज्ञत्वात् हिमादियु कर्मसु प्रवर्त्तते, एगान्तग्रहण न पण्डितवालपण्डित-
 मित्यर्थः, आता सविचारः विचरति यस्य कायवाङ्मनासि स भवति मविचारः, मणवयणकायवक्के, तत्र मनोविचारः इदं
 चित्त्यं इदं मनसा प्रकृत्यं, नागिन्चारस्तु इदं वाच्यमिदं न वाच्यं, कायनिचारोऽपि इत्थं मया न कर्त्तव्यं इत्थं च कर्त्तव्यमिति,
 विचारमणवयणकायवक्कोसि तुम, न किञ्चि कुशलमकुशलं वा मनसा चिन्तयति, नाचा न ब्रुवते, कायेन स्थाणुरिव न चेष्टंस्तिष्ठति,
 तस्यापि तावत्कर्म बध्यते, किमंग पुण सविचारमणवयणकायवक्कस्स ? आह—पुनर्वाक्यग्रहणं पुनरुक्तं, उच्यते, एककालं कदा-
 चिद्वा शुगथत् योगितात् एवं सूक्त भवति, उक्तं च—'काए बहुअज्झापं सरीरवाया०', आता अपण्डितपचक्षणातपावकम्मं यावि

गाभू नयनेन य माथून मचितादि सञ्चदव्याणि जावजीवाए पबकस्यायाइ, सावगोवि य कोई जावजीवाए आउकायं ज सञ्च
 मचिच, फन्दभूतछत्तानि पबकस्याति, फोइ मचिच आउकाय वळेइ, अचिच मज्जमसादि जावजीवाण पबकस्याइ, कोई विगती
 प्राचि मध्याना जावजीवाए पबकस्याति, यदि हि न वा फोइ सञ्चाता पबकस्याति कोई मक्षविगतिवजाण आगार फोइ, साव
 गावि क्वे जावजीवाए मज्जमसादि वञ्चति, दव्येण पबकस्याणं अहा रजोहरणेण इत्थगतेण पबकस्याति, दव्वहतु वा पब
 कस्याइ जहा यम्मिहम्म, दव्वमूतो वा जो अणुवयूतो, गत दव्वपबकस्याण, अतित्य समल ! अतित्य वमणति पडिसेइ एव,
 जहा फोइ कमइ जाइता क्वचि भणति—य ममिचि, मावपबकस्याण दुविच-मूलगुणउत्तरगुण ॥१८०॥ गाहा, मूल मन्व दसं
 य यिमामा, गत पबकस्याण, इत्थानि किरिया, मा जहा किरियाहाणे, मावपबकस्याणयाविफारो, भावकिरियाए पयोगकिरि
 याए ममुत्तामकिरियाए वा, तस्य गम्बणहा मावग्रत्याख्यानं तदिइ वण्यंत, कइ होअइ तप्पच्चय अप्रत्याख्यानित्व !, अप
 बकस्याणकिरियासु वरमाणस्स, अग्रत्याख्यानित्व क्रिया कर्मत्थनर्थान्तरमितिकृत्वा अवश्यमव कर्मवचो भवति, ततः संसारो
 दु ग्यानि य इत्यय , अग्रत्याख्यान वर्जयित्वा प्रत्याख्यान प्रति यतितव्य, नामणिण्णो गतो सुचालाव सुच उचारेयव्वं-सुत
 मे आउस्सतण भगयता० (सूत्र ६४), इह खलु एतम्याख्यनस्यापमर्थ —अग्र प्रत्याख्याननि आत्मन पबकस्याण भवति
 तदधिकृत्योच्यत, आता पबकस्याणी अपबकस्याणी यावि, भवति आत्मग्रहण आत्मन एवाग्रत्याख्यान भवति, न घटादीनां, फत्तर
 स्पातमन !, यस्याग्रत्याख्यानक्रिया, क्रियत इति वाक्यगप !, जम्म ताव सञ्च मावज्जोगा पबकस्याया तस्य सञ्चसावज्जयोगग्र-
 त्याख्यान क्रिया क्रियत, यस्यापि अग्रप्रत्याख्यानं तस्यापि यन प्रत्याख्यान, तस्यापि य न प्रत्याख्याताः सापज्जयोगा तत्प्रत्य

यिकः कर्मश्रवो भवति, प्रत्याख्यातेभ्यो न भवति, को पुन सो अपचक्खणी १, जो किरिया अकुशलो, धर्मार्थकामार्थमोक्षार्थ
 वा क्रियमाणं कर्म क्रिया भवति, तद्विपरीता तु अशोभना क्रिया अक्रिया भवति, अक्रियासु कुशला अक्रियाकुशलाः, आह हि-
 ‘अनर्थेषु च कौशल्यं०’ अथवा न क्रियाकुशलः अक्रियाकुशलः, अजानक इत्यर्थः, घटात्मवामः, अकुशलशब्दस्य नान्यप्रति-
 पेधः, आता मिच्छासठिने यावि भवति मिथ्याप्रतिपत्तिः—मिथ्याध्यवसायः मिच्छासंस्थितिरित्यर्थः, ततो अतत्ताभिनि-
 वेगः, सो मिच्छासंठिती एव धर्मसाधुमत्यपात्रादिष्वपि योज्या, एवं तावदर्शन प्रति मिथ्यासंस्थितिरुक्ता, आचार प्रति अनाचारो
 आचारत्तण भावेति, मायी उज्जुत्तणं भावेति, जहा उढायिमरओ, असिन्नमूढओ वा, एगतदंडेत्ति न कस्यचिदपि दण्डं न
 पातयति, पितुरपि, कतो तस्य मरिसेति, एगंतबालोत्ति णिच्चमेव इहेसु विमएसु अणिहेसु संपत्तेसु असपक्केसु दोहिवि आग-
 लिज्जड बालः, कार्याकार्यानिभिज्ञात्वाद्वा मूढो बालः इत्यनर्थान्तर, एगंतसुत्तेति यथाऽऽद्यस्वापसुप्तः शब्दादीना विषयाणा सन्नि-
 कृष्टाना मत्पुपप्रदो न भवति एवं मे हितहितकार्यानिभिज्ञत्वात् हिमादिसु कर्मसु प्रवर्त्तते, एकान्तग्रहण न पण्डितबालपण्डित-
 मित्यर्थः, आता सविचारः विचरति यस्य कायवाङ्मनासि न भवति सविचारः, मणवयणकायवक्के, तत्र मनोविचारः इदं
 चित्त्यं इदं मनसा प्रकृत्य, वाग्विचारस्तु इदं वाच्यमिदं न वाच्य, कायविचारोऽपि इत्थं मया न कर्त्तव्यं इत्थं च कर्त्तव्यमिति,
 विचारमणवयणकायवक्कोसि तुम, न किञ्चि कुशलमकुशल वा मनसा चिन्तयति, वाचा न द्रुवते, कायेन स्थाणुरिव न चेष्टंस्तिष्ठति,
 तस्यापि तावत्कर्म बध्यते, किमंग पुण सविचारमणवयणकायवक्कस्स १, आह—पुनर्वाक्यग्रहणं पुनरुक्तं, उच्यते, एककालं कदा-
 चिद्वा युगपत् योगिन्तात् एवं सूक्तं भवति, उक्तं च—‘काए बहुअज्झप्प सरीराया०’, आता अपण्डितपचक्खतातपावक्रमे यावि

भवति, पठित्व पपञ्चानं पठिसुषिष निवारितमित्यर्थं, न पठित्व पपञ्चानं पापकर्मो अपठित्व पपञ्चानं पापकर्ममे य, आह
 पुनरुक्तं प्रागुक्तं, आता अपपञ्चानी याचि भवति, इदानीमपि अपपञ्चानं गणना पुनरुक्तं, उच्यते, तत्राप्रत्याख्यानी उक्तो,
 ननुक्तं किमस्याप्रत्याख्यानमिति !, इह तु अप्रत्याख्यातस्यैतत्कार्यानि वा पठित्वादि, यथाप्रत्याख्यानी न प्रत्याख्यानी तदु-
 च्यते, किंचिद् हिमादि पापकर्मं तदस्याप्रत्याख्यानं अपठित्व पपञ्चानं, इह स्वस्तु एष इति य उक्तं अपपञ्चानी न तु
 देमन्त्रपपञ्चानी वा, स एष च असंबतो अविरतो यको यस्यतो यत्किञ्च असंबतो अविरतो या अपपठित्व पप-
 ञ्चानं पापकर्मं नकिरि एतदुदे एकद्वयो एव तत्र एतद्वयो सुचो एष त्रालेचि त्राले अवियारमन्त्रयणकायवैकृति, अवि-
 करणेषु अपठित्व पपञ्चानं सुविणमपि न पस्मतिचि केमि त्वमान्त्रिकं कर्म चय न गच्छतीति, अस्माकं तु त्वमान्त्रिकं कर्म
 अविरतत्रत्ययाद्रच्यते, सो अ पुन असंबते अविरत आह अविचारवैकं अप्येक त्वममपि न पश्यति यत्र प्राणवचादिकर्मं कुर्यात्
 तद्वति य से पाव कर्म कृति वच्यते इत्यथ व्यापनापच तत्थ खोदए पणवग एव वदत वयास्ती (सूत्र ६५) काय
 सान्नि मनायाकाययोगैराभवद्विगमि कर्म वच्यते इति युक्तमेतत्, यत्पुनरुच्यते-असतएण मयेण पावएण असंतर्णं०, असंता
 अविधमाप्यण अमनस्कत्वादिकृतिन्द्रियाणां संनिनां तु अप्रपुज्यमानेन मनसा पयिदिप्याण वाया वरिष जेमिपि अतिथ तैसिपि
 अप्रपुज्यमानया वाचा काय मर्वणमप्यन्ति त्रिमिरपि योगैरविचारत्रावचकृत्सपि, सुविणमपि अपस्सतो हिमादि पावकर्ममे गो
 वृत्ति, दणन्त आकाशं, यथा-काशममनस्कत्वादिषट्त्वाच कर्मणा न वच्यते एव तस्यापि वचो न युक्तं, कस्स पा त
 हेतु ! कस्मादुतारित्यथ, अय कस्मादेता कर्म न वच्यते !, उच्यते-अयोगित्वात्, इह हि अण्णतरणं अण्णतरमनस्कस्य

निरुद्धविचारमनःप्रयुक्तमनोवाक्कायकर्मिण इत्यर्थः, अप्येकं स्वप्नं पश्यतः एवंगुणजातीयस्य गुणाभिनिवेशः क्रियते, अथवा वंधं प्रतिगुण एवागौ भवति येन बद्धयते कर्म, युक्तमेतत्, तत्थ इचेवमाहंसु एवमाख्यान्ति, असंतणं एं वईए काणं तस्य अम-
वणवक्कस्स अविचारजावक्कस्स सुविणमवि अ पावे कम्मे कज्जति, जे ते एवमाहंसु मिच्छं एवमाहंसु वा, चोदकः पथः, एनं नदंतं चोदगं पणवणे एवं वयासी-जं मया लघु वृत्तं स्यात्, किमुक्तं?—असंतण मणेण पाणणं जान पावे कम्मे कज्जति तत्तमम्यक्क
न मिथ्येत्यर्थः, कस्स ण त हेतु कस्साद्धेतोरित्यर्थः, तत्थ छज्जीमनिकाया हेतुं, न व्यापादयितव्याः, इतिहेतुरुपदेशप्रमाणे,
तंजहा—पुढविकाइया जाव तसा, इचेहि छहि जीवनिक्काणहि क्कदाचिदपि न तस्य अमयक्कचित्तमुत्पयते, अनुत्पद्यमाने
च अवधक्कचित्ते तस्याप्रत्याख्यानिनः तेसु आता अपडिहतअपचक्खवातपावकर्मत्वादेव चास्य
णिचं पसढ जाव दंडे, णिचं मवक्कालं, भुजं शठं प्रशठं, मततं निगन्तमिन्त्यर्थः, विविधो अतिपातः, अतिपाते अनिशब्दस्य
लोपं कृत्वा वियोपाते इति भवति, तेन वियोपाते चित्तदंडे, तजहा—पाणातिवाते, वर्त्तमानस्येति नाम्यशेषः, तत्र प्राणा 'ल्लङ्गाया
पुढवादि' एवं सुमापादेऽपि, अपडिहतअपचक्खवातपावकर्मत्वादेव णिचं पमढं अलियमाणे चित्तदंडे, अदिग्गाहाणेवि णिचं पमढं
परस्वहरणचित्तदंडे, मेथुणे णिचं देवादिमेथुणसेवणे पमढचित्तदण्डे न किंचि दिव्यादि भेथुनें परित्तरतीत्यर्थः, मयपरिग्रहणं
पमढचित्तदण्डे न किंचिन्न परिगृह्णातीत्यर्थः, कोहेण ण कस्स न स्सयड अण्वेव मातापित्रोः पुत्रस्य वा, एं सेसेसु विभामा, मिन्धा-
दमणं प्रति, तम्हा ते चेव मिच्छते पसढचित्तदंडे संसारमोचकवैदिकलोकायतिलोकोऽथुत्यादिभिः भावितान्तगन्मा, न
शक्यते तस्मादमग्रहान्मोचयितुं, स्यादेन बुद्धिः—अकुर्वतः प्राणातिपातं कथं तन्प्रत्ययिकं कर्म तद्व्यन उति प्रतिज्ञा, स एव च

पूर्वास्तापदिदपचक्ष्मालपापकर्मस्वादिभिर्निमित्तनिर्दिष्टे, से जहाणामए वइए गाढावइस्स वा जाव
 रायपुरिमम्म वा कोइ नाव पिति अविरोधेवि पुण वा मारेति, कोइ पुच अविरोधे पितरं मारेति, कोइ दोषि ते मारेइ, अण्णं किंचि
 अन्नोमयददं डाग्यादि दूजन उणातयति, एव रावा रायपुरिसाणवि विमामा, स तु अपकृते वा वषष्ठण पिदाएसि-अप्पणो स्वण
 मरया माग्गत्तमधणिक्कोइइ कयणन तागत्तराति पुत्रं पिबाइ च रोगतिगिच्छ वेत्यादि पद्याद्ययिम्यामि स्वण लवुधुति यावत्तस्स
 छिद्र लभे, तम्म स्वणो, एय चचारि भगा, नागाजुनीया अप्पणो अक्खणवाए तस्स वा पुरिसस्स वा छिद्र अलम्भमाणे णो
 यहति, स इदा म ग्गणो मविस्सति, तम्म वा पुरिसस्स छिद्र लमिस्सामि तदा म पुरिसे अबस्सं धवेत्तब्बे मविस्सति, एव मणे
 पदारमाप्पन्ति एव मन प्रचारयन् सङ्कल्पयमित्यर्थः, सुचे वा जागरमाणे वा, सुचे कय पत्तत इति नेत् ननु सुप्तोऽपि स्वप्न किल
 पण्यन् तमेधामिग्र यत्तयति, तद्वयाद्वा ज्ञेयति, त वाऽमिग्र न पश्यन् त मयाइनुवावति, किञ्चान्यत्-प्रत्याख्यानं च आचाराद्
 अनाचारतश्च प्रत्याख्याना, उक्तं समुदाः, चभारो वणिज्ज इणन्त, मित्र एवामिग्रभूत अमित्रीभवतीत्यर्थः, मित्रस्सं तिष्ठतस्म
 संगम्य यपपि सिच्चिदुत्थानामनप्रदानादिविनय विधमइतु पूर्वोपचाराद्वा कस्यचित्प्रयुक्ते तथापि दुष्टत्रय इवान्तर्दुष्टत्वादसौ अम
 डाचापार इति, अमद्रागोपचारात् इतिकृत्वा मिथ्यासञ्चिता घब भवति, णिब पसइ त्वाही वीरणन्तम्बस्य अप्पणोऽणेण गतमूलो
 दूक्ख उज्जेइतु एय तम्मवि आ धक्खणिणामो वेरा दुःक्ख उज्जेइतु, मारेऊणयि ण उवसमति, जहा रामो कत्तवीरिय पितिच
 धनरियं मारऊणयि अणुपमेषणण सम चारा णिक्खुविय पुइयि कासी, आइ हि-‘अपकारममन कर्मणा, न नरस्तुष्टिमुपैति अक्कि
 मान्। अधिको पुन्नइरियतनां, द्वियतां मूलमग्रपमुदरन् ॥ १ ॥’ एय एतान्त, भयो एवमेय बालयि सख्वेसि पाणाण भाव

सत्ताणं अविरतत्वात् अमिच्छभूते मिच्छासंठिते णिच्चं विउवाते अप्रत्याख्यानत्वात् प्राणातिपातस्य तत्प्रातिकेन कर्मणा जस्स दिया
वा रातो वा जाव जागरमाणो वा बध्यते. यथा तस्य राजादिघातकस्य अनुरूपशमिते वैरे घातकत्वं न निवर्त्तते एवमस्यापि अप्र-
त्याख्यानिनः सर्वप्राणिभ्यो वैर न निवर्त्तते, अनिव्वत्ते च वैरे प्राणवधप्रत्ययिकेन कर्मणा असौ बध्यत एवेति, उक्तः उपसंहारः,
निगमनस्यावसरः, 'प्रतिज्ञाहेत्वोः पुनर्वचने निगमन'मितिकृत्वोच्यते—तस्मादपडिहतपच्चक्खायपापकर्मत्वात् तस्य अकुर्वतोऽपि
प्राणातिपातं तत्प्रत्ययिकं कर्म बध्यत इति, पंचावयवमुक्तं, एवं मुसावादादीसुवि योजयितव्यं जाव मिच्छादंसणसहे, इक्केके
पंचावयवं, एस खलु भगवता अक्खाओ असंजते अविरतो अपडिहतजावपावकस्मे, एवं पणवतेण वहगदिट्ठते उपसंहृते चोदक
आह—जहा से वधके तस्स वा गाहावइस्स जाव पुरिसस्म पत्तेयं पत्तेयं वीप्सा, एक्केकं प्रति प्रत्येकं, कोऽर्थश्च ?—यस्मिन् तस्या-
पकृतं तस्मिन्नेव तस्य वधकचित्तमुत्पद्यते नान्यत्र, अन्न ह्यसौ वधकः प्राप्तमपि तत्संधिनि पुत्रमपि न मारयति, तस्मिन्नेव कृता-
गसि वैरिणि तद्वधकचित्तं मनसा समादाय गृहीत्वा इत्यर्थः, अमुक्तवैरः दिया वा रातो वा जाव जागरमाणे अमित्तं जाव
चित्तदडे एवामेव बाले, एवमवधारणे, एवमसौ बालः सव्वेसि पाणाणं, किमिति वाक्यशेषः, पत्तेयचित्तं समादाय, कतरं चित्तं
समादाय ?, वधकचित्तमित्यर्थः, दिया वा जागरमाणे वा राओ वा अमित्रभूते, मिच्छासं णिच्चं जाव दंडे भवति, सो चेव
चोदओ एवं पच्छा भणति, णोत्ति, स्यादुद्धिः—कथं न भवति ?, पच्छा सो चेव चोदओ भणति—इह खलु इमेण समुस्सएण शरीरं
चक्षुरादीणां इन्द्रियाणा मनसश्चाधिष्ठानं इमेनेति मदीयेन, पणवगं वा भणति—त्वदीयेन चक्षुपा, तदीयेन चक्षुपा न दिहा पुव्वा
स्रक्षमत्वात्सन्निकृष्टा अपि, स्थूलमूर्त्यस्तु विप्रकृष्टत्वान्न दृश्यते, तस्मान्नो दृष्टा, श्रोत्रेण न श्रुता, मनसा न श्रुता, एभिरेव त्ति.

ननु शेषमनोभियधाविषय न युक्त, श्रुतेरपि विद्याना न भवन्ति, जम्हा य ते तेण न दिहा वा सुता वा विष्णाया वा अणव
 मारिणो अश्रुपयुज्यमानाथ इत्यत तस्य तसु को पपेय दिया वा जाव जागरमाणे वा अमिष जाव दहे, कथं भविष्यति इति
 पटिगहा अणुरत्तइ येन, एय चोदण्ण युग पण्यगतो मणति-अइति तस्स अपयन्खाणियस्स अणवकारेसु अणुवजुअमायेसु यत्
 ममिरुएगु विप्ररुणेगु वयचिन ण उप्पयति तहावि मो तेसु अत्रितप्रत्ययान्मुक्करो भवति ॥ तस्स मगवत्ता पुविच्चा
 दिट्ठमा पण्णात्ता, तज्जहा-संनिदिट्ठत्त असनिदिट्ठत्त य (सूत्र ६७), संघा अस्मासीति सम्बिकः, न संघी असण्णी, असंघी
 टणन्त क्रियते, संविदिट्ठे २ इम संणिपचिदिया पचदिदि पञ्चवीहि पञ्चवगा एतेमि छजीवनिकाण पइच्च बुधति, कयगग
 इमादि एग छजीयन्निआप् आरम्यन्त, न या आरम्यन्ते, यां श्रुतीत्यापि वैरिणो, वैरिणो वैर च मयत्त अत्रितस्य, से एगओवि चोदओ
 तुगति, एम ना यण्य वा कोइ इद पुढविआण्ण, पुढविचि सर्वा एव पृथिवी अविशिष्टा, तद्विद्वेषास्तु लेखसिलोपलक्षणादय
 कृत्यन्तो, नन तमि तस्माद् तद्वति, तनति सिल या लेखु वा सिद्ध, लवण्ण वज्जणं लवण्यति, तस्मिन्मिति चक्रमप्पादि करोति,
 तस्मादिति मृत्पिण्डान् घर्गादि कर्गति, नदिति तद्वत् मृद्रव्य मस्रयति, एय तानत्त्वय करोति, अण्णेण वा कारवेति, तेहिं केव
 इउहिं पमारिहि तेन नग्मिंस्समादति, गो चय न तस्स एव भवति-इमेण धमि, तज्जहा-कण्वमदिआप् वा ५ जाव से जा आव
 दिति, वामण्णे वा दूर था, कण्हा वा जाव पणमवचियातो, एतया किंचि १, लिपणअण्वस्सणयसोयादी करोति, अण्णेण वा,
 उति य विप स गगदण्ण कउ तहा नहा चिसमपावण्ण वणत्थे मति अण्णण ना गुणान्तरे तुदयगुणाय, को एव मयति अमुगाय
 वा २ भानादानं करिप्पामि, अत्थ स गुमावडति, तथथा-चिद्वण पिसीयण था उथारादिवासिरण था, स एव तो पुढविका

यानो मन्वागो चैव अपडिहतपचकखातपात्रकस्मे याचि भवति, से एगे आउ० ण्हागपियणसेअगभंडोमगणधुणारी, जड विसेमो
 भवति म्वाद्रुदकादिपु तथापि ममास्वादाविज्ञेपो, तेउकाएणवि पयणविपाचणप्रकाआदि, स्वात् धातुवादिको, महिपच्छगगादि-
 चिञ्चपन्तथापि महिपीछगणेसु अविसेमो, एवं अगिरुम्मियादीणं खादिरांगारादिपु त्रिसेसेऽवि समाणासु खादिरगालेसु अविसेसो,
 एव वाउकाएणवि विधूवणधीयणादिसु, धुणननावागमणादिसु वणस्मतिरूएण, कंदादिममाणे विभामा, तसकाएणं वेडंदिआदि
 समाणे विभामा. तदूपयोगस्तु पानवहनआज्ञापनमांमाधुपयोगादि, से एगइओ छहि जीवनिरूएहि किच करेति कारवेइ वा, छहि
 जीवनिरूएहिति संयोगेण तिगचउपंचलसंयागा विभासितव्वा, तत्थ संयोगे दव्वग्णिदरिसणं, जहांकोड वणदव्व विज्झवेमाणो
 धूलि तत्थ लुभति पाणिंयपि अगणीवि पतिदव्वं देति वातंपि चाहविकखोभणादीहि वणस्मइं रुक्खमालिमादीहि, तसा च
 मेसु चैव काएसु संसिता सुन्निगउवयोगादिणा गोधं वा पुच्छं घेत्तूण ताए समेति, ण पुणाइं से एव भवति इमेणं वा इमेण वत्ति,
 गसंयोगेण वा जाव छक्कायसंयोगेण वा, णिच्चं करेतिवि, ण कदाइ उतरमंति, असंजते जाव कस्मे, तंजहा—याणातिवाते, एवं
 मात्रातेऽवि, ण तस्स एवं भवति—इदं मया वक्तव्यमनृतं इदं नो वत्तव्वमिति, से य ततो पुमावाआतो तिविहेण असंजते, अदिणा-
 ने इदं मया घेत्तव्वं अमुगस्म ण, मेथुणं इमं सेवि इमं ण, परिग्गहे इमं घेत्तव्वं इमं ण, कोहे इमस्स रुसितव्वं इमस्म ण, एवं जाव
 परिवाए इमं वा विभामा, मिच्छादंसणे इमं तत्त्वमिति शेषमतत्त्वमिति, स्याद्विचारणा ण भवति, अभिग्रहे तु मिच्छादंसणे यत्ते-
 नाभिगृहीतं तत्तस्य तत्त्वं प्रतिभामते, सेसेसु अणभिग्गहिएसु ण तस्स एतं भवति इमं तत्त्वमिमं अतत्त्वमिति, एस खलु अक्खाते
 असंज तेतस्याकुर्वतोऽपि हिसादीणि पापानि अविरतत्वात्कर्माजस्रमाश्रवत्येवेति सिद्धान्तो, सेचं मणिदिदंतो ॥ से किं तं अस-

॥३॥ भोगमनाभियथापिप न युतं, युतेरपि विज्ञाता न मयन्ति, जग्दा य ते तेण ण दिट्ठा वा सुता वा विष्णाया वा अप्पव
 द्धारिणो अप्पययमानाथ इत्यतः तस्य तसु णो पसेय दिया वा जाव जागरमाणे वा अभित्त जाव दढ, कय मयिप्यति इति
 पाडियहो अप्पयनइ येन, एव षोदण्ण बुस पण्यगतो भणति-जइति तस्म अप्पवस्वाणियस्स अप्पवकारेसु अप्पवजुअमाणेसु यतः
 मधिरुएणु यिप्रहण्णेणु एवचिस ण ठण्यअति तहावि सो नेमु अविरतिप्रत्ययावमुक्तैरो भवति ॥ तस्स भगवता बुविधा
 दिट्ठता पण्णत्ता, तज्जहा-संनिदिट्ठत्त असनिदिट्ठत्त य (सूत्र ६७), सद्या मस्यात्तीति संश्रिक्त, न संझी असुणी, असंझी
 टणान् श्रियत्, मन्निदिट्ठत्त २ इम सणिपचिदिया एचहिचि पञ्चचीहि पञ्चत्तगा एतसि छल्लीवनिक्काए पइव पुच्चति, कायग्ग
 हणहि ण उज्जायनिक्काए आरम्भते, न या आरम्भते, यां प्रतीत्यापि वेरिणो, वेरिणो वेर च स्यते अविरतस्य, से एगजोचि चोदओ
 मुच्चति, तुम वा अज्ज वा कोइ इइ पुवविअण्ण, पुवविचि मर्मा एव शयित्री अविशिष्टा, सद्विज्ञेयास्तु लेलुसिलोपललवणादय
 म्भ्यन्त, तेन तेमि तरमाइ तइति, तेनति सिल या लुहु वा खिवर, लण्णेण वज्जण लवणयति, तस्मिभिति चक्रमणादि करोति,
 तस्मादिति नूनपिण्डान् घग्गदि क्काति, तति तद्व मूख्य मययति, एयं तावत्त्वय करोति, अण्णेण वा कारवेति, तेहि वेव
 हउहि पमारिहि तेन मस्मिन्तस्माडेति, णो वेव ण तस्म एव मयति-रमेण वणि, तवहा-कण्ठमद्विआण वा ५ जाव से जा आव
 डिडि, चामण्ण या दूर वा, कण्ठा वा जाव पणगमसियातो, एतया किंचि १, लिपणअन्धुस्सवणसोयादी क्करोति, अण्णेण वा,
 उति य निय म ण्णयआण कज नहा तहा विसमपाण्ण वणत्वे मति अण्णेण वा गुणान्तर तुवयगुणाए, णो एव मयति असुगाय
 या २ म्मानादीन रुरिप्पामि, जस्य स गमावडति, तथथा-चिद्ववण पिप्पीयण वा उपागादियासिरण वा, म एव तो पुवविक्का

यातो मन्वाओ चैव अपडिहतपञ्चकखातपात्रकम्मे यावि भवति, से एगे आउ० ण्हागपियणसेअगभंडोरगगधुगणादी, जड विसेमो
भवति स्वादुदकादिषु तथापि ममास्वादाविशेषो, तेउकाएणवि पयणविपाचणप्रकाशादि, स्वात् धातुवादिको, महिपच्छगगादि-
विशेषस्तथापि महिपीछगणेषु अविसेमो, एवं अगिगकम्मियादीणं खदिरांगारादिषु त्रिसेसेऽवि समाणासु खादिरगालेसु अविसेमो,
एव वाउक्काएणवि विधूवणघीयणादिसु, धुवणनात्रागमणादिसु वणस्मतिकाएण, कंदादिममाणे विभामा, तमकाएण वेइंदियादि
समाणे विभामा. तदुपयोगस्तु पानवहनआज्ञापनमांसाद्युपयोगादि, से एगइओ छहि जीवनिकाएहि किच्चं करेति कारवेइ वा, छहि
जीवनिकाएहिति संयोगेण तिगचउप्पंचलसंयागा विभासितत्वा, तत्थ संयोगे दव्वग्गिणिदरिसणं, जहा कोइ वणदव विज्झवेमाणो
धूलि तत्थ लुभति पाणियंपि अगणीवि पतिदव्वं देति वातंपि बाहविकखोभणादीहि वणस्मइं रुक्खमालिमानीहिं, तस्मा च
तेसु चैव काएसु संसिता सुत्तिगउवयोगादिणा गोधं वा पुच्छं घेत्तूण ताए समेति, ण पुणाइं से एव भवति इमेणं वा इमेण वत्ति,
इगसंयोगेण वा जाव छक्कायसंयोगेण वा, णिच्चं करेत्तिवि, ण कदाइ उवरमंति, असंजते जाव कम्मे, तंजहा—पाणातिवाते, एवं
मात्रातेऽवि, ण तस्स एवं भवति—इदं मया वक्तव्यमनृतं इदं नो वत्तव्वमिति, से य ततो मुमावाआतो तिविहेण असंजते, अदिण्णा-
णे इदं मया घेत्तव्वं अमुगस्स ण, मेथुणं इमं सेवि इम ण, परिगहे इमं वेत्तव्वं इमं ण, कोहे इमस्स रुसितव्वं इमस्स ण, एवं जाव
परिवाए इमं वा विभामा, मिच्छादंसणे इमं तत्त्वमिति शेषमतत्त्वमिति, स्याद्विचारणा ण भवति, अभिग्रहे तु मिच्छादंसणे यत्ते-
भिगृहीतं तत्तस्य तत्त्वं प्रतिभामते, सेसेसु अणभिगहिएसु ण तस्म एतं भवति इम तत्त्वमिमं अतत्त्वमिति, एम खलु अक्खाते
ज तेतस्याकुर्वतोऽपि हिंसादीणि पापानि अविरतत्वात्कर्मजस्त्रमाश्रवत्येवेति सिद्धान्तो, सेत्तं सण्णिदिट्ठो ॥ से किं तं अस्म-

भिदिद्वन्द्वे !, अमष्मिदिद्वन्द्वे संश्रीनामसंश्रीनां मनःमद्रव्यतया तदभावाभावश्च तीव्रतीव्राध्यवसायकृतो विद्वेष प्रसुप्तमत्तमूर्च्छितो
 नरादिति विज्ञेयः, न इमे अमष्मिणो तंजहा-पुनर्विच्छेद या जहा छद्रा वेगति या तस्मा पाणा, ते तु वेदैदिया जाव संमुच्छिमपक्षि-
 दियतिरियस्मरजोषिया, संमुच्छिममणुस्मा य, जनि नरिय तस्मा या जाव इति वा तेषां हि मनःमद्रव्यतायाऽमावात् प्रसु
 तानामिर पदुधिदान न भवति, तदभावे तेषां तर्कादीनि न संभवति, तर्को मीमांसा विमर्श इत्यनर्थान्तरं, यथा संज्ञिनः स्वानु
 पूर्णविद्रागमित्रा मन्दप्रकाश व्यापुपुरुषोचिते देव तर्कयति किमय व्यापुः ? पुरुषः ? इति, एवमसंज्ञिनां ऊर्ध्वमात्रालोचना तर्का
 न भवति व्यापुः पुरुषो वेति, सन्धान संज्ञा पूर्वे रष्टये उत्तरकालमालोचना, न एवायमर्थ इति प्रत्यभिज्ञान प्रज्ञा, मृदं ज्ञा प्रज्ञा,
 अस्यमिषारिष्मत्यर्थं, मनन मन मतिरित्यर्थः, सा चावग्रहादिः, सा चावग्रहादिः, वयतीति वाक् लिङ्गेन्द्रियगलविलासित्वाद्यपि, वाग् विद्यते
 द्रीन्द्रियादीनां ज्ञमानां तथाप्येषां पापं दिसादि क्षोमि कारयामि वेत्यध्यवसायपूर्विका न वाक् अवागेन मन्तव्या, सदस्तो
 रविज्ञप्तात्, यद्व्योपलब्धेरुन्मत्तमुत्तमप्रतापवत् पुष्पाश्रवदा स्वय पादकरणाय अण्वेदि वा क्स्मवेति य, यद्यपि न कारयन्ति न
 दुर्वन्ति स्वय तद्वि न पाला, मन्दैमिषि पाषाण ४, अगिरतत्वात् दिया वा रातो जाव अमिचमृता मिच्छा मिच्छ पसव जाव
 दडाति पाणाश्वात, त जहा मृमावादेऽत्रि, अथा पूओ अमुकः विष्टुवत्त्वाच्च कम्पणो, न सुमावाता विरतो मवति, एतेऽत्रि अयामता
 अप्यच्छि चिक्किचिक्किग्रन्द करमाणा सुमावातातो न विरता भवति, अप्येव संज्ञीनां चाज्यावाच्यविद्वेषोऽस्ति, तेषां तु तदभावात्
 मर्ममर मिच्छा भवति, अदत्तमपि तेषामिदमस्मदीय परकियमिति विचारणाऽमुग्धत्वात् अदत्तादान मर्म स्तेयं भवति, यद्यपि किञ्चि
 स्थाष्टारस्यदि ममीद्वन्द्वे तथापि तत्तेषां केन दणमित्यदत्तादानं भवति, मणुनमपि मथिक्कादीनि नपुसक धेदं वेदयति, आद्यायेपु

न इत्येव परिग्रहः, क्रोधोऽप्येव, न तु तीव्रः, जाव मायामोसोत्ति विभासा, मिच्छत्तं अणभिगहितं, इच्चं जाण णो चेव मणो
 णो चेव चई पापं कत्तुं कारयितुं वा सव्वेमि पाणाणं ४, कतरेसिं सत्ताणं असण्णीणं दुक्खवत्ताएत्ति दुक्खावणाए, परिताव्णं
 मार्गं वा दुक्खवणं वा, स्वजनधनविप्रयोगो शोकः, जीरणं जूरणं स्वजनविभवानामग्राप्तौ प्राप्तिविप्रयोगेन, त्रीण्यपि कायवाङ्म-
 नोयोगान् तापयति तिप्पायणा मर्यतस्तापयति परितापयति, बहिरंतश्चेत्यर्थः, अमण्णी सण्णिमादि, मच्छो मच्छं, मणूसो वा, खज्ज-
 माणस्स जं दुक्खं ततो मो दुक्खावणातो अपडिविरते, विभावैः दुक्खतोवि दुक्खावेति, तच्चाधनानां सधनानां च तस्मिन्नष्टे मृते वा
 ओको भवतीत्यतो शोचावनादविरता, जूरेति जेमि बंधुविप्रयोगं करोति जे वा तद्भक्षिते णो जीवंति ण मरंति ते जूरंति, त्रिमिस्ता-
 पयंति तानेव भक्षमाणा परितापयंति च, तद्धानधवाश्च, असंणिणोवित्ते संणिणो इव ते दुक्खावेंति, जेसिं मणो नत्थि तेवि मणवज्जेहिं
 दोहिं, दोचिंति सोमेवि तेसिं मुच्छितो भवति, इच्चं तस्स सण्णी असण्णी वा दुक्खावणा जाव परितावणातो अपडिविरता, वधस्ताडणं
 मारणं वा सिंगगुरादीहिं विसंताण गवियाओ, एतेहिं चेव वहंबंधणादीहिं परिकिलेसेन्ति केह, आख्यायन्ते बन्धमोक्षविद्वद्भि-
 स्तीर्थकरैः णिचं मुमावादे उवजीवसि, दंसणसण्णे उवउत्तं, अमण्णिट्टणान्तद्वयं किमनेन माध्यते ?, सण्णिणो य अहणंता अमणंता
 य अविरतत्वाद् वधयते, तथा चावभापितं च जे मणेण णिव्वत्तणं निक्षेपाधिकरणं णिक्खिविणो संजोयणि णिसरणंति अधिकरणं
 णिव्वत्तितं अवसट्ठं च, स तेण परंपरभवगतोवि अणुवज्झति, तज्जापनार्थमिदं सूत्रं—‘सव्वजोणियावि खलु सत्ता’ कामं मर्वे
 योनिग्रहणादिदहणप्रयोगयोगा कायव्वा, इह खलुशब्दो विशेषणे, ग्रहणात्कायग्रहणं मंतव्यं, कायाधिकारश्चानुवर्त्तत एवेति, तत्थ
 पंच काया तसकायवज्जा, णियमा असण्णी, तसावि बेइंदिया तेइंदिया चउरिंदिया तिरियमणुस्सा य संमुच्छिमा असण्णी, जे संमु-

चिन्तेष्विहो उच्यते षोडशयुग्मेभ्यः तद्वि जाय अपञ्चसगा ताव अमण्णी नय, मण्णी होञ्जा अमण्णी, सुण्णी जहा
 मयति तो अमिनिभागाय, निपगत सिद्धा, त एव कश्चिन् संगी वा जीवः निमर्गमिदः, तत्र भूयश्च धानागणीयकर्मोदयादसमीत्य,
 तप्तस्त्रयोपत्रमात्सङ्गित्व, 'एव यथापित द्वयो'रिति तेन संघिनः पूर्व, तत्प्रतिपक्षात् पुनः प्रतिपेक्ष क्रियते, न सञ्ची, तत्र सञ्चिनां
 व्याख्यान इतरपु निपुणाः कृपाः तन संघिनः आदावभिधीयते, यत्रापि त्रमथावरा तत्रापि गुरासुरयद्वयपदेऽत्रादत्र क्रमो भवति,
 जहा आगमाया पुरिमो न्यसिति निद्रोदयान् निद्राव्याप्य पुनः प्रतिपुष्यत प्रतिपुदय पुनः स्वपिति, एव सञ्चित्व जीवानां नैमि
 निक न निमर्गमिदमिति बोद्धव्य, यन्मात्रेण कृपानां न निवर्गो संघित्वमसञ्चित्व वा नस्मात् 'योऽयसक्रमत्वमविरुद्ध, अविरुद्ध
 च तस्मिन् गतिप्रत्यागतिलक्षणं युक्त, यतोऽपदिश्यते होत्र मणिय अदुवा अमण्णि, तस्य से अवहिया 'विषिद् पृथग्मावे' अवि
 विन्य ज्ञानावरणीयादि कर्म प्रथक्कृतव्येत्यथा, विविक्तेऽपि अधिद्रोषित भवति, यदुच्छिष्ट उदनास्वायत्, जहा पेरद्वो मात्रससश्च चेत्
 कर्मण उच्चष्टिय पदपुवणसु निरिक्त्वबोनिपसु उववळति, देयावि प्रायेण सुदृष्टानु चेत्तुववळति, उक्त हि— 'कथित्वमारोग्यम
 तीय मथा०' अविशृणिय जहा यूपिय पोइन्ना परिहृङ्ग नत्वं पुणो चोवेति, कवनी वा पीडेउ, पुणो पुच्छो वज्जति, एव सञ्च्ये
 विपुचे पुणो तत्तनप विद्रोषवन्, अममच्छियति 'छिदिग् देवीकरवे' असमच्छिद्य रिणवत्, जहा 'सुच् विमर्गे' अनुत्सुप् मित्र
 कलप्रवन्, अपणुनापी यो तदि हिमादीहि आमपन्नेहि त पायं उवयितं ताई काठण बाणुसप्यति, हा! दुदुदु कपति, जहा मव्यापि
 एगद्वियाणि, अपत्तवेतु पुद्विकाडयाण चिचगाणि कम्माणि जे य तमा असण्णी मण्णी वा तसिर्वर्त्तकानि च नामादीनि कमावि
 तादपि अपिप्पन्नोग अपुतावणिय नः स्वकर्मकृते कर्मणि अनुमिदाः मच्छिक्कायातो या तत्तद्व्ययचगम्भरकृतियतिरियमणु

मत्तविभक्त्या, सेमा अमण्णी, त सण्णिकायं संरुभति, भंगा जे संगी वा असंणी वा जहा एगे गामनगरांडं वा अन्योऽन्यसंक्रान्त
गत्यागतप्रत्यागालक्षणानुवर्तिनः असज्जिन. सज्जिनो वा दृष्टान्तद्वयेनोपसंहताः तेषां सर्वेषां मर्पण, अधुना मर्वे ते मिच्छाचारा
अप्रत्याख्यानत्वात्, कथं?, सर्वकडुकविपाक सुचरितमपि पुद्गलस्य मिथ्यादृष्टेः, इदानीं चरितार्थस्यापि सूत्रस्य निग-
मनार्थं पुनरामब्रण क्रियते, अपक्वखाणित्वात् सव्वजीवसु णिच्च पमहदण्डे सर्वाश्रयद्वारेषु, तानि चैतानि तंजहा—पाणातिपाते
जाव मिच्छादंमणसल्ले, एवं खलु भगवता अक्खातो, चोदग पण्णवगो एव भणति यदुक्तवानिति, आदौ अहणंतस्म अणक्खस्म
पावकम्मं णो कज्जति तदेतत् एवं खलु एवमधागणे यथेतदाऽऽदाबुक्त वथरुदृष्टान्तेन सण्णिअमण्णिदिट्ठेतेहि एवमभावप्यप्रत्या-
ख्यानी असंजते अविरते जाव सुविणमवि ण पायति पावे य से कम्मं कज्जति, एवमुपपादिते अप्रत्याख्यानी अविरत इत्यर्थः,
स चाविरती हिमाद्यैः, तेषां पाणाइवातेणं, जाव परिगहे, क्रोधो जान लोभेति कमाया गहिता, पेज्जा दोसेति कपायापेक्षावेव
रागद्वेषौ गृहीतौ, कलह जाव अविगतिंति णोरुमाया गहिता, ते य एतेषु चैव दोसेषु पाणवधादिसु समोतारेयव्वा, मिथ्यादरि-
सणाविरतिप्रमादकपाययोगाः पंच बन्धहेतवो एतेषु पदेषु विभासितव्वा, उक्तमप्रत्याख्यानेन अप्रत्याख्यानवतां क्रिया च भवति,
कर्मबन्ध इत्यर्थः, तद्विपाकस्तु शरीरमानमा उडुक्काओ वेदणाओ तंजहा—उज्जलतिउज्जला जाव दुरधियासे, जे पुण संजतविरत-
पडिहतपक्वखातपावकम्मा भवति तस्स किरिया ण भवति, कर्मबन्ध इत्यर्थः, तद्भावा नरकादिषु नोपपद्यते, एव सो चोदओ
पक्वखाणकिरियाफलविवागं सुणेत्ता भीतो तत्थ जाव संजते तओ पण्णवगं वंदित्ता एवं पुच्छति—से किं कुब्बं किं कारवं?
संजतविरतजावकम्मं भवति (सूत्रं ६८), सेतं सोउं, किमिति परिप्रश्ने, किं कुब्बं, व्रतं तवो धम्मं नियमं शीलं संयमं

चिद्वेदिनो उचषष्टि गेरङ्गदेवेभु तदधि जाय अपञ्चसगा साय अमण्णी नर, मण्णी होआ अमण्णी, मण्णी उदा
भवसि तो अभिविमागाय, निपगत सिद्धा, त एव कश्चिन् सध्री वा जीव' निमर्गमिद्, तत्र भूषय दानारणीयकर्मोदया'सन्नीन्, त
तत्तरष्टयोपद्रुमात्संश्लिष्य, 'पूर्व यथाधित द्वयो'रिति तेन संघिन पूर्व, तत्प्रतिपद्यातु पुन' प्रतिपेध क्रियते, न संघो, तत्र सप्रिना
व्याख्याने इतरपु निवृत्ता कथा' तन संघिन' अष्टाधमिदीयते, यथापि प्रपथागरा तत्रापि गुगगुचइयपदयाइव क्रमो भवति,
अहा आगरमाणो पुरिमो व्यपिति निउदयान निद्राखयाण पुन प्रतिपत्त्य पुन व्यपिति, एव मच्चिन्व नीवानो नैमि
तिक न निमर्गमिमिति बोद्धव्य, यस्मान्नेष कथानां न निपगो सञ्चितमसंक्रित्वा यस्मादयो'पसकृत्स्वमविकृद, अविकृद
च तस्मिन् गतिप्रत्यागतिलक्षण युक्त, यतोऽपदिप्ल होय मञ्जि अद्रुवा अमण्ण्य, तथ स अरहिया 'विदिग् पुरगमाच' अवि
विष्य ज्ञानावरणीयादि कर्म प्रयच्छक्येत्यर्थ, विविचेऽपि अवित्रोषितं भवति, यदृच्छिप्र ऊठनामाचन्, बहा परइओ मावमसग नेर
कम्मस उच्चइय पदपुवण्यसु निविस्मन्नोपिपसु तव्वकति, देयापि प्रायण मुइहाणमु चेनुववजति, उक्त हि--'कच्चिस्वमारोगयम
तीव मधा०' अविचूळिय जहा एमिय पोत्तग परिइहेऊय वत्तय पुणो घोवेति, क्वरनी वा पीउउ, पुणो पुत्तो इज्झति, एव मग्गे
विधुचे पुणो तव्वमप विप्रोपयन्, अमसुच्छियति 'छिदिग् इषीक्ये' अमसुच्छिय रिणचन्, अहवा 'सुज्ज विमगे' अनुसुपु मिम
कत्तप्रवत्, अणपुनापी ये तदिं दिमादीहिं प्रागवदारेहिं तं पाव उवचित तां क्खऊण पाणुता'पति, हा! इदं कपति, अहवा मग्गावि
एगद्धियाणि, अवत्तयेतु पुइयिकाइयाण विजगाणि कम्मोवि अ य मया अमण्णी मण्णी या तन्निवर्षकानि च नामादीनि कम्मणि
तापंसे यविष्यसोम अणुमावविय तेऽ स्वकर्मकृते कर्मसि' अनुपिदा मण्णिकथानां या तत्तरष्टयदयगममकृतिपतिरियमणु

सुचविभक्तानु, सेमा अमण्णी, तं सण्णिकायं संरुभंति, भंगा जे संगी वा असंणी वा जहा एगे गामनगराइं वा अन्योऽन्यसंक्रान्त
गत्यागतप्रत्यागतलक्षणानुवर्तिनः असज्जिनः सज्जिनो वा दृष्टान्तद्वयेनोपसंहृताः तेषां सर्वेषां मर्पण, अधुना सर्वे ते मिच्छाचारा
अप्रत्याख्यानत्वात्, कथं?, सर्वकडुकविपाकं सुचरितमपि पुद्गलस्य मिथ्यादृष्टेः, इदानीं चरितार्थस्यापि सूत्रस्य निग-
मनार्थं पुनरामन्त्रणं क्रियते, अपञ्चकखाणित्वात् सब्वजीवसु णिच्च पमददण्डे सर्वाश्रयद्वारेषु, तानि चैतानि तंजहा—पाणातिपाते
जात्र मिच्छादंमणसल्ले, एवं खलु भगवता अकखातो, चोदग पणवगो एव भणति यदुक्तवानिति, आदौ अहणंतस्म अणवखस्म
पावकस्मे णो कज्जति तदेतत् एवं खलु एवमधारणे यथेतदाऽऽदाबुक्त वथरुदृष्टान्तेन सण्णिअमण्णिदिट्ठतेहि एवममावप्यप्रत्या-
ख्यानी असंजते अविरते जात्र सुविणमवि ण पामति पावे य से कस्मे कज्जति, एवमुपपादिते अप्रत्याख्यानी अविरत इत्यर्थः,
न चाविरती हिमाद्यैः, तेण पाणाइवातेणं, जात्र परिग्गहे, क्रोधो जात्र लोभेति कसाया गहिता, पेज्जा दोसेति कपायापेक्षावेव
रागद्वेषौ गृहीतौ, कलह जात्र अविरतिंति णोकमाया गहिता, ते य एतेसु चैव दोसेसु पाणवधादिसु समोतारेयव्वा, मिथ्यादरि-
सणाविरतिप्रमादरूपाययोगाः पंच बन्धहेतवो एतेसु पदेसु विभासितव्वा, उक्तमप्रत्याख्यानेन अप्रत्याख्यानवतां क्रिया च भवति,
कर्मबन्ध इत्यर्थः, तद्विपाकस्तु शारीरमानसा उडुकाओ वेदणाओ तंजहा—उज्जलतिउज्जला जात्र दुरधियासे, जे पुण संजतविरत-
पडिहतपञ्चकखातपावकस्मा भवति तस्स किरिया ण भवति, कर्मबन्ध इत्यर्थः, तद्भावा नरकादिषु नोपपद्यते, एव सो चोदओ
पञ्चकखाणकिरियाफलविवागं सुणेत्ता भीतो तत्थ जात्र संजते तओ पणवगं वंदित्ता एवं पुच्छति—से किं कुब्बं किं कारव्वं?
संजतविरतजावकस्मे भवति (सूत्रं ६८), सेत्तं सोउं, किमिति परिप्रश्ने, किं कुब्बं, व्रतं तत्रो धम्मं नियमं शीलं संयमं

पा संयमविरयत्रावरुणो भवति, जेष मुषेअ सण्डुक्खाण, किं कारवति किमन्य कारयन्ति, शिष्याधार्ययोः संबधो दंशित , धर्मकथामन्त्र इत्यर्थः, आचार्यो ब्रवीति-सख स्तु भगवता कापा देऊ पण्णा, अहा च पक्कत्तागिस्स संसारस्स ते देउ छज्जावनिक्काया ते येव देऊ मोक्खाय, तस्य निव्वचस्य पुनः आगतु सुइदुक्खसुल्लभ जातु भिक्खु विरतो पाणाइवातातो जाव मज्जातो, नदेव प्राणातिपाताया मिथ्यादर्शनावसाना संसारदेवतो, विपरीता मोअदेवतो भवति, उक्त हि-‘यथाप्रकारा यावन्त ०’ तनोव्यंते-एय से भिक्खु पित पाणाइवाताओ जाव सज्जातो, से भिक्खुः अकिरियाए जाव संवुडे, ज पुन्निव्व सुइग्गमा कय संजतो भवति !, तदवमाख्यात-एव स्तु भगवता आस्सायते संजेते जाव संवुडे, एगवपढिते यावि भवतिति वेमि ॥ इति पयक्कव्याणकिरिया सम्मत्ता ॥

एव पट्टिहयपक्षकम्नायपात्रकम्पस्म आयातो भवति, एतेन आयातसुतञ्जयणं, पट्टिपक्षेण अनायातसुत, पदद्वय, आचारो विविक्त्यवियज्यो, इत्थिक्के चउक्कणिक्खेवो-णाम ॥१८१॥ गाथा, आयाते णिक्खेवो चउक्कओ गाहा, आयातस्म जहा सुट्ठिगा-
चारए, सुतस्म जहा विजयसुते, आयातसुतय भणिण ॥ १८२ ॥ गाहा, आयातो यत्र वर्णते सुते तदिद आचारसुत तस्य
आचारसुतम्, नकारणेन प्रतिषेधं कियत, न आचारसुतं अनाचारसुतं, अनाचार इह वर्णते इत्यतो अनाचारसुत, अनाचारोअ
वमेयत आचार एव भवति, मार्गविपयिक्कणविक्कणान्तसामर्थ्यात्, यथा मार्गविपयिक्कः उन्मार्गं वर्जयेत्, नापवगामी भवति,
न चो-मागदोर्पेड्ज्यते, एवमनाचारं वर्जयन् आचारयान् भवति, न चानाचारोर्पेड्ज्यते, ते तु अनाचारे अपमइस्सुतो ण आपणति
तण कारणण आचारसुतं भवति, 'वज्जयन्ना मुदा अणायारा' 'अपमइस्सुत' गाथा एतस्म उ पट्टितेहे ॥ ॥ फतरस्म ? जे

अज्ज्ञान्ध्विचिस्सत्ति तेण अणायारसुत्त णामेण होति अज्ज्ञयणं, मो पुण पाविओ इह अणाचारो वणिज्जति, गतो णामणिप्फण्णो ।
 सुत्तालावगणिप्फण्णो-यं भवेर आदाय (सूत्रं ६३६), (वृत्तौ शीलाङ्गीयायां आदाय बंभचेर) गृहीत्वा आचारोत्ति वाऽऽचवर्णति
 वा संवरोत्ति वा संजमोत्ति वा बंभचेरति वा एगड्, 'आसुपञ्जे' आसु प्रज्ञा यस्य भवति स आसुप्रज्ञो, केवली तीर्थकर एव तस्य
 वक्तव्यव्यापारः 'तीर्थप्रवर्त्तनफलं यत्प्रोक्तं' अन्ये तु केवलिनो धर्मोपदेशं प्रति भजनीयाः 'इमं वड्' तं इमां वक्ष्यमाणां वाचं क
 उक्त्वां कतरां वा ? यस्मिन् धर्मे 'अणाचारे' अणाचारेज्ज, अस्स तावके धर्मेऽनाचारः अकर्त्तव्यमित्यर्थः, अनाचारवर्ती च न
 ब्रूयात् कदाचिदिति, अहनि रात्रौ च सर्वावस्थासु, ते तु यथा लौकिका 'न नर्मयुक्तं वचनं हिनस्ति' तन्न, सम्यग्दर्शनज्ञानचारि-
 त्राणि मोक्षमार्गः' सम्यग्दर्शनाचार एवादाबुध्यते अनादीयं परिन्नाय ॥ ६३७ ॥ नास्य आदिर्विद्यत इत्यनादि अनवद्गमि-
 त्यपर्यवसानं चास्ति, तदनित्यमिति परतन्त्री ब्रूते, सद्कारणवन्नित्यमिति, सांख्यानामप्यहेतु सन्नित्यं, तदेवमनाद्यविपर्यवसानं च
 शाश्वतं चैकेषां, शाक्याः पुनस्तद्विपरीतां ब्रूते — सर्वमदिमवद्गमं च घटवदशाश्वतमित्यर्थः, तदेवं परतन्त्रा केचित्शाश्वतमादिन
 इत्यर्थः, 'सासयमसासए वा इति दिट्ठिं न धारए' इत्येवं दृष्टिं दर्शनं न धारयेत् हृदि मनसि, दोषः, कतालम्बेन चैतत्,
 एतेहिं दोहिं ठाणेहिं (सूत्रं ६३८), विविधो विशिष्टो वा अवहारो व्यवहारः अनुपदेशः अननुमार्गः, अनित्यादिव्यवहार इत्य-
 नर्थान्तर, कथं ? एकान्तेन च शाश्वतवादिनो न व्यवहारिणः, ते तु हि सर्वे सर्वत्र सर्वथा सर्वकालं च नित्यमित्येकं ब्रूयते, तेषां
 संसाराभावात् तदभावे प्रागेव मोक्षाभावः, अशाश्वतवादिनामपि सर्वेषां सर्वत्र सर्वकालं चानित्यमिति ब्रूयतां क्षणभङ्गित्वात्संसा-
 राभावस्तदभावे च प्रागेव मोक्षाभावः, बन्धमोक्षार्थश्चायं प्रयासः, किंचान्यत्-सुहृदुक्खसंपयोगो एगंतुच्छेतम्मि य, यस्य चैतो

द्वाभ्यन्तान्नागतप्राज्ञावैकान्तेन न व्यग्रहारमवतरत इत्यतः 'गतेहि दोहिं ठाणहिं अणाचारं विजाणणहिं' मय्यग्रदुर्धनविराघनेत्यर्थः,
 मदभावं प्रागन धानचारित्रयोरप्यभावः स्यात्, कस्य प्रतिपक्षस्य कश्च वा व्यग्रहारो भवति ? उच्यते—मदमन्कार्यहरात् सत्प्रति
 पक्षं अंगुलीयकरुष्टान्तं, यथा सुवर्णं गुणस्वेनावभ्यन्तमत्र कारणात्तरत अंगुलीयकस्वेनोत्पद्यते, तद्विनाग च सुवर्णस्यानियुत्तिः,
 अस्मदेष जीवो जीवत्वेनावभ्यन्त एव नामकर्मप्रत्ययाभरकादिभावेनोत्पद्यते नारकादिगिगमाद्य मनुष्यत्वेनोत्पद्यते, जीवद्रूप्यं तु
 नारककाले मनुष्यकाले चावशिष्यत, यन्मृतादिष्वप्यायोज्य, स्यात्—प्राज्ञात्रादिपूरुषादधिगमो न विद्येत, तत्राप्युत्तरं आकाशादीं
 तिष्ठ परपक्षयो, अत्राह—ननु श्राम्यरागिरेव उच्यत, तेषां हि पुद्गलो नित्यानिमित्तस्य प्रत्यक्षणीयः, अस्माकं तु नित्यानिमित्त्या
 मयभावा इति वाच्यमतत्—उत्पाद्यविगमधौक्यपर्यायप्रयसंग्रहः। कुरुत्त भीषदमानस्य प्राप्तन (आमन सुवि) ॥१॥ एव सर्वभायानां
 मयमाना उच्यमाना यद्वहारादपत च मन्यमानमव्यमान वा न आचारं विज्ञा, अयमन्यो दर्शनाचारः,
 'योच्छिच्छिस्सति सत्परातो' यम्य किलापवर्गोऽलिन चास्ति नवपक्षोत्पादः, तस्यानन्तत्वात्कालस्य सत्परातो वि ताव योच्छि
 जिस्सति तीर्यकरा इत्यर्थः, किमप्युप ज अण्यस्म य परिवारो मोक्खं गच्छति, आह हि—“स्येद्वनामतीत कालं किमिदं
 त्वनन्तनद्विगुणं” ननुक्क 'नविदधक्कनद्विचणार्हं' गाथा, अमहत्वा—अक्षीणकृद्गुणध्वजनेन गतिग्या भविस्संति, ग्रथिं न मत्ता
 मेतु गठियमत्ता इति वास्याच्यग्रहारः, स्यात्—अशीति-यक्ष्यपु सिद्धेण अमक्याः आप्यन्ति, यत् संसार परिदास्यति, तथापि
 न मोध्यामाद्य इति न दोषः, अवश्यं च संसारमोक्षाविति द्रष्टव्यमिदं भावितव्यं, मुख्यं स्वप्नं सीतालग्नयद्रत्यादि, अथ मा गुरुंमार
 इति तत्र अपवग एव नाम्नीति मन्तव्यं यत्तव्यं वा, तथाज्जादि मावयति को वदजा, मा भृत्संसारभाय इति दोषः, भयमा

भणति मपक्वचोडओ सव्वे भवसिद्धिं एवं मासतिच्चि, जडवि जीवा भिञ्जिस्संति तद्वाचि भवसिद्धिप्रधिरहिओ लोगो न भवि-
 स्मति, ण णामऽभवसिद्धिः, एवं सासतिच्चि वा अमामतिच्चि वा णो वदे । एतेहिं दोहिं ठाणेहिं ववहारो (सूत्रं ६४०),
 इमाणि दोर्णाण ढाणाणि-वोच्छिज्जिस्संति भविआ अथवा णो वोच्छिज्जिस्संति, णो णामऽभविया, अथवा सेमा सव्वे गंठिया भवि-
 स्संति, तद्वाचि एतेहिं दोहिं ठाणेहिं ववहारादीत्यतथ दर्शनं न भवति, एतेहिं दोहिं ठाणेहिं अणायार विजाणए, कतरं अनाचार,
 दर्शनानाचार, स्यात् कथं मन्तव्यं, वक्तव्यं वा ? “जयन्तीति ! से जहा णामए सव्वागाससेही” एवं मन्तव्यं, परेण वा पुट्टेण
 वक्तव्यं, उक्तो दर्शनाचारस्येति । इदानीं चारित्रं प्रति श्रद्धानमुच्यते-जे केइ खुड्डया पाणा ॥ ६४१ ॥ वृत्तं, इन्द्रियाणि प्रति
 खुड्डया सव्वे एगेदिया वेइदिया क्रमवृद्धि जाव पंचेन्द्रिया, अथ शरीर प्रति कुंथुमादी खुड्डया हत्थिमादी महालया, संति-विद्यन्ते
 सर्वे लोकप्रत्यक्षा, आलयः शरीर, महानालयो येषां ते महालयाः, तौथ जिवासुर्यदि कश्चित्पृच्छेत् आर्जवथां दुर्विदग्धो वा-सरिस्सं
 वेर कम्म ते मारेमाणस्स, कि सरिसो कम्मबंधो भवतिच्चि, तत्थ को ववहारो ?, उच्यते-एतेहिं दोहिं ठाणेहिं ॥ ६४२ ॥ वृत्तं,
 कथं न विद्यते ?, जइ भणति-सरिसो कम्मबंधो तो महालया परिचत्ता, इतरथा ते थूलत्ति कया, अथ न भीरू लोगवभीरू य
 ते परिहरति खुड्डलए य कुंथुमादि एगेदिए वहतो, दोहिं ठाणेहिं ववहारो न, समं ब्रुवता महालया तथाऽनुज्ञा, विपमं ब्रुवता खुड्ड-
 लाघातानुज्ञा भवति, तेन धर्मसंकटमेतत्, न कश्चिज्जानानो धर्मसंकटमनुप्रविशेत्, अत्र दूषगणिक्षमाश्रमणशिष्या भट्टिया-
 चार्या ब्रुवते-अत्र निस्तुपमेव वाक्यमतो अवचनीयवाद इति, स तु तैरेव पुनर्विशेषितः, यथा शाक्यानां नित्यानित्यावेद्यवचनीयः
 पुद्गलः अस्माकं तु विशिष्टं अवक्तव्यं, कथं न वक्तव्यं ?, तुल्योऽतुल्यो वा घाते बन्ध इति तृतीयमवक्तव्यं, अन्यमत्या आचारं

प्रति वृत्ता-आगारमम(इमाणि) च ॥६४३॥ पुन, आधायिकर्म साधु मनस्याधाय प्रकरणमित्यर्थ, 'अन्योऽन्य' इति वीप्सा,
 अन्य इति प्रमयत तस्मादन्य संयतस्यत्यसयत तस्यान्यस्याधायकर्म कर्तुं कर्मलेपेन किं लिप्यते नोपलिप्यत इति प्रश्नः?,
 उप्यन-नगहि दोहि नणेहि ॥६४४॥ वृत्त, कथं अववहारोऽनाचार्य?, उच्यते, यति प्रवीति अत्रिय कम्मोवल्लिचोति एका
 न्नन तन इत्यथुयधनमाग ध्यतिक्रान्ता, माधव परित्यक्ता, स्यादत उवल्लिचोचि, जइ देतोवि वज्जति ननूकं 'तिहिं अमेहि
 तीरा अत्थाउअनाग कम्म भवति' 'तुण किं मम अप्पवषाण वेव आहाकम्मेण दिग्गेण?' यन दाना वच्यते, अत्थायुष्क च कर्मो
 पपीयत, हिन्-अकृताम्यागनदोषे पव कम्मिहापि पडवेत्, नैव मन्वेत्, तेन उवल्लिचोति न वक्तव्य, अइ भगति—गवि अण्ये
 अंगार कट्टनि एव नान्यस्य कम्मणा अन्यो युज्यते तन मुगएण्णतन दातव्यमेव च इति अत्र दोष, जो वेति सो पाव कम्म
 छउं तीशोरयात् करइ इति परिचया, नउवि पाण ववेति तेऽवि परिचया, तदेव धर्मसकइमिति कृत्याऽयोऽन्यस्य कर्मणा
 उवल्लिभो अनुवलिभो वत्पुप्पमान व्यावारे नाचसति पगतण, किंवाण्यद्वेये यदान यससंति० तद्वतोवि जे म्मिसेवेति, अपमन्वो
 दन्नं प्रति रागायार, नयथा-जमिद ओरलमिति ॥६४५॥ वृत्त, ये इति अनिदिट्ठस्य निर्देय, इदमिति सव्वलोक प्रत्यक्ष
 आहारमपि कर्षाचिरप्रत्यक्षमय, वेत्थमपि प्रत्यक्षमेव, वेत्थमपि प्रत्यक्षे, एरुसिप्पौदारिके साधिते दोषा
 ध्यपि माषितानि भगति, शिष्य प्रव्वति एतदौदारिकं अरीरं कार्यं कार्यकट्टरीरा निपण्ण गरिकमनयोरकल्यमुनाहो अयत्त्व?,
 इत तंत्रय इति वेत्तु उपयथा दशगत्तापफाणयोरीइ तहुपटयोरपुणपत्तिमिदिट्ठण, तंतव एव कारणान्तरतः अमिमदुद्धं पत्त
 निवर्पणति, आदन्ने स्वादन्नरश्यमयोणा मइअन्नाया उपलब्ध्ये सति कार्यफारणयोः गर्भये मिथद्वयज्जा दद्या इत्यतो नः सत्यः,

किं कर्मणशरीरमौदारिक भिन्नदेशमारभते प्रतिचिचवत् उताभिन्नदेशं तंतुपटत्रादिति तत उच्यते, एकाश्रयत्वाच्च प्रतिविम्बवद्वि-
 न्नदेशं, तंतुममूहैर्नो वा स्याद्, उक्त हि—‘जले तिष्ठति०’ आहारात् ताव तंतुपटत्रादभिन्नदेशः कार्यकारणसंबन्धः कर्मकौदारि-
 कमायौ, तत्किमेकत्वमनयोरुतान्यत्वं इति, उच्यते, मदमत्कार्यत्वात् घटत्रदेतत्स्यात्, उक्तं च—“गतिश्च पुढसी विमट्टो घडो”ति
 एवं न कर्मणशरीर प्रत्याख्यायौदारिक भवतीति एकत्वं सिद्धमनयोः, सूक्ष्मस्थूलमूर्तिमन्नाट्याधुपत्वाच्चिरुपभोगसोपभोगत्वाच्च
 एवं न कर्मणशरीर प्रत्याख्यायौदारिक भवतीति एकत्वं सिद्धमनयोः, वैक्रियाहारकयोरपि, तैजसमपि कम्मकातो णिष्क-
 स्पष्टं अन्यत्वमित्येवं सदसत्कर्मकौदारिकयोरैकत्वान्यत्वं प्रति भजनीयता, वैक्रियाहारकयोरपि, तैजसमपि कम्मकातो णिष्क-
 जति, तत्थवि भजना, इत्थेवं एरान्तेन तु एकत्वमन्यत्वं वा ब्रुवतो वागनाचारो भवति, तेण एतेहिं ठाणेहिं ॥ ६४६ ॥ वृत्तं,
 पच्छिमद्विसिलोएण वित्तिज्जिया पुच्छा, सवत्थ वीरियं अत्थि यथा कार्यकारणयोर्वैकल्यावक्तव्यतोक्ता एवं कर्तृकर्तव्ययोरपि, किमे-
 तत् सर्वकार्ये किं कर्तुः सामर्थ्यमास्ति उत नास्तीति प्रच्छा, उच्यते, शिक्षार्थं पूर्वमशिक्षापूर्वकं च, केषु कर्तुः सामर्थ्यमस्ति
 तत् सर्वं नास्ति, तत्र शिक्षापूर्वकं घटादिष्वपि सामर्थ्यं अशिक्षापूर्वकं गमनादानभोजनाद्यासु क्रियासु चैवं सामर्थ्यमास्ति, उक्तं
 केषु च नास्ति, तत्र शिक्षापूर्वकं घटादिष्वपि सामर्थ्यं अशिक्षापूर्वकं गमनादानभोजनाद्यासु क्रियासु चैवं सामर्थ्यमास्ति, उक्तं
 हि—“छाहिं ठाणेहि जीवस्म नत्थि उडाणेइ वा० लोगं च अलोगं च’ एवमवचनीयत्वादः प्रसक्त इति कृत्वा साम्प्रतमपवादः क्रियते,
 न सर्वत्रावचनीयत्वादो भवति, तंजहा—णत्थि लोए अलोए वा ॥ ६४७ ॥ वृत्तं, प्रत्यक्ष एव दृश्यते म कथं नास्तीति संज्ञा हृदि
 निवेशः इति, व्यवहारो वक्तव्यो, यच्चास्ति लोक इति लोकविरुद्धं चैव, प्रतिषेधश्च कथं?, प्रतिषेधकोऽस्ति? अप्रतिषेधे लोको
 नास्ति?, स हि लोकान्तर्गतो वा न वा?, यदि लोकान्तर्गतो यथा भवानस्ति किमेवं लोको न भविष्यति?, उत लोकवहिर्भूतो
 वा ननु लोकस्यास्तित्वं सिद्धं यस्य भवान् बहिर्वर्तते, वक्तृवचनत्राच्यविशेषा न च कश्चित् प्रतिषेधयति, लोकास्तित्वे अलोक-

प्रति पृथग्-आरागदय(इमाणि) च ॥६४३॥ दृष्ट, आधायिकर्म साधु मनस्याधाय प्रकरणमित्यर्थ, 'अन्योऽन्य' इति वीप्सा,
 अन्य इति प्रमथन तस्मादन्य सयतस्यन्यसंयत तस्यान्यस्याधायिकर्म कर्तुं कर्मलेपेन किं लिप्यते नोपलिप्यत इति प्रश्नः,
 उपपन्न-पणवि शोदि द्राणेहि ॥६४४॥ दृष्ट, कथं अवबहरोऽनाचार्यः, उच्यते, यदि प्रवीति अतिथि कम्मोवल्लोति एका
 न्न न न द्रव्यधराऽनमारा व्यतिक्रान्ता, माषव परित्यक्ता, स्यादत उवल्लोचि, जा देवोवि वज्जति ननूक्त 'तिहि द्राणेहि
 तीरा अप्पाउप्रमाए कम्म भवति' नेण किं मम अप्पवषाण वेव प्राहाकम्मेण दिग्गेव ?' येन दाना वस्यते, अरपापुक्कं च कम्मो
 पपीयत, दिप्प-अकूताभ्यागनदेपे च व कप्पिदपि पश्येत्, नैव मन्येत, तेन उवल्लोतेति न वक्तव्य, अह ममति—यवि अन्ये
 न्माउ जीशोरयान करइ इति दरिगवो, नेअवि पाण ववेति तज्जवि परिचया, तदेव धम्मसंकडमिति कृतशऽन्योऽन्यस्य कम्मणा
 उगनिवो अनुवत्तिवो पत्तुव्यमान व्यवहारं नावरति पगतण, किंचान्यत्-ये यद्दानं पसंसति० तद्वतोवि जे म्पिसेवेति, अयमन्यो
 ददन्न प्रति गणागार, तपपा-जमिय ओरलमिति ॥६४५॥ ब्रूच, ये इति अनिदिदल्ल निदेअः, इदमिति सव्वडोक प्रत्यव
 आदारकमपि क्काप्पिरत्तयधमव, वेक्कियमपि प्रत्यमुमेव, तज्जमकार्मये प्रत्यव्वानिनां प्रत्यये, ण व्वसिपेधोदारिके माप्पिने शेपा
 व्यपि माप्पिनामि मयति, विट्ठयः प्रच्यति एतदौदारिक दरीरं कार्यं कर्मकट्टरीरा निणञ्च तत्किमनयोरेकत्वमुलाहो अन्यत्वः,
 इमं सत्तय इति वत्तु उमयथा एत्तरागदयकारणयोरिह तंतुपत्तयोत्पुगपत्तिमुद्दिष्टण, ततश्च एव कारणान्तरतः अमिमवेधं पट
 निरर्पयति, आदन्ने त्तादन्नदयसंयोगा गदयुज्याया उपलब्धे मति कार्यकारणयोः संबंधे मियदद्वया एता इत्यतो न संशयः

किं कर्मणशरीरमौदारिकं भिन्नदेशमारभते प्रतिर्विवचत् उताभिन्नदेशं तंतुपटवदिति तत उच्यते, एकाग्रयत्वाच्च प्रतिविम्बवद्भि-
 न्नदेशं, तंतुममूहैर्नो वा स्याद्, उक्तं हि—‘जले तिष्ठति’ आहारात् तावन्तुपटवदभिन्नदेशः कार्यकारणसंन्यः कर्मकौदारि-
 ककायौ, तत्किमेकत्वमनयोरुतान्यत्वं इति, उच्यते, मदमत्कार्यत्वात् घटवदेतत्स्यात्, उक्तं च—‘णत्थि पुढी विमड्ढो घडो’ इति
 एवं न कर्मणशरीरं प्रत्याख्यायौदारिकं भवतीति एकत्वं सिद्धमनयोः, सूक्ष्मस्थूलमूर्तिमत्त्वाच्चक्षुष्यत्वाच्चिरुपभोगयोपभोगत्वाच्च
 स्पष्टं अन्यत्वमित्येवं सदसत्कर्मकौदारिकयोरेकत्वान्यत्वं प्रति भजनीयता, वैक्रियाहारकयोरपि, तैजसमपि कम्मकातो णिप्फ-
 ज्जति, तत्थवि भजना, इच्चैवं एकात्तेन तु एकत्वमन्यत्वं वा ब्रुवतो वागनाचारो भवति, तेन एतेहिं ठाणेहिं ॥ ६४६ ॥ वृत्तं,
 पच्छिमद्वसिलोएण वितिज्जिया पुच्छा, सञ्चत्थ वीरियं अत्थि यथा कार्यकारणयोर्वक्तव्यावक्तव्यतोक्ता एवं कर्तृकर्तव्ययोरपि, किमे-
 तत् सर्वं सर्वकार्ये किं कर्तुः सामर्थ्यमस्ति उत नास्तीति प्रच्छा, उच्यते, शिक्षार्थं पूर्वमशिक्षापूर्वकं च, केपु कर्तुः सामर्थ्यमस्ति
 केपु च नास्ति, तत्र शिक्षापूर्वकं घटादिष्वपि सामर्थ्यं अशिक्षापूर्वकं गमनादानभोजनाद्यासु क्रियासु चैवं सामर्थ्यमस्ति, उक्तं
 हि—‘छाहिं ठाणेहिं जीवस्म नत्थि उट्ठाणेइ वा० लोग च अलोगं च’ एवमवचनीयमादः प्रमत्त इतिकृत्वा साम्प्रतमपमादः क्रियते,
 न सर्वत्रावचनीयमादो भवति, तंजहा—णत्थि लोए अलोए वा ॥ ६४७ ॥ वृत्तं, प्रत्यक्ष एव दृश्यते म कथं नास्तीति संज्ञा हृदि
 निवेशः इति, व्यवहारो वक्तव्यो, यच्चास्ति लोक इति लोकविरुद्धं चैव, प्रतिषेधकोऽस्ति? अत्रापिषेधे लोको
 नास्ति?, स हि लोकान्तर्गतो वा न वा?, यदि लोकान्तर्गतो यथा भवानस्ति किमेवं लोको न भविष्यति?, उत लोकवद्विर्भूतो
 वा ननु लोकस्यास्तित्वं सिद्धं यस्य भवान् बहिर्वर्तते, वक्तुवचनाच्चविशेषा न च कश्चित् प्रतिषेधयति, लोकास्तित्वे अलोक-

नापि गुरुगुरुग्रीनाण्णजीविनमगच्छायातपचदिति इन्द्रसिद्धस्तस्माद्वै सदा मनसि निवेशयेत् । किन्तु 'अत्थि लोण अलोण
या अयापि मज्जीय अस्ति मद्वाये, आदिहो लोक' अरियता अमद्वादिद्वो णत्थि तद्वावि लोकविच्छेदमिति कृत्वा मज्जनावादो
नात्थन । अत्थि जीया जीया या ॥ ६४८ ॥ इत्त जीयद्रूपमिद्वो तद्गुणावसरो यत उच्यते-णत्थि खम्ममे ॥ ६४९ ॥
एतत्त गुणानिण्ण न तस्म्युपगमो भवति, वमतो हि अस्म्युदयनि अयमयो मिद्विरिति, अ-पथाभ्युपगम्यते धम्मिकस्य, स
धम्मं अयमो वा, उच्यते तु 'अत्थि खम्म अचम्ममे या' । धमाधमानन्तरं धन्वमोक्षौ मरतः अधर्मश्च कारण धन्वस्य, धर्मस्तु
मरागधर्मो वीतरागधर्मश्च, तत्र मरागधम्मं व्याराजयाय, धर्मं ध्वगाय, वीतरागधर्मस्तु मोक्षाय, तत्तु प्रायेण विधितल्लोका
नोद्भयनाया धमायमा पथमोक्षौ नन्दति, एककर्तृताव्याम (भाय) अस्म्युपगमनिर्णयोपाध वाच्या, धर्माधर्मबन्ध बोद्धास्ति
या ॥ ६५१ ॥ इत्त, तस्य पुण्य जयविय, पुण्य सुखादि, अथवा पोगलकम्मा च सुम गोत्रादि, यत्र पापा णत्थि, पुण्यतिक्काउ
पुण्यपापानन्तरं नामवा मंथरक्रिया या, णत्थि क्रिययसि अक्रिययायादिषो भणति, कस्यपि सुवत-मर्चसुत्पाद्यते धन्वन्, यन्धो
अक्रियया या, तत्र जीरपुद्गलायस्मिती च क्रियावन्तौ, धमाधर्मक्रियायानि, निष्क्रियानि, प्राणमिहित आधाय, तद्देदास्तु णत्थि कोदे

च साणे वा ॥६५६॥ वृत्तं, दृश्यन्ते हि यथास्वं क्रोधादिकृपायाभिभूता वधैरप्रवृत्ताः तत्कथ कपाया न भविष्यन्ति, नत्थि
 पेज्जे ॥ ६५७ ॥ वृत्तं, प्रीतिः पेमं वा पेज्जं वा, तद्विपरीतं दोषः, एतेहिं चैव-कमाएहिं चैव, कसाएहिं पेज्जदोसेहिं वा संसारो
 वा चाउरतो णिव्वनिज्जति, तेण णत्थि चाउरतो संसारो ॥ ६५८ ॥ वृत्तं, चत्तारो अंता जस्स स भवति चाउरंतः, तत्थ
 त्तिरिक्खजोणियमणुस्सा पच्चक्खत्तिकारं ण वट्ठति णत्थि य मणुयो, रइयजुल्लय जहा सेसाणं, णेरइयपजंता अणुमाणगिज्जा०
 वुच्चंते, ण वुच्चंति-णत्थि देवो व देवी वा ॥६५९॥ अत्थि देवो व देवी वा । देवाणंतर णत्थि सिद्धि असिद्धि वा ॥६६०॥
 केचिद् ब्रुवते मोक्षोपायो णत्थि, तेण वुच्चंति, 'णत्थि देवो व देवी वा, णत्थि सिद्धि असिद्धि वा' जइ कोइ भणेज्जा सक्कपुब्बो उ,
 'जले जीवा थले जीव'त्ति, कोइ जीववहुत्ता अहिंसाभावा च णत्थि सिद्धी नियंठाणं ॥६६१॥ तत्प्रतिपेधार्थमुच्यते-अत्थि
 जीववहुत्वेऽपि, कथमिति जीवत्, तदुच्यते 'जलमज्झि जहा णावा' णत्थि साधू अमाधू वा, णिव्वाणसाधगा अहिंसादि हेतू
 साधयंतीति साधू, तत्केचिद् ब्रुवते विणावि जीववहुत्वे नैव शक्यते मोक्षः साधयितुं कस्माद् ?, यतश्चलं मनः, अविनयंति चलानि
 चेन्द्रियाणि, ताणि न सुखं निग्रहीतुं, अनिग्रहीतेषु च कथ मोक्षः स्यात् ?, उक्तं हि 'चंचलं हि मनः पार्थ०' यस्मादेवं तस्मान्नास्ति
 साधुः, साध्वभावाच्च तत्प्रतिपक्षभूतस्य प्रागेवासाधोरभावा इति, तदुच्यते-अत्थि साधू अमाधू, कथं साहू भवति ?, उच्यते, णाणी
 कम्मसक्खो, विसयाण अणुवत्तणं, अथवा साधुरेव साधुः संयत इत्यर्थः, विवरीतो असाधुः, णत्थि कल्लोणेति ॥६६३॥ (सूत्रं),
 यथेष्टार्थफलसंप्राप्तिः कल्याणं, शाक्या ब्रुवते-सर्वमनिमित्तमनात्मकचरणात् कल्याणमेव न विद्यते क्वचित्, पात्रं कथं णत्थि ?,
 सर्वमीश्वरविकार इति कृत्वा, कुतः पापं नेच्छंति परलोकिने ?, शाय्यास्तु कल्याणमेवैकं नेच्छंति, तेषां त एवानाश्यासादयो दोषा

भविष्या', यं तु अत्रि यद्वागे पावे न कथं कृच्छ्राजः?, कृच्छ्राणाम् विद्यागन्धनान्, प्रत्यथुतो हि कल्याणपापफलविपाका दृश्यन्ते,
 रात्रिगुहिनदुःखितादिषु मुहविषागदुःखिषागाश्च एतत्परिग्रहः, उक्तो ह्येति प्रत्यानाचार आचारश्च, अयमन्यो दृष्ट्यामनाचारः, पाप
 फलानि फलाणि फलोनि वेदयति वनि, अत्रैकान्तं एव कृच्छ्राणे पावत(ग) ॥६६४॥ (यत्र), पुरिसे भण्णमाणे ववहारी न विच्छति,
 तय रत् घरेणे, कथं कदाप्यच्छरी न भवत्येकान्तं?, उच्यते, मात वेत्यादि कृच्छ्राण, एतेमिं सेसाणि य एतेन कारयेण पाव,
 जार मुदुमसंसादवर्धवदो मो आउमोहजिज्ञासाओ ए कम्मपयसीओ ववमाणे पाणावरणिअ अंतराईयाइ ववति, ताओ जाओ
 प्रायज मुहं वंषति, तहापि उप्पान्न कृच्छ्राणच्छरी न मवति, अथ वेदनं प्रति अणुषरोरवाइयावि किंचि अद्युमं गाणावरणिअ
 वदेति, नच तेमिं न मन्त्रं वाणारणीअ सीण, एव दरिमणावरणिअपि अंतराईयपि, मणुस्सेसुयि तित्थगरोवि सीउण्हादीवि असा
 तावि वदन्ति जप्प अति मो रीपय्मायो न वाणा० पात्र ववति, तात्र वेदति नामगोच असात च, तेन एगतकृच्छ्राणे न वत्तन्वो,
 एगतपायो निच्छादिद्वी परमकम्पस्सेस्सो उक्कोस संकल्लिङ्गाणि परिणामोच्यन्ते, तद्वि मो वधं प्रति एगतपावो तद्वि कदाचित्
 माताइदधो इज्जा, उभागोतो मुमणाओइयो वा, नियमा पविदिओ उत्तमसंघयणा य, एव एगतपावोचि मो न व्यवहारमवतरति,
 यस्यापय तस्मादप्पान्न निद्वेयुध्यवहारो न विजति, ववहागपेदं च मण्णमाणमुत्पमान वा वैरं प्रयुते, कर्मण एव च वैरान्या, उक्त
 दि- 'पाव धजे वर०' एह हि लोकनिरुद्धमुत्पमान वैराय, उक्त हि-ज्ञाता यथा०, अतोऽन्यथाऽऽल्लाप च वैरं, तथा चोक्त-जीहा
 अहा पमाण न म' एव तु एहं प्रय, कुरएयः धमणा अपि तावच्च जानन्ते प्राक्पादय- किमु गुरस्माथ बाला, मूला एव अन्ना
 नय इत्यर्थं, यत्पि न मन्त्राग्रपरान्नाभिविद्यारदाः लोकन पविहता इत्यपदि-र्यतं तथापि पविहता इति बाला एव प्रत्यक्षसेया

अयमन्यः अवाच्यसंग्रहः ग्राक्तनेनैव श्लोकेनाभिधीयते असेसं अक्खयं वावि ॥६६५॥ (सूत्रं), अशेषं कृत्स्नं सम्पूर्णं सर्व-
 मित्यनर्थान्तर, न सर्वमुक्तमेव भवति, सर्वो ग्रामो आयात इति अवाच्यमेतत् एकान्तेन, कथं?, जीवाजीवसमुदायो हि ग्रामः
 स कथं सर्व आयास्यति, अशेषो वा ओदनो त्वया मया भुक्त इत्यव्यवहारः, तत्र हि शिक्षादयः, शिक्षैकदेशावयवा ओदनः,
 गन्धश्च विद्यत एव, यद्यपि अशेषा मिथ्या वा भुक्ता अणत्थ वा पक्खिता तहावि गंधोऽस्ति, न चापद्रव्यो गन्धो भवति, एवं
 चेव जह भणति-देहि देहि भुंज भुंज वा अज्जवि अक्खयो क्रो अच्छति, न हि कृतकानां द्रव्यानां अक्षतता विद्यते तेण ण सव्व-
 मक्खयं वत्तव्वं, ननु संसारः कथं?, उक्तो हि सो सव्वकालदुक्खो, उच्यते, 'पणवणामगोऽयं' जेण बुचति तो मव्वकालदुक्खो,
 इहरहा सुहं पि अत्थि दुक्खपि, ननूक्तं सादं च वेदणिज्जं, सातं च नवपदार्थः, तत्थ पणवणं पडुच्च तत्थिमो पदत्थो-सुहोदयं,
 कि पुणं पुव्वम्मिज्जति पावं पच्छा मिज्जति, एगमेगंतेणं सर्वदुःखमुच्यमानं व्यवहार नावतरति, वज्झमाणेण वज्झति सर्वलोके चिरु-
 द्धमेतत् वज्झं पाणाति मणमावि ण सम्मतं किमुत वक्तुं?, कम्मुणा वा कर्तुं, अतो न वक्ति वध्याः प्राणिनः, अथ अवज्झा, कथं न
 वाच्यं?, नन्वेतदपि लोकविरुद्धमेव, कथं?, अहिमक्रः स्वयं न च वक्ष्यति अवध्याः प्राणा इति, उच्यते, सत्यमेतद् स्वयं क्रियते
 तदन्यस्याप्यपदिश्यते, किन्तु यदि कश्चित् सिंहसृगमार्जारीदीक्षुद्रजन्तुजिघांसु ब्रूयात्-भो माधो! किमेतान् क्षुद्रजंतून् घातयामि
 उत भुंचामीति, तत्र न वक्तव्यं भुंच भुंचेति, ते हि भुक्ता अनेकाना घाताय भविष्यन्ति, एवं चौरमच्छवद्वबंधादयो न वक्तव्या
 भुंच घातयेति वा, आह च-'ग्रसत्येको सु०' अव्यापार एव साधोः, तेन व्यवहारपक्षे नावतरति, यस्माच्च व्यवहारपक्षान्ता एवं-
 मकारा वाक् तस्मादिति वाचं ण गिसरे, एवं ताव लोगो जं भणति 'असेसं अक्खयंति वा' तं तथा ण वत्तव्वं, उच्यते किंचि-

दन्त्यपा, बहा दि !, वीसंति० ॥६६६॥ (यत्र), निद्रुअप्पणो सग्गालोक्कन त्रिधानेन निमृत्त तात्मा वेपो न भवति निमृता
 त्मानः पुनरपरदिद्विजो परिपृथपाणियपायिणो मोक्षो नगविणो विविषिका, तेमिपि णो प्यायिन इत्येवमादि न निमृत्त, मिय्मवा
 मेवविपिणो साधुजीविणोचि च कस्सइ उवगगथेय जीवति, क?, कसुइरागइमयायअिणो, एव यचे ते मिय्मा पडिवअतिनि, ण
 दिद्वि न चारेख, परेव पुट्टेय एव मणेत्ता—एते वरागा धालतपस्सिणो मुन्व मिय्मा करेति, लोकाउरुद व, त मणतस्स ते लो
 गाउरुहीमृता पच्छा लोणो मा मणिहितिणि एत मदीये मत्तिया गुणदेपिण , अविदुः रुस्सति ण य उवममति, तेउवि य आ
 नेवेत्ता ताव उववअंति सो कइ एगतेण एव युष्मति—मुववेतें गिरत्तया किलिम्सति, नो णिचपुट्टो या भणिति—अणगागाइमिय्मा
 दिद्वीसु, एतेवि किंचिदेवेलोगकल्लिग णिव्वचन्ति, अयमण्णो अयउत्थियगिइत्थारं दाण प्रत्यप्यइहा—दक्खिअणाण पडिल्लभो
 ॥६६७॥ (यत्र), दान देति देयते वा दक्षिणां, दक्षिणां प्रति लभो, दक्षिणायाः प्रतिलभ, अथवा दक्षिणाया लभे प्रति दक्षिणाल
 मस्तया वा लभितः स प्रतिलम्भ्य प्रतिमानवत् सम्मानितो वा भवति, एव प्रतिस्कारप्रत्यप्यअराप्रतिपूजादिग्यायोज्य, न किं यात्रे
 वाउपात्रे वा प्रतिलामित ? , तवो पट्टितामो अरिष णत्थि पुच्छिअति मणति—एकान्ते नास्ति तत्थ दोमा, आरिसं वा विनीय
 तारिसंयेव फलेण होतव्व, तय अयम्मियस्स कस्सइ इदुदाण दिण्णं तेववि मा णाम इहेण फण्ण होतव्व, पावे या अंत पम
 दिण्ण तेणावि णाम अंतफलेष होतव्व, एवमनेकान्त, पते तु इदुमणिद्व वा मङ्गाए अणुपरोधी दिअमाण मदफल भवति, अपसे
 तु इदुमणिद्व वा दच यथाय, तहावि च वारिअति अंतराईयदोमोषिकाऊम, तथाउणुआयते न ददिसि मआरपोमगादिद्वुतण मा
 अविगरणं मयिस्सति, सेण असज्जतगिरत्थाण यमउत्थियाण ददिसि, किंच—इत्य पुण पात्र पुण्ण ण वियागरआ, मयावी तइ

पुण भणति-किं पचं जस्स मए दातव्यं?, कथं? वा किं वाऽस्य फलमिति तदाऽस्य कथ्यते, यो दातव्यं देयं, एवमेतान्यव्याकृतवक्तृनि यथा येषु स्थानेषु वक्तव्यानि तथोक्तानि अवक्तव्यान्यप्यन्येषु स्थानेषु यथा च वक्तव्यानि तथाप्युक्तं, एतेन लक्षणेनान्यान्यपि तथाऽवक्तव्यानि वक्तव्यानि च विज्ञेयानि, अतोऽतिप्रसक्तं लक्षणमिति कृतव्योच्यते, एवं सर्वत्रैव तद्विकल्पं करिष्यति तेनोद्धारः क्रियते-एकान्तेनैव 'सन्तिमग्गं च बूहए' शमनं-शान्तिः मग्गे-मार्गः जेण कथितेण उवमभंति सत्ताणि शासनवृद्धिश्च भवति तथा कथयति, सो पुण संतिमग्गो धम्मं कहंतंहि पावाउतेहि संगिण्हतेहि उवगिण्हतेहि वृद्धितो भवति, उक्तं च-'प्रावचनी धर्मकथी' एत्थ णत्थि भयणा, एगंतेन चैवं तथा तथा कहेनव्वं जहा जहा संतिमग्गो वृद्धिजति इच्चेएहिं टाणेहिं ॥६६८॥ (सूत्रं), कत्तराईं टाणाईं?, जाणि अणादीयं परिणणादीयं परिणणादीणि अवन्नहार णावतरति, जो अत्थि लोए वा अलोए वा वन्नहारं अवतरति, तेसु सव्वेसु संजयति तिरियमाणेसु अप्पाणं, कथ अप्पाणं वारयति, अवचायं भणति, एवं धारितो अप्पा कियंतं कालं?, आमो-कखाए जाव ण सुचइ सव्वदुक्खेसु अस्माद्धा, शरीररुत्त्वे, परि समंता वएज्जासि मोक्खाय परिव्वएज्जासिति वेमि ॥ अनाचार-श्रुताख्यं पचममध्ययनं समत्तं ॥

अनाचारश्रुतमुक्तं, यथा केन वर्जिता अनाचाराः, अनाचारश्च सेवितो सो भावतो तावदुच्यते-जहा अदएण, एम अज्झ-यणसंघो, णामणिप्फण अदइज्जं, अदं णिक्खितव्वं-णामह उवणहं ॥१८४॥ गाथा, आदकमिति नाम, वत्थाण खिवमदेण, वण्ह चित्तकमादिसु आदक लिखितं, आदानक्षत्रं लिखितं, उदगहं सारहं ॥ १८५ ॥ गाथा, उदकाई यथा उदकाई गात्रं, केचि हरितया सुकंतयाए य अब्भन्तरे जं पंडुरगं, संसारो पण्णाणे णियसे अज्जवि ग्रीत्याद्रः, एवं उल्लोहो अत्थित्ति विन्ति, तथा

यथाऽय पुरुषोऽस्मिन् निद्रो णञ्ज, सं मभिस्रवाह अंगाह, आह हि-“त्वनि भोगा सुख मासे”, सिलेसद्व जहा कोइरचमो विततो
समाणो पञ्चा सिलेसग मभिस्रजति, पञ्चा भिजति, गलितिचि, एषमादि, द्रव्याद्रै द्रव्याद्रै जहा उदग सिलेसो य एते दोवि
सुय स्त्रिय अहा अण्यपि आर्द्र कुर्वति, सारह, छवियहा पुन केवल समयमेवाऽऽर्द्रा, मात्रह सगर्ह लोग भणति, आर्द्रसतानो देवदत्त
स्नहममित्यर्थ, पेददुपितगवत्स रेणु, तपस्त्रिचं च त कमह, इह तु आर्द्रकनाम्ना पुरुषेणाधिकार, तयाप्यथाययणमेवेति कृत्या
तत्प्रयोजनमुक्तमेव भवति, द्रव्यमाशार्द्रकविशेषास्तु पुनरुच्यन्ते, तत्त्वज्ञो तिविधो-एगमभिययद्राऽय ॥१८६॥ गाथा, अहाओ
नामगोच वदेतो ततो समुद्रिवा गाथा, यदपि मृन्नरादीनामाद्र्द्रकसंज्ञा तथापि तेभ्यो नाप्ययनमिदं समुत्पन्नं तस्माच्चैनाधिकार,
ओ येष सो अहामिवाभो साधू तेषामाधिकार, एवं च अर्द्रउप्यपी भणितव्या, ‘ततो समुद्रियमिग’ सा एया गाथा, जेण च ठ,
पतिष्ठिक्क नाम गानो, तर्हि सुब्बे ठ परिवसति, संसारमपुन्यग्गा, चम्मवोसाण अतिए पणइतो सह मारियाए, सो विहरति
सापूर्हि सह, इतरावि अज्झियाहि सह, ताए केलाए नगरे समोसरिताहं, तेण सा मिस्रु खिहमाणा विद्वा, सो तर्हि अन्नोवज्जण्णो,
तेण सघाडिगो बुद्धति-एया मम घरणी, पडिमज्जाविज्जउ, एण धितित-अक्कअएण ण उवेक्सितवन्, तेण मण्णति-अजेव कत
वा मए, सो एवं मण्णित गतो फण्डयापडिसय, तेण महसरियाए सिट्ठो स उल्लावो, पञ्चा महतरियाए सा मणिया-अल्ल ! अण्ण
विसयं वणादि, ताए मण्णति-अह ओल्लिया फडिआमि, सो पुरिमो, सो उ दूरं अण्णदसंपि वजेआ, अह मत्त पचमस्सानीति, एवति
मण्णति, इतरण दिवत्त आगतूण कहिजति, जहा इमं समोसरण दुक्कह, तत्त्व मिदिहामो, इतरथा ण मज्जति, सो इच्छति, दियसं
गर्भेतो, इतराएवि त दिवत्त आसण्णत्ति काळण पेहाणसं कठ, तेहि प्रायरियाण भियेवेदित, जहा पउयइना कालगता, इतरस्स

मोक्षेण अद्विती जाता, अकजं, महच्चरणं तवस्सिणी कालगया, तेणवि भत्तं पच्चक्खात्तं, तं सो कालं गयो, समणी देवलोएसु
 उववणा, ताओ देवलागाओ चुता संती मेच्छविसए अहगवंसे अहगवंसे अहगवंसे पुत्तत्ताए वक्कता, तीसे
 णण्हं मामाणं दारओ जातो, तस्स णामं कीरति अहओ, इतरोडवि कालकाऊण देवलोएसु उववणो, तओ चुओ वसंतपुरे णगरे
 सिद्धिफुले दारिया जाया, इतरोडवि जुवणत्थो जाओ, अण्णदा कयाई सो अहओ राया सेणियस्स रणो दूतं विसज्जति, तेण कुमारेण
 पुच्छज्जति-रुहि वच्चसि !, तेण बुच्चति-आयरियविसयं सेणियस्स रणो सगासं, सो तुज्झंमि पितियवयंसओ होति, तेण बुच्चइ-
 तस्स अत्थि कोइ पुत्तो णत्थि !, तेणडत्थिचि बुत्ते अहकुमारो विचित्तेह-तेण मित्ता होतु, सो तस्स पाहुडं विमज्जति, एयं अभ-
 यस्स उववणेत्तव्वं, सो दूतो तं गेण्हितुं रायणिहं नगर आगतो, सेणियस्स रणो सव्वं अप्पाहणियं अक्खातियं, इतरदिवसे अभयस्स
 तुक्को, अभयकुमारमत्तं पाहुडं उववणेति, भणिओ य-जहा अहकुमारो अजलिं करेइ, तेण पाहुडं पडिच्छिअं, दूतो य सक्कारिओ,
 अभओडवि परिणामिताए बुद्धीए परिणामेऊण सो भवसिद्धीओ जो मए सद्धीं पीतिं करेइ, एवं संक्कपेऊण पडिमा कारिज्जइ, तं
 भंजूमाए छोडुं अंच्छति, सो दूतो अण्णतावि आपुच्छइ, तेण तस्स भंजूसाए अप्पिता, भणिओ य एसो-जहा कुमारो भण्णइ-एतं
 मज्जसं रहस्से उग्घाडेजासि, मा महायणमज्झे, जहा ण कोइ पेच्छेइ, बहुपाहुडं पेसति, सो दूओ परं णगर पडिगओ, अहस्स
 रणो सेणियपेसितं पाहुडं उववणेति अहस्स, सक्कारेतूण पडिविसज्जिओ, कुमारस्स मूलं गओ, अभयपेसवितं पाहुडं उववणेति अप्पा-
 हणियं च अक्खाति, तेणवि सक्कारेऊण पडिविसज्जितो, इतरोडवि तयं गहेऊण उवरिं भूमिं दूरुहित्ता जणविरहियं करेत्ता मंजूसं
 उग्घाडेति, सो पेच्छेति उगभयामिस्स संभं पडिमं, तस्स ईहापोहमग्गणगवेसणं करेतस्स कहिं मए एयारिसं रूवं दिट्ठति !,

यथाऽप्य पुरुषोर्ध्वस्थः निदो षष्ठः, से मस्तिष्ठताद अर्गाई, आह हि—“त्वचि गोगा सुख मांसे”, सिलेमद वहा कोइरामो विततो
समाणो पञ्चा सिलेसेण मस्तिष्ठति, पञ्चा थिळति, गलितीथि, एवमादि, द्रव्यार्द्रो द्रव्यार्द्रः ब्रह्मा उदग सिलेसो य एते दोषि
मय पिय अहा अप्पपि आर्द्रं कुर्वन्ति, सारह, छवियहा पुण केवल समयेषाऽऽर्द्रा, भावह रागह लोग भणति, आर्द्रसुतानो देवदत्त
स्नेहधानित्यर्थः, पण्डित्पितृगणस्म रेणु, उपरुचिच च त कमह, इह तु आर्द्रकनान्ना पुरुषेणाधिकार, तन्नाप्यर्थ्याथयणमेवेति कृत्वा
तत्प्रयोबनमुक्तेनैव भवति, द्रव्यमाशार्द्रकविक्षेपास्तु पुनरुच्यन्ते, तत्तथाओ तिविचो—एग भवियवद्वाउय ॥१८६॥ गाया, अहाओ
जामगोत्त वेदेवो ततो समुद्धिता गाया, यथपि गृह्णेत्रादीनामार्द्रकसञ्ज्ञा तथापि तेभ्यो नाप्यपत्तमिदं समुत्पन्नं तस्माच्चैनाधिकार,
नो केव सो अहमिवावो सायू तणात्राधिकार, तदेव अहकउप्पणी मणितव्वा, ‘तचो समुद्धियमिग’ सा एया गाया, जेण च त,
पत्तिट्ठिक षाम गामो, तहिं सम्बे उ परिचसंति, सत्तारमपुकिग्गा, वम्मपोसाण अंतिए पवइवो सह मारियाए, सो विहरति
मायूहिं सह, इतरपि अज्झियाहिं सह, तप्प क्ताए नगरे समोसरिताह, तेण सा भिक्ख हिंदमाणा दिट्ठा, सो तहिं अज्झोववप्पणो,
तप्प सवाडिगो बुद्धति—एत्ता मम घरणी, पडिमळाविज्जउ, ण्ण चित्तिह—अक्कज्जण ण उवेक्खित्तवन्ध, तेण मण्णति—अज्जेव क्तं
वा माए, सो एव मण्णित गतो पण्णइयापडित्तय, तेण महपरियाए सिट्ठो स उल्लावो, पञ्चा महतरिताए मा मणिया—अज्झ ! अप्प
विसयं ववाहि, ताए मण्णति—अहं ओलिया फडिआमि, सो पुरिमो, सो उ दूरं अप्पदसपि यजेआ, अहं मच्च पण्णक्खामीति, एवति
मणति, इतरण दिणस्सु आगतूण फडिळति, अहा इमं समोसरण दुक्कह, सत्थ मिळिइरामो, इतरथा ण सक्कठि, सो इच्छति, दिवसें
गण्णेतो, इतरापवि ते दिवसे आसुण्णपि काऊण वेहाणसं कन, तेहिं आयरियाण विवेदित, अहा पण्णइता कालगता, इतरस्म

तां पंचसताहं, तेहिं तो पच्चभिण्णाए य पंचवि सयाहं पव्वइताहं, सो जाति तित्थगरमूलं, सो रायगिहं नगरं पविसत्तओ, गोसालेण
 समं वातो, बुद्धेन समं वादो, धिजातिएहिं परिव्याएहिं तावसेहिं, सव्वे पडिहंतुं सामिपादमूलं जाति, तस्स वच्चंतस्स हत्थी वारि-
 ह्ठओ, सो हत्थी अहंगं पेच्छिऊण एवं चित्तेति-अहगस्स तेयपभावेण गुंचामि, तस्स य तेयपभावेण वंधणाणि छिण्णाणि, हत्थी
 नट्ठो, अहओ भणति-ण दुक्करं वारणपासमोयणं, गतो णामणिप्फणो, सुचालावगणिप्फणो सुत्तमुच्चारेतव्वं-पुराकडं
 अह ! इमं ॥ ६६९ ॥ वृत्तं, तवस्तमार्द्रकं राजपुत्रं प्रत्येकबुद्धं भगवत्पादमूलं गच्छमाणं गोसाल आह-‘पुरेकडं अह ! इमं सुणेहि’
 सव्वेपि तीर्थकरैः कृतं पुरेकडं, आर्द्रक इति आर्द्रकस्यामन्त्रणं हे आर्द्रक राजपुत्र !, इमं यद्वक्ष्यामस्तच्छृणु ‘एगंतयारी समणे पुरासी’
 सोऽयं वर्द्धमानः यत्सकाशं भवान् गच्छति पूर्वमेकान्तचारी आसीत्, तदेकान्तं द्रव्ये भवे च, द्रव्यैकान्तमारामोद्यानसुण्णय-
 रादीणि एतेसु एगंतेसु चरति एगंतचारी पुरा आसित्ति, एस मए सद्धिं लामालाभसुहदुक्खाहं अणुभवित्तां, तत्थ भावणाठाण-
 मोणासणादीहिं उग्गेहिं तवचरणेहिं निब्भत्थितो समाणो दुक्करं एरिसा चारि जामजीवाए धारेयव्वत्तिक्काडं मामवहाय बहवो
 भिक्खुणो मद्विधां प्राणादमात्राहार्यां मुंडेति, पिडिते य मुंडेत्ता य २ तेहिं बहूहिं परसतेभ्यः इण्हिं-साम्प्रतं आइक्खइ पुव्वीवरण्हं,
 अदो व णं भिक्खुचरियादिकायकिलेसे नियत्तचित्तो पृथक् पृथक् पौनःपुण्येन जो जहा उच्चसति तस्स तहा परिकहेतो अपरि-
 तंतो गामणगराहं आहिंइति, वित्थरेणंति अनेकैः पर्यायैवसु किल एष, सर्व इति लोकोत्पत्तिः, यतो पत्तियंतु पवत्तयंतो, एवं
 पूआगारवपरियारहेडं कथेति हिडति गामाणुमामं, इत्यसात्कारणात्-साऽऽजीविया पट्टविया ॥ ६७० ॥ वृत्तं, इत्थथा हि
 एगाणियं विहरतं ण कोइ पूएइ, ण वा अभिगच्छति, अथिधम्मा अथिरो, कधमत्थिर इति चेत् यदा सो एगंतचारी भूत्वा स-

चिन्तमाणस्स वाइमरण उप्पण्ण, अहो मम अयणण वाइकिय कय, रहस्सिण त व काळण परिमोग उचित ण परिसुज्जति, ताहे
रण्या कथितं-अहा कुमारस्स जप्पमिहि आयरियविमयासो पाहुं आपीठ तप्पमिं जदोचित परिमोग न परिसुज्जति, रायाए
चित्ति-बद्धो कुमारो भवति, वसतस्स जप्पेहि अहस्सिज्जति, तव चिन्तितं-अह किंइ नस्सामि तो नट्ट कल भवति, मज्जघावि
ज्ज कुमारो जस्सति तो सुब्बे विनासेमि, ते त कुमारं आदरेण रक्खति, कुमारेणोच्चायो चित्तिवो, आमुवाइगियाए बिग्गच्छामि,
एव विस्सासेण पत्ताओ आसं विसंजेऊअ, देवताए य मणिय-सउवयग, इतरेअ पि विसिचा अइवीए चोरिय करिता अञ्छति,
इतरोअ पि गाओ एक्कारसम सावयपट्ठिम पट्टिज्जिचा आगतो वसंतपुरं गगरं, आयावेंतस्स पाडिदेर कवं देवताए, तस्य आतवितो
अञ्छति, ताए दारियाए मज्जति-अहो मम पत्नी आइमि, ताहे अदत्तेरपरिणकोट्टिओ पाडियाओ, राया ओट्टितो घेंतु, सप्पा
उट्टेते, देवताए मज्जित-एत तीसे दारियाए, पितुणा संगोवित, सोअ पि पगतो, मा सेट्टिपूता अज्जेहि वरिज्जति, तीए मातापितु
मज्ज-एक्कस्स दिब्बा, वस्सेव वणं सुंअ, तुमं जाणसि कहिं सो ?, जणिय, जवरं वाए जाणामि, ताहे मा ताहिं मिक्ख्वा दवा
विज्जति, वसि जाणसि तो गेण्डुलामि, इतरो धारमुण्हं वरिमाज्ज वरिमाज्ज आगतो, सो तीए पाणहिं जातो, तस्म पन्हातो धिमज्जिता, तो
चित्ति-उट्टाहो, पट्टिमगो, तस्स तहिं पुणो जातो, धारमुण्हं वरिमाज्ज तहिं आपुच्छति, मा तहिं परुभिया, सो दारओ मज्जति-
किं रुद्धमि ?, पिता ते पब्बइउक्कामो तो एव जीविस्सानि, सोत्तण पुचेण वेदितुमारदो, तेण पि चित्तिव-अण्णहिं तत्तुहिं वेदिति
तधिगाभि वरिमाज्जि अञ्छामि, तेण धारसहिं रुद्धितो ताह धारस वरिमाज्जि, पन्हेतो पुण्हेहि पण्णतो, ताए अइवीए कोलेति ओए

ताइं पंचसताइं, तेहिंतो पच्चभिण्णाए य पंचवि सयाइं पव्वइताइ, सो जाति तित्थगरमूलं, सो रायगिहं णगरं पविसतओ, गोसालेण
 समं वातो, बुद्धेन समं वादो, धिजातिएहिं परिव्याएहिं तावसेहिं, सव्वे पडिहंतुं सामिपादमूलं जाति, तस्स वच्चंतस्स हत्थी चारि-
 छुहओ, सो हत्थी अहगं पेच्छिऊण एवं चित्तेति-अहगस्स तेयपभावेण मुंचामि, तस्स य तेयपभावेण बंधणाणि छिण्णाणि, हत्थी
 णडो, अहओ भणति-ण दुक्करं वारणपासमोयणं, गतो णामणिप्फणो, सुचालावगणिप्फणो सुत्तमुच्चारेतव्वं-पुराकडं
 अह ! इमं ॥६६९॥ वृत्तं, ततस्तमार्द्रकं राजपुत्रं प्रत्येकबुद्धं भगवत्पादमूलं गच्छमाणं गोसाल आह-‘पुरेकडं अह ! इमं सुणेहि’
 सव्वैरपि तीर्थकरैः कृतं पुरेकडं, आर्द्रक इति आर्द्रकस्यामन्त्रणं हे आर्द्रक राजपुत्र !, इमं यद्द्रक्ष्यामस्तच्छृणु ‘एगंतयारी समणे पुरासी’
 सोऽयं वर्द्धमानः यत्सकाशं भवान् गच्छति पूर्वमेकान्तवारी आसीत्, तदेकान्तं द्रव्ये भावे च, द्रव्यैकान्तमारामोद्यानसुण्णघ-
 रादीणि एतेसु एगंतेसु चरति एगंतचारी पुरा आसित्ति, एस मए सद्धिं लामालाभसुहदुक्खाइं अणुभवित्वां, तत्थ भावणाठाण-
 मोणासणादीहिं उग्गेहिं तवचरणेहिं णिब्भत्थितो समाणो दुक्कर एरिसा चारि जानजीचाए धारेयव्वत्तिकाउं मामवहाय चहवो
 भिक्खुणो मद्विधां प्राणादमात्राहार्यां मुंडेति, पिंडिते य मुंडेत्ता य २ तेहिं बहूहिं परंसतेभ्यः इण्हि-साम्प्रतं आइक्खइ पुव्वीवरण्हं,
 अदो व णं भिक्खुचरियादिकायकिलेसे णियत्तचिचो पृथक् पृथक् पौनःपुण्येन जो जहा उव्वसति तस्स तहा परिकहेतो अपरि-
 तंतो गामणगराइं आहिंडति, वित्थरेणंति अनेकैः पर्यायैवसु किल एय, सर्व इति लोकोत्पत्तिः, यतो पत्तियंतु पवत्तयंतो, एवं
 पूआगारवपरियारहेउं कथेति हिडति गामाणुमामं, इत्यसात्कारणात्-साऽऽजीविया पट्टविया ॥ ६७० ॥ वृत्तं, इत्थरथा हि
 एगाणियं विहरंतं ण कोइ पूएइ, ण वा अभिगच्छति, अत्थिरवम्मा अत्थिरो, कथमत्थिर इति चेत् यदा सो एगंतचारी भूत्वा स-

मातिगृहस्थानज्जारात्मता वा इष्टमूलाश्रितो गृहं सरणमित्यर्थः, त्यक्त्वा गृहं किं पुनः गृहप्रवेशनम् ? गण समूहः, गणमन्त्रे
 आख्याति, नैककृत्य, मिश्रमन्त्रे सदैवमनुश्रावणपरिसारे परिबुद्धो, मनाय दित अन्य बहुप्रनाय बहुग्रन्थ त चार्थं कथयति,
 न सूक्ष्म 'ण सचायस्ति' किं न संक्षिप्ति, अवरं णाम अजिम तं साम्प्रतीय इव-रत्नशिलापटः सिंहासन छत्र चामरं, प्रथवा-
 'अत्रोक्तश्च सुरपुष्पवृष्टिदिव्यध्वनिषामरमासन च आमण्डलं दुन्दुभिरातप्य, सत्प्रातिहार्याणि विनेश्वराणाम् ॥१॥' अनेन ददे
 न्द्रदूतमनापि विपुलिहृषेण यत्पूर्वाहृत एगतचारिण तदन्योऽन्यव्याधाताम्र संति । किंच-एगतमेव अदुर्वावि इति ॥६७१॥
 यदि एकान्तचारित्व शोभनमतद्वयात्यन्त कथंभ्यमभिव्यत्, तत मन्यसे इह महापरिवारद्वयं साधु तदिदमादावेवाचरणीयमासीत्,
 तो किं चारममधियमं वरिसाध किलेसितो ? यद्यस्मादिदं साम्प्रतीय इव पोराण च दो-वि अप्योऽप्य ण समेन्ति न तुल्ये मयंत
 इत्यर्थः, तस्मादतो पूर्वापरव्याहृतवादी करी च नाभिगमनीयोऽस्ति, एव गोशालनोक्ते मगवानाद्रकः प्रत्येकबुद्धः तद्वाक्यमव
 द्यैव प्रहस्यैव आह च-भो गोशाल ! म हि मगवान् बद्धमानः 'पुंस्त्रि वा पन्था वा' पुंस्त्रि छउमत्यकाले पञ्चसि णाप्ये समु
 प्यस अजागत जाबधीवाए तमु तेसु तिकालसु मगवान् 'एगतमत्र पठिसंघातो'ति वक्तव्ये ग्रन्था-लुलोभ्यात्सुखमोक्तलोचाराणादृ
 चबन्धानुगुणेन पसरय याति, व्याक्तिमव कथयति ?- 'ममिदं लोका ॥६७२॥ इव, सम्यक् ज्ञात्वेत्यर्थः, तस्य। यावराण जीवाण
 त्वम मय करस्ति, अवधमित्यर्थः, अण्वेति जीव अण्वेति च जीवाण स्वमं काउकामो कथेति, समयेति वा माह्वेति वा एगदं,
 स एव 'आइन्वमाणोऽवि' अपि पठार्थाणि पुनःसहस्रयो जनसहस्रयो जनसहस्राणां वा मध्ये एकमात्रः एकत्वं, सर्वेदातो सारि इत्येव कृत
 सुत्रति स्मिदित्येवं विगुण मारयतीति मयति एकत्वं गमयति, कथं नाम मय्या! एकत्वं मय्ययुः, प्रमन्यामित्यर्थः, रागद्वेप-

विप्रमुक्तं हि एकं तस्म वल्लुलो (तुथतो), आत्मानमपि च एगंतमेवं मारयतीति, रागद्वेषप्रहीणत्वं, जेण मज्जेवि वसंतो, तथा चोक्तं
 'कामक्रोधावनिर्जित्य०', स्यात्-तदेतदेकत्वावस्थितस्य कृतार्थस्य च किं परोपदेशेन ?, तदुच्यते कर्ममध्यार्थ, आह हि 'येनैतच्छुभं
 तीर्थकरत्वनाम 'तीर्थकरस्वाभाव्यात् वेति, उक्तं-'तत्स्वाभाव्यादेव०' तं बद्धति, अर्चा नाम लेख्या, सा य शुक्कलेसो चेव, न राग-
 दोसाभिभूत इव संकलिङ्गलेसाओ परिणमति, अथवा अर्चति मरीर, सीहासणे आविद्धो वि धम्मं कहंतो तेण पुप्फवत्थगंधादीहि
 अलंकारेहि तहा अर्च एव निर्भूष इत्यर्थः, निर्दोषत्वाच्च, धम्मं कहंतस्स उ णत्थि दोसो ॥ ६७३ ॥ वृत्तं, क्षान्तिगहणं यतिवि
 दुब्बियड्डुद्धि चोदेति न वा कथ्यमान परियच्छति तत्थवि ण रुस्सति 'दंतो'ति कसायदंतो 'जिइदिओ'त्ति इडियदंतो, पृथगु-
 च्चाणा इडियणोइडियदतविसेसो दरिसितो कक्कडुगणिट्ठुर सावज्जा य भामादोसा, हितमितदेशकालादि भासागुणेहि, आहहि-
 'दिट्ठं मितं असंदिद्धं' स्यादसौ भाषादोषगुणज्ञो किं भगवान् समाख्याति ?, उच्यते-महव्वए पंच अणुव्वए य ॥ ६७४ ॥
 वृत्तं, साधूणं महव्वए सावगाणं अणुव्वए य, महव्वए तव्विवरीता एव प्राणवधादयः पंचाश्रमा भवन्ति, 'संवर' इति इडियाणं
 'विरति'त्ति महाव्रतवत्ता, इडियसंवृतस्य सतो विरतिर्भवति, अथवा असंजमाविरते 'इहे'ति इह प्रवचने लोके वा श्रमणभावं
 श्रमणीयं प्रज्ञानवान् प्रज्ञो, ण आख्यान्नपि वाक्यशेषः 'लवं' कर्म ततोऽवसकति ल्वावसक्को न, नो वाचिकेन कर्मणा मानसेण
 वा युज्यत इत्यर्थः, श्रमणो भगवानेव एवं ब्रवीमि स्वयमपि 'भगवं पंचमहव्वयगुत्तो इडियसंवुडो य विरतो य । अणोस्सिपि तमेव
 य धम्मं देसेति गाहेति ॥ १ ॥' यस्मात् ब्रवीमि वयमपि व्रतमन्तः इन्द्रियसंवृत्ता विरताश्च, यदि च मन्यसे शीतोदकपायित्वाद्
 नीयादिकन्दभोजनात् उडिड्ढभोजनात् स्त्रीविषयोपसेवनाच्च किमस्माकं ?, अमाधुत्वं, तत्रेदं कारणं शृणु-अस्माकमाजीविकानामयं

कृतान्तः, क इति चेद् उच्यते—सीओदग सेवत ॥६७५॥ इत्थं, सीतमसत्योक्तस सीतमेव जल, वीच जस्त, को एव भवति ?
 सुखो येन वयस्सती गतिरिति, आत्मन्याथाय कृतं आधाकर्म, इत्थियाओ य, अन्दे एतादृ पडिसेवामोचि तेण असतेति सणु क्खरण-
 आतवपम्पपरिताविता सीतादकण अण्णाइआमो, कन्दमूलादीणि आधाकम्म थ न्नीरसाधारणहमेव पडिसेवामो, न चान्यकुत्तं
 कर्मणाज्ज्यो वप्पते, प्राणानुग्रहाय आधाकम्मानुग्रा, एव कृतादीन्यपि अस्मानाथाय कीतानि कल्पन्ते, इत्थियाओवि आसेविच्चति
 मनसो येन समाधिमुत्पादयन्ति, सेव्यमानास्तु उबारप्रवणनिसर्गहृष्टन्तसामर्थात् मन'समाधिमुत्पादयन्ति, ततो व्यावाद्याः
 नृणाः क्रियाविशेषाः स्वमयिचै सुखमासेव्यते, परानुग्रहाय सेव्या', आह हि—“सुखानि दत्त्वा सुखानि” अपि य एतेहि सीतो
 दगादिपहि इत्थीपञ्चमाणेहि कम्म उवचिच्चतिचि यदि मन्यसे, एगतचारीसु एगते उजायादिसु चरति एगतचारी इहद आजी-
 वकम्म अम्मानं आत्तावणमोणत्थाणासवजनसुनास्नानकादीहि चोराणि एतेहि येव एगतवषादीहि गुणेहि खविच्चति, जतिय
 सीतोदगादिदोसोवचित कम्म थ सक्कामो स्खितु ततो अणेगमवसरस्ससुमज्जित कम्म कथं सविस्सामो ? तेण 'अप्येव बहुमे-
 सअ' सीतोदगादिसेवा अणुस्सिता तदवमादिदोसेसु अदोपदधित्वादेहि आगच्छ, एव गोसातेनोके आह—सीतोदग था लह
 वीअ० ॥ ६७६ ॥ इत्थं, इह सीतोदगं वीचक्यय आधायकम्म इत्थियाओ य सेवमाणावि थय ममणा होमो यदुक्तं त्वया तेन
 ममानवृत्तत्वात् अगारिणो समणा भवति त्वन्मतेन, तवि हि सीतोदगादीणि सञ्चति, तेन प्रकारेण सहा सेवि तहप्पगारं पृथ कुर्वन्ती-
 त्यन्यथा वा क्व प्रत्यामा !, अथ मन्यसे सुमानवृत्ते वयमेव भ्रमणा न गृहस्था पञ्चिकात्र न मोक्षयितव्या जे यावि सीतोदगं
 मेव (वीओदगमोत्ति) मियम्बू ॥६७८॥ इत्थं, कोट्ठ गम्पिस्वीओ परिहरति लोकरवमीतो, बाळो वृद्धो वा, न धर्मयोग्यो वा

स्त्रीवर्जमपि सीतोदगभोजी नामभिकव् भिक्षा च इह ताप के जीवतो ध्याननिमित्तं जीवितदृता एवंप्रकारा, नातीण संजोगो नाति
 संजोगो पूर्वापरसंबंधादि, अपि पदार्थादिषु, नातिसंयोगमिति दुष्पञ्जहणिजं, मुमुक्षुत्रोऽपि संतः कायोपका एव भवति, अनंतं
 कुर्वन्तीत्यनन्तराः कर्मणां संसारस्य भवस्य दुःखानामेवेत्यर्थः, एवमुक्तो आर्द्रकेन गोशालो जाहे अण्णं उत्तरं न तरति ताहे
 अण्णउत्थिण् वितिज्जण् गिण्हति, दुब्बलो वा कडुन्छडीए, एवं वाई तुमं (इमं वयं तु तुमं) ॥६७९॥ वृत्तं, एतां एतत्प्र-
 कारां, प्रादुःप्रकाशने, प्रकाशं कुर्वन्तीत्यर्थः, कथं?, भणति-सीतोदकायं आधाकम्माइ इत्थिया जीवो आउ य सेवमाणा अममणा
 भवन्ति कायोवगा, कायोवगत्वाच्च नांतरा भवन्ति, तेन शाक्याः सर्वे शीतोदगभोजका ये आधाकम्माइ सेवन्ति अबंभमवि प्रेष्य-
 ने पसुवर्गाणां, मांख्यास्तु 'प्राप्तानामुपभोग' इति वचनात्, एवं वाचः प्रादुः कुर्वन्ति, प्रवदनशीला प्रावादुकाः तान् गरहसि
 आत्मोत्सेकेन, न चोत्सेकः शिवाय, आर्द्रक आह-ननु पावादिनोऽपि पुढो, ते हि पावाडिया पुढोत्ति आत्मीयं पक्षं कीर्त्तयन्तो-
 वर्णयन्तः स्वं स्वं दृष्टि कुर्वन्ति-रुरेति प्रादुः, प्रकाशयन्तीति-अण्णमण्णस्स तु ते (ते अण्णमण्णस्स उ) ॥६८०॥ इति
 प्रागुपदिष्टाः प्रावादुकाः अन्यश्चान्यश्च अण्णमण्णं अण्णमण्णस्स विविधं विशिष्टं वा गरहमाणाः कुदृष्टिमाचरन्ति, वाक्याध्याहारः
 आख्यान्ति परशास्त्रदोषांश्च आविः कुर्वते, श्रमणाश्च ब्राह्मणाश्च, किमाख्यान्ति, 'सतो य अत्थि असतो य' स्वमात्मीयवचनमित्यर्थः,
 तस्मात् सुतं श्रेयोऽस्ति निर्वाणमित्यर्थः, परस्मात्परतः, अन्यस्मात्प्रवचनादित्यर्थः, नास्तीति नास्ति, निःश्रेयसं वा निर्वाणमित्यर्थः,
 एवं ते सर्वे अहमिति व्यवस्थिताः स्वपक्षसिद्धिभिच्छन्ति परपक्षस्य चासिद्धिं, उक्तं च-"जहिं जस्म जं ववसितं" वयमपि स्वपक्ष-
 मेवावलंब्यापरा शाक्यां दृष्टि गरिहामः तान्, ननु किंच गरहामो?, न यथा त्वं पापदृष्टिः मिथ्यादृष्टिः मूढो मूर्खः अजानको वेति,

यच्चिद्व्युत्पन्नं स्वमिति यथा लोका लोका कस्मिन्निदपरावे आक्रोशति काण कुञ्ज कोटी वेति, जाल्या वेति चण्डालकर्म कमेति,
 नेन द्विचिद्व्युत्पन्नं भिद्विद्वत्तु दुष्ट परिवाजक दुष्ट । इदं ते दुष्टे शासन, तन मूर्खकपिलेन किं दृष्टं यन रुक्षा क्षत्रज्ञ , घट च करोमीत्य
 मंघि परानि, कुम्भक्षरोऽङ्गुर्धन कथं कुम्भक्षारः, कुर्वन् कुम्भसरो भवति, एव न द्रुमो, वीतरागोपदेव्याघोषोमेगा दृष्टिरुचात्मा निर्लेप
 तपो घट माधयाधीति मृत्पिण्डपण्डाशुषादानक्रियैव न युज्यत, निर्लेपस्य च शौचक्रिया वा किं क्रियत ? कथं चास्य कवलज्ञान
 नीत्यपत शुद्धस्य ? यत श्रोक्या अपि ना रूपताः प्रत्यक्षमित्यर्थः, हे कषायक श्रोक्याक श्रोक्यपुत्र कथमिदं ते इष्ट सुत्व
 मन्ति येन च गुप्ती यदा स्कन्धा, न च कलिस्मतां, न किं चूस्पत, येनामेगा दृष्टि सुत्वमस्ति येन च सुप्ती, त एव दोषा
 अमिमूलं अभिधारयाम, पाच वेमीत्यर्थः, किन्तु स्वं दृष्टिं सदिष्ट करमो कुर्मः प्रादु प्रकाशयित्यर्थः, तद्यथा-जीन प्रति सद्
 तोऽज्यो मूर्खोऽस्त्यात्मति, यस्य पुनर्वादिन नास्त्यात्मा तस्य जातिस्मरणादीनि न विद्यन्ते, दानदमाययनक्रियाश्च न युक्ता,
 न तु प्रमः श्रोक्या अन्य वा नास्तिक्त्वादिनः हे मूर्खा ! यद्यात्मा नास्ति ततोऽमौ शुद्धोदनपुत्रो वृद्धो नास्ति, वृक्षवचनगाल्या
 विद्वपा न किं कन कस्म गोपदिगमिति, ननु मर्षो भवत्यलापः, एवमयत्रापि प्रवादित्वायोज्य, इत्येव दृष्टिं गरहामो, नतु किंचि
 दादिनां संमुखे वृमो चिन्दिमास्स, मूर्खदृष्टिर्मिथ्यादृष्टिरेति एव स्वदृष्टौ प्रादु क्रियमाणायां तिणि तिसद्वा इदिद्विमता इ परुविजति,
 मिच्छतत्तिकाठ तेषु विष्टी न कायन्वा, स्यात् किं तत्प्रादुःक्रियते ? 'भगो इमे किं द्विष्ट आरिर्हि' मम्यगदर्शनादिमाग कीर्तितः
 आत्म्यात पाणारियादीनि, नास्योचरोऽज्यो मार्गो विद्यत आभनपुरुषमर्षेऽस्त्यासयाकारित्वाच्च अजक दृजो न पूर्वोपरव्याहृतः
 श्रोक्यस्येव, यथा धानैमुत्पन्नं, आद्रकं च राक्षपुत्र मृतं न क्षातवान्, स्यादेकं किं निष्टुरं स्पष्टं नामिधीयते, त्वं मूर्खो वा कुदृष्टि

वेति, तदुच्यते, मा भूत्तस्य दुःख, स्यात्किं वा निष्ठुरमुच्यमानस्य मनो दुःखाच्छरीरमपि स्याद् हृदयरोगादि, तेण उड्ड अहेय
 ॥६८२॥ पणवगदिमाओ गहिताओ ते थावरा तमा पाणा भूयाभिसंक्राए सकालये अण्णाणे च, इह तु भवे बुसिय, बुसियं बुसिमं
 बुत्तो, ण किंचि गरहति णिदति वा सव्वलोए, सव्वलोएत्ति त्रैलोक्ये पासंडलोके वा, एवं निर्लोठिते वादे आजीविकगुरुराह—यद्य-
 सावेव गुरुर्वीतरागोऽनुत्तरमार्गोपदेशकत्वात्सत्पुरुषः सर्वज्ञश्चाथ किं यथा वयं आगतारादिसु ण वमति सत्तूजणे ?, आगत्तारे
 आराम्मगारे ॥६८३॥ वृत्तं, आगत्य २ यस्मिन्नरास्तिष्ठन्ति तदिदं सभा प्रपेत्यादि, आरामे आगार २, ममणो मो चेव जो भंतित्ति
 तित्थगरो, भीतो ण अवेति वा स्यात्, कस्य भीतः ?, उच्यते—दक्खवा, दक्खवा नाम अनेकशास्त्रविशारदाः साख्यादयः किंचिदूणेण
 केचिदतिरिक्ता जत्थ ऊणा अतिरिक्ता वा तत्थ समाधि अत्थि, जलप व्यक्ताया वाचि लपालप इति वीष्मा भृशंलपा लपालपा
 वा, जहा दवदवादि, तुरितं वा गच्छ गच्छ वा, उक्तं हि—“देवदेवस्म”, अथापिय एवं वडवडादि किमेवं लवलवेसि ?, त एव दक्षाः ?,
 पुनरुच्यन्ते मेधाविणो ॥६८४॥ वृत्तं, ग्रहणधारणाममर्थाः, शिक्षिता अणेगाणि व्याकरणमाख्यविशेषाद्विज्ञातव्यकन्यायादीणि
 शास्त्राणि, बुद्धिरुत्पत्तिकाद्या तत्र विनिश्चयज्ञा इति, निपद्यानि सूत्राणि जानन्ते पठन्ति वा गद्यन्यूतकानि, तानि च परोपपेतानि,
 अर्थं चानेकप्रकार जानन्ते भाषन्ते च दिशारदाः, जानका एवेते चैवं जानका बहुजनसन्निपातेषु वसतं पुच्छिषु, मा णे अणगरा
 शाक्यदीयकाद्याः पृष्टवन्तः, पुच्छिषुत्ति णूणं कत्थइ, सो बहुजनमगासे सभादिआवासे आत्रसितो संतो, तेहिं पुच्छितवन्तो अन्न-
 र्वहन्तो तद्भयान्मा मं पुच्छिस्संति, अनियहंतो य महाजनमज्जे लजावितो होमु परिभूतो अ अज्जाणओत्ति, ‘इति’ एव ‘संक्रमाणे’
 बीहमाणे इत्यर्थः, ‘ण उवेति तत्थ’ सुणधरजिणुज्जाणगिहेसु पंडितजणेण सुरभिगंधेषु आसेत्तति, आह च—“पाएण खीणटव्वा”

इत्यादि, समपत्न्यान् न वीतरागो न च सर्वज्ञ इति, किंचायन्—कृत्यति दूरं गतुं कथयति, क्वाणि य गामणगर्गाणि न चेय
 गच्छति, क्वाणि य बालेऽपि कथेति, न च वीतरागस्य वैषम्यं युज्यते, न हि पञ्चन्य इव सर्वत्र समझारी, आह च—“विद्यावि
 नयसंपत्ते, प्राद्वप” उच्यते, णो कामकिष्णा ॥६८५॥ इति, ‘कमु इच्छायां’ करणीयं कृत्यं अकामं कृत्यं करोति अकामकिष्ण
 तस्य तावदकामं कथयति शालवत् मन्यमानोऽपि परानुरोधान् न गौरवान् वा, न बालकिष्णति न बालनगराद्, इत्थं दीर्यते विष
 प्पानुलोम्यात्, बलकिष्णति वक्तव्ये वक्तारस्य दीर्यत्वं कुने ष्याम बालकिष्णा भवति, अहा बल, णामादिमति यो येष्म, कृतस्तदिदं
 मयं जितमयस्य !, स्यात्कथं व्याकरोति !, तदुच्यते—एमिरकामकृत्यादेर्दार्पितप्रसक्तः विविच बिच्छिप्रमन्येभ्यो बालादिभ्यो वा
 करति विविच करति, पुच्छं नितमिति प्रश्नं पुच्छो अपुच्छो वा, अथ अपुच्छं कल्प्यादपि अस्ति, अहा विसंमद्गोऽमि म गोतमा ! आयाति-
 ठाणाणि य, अयं ब्रविषि किं वीतरागम्सु धम्मदमगाए !, कथं वा गतुं कथेति !, तस्यदि अणियमो, कृत्ययि गतुं कथति,
 मज्झिम गतुं तप्पइमताए गवघरा संबोधिता, तस्य गतुं कथति, स वंदववधीयादीहि आगतान् देवान् पाप्पति वेय, तेनो
 व्यते—गता न तस्य ॥ ६८६ ॥ इति, पसिणं प्रश्नं प्रवाचन् अत्यं वाचति धूव पडिक्खिस्संति तस्य गतुं कथति, जेवि मोउ
 णि तमिपि द्वाप्पडिन्नो धव कथयति, न वाचति अं च्चुत सस्य न कोइ पडिक्खिस्संति तस्य गतुं कथति, जेवि मोउ
 ण कथति अरथ न कोइ पडिक्खिस्संति, किं मणसि !, अइ सो एव ‘वीतरागो सम्बण्ण कथयतो कीम अणारिए देसे गतुं न संबो-
 धयति’, तत उच्यते—अणारिया अ दमा मगववववणी दण्डियद्वेन परिणा इति परिणवद्वना दीर्घदर्शना न दीर्घसंमारदं त्रिनस्तद
 पायदंशिनो वा, इहलोक्कमेव पश्यन्ति, को जाणति परलोको !, शिम्भोदरपरायणा !, न एते धर्मे प्रति पश्यन्ति इति अइमान

इत्यर्थः, शंकाशब्दो ज्ञानार्थ एव तदुभये मन्तव्यः, आह हि—“शङ्के प्रहर्षतुला०” जेवि य आरियदेशेषु अणारियदेशेण अपरित्ता
 गामा णगरा य तत्थवि ण वच्चइ, ण वा तेसिं कथयति, तदेवं भगवंतो देसे तारिमएवि-अणारियतुल्ले ण इत्थं धम्मं कोइ पडि-
 वज्जइत्ति, नतु भयाद्भवतां, सदेवासुराए परिमाए, देवा अच्चराइयाणं तिणिण वा, तिदिमिं चैव तेमिं चैव, भगवद्दिभाः परपासंड-
 तित्थगरापि न शक्नुवन्त्युत्तरं दाउं, किं तर्हि तच्छिष्या आत्मवल्लिषाः ग्रमममिद्राः, तिष्ठन्तु ताम, एवमुक्त आर्द्धकेन गोशालः
 पुनराह—अस्तु ताव जत्थ जत्थ पडिवज्जंति धम्मं तत्थ गमणं कथणं च—पन्नं जहा वणिग् ॥ ६८७ ॥ वृत्तं, तुल्लो सो णासो,
 पणं जहा, पणंति तमिति पण्णगं गणिमधरीमादि, उदओ लाभओ, उदयम्म अट्टाए आयस्स हेतुं, एतीत्यायो लाभ इत्यर्थः,
 ‘पंज संगे’ पंजनं सत्किंवा संगः, जन्थ लाभओ तत्थ वणिग्या भंडे वेत्तुण वच्चंति, एव णाम तुज्झवि तित्थगरो जत्थ लाभओ तत्थ
 वच्चति कथेति वा इत्युक्तौ ब्रवीमि ‘ततोवमे’, इति एवं इच्चं होति मम तक्का, तर्का मति मीमांसा वा इत्युक्तौ गोशालेन राज्ञस्म
 नुराह—अस्तीयं एगदेसोपमा जहा लाभगड्डी वणिओ वचहरति एवं भगवं लाभड्डी तवं च संजमं च करेइ, तस्म के गुणा भवंति?,
 तदुच्यते—णवं ण कुज्जा ॥ ६८८ ॥ वृत्तं, जतो ताव कम्मखवणट्ठा उट्ठितस्म ण वज्झति तेण संजमं करेति, जेण विधुणिज्जइ पुरा-
 णगं पावं तेण तवं करेइ, चिच्चा छडेहुं असोभणमतिं अमतिं, अण्णहेतुं वा पूजापरियारहेतुं वा ण कथेति, तीर्णोवि परान् तारे-
 तीति; स्याद् धर्मकथायां कः प्रस्तावः संजमस्य तपसो वा यद् ब्रवीपि ‘णवं ण कुज्जा विहुणे पुराणं?’, तदुच्यते—णाणं सिक्खति
 णाणं गुणेति णाणेण कुणइ किच्चाइ! णाणी णवं ण वंथेति० किंच-सो य खलु णाणपरिणतो, तेण संबुतो, संवर एव संवरस्त-
 थावि अन्नतरो धम्मकथानसाणो पंचविधो सज्झाओ, इच्चं धम्मकथाएवि संवरट्ठाणं उच्चरोऽस्ति तेनोच्यते—‘णवं ण कुज्जा विहुए’

एतावतो वमचरं, एतदव तद् ब्रह्मण पद, ब्रह्मपद वा, ब्रह्मार्थं वा, किमिति चेत् ब्रह्मति चरितं नृविष नयपरण संज्ञमजोगो
 न उवेत, उददज्ञा सामग्री संज्ञमस्त तवस्य ना, उक्त हि-उददज्ञ पक्षेवे' उदएण वा जस्त अद्वो भवति, समणो भगवानेव,
 एव ब्रवीमि, नतु सर्वसाधर्म्यमस्ति भगवतो वगिजेहि, कथं!-समारभते हि वणिजो, ॥६८९॥ वृष, समारभतं क्रयविक्रय
 मरुतगदवाहणपयवपयाव्यादीहि प्रारभता समारभति छ्वायभूतग्राम, परिग्रहो रुपद चठप्यद घण घणहिरण्यमुपयज्यादि त एव
 समापमाणा रक्त्सता गद्विषिहृ च सो प्रता उचिर्जिता य सुबहु पात्रकम्म कलिक्लुम तु एव युषा, स एव कम्मसमाचारो य
 नासिसंज्ञोगो, त अमिग्रहाय तमि ग्रप्यवो य अट्टाए, आपदेतुति आयलामग्री लामट्टाए एए वाइसंज्ञोगा तस्सट्टापचि युप
 होति, मृदं करोति प्रकरोति, सक्ति संय। किञ्चान्यत्-ते हि वणिजा-वित्तसिणो ॥ ६९०॥ वृष, 'विच' हिरण्यमुपयज्यादि त
 एमति गणो, मिथुनभावो मैपुन, सं ग्रगळा २ समस्तं गाढाः, सुजव इति भाजनं अट्टनादि व्रजंति, भोजन अट्टनादि, व्रजन्ति
 दिशं' संक्षपार्थं त वयिञ्चो, विच किमयमिपमाया दिशो व्रजन्ति?, उच्यते, मैपुनार्थं भोजनार्थं वेति, आह हि-"श्रिद्वनोदरकृते
 पार्थ!" विरक्ता स्त्रीकामेभ्यो त्रिविद्वन्त्रियाव, वय तु तुविद्वपणे विरक्ता अयतीरेभ्या, किं पुनर्गृहीभ्याः, त एव इत्य
 कामेसु विजादि मोयमे रसेसु अ अन्तोववणा वण्णिया, वडा रसेसु तडा सेससुवि विमपसु सदात्तिसु, भयवा रस इति सुखस्व
 ब्राह्म्या, आह हि-"आश्याड शीघ्रभावे च' तथा चाह-"विपया विनिवर्षन्त, निराहारस्य दहिन'।' रसवर्जं, रसेसु गृदति सुखेसु
 गिडा इत्यर्थ, इतथ सामान्यपुत्र भवता वणिजा, कथम्!-आरभण चेव परि० ॥६९१॥ वृष, प्रारम्भो, उधसकम्मरादीणां
 पचनपाचनघट्टेदनादीनां च हिमाद्याणां, परिग्रहे भमीकार घनधान्यादि, संरधण च, परिग्रहार्थमेव प्रारम्भः क्रियते तमारभ च

परिग्रहं च अविउस्मिया णाम अवोसिरिउं, णिस्सिता तंमि आरभे परिग्रहे वा, पुन्वापरसंबंधे च णिस्सिता, आत्मन इति जीवान्
दण्डयति वन्धवधपरितावणोद्दवणादीहिं तहुःखोत्पादनाद्वा आत्मानं दण्डयंति संसारे। किंचान्यत् 'तेसिं च से उदए' तेसिं वणि-
याणं 'सो उदए' चि सो लाभओ चाउरंतमणंतसंमाराय भवति, ण तु इह धम्मकथारज्जलाभो पुण चाउरंतसंसारविप्पमोक्खाय
किंचान्यत्, पेगंत णचंतिय (व) ॥६९२॥ वृत्तं, सव्वेसि वणियाण एगंतिओ होइ किरियाइ छेदओ होति, कदाइ लाभओ,
जइवि लाभओ तोवि अग्गिचोरादि सामणत्तणेण य जं खज्जइ दिज्जइ तेण आणच्चंतियं वदंतिचि, जुज्जइ, एते दोऽवि पगारा
अणेगंतिए, अथवा विपद अवार्या, दोऽवि पगारा अणुदए चेव, न लाभ इत्यर्थः, तद्विपरीतस्तु णिज्जरा उदयो, यत उच्यते से
उदए से णिज्जरा लाभः, मोक्षगतस्य सादिअणंतत्वं अणंतप्राप्ते, अणंतपत्ते तं उदयं, लाभक इत्यर्थः, साहयति-आख्याति सिलाहति
वा प्रसंसतीत्यर्थः. णातीति जातिः कुली, यः त्रायतीति त्राती, स चैकः एकान्तिकत्वाच्च परमलाभक इति, तदेवं वणिग्भ्यः
भगवंतं सुमहद्भिर्विशेषैर्विशिष्टं संतं यत्नैः समाणीकरोषि तं पुनरयुक्तं, कतरैर्विशेषयन्ति णणु जे समारंभादिभिः पंचमिविशेषै-
राख्याताः, इमे चान्ये विशेषाः, तद्यथा-अहिंसकं(य) ॥ ६९३ ॥ वृत्तं, अहिंसको भगवान्, ते हिसका, सव्वसत्ताणुकंपी च
भगवं ते णिरणुकंपा, दसविधे धम्मे द्विवो भगवं, ते तु वणिज्जा, किमत्थं धम्मो स्थित इति चेत्, कम्मविमोक्खणट्ठाए, पुनः
कम्मविमोक्षार्थं अभ्युत्थिता, धनार्थं तूत्थिताः, तदेवं अणेगणसहस्रोपेतं, 'आयदंडे'ति आत्मानं दण्डयंति जीवोवधातित्यात्, पुनः
समाचरति इति समं आचरता समाचरता, तुल्यं कुर्वन्ता इत्यर्थः, समानयंतो वा समानं कुर्वन्त इत्यर्थः, एतद्धि तओअघोरम-
ज्ञानं चेति, तमेवं प्रतिहत्य निर्वचनोऽयमिति कृत्वा चाजीवकपुरुषं गोशालं भगवंतमेव प्रति ययौ, तथार्द्रकेन गोशालमवधीरितं

मत्वा दाम्पां स्मरणाभ्यां तुष्टां द्वाक्यपुत्रीया भिक्षुव', कथमिति चेत् यद्यपि त्रस्माक प्रत्यङ्गतो नेन निगृहीत, यथास्माकमिदानीं
न्त्याया पद्मपरिवारो राजपुत्रोऽस्माकमायासतीति, अतः गुणशीलमुपान भगवत्समीपं प्रस्थापातस्य संबहुला भूत्वा धृदसिद्धान्त
प्रादयिष्यामिति पुरस्तात्स्वित्वा मो मो भव्य महाभवं आर्द्रकरात्रपुत्रं स्वागतं ते 'कुत्रः आगम्यते?', क्व च यासीति' स भगव
त्समीपं यामि, इत्युक्तं मिसुका इयमृषु - इदमपि सावदस्म सिद्धान्तं शृणु, धुत्वा च संप्रतिपद्यस्व, पण्डितवेदनीयो ह्यरमस्मिद्वान्त
यश्मप रिप्तमूलत्वादुर्मन्त्र, तदेव च नियग्य, किं फायेन अगुभूतेन वृषा तापितेन?, आह हि--'मनपुङ्गवमा' तथा चोक्त-
किंल तापितम्भे' इत्येव पित्तमूलो घर्माः, अधर्मोऽपि पित्तमूल एव स्यात्, क्व म घर्मधिसमूल?, उच्यते, पिण्णानगपिद्वि
। ६९४॥ इत्तं, जह कोइ आमसकरो वेरिजो जो बालरूवाइ सोयति सो तेवि मारिण्(रेह), मारेतु वेदकूवाइपि मारेमिनि बवसितो,
मुच्यति य एव वेरिया जे गम्भेवि विगिनिति महिलाण, मा एतं पदमाणा सत्तुणो होइति, तत्थ समावसीए न्त्वपिद्वि पछरुइ
योपण ओहादिता मन्दप्रकाशे गृहेकदसं ना मो नन तिग्गवेराभिमूतण एम दारओविक्काऊग ससि कुवो वा सती वा तिमूल
या, एव चिद्वृत्तं चितति-इदयि एम अम्मविद्वो जीओ, ता तदेव छलप्रोतं अगिगम्मि पयनि, एवमेव अलाउय वावि कुमार
ओचि पयति छल विद्वृत्तं अवेद्वृत्तं, स प्रदुष्टचिपत्वात् लिप्पति प्राणिवधेन अइणतोवि सत्त 'अम्म'ति अम्म सिद्धत, एव
तावदुद्धलच्चित्तप्रामाण्यादिति, कुर्वन्नापि प्राणातिपातं प्राणघातफलेन न सयुज्यते अप्यमन्य कुद्धलच्चित्तप्रामाण्यात्, अर्द्धव्यभि
प्राणातिपातं तत्फलेन सयुज्यते, यत्राय पाठः--अहवावि विक्कघुण मिलक्कस्व म्मेले ॥ ६९५ ॥

श्रूणे वेदधुं अगणिकाए पण्डा खाइतु कामो, कुमारगं गाव अलाउत उरु, कुमरन्यो वा कश्चिन्मन्यते अनपाय अपाय ५५५
 अहं, एव तावदशाकं अपचेतनकृतप्राणातिपाते नास्ति, यद्यपि च भवानन्यो वा कश्चिन्मन्यते अनपाय अपाय ५५५
 भवतो मांसासिन इति तत्रापि अनभिसंधित्वादेऽस्माकं त्रिकरणशुद्धं मांसं भक्षयतां नास्ति दोषः, कथं?, इह हि-पुरिसं च
 विदूधूण ॥६९६॥ वृत्तं, जइ कोइ अजाणतो पुरिसं वेदधुं कुंतेण वा सुलेण वा अपकाशावस्थितं कुमारकं वा वालमित्युक्तं, एत
 गिलाणाभिक्षुस्स छिन्नभत्तस्स दुब्भिक्षवादिसु जायतेए पडतु पिंडीयमिति पओलितं सुगंधं सुह खाइस्संति सती बुद्धिः तस्यां
 कल्पति, 'बुद्धाणं'ति नित्यमात्मनि गुरुषु च बहुचर्चनं, बुद्धस्सपवि ताव कप्पति किमुत ये तच्छिष्याः?, अथ बुद्धिः पापापत्यानि चोद्धानि
 तेसि णं कप्पति पारणए भोजनावेत्युक्तं भवति, सर्वावस्थासु अचित्तं कर्मयायं न गच्छति, अविज्ञातोपचितं ईर्यापथिकं स्वमा-
 न्तिरं चेत्यस्माकं कर्मचयं न गच्छति, एवं तावच्छीलमूलो धर्म उक्तः । अथेदानीं दानमूलः-सिगायगाणं ॥६९७॥ वृत्तं,
 चतस्रो तासु त द्वादशसु धृतगुणेषु युक्ता, एतेसि एवंगुणजायियाण अभिगत० यथा तस्यानन्दो दोष्णि सहस्से भिक्षुयाणं
 भोजानेति समांसगुडदाडिमेनेएन भत्तेन, तेण पुण्णखंध, संस्कारो नाम पंचधा, स त्रिविधः पुण्यः अपुण्यः सतिजा इति ते, तं
 आरोधं, ते हि प्रक्षीणकल्मषप्रायाः चतुःप्रकाराः आरोधा देवाः, ते भवन्त्याकाशोपकाः विज्ञानोपकाः अकिंचणीकाः णोसण्णिणो
 दातारः, सर्वोत्तमा देवगति गच्छंतीत्यर्थः, महतां इति प्राधान्ये महाशब्दः, अथवाऽऽर्द्रकस्याऽऽमन्त्रणं क्रियते हे महासत्त्व ! इत्यर्थः,
 तदेवमिह स भगवता बुद्धेन दानमूलो शीलमूलश्च धर्मः प्रणीतः तदेहि समागच्छ बौद्धसिद्धान्तं प्रतिपद्यस्व, इत्येवं बौद्धभिक्षुकैरुक्त
 आर्द्रको आर्द्रकानादरयाऽन्याकुलया दृष्ट्या तान् दृष्टोक्तवान्-भो शाक्या यद्ब्रू जो पिण्णागं पुरिसबुद्धीए सुले विंधति पचति

वा जानत य अत्ताउअं वा कुमारपूदीए किं लिपति पाणवपुण अकुदुलनिचो, अण्णो पुण पाणवघवि करेवो पयंठो पाणे कुद
 नन चिनन मुबति पाणातिपाणो, तय घम -अयोग्यरूपः ॥ ६९८ ॥ इत्थ, इद न योग्यमयोग्य, रूपमिति सभावेत्सुच्यते,
 यथा अधिक्कन्निचिन् रोपतः प्रारयपक्करचिक्कीपुग्गन्तयत्तं मावमावि क्वंन् अक्कटिं करोति रुक्कां सारां वा इट्ठिं निपातयति, उक्त
 दि-“इदस्म स्या दिट्ठो” गाथा, पयं स्वमाव स्यदुब्ब निवेदय उच्यते अयोग्यरूप कुरस्रमावमित्यर्थः, अत्रिस्तुण्डमुण्णं कृत्वा
 प्रयजिता इमिति लिहानुदपां येरां युअत्त, आर दि-“वप मक्कम्मणोडर्यस्य” तेनोच्यत-अयोग्यमेवत् प्रयजितरूपस्य अहिंसा
 भंमुचिन्तयइति इदारमाक प्रयचन, अहिमार्यकं इत्सादिसंयता वा पावं तु, तुविअणवे हिमेव सर्वपापेय्यः पापीयसी, प्राणाः
 एयिरदादयः, प्रमद्यति औयादनादाकम्प, तुग्मेवि य प्रयजिताः अत्रिस्तुण्डमुण्णं कृत्वा कपायवामसः त्रीवेपचारिण संयता वप
 मिनि मग्गत्तिपथा, तव तुग्मेवि अयोग्यरूप हिमादिबला अ तुग्मे संघट्टिवअह, मणुमादि प्रमद्य असमीक्य कव वयं प्राणिनो
 मारयाम मागरयामो वा तदुच्यन्-नो संता व अकुदुलण विचलण पिण्णागयिदी सोदी वा पुरिसोचिक्कत्तं अलाउय अण्ण वा
 तओ मात्तिक्क इमारच्छेयमिति प्राणातिपातन, आजादोवो न युज्यत इति ब्रूमः, यत्तु पिण्णागनुदीए पुरिसंयि विदमानो मारे
 प्राणो वा इमारगं वा अत्ताउअपूदीए न लिपति पाणवपुण अमं सिट्ठान्त इति वाक्कणेयः, ‘अयोचिए दोब्बवि’ अबोधिः—
 प्रमद्गंभेव प्रमग्गयन्, विग्गाविगतिविग्गणयेव मति, अन्यथा वाक्का प्रत्याज्ञा, निर्दयं ततो चिकुवा, कपं, इदग्गवि ताव लोगो
 इवग्गण अहिमत्वं स्याते, तुग्ग य मणह मारन्नो दुग्गलविनेन अहिमओ भवति, उदरं ग्रक्कणं वो वचः ‘असापु’ अओभनं,

'दोण्डवि'ति तुठमे यं जे य पडिसुणंति अज्झावणे, हतुंयि अणुतप्पति, ते परिचत्ता, हंतुं वीसत्था होहिंति, आह च—“केचित्
 शून्यं नष्टाः” यदि च अज्ञानमदोषाय तेन वैदिकानामपि परमात्मके श्रेयबुद्ध्या छक्काए घातयता न दोषोऽस्ति, संसारमोचकानां
 च, घातयामिति किं भणह ? तुब्भंयि एवं रोचयति जहा असंचित्तो कम्मवन्धो णत्थि ?, इत्यत्र ब्रूमः—उड्डमहेयं ॥६९९॥
 वृत्तं, चत्तारिनिदिमाओ गहिताओ, पणवगं पडुच्च, विविधं विशिष्टं ज्ञात्वा विज्ञायाय, लीनमर्थं गमयतीति लिङ्गं, त्रसंतीति
 त्रसा, तिष्ठन्तीति स्थावराः, तेसु तसथावरेसु, किंच लिंगमेषां ? उच्यते—उचयोगो लिंगं लक्षणमित्यर्थः, आह हि—‘निमित्तं हेतुर-
 पदेशः’ यथा अग्नात्रौण्यं सांसिद्धिकलिङ्गमेवमात्मनां त्रसानां स्थावराणां च सांसिद्धिकलिंगं, येन ज्ञायते आत्मनाऽऽत्मेति, स चोप-
 योगः स्पर्शादिषिन्द्रियेषु सुखदुःखयोरूपलब्धिरित्यर्थः, तच्च सर्वप्राणभृतां समानं लिङ्गं, सुखं प्रियमप्रियं दुःखं, तदेवं
 अत्ताणुमाणेणं ‘भूताभिसंकाए(इ)दुगुंछमाणे’ कता भूताइं संकंति तसथावराइं दुक्खाओ, तं च दुक्खं त्रमा वा दुगुंछंति, तस्मादुद्विजत
 इत्यर्थः, एवं जाणामि, णो वदेज्ज मारंतो मुच्चति, दोसो णत्थि, करेज्ज वा णिस्संको प्रमादं, अण्णाणेण दोसो णत्थि, कुत एतद्
 ब्रूमो माया च कुचकुचा वा प्रवचनेऽस्ति ?, किंच—पुरिसेत्ति विज्जत्ति ॥७००॥ वृत्तं, जं वा भणिसि पुरिसोऽयमितिकृत्वा पिण्णा-
 गपिंडीं अलाउअं वा कुमारगंति अकुशलचित्तो विधमाणो अदोसोवि विज्ञानो विण्णुत्ति, एतं जहा हिंसकत्वे चिन्तिज्जमाणं ण
 युज्जति, अणारिए वा से पुरिसो भण्णति, अलाउअं वा कुमारबुद्धिए विबुत्तु, अज्ञानेन अस्य द्रोहः संपद्यते, एवमज्ञानेन चैवं पुरिसं
 पिण्णागपिंडीबुद्धीए कुमारगं वा अलाउयबुद्धीए विवाइन्तो किं च ण वज्झिस्सति, किंच—को संभवो ? पिण्णागट्टताए संभवणं,
 संभूतं वा संभवः, कः पुरुषे सचेतने पिण्णागबुद्धिसुत्पादयिष्यति ?, निसुष्ठसुप्तस्य च नोद्धर्तनपरिवर्तनाद्याः क्रिया भवन्ति तेन

समत्रोऽसि पिष्णागपिठपुरुषस्य, तत्र उच्यते-नैतदेवं, यत एव पिष्णागपिण्डे पुरुषस्य काष्ठे वा यस्मान्नादिते उपपचिरिति, अत
एव किममावेत्रमेतद्रूप्य ज्ञानमानो निस्सकं करति, किमय पुरुषः स्यात्पिण्डीकाष्ठ वेति स्यादिति, अथ सम्भवे विषमाने निशः
शुभ्रदारी पश्यते निर्मीमांस इत्यर्थ, एव मे वायाप्यसौ कुञ्जलन्निवेन पुरुष पिष्णागपिठेषुश्या घातयति तस्याप्युभय सम्भवत्वात्
युक्तो विमर्श - किमय पुरुष स्यान् उत पिष्णागपिठोऽसि, एव कुमारोऽपि प्रलाठक स्यात्कुमार स्यादिति, जम्हा न एव संभयो
दिद्वो नन्दा य तदप्यगारा सति, 'वाया युइति'सि बुधा असत्या अशोभना, अथवा सत्य इति संयमः असत्य इति सयमत्रादी
त्यर्थ, निषप्य निजुक्त्वा सद्रोहत्वादि, किमय पुण कम्पुषा?, किंचान्यत्-वायामियोगेन ॥ ७०१ ॥ उच्यते इति वाचा,
पायाएचि अमियोगो अमिमूलो योग अगियोगः अमिवाग्योग, एवमुक्त मत्रति-इवेत्यति इवति संयमः? इति वाक्यश्लेष, क
पिच्छाय-संशयोप्य-वायामियोगेन यदा इवति संयम, जहा ममह मारोतो यदोसोचि 'ण तारिसं चायमुदाहरेत्वा' सद्रोहमित्यर्थ,
अष्टाजमत कुञ्जला वदति-यथा कृष्णस्य स्नाल वा सलिलस्याम्बान एव तुभमपि इम वयणं, अम्बानदोपोऽस्तीति, अदिसकादीनां
गुणानामस्थान अनवकमाउनमपि, निन्दे विरयरेण दिक्त्वातो मोक्षत्व गृहि निसृत्य शिरस्तुण्डमण्डन कृत्वा ब्रूयात् 'सुराल'
मिति, मुरानमेतत्सूतं हिमवन्तान् अदिक्रिन्वतस्त्वधि, किं पुण विक्रिततस्स?, एव अमंविहिते न कर्मवचो भवताति अम्बान
धेयसं सर्वमप्यगृह्णितमङ्गपति, यैदिका संसारमोचकाय निर्दोषा एव भवमतेन आप्य हेतयित्वाऽऽर्द्रको मुखीयूस्वा प्रपचमाह
तद अष्ट अहो एव तुग्मे ॥७०२॥ बुध, लम्बा प्राप्नो यदम्बान धेयस्ततः किं धानाधिगमः क्रियते?, इतो एव तुग्मेहि अहो
सद्रो जग अजाजता मृग्यतो मृपति?, मालमसो मचत्रमपादया, अहो देवविषयादिषु, देव्य यावत् जहा कोपि कंसि विमर

उपपहेण अडंतं दद्रुं भणति-अहो अयमेवं वराओ किलिड्डो किलिस्सति, एवं तुब्भे उम्मग्गपडिवन्ना मोहं किलिस्समह, साखयेति
 त्रिस्सये, अयं शोभनो अहो सिद्धान्तो यत्राचिंतितं कर्मचयं न गच्छति, कार्यकारीसमता एवं अयं जीवाणुभागे सुविचिंत-
 यन्ता ॥७०३॥ वृत्तं, कथं पां अनुभागस्तनुसुखप्रियताः दुःखोद्विगता, तत्किमुक्तं भवति ?, एवं जीवाणुभागे सुत्तिओ भवति,
 यदुत सर्वमन्यानामात्मोपमानेन न किंचि दुःखमुदपसदिति. अहोशब्दः सर्वत्रानुवर्तते अहो वचस्तेन गुरुणा करतल इवामलकं
 मर्वलोकोऽमलोकितः, ज्ञात इत्यर्थः, किमुक्तमुच्यत इत्यर्थः, इति चेत् येनाज्ञानं श्रेय इति, स्यादेव भवतां किं चिन्तितः कर्मबन्धो
 भवत्याहोस्विदचिंतितो मोक्षो वेति, अत उच्यते-‘ओधारीया अन्नविधीए सोहिं’ मोक्ष इत्यर्थः, स्यात्करोत्यन्यो विधिर्येनार्या शोधि-
 मिच्छन्ति, तत उच्यते, जहा छणं, नापि संचितितं कर्म बद्धत इति सिद्धान्तः, किं तर्हि ?, अस्माकं प्रमत्तस्य कर्म बध्यते,
 अप्रमत्तस्य मुच्यते, शुद्ध्यत इत्यर्थः, एव शोधिराहुराचार्याः, ण वियागरे ण वाकरेंति, छद अपवारणे, छज्जते तस्स
 छन्नं छन्नमप्रकाशमदर्शनमनुपलब्धिरित्यनर्थान्तरं, पदं चेष्टितं, छन्नपदेन उवजीवनधर्मा छन्नपदोपजीवि, कथं ?, अजाणस्स बंधो
 णत्थि तथा ण वियागरे, छणपदोपजीवि, पळ्ळते गूढविजागरे छणपदोपजीवि, छण हिंमायां छणमेव पदं छणपदं ततो
 वागरेजा, जहा अजाणंतस्स कम्मबंधो णत्थि, ते एवं श्रोतृणां निर्दयादयो दोषाः, स्यात्किं व्याकरितव्यं कथं न ?, उच्यते, जहा
 छणं न होति जीवाणं, अज्ञानकृते तु बंधो णत्थि उच्यमानेन प्रमादं करिष्यति, तेण छणं अनुज्ञातं भवति, तदेव पिण्डार्थः-
 जहा छणपदोपजीवि ण छणपदोपजीविणो वाकरेंतीति वाक्यशेषः, तथा ण वियागरेज्ज, अयं इदानीं आपोऽर्थः, जीवाणुभागं
 अनुचिन्तयतो वियागरे अछणपदोपजीवि, एकागतपरस्य लोपे कृते छणपदोपजीवि भवति, अचिन्तिते कर्मबन्धो नास्ति ण च साधु

विपानरे, अष्टम्यपदोपजीवि 'एसोऽनुषम्मो' अनु पषाणवेऽनुषम्मस्तीर्यक्राधीर्षोऽयमुपचर्यते इति अनुषम्मस्तीर्यक्रानुधर्मिण
 साधव इहेति, इह श्रवणे संबयाण एव सील, न घटते मवतां, बोऽत्रि अ तुज्झ अशीलमताण दति सोऽवि अप्येव वच्यते, ण
 सुच्यते, वं मणसि-सिणातगाण तु सुवे सहस्से ॥ ७०४ ॥ इण, सिणातगा सुदा द्वादसधूतगुणमारिणो मिश्रव, जेवि
 दोऽवि सहस्से सुत्रावेति सोवि साव सुचति, किं पुण वो एक वा दो वा तिणी वा, एते णिष दिणे दिणे असंजता लोहितार्द्र-
 पाणि सपभातीत्युक्त मवति, गहां निन्दा इत्यर्थः, दानाधार्याणां धर्मः ब्रह्म, बह लोके भिक्षुक्राणां च गरहितो धर्मः अज्जाण
 माभाणं, इह दिसानुमानत् अपात्रदायकविक्रान्त गरहितो, सावय छक्कायवेषेण, अजयाण अपात्रेषु व दिज्जामास, कम्मवचाय
 मवति, इतम तुग्मे य अपात्राणि वक्षिणाया इत्यर्थः, जण मसं छायाइ तइ वरिष एतय दोमो, अइवा शील तुज्झ इस्सित दायापि
 म जुज्जति, इतम शीलं नास्ति, अ मणइ-यूल उरम्म ॥ ७०५ ॥ इव, 'यूले'ति महाकायो उपचितमांसवेह लोक द्वाकयधर्म
 एव मारेइ, यवा द्वाक्या वरिस्सितु मिधुसंघ प्रकल्पयतः, केम सावेति !, त लोणतेलपिप्पल्यादीनि वेपणाणि गृहीतानि द्विगु
 कुचमरादीनि वाज्ज्यानि, तमेवमदीहि वेसणहि मिक्खुहाण पकरेति । त सुजमाणा पिप्पितमिति ॥ ७०६ ॥ इत, मांस
 प्रभूतमाकण्ठाय बहुप्रकारं वा, अप्येव दिणे दिणे येव लिप्पामो वर्य, कसाव !, विकरणशुद्धत्वात्, इवेवमस्माक, अहं सु पुद-
 तेन प्रमाभ्यमित्यतस्तस्यामाभ्याम्नपाय', तदुच्यते- 'इवेवमारसु, अणखबुद्धो वा अण्णे वड्ढे येव एवमक्खातवन्त' साम्प्रत आइ
 वसंति वा मांसदोषमिति, सर्वे ते अणारिया बाला मूढा रसेसु, रसबुद्धो वा सुखे मवति, सुहेसु विमणसु, सुहे गिदा । जे याब्बि
 सुजति ॥ ७०७ ॥ इव, जे य पुदा वा अपुदा वा पुत्रमांसोपमं मांसं प्रदोषंतिक्काठं सुजति, यद्यभ्यानुपदिशन्ते मांसमदोषमिति,

सेवन्ति ते पावमजाणमाणा, हिमादी उपार्जयन्तीत्यर्थः, अहवा ते मांसासिणां गिरणुकं जीवेसु बुद्धसंज्ञिकं पात्रं सेवन्ति, तदोपम-
 जानमानाः, अथवा जावणं मंसखायणेण पात्रं बज्झति तं च तुमं पात्रं अजाणमाणो, जहा एत्थ वधाणुमाणागतं घणं चिक्कणं पाव-
 वज्झति, तेण खणं ण, एवं कुशला वदन्ति तंमि मासादे, सुद्धे, मांसभक्षणोपदेयएण एवं तच्छमाणे कुवन्ति भुक्तिमीत्यर्थः मंस-
 भक्षणे, वा अथवा 'मणं ण एतं सुद्धं, कुशला जाणका मनज्ञाना मणपि न कुवन्ति ज्ञातपुत्रीया, वतीति एसा मंसमदोसन्ति बुड्या
 असच्चा, किल कम्मणो कर्तुः, स्यादुद्दिष्टं भक्तं, उच्यते-सब्बेस्सि ॥७०८॥ वृत्तं, पाणा पृथिव्यादयः तेसिणिक्कायं णिक्खिप्प, दंडो
 मारणं, सहावज्जेण सावज्जं पचनपाचनानुमोदनानि, यो वाऽन्येन प्रकारेण दंभनवहनमारणा, दण्डं सावज्जं दोसं परिवज्जायिचा
 'तस्संकिणो' वा, शंक ज्ञाने अज्ञाने भये च, ज्ञाने तावत्कथं जानमानः उद्दिश्य कृतदोषं तं गृहीयात्, अज्ञाने संकितो कंखो
 वित्तिगिच्छासमावण्णो संक्रमणो, भए 'आहाकम्मणं भंते ! भुंजमाणे किं पगरेति ? उच्यते अट्टकम्मपगडीओ सिट्ठिलवंधण-
 वद्वाओ धणित०' एवंविधा संक्रा जेसिं ते भवंति तस्संकिणो इसिणो णातपुत्ता णातस्स पुत्ता ते भूनाभिसंक्राए दुग्गुळमाणा
 ॥७०९॥ वृत्तं, जम्हा भूतो भवति भविस्सति तम्हा 'भूते'ति, संक्रा भये ज्ञाने अज्ञाने च पूर्वोक्ता, इह तु भए द्रष्टव्या, तच्च
 मरणभयमेव, मारेमाणेहि इह पस्त्र च संकते विभ्यत इत्यर्थः, इह तावत्प्रतिवैरस्य संकते बंधवधरोहदंभणाणां च, परलोए णर-
 गादिभयस्स, उक्तं च-“जो खलु जीवं उदवेति एम खलु परमवे तेहिं वा अण्णेहिं वा जीवेहिं उदविज्जति” इह लोके तु भयेण
 'सब्बेसु पाणेसु'त्ति पाणा एगिंदियादिया आयुः प्राणादि, घाइणो घातयति निक्षिप्यते, एवं समणुणाते, 'तम्हा ण भुंजंति' तस्मा-
 द्वाऽनुमत्याः कारणात् इहपरलोकापायदर्शनाच्च न भुंजंति 'तहप्पगार' अन्यदपि जं साधुं उद्दिश्य तं कृतं 'एसोऽणुधम्मो, जहा लोए

अपुराणो धर्मो, उक्तं च—“यद्यदाचरते श्रेष्ठः” तथा “देहे २ दाहणो पा सिरो वा” एयमिदानीं, अनु पञ्चाङ्गावेतिकृत्वा
 तीर्पकरगणवरेहिं बज्रितमुदेखित, तदनु तच्छिष्या अपि परिहरति, अथवा अपुः धर्म इत्ययं, सुम्भो धर्मो भगवता प्रणीतः
 स्तोत्रेनाप्यतिशारेण बाध्यते द्वितीयपुण्यमिव तदनुतापेन, सयताः साधनो, निगमथधर्ममाण (धर्मममि) ॥ ७१० ॥ दृष्टं,
 निगमयस्स धम्म एव येषां धर्मः तेन भवति निगमथधर्मणो, अथवा विगम्बो भगवानेव, गथा अतीता अथा, चेप्रणभूतेण
 विगम्बेण तुल्यो जेसि ते भवति निगमथधर्ममाणः, तत्सहधर्मणः इत्यर्थः, इमो इति प्रत्ययः कारणे, समाश्रयिः समाधि मन
 समाधानमित्यर्थः, अथवा मयस्स हि इहेव समाधी भवति, द्वन्द्वाभावात्, परमसमाधी य मोक्षो, ये पुनः पचनपाचनरता आरम्भ
 प्रवृत्ताम तेषामनेच्छप्रीमात्रः, कुतः समाधि !, उक्तं हि—“स्नानाया देहसंस्कारा” समये भगव महावीरे इति खलु से भगव
 महावीरे समन्तात् प्रामोति, मोक्षमित्यर्थः, इहार्चनं श्लोकं च प्रामोति, स्नाया कथने, श्लोको नाम स्नाया, कथं स्नायते ?,
 इहेव तावत् उपाला क्विक्वप्पसस्सिसोणा परियुञ्जति इति खलु समये ३, परचमि सिदे बुद्धे, तदा वा “नवि अतिथि माणु
 सार्च” परत्र च श्लोकं प्रामोति स्नायामित्यर्थः, यस्तु अबुद्धोऽशीलगुणोपेतं पचनपाचनापारम्भप्रवृत्तः सातापडुलस्नानादि
 द्वीररसंस्कारग्रामादिपरिग्रहे ध्यात्रियमाणोऽसमाधियुक्तः इहेति निन्द्यो मनति यथा “ग्रामखेत्रगृहादीनां” तथाऽऽहुः—“यथाऽपरे
 संक्रयिक्का” मात्रयुधास्तु तच्छिष्या स्नाया भवन्ति “नैवास्ति राजराजस्य तत्सु०” य एवं तान् द्वावयान् सप्रपंच निहत्य भग
 वतामेव प्रतिपद्यमान् ऊर्ध्वन्यलङ्घिगमयतिर्मिः परिवार्यापदिश्यते—मो आर्द्रक राजपुत्र ! मा तावद्दृष्ट, तावदस्माकं धेदसिदान्तं
 मृदु उपग्रहा—आदिसर्गे किल विष्णोर्नाम्नां स्मृत्यथ पदं नैकफेयराहुल, तस्मिन् ध्याना समुत्पन्नस्तेन सुधमिदं प्राप्तं । स पञ्चमे

ब्रह्मणोऽमुजत्, ततः शूद्रांस्त्रिवर्गपरिचारकान्, क्षत्रियान् सु०, एकमेव वर्णं परिचरन्ति, तत एव च श्रेनोऽवाप्नुवन्ति, यस्मा-
 च्चैवं तस्माद् ब्रह्मोत्तर जगत्, तदेवं त्रयाणामपि वर्णानां ब्राह्मणा एव पूज्यतमाः, आह च—“ब्राह्मण एव जायते०” ते च द्रव्य-
 क्षेत्रकालभावोपधानशुद्धेन दानेन पूजनीयाः, तत्तेनोपधानशुद्धेन गोहिरण्यसुवर्णध्वजादीनि देयानि, क्षेत्रशुद्धमपि स्वगृहेऽभ्यागत-
 स्थानाविस्फुटक्रियस्य सुखामनासीनस्य, अथवा क्षेत्रशुद्धं पुष्करादिषु क्षेत्रेषु दीयते क्षेत्रमिदं विरूपातं, कालशुद्धमपि दर्शपूर्णि-
 माऽमावास्यासु, तथा अन्येषु च सर्वेषु पर्वस्विति, तथा चाह—‘अतुष्याण्यत्रिरात्राणि, तीर्थाण्यनभिगम्य च । अदत्त्वा काश्चनं
 गाथ, दरिद्रस्तेन जायते ॥ १ ॥’ भावोपधानशुद्धमपि लोफप्रत्युपकारादित्यतः अदिन्न ए यद्दीयते तद्भावोपधानशुद्धं, अभानो,
 भावस्तु पात्रमित्यर्थः, पात्रशुद्धमेव हि शुद्धिसुत्पादयति, अहन्यहनिं दातव्यं, तत्र पात्रशुद्धिमधिकृत्योच्यते—सिणायगाणं तु
 दुवे सहस्रे ॥७११॥ वृत्तं, स्नातकाः शुद्धात्मानः, यज्ञादिषु पट्टकर्मभिरताः, अथवा स्नातकादि इति वेदपारकाः प्रवक्तारः,
 आह च—“समं न ब्राह्मणे दानं” ते यदात्मानं पात्रीकृत्य केवलं परानुग्रहार्थमेव परिगृह्णन्ति तदा दातारमात्मानं च तारयति,
 तत्परिमाणं दुवे सहस्रे, तेषु च एगदिणेन बहुएहिं वा दिणेहिं दोणिग सहस्रेहिं पूरति जो भोजयतीति, बद्धाबुलोम्या भोजये-
 जेति, येति दिणे दिणे, नेकतियं वा णितियं एगे अणेगे वा भोजावेति सदक्षिणे वा जपे य पौडरीझादी वा यज्ञं यजते, तत्फल-
 प्रसिद्धये त्वपदिश्यते, ‘ते पुण्णखंधे सुमहऽज्जणिता’ ते इति ते प्रागुपदिष्टाः द्रव्योपधानशुद्धैर्दानैः स्नातकब्राह्मणपूजयितारः,
 पुनातीति पुण्यं, स्रग्न्धग्रहणात् सुमहत्पुण्योपचयं सम्यगुपार्जयित्वा, परत्र बह्वेद्रप्रजापतिविष्णुलक्षादिषु देवा भवन्तीति प्रद-
 र्शनार्थः, यथा तावत्परसमये क्रियावद् गुणवद् गुणमिति द्रव्यलक्षणं, समयेऽपि इचेएहि छहिं जीवनिक्काएहिं, वेदानां

वादो वेदवादो, वेद एव हि परं प्रमाणं, आह हि—“वेदाः प्रमाणं” एव त्रयो वर्धमानमाभूत्य, राज्यं गत्वा राज्यमिवैकं प्राप्य
 श्रेष्ठस्य स्नातकेभ्यः बाह्येभ्यः गोहिरण्यादीनि दानानि त्यजस्व प्रयच्छस्व, आह च—“यान् यान् धामान् बाह्येभ्यो ददाति
 तान् कामान् प्रबनोपसृक्ते” यद्वाच्यं भूहिरण्यदक्षिणां यजस्व, आह च—“उदत्ता विउते जण्ये” तदेव त्रयसीमवाप्स्यति, तत्कथं?,
 यदा हेतानि यथोद्दिष्टानि धर्मसाधनानि अभ्युदयिकं धर्मपुरुषस्य करोति तदा नापवर्गमवाप्नोति, यदा त्वपवर्गमपदिश्य धर्ममात्रं
 नेतुं वर्तते तदा अपवर्गमवाप्नोति, तदेव स्वर्गपवर्गफलं वेदानां धर्मं प्रतिपद्यस्व, किं तैर्विद्वेन संयमपुरस्सरस्त्वपोभिः अथार्थकैः
 राचीर्नैः!, तानेव बाल्यादिपदोदत्तां संभारभोचकतुल्यधर्मां भगवानार्द्रक उवाच—यद्वृत्तं जातिश्रुत्वा पदकर्मनिरताश्च शीलमन्त
 रण्यपि स्नातका बाह्या भवन्ति, कथं?, व्याघ्रक्रोषारूपानात्, आह हि—“सप्त व्याघ्रा दद्यान्नेषु” तथा च “सद्यः पतति मांसेन”
 किंचान्यत्—“वर्णप्रमाणकैः”, अथवा पञ्चमिरिमैः कारकैः बाह्यगतत्वं न घटते, तथयावत्—“नीचो जातिस्तथा देहः” एव च इल्लोक,
 किंचान्यत् “विषाकरजसंपन्नैः” तथा चाहुः “न जातिरुच्यते राजन्” यच्चभिप्रेत ‘यच्चनादिप्रवृत्ता बाह्या भवन्ती’ति (तत्र)
 कस्माद्विसृज्यत्वात् यद्वत्स्य, आह हि—“पदं दत्तानि निगुह्यत” न च हिस्रान् भोज्यमानस्य स्वर्गोऽपवर्गो वा भवति, तन्नोदाहरण
 लोकाभिन्नाः सिंहायगणा तु बुधे सहस्ते ॥७१२॥ बृहत्, स्नातका ग्रामारण्या वा विडालमृषकादिर्मांसाश्चिन किलादारका
 स्युः, ते स्नातकत्वे सति शुदाणां परिमाणता च द्वे सहस्रं भिक्षिण्यं भिक्षे—दिष्टे वा दां सहस्राणि अधिगणि वा कुत्सित
 रेतिलोपते वा मार्मरा ‘से गच्छति लोहवसंपगाढे’ एव हि सपापो लोहपः स्वाभाविकैः शीतोष्णामिः परस्परोदीरितैः संक्षिष्टा
 सुषोदीरितैश्च दुर्लभैर्मिगता अभिगता लोहप्यन्ते लोलविद्धंते वा मृदं गाढं तीव्रं, एव शीताद्याः स्वामाधिक्यः परकृता या शीया

नुभावा येषु अनु पश्चाद्भावे जेहिं अण्णो सत्ता दुःखेहिं ताविता ते पच्छा दुःखमनुभवंतीत्यनुभावः णरकः उक्तः, पठ्यते च-तीव्रा-
 भितावी, तिवं अभितावेति जे चिति ततोऽधीको अभितावो जेसु णरएसु ते तिव्याभितावा णरका तीव्रमित्येकोऽर्थः, सेवितो,
 जहा सो कुललभोजी णरगं गच्छति जणिका ते वराते मारेमाणा, ये चान्ये पापके तृणकाष्ठगोमयाश्रिता संस्वेदसिताः महीसिता
 चेव कृष्णादिषु च कर्मसु वर्त्तमाना बहून् जीवान् धातयन्ति ते च विषयोपभोगदृष्टान्तसामर्थ्याद्विसामेव प्रज्ञापयंति ब्रुवन्ति च,
 “आततायिनमायात, अपि वेदान्तगं रणे । अहत्वा बह्महतो वा, हत्वा पापात्प्रमुच्यते ॥१॥ तथा च शूद्रं हत्वा ग्राणायासं जपेत्,
 विहस्सतिकम्मं वा कुर्यात्, यत्किञ्चिद्वा दद्यात्, तथा ‘अनस्थीकानां शकटभार मारयित्वा ब्राह्मणं भोजयेत्’, एवं ते हिंमकं धम्मं देशंतो
 जहा कुलाला कुलपोमगा य णरए पच्चयंति एवं तेवि द्विजा हिंसकत्वात् कुलाला एव नरकं वच्चंति, जेवि तेसिं देति तेवि कुलपोमगा,
 इह सह तेहिं णरगं वच्चंति । त एवं दयावरं धम्म ॥७१३॥ वृत्तं, दूसेमाणो दया परा जस्स दयाणरः, दमो वा दया वा वरा
 जस्स स भवति दयावरः, यः किल आततायिनमायातं न धातयति सो णरगं गच्छति, बहावहं धम्मं वधा पराः वधादिति
 पंचमी, वधाद्धि परो धर्मः, कथं ? आह हि- “हत्वा स्वर्गे महीयति” तथा चाह- “अपि तस्य कुले जायासद्दो” ण उ तमेवं
 वधावध पंससमाणा एगंपि जे भोजयती कुशीलं, प्रगाहस्य ग्रहणं कृतं भवति, यत्रायं पाठः- ‘दयावर धम्म दुगुंछमाणो’ वधावधं
 पंससमाणा एगंपि’ अथवा दया परिगृह्यते, दयावरं धम्मं दुगुंछमाणा, वधावधं धम्मं पंससमाणा, एवं प्रकारा दया एगंपि भोज-
 यति कुशीलं, किं बहुए ? कुत्सितं शीलं कुशीलः हिंसाद्याश्रवद्वारप्रवृत्तको हिंसकधर्मोपदेशको, अपिधो णिधं णामअवः उस्सितं
 अधिकार, दुरुत्तर नरकमिति वाक्यशेषः, अन्तकाल इति मरणकालः । तानेवं बह्वत्रतिनः प्रतिहत्य भगवानार्द्रको भगवन्तमेव प्रति

ग्रान्तिपुत्र, अथन विद विदण्डरुर्हीण आ पविणगिदथगता परिग्राजकाः परिवार्य उभयपथाविरुद्धामिराक्षीमिदण्डमागा एव
 मृग-यो मा आण्ड गजपुत्र ! इद मावदस्माक सिद्धान्त नृणु तथथा-‘तमः खन्विदमगे आसीत्’ अव्यक्तमित्यर्थ, तस्मा
 दरण्यन्तामात्रन्त्रियपूतानां यादृभावा, आद दि-“प्रकृतेर्महास्ततोऽष्टारस्तस्माद्रूपं गोष्ठक । तस्मादपि गोष्ठकस्तत्पचभ्यः
 यस भूतानि ॥१॥ इत्यनपतुः प्रकृध, पञ्चविंशतितमः पुरुष, तत्र न किञ्चिदुत्पद्यते विनश्यति वा, किन्तु केवलमभिव्यज्यते
 तमन्नि प्रदीयत एव यथा, भूमिद्वन्द्विगोदादा मूलोदगार्दान्यमि गन्त्यन्ते, एव प्रमदाः, संसारकाले च यद्यस्मादुत्पद्य तच्चैव
 मीयत इत्यतः परद्वार्य, भवतामपि च द्रव्यार्थनया नित्या सवभावा, इत्यत सुत्कार्यपरिग्रह-एव यथाऽस्माक, स्वरूप चैतन्य
 पुराण न भयमिह मोक्ष इत्यर्थ, न स्वाम्युदयिक इण्विषयप्रीतिप्रादुर्भागात्मक, अनैकान्तिको वाऽसौ य नियमलक्षणो धर्मः,
 तद एव यमा अहिमात्र्यो भवतामपि पच महायतानि पञ्चयमो बमो, नियमोऽपि पञ्चप्रकार एवेन्द्रियनियमः, ‘अस्ति सुष्टिब’चि,
 यथा भवताऽस्मिन् स्पष्टेन यमनियमस्तथुण त्व स्वव्यभिचा एव वयमपि स्वे धर्मे यमनियमलक्षणे व्यभिचाः, न फल्गुकस्त्वकुद
 व्यञ्जानार्थं नो द्यत्यत्यथ वा ‘गम्यन्त’नि गारजीवा, न एव तावदावयोरविद्युप, किंच-आचारशील ० तत्राचारः यथा भवतो
 गृहमागानादर्थिण्य एवमस्माकमपि, यथा रजोहरण प्रमाद्वन्तर्ध एवमस्माकमपि कस्मरिका, यथा वषो वाक्यमिति एवमस्माक
 मपि बीनानां नागपूर्वमाण्य गा, प्रथमा श्रीन मद्र मद्रस्वमागता आक्रोशमगमरो वा, युद्धत युध, ज्ञानमृपदश्च आचारः श्रील
 एव ज्ञानस्य तदिदमाचारशील, अत्राग ज्ञानमिति भवतामपि चैतन्यात् अनन्य आत्मा, तदेव मयंमविशिष्ट ‘न संपराप विसेस
 मन्वि’ एवम्, गमपराध’, किं ममुपिनीनि !, पूर्वोक्तकाण्यानि ‘दृष्टानोवि धर्ममि समुष्टियागो’ यथा एतेष्वपि अविद्युपः एवं

संपराइतोवि, संपरीत्यसिन्निति सम्परायः स च संसारः भवतामपि संमरत्यात्मा अस्माकमपि कारणात्मा संसरति, आह हि—
संसरति० वेदयन् मुञ्चन् सर्वथैवाविशेषः, कस्मात् ? परमात्मानोः संपारित्वात्, उक्तं हि—अवत्तरुवं पुरिसं महंतं ॥७१५॥ बृत्तं,
अव्यक्तं रूपं यस्य स भवत्यव्यक्तरूपः, पंच तन्मात्राणि बुद्धिर्मनोऽहङ्कार इति पुर, अथवा से शरीरं पुरं तस्मिन् पुरे शयत
इति पुरुषः, 'महन्त' इति सर्वगतः, सर्वथा वा प्रकृत्या गतः, सनातनः पुरातन इत्यर्थः, आह हि—“अजो—नित्यः शाश्वतो यो न
क्षीयते घटयत्” इत्यतः कृतो—‘नैनं छिदन्ति शास्त्राणि’ अव गतिप्रजनकान्त्यशनखादनेषु, अक्षयोऽपि कश्चिद्व्यायति परमाणुवत्,
परमाणुर्वययति गच्छतीत्यर्थः, आह हि—‘अच्छेद्योऽयमभेद्योऽयं’ से सव्वपाणेषु स सव्वगतोऽसौ सर्वप्राणाः करणात्मानः, अथवा
आयुरिन्द्रियशरीरबुद्धिपाणा, ‘से’ इति तस्यात्मनो निर्देशः, सर्वत इति सर्वासु दिक्षु, सर्वकालं च नित्यमित्यर्थः, आह हि—“सर्व
सर्वत्र सर्वकालं च” नित्य इत्येको विशिष्यते, सर्वकारणात्मनामन्यः, यथा चन्द्रमाः सर्वग्रहनक्षत्रताराभ्यो वर्णप्रमाणसंस्थानलक्ष्म-
लक्ष्मीप्रभाकान्तिमौम्यतादिभिर्विशिष्यते एवमसावपि परमात्मा कारणात्मभ्यो विशिष्यते, सांख्यप्रक्रियाचारः, अथवा वैदिका-
नामयं सिद्धान्तः ‘अव्यक्तरूपं पुरिसं महंतं’ तेषामेक एव परमात्मा, शेषास्तु तत्प्रभवाः, आह हि—“यस्मात्परं नापरमस्ति किञ्चित्”
स एव च सनातनोऽक्षयो अव्ययश्च पूर्ववत्, ‘सव्वेषु पाणेषु’ कथमिति ? ते उच्यते—यथा हिमहम(पट)लविप्रमुक्तत्वात् भूरि-
तेजसाऽऽदित्यविम्बाद्रश्मयः सर्वतो निस्सरते, निःसृत्य च तमेव पुनः प्रविशन्ति, न च तस्याबाधां कुर्वन्ति, एवं सर्वात्मनस्त्रिका-
लावस्थिताः कूटस्थानिस्सरति निःसृत्य च तानि स्वकर्मविहितानि शरीरानि निवर्तयित्वा सुखदुःखादि चानुभूय पुनः पुनस्तमेव
परमात्मानं प्रविशन्ति, एतच्च सूत्रं साङ्ख्यवैदिकयोस्तुल्यं व्याख्यायते, नैके परमात्मानो, वेदिकानां तु एकः, सांख्यवैदिकयोः प्राक्कि-

गाराद , तदुत्तरं तु यदि सर्वगत आत्मा सांख्यानां पृथ न श्रियन्ति न संसरति ॥७१६॥ पुन, 'मृद् प्राणत्यागे' अमर्षं
 गन्त्य हि प्राणत्यागो पुन्यते, यथा-दृढस स्वगृह त्यज्य अन्यत्र गच्छति, न चैव सर्वगतस शरीराविप्राणत्यागो पुन्यते,
 अमरगतस्य संसारो पठने दृढसचदेय, न सर्वगतस्यैव, सर्वगतस्य न तु किञ्चिदप्राप्त यत्र गच्छतीत्यतः संसारो न घटते, किंच-
 'न कथम गमिष्य वेग वेगा' तत्र घटनेऽप्यस्यानि बुद्धमनस्त्वाद्या व्याख्या , क्षतप्रायन्तीति ध्वनियाः, कलाविभिर्विद्वन्ति लोक-
 मित्यपमिद्वान्तः मछदासीन्, यथा मछदासी सर्वेषां मछानां सामा या एव पाप्मनशरीरमपि सर्वेषां ध्वनियविद्वद्भूद्राणां सामा-
 यमिति, यत्र चाप्यन्य शरीरं तथा ध्वनियविद्वद्भूद्रशरीराण्यपि सर्वात्मनां समानीत्यतथातुर्वर्णं न घटते, किंच- 'कीडा (य)
 परस्ती (य) मरीस्मिया (य)' सर्वमतये मति अय कीडोऽय न कीड इति न घटते, तदेव पाप्मनशरीरयत्समानः सर्वः, एव
 एवमी या, गर्पतीति मर्षं नर , अथवा दण्डोक्तु भया दवलौकिका अमरा इत्यर्थः पृथदेव चोत्तरं एकात्मकत्वादिवैदिकानां,
 हिम-मकारमस्त्रे च मति पितृपुत्रादिरिति याता न घटते, तत्सर्वमुप्राप्तात्मास्यद्वानप्राप्त्यात्, वद्यापि च किल सर्वद्वः,
 तत्र तौक्त- "यस्मात्परं नापरमस्ति किंचित्" तत्कथं कवल्लघानष्टमनुव मविष्यसि इति !, उच्यते- नैव ते केवलिनो भवन्ति, कथं !,
 अनन्ततादित्यान्, अत्र त्वष्टमिति !, उच्यते- न नूक्तमेव 'न मिलति न संगति' वैदिकानामपि एकात्मकत्वे च ये कवल्लघानेन
 तौष्टमगारता जडा गृदादीमिस्तीर्षं प्रवर्षयन्ति तेषां कथं वाक्य प्रमाण स्यादिति, अथ पृथग्-लोप अयागितिह केचलेण
 ॥७१६॥ पुन, तौष्टो नाम द्रव्यधृक्कालभावानां पथावस्थिति त लोक्तमप्राप्त्वा तेन येन धर्म कथयन्ति अत्राणमाणा पारसति

अप्पाण पर च णट्ठा जहा अन्धो देशकोऽध्वानं अप्पाणं परं च णसेति एवं तेवि, जे पुण लोकं विजाणाति च केवल्लेणं-केवल-
 ज्ञानेन 'पुण्ये'ति पुण्णेण 'नाणेण' ज्ञानेन 'धम्मं समनं च कहंति जे उ' समस्तो नाम सर्वैचनीयदोषैर्विमुक्तः, जहा देसिओ
 जाणओ अदिमामूहो णरो पेमं अकुडिमं मग्गं अवतारेऊण जहिच्छं देसं सम्मं वा णयति, एवं तेवि केवल्लणाणेण भगवन्तो तित्थ-
 मरा अप्पाणं पर च संमारसमुद्दमहाक्रान्तागतो तारंति, सर्वगतत्वे सत्यात्मनि जे गरहियं ठाणमिहावसंति ॥७१९॥ वृत्तं,
 गरहितं-निन्द्य जातितः कुलवत्थ, तत्र जातितश्चाण्डालाः कर्मतश्चाण्डालत्वेऽपि सति ये सौकारिकाश्च, स्थानं वृत्तं कर्मत्यनर्थान्तरं
 आमसन्ति उवजीवन्ति, चरण वृत्तं मर्यादेत्यनर्थान्तरं, चरणेण उव्वेति, तदपि जो जातितो वृत्ततश्च, जातितो मिथ्यादृष्टिः लोकः,
 समता वाक्कणः परिव्राज् व्रजितः, एतदुभयमपि भवन्मते नैव, उदाहरति हि उदाहरणं भवति, अथार्थापत्तिः एतदापद्यते सर्व-
 गतत्वे मति सर्वात्मनां समतेति, समता समं तुल्यमित्यर्थः तुल्याहृतद्रव्यवत्, सतिएत्ति बुद्धीए, एवंप्रकाराए सर्वगत आत्मेति,
 मत्तीएत्ति वा एगट्ठ, 'अथाउसे विप्परियासमेव' अथ इत्यानन्तर्ये, सर्वगतत्वे सति सर्वात्मा निकुटोत्कृष्टयोः समता इत्यर्थः,
 'आउसे'त्ति हे आयुष्मन्तः ! विद्धी योगो विपरीतो असौ विपर्यासः, विपरीत इत्यर्थः, कथं ?, सर्वगतत्वेन चेदानीं निकुटो-
 त्कृष्टानां साम्यं भविष्यति, अथवा संविदधिगमो ज्ञानं भाव इत्यनर्थान्तरमिति कृत्वा विपरीतभावमेव सर्वगतग्राह इत्यर्थः, अथवा
 विवजास इति मत्तोन्मत्तप्रलापवदित्युक्तं भवति, तावन्न चैतत्स्यात् सर्वगतत्वे सति सर्वात्मनां, निकुटोत्कृष्टानां तुल्यत्वे च सर्व-
 गतमित्यन्यथा वा का प्रत्याशा ?, एतदेवोत्तरमेकात्मवादिनामिति, एवं सांख्यान्निर्लोच्य भगवंतमेव प्रति तिष्ठन्तमार्द्रकं केचि-
 दतिदीर्घश्मश्रुनखरोमाणो जटाशुकुटदीप्तशिरसो धनुष्पाणयो हस्तितापसारुखाः परिवाजोऽभ्येयुः, भो भो ! क्षत्रियकुमारः आर्द्रक !

तिष्ठ तावदीपचरं इमामस्माकं सिद्धान्तोदितां पुष्करचर्यां शृणु, युत्वा रोचयिष्यसि यास्यसि चा, तत ईषद् व्यग्रस्थिते राजपुत्रे
 पञ्चद्वयपुरुषपरिवृतो हस्तितापमानो बृद्धतमस्तमुवाच, वयं द्वादश्यान् अभ्युदयार्थिनः सुमुषवो हस्तितापमा वा इति शन्या मदा
 बनेन, तं च वयं परमकारुणिका सन्धेयु, बने हि वमतां मूलस्कन्धोवधात आहारार्थं सुमदादोष इति मत्वा तेन संवच्छरेणावि
 य पगमेन ॥७२०॥ इव, संवसन्ति तस्मिन्निधि संवस्तरः, एकैकमिति वीप्सा एकैके, मासे एकैके 'बाप्ये' मरेण विसलितेन
 वा मम भृत्यि मारुत, महागजति गर्जति गर्जते वा गज महाकाय महागजं मय मज्जमाण गवा, सेनाय जीवाण सेयत्यि विज्ञा,
 वपस्सतिक्कायमूलपत्रपुण्यकृष्टप्रवाजुग्राया वानस्पत्या स्वावरा वङ्गमाघ मुगाद्या, दयानिमित्त, मानमास्वाद्य स्त्रां वृत्तिं परिकल्प
 याम । लंबोत्सर्गि क्कट समे मागेसु क्वत्तूरं पठ्येत्तुल्य त्यायामो, एवमेगण जीवचातेण सुयद् जीवे रक्तामो, जे पुण वणतावसा
 बहूणि कन्दकृष्ठाणि घट्टेति ते विषय गामघात करेति, न चात्ररीरो घम्मो मघतीत्यतः अल्पेन व्ययेन बहु रक्षाम वणिजवत्,
 अपि तदर्थं किंचित्ताप भवति तदपि आतावणोक्ताप्रवापप्रवर्त्यैः क्षययामः, विदधामिन्नेणाप्युक्त- "सुवय कर्तुं जीवता कम्मं
 पाप" मनु च तुम्हेव पढिक्कनादिक्काउत्सगणेण सोधवा, अय चास्माकं स्मृतिविहित एव हस्तितापप्रघर्मस्त्वमेन प्रतिपद्यस्व आगच्छ,
 तानेव वृत्रानान् आर्द्रक आह-संवच्छरेणावि य ॥७२१॥ वृत्त, एकतरं प्राणिन हस्तिन, सा हिंसा, ततो अणियथा अणि
 पणिवोसा जिह्मदियदोमात्रो य, किंचान्यद्-जा सा जिर्वाया सा रौद्रता, कय हस्तिनि परं मगमाया मंसलोत्तुपा अत एव
 हेतुत हिंसा एका भव जरापञ्चन्ता, किंवा सेसाय जीवाण ?, अ च गणह- 'सेसाय जीवाण दयदुताए' चि त ण भवति, सो इत्थी
 विदो उप्पह्मिदो वपस्सतिक्काए हस्ते गुञ्जगुमादीए पेष्ठे सणाति मरिंते च रुक्खे मंजति, सुयुपिप्पील्लिकादिप य जण नयिदि

पेहेति, जे य मंसं पयंता सुंठीए चुल्लीसु वा अगिमथेण वधए, उक्त च—“तणकडुगोमयमाहणस्मिया संसेदमिदा मड्डिस्सितता चेव” एवं सेमाण जीवाण लग्गह पाणातिवाते, सिया यथैव, स्यादेतत् सर्वमपि त सह हत्थिवधेण जे य अण्णे य पडंतो मारंति एगे य डज्झंति, सर्वमेतं शोवमुच्यते, गिहिणोवि ते य बहुजीवे जे ण मारंति, कथं?, तेलोगं सर्वं जीवेहि ओतप्रोतं, सो य गिही तिरियलोए वसति, उड्डलोए अधोलोए य ण मारंति, एवं जाव जंबुदीवे भरहे मग्गए सणगरे, ते छव्विसे खेत्ते वा, एवं सोऽपि नाम धार्मिकः। किंच-संवत्सरे ॥७२२॥ वृत्तं, प्राणं हस्तिनं, श्रमणव्रतानि अहिंसादीनि तानि किलास्य हस्तितापसस्य श्रमण-व्रतानि सन्तीति श्रमणवती, तुर्विशेषणे, किंच मारयति, च कस्येदं हास्यं न स्यात्?, ‘आताहिते’ आत्मनः अहितो य, एवं परू-वंते आयरिचं च, सो नड्डो अण्णं पि णासेति, जहा सो दिसामूढो अण्णे य डेसिए णासेति, अणारिओ दंसणाओ चरिचाओवि प्रागेव ज्ञानतः, ण तारिसं धम्मं हिमकं केवल्लिणो भणंति करंति वा, किं वृत्ते?, बह्मा केमली, तेन तदुपदिष्टं हस्तितापसव्रतं, तदुच्यते-ण तारिसे केवल्लिणो भवंति करंति वा, जे हिंसगं धम्मं पणवेंति तिलोति, सा जेण णो तिण्णा अण्णतेसु च, सो नड्डो अण्णं पि णासेति जहा हाणिकताणि, एवं बह्ववद्धिः संमारमोचकवैदिकादीनां पक्षसिद्धिः प्रमाधिता भवतीत्यन्यथा वा का प्रत्याशा?, इत्येवं तस्तापसान् प्रतिहत्य भगवत्समवसरणमेव प्रति प्रतिष्ठते, तत्थ य आरण्णो हस्ती णवग्रहो आलाणखंभे चद्धो सण्णी, तं जणसदं सुणेति, जहा एसो अइओ रायरिसिपुत्तो णियआलाणाणि भंजिऊण तित्थगरममीवं पड्डो, परतित्थिए पडिहणिऊण, लोएण अभिथुन्वमाणो पुण्फंजलिहत्थएण अचिजमाणो वंदिजमाणो णिरवेक्खो हतपच्चत्थिपक्खो वच्चति, अहो धण्णो य, तं जइ अहंपि एतस्स पभावेणं इमाउ वंधणाओ सुच्चेज तो णं वंदिज, वंदिता णमंसित्ता णियगवणं पाविऊण संजूहे णागस्स चहहिं लोड्डएहि य

पहरि कलमेहि हत्थीहि य २ बहुरि उन्नागपहि जाव सन्दसुह विहरेआ, एउ चितितमेव एउ तठतठस्स पवणां छिप्पाइं,
 छिप्पबणो उंसितहत्थो मगवतमार्र्करिण्तिण संपत्तिवतो, पन्ना लोएव मीतेण कलकलो कओ, हो हो अहो ! आर्द्रक्राज
 पुओ इमिणा दुइहत्थिणा मारिअतिचिक्काऊण, इषेण भाजिऊण भयसंयतो सग्वओ समता विप्पलाइतो, तते णं सो वषहत्थी भवि
 संमभोगवगहत्थो विषलकण्णकओलो विणयणठचिमगो वरवितलणिम्मिमतगवदतो आर्द्रक्राजपुवस्य पावेसु भिविठितो, मनआ
 वेव इवमवधीत्--'मद्र ते मो आर्द्रक्यायरिसि यथाऽभिलपितान् मनोरथान् प्राप्नुहि, धंघनादिप्रमुक्क' इत्येव मनआ उक्त्वा ययेए
 वन प्राप्तवान्, तत्पुमदान्त प्रभाव इयु लोहस्यातीव तपस्सु सविस्मया भक्तिर्बभूव, एताए एव वेलाए सेणिओ राया मङ्गुरक
 पादममीवं बंदिउ पत्तिवतो किमेयति पुन्छति, गहियरेहि य से मरामवेहि य मिवेहि य पउरेहि य कथित, बहा सो सन्व
 ठकन्वपसंप्यो आरप्पो हत्थी वारि पाणिय च अणमिलसमानो आर्द्रकस्य रायरिसिस्स तवप्पमावेव वयणाइ छिदिऊण अइय
 रायरिसिं वदिऊण पलाओ, पन्ना सो सो गियराया तं सोऊण वणकलकल अविग्गय अइरायपुव वदिऊण गमसिवा एवं वदासी-
 अहो मगवं दुकरामि तपासि मरानुमावानि च, कव !, तपसा तप्यते पाप, तप्त च प्रविणीयते । देवलोकोपमानानि, सुभ्रत्य
 प्परसः स्त्रिय ॥ १ ॥ विन्यत्तानि हि पुण्यानि, येषां तप' 'कल तत' ॥' सेणिओ ब्रवीति, अणु मगवत एव दुक्कराणां तपमां
 प्रमावादमो वनहत्थी आयत्तानि शृङ्खलपचनानि अस्सरपि तीस्सेनुंछेयानि छिप्पा ययेटं वन प्रयात', इत्यहो दुकरं, आर्द्रक
 उवाच--"ण दुकरं वा गरपाममोयणं, गयस्स मचस्स वणम्मि राय । अहा उ वचावल्लिपेण सतुणा, सुदुकरं मे पडिदाम मोयण
 ॥ १ ॥" इत्येवमुक्त्वा मगवत्समीव प्राप्पार्द्रकः ताणि पंच सिस्ससताणि मगवतः शिष्यतया प्रददौ, मगवानपि च तान् प्रमत्तय

तस्यैव तान् शिष्यान्नुज्ञातवान् । बुद्धस्स आणाएँ इमं समाधिं ॥७२३॥ वृत्तं, कतो स बुद्धो ? ननु भगवानेव वदमानः,
आह—अज्जवि सो ताव भट्टारगं ण पेच्छति तो कहं तस्स आणाए बुद्धो वड्ढति ? उच्यते—ननूपदिष्टानि महाध्ययनानि, अनागतं
चेव तेण भट्टारकेण णातं जहा आर्द्रको नाम तत्सभीपं एंतो अण्णउत्थिए हंतुं विहरिस्समति, बुत्तो य समाणो एताणि एरिसाणि
उत्तराणि दाहितित्ति तेण भगवता भासितं, गणधरेहिं तु सुत्तीकृतं, उक्तं च—“अणागतो भासियाणि” कायेत्ति, अतिकृतं एवमिणं,
अथवा प्रत्येकबुद्धो सो तेण पुब्बं एते अत्था आगमिता, तेण तेसिं अण्णउत्थियाणं तमुत्तरं देइ, इच्चेवमेसा भगवतो पुब्बवत्तिथ-
गराणं च समाधी बुत्तो, एत्तो तिविधो दंसणादि, तत्थ विसेसेण दंसणसमाधिणा अधिगारो बुच्चति, जेण मिच्छदिट्ठीसु पडिहतेसु
संमत्तं थिरीहोति, सति य संमत्ते णाणचरित्तइं पि होति, अस्सि समाधौ त्रिविधेऽपि सुट्ठु स्थित्वा वा, त्रिविधेणं पि मणमा वयमा
कायसा, मणसा तावत् ण मिच्छदिट्ठीए समणुण्णाति तिण्णि तिसडाणि पावादि यमताणि, जेसिं एतेसिं पंचण्हं गहणेण सव्वेय्यिं पि
गहणं कतं भवति, ते सव्वे असब्भावत्थिते मण्णाति, वायाएवि पडिहणति, कायेणवि तेसिं अब्बुट्ठाणाति वा अहो सन्मार्गावि-
स्थिताः यूयमिति हस्तपरिवर्तनादिभिः क्षेपैस्तान्निरासत्करोति, एवं अण्णाइं पि सात्त्वयैशेषिकवौद्धादीनि त्रिविधेण करणेण गच्छति
गरहति, इच्चेतानि तिण्णि तिमडाणि कुप्पावयणाणि य सताणि मिच्छादंसणसमुदं तरित्ता, मिच्छादंसणसमुदओहमिति जलं, मिच्छा-
दंसणे हि तस्मिन् मिथ्यादर्शनसमुद्भवो भवतीति कारणे कार्यचटुपचारो, महाभावो महोत्थामो भावो, यत्थ महाभावोद्यः महंतो वा
भवौघो यथा मिथ्यादर्शनो घन्तरित्ता संमत्ते ट्ठाति एवं अन्नाणौघं भवकारणं तिकाऊण तं तराते, अचरित्तोघं संवरणाचारुहो तरिअ
आदानवत्ति, आदीयत इत्यादानं, एतान्येव ज्ञानदरिमणचारित्राणि आदानं, मुमुक्षोः कम्मं उदीरेजा कथयेत्यादि, उक्तं—“अड्डिते

न टोति वर' तथा चोक्त-‘गुणसुदृढितस्य वयण०’ इति प्रथमीभिः अत्र सुधम्मो जयुमार्मी भजति, इति उदाहरेणासिचि
 मुगमो, परोपद्माद्यैर वर्त्तमि ॥ इति आर्त्तकीयाक्य पट्टमध्ययन समाप्तम् ॥

माग्रत बालददञ्ज, तस्य संबन्धो, अहं आचारसुखं पुत्र, इमं सावगसुखं, यत्राक्षेपपरिहारं भावञ्च वर्धयन्ते, अथवा प्रायेण
 आचारं सुगणदं यं देहा माधुमुमादं युषाद, इह तु मावगधम्मप्रधिगारो, कथं?, मावगस्य साधुमूले धूले पाणातिवाते पचन्त्वा
 यमि सुदुमा पाण्डुवापति, अथवा छेदे अण्डरिथ्यपरिदं महं चातो, इह तु मतिरिथ्यपरिदं, सूत्रेण ‘आदाज्ज वग्गं उदा
 दारत्वा’, मां यं धम्मो दुपिषो-माधुयम्मो अं गिदीधम्मो अं, साधुधम्मो पचमल्लेहुसु बुधो, इह तु मावगधम्मो इत्युक्तः मन्वन्धा,
 पाषण्डिणञ्च ज्ञानदश्ज, बाल्या, नगरधति, आहं च-‘गतं न गम्यते किञ्चित्, अगतं नैव गम्यते । गतागतविनिर्मुक्तं, गम्यते’
 तमगाप, अरुगे वर्मदानमेवाधं प्रतिपचयति, यथाऽऽकृत्, माकारं क्रियान्निषेधकः यथा मा गच्छ, मा कुर्वीत, आहं च-‘मा क्खपुं
 दम्माम्भुविद्यं वगे’ मा पीतं तिष्ठन्, अन्योर्ध्वजातिधम्मात् स्वात्मानं वधत, दान्तं वा, नोकारस्तु प्रवेष्टुं प्रतिषेधयति, स च त्रिष्वपि कालेषु,
 यथा नो अहमेवं कृतवान् नो क्खामि नो क्खरिप्पामि, तदुपयोगस्तु नो सदाऽऽसीत्, इदानीं नक्खरिक्खाल्लविपयी, नाहमयं कृतवान् न
 क्खामि न क्खरिप्पामि, आहं दि-‘तामिस्सप्पति अग्गानां०’ उक्तो नक्खर’, इदानीं अल्लन्दस्स क्ख्यात्था, अत्र गाथा-‘गामं अल
 ल्चणं यत्त ॥२०१॥ पयांसिपूणञ्चारणेषु, अत्र गाथा-‘पञ्चत्तीभावे म्बलु पल्लमो बीओ भवे अल्लकारे ॥२०२॥ पर्याप्ती ताव
 अन्नं देरदमा यत्तुदपाय, अन्नं कवल्लज्जानं मर्यादोपलब्धौ, अलं च मुत्तानं उपलब्धौ, माधे त्वेव, उक्तं च-‘द्रव्यास्तिकन(इ)या
 रूद, पयापोयनञ्चमुकः। वृत्तिसञ्चादचान् धादी, अ(प्र)वादिम्यो भवत्यल ॥१॥’ विधृण्णेऽपि, अलंकारैः अलंकृता स्त्री, धर्म्ममानेन

अलंकृतं न भश्चन्द्रमसा, उक्तं च—‘भवतस्त्वलमेव संस्तवेन’, चारणेऽपि अलं, अलं तत्रैतेहिं, अलं प्राणातिपातेन यतः इहामुत्रा-
 पायाः, उक्तं च—“अलं कुतीर्यैरिह पर्दुपासितैरलं वितर्काकुलकाहलैर्मैतैः। अलं च मे कामगुणैर्निपेयितैर्भयंकरा ये हि परत्र चेह च
 ॥१॥” अत्र प्रतिषेधेऽलंशब्देनाधिकारः, अत्र गाथा—पडिसेहणगारस्सा इत्थिस्सहेण चेत्र अलसद्दो० ॥२०३॥ खील्लिङ्ग-
 मेतत्, रायगिहे गगरंमि णालंदा णिवासिणा देति विभवं सुखाद्योश्च इत्यतो णालंदा, बहिर्नगरस्य बाहिरिका, णालंदायां भवं
 णालंदइज्जं, अत्र गाथा—णालंदाए समीवे ॥२०४॥ ‘पासावच्चिज्जे’ पश्यतीति पार्श्वः तीर्थकरः पामस्म अवचं पामावचं, नासो
 पार्श्वस्वामिना प्रत्राजितः, किन्तु पारम्पर्येण पार्श्वार्पत्यस्यापत्यं पामावच्चिज्जं, स भगवं गौतमं पामावच्चिज्जो पृच्छिताइओ अज-
 गौतमं उदओ, जहा तुभं सावगाणं विरुद्धं पच्चक्खाणं, पुच्छा गतो उत्तमं, चोरगहणविमोक्खणता, तथा च—इह खलु गाहा-
 वतिपुत्ता वा धम्ममवणवत्तियाए एज्ज वा, से तां जात्र सच्चैव से जीवे जस्म पुत्तिं दण्ढे अणिकिखत्ते इदाणि णिक्खित्ते, एवं
 परियागावि, तह दीहाउअ अप्पाउअ समाउअत्ति, एवमाइयाई, उवम्माई सोत्तुं उवसंतो। सुत्ताणुगमे सुत्तमुच्चारितव्वं—तेणं
 कालेणं तेणं समएणं (सूत्रं ६९) अतीतानागतवर्त्तमानस्त्रिविधः कालः, तेनेति च तृतीया करणकारकं, तेन यदतीतेन कालेण
 राजगृहस्य सम्प्रयोगोऽभूत्, समयग्रहणं तु कालैकदेशे, यस्मिन् समवे गौतमो पुच्छितो स व्यावहारिकः नैश्चयिकोऽपि तदन्तर्गत
 एव, जहा कज्जमाणो कडे, एवं पुच्छेज्जमाणे विबुद्धो, अत्र समयो गृहीतः, सेया तु णो पुच्छासमया, एत्थ णयमग्गणा कायव्वा,
 राज्ञो गृहं राजगृह, पासादीयं०, तस्य राजगृहस्य बाहिरिया णालंदा अद्धतेरस कुलकोडीओ०। तत्थ लेवे नामं गाहावई
 (सूत्रं ७०) लेवे णाम संज्ञा, गृहस्य पतिः गृहपतिः, होसुं होत्था, आदिः आदित्यो वा आढ्यः दीप्यचित्तो नाम तुष्टः, पर्याप्तधन-

येन 'विच्छिन्नाविपुलभवनसयणासम्प(जाय) वाहणाइण्ये' विस्तीर्णानि आयायतो विस्तरस्य, क्वानि तानि ?, भवनसयनासनानि,
 विउत्तानि बहूनि, 'पुल महत्वे' विच्छयेष पुत्तानि विपुत्तानि, क्वानि तानि ?, यानानि चाह्नानि 'यथासंख्यमनुवेस ममाना' मिति
 कृत्वा तद्विस्तीर्णः भवनसयनासनैर्विपुलेष यानवाहनेनकीर्ण उपभोग्यतः संग्राह्या इत्यर्थः, घनं कृतं, अथवा घनप्रद्वयेन वैदूर्यादीनि
 रत्नानि परिगुरन्ते, घनवान्य इति च कृत्वा, छात्र्यादीनि घान्यानि बहुजातरूपरयत कृत्रमेतत्, आयप्पत्रोत्त इति आयोगो
 वृद्धिश्चप्रयोग' (व्यापारः) इत्यर्थः, अथवा आयोगस्यैव प्रयोगः, इन्द्रो वा समाससंज्ञा, साम्यां संपुक्तं, विविच विशिष्टं वा छड्डित
 विच्छिद्रितं दीपमानं सुजमानं वा सुकटोपं च, बहुदालीयत्सं कृत्रमेतत्, 'बहुजन' इति उच्यमाधममध्यमो जनस्त्वस्य जाति-
 मूलं यपइणपरिपुत्तो मान्यः पूज्य इत्यर्थः, से ण छेत्वे समणोवासग होत्था, जाय विहरति । तस्स ण छेदस्स
 गाहावईस्स णालदाण याहिरियाण याहिता उत्तरपुरच्छिमे विसिभागे एत्थ ण (सूत्र ७१) लेवस्स गाहावइस्स इति
 त्रामे वाम यमसंढ होत्था, किण्डे किण्डछायो, प्रायेण हि वृक्षाणां मध्यमे वयसि पचापि किण्डाणि भवन्ति, तेसि किण्डाण
 तायेव किण्डलवमतिक्कान्तानि रक्कमावा इपदरितालामानि पाण्डूनि हरितानीत्यपदिश्यते, हरितानां छाया हरितच्छाया, एत एव
 कृष्णनीलहरिवा वणा यथास्व स्वे स्वे वर्षे अत्यर्थं पुक्ततमा भवन्ति, स्निग्धाश्च तेन णिदो घणकडितठिच्छायपि अन्योऽन्य
 ग्रामाप्रग्रासानुग्रयेना घणकडितठिच्छाए, रम्मे महामेष इति जलमारण्ये प्रावृग्मेषः, समूहः संघाव इत्यनघान्तरं, मूलान्येषां
 बहूनि दूरावगाहानि च सर्वाति मूलवन्ताः, एव द्वेषाण्यपि, पिट्ठदंरं यथापि पाण्डुरभीर्णरवाद्याङ्गं सुष्यते तथाप्यच्छेपात् तन्निरुप

भोगत्माच्च वृक्षाणां कालेनैवापाण्डुरा भवन्तीति मूलवन्तः, एवं ताव पासादीया, तस्स णं बहुदेसम-
 उज्जभाए लेवस्स गाहावतीस्स सेसदविया णाम तस्स णवग घर, तथा जं सेसं गृहोपयोज्यं काष्ठेष्टकालोहादि, तेण कृता,
 केचिद् भुवते-गृहोपयोज्यात् द्रव्यात् यच्छेपं तेन कृता, उदयशाला उदकप्रवाहो सुहं होत्था । तस्सिं च णं गिहपदेसम्मि
 (सूत्रं ७२), तत्थोवरगउवट्ठाणियगपाणियघराणि पदेसा, तत्थणतरे पदेसे भगवं गोतमे विहरति, कथं ? द्वितो, कथं विहरति ?
 उच्यते, ण चंक्रमणादिलक्षणो विहारो गृहीतः, किन्तु उद्धंजाणुअधोसिस्झाणकोट्टोवगते, विसेसेण वा कम्मरजो हरतीति विहरति,
 कथं सावओ ? कथं प्रपा ? उच्यते, प्राग् श्रावकत्वात् प्राक्श्रावकता, साम्प्रतं निरुपभोगित्वादल्पसागारिका, अत एव भगवान्
 गौतमः अत्रावस्थितः, भगवं च णं अहे आरामंसि आगत्य रमंते यस्मिन् इत्यारामः, अहे वा आरामस्य, गृहं अधो अधः, तत्थ
 भगवान् वर्द्धमानसामी द्वितो सेसा य साधवो, तत्थ तत्थ देउलेसु सभासु द्वितो, अह उदए पेढालपुत्ते पासावच्चिज्जे ॥२०५॥
 निगन्थे निर्गन्थो, किलायं भगवं वर्द्धमानस्वामी भवति न भवतीति ? दुक्खं हि भगवान् अयं ज्ञास्यत इति गौतमस्वामी आगत्य
 भगवं गौतमं एवमाह-अत्थि खलु मे आउसे ! (सूत्रं ७३), प्रदिश्यते इति प्रदेशः, प्रवचनस्य प्रश्न इत्यर्थः, तथाऽहमपि,
 व्याकराहि, एवं पुट्टे उदएणं पेढालपुत्तेणं सवायं शोभनवाक् सवायः, शोभना तु 'अलियमुवघातजणणं' इत्यादि, अथवा निर्व-
 हणसामर्थ्यात् शोभनवाक्, सोच्चा जाणिस्सति, किञ्चि सुच्चतेवि ण संमते, वितियचउत्था भंगा सुण्णा, तदेवं ब्रूहि-यदि श्रुत्वा
 ज्ञास्यामः ततो वक्ष्यामः, न चेत् ज्ञास्यामो भगवंतं प्रक्ष्याम इत्यर्थः, भगवता गौतमेनोक्ते-सवायं उदए पेढालपुत्ते य एवं
 वयासी सवायंति न मिथ्याहिमानात् पूयाविमत्या, केवलं तच्चोपलभात्, अत्थि खलु गौतम ! कम्माउत्तिया णाम कम्मं करो-

तीति कर्मकाङ्क्षां संश्लेषां श्रित्वा वा कर्मकाङ्क्षास्य पुत्रा कर्मकाङ्क्षापुत्रा, कर्मकाङ्क्षापुत्राणि कर्मकाङ्क्षारीयपुत्रा, समये उवा
 मन्तीति ममभोज्यामसा, तुभ्यमगति युष्माकं प्रवचनं, सुखादितौ वा वचनं प्रवचनं, गात्रादिति समनोवामए 'एव पञ्चमत्वावेति'
 स्यात्कथं मया युतं तत्र क०, साधुसमीपं गतेन वा, वसता तत्राम समीपा गतागते तुल्यमिति, कथं ते प्रत्याम्भानमित्युक्त एव
 माह—'बन्धस्य अभिप्रोक्षणं' अन्यत्रेति परिवर्जनार्थं, अभियुज्यत इत्यभियोगः, तज्ज्ञा—रायामिओगेण गणामि० पलामि०
 रायामि० अहा वरुणो पागमन्तु(पु)ओ रायामियोगात् संग्रामं कृतवान्, अणो वा कोऽपि रायविभो वा नीवो संग्रामं परा
 हन्त्यते, एवं गणामियोगेति, मष्टगणादी, अहा रायामियोगो तथा हि सन्ध्याघमादिजीवितान्तक्याभिवारयत्, नाद्वीरसः धर्मो
 भवतीत्यतः त, अत्रापि रायामियोगवद्गृह्यं, आकार एव च एतावान् भवति, त्रैपञ्चमत्वाओ वेव रायामियोगादि आगारं करोति,
 जहा स हिमादिभूमिभूता पलायतो तसे पेष्ठेति, स्यात्, कथं तत्रपापेषु निश्चितवितस्स आयरियस्स एगिदियवचाजुषा न
 भवति?, तन्मते—'चोत्तगइव(वि)मोक्तनयाए'ति उवाहरण—एगमि अगरे रणा तुष्टेण अंतपुरस्स रतिं सच्छृपयारो दिष्णो
 प्रागरहिदि रायशुवचीए, वरिते वरिते तद्वितसं महिलाचारोऽणुष्यातो य, पचे च दिष रणा पोमाचित्त—ओ पुरितो अती ते
 तस्स दहो सारीणे, ते च गिति, चिदुसु वारसु ताओ रायाविओ वगरमहिलाओ य सच्छंद सुह रतिं अमिरमति, तत्तद् कदायि
 एगस्स वागियस्स पुत्रा मावणे वचनारमाणा अतीव कथयिष्ये वचमाणा भत्यलोमी बहिष्ठित पत्रिय विक्कमाणा ते वड्ढिता आव
 धरो अत्यंतो, महिलाओ य आहिदिउम पञ्चमाओ, तं य मीता तंमि येव सावणे निमुक्ता, वसे महिलाचारो वचकेहि रणो
 कदिता, पज्झा आपसा, पिता य तंमिं सुण्यपसनीहिं समं विष्ण्वेति, एवढं देमि, अप्पणं समं पुत्ते, राया अतीव बहिष्ठितमाज्जो

भणति-एकं ते जेद्वपुत्तं मुआमि, सो भणति-सन्वे मुअह, इतरो भणति-जेद्वपुत्तं ते मुआमि, इतरे ण मुआमिचित्तिक्कट्ठु, तं मोत्तुं
 सेसा विरसमाणस्स घातेति, एवं साधूवि मावगं भणति-छसु जीवणिकाएसु णिक्खिण्ण दंडं, सो णेच्छति, इत्यतः चोरग्रहण-
 मोक्खणद्धताए साधुणा सेमा काया अणुणाता ण भवंति, स्यात् कथं चोरास्ते स्वगृहे तिष्ठन्तः?, उच्यते, राज्ञा न तेषां अनु-
 ज्ञातस्तस्यां रात्रौ नगरे वास इत्यतः, अथवा सेत्ति पुत्ता रण्णा कम्हि य आयोए णिउत्ता, तेहिं किच्चं किञ्चि तत्थ अविहतं,
 तत्रापि तदेव जाहजमाणो राया चिराणुगतोत्तिकाऊण एकं विमज्जेति, उदए आह-तसेहि वेइंदियादीहि 'णिधय'त्ति धकारस्य
 ह्रस्वत्वे कृते निधय भवति, निक्षिप्येत्यर्थः, एवं तेसिं साधूणं पच्चक्खंताणं सव्वगतिग्राहित्वात् त्रसाना दुपच्चक्खत्तां भवति, तथा
 च-न जातित्रसः कश्चिज्जीवोऽस्ति, त्रसानां सर्वकालत्वात्, तथा प्रत्याचक्षणानां श्रावकाणामप्यसर्वकालत्वादेव त्रसाणां दुपच्च-
 क्खत्तां भवति, एवं ते परमं पच्चक्खवेति-माणंति, पर इति, साधूनां तावत्परः श्रावकः, अतिचरति सयं पतिणं, अतीत्य चरंति
 अतीत्य वर्तन्त इत्यर्थः, कतर?, पतिणं च यथा वयं तसेभ्यो विरता इत्यर्थः, यदि हि अत्यन्तत्रमाः स्युः त्रसकाये मोत्तुं
 अणत्थ, अणत्थ ण उववज्जेज्ज इत्यर्थः, श्रावकानामतिचारेयुः स्वां प्रतिज्ञां, जम्हा य ते साधुणो जाणंति णत्थि कोयि अच्चंत-
 तसाति, सो हि य पच्चक्खवेन्ता विजादिता भवंति श्रावकाः, मृषावादवादित्वाच्चातिचरन्ति, स्वां मृषावादवेरमणप्रतिज्ञां, श्रावक-
 स्यापि साधू पच्चक्खंतिओ परो तेण परेण अप्पणो पच्चक्खोवेमाण्णा असर्वकालत्वात् त्रसानां अतिचरंति स्वां प्रतिज्ञां, य था वयं
 त्रसेभ्यो विरता इति, अप्पाणं साधुं च पच्चक्खायंतयं विसंवादयन्ति 'कस्स णं तं हेतुं'ति कस्माद्वेतोरित्युक्तं भवति, संसारित्वात्स-
 र्वजीवानामिति हेतुः खल्विति विशेषणे, किं विंशिनहि?, न कश्चित्संसारी जीवोऽस्ति हि तासु तासु गतिसु न संसरति, थावरावि त्रिग्र-

क्षारा' त्रिप्रकारेष्वेव प्रसेपूपपद्यन्ते, त्रसा अपि त्रिप्रकाराः। त्रिप्रकारेष्वेव स्यादरेषूपपद्यन्ते, धारा पाषा विष्पमुच्यमाणा केयि धावरा,
 धावरणा य क्षलं किंवा तमुच्ययसि उववअते ततो सावगस्त तसस्त द्वाव पद्वण्ण भवति, जओ सावगेण स्वावराण ण पवक्खा
 रंति, तमावि ऋ तमुपाओ काल किंवा धावरक्खयसि उववखेआ, ततो सावगस्ता त सावरद्वुण्ण अयत्त भवति, जतो सावगेण
 तमाव पवक्खावति, धातनीय धात्व वा घत्तं, दोषव एताई संसारिजीवद्वुणाह, तसद्वाण यावद्वाण च, त च तसद्वाण सावगस्त
 हूत्तत्वात् प्राणातिपातस्य तीव्राप्यवसायोत्पादकत्वाद्धोक्ताः। किराहितत्वाव अघत्त, स्वावरद्वुण्ण पुनस्तैरेव करणे सह तेजीवायुभ्यां
 पत्त, दधान्तो नागरक्खपत्तिवत्, यथा कथिदू दूयात् मया नागरको न हन्त्व्य इति, स च यदा त नागरक ग्रामगत इ यात्
 तदा तत्किं प्रत्याम्भान न मय भवति?, स्वात्कव सुप्रत्याम्भ्यापित भवति साधोः कथं च सुप्रत्याख्यात भवति धावकस्य?,
 उदओ आह-नत उच्यते, तेसि साधूण पवक्खायंताण एव पवक्खायमाणं सुपवक्खात होखा सावगाव तेहि माधूहि पव
 क्खावैताम एव सोपपन्नातं होखा, एव त परं पवक्खावेमाणा, परदब्दो हि उमयग्राहि, पथाइन्वतस्तस्स हि पवक्खावेमाणे
 पतो, पवक्खावैतस्मिन् पवक्खाइओ पतो, इत्युवाच, यथापि परदब्द नातिचरन्ति स्वां स्वां प्रतिज्ञां, ण्णत्थ अभिजोएणति, सो
 हि गाहन्तिनि यावच्च प्रतानि तावद् गुरपतीस्युप्यते गुरीगानुवतस्तु थावक उपासको वा, 'तसमूतेहि पापेहि'ति अजुद्धयादा
 रम्य मवं एव उपरिमा षया नैयायिका से तु वर्तमानमेवार्थं प्रतिपद्यन्ते न त्वतीतानागते इत्यसो नैधयिकनयमधिकृत्योच्यते
 त्रसत्त्व भूत येषां तत्र भूता, वर्तमानमित्यर्थो, न त्वनागत घृतषण्दधान्तसामर्थ्याच्च ते भवन्ति त्रसभूताः, ते हि त्रसभूतेहि पव
 वस्तवस्त सापुस्त अलियवयणधेरमण व मगग भवति, पवक्खावैतस्त य सावगस्त स्थूलगपाणातिपातवेरमण ण मगग भवति,

को दृष्टान्तः?, क्षीरविगतिग्रत्याख्याने दधिपानवत्, यथा क्षीरविगतिग्रत्याख्यायिनः सस्वरमपि दधि पिवतः प्रत्याख्यानं न
 भजते एवं त्रसभूता मया सच्चा न हन्तव्या इति स्थावरानपि हिंसतोऽपि न प्रत्याख्यानातिचारो भवति, एवं तसभूते पञ्चकखांडं
 सावगस्स, थावरेसु त्रसत्वं नास्तीतिकृत्या स्थावरान हिंसतोऽपि न त्रसग्राणातिपातातिचारो भवति, एवं सति भामापरकमे—
 विज्रमाणे भासापरिक्रमे णाम वाग्निपयविशेषः, स्यात् को विशेषः? ननु भासाभिधानभूतशब्देन सङ्गृहीतं नित्यं यो विशेषो
 विज्रमाणो, को हि णाम अविसेसीतं पञ्चकखाड्?, कोधेण, माणोऽपि कोधाणुगतो चेव धूमाग्निवत्, लोभेण सावगा जाता संता
 अहं असणादी दाहन्ति, देशो नाम उपदेशः दृष्टिर्वा उपदेशः, अपिः पदार्थादिषु, उम्मग्गदेसणा य भवति, यत्तु पञ्चकखाणं
 सुज्झति, मोक्खं णयणशीलो जेयाउओ, अविद्याइं जाव रोयइ। गौतमो भगवानाह—णो खलु आउसो! (सूत्रं ७५),
 पेढालस्य तत्कथं न रोचति?, उन्मार्गवर्जनवत्, को णाम सचेतणो जाणमाणो उज्जुयं खेमं आसण्णगमणं च पंथं मोत्तूण तव्वि-
 वरीतेण पंथेण वच्चेज्जा?, को वा जाणंतो णिव्विसं भोअणं मोत्तूण सविसं गुंजेज्जा?, समणा चेव माहणा तत्पुरुषः समासः,
 अथवा माहणा श्रावकः, एवं आइक्खंति जाव पणवेंति—णो खलु समाणे ममाणा समणेहि तुल्या समाणा असाब्धमणैस्तुल्या
 इत्येवमाख्यान्ति, अणुगामियं खलु जाए अणुगच्छन्ति संसारं सा अणुगामिया भवति, अभूतोऽभावानं अभ्याख्यानं भवति, निहुवो
 वा, संयतवत्, सो असंयतं संयतं ब्रवीति सो अभ्याख्यातो भवति, संयतं वा असंजतं भणति सोऽपि अभिक्खातो भवति, उक्तं
 हि—“जे णं भंते! परं असंतेणं० अप्पगंपि अब्भाइक्खा०”विधिं अजाणंति, अहं पञ्चकखाणविधिजाणगा, ते समणेत्ति ते आय-
 रिया सिस्साणं समणाणं उवदिसंति जहा सावगाण एवं पच्चमखावेज्जाह, जेहिंवि अणोहिं पाणेहिं जाव सत्तेहि संजमंति तेवि

स्यात्कृपरे स्यादन्वे प्राणा पर्णिदिपु० पचिदिपु, एतत्थ वषस्तिकाएण वरिमणेइ, वणस्तिकायसमारंभरम पच्चस्वाण त आर्द्र
 छेदस्सेत्थपं; एतत्थ नाम तेम वषस्मतिभूतस्य पचस्वात, किं कारणं, सोचि ससारी कयायि पुढविकाएसु उवञ्जति तेण त
 पुनिक्रिय वंसेण तुन्मपएण पचस्वाण भग्ग भवति, अथ भूतस्रन्दमत्तरेअयि वगस्सइहि समारंभयचस्वाण सुञ्जति, कस्स
 त्रसेव्वपरितोप, वववा जेहिदि अण्णेहिदि पणप्पस्सति सेचि ते अण्माइस्सति, कय सदि, अथ हि प्रत्यास्मेया गृह्णन्ते, नतु
 पचस्सत्तमो पचस्वावेत्तजो वा कय अमाइस्सिवा भवति, जण तेसु भूतस्रन्द प्रफुज्जते, भूतस्रन्दो हि पातोऽगगतिं गत्वा
 औपम्ये वा सव वा, औपम्ये तावत् सो देवलोकमत्तेज्जेपुरे गतो, तदपेन सीवीभूतो परिणिम्भुतो, औपम्ये तावन्न घटते, किं
 कारणं, कतिअण्णो कोयि नस्रच्छयो, जहा देवलोकं देवही, एत अण्णविगुणेत्तत्वादेवलोकभूत अंतपुरं वरं, एव ताव कति
 सेइ अतसजो जेव तसा तसभूता बुवेजा, तवर्णोऽपि न घटते, कय, जाल्यमेवात् यथा उदक अमिआयासुदकजातो अझीव
 सीवीभवति, छीत वा अझीवीभवति, किमेव अस्रमत्वेनाविगत एव सन् वसीभवति, वसीभूतथ पुनस्रसीभवति? यस्मादेव
 तस्माद्वर्तदध्दो दोइ एव, होइमाम्यास्यानमित्ततो वेऽयि प्रत्यास्मेया तेऽपि अण्माइस्सति, कय, जो हि साधु साधुभूत
 मणेजा तेव सो अण्मस्सतो, कय नाम सो साधु साधुभूतो पुण असाधु साधुभूत भणतो त साधुममाइस्सति, कस्स क ते
 रेहु, कस्मादेतो अण्मदस्सा होति, जेण तसवात्तारण पाणाण अण्णोण संकमण अकिइ, सुत्थप्यविरोचे तसेहु उववन्ना वावरणे
 तसद्वाण अएव अघातनीयमित्थमं, अर्बता प्राप्त तसाण वावरेसुवन्नाण छाणयेत घण, तदपि अण्णए भवए, अण्णए घण,
 जेवं षट्ठथ वामरजो मए न पातेतिअण्णोणि उ वामपि गत वो-घमेति तेण पचस्वाण भग्ग भवति, एव तसा मए न घावयि

तव्वा, सो य थावरेपि तत्ताए गते घातेंतो तमथावरेण पुट्टो, जह पुण तमभूतो भणेज तो सुवेज्जा, तदद्युक्तं, कथं ? , णिच्छयणए
पडुच्च णगराद्धितो णागरओ तीर्थकाक्कवत्, एवं सो मए तसो ण घातेयव्वोत्ति तस्यामेव जातौ वर्त्तमानोऽघात्यः, थावरगतो पुण
ण चेव तसो भवतीत्यतो तसट्ठाणं अघत्तं, उदओ सवायं उदए (सूत्रं ७६), ण रोसेण पडिणिवेसेण वा, ओभावणट्ठता वा
न केवलं, किं तु कुमलं गवेपित्वा, कतरे तुब्भे वदह तमपाणा कंटो, मवायं भगवं गोयमे उदयं पेढालपुत्तं एवं वयासी-जे
तुब्भे वयह तसभूता पाणा ते वयं वदामो तसा पाणा भूता, एते तमा विजंति, तमा य तमभूता, यद्यप्येकः भूतशब्दोऽधिकः,
तस्याप्यर्थः भवतो न भवतीत्यतो तुल्या, एकाश्रयत्वात् एगट्ठा, सुखं सुखोच्चारणात्, सूपनीततराप्येवं उपनीयतरा, तसा पाणा,
अर्थमुपनयतीत्युपनीतं भवति, किं सुखतरं तसभूताभिधाने अत्थो वणिज्जति ? , मन्यत इत्यर्थः. तसाभिधानेन सुखतरं उवणि-
ज्जति, भूतसहो पुण औपम्ये तदर्थे च वर्त्तते, तदर्थे तावत् जम्हा भूतो भवति भविस्सति तम्हा भूते, अथवा सीतीभूते परिणि-
व्वुडे य, तम्हा उस्सिणे उस्सिणभूते जाते आविहोत्था, औपम्येऽपि स देवलोक्कभूते, स एवं द्विधा भूतशब्दो वर्त्तते, अप्येवं संभोहं
जनयति नतु निण्णयं, कथं ? , न हि कश्चिन्नसतुल्योऽन्यः कायोऽस्ति जेण वच्चेज्ज, परिशेणात् तदर्थ एव घटते, तदर्थोऽपि च भूत-
शब्दमन्तरेणापि स एवार्थः सेत्स्यति, परि समन्तात् कुश आक्रोश, नेनिंदध आक्रोशत इत्यर्थः, नयनशीलो नेयाडओ मोक्षं नय-
तीत्यर्थः, अभिमुखं नंदध प्रशंसत इत्यर्थः, अयंपि निदेशे, दर्शनं दृष्टिर्वा देशः उपदेशो मार्गः, स्वसिद्धान्तरूपापनार्थमित्यर्थः,
किचान्यत्-जं तुब्भे भणह तसभूएहि पाणेहि णिक्खिप्प दंडंति तं समयविरुद्धं, कहं ? , भगवं च उदाहु संतेगइया पुरिसा
भवन्ति, गब्भवक्कतिया संखेज्जवासाउया आयरिया वुत्तपुव्वत्ति अतीतकालो गहितो, एगगहणेण वटमाणोवि गहितो अणागतोवि,

प्रतीतगादय तु अनादिसिद्धमार्गत्वापनार्य, 'गुण रक्षणे' तस्या गोत्र मवति, उक्तं हि—“य पिबन्वे मन्तपदेण गोचं” संपममित्यर्थः,
 'अनुपुम्बेन' ति अनुवतानुक्रमः, अथवा शोबथोव संवममाणो जाय एगारस समनोवासगपडिमा, एवं अनुपुम्बीण 'माणुस्सखेस
 जाति०' अथवा 'अट्टण्ण एगदीन' अथवा 'सवणे जाणे य विष्णाप्पा' संसं उवेति, किं?, कोयि एक अनुवत कोयि दोष्णि जाव
 पच एव उचरणुणेषु विमासा, नागार्जुनीयास्तु एव अण्णाण संकसावेति, 'कय गतो' तस्मिन्नेव गृहीधर्मे सम्यक् आत्मानं कसा-
 वेति संकसावेति, न प्रव्रजतीत्यर्थः, तापि पुन वतामि एव गेव्वति गण्णत्थ अभिन्नोएण जाव अदाकुसलमेव, जहा साधू सम्बतो
 विरतो एव वेसिपि, जहा इत्युपमाने, यकारस्य व्यञ्जनलोपे कृते आकारे अवशिष्टे मवति, किं द्वापक?, ततो पच्चा तसा अथा
 तहए स गाम पडुवेतन्ने सिया, जेसु पुण सो पचक्खाण करेति तसयावरा वा स्यात्, कथं?, तसो यावरो वा मवति?,
 उच्यते—तसावि बुच्चति (सूत्र ७७), तदा लहए स नाम एस्सा तसपि संवा सा दुविवा, गोष्ठी पारिमायिकी च विमायि-
 तव्या, इय तु न पारिमायिकी इन्द्रगोपकवत्, गोणि मास्सवत्, तत्कथ संमारकडेण तसा गाम, गामसमारोभो गाम, नसत्वात्
 नसेपुपपत्ते, किमुक्तं मवति?, जावि तेहि वावराणामकर्म पद त थ लहू यावरेवि, यावरेसु न उववळति, उक्तं हि—यदुल्लं
 पचासन्न, नसंतीति तसा गोष्ठीसंज्ञा, नति पुण तसा ववेखा तेण तसभूतथार्यं गामकर्मं पुवेळ, सत्रोचतो सेण तसा येव अट्ट
 मगतति, लोगुचरे च तसा येव अण्णुपगम्यन्ते, न तु तसभूता, उदग आह—केचिरे तसा बुच्चति?, जाव तसाळ अपलिक्खीण,
 उक्कोसेणं जाव तेभीसं सागरोवमाणि, नागार्जुनीयास्तु आउअं च न पलियखीण मयति तसक्कयडितीए वा न ततो माउअं
 विण्णजहिचा तिण्ण यावराण अण्णतरेखयजंति, यावरावि पुच्चति संमारकडेण, उदिल्लमाने उदीर्णे इत्यर्थः, गाम थ न तदेव

अपलिखस्वीणे दो आदेसा, ते ततो आउयं विप्पजहिता, लोगोचि, ते तमा ते पाणावि, अपि पदार्थादिपु, पाणावि भूता जाव
 सत्तावि, एवं ताणं चत्तारि णामाणि अविशिष्टानि तसेसु वदंति, इदं तु विशिष्टं तसा बुचंति, महाकायिनि, प्रधानेनाहिगतं तीर्थ-
 करवैक्रियाऽऽहारकशरीराणि प्रतीत्य बहुत्वं वैक्रियं प्रतीत्य, योजनशतसहस्रं, चिरद्वितीयं तेत्तीसं सागरोवमाहं ॥ सवायं उदए
 भगवं गोतमं (सूत्रं ७८), आउसंतो ! गोतमा ! छिण्णं सो कोयि जाव सव्वपाणेहिं स दंडो णिखित्तो स्यात्, को हेतुः ? ,
 उच्यते- 'संसारिया खलु' खलु विशेषणे, संसारिया एव संसरति, ण तु सिद्धा इत्यर्थः, अविरुद्धः संक्रम इतिकृत्वा, सव्वेवि तसा
 थावरकाए उववणा, तेसिं च सव्वेसिं पाणाणं थावरेसुववणाणं ठाणमेयं वत्तं, जं तसपाणा एव सव्वे तसथावरा होजा, थावरा
 वा तसा होजात्ति, ततो सावओ कतरे ते तमा जेसु संजतो होजा ?, सवायं भगवं गोतमे उदयं पेढालपुत्तं-अस्माकं वक्तव्यं, किं
 उत्तरमत्र ? निमित्ताभावे नैमित्तिकाभाव इतिकृत्वा प्रदीपप्रकाशवत्, तावकं प्रवादं अनुसृत्य वादोऽनुप्रवादः, अनुसृत्य योऽन्यः
 प्रवादः, जहा 'पुढवीआउजलेण य अग्गिगघेणं तणेण य भूइहं । कज्जं जणो करेति अत्थत्थी धम्मकामे य ॥१॥ एवं उववत्तीए
 णज्जति, जइ सव्वे थावरा तसेसु उववज्जेजा जेसु य सावएण णिखित्तो दंडो, पच्छा सावगस्स तेसु थावरेसु तसीभूतेसु ठाणमेतं
 अधत्तं, कतरेसु थावरेसु ?, जेसु सावओ दंडं णिखित्तवति, ज्ञापकं प्रियमाणावि हु उदयं रुचंति, उदगं अपक्काएवि पुण्णाए,
 अथवा अपगंतव्वयं संसारिणो पाणा तमा थावरेसु उववज्जंति, थावरावि तसेसु, एवं अम्हं वत्तव्वे तुम्हेवि अणुवदह, जइ एवं
 सम्मं मुणह से एगतिया, ण सव्वेसिं, थावराणं तसेसुववणाणं ठाणमेयं अवत्तं, ते पाणावि बुचंति ते अप्पतरा ते बहुतरा जाव
 णो णेआउए ॥ इह खलु संतेगतिया मणुस्सा (सूत्रं ७९), संखेज्जासाउथा कम्मभूमगा आयरिया असावगा, दंसण-

गाराणां तुला, पुन्यं तिलविधौ कान्तो गदितो, ज इमे मुदा एतेषु इमो आह मर्यादायां जायतीत्याए उक्तं भवति, तेषि च अगारीण
 फर पद्यानां, पद्या मो, ते बह्वि पुन्य अपकारिणो तथापि न उदवेति, कदाह ते पव्यइला पय्या पचक्खाणी, अइवि उदवेति
 शरण प्रव्वण वा कयाइ इत्येवमेव तस्म त पचक्खाण न भवति, उक्तो दृष्टान्तः अयमर्थोपनय -एवमेव समणो
 गामगस्मिन् गारेणु एतेषु दढो निनिस्थितो, त य यावरा काल काठण तसेसु उववज्जति पय्या सो तमेव न मारेति जहा सो
 पचक्खाणी पद्याहत्तं न मारति उपपन्नइत्त मारेति एव सावजोडं च तसीपूठ न मारेइ, पुणरवि चावरीपूठ मारेमाणेवि
 च अपचक्खाणीति, से एयमाजापइपि उवसंहारो गदितो एव च द्वायमाने वा सम्म भाष पठिव्वण भवति, एवं ताव चेसु
 चपचगुण फरेति तेषु कर्मभूतेषु विचिरुत्त, इदानीं प्रत्याक्यानिनो गृह्यन्ते, ते च पूर्वमप्रत्यारूपानीभूत पद्यात्प्रत्याक्यान्ति,
 पय्या पुणरवि अपचक्खाण भवति, व ब्रह्म-भगव च न उदाहु पियठा त्सु गाहावतिं तहप्पगारेहिं कुलहिं वारिएहिं भोस्सि
 यद्विपप्यारणारिया, इयं इत्थं, सुभोडज्यापिः, इत्यादिस्तु विद्वेषतः, मनमा द्वायते मनोच्च मनसा नामः, दुस्सिणो सुहो
 वरणि प्रइ तेज रोगान्ताफण अमिसुतो पचवे मणेज्ज, इत्तं सप्पेपणे, मयाणापवीतिं श्रवणो इमं दुस्स पस्सित मम अर्जनरथयादि
 ममुत्थ मरति, निमित्तमय इतरतमुत्थित मा पचत, तद्भव तदणं प्रत्यापयन्तु, स्यात् अचेतनत्वात्, कम्मभोगानामासन्न, उक्तो
 आगार, दृष्टान्त उच्यत, इषक् घटीकरणं?, उच्यते, शिबसेवो बुधो वित्तिप दढे, निनिस्थितेसु सुवतिक्कमो दरिसितो, अथवा
 ममवोयामगा प्रपिठुता, तस्मि च जो कण्णति अण्णउत्थिया वा अण्णउत्थिययदेवताणि वा, साधुना मे दूखो वलेयव्वविक्काऊण
 ने उद्विनेति च पचक्खानेस्मति इत्यत एषक् घटीकरणं, पियठा पुच्छित्तन्ववि, से चेव पाप्माधविक्का गियठा पुच्छित्तंति एवमिति,

किं पुरा संमतं उदाहृणावि, अथवा पुच्छञ्जति तुभमपि किं दाष्टोन्निक्रोऽर्थो दृष्टान्तेन साध्यते?, न तु प्रतिज्ञामात्रेण, देवसिद्धिः
 आज्ञामात्रादिति चेत् सर्वस्य सर्वसिद्धिरिति परिशेषात् दृष्टान्तसिद्धिरिति, तत्र दृष्टान्तः, इह खलु परियागा चरगादयः परिया-
 इयाओ तेसिं चेत् यथास्वं प्रव्रजिताः स्त्रियः, यथा चरिका भिक्षुणीत्यादि, अण्णउत्थियाऽं तित्थायतणाइं, ते चेत् पासंडिया चरि-
 गादयः, ते पुण केइ चरगेसु चेत् वच्चंति, केइ अण्णे चरगतव्यणियादि बुत्ता जेसु पच्चक्खाति सावओ, जे य पच्चक्खायंता सावगा
 आगारिणो परियाइगा य, इदाणि जं बुत्तं णत्थि ण से केइ परियाए जेण समणोवामगस्स एगपाणाएवि दंडे णिक्खित्ते सव-
 पाणे हिसादंडे अण्णिक्खित्ते, तत्थ बुत्ते ते दुविधा सावगा साभिग्गहा य निरभिग्गहा य साभिग्गहे पडुच्च बुच्चति भगवं च णं
 (सूत्रं ८०), भगवं तित्थगरो चशब्देन शिष्या ये चान्ये तीर्थकराः, संतेगइया समणोवासगा जेसिं च णं जो खलु वयं पव्वइत्तए,
 वयं चाउइसहुमुद्धिं पडिपुण्णंति चतुर्विधं, धूलगं पाणाइपातं पच्चक्खाइस्सामो जाव धूलग परिग्गहं, सो चतुर्विधं पोसहिन्नो
 णियमा सामाइयकडो चेव होति सामाइयकडो य भणति-मा खलु ममडाए किंचि रथणपयणण्णहणुम्मइणविलेयणादि करेह,
 महेलियं अण्णं भणति-कारवेह, होति इस्सरो महेलियं दोसीणमहाणसियाण वा संदेसं देति, तत्थ विपस्सामोत्ति, एवं अगारिसं-
 देसए दायव्वे, अथवा यदन्यत् सामाइयकडेण कर्त्तव्यं तथावि पच्चक्खाणं करिस्सामो ते, अमोञ्जति अपेयत्ति आहारपोसहो
 गहितो, असिणाइत्तित्ति सरीरमक्कापोसहो, आसंदपलियं० दब्भसंधारगतो पोसहो चेत्, सातामोनखाणुवन्धो य सुसिरं च, जे
 पुण ते तहा पोसहिया चेत् दंडणिकखेवो, एवं सव्वपोसहेवि, जेण वातादिएण वग्घादीण वा कुइडपडणेण वा ते केवि वत्तव्या
 संमं कालगता, न बालमरणेनेत्यर्थः, नागार्जुनीयास्तु सामाइयकडेऽहिकाउं सर्वपाणातिवातं पच्चक्खाइक्खिस्सामो तद्विवसं, उक्तं

॥६॥ मायाशयाम तु कृते० ॥ यतश्चेत्तेषां न मणितं न त्विषं नं से कस्य परियाए जेण समणोवाभमगस्स एगयाणाएवि दब्धे
 निविरत्ते, जणु पोमहकस्सेव चेत्त दब्धिक्खेवो एव सव्यपोमहे देमपोमहेवि देमदहणिवस्सेवो, उक्क च-‘जसो जसो गियसि०’
 एत्त नात्त गामिगहा गुणति । भगव च ण उदाह सतेगइया समणोवामगा भवति तेसि च ण एव खलु मुहा भविषा णो खलु
 यय प्रणुज्जत्ताइ मूलगुण अणुपालेसण, णो खलु उत्तरगुणे, नाउरसद्वमीसु पोमहे, अणुअय सम्मदंसणमारो, अपच्छिममारणत्तिम
 वरअरामावोत्ति, मा य इ पितेअमि जीवामि, वरं सव्य पाणातिवाय पक्कखाइस्सामि, बुचा चठहि आलावयहि पक्कखाइणो,
 इदंनि जसु पप्पस्सगति ते पुणो पुच्छंति-भगव च ण सतेगतिया मणुस्सा महारंया महापरिगहा अधम्मिया सव्यातो पाणाइ
 यानातो अपठिविरता जात्त परिगहातो, आदाणसोचि कम्म्याणामादाव जाव कर्मादानानां प्रहारा हिमाद्या तेसु ‘सगमावाए’सि
 म्बरुम्मं आदाय दूगतिगामिणोति पिरयदुर्गतिं गच्छति, ते पाणावि बुधति तमावि बुधति जाव जेयाउए । जइ सव्ये तसे मरिउ
 बायर उववज्जळा तोवि तु मस्य वयण न गन्ध होळा, जेण कइ तसा तसेसु चेव उववत्तति तेषां अजेगतिपाया प्रमाण । भगव
 न णं एतंगतिया मणुस्सा अपरिमाणा अधम्मिया जाव सगमादाए सोगइमायाए सोगइगामिजो देवपूत्तपन्ते देवगतिं गच्छ
 तीत्यर्थं, ते पाणाइ०, भगव च ण सतेगतिया मणुस्सा अप्परंया अप्परिगहा जाव एगथाओ पाणाइवायाओ पठिविरता एग
 थाओ अपठिविरता नेत्त सावणा, जेहि समणोवासगस्स आदाणसो दढे निविसवो ततो आउत्त सगमादाए सोगइगामिजो
 देवपूत्तपन्ते, उद्धेसं जाव अजुओ कप्पे, त पाणावि बुधति, भगव च ण सतेगइया पथायान्ति ते पाणा यित्थ य परत्थ य संसे०
 णो विप्पज्जदवीतिअट्ठ, तेणु सारगस्स मुपवक्खाव भयति, बग्हा य ण गच्छे तसा थावरसु उवयअति, उग्हा अजेगतो, अजेग

तिकश्च हेतुः ? भगवं च० संतेगतिया पाणा दीहाउया, कयरे पाणा १, तंसा, तत्थवि नारकदेवा अवज्झा तदवि सावओ तेसु पच्च-
 कखइ, सेसतिरिक्खज्जोगिया वेइदिया जाव पंचिदियतिरिक्खा मणुस्सा, एतेसु दव्वपाणातिवादो भवति, भावपाणाइवादो तु
 चउसुवि गतिपु, मणुस्सतिरिया पुण दीहाउया णिरुक्कमाओ उत्तरकुरुगादीणं अवि दव्वपाणाइवादो णत्थि, धम्मचरणं पडुच्च
 दीहाउया वा अप्पाऊ वा, सेसेसुवि सुममकालेसु उसणं णिरुक्कमाऊया, दोसु दुस्समकालेसु चउट्ठणपडिता, इह तु चरणकाले
 चेव सावगो भवति, तेहिं दीहाउएहि सावओ पुव्वामेव कालं करेति, ते य दीहाऊया तसत्तणं विप्पजहति, तेसु सावगस्स सुप-
 च्चक्खातं भवति, समओ विसए सुपच्चक्खातं भवति, कथं ? भो तेहिं समाउआ इच्चेवं कालं करेति, ते य तसेसु वा अण्णत्थ वा
 उवमज्जंति जावज्जीवं पच्चक्खाणंति तसेसु चिरता चेव होंति, तेण अप्पाउआ तसा ते पुव्वामेव समणोवासगाओ कालं करेति, तत्थ
 जइ तसेसु उवमज्जंति तेसु पच्चक्खातं चेव, अथ स्थावरंसु आसी ततो सोऽविरतो चेव, दृष्टान्तः स एव क्षीरप्रत्याख्यायी, तदेव
 क्षीर दधिभूतंपि, सुप्रत्याख्यातं भवति, इदाणि दिसिवतं देसावगासियं च पडुच्च बुच्चइ, भगवं च उदाहु एवं बुत्तं भवति—णो
 खलु वयं संचाएमो मुंडे भवित्ता० णो खलु चाउइ० णो खलु अपच्छिम० वयं पव्वदिवसेसु वा दिया वा रातो वा अभयं तं
 चंक्रमणादि कुर्वते न भवति, खेमं करोतीति खेमंकरः, सामाहयदेमावगा० पुरओ काउं पुरस्कृता पाइणं खेमं पयच्छामो अभयं,
 तं चंक्रमादि कुर्वतो न भवति खेमं करोतीति खेमंकरः ॥ तत्थ आरेणं (सूत्रं ८१), परेणं जावतिए णिक्खित्ते दिसिवतं देसा-
 वगासियं वा कतं, णव भंगा नवसूत्रदण्डकाः, श्रावकेन पञ्च योजनानि किल देसावगासिकं गृहीतं तत्र चेयं भावना—पंचभ्यो
 योजनेभ्यो आस्तो ये त्रसाः प्राणिनस्तेषां प्रत्याख्यानं करोति, तत्र ते पंचयोजनाभ्यंतरे केऽपि त्रसाः ते स्थानत्रये उत्पद्यंते,

तत्र प्रथमं तापत्पञ्चयोऽनीग्य अंतरवर्षिषु ग्रसेऽप्याथ प्रथमवृद्धक, तथाऽमावेऽग्रमाः पचयोऽनीग्य उत्तरवर्षिषु स्यात्
रपूत्यवते द्वितीयः, तथाऽमावेऽग्रमाः पचयोऽनवर्षी स्यात् पचयोऽनवर्षी स्यात् पचयोऽनवर्षी स्यात् पचयोऽनवर्षी स्यात्
योऽनवर्षी परवर्षे त्रसस्वात्रास्ते पंचयोऽनवर्षीषु ग्रसेपूत्यवन्ते त प्रथमं तथा नष्ट पचयोऽनवर्षीषु ग्रसेपूत्यवन्ते द्वितीयस्तु, त एव पचयोऽनवर्षीषु ग्रसेपूत्यवन्ते तृतीय, एते च सर्वे मिलित्वा
स्वात्राः पचयोऽनवर्षीषु ग्रसेपूत्यवन्ते द्वितीयस्तु, त एव पचयोऽनवर्षीषु ग्रसेपूत्यवन्ते तृतीय, एते च सर्वे मिलित्वा
नव मंत्रं, अप मावार्धः-पचयोऽनवर्षीषु ग्रसेपूत्यवन्ते तृतीय, एते च सर्वे मिलित्वा
द्वय, तथा च पचयोऽनवर्षीषु ग्रसेपूत्यवन्ते तृतीय, एते च सर्वे मिलित्वा
भारमन्त्रीकृत्यैकात्रा एव, अपि दिसिक्त न संखेवितं भवति तपि दिशे दिशे देमात्रासिपण संखेवेति, जन्म दियसं खिच तरति
संखिचति, अद्वा नाम कृष्णादिः कर्मसु जे तसे विगयेति, अथवा आयद्वाए परद्वाए उमयद्वाए वा, अद्वा नाम भमतो सुखतो
वा विरावेति, ज च पुत्र बहा सख्ये तमा यावरा होति तेन त ताव घणंति काउ कय सावत्रो विरति करिस्मति, येन भूत
वा मर्त्यं वा ब्रह्म सन्वयात्रा तसीहोहिन्ति, ये तेन धापति सावत्रो तेन अविस्ते मचिप्यतीत्यत्र घ्नो-भगव च न एत भूतं
वा मर्त्यं वा, एव सो उदजो अणगसो बाह भगवया गोरमण बहहिं हेऊहिं बिरुवरो क्तो तादे अतो हितरण एवमेतति पठि
वत्समावो बाहिरं वेष्टु न पयुजति, बहा एवमेत तुभ्ये, वीरतेन बोण्ड बोण्डदरि, तते न भगव गोममे न उदग एवं यदामी-
आउसो ! उदग जेन समण वा माइण वा सम्य पण्णवेमाण वा स परिमासेमिचि-परिमचति मसति एव उदग मसति

दंसणं सम्यग्दर्शनं प्राप्य, आगमेणं चरित्तं लब्ध्वा प्राप्य इत्यर्थः, पावाणि हिंसादीनि, अथवा अहु कम्मपगडी गहिताओ, खलु
 एवंकम्मा परलोअं दब्बभावे पलिपंथो, विग्धा वक्खोडा, मोक्खं ण गच्छति, नागार्जुनीयास्तु जो खलु समणं वा हीलमाणो
 परिपासति, द्वी-लजायां, हेड्ढमाणः परिभासति मनसावि, तत्र वयमा तस्मि स ब्रूते, अहु भासिजमाणे यदि सत्यमेव तन्मनसा
 गृह्णाति तथावि वाहिरकरणेणं वायाए ण पसंसति यथा साधु साध्वित्ति, कायेन नागुलिस्फोटनादिभिः प्रशंसति, मनसा नास्य
 नेत्रवक्कप्रसादो भवति, अथवा वायाए हेलयति छिन्धतीति तदा काएण विक्षिपति मनसा नेत्रवक्कप्रसादो न भवति आगमि-
 त्तार्णं २ भावाणं जाणणत्ताए आगमिच्चा दंसणं भावाणं दंसणत्ताए आगमेत्ता चरित्तं पायाणं पावाणं अकरणता, से खलु परलोहा
 अपडिमंथत्ताए चिट्ठति, प्रशस्तमिदानीं सो खलु समणो वा माहणो वा परिभासति सत्तिमिति मण्णति त्रिभिरपि कायवाङ्म-
 नोभिर्निन्दति साधु सुष्ठु वा अंगुलिस्फोटनादिभिः प्रशंसति मनसा नेत्रवक्कप्रसादेन परलोगदिसुद्वित्ति मोक्खं आगमेसिभद्रो
 देवेसु उववज्जति ?, एवं पृष्ठो भगवता गोतमेणं, तते णं से उदए जमेवं स्यात्, कि कारणं अणाढायमाणो प्रस्थितो, जतो ण
 जाणामि कि भगवं गोतमेणं भण्णिहिति ?, तते णं भगवं गोतमे उदग एवं वयासी-आउसो उदगा जो खलु तहारूवस्स मच्चस्म
 समणस्स वा माहणस्स वा अतिए एगमवि० सोच्चा अप्पणो चेव सुहुमा अप्पणो चेव आत्मनिगता सूक्ष्मः अन्तगता, नान्ये,
 ज्ञायते अनन्यतुल्यं अनुत्तर, योगानां क्षेमं निरपायं लमिच्चा प्रापिता अथवा सूक्ष्म पडिलेहति कि एसो जाणति छिण्णसंशयः
 सोवि ताव तं वंदति जाव पज्जुचामति अर्थतोऽपदिश्यते, इत्युक्तो भगवं उदगाह-वंदियव्वे जाव पज्जुवासियव्वे, गौतमाह-जट

एष त्राणसि किं न पदसि !, इत्युक्तो गौतमेन तत्र। स उदगः पेटालपुत्रो भगवः गौतमं एवं वदामी-एतसि न भत ! पदाण
 स्तगं जगं पुञ्जणं पुञ्जणं मदीयपञ्चस्य तानीत्यर्थः, अण्णागता० एवमहु नो सदहितं, एतेसिणं इयाणि ज्ञाणताए एतमहु
 मदराभि उर वज्रति येयव सज्जमिति ॥

नमः सर्वज्ञदेवाय विगतमोहाय, समाप्त चेद धर्मितः सृष्ट्यन्ताभिधान द्वितीयमहमिति ॥

